។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ខុទ្ទកនិកាយេ

ឧទាន-អដ្ឋកថា

គន្ថារម្ភកថា

មហាការុណិកំ **នាថំ**, ញេយ្យសាគរបារគុំ;
វន្ទេ និបុណគម្ភីរ-វិចិត្រនយទេសនំ។

វិជ្ជាចរណសម្បន្នា, យេន នីយន្តិ លោកតោ;
វន្ទេ តមុត្តមំ **ធម្មំ**, សម្មាសម្ពុទ្ធបូជិតំ។

សីលាទិគុណសម្បន្នោ, ឋិតោ មគ្គផលេសុ យោ;
វន្ទេ **អរិយសង្ឃំ** តំ, បុញ្ញក្ខេត្តំ អនុត្តរំ។

វន្ទនាជនិតំ បុញ្ញំ, ឥតិ យំ រតនត្តយេ;
ហតន្តរាយោ សព្ពត្ថ, ហុត្វាហំ តស្ស តេជសា។

តេន តេន និទានេន, ទេសិតានិ ហិតេសិនា;
យានិ សុទ្ធាបទានេន, ឧទានានិ មហេសិនា។

តានិ សព្ពានិ ឯកជ្ឈំ, អារោបេន្តេហិ សង្គហំ;
ឧទានំ នាម សង្គីតំ, ធម្មសង្គាហកេហិ យំ។

ជិនស្ស ធម្មសំវេគ-បាមោជ្ជបរិទីបនំ;
សោមនស្សសមុដ្ឋាន-គាថាហិ បដិមណ្ឌិតំ។

តស្ស គម្ភីរញាណេហិ, ឱគាហេតព្ពភាវតោ;
កិញ្ចាបិ ទុក្ករា កាតុំ, អត្ថសំវណ្ណនា មយា។

សហសំវណ្ណនំ យស្មា, ធរតេ សត្ថុសាសនំ;
បុព្ពាចរិយសីហានំ, តិដ្ឋតេវ វិនិច្ឆយោ។

តស្មា តំ អវលម្ពិត្វា, ឱគាហេត្វាន បញ្ចបិ;
និកាយេ ឧបនិស្សាយ, បោរាណដ្ឋកថានយំ។

សុវិសុទ្ធំ អសំកិណ្ណំ, និបុណត្ថវិនិច្ឆយំ;
មហាវិហារវាសីនំ, សមយំ អវិលោមយំ។

បុនប្បុនាគតំ អត្ថំ, វជ្ជយិត្វាន សាធុកំ;
យថាពលំ ករិស្សាមិ, **ឧទានស្សត្ថវណ្ណនំ**។

ឥតិ អាកង្ខមានស្ស, សទ្ធម្មស្ស ចិរដ្ឋិតឹ;
វិភជន្តស្ស តស្សត្ថំ, សាធុ គណ្ហន្តុ សាធវោតិ។

តត្ថ **ឧទានន្តិ** កេនដ្ឋេន ឧទានំ? ឧទាននដ្ឋេន។ កិមិទំ ឧទានំ នាម? បីតិវេគសមុដ្ឋាបិតោ ឧទាហារោ។ យថា ហិ យំ តេលាទិ មិនិតព្ពវត្ថុ មានំ គហេតុំ ន សក្កោតិ, វិស្សន្ទិត្វា គច្ឆតិ, តំ "អវសេកោ"តិ វុច្ចតិ។ យញ្ច ជលំ តឡាកំ គហេតុំ ន សក្កោតិ, អជ្ឈោត្ថរិត្វា គច្ឆតិ, តំ "ឱឃោ"តិ វុច្ចតិ។ ឯវមេវ យំ បីតិវេគសមុដ្ឋាបិតំ វិតក្កវិប្ផារំ អន្តោហទយំ សន្ធារេតុំ ន សក្កោតិ, សោ អធិកោ ហុត្វា អន្តោ អសណ្ឋហិត្វា ពហិ វចីទ្វារេន និក្ខន្តោ បដិគ្គាហកនិរបេក្ខោ ឧទាហារវិសេសោ **"ឧទាន"**ន្តិ វុច្ចតិ។ ធម្មសំវេគវសេនបិ អយមាការោ លព្ភតេវ។

តយិទំ កត្ថចិ គាថាពន្ធវសេន កត្ថចិ វាក្យវសេន បវត្តំ។ យំ បន អដ្ឋកថាសុ "សោមនស្សញាណមយិកគាថាបដិសំយុត្តា"តិ ឧទានលក្ខណំ វុត្តំ, តំ យេភុយ្យវសេន វុត្តំ។ យេភុយ្យេន ហិ ឧទានំ គាថាពន្ធវសេន ភាសិតំ បីតិសោមនស្សសមុដ្ឋាបិតញ្ច។ ឥតរម្បិ បន "អត្ថិ, ភិក្ខវេ, តទាយតនំ, យត្ថ នេវ បថវី ន អាបោ"តិអាទីសុ (ឧទា. ៧១) "សុខកាមានិ ភូតានិ, យោ ទណ្ឌេន វិហឹសតី"តិ (ធ. ប. ១៣១), "សចេ ភាយថ ទុក្ខស្ស, សចេ វោ ទុក្ខមប្បិយ"ន្តិ ឯវមាទីសុ (ឧទា. ៤៤; នេត្តិ. ៩១) ច លព្ភតិ។

ឯវំ តយិទំ សព្ពញ្ញុពុទ្ធភាសិតំ, បច្ចេកពុទ្ធភាសិតំ, សាវកភាសិតន្តិ តិវិធំ ហោតិ។ តត្ថ បច្ចេកពុទ្ធភាសិតំ – "សព្ពេសុ ភូតេសុ និធាយ ទណ្ឌំ, អវិហេឋយំ អញ្ញតរម្បិ តេស"ន្តិអាទិនា (សុ. និ. ៣៥; ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២១) ខគ្គវិសាណសុត្តេ អាគតមេវ។ សាវកភាសិតានិបិ –

> "សព្ពោ រាគោ បហីនោ មេ, សព្ពោ ទោសោ សមូហតោ;
> សព្ពោ មេ វិហតោ មោហោ, សីតិភូតោស្មិ និព្ពុតោ"តិ។ (ថេរគា. ៧៩) –

អាទិនា ថេរគាថាសុ –

> "កាយេន សំវុតា អាសឹ, វាចាយ ឧទ ចេតសា;
> សមូលំ តណ្ហមព្ពុយ្ហ, សីតិភូតាស្មិ និព្ពុតា"តិ។ (ថេរីគា. ១៥) –

អាទិនា ថេរីគាថាសុ ច អាគតានិ។ តានិ បន តេសំ ថេរានំ ថេរីនញ្ច ន កេវលំ ឧទានានិ ឯវ, អថ ខោ សីហនាទាបិ ហោន្តិ។ សក្កាទីហិ ទេវេហិ ភាសិតានិ "អហោ ទានំ បរមទានំ, កស្សបេ សុប្បតិដ្ឋិត"ន្តិអាទីនិ (ឧទា. ២៧), អារាមទណ្ឌព្រាហ្មណាទីហិ មនុស្សេហិ ច ភាសិតានិ "នមោ តស្ស ភគវតោ"តិអាទីនិ (អ. និ. ២.៣៨) តិស្សោ សង្គីតិយោ អារូឡ្ហានិ ឧទានានិ សន្តិ ឯវ, ន តានិ ឥធ អធិប្បេតានិ។ យានិ បន សម្មាសម្ពុទ្ធេន សាមំ អាហច្ចភាសិតានិ ជិនវចនភូតានិ, យានិ សន្ធាយ ភគវតា បរិយត្តិធម្មំ នវធា វិភជិត្វា ឧទ្ទិសន្តេន ឧទានន្តិ វុត្តានិ, តានេវ ធម្មសង្គាហកេហិ **"ឧទាន"**ន្តិ សង្គីតន្តិ តទេវេត្ថ សំវណ្ណេតព្ពភាវេន គហិតំ។

យា បន "អនេកជាតិសំសារ"ន្តិអាទិគាថាយ ទីបិតា ភគវតា ពោធិមូលេ ឧទានវសេន បវត្តិតា អនេកសតសហស្សានំ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ អវិជហិតឧទានគាថា ច, ឯតា អបរភាគេ បន ធម្មភណ្ឌាគារិកស្ស ភគវតា ទេសិតត្តា ធម្មសង្គាហកេហិ ឧទានបាឡិយំ សង្គហំ អនារោបេត្វា ធម្មបទេ សង្គីតា។ យញ្ច "អញ្ញាសិ វត, ភោ កោណ្ឌញ្ញោ, អញ្ញាសិ វត, ភោ កោណ្ឌញ្ញោ"តិ (មហាវ. ១៧; សំ. និ. ៥.១០៨១; បដិ. ម. ២.៣០) ឧទានវចនំ ទសសហស្សិលោកធាតុយា ទេវមនុស្សានំ បវេទនសមត្ថនិគ្ឃោសវិប្ផារំ ភគវតា ភាសិតំ, តទបិ ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តន្តទេសនាបរិយោសានេ អត្តនា អធិគតធម្មេកទេសស្ស យថាទេសិតស្ស អរិយមគ្គស្ស សាវកេសុ សព្ពបឋមំ ថេរេន អធិគតត្តា អត្តនោ បរិស្សមស្ស សផលភាវបច្ចវេក្ខណហេតុកំ បឋមពោធិយំ សព្ពេសំ ឯវ ភិក្ខូនំ សម្មាបដិបត្តិបច្ចវេក្ខណហេតុកំ "អារាធយឹសុ វត មំ ភិក្ខូ ឯកំ សមយ"ន្តិអាទិវចនំ (ម. និ. ១.២២៥) វិយ បីតិសោមនស្សជនិតំ ឧទាហារមត្តំ, "យទា ហវេ បាតុភវន្តិ ធម្មា"តិអាទិវចនំ (មហាវ. ១-៣; ឧទា. ១-៣) វិយ បវត្តិយា និវត្តិយា វា ន បកាសនន្តិ, ន ធម្មសង្គាហកេហិ ឧទានបាឡិយំ សង្គីតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

តំ បនេតំ **ឧទានំ** វិនយបិដកំ, សុត្តន្តបិដកំ, អភិធម្មបិដកន្តិ តីសុ បិដកេសុ សុត្តន្តបិដកបរិយាបន្នំ, ទីឃនិកាយោ, មជ្ឈិមនិកាយោ, សំយុត្តនិកាយោ, អង្គុត្តរនិកាយោ, ខុទ្ទកនិកាយោតិ បញ្ចសុ និកាយេសុ ខុទ្ទកនិកាយបរិយាបន្នំ, សុត្តំ, គេយ្យំ, វេយ្យាករណំ, គាថា, ឧទានំ, ឥតិវុត្តកំ, ជាតកំ, អព្ភុតធម្មំ, វេទល្លន្តិ នវសុ សាសនង្គេសុ ឧទានសង្គហំ។

> "ទ្វាសីតិ ពុទ្ធតោ គណ្ហឹ, ទ្វេ សហស្សានិ ភិក្ខុតោ;
> ចតុរាសីតិ សហស្សានិ, យេ មេ ធម្មា បវត្តិនោ"តិ។ (ថេរគា. ១០២៧) –

ឯវំ ធម្មភណ្ឌាគារិកេន បដិញ្ញាតេសុ ចតុរាសីតិយា ធម្មក្ខន្ធសហស្សេសុ កតិបយធម្មក្ខន្ធសង្គហំ។ ពោធិវគ្គោ, មុចលិន្ទវគ្គោ, នន្ទវគ្គោ, មេឃិយវគ្គោ, សោណវគ្គោ, ជច្ចន្ធវគ្គោ, ចូឡវគ្គោ, បាដលិគាមិយវគ្គោតិ វគ្គតោ អដ្ឋវគ្គំ; សុត្តតោ អសីតិសុត្តសង្គហំ, គាថាតោ បញ្ចនវុតិឧទានគាថាសង្គហំ។ ភាណវារតោ អឌ្ឍនវមត្តា ភាណវារា។ អនុសន្ធិតោ ពោធិសុត្តេ បុច្ឆានុសន្ធិវសេន ឯកានុសន្ធិ, សុប្បវាសាសុត្តេ បុច្ឆានុសន្ធិយថានុសន្ធិវសេន ទ្វេ អនុសន្ធី, សេសេសុ យថានុសន្ធិវសេន ឯកេកោវ អនុសន្ធិ, អជ្ឈាសយានុសន្ធិ បនេត្ថ នត្ថិ។ ឯវំ សព្ពថាបិ ឯកាសីតិអនុសន្ធិសង្គហំ។ បទតោ សតាធិកានិ ឯកវីសំ បទសហស្សានិ, គាថាបាទតោ តេវីសតិចតុស្សតាធិកានិ អដ្ឋ សហស្សានិ , អក្ខរតោ សត្តសហស្សាធិកានិ សដ្ឋិ សហស្សានិ តីណិ ច សតានិ ទ្វាសីតិ ច អក្ខរានិ។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

> “អសីតិ ឯវ សុត្តន្តា, វគ្គា អដ្ឋ សមាសតោ;
> គាថា ច បញ្ចនវុតិ, ឧទានស្ស បកាសិតា។
>
> “អឌ្ឍនវមត្តា ច, ភាណវារា បមាណតោ;
> ឯកាធិកា តថាសីតិ, ឧទានស្សានុសន្ធិយោ។
>
> “ឯកវីសសហស្សានិ, សតញ្ចេវ វិចក្ខណោ;
> បទានេតានុទានស្ស, គណិតានិ វិនិទ្ទិសេ”។

គាថាបាទតោ បន –

> “អដ្ឋសហស្សមត្តានិ, ចត្តារេវ សតានិ ច;
> បាទានេតានុទានស្ស, តេវីសតិ ច និទ្ទិសេ។
>
> “អក្ខរានំ សហស្សានិ, សដ្ឋិ សត្ត សតានិ ច;
> តីណិ ទ្វាសីតិ ច តថា, ឧទានស្ស បវេទិតា”តិ។

តស្ស អដ្ឋសុ វគ្គេសុ **ពោធិវគ្គោ** អាទិ, សុត្តេសុ បឋមំ **ពោធិសុត្តំ,** តស្សាបិ **ឯវំ មេ សុត**ន្តិអាទិកំ អាយស្មតា អានន្ទេន បឋមមហាសង្គីតិកាលេ វុត្តនិទានមាទិ។ សា បនាយំ បឋមមហាសង្គីតិ វិនយបិដកេ (ចូឡវ. ៤៣៧) តន្តិមារូឡ្ហា ឯវ។ យោ បនេត្ថ និទានកោសល្លត្ថំ វត្តព្ពោ កថាមគ្គោ សោបិ សុមង្គលវិលាសិនិយំ ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.និទានកថា) វុត្តោ ឯវាតិ តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

១. ពោធិវគ្គោ

១. បឋមពោធិសុត្តវណ្ណនា

១. យំ បនេត្ថ “**ឯវំ មេ សុត**”ន្តិអាទិកំ និទានំ, តត្ថ **ឯវ**ន្តិ និបាតបទំ។ **មេ**តិអាទីនិ នាមបទានិ។ **ឧរុវេលាយំ វិហរតី**តិ ឯត្ថ **វី**តិ ឧបសគ្គបទំ, **ហរតី**តិ អាខ្យាតបទន្តិ ឥមិនាវ នយេន សព្ពត្ថ បទវិភាគោ វេទិតព្ពោ។

អត្ថតោ បន **ឯវំ**សទ្ទោ តាវ ឧបមូបទេសសម្បហំសនគរហណវចនសម្បដិគ្គហាការ- និទស្សនាវធារណបុច្ឆាឥទមត្ថបរិមាណាទិ អនេកត្ថប្បភេទោ។ តថា ហេស “ឯវំ ជាតេន មច្ចេន, កត្តព្ពំ កុសលំ ពហុ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ធ. ប. ៥៣) ឧបមាយំ អាគតោ។ “ឯវំ តេ អភិក្កមិតព្ពំ, ឯវំ តេ បដិក្កមិតព្ព”ន្តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.១២២) ឧបទេសេ។ “ឯវមេតំ ភគវា, ឯវមេតំ សុគតា”តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.៦៦) សម្បហំសនេ។ “ឯវមេវំ បនាយំ វសលី យស្មិំ វា តស្មិំ វា តស្ស មុណ្ឌកស្ស សមណកស្ស វណ្ណំ ភាសតី”តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.១៨៧) គរហណេ។ “ឯវំ, ភន្តេតិ ខោ តេ ភិក្ខូ ភគវតោ បច្ចស្សោសុ”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣; ម. និ. ១.១) វចនសម្បដិគ្គហេ។ “ឯវំ ព្យា ខោ អហំ, ភន្តេ, ភគវតា ធម្មំ ទេសិតំ អាជានាមី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៩៨) អាការេ។ “ឯហិ ត្វំ, មាណវក, យេន សមណោ អានន្ទោ តេនុបសង្កម, ឧបសង្កមិត្វា មម វចនេន សមណំ អានន្ទំ អប្បាពាធំ អប្បាតង្កំ លហុដ្ឋានំ ពលំ ផាសុវិហារំ បុច្ឆ ‘សុភោ មាណវោ តោទេយ្យបុត្តោ ភវន្តំ អានន្ទំ អប្បាពាធំ អប្បាតង្កំ លហុដ្ឋានំ ពលំ ផាសុវិហារំ បុច្ឆតី’តិ, ឯវញ្ច វទេហិ ‘សាធុ កិរ ភវំ អានន្ទោ យេន សុភស្ស មាណវស្ស តោទេយ្យបុត្តស្ស និវេសនំ, តេនុបសង្កមតុ អនុកម្បំ ឧបាទាយា’តិ”អាទីសុ (ទី. និ. ១.៤៤៥) និទស្សនេ។ “‘តំ កិំ មញ្ញថ, កាលាមា, ឥមេ ធម្មា កុសលា វា អកុសលា វា’តិ? ‘អកុសលា, ភន្តេ’។ ‘សាវជ្ជា វា អនវជ្ជា វា’តិ? ‘សាវជ្ជា, ភន្តេ’។ ‘វិញ្ញុគរហិតា វា វិញ្ញុប្បសត្ថា វា’តិ? ‘វិញ្ញុគរហិតា, ភន្តេ’។ ‘សមត្តា សមាទិន្នា អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តន្តិ, នោ’វា? ‘កថំ វោ ឯត្ថ ហោតី’តិ? ‘សមត្តា, ភន្តេ, សមាទិន្នា អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តន្តិ, ឯវំ នោ ឯត្ថ ហោតី’តិ’”អាទីសុ (អ. និ. ៣.៦៦) អវធារណេ។ “ឯវមេតេ សុន្ហាតា សុវិលិត្តា កប្បិតកេសមស្សូ អាមុត្តមាលាភរណា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៨៦) បុច្ឆាយំ។ “ឯវំគតានិ បុថុសិប្បាយតនានិ (ទី. និ. ១.១៨២), ឯវំវិធោ ឯវមាការោ”តិអាទីសុ ឥទំសទ្ទស្ស អត្ថេ។ គតសទ្ទោ ហិ បការបរិយាយោ, តថា វិធាការសទ្ទា។ តថា ហិ វិធយុត្តគតសទ្ទេ លោកិយា បការត្ថេ វទន្តិ។ “ឯវំ លហុបរិវត្តំ ឯវមាយុបរិយន្តោ”តិអាទីសុ (អ. និ. ១.៤៨) បរិមាណេ។

ននុ ច “ឯវំ វិតក្កិតំ នោ តុម្ហេហិ, ឯវមាយុបរិយន្តោ”តិ ចេត្ថ ឯវំសទ្ទេន បុច្ឆនាការបរិមាណាការានំ វុត្តត្តា អាការត្ថោ ឯវ ឯវំសទ្ទោតិ។ ន, វិសេសសព្ភាវតោ។ អាការមត្តវាចកោ ហេត្ថ ឯវំសទ្ទោ អាការត្ថោតិ អធិប្បេតោ។ “ឯវំ ព្យា ខោ”តិអាទីសុ បន អាការវិសេសវចនោ។ អាការវិសេសវាចិនោ ចេតេ ឯវំសទ្ទា បុច្ឆនាការបរិមាណាការានំ វាចកត្តា។ ឯវញ្ច កត្វា “ឯវំ ជាតេន មច្ចេនា”តិអាទីនិ ឧបមានឧទាហរណានិ យុជ្ជន្តិ។ តត្ថ ហិ –

> “យថាបិ បុប្ផរាសិម្ហា, កយិរា មាលាគុណេ ពហូ;
> ឯវំ ជាតេន មច្ចេន, កត្តព្ពំ កុសលំ ពហុ”ន្តិ។ –

ឯត្ថ បុប្ផរាសិដ្ឋានិយតោ មនុស្សុប្បត្តិ សប្បុរិសូបនិស្សយសទ្ធម្មស្សវនយោនិសោមនសិការ ភោគសម្បត្តិអាទិតោ ទានាទិបុញ្ញកិរិយាហេតុសមុទាយតោ សោភាសុគន្ធតាទិគុណវិសេសយោគតោ មាលាគុណសទិសិយោ ពហុកា បុញ្ញកិរិយា មរិតព្ពសភាវតាយ មច្ចេន កត្តព្ពាតិ អភេទតាយ បុប្ផរាសិ មាលាគុណា ច ឧបមា, តេសំ ឧបមានាការោ យថាសទ្ទេន អនិយមតោ វុត្តោ។ បុន ឯវំសទ្ទេន និយមនវសេន វុត្តោ។ សោ បន ឧបមាការោ និយមិយមានោ អត្ថតោ ឧបមា ឯវ ហោតីតិ វុត្តំ “ឧបមាយំ អាគតោ”តិ។

តថា “ឯវំ ឥមិនា អាការេន អភិក្កមិតព្ព”ន្តិអាទិនា ឧបទិសិយមានាយ សមណសារុប្បាយ អាកប្បសម្បត្តិយា យោ តត្ថ ឧបទេសាការោ, សោ អត្ថតោ ឧបទេសោយេវាតិ វុត្តំ – “ឯវំ តេ អភិក្កមិតព្ពំ, ឯវំ តេ បដិក្កមិតព្ពន្តិអាទីសុ ឧបទេសេ”តិ។

“ឯវមេតំ ភគវា, ឯវមេតំ សុគតា”តិ ឯត្ថ ភគវតា យថាវុត្តមត្ថំ អវិបរីតតោ ជានន្តេហិ កតំ យំ តត្ថ វិជ្ជមានគុណានំ បការេហិ ហំសនំ ឧទគ្គតាករណំ សម្បហំសនំ, សោ តត្ថ បហំសនាការោតិ វុត្តនយេន

យោជេតព្ពំ។

“ឯវមេវំ បនាយ”ន្តិ ឯត្ថ គរហណាការោតិ វុត្តនយេន យោជេតព្ពំ។ សោ ច គរហណាការោ “វសលី”តិអាទិខុំសនសទ្ទសន្និធានតោ ឥធ ឯវំសទ្ទេន បកាសិតោតិ វិញ្ញាយតិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឧបមាការាទយោបិ ឧបមាទិវសេន វុត្តានំ បុប្ផរាសិអាទិសទ្ទានំ សន្និធានតោ វុត្តាតិ វេទិតព្ពំ។

“ឯវំ នោ”តិ ឯត្ថាបិ តេសំ យថាវុត្តធម្មានំ អហិតទុក្ខាវហភាវេន សន្និដ្ឋានជននត្ថំ អនុមតិគ្គហណវសេន “នោ វា កថំ វោ ឯត្ថ ហោតី”តិ បុច្ឆាយ កតាយ “ឯវំ នោ ឯត្ថ ហោតី”តិ វុត្តត្តា តទាការសន្និដ្ឋានំ ឯវំសទ្ទេន អាវិកតំ។ សោ បន តេសំ ធម្មានំ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តនាការោ និយមិយមានោ អវធារណត្ថោ ហោតីតិ វុត្តំ – “ឯវំ នោ ឯត្ថ ហោតីតិអាទីសុ អវធារណេ”តិ។

“ឯវញ្ច វទេហី”តិ យថាហំ វទាមិ ឯវំ សមណំ អានន្ទំ វទេហីតិ វទនាការោ ឥទានិ វត្តព្ពោ ឯវំសទ្ទេន និទស្សីយតីតិ “និទស្សនត្ថោ”តិ វុត្តំ។

ឯវមាការវិសេសវាចីនម្បិ ឯតេសំ ឯវំសទ្ទានំ ឧបមាទិវិសេសត្ថវុត្តិតាយ ឧបមាទិអត្ថតា វុត្តា។ “ឯវំ, ភន្តេ”តិ បន ធម្មស្ស សាធុកំ សវនមនសិការេ និយោជិតេហិ ភិក្ខូហិ តត្ថ បតិដ្ឋិតភាវស្ស បដិជាននវសេន វុត្តត្តា តត្ថ ឯវំសទ្ទោ វចនសម្បដិគ្គហត្ថោ។ តេន ឯវំ, ភន្តេតិ សាធុ, ភន្តេ, សុដ្ឋុ, ភន្តេតិ វុត្តំ ហោតិ។ ស្វាយមិធ អាការនិទស្សនាវធារណេសុ ទដ្ឋព្ពោ។

តត្ថ អាការត្ថេន **ឯវំ**សទ្ទេន ឯតមត្ថំ ទីបេតិ – នានានយនិបុណមនេកជ្ឈាសយសមុដ្ឋានំ អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នំ វិវិធបាដិហារិយំ ធម្មត្ថទេសនាបដិវេធគម្ភីរំ សព្ពសត្តានំ សកសកភាសានុរូបតោ សោតបថមាគច្ឆន្តំ តស្ស ភគវតោ វចនំ សព្ពប្បការេន កោ សមត្ថោ វិញ្ញាតុំ, សព្ពថាមេន បន សោតុកាមតំ ជនេត្វាបិ ឯវំ មេ សុតំ, មយាបិ ឯកេនាការេន សុតន្តិ។

ឯត្ថ ច ឯកត្តនានត្តអព្យាបារឯវំធម្មតាសង្ខាតា នន្ទិយាវដ្តតិបុក្ខលសីហវិក្កីឡិតទិសាលោចនអង្កុសសង្ខាតា ច អស្សាទាទិវិសយាទិភេទេន នានាវិធា នយា **នានានយា**។ នយា វា បាឡិគតិយោ, តា ច បញ្ញត្តិអនុបញ្ញត្តាទិវសេន សំកិលេសភាគិយាទិលោកិយាទិតទុភយវោមិស្សកាទិវសេន កុសលាទិវសេន ខន្ធាទិវសេន, សង្គហាទិវសេន, សមយវិមុត្តាទិវសេន, ឋបនាទិវសេន , កុសលមូលាទិវសេន, តិកបដ្ឋានាទិវសេន ច នានប្បការាតិ **នានានយា**, តេហិ និបុណំ សណ្ហំ សុខុមន្តិ នានានយនិបុណំ។

អាសយោវ អជ្ឈាសយោ, សោ ច សស្សតាទិភេទេន អប្បរជក្ខតាទិភេទេន ច អនេកវិធោ។ អត្តជ្ឈាសយាទិកោ ឯវ វា អនេកោ អជ្ឈាសយោ អនេកជ្ឈាសយោ។ សោ សមុដ្ឋានំ ឧប្បត្តិហេតុ ឯតស្សាតិ **អនេកជ្ឈាសយសមុដ្ឋានំ**។

សីលាទិអត្ថសម្បត្តិយា តព្ពិភាវនព្យញ្ជនសម្បត្តិយា សង្កាសនបកាសនវិវរណវិភជនឧត្តានីករណបញ្ញត្តិវសេន ឆហិ អត្ថបទេហិ អក្ខរបទព្យញ្ជនាការនិរុត្តិនិទ្ទេសវសេន ឆហិ ព្យញ្ជនបទេហិ ច សមន្នាគតត្តា **អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នំ**។

ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនីភេទេន តេសុ ច ឯកេកស្ស វិសយាទិភេទេន វិវិធំ ពហុវិធំ វា បាដិហារិយំ ឯតស្សាតិ **វិវិធបាដិហារិយំ**។ តត្ថ បដិបក្ខហរណតោ រាគាទិកិលេសាបនយនតោ បាដិហារិយន្តិ អត្ថេ សតិ ភគវតោ ន បដិបក្ខា រាគាទយោ សន្តិ យេ ហរិតព្ពា, បុថុជ្ជនានម្បិ វិគតូបក្កិលេសេ អដ្ឋគុណសមន្នាគតេ ចិត្តេ ហតបដិបក្ខេ ឥទ្ធិវិធំ បវត្តតិ, តស្មា តត្ថ បវត្តវោហារេន ច ន សក្កា ឥធ បាដិហារិយន្តិ វត្តុំ។ សចេ បន មហាការុណិកស្ស ភគវតោ វេនេយ្យគតា ច កិលេសា បដិបក្ខា, តេសំ ហរណតោ បាដិហារិយន្តិ វុត្តំ, ឯវំ សតិ យុត្តមេតំ។ អថ វា ភគវតោ ចេវ សាសនស្ស ច បដិបក្ខា តិត្ថិយា, តេសំ ហរណតោ បាដិហារិយំ។ តេ ហិ ទិដ្ឋិហរណវសេន ទិដ្ឋិប្បកាសនេ អសមត្ថភាវេន ច ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនីហិ ហរិតា អបនីតា ហោន្តិ។ បដីតិ វា អយំ សទ្ទោ បច្ឆាតិ ឯតស្ស អត្ថំ ពោធេតិ “តស្មិំ បដិបវិដ្ឋម្ហិ, អញ្ញោ អាគញ្ឆិ ព្រាហ្មណោ”តិអាទីសុ (ចូឡនិ. បារាយនវគ្គ, វត្ថុគាថា ៤) វិយ។ តស្មា សមាហិតេ ចិត្តេ វិគតូបក្កិលេសេ កតកិច្ចេន បច្ឆា ហរិតព្ពំ បវត្តេតព្ពន្តិ បដិហារិយំ។ អត្តនោ វា ឧបក្កិលេសេសុ ចតុត្ថជ្ឈានមគ្គេហិ ហរិតេសុ បច្ឆា ហរណំ បដិហារិយំ។ ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនិយោ វិគតូបក្កិលេសេន កតកិច្ចេន សត្តហិតត្ថំ បុន បវត្តេតព្ពា, ហរិតេសុ ច អត្តនោ ឧបក្កិលេសេសុ បរសត្តានំ ឧបក្កិលេសហរណានិ ហោន្តីតិ បដិហារិយានិ ភវន្តិ។ បដិហារិយមេវ បាដិហារិយំ,

បដិហារិយេ វា ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនីសមុទាយេ ភវំ ឯកេកំ បាដិហារិយន្តិ វុច្ចតិ។ បដិហារិយំ វា ចតុត្ថជ្ឈានំ មគ្គោ ច បដិបក្ខហរណតោ។ តត្ថ ជាតំ និមិត្តភូតតោ តតោ វា អាគតន្តិ បាដិហារិយន្តិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

យស្មា បន តន្តិអត្ថទេសនា តព្ពោហារាភិសមយសង្ខាតា ហេតុហេតុផលតទុភយបញ្ញត្តិបដិវេធសង្ខាតា វា ធម្មត្ថទេសនាបដិវេធា គម្ភីរា, សសាទីហិ វិយ មហាសមុទ្ទោ អនុបចិតកុសលសម្ភារេហិ អលព្ភនេយ្យប្បតិដ្ឋា ទុប្បរិយោគាហា ច, តស្មា តេហិ ចតូហិ គម្ភីរភាវេហិ យុត្តន្តិ ភគវតោ វចនំ **ធម្មត្ថទេសនាបដិវេធគម្ភីរំ**។

ឯកោ ឯវ ភគវតោ ធម្មទេសនាឃោសោ, ឯកស្មឹ ខណេ បវត្តមានោ នានាភាសានំ សត្តានំ អត្តនោ អត្តនោ ភាសាវសេន អបុព្ពំ អចរិមំ គហណូបគោ ហោតិ។ អចិន្តេយ្យោ ហិ ពុទ្ធានំ ពុទ្ធានុភាវោតិ សព្ពសត្តានំ សកសកភាសានុរូបតោ សោតបថំ អាគច្ឆតីតិ វេទិតព្ពំ។

និទស្សនត្តេន “នាហំ សយម្ភូ, ន មយា ឥទំ សច្ឆិកត”ន្តិ អត្តានំ បរិមោចេន្តោ “ឯវំ មេ សុតំ, មយាបិ ឯវំ សុត”ន្តិ ឥទានិ វត្តព្ពំ សកលំ សុត្តំ និទស្សេតិ។

អវធារណត្ថេន “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ពហុស្សុតានំ យទិទំ អានន្ទោ, គតិមន្តានំ, សតិមន្តានំ, ធិតិមន្តានំ, ឧបដ្ឋាកានំ យទិទំ អានន្ទោ”តិ (អ. និ. ១.២១៩-២២៣) ឯវំ ភគវតា, “អាយស្មា អានន្ទោ អត្ថកុសលោ, ធម្មកុសលោ, ព្យញ្ជនកុសលោ, និរុត្តិកុសលោ, បុព្ពាបរកុសលោ”តិ (អ. និ. ៥.១៦៩) ឯវំ ធម្មសេនាបតិនា ច បសត្ថភាវានុរូបំ អត្តនោ ធារណពលំ ទស្សេន្តោ សត្តានំ សោតុកាមតំ ជនេតិ។ “ឯវំ មេ សុតំ, តញ្ច ខោ អត្ថតោ វា ព្យញ្ជនតោ វា អនូនមនធិកំ, ឯវមេវ ន អញ្ញថា ទដ្ឋព្ព”ន្តិ។ **អញ្ញថា**តិ ភគវតោ សម្មុខា សុតាការតោ អញ្ញថា ន បន ភគវតា ទេសិតាការតោ។ អចិន្តេយ្យានុភាវា ហិ ភគវតោ ទេសនា, សា នេវ សព្ពាការេន សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ វុត្តោវាយមត្ថោ។ សុតាការាវិរុជ្ឈនមេវ ហិ ធារណពលំ។

មេសទ្ទោ តីសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ។ តថា ហិស្ស “គាថាភិគីតំ មេ អភោជនេយ្យ”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.១៩៤; សុ. និ. ៨១) មយាតិ អត្ថោ។ “សាធុ មេ, ភន្តេ, ភគវា សំខិត្តេន ធម្មំ ទេសេតូ”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៤.៨៨; ៥.៣៨២; អ. និ. ៤.២៥៧) មយ្ហន្តិ អត្ថោ។ “ធម្មទាយាទា មេ, ភិក្ខវេ, ភវថា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៩) មមាតិ អត្ថោ។ ឥធ បន “មយា សុតំ, មម សុត”ន្តិ ច អត្ថទ្វយេ យុជ្ជតិ។

ឯត្ថ ច យោ បរោ ន ហោតិ, សោ អត្តាតិ ឯវំ វត្តព្ពេ និយកជ្ឈត្តសង្ខាតេ សសន្តានេ វត្តនតោ តិវិធោបិ **មេ**សទ្ទោ កិញ្ចាបិ ឯកស្មឹយេវ អត្ថេ ទិស្សតិ, ករណសម្បទានាទិវិសេសសង្ខាតោ បន វិញ្ញាយតេវាយំ អត្ថភេទោតិ “មេ-សទ្ទោ តីសុ អត្ថេសុ ទិស្សតី”តិ វុត្តោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

សុតន្តិ អយំ **សុត**សទ្ទោ សឧបសគ្គោ អនុបសគ្គោ ច គមនវិស្សុតកិលិន្នូបចិតានុយោគសោតវិញ្ញេយ្យ សោតទ្វារានុសារ វិញ្ញាតាទិអនេកត្ថប្បភេទោ។ កិញ្ចាបិ ហិ ឧបសគ្គោ កិរិយំ វិសេសេតិ, ជោតកភាវតោ បន សតិបិ តស្មឹ សុតសទ្ទោ ឯវ តំ តមត្ថំ វទតីតិ អនុបសគ្គស្ស សុតសទ្ទស្ស អត្ថុទ្ធារេ សឧបសគ្គស្ស គហណំ ន វិរុជ្ឈតិ។

តត្ថ “សេនាយ បសុតោ”តិអាទីសុ គច្ឆន្តោតិ អត្ថោ។ “សុតធម្មស្ស បស្សតោ”តិអាទីសុ (ឧទា. ១១) វិស្សុតធម្មស្សាតិ អត្ថោ។ “អវស្សុតា អវស្សុតស្សា”តិអាទីសុ (បាចិ. ៦៥៧) កិលេសេន កិលិន្នា កិលិន្នស្សាតិ អត្ថោ។ “តុម្ហេហិ បុញ្ញំ បសុតំ អនប្បក”ន្តិអាទីសុ (ខុ. បា. ៧.១២) ឧបចិតន្តិ អត្ថោ។ “យេ ឈានប្បសុតា ធីរា”តិអាទីសុ (ធ. ប. ១៨១) ឈានានុយុត្តាតិ អត្ថោ។ “ទិដ្ឋំ សុតំ មុត”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៤១) សោតវិញ្ញេយ្យន្តិ អត្ថោ។ “សុតធរោ សុតសន្និចយោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៣៩) សោតទ្វារានុសារវិញ្ញាតធរោតិ អត្ថោ។ ឥធ បនស្ស “សោតទ្វារានុសារេន ឧបធារិត”ន្តិ វា “ឧបធារណ”ន្តិ វា អត្ថោ។ មេ-សទ្ទស្ស ហិ មយាតិ អត្ថេ សតិ “ឯវំ មយា សុតំ សោតទ្វារានុសារេន ឧបធារិត”ន្តិ យុជ្ជតិ។ មមាតិ អត្ថេ សតិ “ឯវំ មម សុតំ សោតទ្វារានុសារេន ឧបធារណ”ន្តិ យុជ្ជតិ។

ឯវមេតេសុ តីសុ បទេសុ យស្មា សុតសទ្ទសន្និធានេ បយុត្តេន **ឯវំ**សទ្ទេន សវនកិរិយាជោតកេន ភវិតព្ពំ, តស្មា **ឯវ**ន្តិ សោតវិញ្ញាណសម្បដិច្ឆនាទិសោតទ្វារិកវិញ្ញាណានន្តរំ ឧប្បន្នមនោទ្វារិកវិញ្ញាណកិច្ចនិទស្សនំ។ **មេ**តិ វុត្តវិញ្ញាណសមង្គីបុគ្គលនិទស្សនំ។ សព្ពានិ ហិ វាក្យានិ ឯវការត្ថសហិតានិយេវ អវធារណផលត្តា តេសំ។ **សុត**ន្តិ អស្សវនភាវប្បដិក្ខេបតោ អនូនានធិកាវិបរីតគ្គហណនិទស្សនំ។ យថា ហិ សុតំ សុតមេវាតិ វត្តព្ពតំ អរហតិ តថា តំ សម្មា សុតំ អនូនគ្គហណំ អនធិកគ្គហណំ អវិបរីតគ្គហណញ្ច ហោតីតិ។ អថ វា

សទ្ទន្តរត្ថាបោហនវសេន សទ្ទោ អត្ថំ វទតីតិ ឯតស្មឹ បក្ខេ យស្មា សុតន្តិ ឯតស្ស អសុតំ ន ហោតីតិ អយមត្ថោ វុត្តោ, តស្មា សុតន្តិ អស្សវនភាវប្បដិក្ខេបតោ អនូនានធិកាវិបរីតគ្គហណនិទស្សនំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឯវំ មេ សុតំ, ន មយា ឥទំ ទិដ្ឋំ, ន សយម្ភុញាណេន សច្ឆិកតំ, ន អញ្ញថា វា ឧបលទ្ធំ។ អបិ ច សុតំវ, តញ្ច ខោ សម្មទេវាតិ។ អវធារណត្ថេ វា ឯវំសទ្ទេ អយមត្ថយោជនា, តទបេក្ខស្ស សុតសទ្ទស្ស និយមត្ថោ សម្ភវតីតិ តទបេក្ខស្ស សុតសទ្ទស្ស អស្សវនភាវប្បដិក្ខេបោ អនូនានធិកាវិបរីតគ្គហណនិទស្សនតា ច វេទិតព្ពា។ ឥតិ សវនហេតុសវនវិសេសវសេនបិ សុតសទ្ទស្ស អត្ថយោជនា កតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

តថា **ឯវ**ន្តិ តស្សា សោតទ្វារានុសារេន បវត្តាយ វិញ្ញាណវីថិយា នានត្ថព្យញ្ជនគ្គហណតោ នានប្បការេន អារម្មណេ បវត្តិភាវប្បកាសនំ អាការត្ថោ ឯវំសទ្ទោតិ កត្វា។ **មេ**តិ អត្តប្បកាសនំ។ **សុត**ន្តិ ធម្មប្បកាសនំ យថាវុត្តាយ វិញ្ញាណវីថិយា បរិយត្តិធម្មារម្មណត្តា។ អយញ្ហេត្ថ សង្ខេបោ – នានប្បការេន អារម្មណេ បវត្តាយ វិញ្ញាណវីថិយា ករណភូតាយ មយា ន អញ្ញំ កតំ, ឥទំ បន កតំ, អយំ ធម្មោ សុតោតិ។

តថា **ឯវ**ន្តិ និទស្សិតព្ពប្បកាសនំ និទស្សនត្ថោ ឯវំសទ្ទោតិ កត្វា និទស្សេតព្ពស្ស និទ្ទិសិតព្ពភាវតោ។ តស្មា ឯវំសទ្ទេន សកលម្បិ សុត្តំ បច្ចាមដ្ឋន្តិ វេទិតព្ពំ។ **មេ**តិ បុគ្គលប្បកាសនំ។ **សុត**ន្តិ បុគ្គលកិច្ចប្បកាសនំ។ សុតសទ្ទេន ហិ លព្ភមានា សវនកិរិយា សវនវិញ្ញាណប្បពន្ធប្បដិពទ្ធា, តត្ថ ច បុគ្គលវោហារោ, ន ច បុគ្គលវោហាររហិតេ ធម្មប្បពន្ធេ សវនកិរិយា លព្ភតិ។ តស្សាយំ សង្ខេបត្ថោ – យំ សុត្តំ និទ្ទិសិស្សាមិ, តំ មយា ឯវំ សុតន្តិ។

តថា **ឯវ**ន្តិ យស្ស ចិត្តសន្តានស្ស នានារម្មណប្បវត្តិយា នានត្ថព្យញ្ជនគ្គហណំ ហោតិ, តស្ស នានាការនិទ្ទេសោ អាការត្ថោ ឯវ ឯវំសទ្ទោតិ កត្វា។ **ឯវ**ន្តិ ហិ អយមាការបញ្ញត្តិ ធម្មានំ តំ តំ បវត្តិអាការំ ឧបាទាយ បញ្ញបេតព្ពសភាវត្តា។ **មេ**តិ កត្តុនិទ្ទេសោ។ **សុត**ន្តិ វិសយនិទ្ទេសោ, សោតព្ពោ ហិ ធម្មោ សវនកិរិយាកត្តុបុគ្គលស្ស សវនកិរិយាវសេន បវត្តិដ្ឋានំ ហោតិ។ ឯត្តាវតា នានប្បការេន បវត្តេន ចិត្តសន្តានេន តំសមង្គិនោ កត្តុ វិសយេ គហណសន្និដ្ឋានំ ទស្សិតំ ហោតិ។

អថ វា **ឯវ**ន្តិ បុគ្គលកិច្ចនិទ្ទេសោ, សុតានញ្ហិ ធម្មានំ គហិតាការស្ស និទស្សនស្ស អវធារណស្ស វា បកាសនសភាវេន ឯវំសទ្ទេន តទាការាទិធារណស្ស បុគ្គលវោហារុបាទានធម្មព្យាបារភាវតោ បុគ្គលកិច្ចំនាម និទ្ទិដ្ឋំ ហោតីតិ។ **សុត**ន្តិ វិញ្ញាណកិច្ចនិទ្ទេសោ, បុគ្គលវាទិនោបិ ហិ សវនកិរិយា វិញ្ញាណនិរបេក្ខា ន ហោតីតិ។ **មេ**តិ ឧភយកិច្ចយុត្តបុគ្គលនិទ្ទេសោ។ **មេ**តិ ហិ សទ្ទប្បវត្តិ ឯកន្តេនេវ សត្តវិសេសវិសយា វិញ្ញាណកិច្ចញ្ច តត្ថេវ សមោទហិតព្ពន្តិ។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបោ – មយា សវនកិច្ចវិញ្ញាណសមង្គិនា បុគ្គលេន វិញ្ញាណវសេន លទ្ធសវនកិច្ចវោហារេន សុតន្តិ។

តថា **ឯវ**ន្តិ ច **មេ**តិ ច សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថវសេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ សព្ពស្ស ហិ សទ្ទាធិគមនីយស្ស អត្ថស្ស បញ្ញត្តិមុខេនេវ បដិបជ្ជិតព្ពត្តា សព្ពបញ្ញត្តីនញ្ច វិជ្ជមានាទីសុ ឆសុ បញ្ញត្តីសុ អវរោធោ, តស្មា យោ មាយាមរីចិអាទយោ វិយ អភូតត្ថោ អនុស្សវាទីហិ គហេតព្ពោ វិយ អនុត្តមត្ថោបិ ន ហោតិ។ សោ រូបសទ្ទាទិកោ រុប្បនានុភវនាទិកោ ច បរមត្ថសភាវោ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថវសេន វិជ្ជតិ។ យោ បន ឯវន្តិ ច មេតិ ច វុច្ចមានោ អាការត្ថោ, សោ អបរមត្ថសភាវោ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថវសេន អនុបលព្ភមានោ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ នាម។ តស្មា កិញ្ហេត្ថ តំ បរមត្ថតោ អត្ថិ, យំ ឯវន្តិ វា មេតិ វា និទ្ទេសំ លភេថ? **សុត**ន្តិ វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ, យញ្ហិ តំ ឯត្ថ សោតេន ឧបលទ្ធំ, តំ បរមត្ថតោ វិជ្ជមានន្តិ។

តថា **ឯវ**ន្តិ សោតបថមាគតេ ធម្មេ ឧបាទាយ តេសំ ឧបធារិតាការាទីនំ បច្ចាមសនវសេន។ **មេ**តិ សសន្តតិបរិយាបន្នេ ខន្ធេ ករណាទិវិសេសវិសិដ្ឋេ ឧបាទាយ វត្តព្ពតោ ឧបាទាបញ្ញត្តិ។ **សុត**ន្តិ ទិដ្ឋាទីនិ ឧបនិធាយ វត្តព្ពតោ ឧបនិធាបញ្ញត្តិ។ ទិដ្ឋាទិសភាវរហិតេ សទ្ទាយតនេ បវត្តមានោបិ សុតវោហារោ ទុតិយំ តតិយន្តិអាទិកោ វិយ បឋមាទីនិ, ទិដ្ឋមុតវិញ្ញាតេ អបេក្ខិត្វា សុតន្តិ វិញ្ញេយ្យត្តា ទិដ្ឋាទីនិ ឧបនិធាយ វត្តព្ពោ ហោតិ។ អសុតំ ន ហោតីតិ ហិ សុតន្តិ បកាសិតោយមត្ថោតិ។

ឯត្ថ ច **ឯវ**ន្តិវចនេន អសម្មោហំ ទីបេតិ។ បដិវិទ្ធា ហិ អត្តនា សុតស្ស បការវិសេសា ឯវន្តិ ឥធ អាយស្មតា អានន្ទេន បច្ចាមដ្ឋា, តេនស្ស អសម្មោហោ ទីបិតោ ហោតិ។ ន ហិ សម្មូឡ្ហោ នានប្បការបដិវេធសមត្ថោ ហោតិ, បច្ចយាការវសេន នានប្បការា ទុប្បដិវិទ្ធា ច សុត្តន្តាតិ ទីបិតន្តិ។ **សុត**ន្តិវចនេន សុតស្ស អសម្មោសំ ទីបេតិ, សុតាការស្ស យាថាវតោ ទស្សិយមានត្តា។ យស្ស ហិ សុតំ សម្មុដ្ឋំ ហោតិ, ន សោ កាលន្តរេ មយា សុតន្តិ បដិជានាតិ។ ឥច្ចស្ស អសម្មោហេន បញ្ញាសិទ្ធិ, សម្មោហាភាវេន បញ្ញាយ ឯវ វា សវនកាលសម្ភូតាយ តទុត្តរិកាលបញ្ញាសិទ្ធិ, តថា អសម្មោសេន សតិសិទ្ធិ។ តត្ថ បញ្ញាបុព្ពង្គមាយ សតិយា ព្យញ្ជនាវធារណសមត្ថតា។

ព្យញ្ជនានញ្ហិ បដិវិជ្ឈិតព្ពោ អាការោ នាតិគម្ភីរោ, យថាសុតំ ធារណមេវ តត្ថ ករណីយន្តិ សតិយា ព្យាបារោ អធិកោ, បញ្ញា តត្ថ គុណីភូតា ហោតិ បញ្ញាយ បុព្ពង្គមាតិ កត្វា។ សតិបុព្ពង្គមាយ បញ្ញាយ អត្ថប្បដិវេធសមត្ថតា។ អត្ថស្ស ហិ បដិវិជ្ឈិតព្ពោ អាការោ គម្ភីរោតិ បញ្ញាយ ព្យាបារោ អធិកោ, សតិ តត្ថ គុណីភូតាយេវាតិ សតិយា បុព្ពង្គមាយាតិ កត្វា។ តទុភយសមត្ថតាយោគេន អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នស្ស ធម្មកោសស្ស អនុបាលនសមត្ថតាយ ធម្មភណ្ឌាគារិកត្តសិទ្ធិ។

អបរោ នយោ – **ឯវ**ន្តិវចនេន យោនិសោមនសិការំ ទីបេតិ, តេន ច វុច្ចមានានំ អាការនិទស្សនាវធារណត្ថានំ ឧបរិ វក្ខមានានំ នានប្បការប្បដិវេធជោតកានំ អវិបរីតសិទ្ធិ ធម្មវិសយត្តា។ ន ហិ អយោនិសោ មនសិករោតោ នានប្បការប្បដិវេធោ សម្ភវតិ។ **សុត**ន្តិវចនេន អវិក្ខេបំ ទីបេតិ, “បឋមពោធិសុត្តំ កត្ថ ភាសិត”ន្តិអាទិបុច្ឆាវសេន បករណបត្តស្ស វក្ខមានស្ស សុត្តស្ស សវនំ សមាធានមន្តរេន ន សម្ភវតិ វិក្ខិត្តចិត្តស្ស សវនាភាវតោ។ តថា ហិ វិក្ខិត្តចិត្តោ បុគ្គលោ សព្ពសម្បត្តិយា វុច្ចមានោបិ “ន មយា សុតំ, បុនភណថា”តិ ភណតិ។ យោនិសោមនសិការេន ចេត្ថ អត្តសម្មាបណិធិំ បុព្ពេ ច កតបុញ្ញតំ សាធេតិ សម្មាអប្បណិហិតត្តស្ស បុព្ពេ អកតបុញ្ញស្ស វា តទភាវតោ។ អវិក្ខេបេន សទ្ធម្មស្សវនំ សប្បុរិសូបនិស្សយញ្ច សាធេតិ អស្សុតវតោ សប្បុរិសូបនិស្សយរហិតស្ស ច តទភាវតោ។ ន ហិ វិក្ខិត្តោ សោតុំ សក្កោតិ, ន ច សប្បុរិសេ អនុបនិស្សយមានស្ស សវនំ អត្ថីតិ។

អបរោ នយោ – “យស្ស ចិត្តសន្តានស្ស នានប្បការប្បវត្តិយា នានត្ថព្យញ្ជនគ្គហណំ ហោតិ, តស្ស នានាការនិទ្ទេសោ”តិ វុត្តំ។ យស្មា ច សោ ភគវតោ វចនស្ស អត្ថព្យញ្ជនប្បភេទបរិច្ឆេទវសេន សកលសាសនសម្បត្តិឱគាហនេន និរវសេសំ បរហិតបារិបូរិករណភូតោ ឯវំ ភទ្ទកោ អាការោ ន សម្មា អប្បណិហិតត្តស្ស បុព្ពេ អកតបុញ្ញស្ស វា ហោតិ។ តស្មា **ឯវ**ន្តិ ឥមិនា ភទ្ទកេន អាការេន បច្ឆិមចក្កទ្វយសម្បត្តិមត្តនោ ទីបេតិ, **សុត**ន្តិ សវនយោគេន បុរិមចក្កទ្វយសម្បត្តិំ។ ន ហិ អប្បតិរូបេ ទេសេ វសតោ សប្បុរិសូបនិស្សយវិរហិតស្ស ច សវនំ អត្ថិ។ ឥច្ចស្ស បច្ឆិមចក្កទ្វយសិទ្ធិយា អាសយសុទ្ធិ សិទ្ធា ហោតិ។ សម្មា បណិហិតចិត្តោ បុព្ពេ ច កតបុញ្ញោ វិសុទ្ធាសយោ ហោតិ តទសុទ្ធិហេតូនំ កិលេសានំ ទូរីភាវតោ។ តថា ហិ វុត្តំ “សម្មា បណិហិតំ ចិត្តំ, សេយ្យសោ នំ តតោ ករេ”តិ (ធ. ប. ៤៣) “កតបុញ្ញោសិ ត្វំ, អានន្ទ, បធានមនុយុញ្ជ, ខិប្បំ ហោហិសិ អនាសវោ”តិ (ទី. និ. ២.២០៧) ច។ បុរិមចក្កទ្វយសិទ្ធិយា បយោគសុទ្ធិ។ បតិរូបទេសវាសេន ហិ សប្បុរិសូបនិស្សយេន ច សាធូនំ ទិដ្ឋានុគតិអាបជ្ជនេន បរិសុទ្ធប្បយោគោ ហោតិ។ តាយ ច អាសយសុទ្ធិយា អធិគមព្យត្តិសិទ្ធិ, បុព្ពេយេវ តណ្ហាទិដ្ឋិសំកិលេសានំ វិសោធិតត្តា បយោគសុទ្ធិយា អាគមព្យត្តិសិទ្ធិ។ សុបរិសុទ្ធកាយវចីបយោគោ ហិ វិប្បដិសារាភាវតោ អវិក្ខិត្តចិត្តោ បរិយត្តិយំ វិសារទោ ហោតិ។ ឥតិ បយោគាសយសុទ្ធស្ស អាគមាធិគមសម្បន្នស្ស វចនំ អរុណុគ្គមនំ វិយ សូរិយស្ស ឧទយតោ យោនិសោមនសិការោ វិយ ច កុសលកម្មស្ស អរហតិ ភគវតោ វចនស្ស បុព្ពង្គមំ ភវិតុន្តិ ឋានេ និទានំ ឋបេន្តោ **ឯវំ មេ សុត**ន្តិអាទិមាហ។

អបរោ នយោ – **ឯវ**ន្តិ ឥមិនា បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ នានប្បការប្បដិវេធទីបកេន វចនេន អត្តនោ អត្ថបដិភានបដិសម្ភិទាសម្បត្តិសព្ភាវំ ទីបេតិ។ **សុត**ន្តិ ឥមិនា ឯវំសទ្ទសន្និធានតោ វក្ខមានាបេក្ខាយ វា សោតព្ពភេទប្បដិវេធទីបកេន ធម្មនិរុត្តិបដិសម្ភិទាសម្បត្តិសព្ភាវំ ទីបេតិ។ **ឯវ**ន្តិ ច ឥទំ វុត្តនយេនេវ យោនិសោមនសិការទីបកវចនំ ភាសមានោ “ឯតេ ធម្មា មយា មនសានុបេក្ខិតា ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធា”តិ ទីបេតិ។ បរិយត្តិធម្មោ ហិ “ឥធ សីលំ កថិតំ, ឥធ សមាធិ, ឥធ បញ្ញា, ឯត្តកា ឯត្ថ អនុសន្ធិយោ”តិអាទិនា នយេន មនសា អនុបេក្ខិតោ អនុស្សវាការបរិវិតក្កសហិតាយ ធម្មនិជ្ឈានក្ខន្តិភូតាយ ញាតបរិញ្ញាសង្ខាតាយ វា ទិដ្ឋិយា តត្ថ តត្ថ វុត្តរូបារូបធម្មេ “ឥតិ រូបំ, ឯត្តកំ រូប”ន្តិអាទិនា នយេន សុដ្ឋុ វវត្ថបេត្វា បដិវិទ្ធោ អត្តនោ ច បរេសញ្ច ហិតសុខាវហោ ហោតីតិ។ **សុត**ន្តិ ឥទំ សវនយោគទីបកវចនំ ភាសមានោ “ពហូ មយា ធម្មា សុតា ធាតា វចសា បរិចិតា”តិ ទីបេតិ។ សោតាវធានប្បដិពទ្ធា ហិ បរិយត្តិធម្មស្ស សវនធារណបរិចយា។ តទុភយេនបិ ធម្មស្ស ស្វាក្ខាតភាវេន, អត្ថព្យញ្ជនបារិបូរិំ ទីបេន្តោ សវនេ អាទរំ ជនេតិ។ អត្ថព្យញ្ជនបរិបុណ្ណញ្ហិ ធម្មំ អាទរេន អស្សុណន្តោ មហតា ហិតា បរិពាហិរោ ហោតីតិ អាទរំ ជនេត្វា សក្កច្ចំ ធម្មោ សោតព្ពោ។

“**ឯវំ មេ សុត**”ន្តិ ឥមិនា បន សកលេន វចនេន អាយស្មា អានន្ទោ តថាគតប្បវេទិតំ ធម្មំ អត្តនោ អទហន្តោ អសប្បុរិសភូមិំ អតិក្កមតិ, សាវកត្តំ បដិជានន្តោ សប្បុរិសភូមិំ ឱក្កមតិ។ តថា អសទ្ធម្មា ចិត្តំ វុដ្ឋាបេតិ, សទ្ធម្មេ ចិត្តំ បតិដ្ឋាបេតិ។ “កេវលំ សុតមេវេតំ មយា, តស្សេវ បន ភគវតោ វចន”ន្តិ ទីបេន្តោ អត្តានំ បរិមោចេតិ, សត្ថារំ អបទិសតិ, ជិនវចនំ អប្បេតិ, ធម្មនេត្តិំ បតិដ្ឋាបេតិ។

អបិច “ឯវំ មេ សុត”ន្តិ អត្តនា ឧប្បាទិតភាវំ អប្បដិជានន្តោ បុរិមស្សវនំ វិវរន្តោ “សម្មុខា បដិគ្គហិតមិទំ មយា តស្ស ភគវតោ ចតុវេសារជ្ជវិសារទស្ស ទសពលធរស្ស អាសភដ្ឋានដ្ឋាយិនោ សីហនាទនាទិនោ សព្ពសត្តុត្តមស្ស ធម្មិស្សរស្ស ធម្មរាជស្ស ធម្មាធិបតិនោ ធម្មទីបស្ស ធម្មសរណស្ស សទ្ធម្មវរចក្កវត្តិនោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស, ន ឯត្ថ អត្ថេ វា ធម្មេ វា បទេ វា ព្យញ្ជនេ វា កង្ខា វា វិមតិ វា កត្តព្ពា”តិ សព្ពទេវមនុស្សានំ ឥមស្មិំ ធម្មេ អស្សទ្ធិយំ វិនាសេតិ, សទ្ធាសម្បទំ ឧប្បាទេតិ។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

“វិនាសយតិ អស្សទ្ធំ, សទ្ធំ វឌ្ឍេតិ សាសនេ;
ឯវំ មេ សុតមិច្ចេវំ, វទំ គោតមសាវកោ”តិ។

ឯកន្តិ គណនបរិច្ឆេទនិទ្ទេសោ។ អយញ្ហិ **ឯក**សទ្ទោ អញ្ញសេដ្ឋាសហាយសង្ខ្យាទីសុ ទិស្សតិ។ តថា ហិ អយំ “សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ច, ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញន្តិ ឥត្ថេកេ អភិវទន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.២៧; ឧទា. ៥៥) អញ្ញេ ទិស្សតិ។ “ចេតសោ ឯកោទិភាវ”ន្តិអាទីសុ (បារា. ១១; ទី. និ. ១.២២៨) សេដ្ឋេ។ “ឯកោ វូបកដ្ឋោ”តិអាទីសុ (ចូឡវ. ៤៤៥; ទី. និ. ១.៤០៥) អសហាយេ។ “ឯកោវ ខោ, ភិក្ខវេ, ខណោ ច សមយោ ច ព្រហ្មចរិយវាសាយា”តិអាទីសុ (អ. និ. ៨.២៩) សង្ខ្យាយំ, ឥធាបិ សង្ខ្យាយមេវ ទដ្ឋព្ពោ។ តេន វុត្តំ – “ឯកន្តិ គណនបរិច្ឆេទនិទ្ទេសោ”តិ។

សមយន្តិ បរិច្ឆិន្នទិទ្ទេសោ។ **ឯកំ សមយ**ន្តិ អនិយមិតបរិទីបនំ។ តត្ថ **សមយ**សទ្ទោ –

“សមវាយេ ខណេ កាលេ, សមូហេ ហេតុទិដ្ឋិសុ;
បដិលាភេ បហានេ ច, បដិវេធេ ច ទិស្សតិ”។

តថា ហិស្ស “អប្បេវ នាម ស្វេបិ ឧបសង្កមេយ្យាម កាលញ្ច សមយញ្ច ឧបាទាយា”តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ១.៤៤៧) សមវាយោ អត្ថោ, យុត្តកាលញ្ច បច្ចយសាមគ្គិញ្ច លភិត្វាតិ ហិ អធិប្បាយោ, តស្មា បច្ចយសមវាយោតិ វេទិតព្ពោ ។ “ឯកោវ ខោ, ភិក្ខវេ, ខណោ ច សមយោ ច ព្រហ្មចរិយវាសាយា”តិអាទីសុ (អ. និ. ៨.២៩) ខណោ, ឱកាសោតិ អត្ថោ។ តថាគតុប្បាទាទិកោ ហិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស ឱកាសោ តប្បច្ចយប្បដិលាភហេតុត្តា, ខណោ ឯវ ច សមយោ, យោ ខណោតិ ច សមយោតិ ច វុច្ចតិ, សោ ឯកោ យេវាតិ ហិ អត្ថោ។ “ឧណ្ហសមយោ បរិឡាហសមយោ”តិអាទីសុ (បាចិ. ៣៥៨) កាលោ។ “មហាសមយោ បវនស្មិ”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣៣២) សមូហោ។ មហាសមយោតិ ហិ ភិក្ខូនំ ទេវតានញ្ច មហាសន្និបាតោតិ អត្ថោ។ “សមយោបិ ខោ តេ, ភទ្ទាលិ, អប្បដិវិទ្ធោ អហោសិ, ភគវា ខោ សាវត្ថិយំ វិហរតិ, ភគវាបិ មំ ជានិស្សតិ ‘ភទ្ទាលិ នាម ភិក្ខុ សត្ថុសាសនេ សិក្ខាយ ន បរិបូរការី’តិ, អយម្បិ ខោ តេ, ភទ្ទាលិ, សមយោ អប្បដិវិទ្ធោ អហោសី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៣៥) ហេតុ។ សិក្ខាបទស្ស ការណញ្ហិ ឥធ សមយោតិ អធិប្បេតំ។ “តេន ខោ បន សមយេន ឧគ្គាហមានោ បរិព្ពាជកោ សមណមុណ្ឌិកាបុត្តោ សមយប្បវាទកេ តិន្ទុកាចីរេ ឯកសាលកេ មល្លិកាយ អារាមេ បដិវសតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.២៦០) ទិដ្ឋិ។ តត្ថ ហិ និសិន្នា តិត្ថិយា អត្តនោ អត្តនោ ទិដ្ឋិសង្ខាតំ សមយំ បវទន្តីតិ សោ បរិព្ពាជការាមោ “សមយប្បវាទកោ”តិ វុច្ចតិ។

“ទិដ្ឋេ ធម្មេ ច យោ អត្ថោ, យោ ចត្ថោ សម្បរាយិកោ;
អត្ថាភិសមយា ធីរោ, បណ្ឌិតោតិ បវុច្ចតី”តិ។ (សំ. និ. ១.១២៩) –

អាទីសុ បដិលាភោ។ អត្ថាភិសមយាតិ ហិ អត្ថស្ស អធិគមាតិ អត្ថោ។ “សម្មា មានាភិសមយា អន្តមកាសិ ទុក្ខស្សា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៨) បហានំ។ អធិករណំ សមយំ វូបសមនំ អបគមោតិ អភិសមយោ បហានំ។ “ទុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋោ សង្ខតដ្ឋោ សន្តាបដ្ឋោ វិបរិណាមដ្ឋោ អភិសមយដ្ឋោ”តិអាទីសុ (បដិ. ម. ២.៨) បដិវេធោ ។ បដិវេធោតិ ហិ អភិសមេតព្ពតោ អភិសមយោ, អភិសមយោវ អត្ថោ អភិសមយដ្ឋោតិ បីឡនាទីនិ អភិសមេតព្ពភាវេន ឯកីភាវំ ឧបនេត្វា វុត្តានិ, អភិសមយស្ស វា បដិវេធស្ស វិសយភូតោ អត្ថោ អភិសមយដ្ឋោតិ តានេវ តថា ឯកត្តេន វុត្តានិ។ តត្ថ បីឡនំ ទុក្ខសច្ចស្ស តំសមង្គិនោ ហឹសនំ អវិប្ផារិកតាករណំ។ សន្តាបោ ទុក្ខទុក្ខតាទិវសេន សន្តប្បនំ បរិទហនំ។

ឯត្ថ ច សហការីការណសន្និជ្ឈំ សមេតិ សមវេតីតិ សមវាយោ សមយោ។ សមេតិ សមាគច្ឆតិ ឯត្ថ មគ្គព្រហ្មចរិយំ តទាធារបុគ្គលេហីតិ ខណោ សមយោ។ សមេតិ ឯត្ថ ឯតេន វា សំគច្ឆតិ សត្តោ សភាវធម្មោ វា ឧប្បាទាទីហិ សហជាតាទីហិ វាតិ កាលោ សមយោ។ ធម្មប្បវត្តិមត្តតាយ អត្ថតោ អភូតោបិ ហិ កាលោ ធម្មប្បវត្តិយា អធិករណំ ករណំ វិយ ច កប្បនាមត្តសិទ្ធេនានុរូបេន វោហរិយតីតិ។ សមំ, សហ វា អវយវានំ អយនំ

បវត្តិ អវដ្ឋានន្តិ សមូហោ សមយោ យថា សមុទាយោតិ។ អវយវសហាវដ្ឋានមេវ ហិ សមូហោ។ អវសេសបច្ចយានំ សមាគមេ សតិ ឯតិ ផលមេតស្មា ឧប្បជ្ជតិ បវត្តតីតិ សមយោ ហេតុ យថា សមុទយោតិ។ សមេតិ សំយោជនភាវតោ សម្ពន្ធោ ឯតិ អត្តនោ វិសយេ បវត្តតិ, ទឡ្ហគ្គហណភាវតោ វា សំយុត្តា អយន្តិ បវត្តន្តិ សត្តា យថាភិនិវេសំ ឯតេនាតិ សមយោ ទិដ្ឋិ។ ទិដ្ឋិសំយោជនេន ហិ សត្តា អតិវិយ ពជ្ឈន្តីតិ។ សមិតិ សង្គតិ សមោធានន្តិ សមយោ បដិលាភោ។ សមយនំ ឧបសមយនំ អបគមោតិ សមយោ បហានំ។ សមុច្ឆេទប្បហានភាវតោ បន អធិកោ សមយោតិ អភិសមយោ យថា អភិធម្មោតិ។ អភិមុខំ ញាណេន សម្មា ឯតព្ពោ អភិសមេតព្ពោតិ អភិសមយោ, ធម្មានំ អវិបរីតសភាវោ។ អភិមុខភាវេន សម្មា ឯតិ គច្ឆតិ ពុជ្ឈតីតិ អភិសមយោ, ធម្មានំ យថាភូតសភាវាវពោធោ។ ឯវំ តស្មិំ តស្មិំ អត្ថេ សមយសទ្ទស្ស បវត្តិ វេទិតព្ពា។

សមយសទ្ទស្ស អត្ថុទ្ធារេ អភិសមយសទ្ទស្ស គហណេ ការណំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ឥធ បនស្ស កាលោ អត្ថោ សមវាយាទីនំ អសម្ភវតោ។ ទេសទេសកបរិសា វិយ ហិ ទេសនាយ និទានភាវេ កាលោ ឯវ ឥច្ឆិតព្ពោតិ។ យស្មា បនេត្ថ សមយោតិ កាលោ អធិប្បេតោ, តស្មា សំវច្ឆរឧតុមាសឌ្ឍមាសរត្តិទិវសបុព្ពណ្ហមជ្ឈន្ហិកសាយន្ហបឋមយាម- មជ្ឈិមយាមបច្ឆិមយាមមុហុត្តាទីសុ កាលភេទភូតេសុ សមយេសុ ឯកំ សមយន្តិ ទីបេតិ។

កស្មា បនេត្ថ អនិយមិតវសេនេវ កាលោ និទ្ទិដ្ឋោ, ន ឧតុសំវច្ឆរាទិវសេន និយមេត្វា និទ្ទិដ្ឋោតិ ចេ? កិញ្ចាបិ ឯតេសុ សំវច្ឆរាទីសុ សមយេសុ យំ យំ សុត្តំ យស្មិំ យស្មិំ សំវច្ឆរេ ឧតុម្ហិ មាសេ បក្ខេ រត្តិភាគេ ទិវសភាគេ វា វុត្តំ, សព្ពម្បិ តំ ថេរស្ស សុវិទិតំ សុវវត្ថាបិតំ បញ្ញាយ។ យស្មា បន "ឯវំ មេ សុតំ អសុកសំវច្ឆរេ អសុកឧតុម្ហិ អសុកមាសេ អសុកបក្ខេ អសុករត្តិភាគេ អសុកទិវសភាគេ វា"តិ ឯវំ វុត្តេ ន សក្កា សុខេន ធារេតុំ វា ឧទ្ទិសិតុំ វា ឧទ្ទិសាបេតុំ វា, ពហុ ច វត្តព្ពំ ហោតិ, តស្មា ឯកេនេវ បទេន តមត្ថំ សមោធានេត្វា "ឯកំ សមយ"ន្តិ អាហ។

យេ វា ឥមេ គព្ភោក្កន្តិសមយោ ជាតិសមយោ សំវេគសមយោ អភិនិក្ខមនសមយោ ទុក្ករការិកសមយោ មារវិជយសមយោ អភិសម្ពោធិសមយោ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារសមយោ ទេសនាសមយោ បរិនិព្ពានសមយោតិ ឯវមាទយោ ភគវតោ ទេវមនុស្សេសុ អតិវិយ បកាសា អនេកកាលប្បភេទា ឯវ សមយា, តេសុ សមយេសុ ទេសនាសមយសង្ខាតំ ឯកំ សមយន្តិ ទីបេតិ។ យោ វាយំ ញាណករុណាកិច្ចសមយេសុ ករុណាកិច្ចសមយោ, អត្តហិតបរហិតប្បដិបត្តិសមយេសុ បរហិតប្បដិបត្តិសមយោ, សន្និបតិតានំ ករណីយទ្វយសមយេសុ ធម្មកថាសមយោ, ទេសនាបដិបត្តិសមយេសុ ទេសនាសមយោ, តេសុ សមយេសុ អញ្ញតរសមយំ សន្ធាយ "ឯកំ សមយ"ន្តិ អាហ។

កស្មា បនេត្ថ យថា អភិធម្មេ "យស្មិំ សមយេ កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតី"តិ (ធ. ស. ១) ច ឥតោ អញ្ញេសុ សុត្តបទេសុ "យស្មិំ សមយេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ វិវិច្ចេវ កាមេហិ វិវិច្ច អកុសលេហិ ធម្មេហី"តិ (អ. និ. ៤.២០០) ច ភុម្មវចនេន និទ្ទេសោ កតោ, វិនយេ ច "តេន សមយេន ពុទ្ធោ ភគវា"តិ (បារា. ១) ករណវចនេន និទ្ទេសោ កតោ, តថា អកត្វា "ឯកំ សមយ"ន្តិ អច្ចន្តសំយោគត្ថេ ឧបយោគវចនេន និទ្ទេសោ កតោតិ? តត្ថ តថា, ឥធ ច អញ្ញថា អត្ថសម្ភវតោ។ តត្ថ ហិ អភិធម្មេ ឥតោ អញ្ញេសុ ច សុត្តន្តេសុ អាធារវិសយសង្ខាតោ អធិករណត្ថោ កិរិយាយ កិរិយន្តរលក្ខណសង្ខាតោ ភាវេនភាវលក្ខណត្ថោ ច សម្ភវតីតិ។ អធិករណញ្ហិ កាលត្ថោ សមូហត្ថោ ច សមយោ តត្ថ វុត្តានំ ផស្សាទិធម្មានំ, តថា កាលោ សភាវធម្មប្បវត្តិមត្តតាយ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានោបិ អាធារភាវេន បញ្ញាតោ តង្ខណប្បវត្តានំ ឥតោ បុព្ពេ បរតោ ច អភាវតោ យថា "បុព្ពណ្ហេ ជាតោ សាយន្ហេ ជាតោ"តិអាទីសុ។ សមូហោតិបិ អវយវវិនិមុត្តោ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានោបិ កប្បនាមត្តសិទ្ធេន រូបេន អវយវានំ អាធារភាវេន បញ្ញាបីយតិ, យថា "រុក្ខេ សាខា, យវោ យវរាសិម្ហិ សមុដ្ឋិតោ"តិអាទីសុ។ យស្មិំ កាលេ ធម្មបុញ្ជេ ច កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ, តស្មិំយេវ កាលេ ធម្មបុញ្ជេ ច ផស្សាទយោបិ ហោន្តីតិ អយញ្ហិ តត្ថ អត្ថោ។ តថា ខណសមវាយហេតុសង្ខាតស្ស សមយស្ស ភាវេន តត្ថ វុត្តានំ ផស្សាទិធម្មានំ ភាវោ លក្ខីយតិ។ យថា ហិ "គាវីសុ ទុយ្ហមានាសុ គតោ, ទុទ្ធាសុ អាគតោ"តិ ឯត្ថ គាវីនំ ទោហនកិរិយាយ គមនកិរិយា លក្ខីយតិ, ឯវំ ឥធាបិ យស្មិំ សមយេតិ វុត្តេ ច បទត្ថស្ស សត្តាវិរហាភាវតោ សតីតិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយមានោ ឯវ ហោតីតិ សមយស្ស សត្តាកិរិយាយ ចិត្តស្ស ឧប្បាទកិរិយា ផស្សាទីនំ ភវនកិរិយា ច លក្ខីយតិ។ តថា យស្មិំ សមយេ យស្មិំ នវមេ ខណេ យស្មិំ យោនិសោមនសិការាទិហេតុម្ហិ បច្ចយសមវាយេ វា សតិ កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ, តស្មិំ សមយេ ខណេ ហេតុម្ហិ បច្ចយសមវាយេ ច ផស្សាទយោបិ ហោន្តីតិ។ តស្មា តទត្ថជោតនត្ថំ ភុម្មវចនេន និទ្ទេសោ កតោ។

វិនយេ ច "អន្នេន វសតិ, អជ្ឈេនេន វសតី"តិអាទីសុ វិយ ហេតុអត្ថោ, "ផរសុនា ឆិន្ទតិ, កុទាលេន ខណតី"តិអាទីសុ វិយ ករណត្ថោ ច សម្ភវតិ។ យោ ហិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិសមយោ ធម្មសេនាបតិអាទីហិបិ

ទុព្ពិញ្ញេយ្យោ, តេន សមយេន ការណភូតេន ហេតុភូតេន ច វីតិក្កមំ សុត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ សន្និបាតាបេត្វា ឱតិណ្ណវត្ថុកំ បុគ្គលំ បដិបុច្ឆិត្វា វិគរហិត្វា ច តំ តំ វត្ថុំ ឱតិណ្ណសមយសង្ខាតំ កាលំ អនតិក្កមិត្វា សិក្ខាបទានិ បញ្ញាបេន្តោ តតិយបារាជិកាទីនំ វិយ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា ហេតុំ អបេក្ខមានោ តត្ថ តត្ថ វិហាសិ, តស្មា តទត្ថជោតនត្ថំ វិនយេ ករណវចនេន និទ្ទេសោ កតោ។

ឥធ បន អញ្ញស្មិញ្ច ឯវជាតិកេ អច្ចន្តសំយោគត្ថោ សម្ភវតិ។ យស្មិញ្ហិ សមយេ សហ សមុដ្ឋានហេតុនា ឥទំ ឧទានំ ឧប្បន្នំ, អច្ចន្តមេវ តំ សមយំ អរិយវិហារបុព្ពង្គមាយ ធម្មបច្ចវេក្ខណាយ ភគវា វិហាសិ, តស្មា "មាសំ អជ្ឈេតី"តិអាទីសុ វិយ ឧបយោគត្ថជោតនត្ថំ ឥធ ឧបយោគវចនេន និទ្ទេសោ កតោ។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

"តំ តំ អត្ថមបេក្ខិត្វា, ភុម្មេន ករណេន ច;
អញ្ញត្រ សមយោ វុត្តោ, ឧបយោគេន សោ ឥធា"តិ។

បោរាណា បន វណ្ណយន្តិ – "យស្មិំ សមយេ"តិ វា "តេន សមយេនា"តិ វា "ឯកំ សមយ"ន្តិ វា អភិលាបមត្តភេទោ ឯស និទ្ទេសោ, សព្ពត្ថ ភុម្មមេវ អត្ថោតិ។ តស្មា "ឯកំ សមយ"ន្តិ វុត្តេបិ ឯកស្មិំ សមយេតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ភគវាតិ គរុ។ គរុញ្ហិ លោកេ "ភគវា"តិ វទន្តិ។ អយញ្ច សព្ពគុណវិសិដ្ឋតាយ សព្ពសត្តានំ គរុ, តស្មា ភគវាតិ វេទិតព្ពោ។ បោរាណេហិបិ វុត្តំ –

"ភគវាតិ វចនំ សេដ្ឋំ, ភគវាតិ វចនមុត្តមំ;
គរុ គារវយុត្តោ សោ, ភគវា តេន វុច្ចតី"តិ។

តត្ថ សេដ្ឋវាចកវចនំ សេដ្ឋន្តិ វុត្តំ សេដ្ឋគុណសហចរណតោ។ អថ វា វុច្ចតីតិ វចនំ, អត្ថោ។ **ភគវាតិ វចនំ សេដ្ឋ**ន្តិ ភគវាតិ ឥមិនា វចនេន វចនីយោ យោ អត្ថោ, សោ សេដ្ឋោតិ អត្ថោ។ **ភគវាតិ វចនមុត្តម**ន្តិ ឯត្ថាបិ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **គារវយុត្តោ**តិ គរុភាវយុត្តោ គរុគុណយោគតោ វិសេសគរុករណារហតាយ វា គារវយុត្តោ។ ឯវំ គុណវិសិដ្ឋសត្តុត្តមគរុគារវាធិវចនំ ភគវាតិ ឥទំ វចនន្តិ វេទិតព្ពំ។ អបិច –

"ភគី ភជី ភាគី វិភត្តវា ឥតិ,
អកាសិ ភគ្គន្តិ គរូតិ ភាគ្យវា;
ពហូហិ ញាយេហិ សុភាវិតត្តនោ,
ភវន្តគោ សោ ភគវាតិ វុច្ចតី"តិ។ –

និទ្ទេសេ (មហានិ. ៨៤) អាគតនយេន –

"ភាគ្យវា ភគ្គវា យុត្តោ, ភគេហិ ច វិភត្តវា;
ភត្តវា វន្តគមនោ, ភវេសុ ភគវា តតោ"តិ។ –

ឥមាយ គាថាយ ច វសេន ភគវាតិ បទស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សោ បនាយំ អត្ថោ សព្ពាការេន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១៤២) វុត្តោ, តស្មា តត្ថ វុត្តនយេនេវ វិវរិតព្ពោ។

អបិច ភាគេ វនិ, ភគេ វា វមីតិ ភគវា។ តថាគតោ ហិ ទានសីលាទិបារមិធម្មេ ឈានវិមោក្ខាទិឧត្តរិមនុស្សធម្មេ វនិ ភជិ សេវិ ពហុលមកាសិ, តស្មា ភគវា។ អថ វា តេយេវ "វេនេយ្យសត្តសន្តានេសុ កថំ នុ ខោ ឧប្បជ្ជេយ្យុ"ន្តិ វនិ អភិបត្ថយីតិ ភគវា។ អថ វា ភគសង្ខាតំ ឥស្សរិយំ យសញ្ច វមិ ឧគ្គិរិ ខេឡបិណ្ឌំ វិយ អនបេក្ខោ ឆឌ្ឌយីតិ ភគវា។ តថា ហិ តថាគតោ ហត្ថគតំ ចក្កវត្តិសិរិំ ទេវលោកាធិបច្ចសទិសំ ចាតុទ្ទីបិស្សរិយំ, ចក្កវត្តិសម្បត្តិសន្និស្សយញ្ច សត្តរតនសមុជ្ជលំ យសំ តិណាយបិ អមញ្ញមានោ និរបេក្ខោ បហាយ អភិនិក្ខមិត្វា សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុទ្ធោ, តស្មា ឥមេ សិរិអាទិកេ ភគេ វមីតិ ភគវា។ អថ វា ភានិ នាម នក្ខត្តានិ, តេហិ សមំ គច្ឆន្តិ បវត្តន្តីតិ ភគា។ សិនេរុយុគន្ធរឧត្តរកុរុហិមវន្តាទិភាជនលោកវិសេសសន្និស្សយសោភា កប្បដ្ឋិតិភាវតោ, តេបិ ភគេ វមិ, តន្និវាសិសត្តាវាសសមតិក្កមនតោ តប្បដិពទ្ធឆន្ទរាគប្បហានេន បជហីតិ។ ឯវម្បិ ភគេ វមីតិ ភគវាតិ ឯវមាទិនា នយេន ភគវាតិ បទស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថាវតា ចេត្ថ **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ វចនេន យថាសុតំ ធម្មំ សវនវសេន ភាសន្តោ ភគវតោ ធម្មសរីរំ បច្ចក្ខំ ករោតិ, តេន "នយិទំ អតិក្កន្តសត្ថុកំ បាវចនំ, អយំ វោ សត្ថា"តិ សត្ថុ អទស្សនេន ឧក្កណ្ឋិតំ ជនំ សមស្សាសេតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា "យោ ខោ, អានន្ទ, មយា ធម្មោ ច វិនយោ ច ទេសិតោ បញ្ញត្តោ, សោ វោ មមច្ចយេន សត្ថា"តិ (ទី. និ. ២.២១៦; មិ. ប. ៤.១.១)។ **ឯកំ សមយំ ភគវា**តិ វចនេន តស្មិំ សមយេ ភគវតោ អវិជ្ជមានភាវំ ទស្សេន្តោ រូបកាយបរិនិព្ពានំ សាធេតិ, តេន "ឯវំវិធស្ស នាម ធម្មស្ស ទេសេតា ទសពលធរោ វជិរសង្ឃាតសមានកាយោ សោបិ ភគវា បរិនិព្ពុតោ, កេនញ្ញេន ជីវិតេ អាសា ជនេតព្ពា"តិ ជីវិតមទមត្តំ ជនំ សំវេជេតិ, សទ្ធម្មេ ចស្ស ឧស្សាហំ ជនេតិ។

ឯវន្តិ ច ភណន្តោ ទេសនាសម្បត្តិំ និទ្ទិសតិ, វក្ខមានស្ស សកលសុត្តស្ស ឯវន្តិ និទស្សនតោ។ **មេ សុត**ន្តិ សាវកសម្បត្តិំ សវនសម្បត្តិញ្ច និទ្ទិសតិ, បដិសម្ភិទាបត្តេន បញ្ចសុ ឋានេសុ ភគវតា ឯតទគ្គេ ឋបិតេន ធម្មភណ្ឌាគារិកេន សុតភាវទីបនតោ "តញ្ច ខោ មយាវ សុតំ, ន អនុស្សុតិកំ, ន បរម្បរាភត"ន្តិ ឥមស្ស ចត្ថស្ស ទីបនតោ។ **ឯកំ សមយ**ន្តិ កាលសម្បត្តិំ និទ្ទិសតិ ភគវតោ ឧរុវេលាយំ វិហរណសមយភាវេន ពុទ្ធុប្បាទប្បដិមណ្ឌិតភាវទីបនតោ។ ពុទ្ធុប្បាទបរមា ហិ កាលសម្បទា។ **ភគវា**តិ ទេសកសម្បត្តិំ និទ្ទិសតិ គុណវិសិដ្ឋសត្តុត្តមគរុភាវទីបនតោ។

ឧរុវេលាយន្តិ មហាវេលាយំ, មហន្តេ វាលុការាសិម្ហីតិ អត្ថោ។ អថ វា ឧរូតិ វាលុកា វុច្ចតិ, វេលាតិ មរិយាទា។ វេលាតិក្កមនហេតុ អាភតា ឧរុ ឧរុវេលាតិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អតីតេ កិរ អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ ទសសហស្សតាបសា តស្មិំ បទេសេ វិហរន្តា "កាយកម្មវចីកម្មានិ បរេសម្បិ បាកដានិ ហោន្តិ, មនោកម្មំ បន អបាកដំ។ តស្មា យោ មិច្ឆាវិតក្កំ វិតក្កេតិ, សោ អត្តនាវ អត្តានំ ចោទេត្វា បត្តបុដេន វាលុកំ អាហរិត្វា ឥមស្មិំ ឋានេ អាកិរតុ, ឥទមស្ស ទណ្ឌកម្ម"ន្តិ កតិកវត្តំ កត្វា តតោ បដ្ឋាយ យោ តាទិសំ វិតក្កំ វិតក្កេតិ, សោ តត្ថ បត្តបុដេន វាលុកំ អាហរិត្វា អាកិរតិ។ ឯវំ តត្ថ អនុក្កមេន មហាវាលុការាសិ ជាតោ, តតោ នំ បច្ឆិមា ជនតា បរិក្ខិបិត្វា ចេតិយដ្ឋានមកាសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – "ឧរុវេលាយន្តិ មហាវេលាយំ, មហន្តេ វាលុការាសិម្ហីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ"តិ។

វិហរតីតិ អវិសេសេន ឥរិយាបថទិព្ពព្រហ្មអរិយវិហារេសុ អញ្ញតរវិហារសមង្គិតាបរិទីបនំ។ ឥធ បន ឋាននិសជ្ជាគមនសយនប្បភេទេសុ ឥរិយាបថេសុ អាសនសង្ខាតឥរិយាបថសមាយោគបរិទីបនំ អរិយវិហារសមង្គិតាបរិទីបនញ្ចាតិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ យស្មា ឯកំ ឥរិយាបថពាធនំ អញ្ញេន ឥរិយាបថេន វិច្ឆិន្ទិត្វា អបរិបតន្តំ អត្តភាវំ ហរតិ បវត្តេតិ, តស្មា វិហរតីតិ បទស្ស ឥរិយាបថវិហារវសេនេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ យស្មា បន ភគវា ទិព្ពវិហារាទីហិ សត្តានំ វិវិធំ ហិតំ ហរតិ ឧបហរតិ ឧបនេតិ ឧប្បាទេតិ, តស្មា តេសម្បិ វសេន វិវិធំ ហរតីតិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។

នជ្ជាតិ នទតិ សន្ទតីតិ នទី, តស្សា នជ្ជា, នទិយា និន្នគាយាតិ អត្ថោ។ **នេរញ្ជរាយា**តិ នេលំ ជលមស្សាតិ "នេលញ្ជលាយា"តិ វត្តព្ពេ លការស្ស រការំ កត្វា "នេរញ្ជរាយា"តិ វុត្តំ, កទ្ទមសេវាលបណកាទិទោសរហិតសលិលាយាតិ អត្ថោ។ កេចិ "នីលជលាយាតិ វត្តព្ពេ នេរញ្ជរាយាតិ វុត្ត"ន្តិ វទន្តិ។ នាមមេវ វា ឯតំ ឯតិស្សា នទិយាតិ វេទិតព្ពំ។ តស្សា នទិយា តីរេ យត្ថ ភគវា វិហាសិ, តំ ទស្សេតុំ **"ពោធិរុក្ខមូលេ"**តិ វុត្តំ។ តត្ថ "ពោធិ វុច្ចតិ ចតូសុ មគ្គេសុ ញាណ"ន្តិ ឯត្ថ (ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២១) មគ្គញាណំ ពោធីតិ វុត្តំ។ "បប្បោតិ ពោធិំ វរភូរិមេធសោ"តិ ឯត្ថ (ទី. និ. ៣.២១៧) សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ តទុភយម្បិ ពោធិំ ភគវា ឯត្ថ បត្តោតិ រុក្ខោបិ ពោធិរុក្ខោត្វេវ នាមំ លភិ។ អថ វា សត្ត ពោជ្ឈង្គេ ពុជ្ឈីតិ ភគវា ពោធិ, តេន ពុជ្ឈន្តេន សន្និស្សិតត្តា សោ រុក្ខោបិ ពោធិរុក្ខោតិ នាមំ លភិ, តស្ស ពោធិរុក្ខស្ស។ **មូលេ**តិ សមីបេ។ អយញ្ហិ មូលសទ្ទោ "មូលានិ ឧទ្ធរេយ្យ អន្តមសោ ឧសីរនាឡមត្តានិបី"តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.១៩៥) មូលមូលេ ទិស្សតិ។ "លោភោ អកុសលមូល"ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៣០៥) អសាធារណហេតុម្ហិ។ "យាវតា មជ្ឈន្ហិកេ កាលេ ឆាយា ផរតិ, និវាតេ បណ្ណានិ បតន្តិ, ឯត្តាវតា រុក្ខមូល"ន្តិអាទីសុ សមីបេ។ ឥធាបិ សមីបេ អធិប្បេតោ, តស្មា ពោធិរុក្ខស្ស មូលេ សមីបេតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

បឋមាភិសម្ពុទ្ធោតិ បឋមំ អភិសម្ពុទ្ធោ ហុត្វា, សព្ពបឋមំយេវាតិ អត្ថោ។ ឯត្តាវតា ធម្មភណ្ឌាគារិកេន ឧទានទេសនាយ និទានំ ឋបេន្តេន កាលទេសទេសកាបទេសា សហ វិសេសេន បកាសិតា ហោន្តិ។

ឯត្ថាហ "កស្មា ធម្មវិនយសង្គហេ កយិរមានេ និទានវចនំ វុត្តំ, ននុ ភគវតា ភាសិតវចនស្សេវ សង្គហោ កាតព្ពោ"តិ? វុច្ចតេ – ទេសនាយ ចិរដ្ឋិតិអសម្មោសសទ្ធេយ្យភាវសម្បាទនត្ថំ។ កាលទេសទេសកវត្ថុអាទីហិ ឧប

និពន្ធិត្វា ឋបិតា ហិ ទេសនា ចិរដ្ឋិតិកា ហោតិ អសម្មោសា សទ្ធេយ្យា ច ទេសកាលកត្តុហេតុនិមិត្តេហិ ឧបនិពទ្ធោ វិយ វោហារវិនិច្ឆយោ។ តេនេវ ច អាយស្មតា មហាកស្សបេន “បឋមំ, អាវុសោ អានន្ទ, ឧទានំ កត្ថ ភាសិត”ន្តិអាទិនា ទេសាទីសុ បុច្ឆាយ កតាយ វិស្សជ្ជនំ ករោន្តេន ធម្មភណ្ឌាគារិកេន “ឯវំ មេ សុត”ន្តិអាទិនា ឧទានស្ស និទានំ ភាសិតន្តិ។

អបិច សត្ថុ សម្បត្តិបកាសនត្ថំ និទានវចនំ។ តថាគតស្ស ហិ ភគវតោ បុព្ពរចនានុមានាគមតក្កាភាវតោ សម្មាសម្ពុទ្ធត្តសិទ្ធិ។ ន ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បុព្ពរចនាទីហិ អត្ថោ អត្ថិ សព្ពត្ថ អប្បដិហតញាណចារតាយ ឯកប្បមាណត្តា ញេយ្យធម្មេសុ។ តថា អាចរិយមុដ្ឋិធម្មមច្ឆរិយសាសនសាវកានុរាគាភាវតោ ខីណាសវត្តសិទ្ធិ។ ន ហិ សព្ពសោ បរិក្ខីណាសវស្ស តត្ថចិបិ អាចរិយមុដ្ឋិអាទីនំ សម្ភវោតិ សុវិសុទ្ធស្ស បរានុគ្គហប្បវត្តិ។ ឥតិ ទេសកទោសភូតានំ ទិដ្ឋិសីលសម្បត្តិទូសកានំ អច្ចន្តំ អវិជ្ជាតណ្ហានំ អភាវសំសូចកេហិ ញាណសម្បទាបហានសម្បទាភិព្យញ្ជកេហិ ច សម្ពុទ្ធវិសុទ្ធភាវេហិ បុរិមវេសារជ្ជទ្វយសិទ្ធិ, តតោ ច អន្តរាយិកនិយ្យានិកធម្មេសុ សម្មោហាភាវសិទ្ធិតោ បច្ឆិមវេសារជ្ជទ្វយសិទ្ធីតិ ភគវតោ ចតុវេសារជ្ជសមន្នាគមោ អត្តហិតបរហិតប្បដិបត្តិ ច និទានវចនេន បកាសិតា ហោន្តិ, តត្ថ តត្ថ សម្បត្តបរិសាយ អជ្ឈាសយានុរូបំ ឋានុប្បត្តិកប្បដិភានេន ធម្មទេសនាទីបនតោ។ ឥធ បន វិមុត្តិសុខប្បដិសំវេទនបដិច្ចសមុប្បាទមនសិការបកាសនេនាតិ យោជេតព្ពំ។ តេន វុត្តំ – “សត្ថុ សម្បត្តិបកាសនត្ថំ និទានវចន”ន្តិ។

តថា សាសនសម្បត្តិបកាសនត្ថំ និទានវចនំ។ ញាណករុណាបរិគ្គហិតសព្ពកិរិយស្ស ហិ ភគវតោ នត្ថិ និរត្ថកា បដិបត្តិ អត្តហិតា វា។ តស្មា បរេសំយេវ អត្ថាយ បវត្តសព្ពកិរិយស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សកលម្បិ កាយវចីមនោកម្មំ យថាបវត្តំ វុច្ចមានំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេហិ យថារហំ សត្តានំ អនុសាសនដ្ឋេន សាសនំ, ន កព្ពរចនា។ តយិទំ សត្ថុ ចរិតំ កាលទេសទេសកបរិសាបទេសាទីហិ សទ្ធិំ តត្ថ តត្ថ និទានវចនេន យថារហំ បកាសីយតិ, ឥធ បន អភិសម្ពោធិវិមុត្តិសុខប្បដិសំវេទនបដិច្ចសមុប្បាទមនសិការេនាតិ យោជេតព្ពំ។ តេន វុត្តំ – “សាសនសម្បត្តិបកាសនត្ថំ និទានវចន”ន្តិ។

អបិច សត្ថុនោ បមាណភាវប្បកាសនេន សាសនស្ស បមាណភាវទស្សនត្ថំ និទានវចនំ។ សា ចស្ស បមាណភាវទស្សនតា ហេដ្ឋា វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពា។ ភគវាតិ ហិ ឥមិនា តថាគតស្ស រាគទោសមោហាទិសព្ពកិលេសមលទុច្ចរិតាទិទោសប្បហានទីបនេន , សព្ពសត្តុត្តមភាវទីបនេន ច អនញ្ញសាធារណញាណករុណាទិគុណវិសេសយោគបរិទីបនេន, អយមត្ថោ សព្ពថា បកាសិតោ ហោតីតិ ឥទមេត្ថ និទានវចនប្បយោជនស្ស មុខមត្តទស្សនំ។

តំ បនេតំ “ឯវំ មេ សុត”ន្តិ អារភិត្វា យាវ “ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសី”តិ បទំ, តាវ ឥមស្ស ឧទានស្ស និទានន្តិ វេទិតព្ពំ។ តថា ហិ តំ យថា បដិបន្នោ ភគវា ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ, អាទិតោ បដ្ឋាយ តស្ស កាយិកចេតសិកប្បដិបត្តិយា បកាសនត្ថំ សង្គីតិការេហិ សង្គីតិកាលេ ភាសិតវចនំ។

ននុ ច “ឥមស្មិំ សតិ ឥទំ ហោតី”តិអាទិ ភគវតោ ឯវ វចនំ ភវិតុំ អរហតិ, ន ហិ សត្ថារំ មុញ្ចិត្វា អញ្ញោ បដិច្ចសមុប្បាទំ ទេសេតុំ សមត្ថោ ហោតីតិ? សច្ចមេតំ, យថា បន ភគវា ពោធិរុក្ខមូលេ ធម្មសភាវបច្ចវេក្ខណវសេន បដិច្ចសមុប្បាទំ មនសាកាសិ, តថេវ នំ ពោធនេយ្យពន្ធវានំ ពោធនត្ថំ បដិច្ចសមុប្បាទសីហនាទសុត្តាទីសុ ទេសិតស្ស ច វចនានំ ទេសិតាការស្ស អនុករណវសេន បដិច្ចសមុប្បាទស្ស មនសិការំ អដ្ឋុប្បត្តិំ កត្វា ភគវតា ភាសិតស្ស ឥមស្ស ឧទានស្ស ធម្មសង្គាហកា មហាថេរា និទានំ សង្គាយិំសូតិ យថាវុត្តវចនំ សង្គីតិការានមេវ វចនន្តិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។ ឥតោ បរេសុបិ សុត្តន្តេសុ ឯសេវ នយោ។

ឯត្ថ ច អត្តជ្ឈាសយោ បរជ្ឈាសយោ បុច្ឆាវសិកោ អដ្ឋុប្បត្តិកោតិ ចត្តារោ សុត្តនិក្ខេបា វេទិតព្ពា។ យថា ហិ អនេកសតអនេកសហស្សភេទានិបិ សុត្តានិ សំកិលេសភាគិយាទិបដ្ឋាននយេន សោឡសវិធតំ នាតិវត្តន្តិ, ឯវំ តានិ សព្ពានិបិ អត្តជ្ឈាសយាទិសុត្តនិក្ខេបវសេន ចតុព្ពិធភាវំ នាតិវត្តន្តិ។ កាមញ្ចេត្ថ អត្តជ្ឈាសយស្ស អដ្ឋុប្បត្តិយា ច បរជ្ឈាសយបុច្ឆាវសិកេហិ សទ្ធិំ សំសគ្គភេទោ សម្ភវតិ អជ្ឈាសយានុសន្ធិបុច្ឆានុសន្ធិសម្ភវតោ, អត្តជ្ឈាសយអដ្ឋុប្បត្តីនំ អញ្ញមញ្ញំ សំសគ្គោ នត្ថីតិ និរវសេសោ បដ្ឋាននយោ ន សម្ភវតិ។ តទន្តោគធត្តា វា សម្ភវន្តានំ សេសនិក្ខេបានំ មូលនិក្ខេបវសេន ចត្តារោ សុត្តនិក្ខេបាតិ វុត្តំ។

តត្រាយំ វចនត្ថោ – និក្ខិបនំ និក្ខេបោ, សុត្តស្ស និក្ខេបោ សុត្តនិក្ខេបោ, សុត្តទេសនាតិ អត្ថោ។ និក្ខិបីយតីតិ វា និក្ខេបោ, សុត្តំ ឯវ និក្ខេបោ សុត្តនិក្ខេបោ។ អត្តនោ អជ្ឈាសយោ អត្តជ្ឈាសយោ, សោ អស្ស អត្ថិ ការណភូតោតិ អត្តជ្ឈាសយោ, អត្តនោ អជ្ឈាសយោ ឯតស្សាតិ វា អត្តជ្ឈាសយោ។ បរជ្ឈាសយេបិ ឯសេវ

នយោ។ បុច្ឆាយ វសោ បុច្ឆាវសោ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ បុច្ឆាវសិកោ។ សុត្តទេសនាយ វត្ថុភូតស្ស អត្ថស្ស ឧប្បត្តិ អត្ថុប្បត្តិ, អត្ថុប្បត្តិ ឯវ អដ្ឋុប្បត្តិ, សា ឯតស្ស អត្ថីតិ អដ្ឋុប្បត្តិកោ។ អថ វា និក្ខិបីយតិ សុត្តំ ឯតេនាតិ និក្ខេបោ, អត្តជ្ឈាសយាទិ ឯវ។ ឯតស្មិំ បន អត្ថវិកប្បេ អត្តនោ អជ្ឈាសយោ អត្តជ្ឈាសយោ។ បរេសំ អជ្ឈាសយោ បរជ្ឈាសយោ។ បុច្ឆីយតីតិ បុច្ឆា, បុច្ឆិតព្ពោ អត្ថោ។ បុច្ឆនវសេន បវត្តំ ធម្មប្បដិគ្គាហកានំ វចនំ បុច្ឆាវសំ, តទេវ និក្ខេបសទ្ទាបេក្ខាយ បុច្ឆាវសិកោតិ បុល្លិង្គវសេន វុត្តំ។ តថា អត្ថុប្បត្តិយេវ អដ្ឋុប្បត្តិកោតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថ ច បរេសំ ឥន្ទ្រិយបរិបាកាទិការណនិរបេក្ខត្តា អត្តជ្ឈាសយស្ស វិសុំ សុត្តនិក្ខេបភាវោ យុត្តោ កេវលំ អត្តនោ អជ្ឈាសយេនេវ ធម្មតន្តិឋបនត្ថំ បវត្តិតទេសនត្តា, បរជ្ឈាសយបុច្ឆាវសិកានំ បន បរេសំ អជ្ឈាសយបុច្ឆានំ ទេសនាបវត្តិហេតុភូតានំ ឧប្បត្តិយំ បវត្តិតានំ កថមដ្ឋុប្បត្តិយា អនវរោធោ, បុច្ឆាវសិក អដ្ឋុប្បត្តិបុព្ពកានំ វា បរជ្ឈាសយានុរោធេន បវត្តិតានំ កថំ បរជ្ឈាសយេ អនវរោធោតិ? ន ចោទេតព្ពមេតំ។ បរេសញ្ហិ អភិនីហារបរិបុច្ឆាទិវិនិច្ឆយាទិវិនិមុត្តស្សេវ សុត្តន្តទេសនាការណុប្បាទស្ស អដ្ឋុប្បត្តិភាវេន គហិតត្តា បរជ្ឈាសយបុច្ឆាវសិកានំ វិសុំ គហណំ។ តថា ហិ ព្រហ្មជាលធម្មទាយាទសុត្តាទីនំ វណ្ណាវណ្ណអាមិសុប្បាទាទិ ទេសនានិមិត្តំ អដ្ឋុប្បត្តិ វុច្ចតិ, បរេសំ បុច្ឆាយ វិនា អជ្ឈាសយមេវ និមិត្តំ កត្វា ទេសិតោ បរជ្ឈាសយោ, បុច្ឆាវសេន ទេសិតោ បុច្ឆាវសិកោតិ បាកដោយមត្ថោតិ។

តត្ថ បឋមាទីនិ តីណិ ពោធិសុត្តានិ មុចលិន្ទសុត្តំ, អាយុសង្ខារោស្សជ្ជនសុត្តំ, បច្ចវេក្ខណសុត្តំ, បបញ្ចសញ្ញាសុត្តន្តិ ឥមេសំ ឧទានានំ អត្តជ្ឈាសយោ និក្ខេបោ។ ហុហុង្កសុត្តំ, ព្រាហ្មណជាតិកសុត្តំ, ពាហិយសុត្តន្តិ ឥមេសំ ឧទានានំ បុច្ឆាវសិកោ និក្ខេបោ។ រាជសុត្តំ, សក្ការសុត្តំ, ឧច្ឆាទនសុត្តំ, បិណ្ឌបាតិកសុត្តំ, សិប្បសុត្តំ, គោបាលសុត្តំ, សុន្ទរិកសុត្តំ , មាតុសុត្តំ, សង្ឃភេទកសុត្តំ, ឧទបានសុត្តំ, តថាគតុប្បាទសុត្តំ, មោនេយ្យសុត្តំ, បាដលិគាមិយសុត្តំ, ទ្វេបិ ទព្ពសុត្តានីតិ ឯតេសំ ឧទានានំ អដ្ឋុប្បត្តិកោ និក្ខេបោ។ បាលិលេយ្យសុត្តំ, បិយសុត្តំ, នាគសមាលសុត្តំ, វិសាខាសុត្តញ្ចាតិ ឥមេសំ ឧទានានំ អត្តជ្ឈាសយោ បរជ្ឈាសយោ ច និក្ខេបោ។ សេសានំ ឯកបញ្ញាសាយ សុត្តានំ បរជ្ឈាសយោ និក្ខេបោ។ ឯវមេតេសំ ឧទានានំ អត្តជ្ឈាសយាទិវសេន និក្ខេបវិសេសោ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថ ច យានិ ឧទានានិ ភគវតា ភិក្ខូនំ សម្មុខា ភាសិតានិ, តានិ តេហិ យថាភាសិតសុត្តានិ វចសា បរិចិតានិ មនសានុបេក្ខិតានិ ធម្មភណ្ឌាគារិកស្ស កថិតានិ។ យានិ បន ភគវតា ភិក្ខូនំ អសម្មុខា ភាសិតានិ, តានិបិ អបរភាគេ ភគវតា ធម្មភណ្ឌាគារិកស្ស បុន ភាសិតានិ។ ឯវំ សព្ពានិបិ តានិ អាយស្មា អានន្ទោ ឯកជ្ឈំ កត្វា ធារេន្តោ ភិក្ខូនញ្ច វាចេន្តោ អបរភាគេ បឋមមហាសង្គីតិកាលេ ឧទានន្តេ្វវ សង្គហំ អារោបេសីតិ វេទិតព្ពំ។

តេន ខោ បន សមយេនាតិអាទីសុ **តេន សមយេនា**តិ ច ភុម្មត្ថេ ករណវចនំ, **ខោ បនា**តិ និបាតោ, តស្មិំ សមយេតិ អត្ថោ។ កស្មិំ បន សមយេ? យំ សមយំ ភគវា ឧរុវេលាយំ វិហរតិ នជ្ជា នេរញ្ជរាយ តីរេ ពោធិរុក្ខមូលេ បឋមាភិសម្ពុទ្ធោ។ តស្មិំ សមយេ។ **សត្តាហ**ន្តិ សត្ត អហានិ សត្តាហំ, អច្ចន្តសំយោគត្ថេ ឯតំ ឧបយោគវចនំ។ យស្មា ភគវា តំ សត្តាហំ និរន្តរតាយ អច្ចន្តមេវ ផលសមាបត្តិសុខេន វិហាសិ, តស្មា សត្តាហន្តិ អច្ចន្តសំយោគវសេន ឧបយោគវចនំ វុត្តំ។ **ឯកបល្លង្កេនា**តិ វិសាខាបុណ្ណមាយ អនត្ថង្គតេយេវ សូរិយេ អបរាជិតបល្លង្កវរេ វជិរាសនេ និសិន្នកាលតោ បដ្ឋាយ សកិម្បិ អនុដ្ឋហិត្វា យថាអាភុជិតេន ឯកេនេវ បល្លង្កេន ។

វិមុត្តិសុខបដិសំវេទីតិ វិមុត្តិសុខំ ផលសមាបត្តិសុខំ បដិសំវេទិយមានោ និសិន្នោ ហោតីតិ អត្ថោ។ តត្ថ **វិមុត្តី**តិ តទង្គវិមុត្តិ, វិក្ខម្ភនវិមុត្តិ, សមុច្ឆេទវិមុត្តិ, បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិ, និស្សរណវិមុត្តីតិ បញ្ច វិមុត្តិយោ។ តាសុ យំ ទេយ្យធម្មបរិច្ចាគាទីហិ តេហិ តេហិ គុណង្គេហិ នាមរូបបរិច្ឆេទាទីហិ វិបស្សនង្គេហិ ច យាវ តស្ស តស្ស អង្គស្ស អបរិហានិវសេន បវត្តិ, តាវ តំតំបដិបក្ខតោ វិមុច្ចនតោ វិមុច្ចនំ បហានំ។ សេយ្យថិទំ ? ទានេន មច្ឆរិយលោភាទិតោ, សីលេន បាណាតិបាតាទិតោ, នាមរូបវវត្ថានេន សក្កាយទិដ្ឋិតោ, បច្ចយបរិគ្គហេន អហេតុវិសមហេតុទិដ្ឋីហិ, តស្សេវ អបរភាគេន កង្ខាវិតរណេន កថំកថីភាវតោ, កលាបសម្មសនេន “អហំ មមា”តិ គាហតោ, មគ្គាមគ្គវវត្ថានេន អមគ្គេ មគ្គសញ្ញាយ, ឧទយទស្សនេន ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា, វយទស្សនេន សស្សតទិដ្ឋិយា, ភយទស្សនេន សភយេ អភយសញ្ញាយ, អាទីនវទស្សនេន អស្សាទសញ្ញាយ, និព្ពិទានុបស្សនេន អភិរតិសញ្ញាយ, មុច្ចិតុកម្យតាញាណេន អមុច្ចិតុកម្យតាយ, ឧបេក្ខាញាណេន អនុបេក្ខាយ, អនុលោមេន ធម្មដ្ឋិតិយំ និព្ពានេ ច បដិលោមភាវតោ, គោត្រភុនា សង្ខារនិមិត្តភាវតោ វិមុច្ចនំ, អយំ **តទង្គវិមុត្តិ** នាម។ យំ បន ឧបចារប្បនាភេទេន សមាធិនា យាវស្ស អបរិហានិវសេន បវត្តិ, តាវ កាមច្ឆន្ទាទីនំ នីវរណានញ្ចេវ, វិតក្កាទីនញ្ច បច្ចនីកធម្មានំ, អនុប្បត្តិសញ្ញិតំ វិមុច្ចនំ, អយំ **វិក្ខម្ភនវិមុត្តិ** នាម។ យំ ចតុន្នំ

អរិយមគ្គានំ ភាវិតត្តា តំតំមគ្គវតោ អរិយស្ស សន្តានេ យថារហំ "ទិដ្ឋិគតានំ បហានាយា"តិអាទិនា (ធ. ស. ២៧៧; វិភ. ៦២៨) នយេន វុត្តស្ស សមុទយបក្ខិយស្ស កិលេសគណស្ស បុន អច្ចន្តំ អប្បវត្តិភាវេន សមុច្ឆេទប្បហានវសេន វិមុច្ចនំ, អយំ **សមុច្ឆេទវិមុត្តិ** នាម។ យំ បន ផលក្ខណេ បដិប្បស្សទ្ធត្តំ កិលេសានំ, អយំ **បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិ** នាម។ សព្ពសង្ខតនិស្សដត្តា បន សព្ពសង្ខារវិមុត្តំ និព្ពានំ, អយំ **និស្សរណវិមុត្តិ** នាម។ ឥធ បន ភគវតោ និព្ពានារម្មណា ផលវិមុត្តិ អធិប្បេតា។ តេន វុត្តំ – "វិមុត្តិសុខបដិសំវេទីតិ វិមុត្តិសុខំ ផលសមាបត្តិសុខំ បដិសំវេទិយមានោ និសិន្នោ ហោតីតិ អត្ថោ"តិ។

វិមុត្តីតិ ច ឧបក្កិលេសេហិ បដិប្បស្សទ្ធិវសេន ចិត្តស្ស វិមុត្តភាវោ, ចិត្តមេវ វា តថា វិមុត្តំ វេទិតព្ពំ, តាយ វិមុត្តិយា ជាតំ សម្បយុត្តំ វា សុខំ វិមុត្តិសុខំ។ "យាយំ, ភន្តេ, ឧបេក្ខា សន្តេ សុខេ វុត្តា ភគវតា"តិ (ម. និ. ២.៨៨) វចនតោ ឧបេក្ខាបិ ចេត្ថ សុខមិច្ចេវ វេទិតព្ពា។ តថា ច វុត្តំ សម្មោហវិនោទនិយំ "ឧបេក្ខា បន សន្តត្តា, សុខមិច្ចេវ ភាសិតា"តិ (វិភ. អដ្ឋ. ២៣២)។ ភគវា ហិ ចតុត្ថជ្ឈានិកំ អរហត្តសមាបត្តឹ សមាបជ្ជតិ, ន ឥតរំ។ អថ វា "តេសំ វូបសមោ សុខោ"តិអាទីសុ យថា សង្ខារទុក្ខូបសមោ សុខោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ សកលកិលេសទុក្ខូបសមភាវតោ អគ្គផលេ លព្ភមានា បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិ ឯវ ឥធ សុខន្តិ វេទិតព្ពា។ តយិទំ វិមុត្តិសុខំ មគ្គវីថិយំ កាលន្តរេតិ ផលចិត្តស្ស បវត្តិវិភាគេន ទុវិធំ ហោតិ។ ឯកេកស្ស ហិ អរិយមគ្គស្ស អនន្តរា តស្ស តស្សេវ វិបាកភូតានិ និព្ពានារម្មណានិ តីណិ ទ្វេ វា ផលចិត្តានិ ឧប្បជ្ជន្តិ អនន្តរវិបាកត្តា លោកុត្តរកុសលានំ។ យស្មិញ្ហិ ជវនវារេ អរិយមគ្គោ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ យទា ទ្វេ អនុលោមានិ, តទា តតិយំ គោត្រភុ, ចតុត្ថំ មគ្គចិត្តំ, តតោ បរំ តីណិ ផលចិត្តានិ ហោន្តិ។ យទា បន តីណិ អនុលោមានិ, តទា ចតុត្ថំ គោត្រភុ, បញ្ចមំ មគ្គចិត្តំ, តតោ បរំ ទ្វេ ផលចិត្តានិ ហោន្តិ។ ឯវំ ចតុត្ថំ បញ្ចមំ អប្បនាវសេន បវត្តតិ, ន តតោ បរំ ភវង្គស្ស អាសន្នត្តា។ កេចិ បន "ឆដ្ឋម្បិ ចិត្តំ អប្បេតី"តិ វទន្តិ, តំ អដ្ឋកថាសុ (វិសុទ្ធិ. ២.៨១១) បដិក្ខិត្តំ។ ឯវំ មគ្គវីថិយំ ផលំ វេទិតព្ពំ។ កាលន្តរេ ផលំ បន ផលសមាបត្តិវសេន បវត្តំ, និរោធា វុដ្ឋហន្តស្ស ឧប្បជ្ជមានញ្ច ឯតេនេវ សង្គហិតំ។ សា បនាយំ ផលសមាបត្តិ អត្ថតោ លោកុត្តរកុសលានំ វិបាកភូតា និព្ពានារម្មណា អប្បនាតិ ទដ្ឋព្ពា។

កេ តំ សមាបជ្ជន្តិ, កេ ន សមាបជ្ជន្តីតិ? សព្ពេបិ បុថុជ្ជនា ន សមាបជ្ជន្តិ អនធិគតត្តា។ តថា ហេដ្ឋិមា អរិយា ឧបរិមំ, ឧបរិមាបិ អរិយា ហេដ្ឋិមំ ន សមាបជ្ជន្តិយេវ បុគ្គលន្តរភាវូបគមនេន បដិប្បស្សទ្ធភាវតោ។ អត្តនោ ឯវ ផលំ តេ តេ អរិយា សមាបជ្ជន្តិ។ កេចិ បន "សោតាបន្នសកទាគាមិនោ ផលសមាបត្តឹ ន សមាបជ្ជន្តិ, ឧបរិមា ទ្វេយេវ សមាបជ្ជន្តិ សមាធិស្មឹ បរិបូរការិភាវតោ"តិ វទន្តិ។ តំ អការណំ បុថុជ្ជនស្សាបិ អត្តនា បដិលទ្ធលោកិយសមាធិសមាបជ្ជនតោ។ កឹ វា ឯត្ថ ការណចិន្តាយ? វុត្តញ្ហេតំ បដិសម្ភិទាយំ "កតមា ទស សង្ខារុបេក្ខា វិបស្សនាវសេន ឧប្បជ្ជន្តិ (បដិ. ម. ១.៥៧), កតមេ ទស គោត្រភុធម្មា វិបស្សនាវសេន ឧប្បជ្ជន្តី"តិ (បដិ. ម. ១.៦០) ឥមេសំ បញ្ហានំ វិស្សជ្ជនេ សោតាបត្តិផលសមាបត្តត្ថាយ សកទាគាមិផលសមាបត្តត្ថាយាតិ តេសម្បិ អរិយានំ ផលសមាបត្តិសមាបជ្ជនំ វុត្តំ។ តស្មា សព្ពេបិ អរិយា យថាសកំ ផលំ សមាបជ្ជន្តីតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។

កស្មា បន តេ សមាបជ្ជន្តីតិ? ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្ថំ។ យថា ហិ រាជានោ រជ្ជសុខំ, ទេវតា ទិព្ពសុខំ អនុភវន្តិ, ឯវំ អរិយា "លោកុត្តរសុខំ អនុភវិស្សាមា"តិ អទ្ធានបរិច្ឆេទំ កត្វា ឥច្ឆិតក្ខណេ ផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជន្តិ។

កថញ្ចស្សា សមាបជ្ជនំ, កថំ ឋានំ, កថំ វុដ្ឋានន្តិ? ទ្វីហិ តាវ អាការេហិ អស្សា សមាបជ្ជនំ ហោតិ និព្ពានតោ អញ្ញស្ស អារម្មណស្ស អមនសិការា, និព្ពានស្ស ច មនសិការា។ យថាហ –

> "ទ្វេ ខោ, អាវុសោ, បច្ចយា អនិមិត្តាយ ចេតោវិមុត្តិយា សមាបត្តិយា, សព្ពនិមិត្តានញ្ច អមនសិការោ, អនិមិត្តាយ ច ធាតុយា មនសិការោ"តិ (ម. និ. ១.៤៥៨)។

អយំ បនេត្ថ សមាបជ្ជនក្កមោ – ផលសមាបត្តត្ថិកេន អរិយសាវកេន រហោគតេន បដិសល្លីនេន ឧទយព្ពយាទិវសេន សង្ខារា វិបស្សិតព្ពា។ តស្សេវំ បវត្តានុបុព្ពវិបស្សនស្សេវ សង្ខារារម្មណគោត្រភុញាណានន្តរំ ផលសមាបត្តិវសេន និរោធេ ចិត្តមប្បេតិ, ផលសមាបត្តិនិន្នភាវេន ច សេក្ខស្សាបិ ផលមេវ ឧប្បជ្ជតិ, ន មគ្គោ។ យេ បន វទន្តិ "សោតាបន្នោ អត្តនោ ផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិស្សាមីតិ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា សកទាគាមី ហោតិ, សកទាគាមី ច អនាគាមី"តិ។ តេ វត្តព្ពា – ឯវំ សន្តេ អនាគាមី អរហា ភវិស្សតិ, អរហា ច បច្ចេកពុទ្ធោ, បច្ចេកពុទ្ធោ ច សម្ពុទ្ធោតិ អាបជ្ជេយ្យ, តស្មា យថាភិនិវេសំ យថាជ្ឈាសយំ វិបស្សនា អត្ថំ សាធេតីតិ សេក្ខស្សាបិ ផលមេវ ឧប្បជ្ជតិ, ន មគ្គោ។ ផលម្បិ តស្ស សចេ អនេន បឋមជ្ឈានិកោ មគ្គោ អធិគតោ, បឋមជ្ឈានិកមេវ ឧប្បជ្ជតិ។ សចេ ទុតិយាទីសុ អញ្ញតរជ្ឈានិកោ, ទុតិយាទីសុ អញ្ញតរជ្ឈានិកមេវាតិ។

កស្មា បនេត្ថ គោត្រភុញាណំ មគ្គញាណបុរេចារិកំ វិយ និព្ពានារម្មណំ ន ហោតីតិ? ផលញាណានំ អនិយ្យានិកភាវតោ។ អរិយមគ្គធម្មាយេវ ហិ និយ្យានិកា។ វុត្តញ្ហេតំ "កតមេ ធម្មា និយ្យានិកា? ចត្តារោ អរិយមគ្គា អបរិយាបន្នា"តិ (ធ. ស. ១២៩៥)។ តស្មា ឯកន្តេនេវ និយ្យានិកភាវស្ស ឧភតោ វុដ្ឋានភាវេន បវត្តមានស្ស អនន្តរបច្ចយភូតេន ញាណេន និមិត្តតោ វុដ្ឋិតេនេវ ភវិតព្ពន្តិ តស្ស និព្ពានារម្មណតា យុត្តា, ន បន អរិយមគ្គស្ស ភាវិតត្តា តស្ស វិបាកភាវេន បវត្តមានានំ កិលេសានំ អសមុច្ឆិន្ទនតោ អនិយ្យានិកត្តា អវុដ្ឋានសភាវានំ ផលញាណានំ បុរេចារិកញាណស្ស កទាចិបិ និព្ពានារម្មណតា ឧភយត្ថ អនុលោមញាណានំ អតុល្យាការតោ។ អរិយមគ្គវីថិយញ្ហិ អនុលោមញាណានិ អនិព្ពិទ្ធបុព្ពានំ ថូលថូលានំ លោភក្ខន្ធាទីនំ សាតិសយំ បទាលនេន លោកិយញាណេន ឧក្កំសបារមិប្បត្តានិ មគ្គញាណានុកូលានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, ផលសមាបត្តិវីថិយំ បន តានិ តានិ តេន តេន មគ្គេន តេសំ តេសំ កិលេសានំ សមុច្ឆិន្នត្តា តត្ថ និរុស្សុក្កានិ កេវលំ អរិយានំ ផលសមាបត្តិសុខសមង្គិភាវស្ស បរិកម្មមត្តានិ ហុត្វា ឧប្បជ្ជន្តីតិ ន តេសំ កុតោចិ វុដ្ឋានសម្ភវោ, យតោ តេសំ បរិយោសានេ ញាណំ សង្ខារនិមិត្តំ វុដ្ឋានតោ និព្ពានារម្មណំ សិយា។ ឯវញ្ច កត្វា សេក្ខស្ស អត្តនោ ផលសមាបត្តិវឡញ្ជនត្ថាយ ឧទយព្ពយាទិវសេន សង្ខារេ សម្មសន្តស្ស វិបស្សនាញាណានុបុព្ពាយ ផលមេវ ឧប្បជ្ជតិ, ន មគ្គោតិ អយញ្ច អត្ថោ សមត្ថិតោ ហោតិ។ ឯវំ តាវ ផលសមាបត្តិយា សមាបជ្ជនំ វេទិតព្ពំ។

> "តយោ ខោ, អាវុសោ, បច្ចយា អនិមិត្តាយ ចេតោវិមុត្តិយា ឋិតិយា, សព្ពនិមិត្តានំ អមនសិការោ, អនិមិត្តាយ ច ធាតុយា មនសិការោ, បុព្ពេ ច អភិសង្ខារោ"តិ (ម. និ. ១.៤៥៨) –

វចនតោ បនស្សា តីហាការេហិ ឋានំ ហោតិ។ តត្ថ **បុព្ពេ ច អភិសង្ខារោ**តិ សមាបត្តិតោ បុព្ពេ កាលបរិច្ឆេទោ។ "អសុកស្មិំ នាម កាលេ វុដ្ឋហិស្សាមី"តិ បរិច្ឆិន្នត្តា ហិស្សា យាវ សោ កាលោ នាគច្ឆតិ, តាវ វុដ្ឋានំ ន ហោតិ។

> "ទ្វេ ខោ, អាវុសោ, បច្ចយា អនិមិត្តាយ ចេតោវិមុត្តិយា វុដ្ឋានស្ស, សព្ពនិមិត្តានញ្ច មនសិការោ, អនិមិត្តាយ ច ធាតុយា អមនសិការោ"តិ (ម. និ. ១.៤៥៨) –

វចនតោ បនស្សា ទ្វីហាការេហិ វុដ្ឋានំ ហោតិ។ តត្ថ **សព្ពនិមិត្តាន**ន្តិ រូបនិមិត្តវេទនាសញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណនិមិត្តានំ។ កាមញ្ច ន សព្ពានេវេតានិ ឯកតោ មនសិ ករោតិ, សព្ពសង្គាហិកវសេន បនេវំ វុត្តំ។ តស្មា យំ ភវង្គស្ស អារម្មណំ, តស្ស មនសិករណេន ផលសមាបត្តិតោ វុដ្ឋានំ ហោតីតិ ឯវំ អស្សា វុដ្ឋានំ វេទិតព្ពំ។ តយិទំ ឯវមិធ សមាបជ្ជនវុដ្ឋានំ អរហត្តផលភូតំ –

> "បដិប្បស្សទ្ធទរថំ, អមតារម្មណំ សុភំ;
> វន្តលោកាមិសំ សន្តំ, សាមញ្ញផលមុត្តមំ"។

ឥតិ វុត្តំ សាតាតិសាតំ វិមុត្តិសុខំ បដិសំវេទេសិ។ តេន វុត្តំ – "វិមុត្តិសុខបដិសំវេទីតិ វិមុត្តិសុខំ ផលសមាបត្តិសុខំ បដិសំវេទិយមានោ និសិន្នោ ហោតីតិ អត្ថោ"តិ។

អថាតិ អធិការត្ថេ និបាតោ។ **ខោ**តិ បទបូរណោ។ តេសុ អធិការត្ថេន **អថា**តិ ឥមិនា វិមុត្តិសុខបដិសំវេទនតោ អញ្ញំ អធិការំ ទស្សេតិ។ កោ បនេសោតិ? បដិច្ចសមុប្បាទមនសិការោ។ **អថា**តិ វា បច្ឆាតិ ឯតស្មិំ អត្ថេ និបាតោ, តេន "តស្ស សត្តាហស្ស អច្ចយេនា"តិ វុច្ចមានមេវ អត្ថំ ជោតេតិ។ **តស្ស សត្តាហស្សា**តិ បល្លង្កសត្តាហស្ស។ **អច្ចយេនា**តិ អបគមេន។ **តម្ហា សមាធិម្ហា**តិ អរហត្តផលសមាធិតោ។ ឥធ បន ឋត្វា បដិបាដិយា សត្ត សត្តាហានិ ទស្សេតព្ពានីតិ កេចិ តានិ វិត្ថារយឹសុ។ មយំ បន តានិ ខន្ធកបាឋេន ឥមិស្សា ឧទានបាឡិយា អវិរោធទស្សនមុខេន បរតោ វណ្ណយិស្សាម។ **រត្តិយា**តិ អវយវសម្ពន្ធេ សាមិវចនំ។ **បឋម**ន្តិ អច្ចន្តសំយោគត្ថេ ឧបយោគវចនំ។ ភគវា ហិ តស្សា រត្តិយា សកលម្បិ បឋមំ យាមំ តេនេវ មនសិការេន យុត្តោ អហោសីតិ។

បដិច្ចសមុប្បាទន្តិ បច្ចយធម្មំ។ អវិជ្ជាទយោ ហិ បច្ចយធម្មា បដិច្ចសមុប្បាទោ។ កថមិទំ ជានិតព្ពន្តិ ចេ? ភគវតោ វចនេន។ ភគវតា ហិ "តស្មាតិហានន្ទ, ឯសេវ ហេតុ, ឯតំ និទានំ, ឯស សមុទយោ, ឯស បច្ចយោ ជរាមរណស្ស, យទិទំ ជាតិ…បេ.… សង្ខារានំ, យទិទំ អវិជ្ជា"តិ (ទី. និ. ២.១០៥ អាទយោ) ឯវំ អវិជ្ជាទយោ ហេតូតិ វុត្តា។ យថា ទ្វាទស បច្ចយា ទ្វាទស បដិច្ចសមុប្បាទាតិ។

តត្រាយំ វចនត្ថោ – អញ្ញមញ្ញំ បដិច្ច បដិមុខំ កត្វា ការណសមវាយំ អប្បដិក្ខិបិត្វា សហិតេ ឧប្បាទេតីតិ បដិច្ចសមុប្បាទោ។ អថ វា បដិច្ច បច្ចេតព្ពំ បច្ចយារហំ បច្ចយំ បដិគន្ត្វា ន វិនា តេន សម្ពន្ធស្ស ឧប្បាទោ

បដិច្ចសមុប្បាទោ ។ បដិច្ចសមុប្បាទោតិ ចេត្ថ សមុប្បាទបទដ្ឋានវចនវិញ្ញេយ្យោ ផលស្ស ឧប្បាទន សមត្ថតាយុត្តោ ហេតុ, ន បដិច្ចសមុប្បត្តិមត្តំ វេទិតព្ពំ។ អថ វា បច្ចេតុំ អរហន្តិ នំ បណ្ឌិតាតិ បដិច្ចោ, សម្មា សយមេវ វា ឧប្បាទេតីតិ សមុប្បាទោ, បដិច្ចោ ច សោ សមុប្បាទោ ចាតិ បដិច្ចសមុប្បាទោតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អនុលោមន្តិ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា”តិអាទិនា នយេន វុត្តោ អវិជ្ជាទិកោ បច្ចយាការោ អត្តនា កត្តព្ពកិច្ចករណតោ អនុលោមោតិ វុច្ចតិ។ អថ វា អាទិតោ បដ្ឋាយ អន្តំ បាបេត្វា វុត្តត្តា បវត្តិយា វា អនុលោមតោ អនុលោមោ, តំ អនុលោមំ។ **សាធុកំ មនសាកាសី**តិ សក្កច្ចំ មនសិ អកាសិ។ យោ យោ បច្ចយធម្មោ យស្ស យស្ស បច្ចយុប្បន្នធម្មស្ស យថា យថា ហេតុបច្ចយាទិនា បច្ចយភាវេន បច្ចយោ ហោតិ, តំ សព្ពំ អវិបរីតំ អបរិហាបេត្វា អនវសេសតោ បច្ចវេក្ខណវសេន ចិត្តេ អកាសីតិ អត្ថោ។ យថា បន ភគវា បដិច្ចសមុប្បាទានុលោមំ មនសាកាសិ, តំ សង្ខេបេន តាវ ទស្សេតុំ “**ឥតិ ឥមស្មឹ សតិ ឥទំ ហោតិ, ឥមស្សុប្បាទា ឥទំ ឧប្បជ្ជតី**”តិ វុត្តំ។

តត្ថ **ឥតី**តិ ឯវំ, អនេន បការេនាតិ អត្ថោ។ **ឥមស្មឹ សតិ ឥទំ ហោតី**តិ ឥមស្មឹ អវិជ្ជាទិកេ បច្ចយេ សតិ ឥទំ សង្ខារាទិកំ ផលំ ហោតិ។ **ឥមស្សុប្បាទា ឥទំ ឧប្បជ្ជតី**តិ ឥមស្ស អវិជ្ជាទិកស្ស បច្ចយស្ស ឧប្បាទា ឥទំ សង្ខារាទិកំ ផលំ ឧប្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។ **ឥមស្មឹ អសតិ ឥទំ ន ហោតិ, ឥមស្ស និរោធា ឥទំ និរុជ្ឈតី**តិ អវិជ្ជាទីនំ អភាវេ សង្ខារាទីនំ អភាវស្ស អវិជ្ជាទីនំ និរោធេ សង្ខារាទីនំ និរោធស្ស ច ទុតិយតតិយសុត្តវចនេន ឯតស្មឹ បច្ចយលក្ខណេ និយមោ ទស្សិតោ ហោតិ – ឥមស្មឹ សតិ ឯវ, នាសតិ។ ឥមស្សុប្បាទា ឯវ, នានុប្បាទា។ អនិរោធា ឯវ, ន និរោធាតិ។ តេនេតំ លក្ខណំ អន្តោគធនិយមំ ឥធ បដិច្ចសមុប្បាទស្ស វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **និរោធោ**តិ ច អវិជ្ជាទីនំ វិរាគាធិគមេន អាយតឹ អនុប្បាទោ អប្បវត្តិ។ តថា ហិ វុត្តំ – “អវិជ្ជាយ ត្វេវ អសេសវិរាគនិរោធា សង្ខារនិរោធោ”តិអាទិ។ និរោធនិរោធី ច ឧប្បាទនិរោធីភាវេន វុត្តោ “ឥមស្ស និរោធា ឥទំ និរុជ្ឈតី”តិ។

តេនេតំ ទស្សេតិ – អនិរោធោ ឧប្បាទោ នាម, សោ ចេត្ថ អត្ថិភាវោតិបិ វុច្ចតីតិ។ “ឥមស្មឹ សតិ ឥទំ ហោតី”តិ ឥទមេវ ហិ លក្ខណំ បរិយាយន្តរេន “ឥមស្ស ឧប្បាទា ឥទំ ឧប្បជ្ជតី”តិ វទន្តេន បរេន បុរិមំ វិសេសិតំ ហោតិ។ តស្មា ន ធរមានតំយេវ សន្ធាយ “ឥមស្មឹ សតី”តិ វុត្តំ, អថ ខោ មគ្គេន អនិរុទ្ធភាវញ្ចាតិ វិញ្ញាយតិ។ យស្មា ច “ឥមស្មឹ អសតិ ឥទំ ន ហោតិ, ឥមស្ស និរោធា ឥទំ និរុជ្ឈតី”តិ ទ្វិធាបិ ឧទ្ទិដ្ឋស្ស លក្ខណស្ស និទ្ទេសំ វទន្តេន “អវិជ្ជាយ ត្វេវ អសេសវិរាគនិរោធា សង្ខារនិរោធោ”តិអាទិនា និរោធោ ឯវ វុត្តោ, តស្មា នត្ថិភាវោបិ និរោធោ ឯវាតិ នត្ថិភាវវិរុទ្ធោ អត្ថិភាវោ អនិរោធោតិ ទស្សិតំ ហោតិ។ តេន អនិរោធសង្ខាតេន អត្ថិភាវេន ឧប្បាទំ វិសេសេតិ។ តតោ ន ឥធ អត្ថិភាវមត្តំ ឧប្បាទោតិ អត្ថោ អធិប្បេតោ, អថ ខោ អនិរោធសង្ខាតោ អត្ថិភាវោ ចាតិ អយមត្ថោ វិភាវិតោតិ។ ឯវមេតំ លក្ខណទ្វយវចនំ អញ្ញមញ្ញវិសេសនវិសេសិតព្ពភាវេន សាត្ថកន្តិ វេទិតព្ពំ។

កោ បនាយំ អនិរោធោ នាម, យោ “អត្ថិភាវោ, ឧប្បាទោ”តិ ច វុច្ចតីតិ? អប្បហីនភាវោ ច, អនិព្ពត្តិតផលារហតាបហានេហិ ផលានុប្បាទនារហតា ច។ យេ ហិ បហាតព្ពា អកុសលា ធម្មា, តេសំ អរិយមគ្គេន អសមុគ្ឃាដិតភាវោ ច។ យេ បន ន បហាតព្ពា កុសលាព្យាកតា ធម្មា, យានិ តេសុ សំយោជនានិ អខីណាសវានំ តេសំ អបរិក្ខីណតា ច។ អសមុគ្ឃាដិតានុសយតាយ ហិ សសំយោជនា ខន្ធប្បវត្តិ បដិច្ចសមុប្បាទោ។ តថា ច វុត្តំ –

> “យាយ ច, ភិក្ខវេ, អវិជ្ជាយ និវុតស្ស ពាលស្ស យាយ ច តណ្ហាយ សម្បយុត្តស្ស អយំ កាយោ សមុទាគតោ, សា ចេវ អវិជ្ជា ពាលស្ស អប្បហីនា, សា ច តណ្ហា អបរិក្ខីណា។ តំ កិស្ស ហេតុ? ន, ភិក្ខវេ, ពាលោ អចរិ ព្រហ្មចរិយំ សម្មា ទុក្ខក្ខយាយ, តស្មា ពាលោ កាយស្ស ភេទា កាយូបគោ ហោតិ, សោ កាយូបគោ សមានោ ន បរិមុច្ចតិ ជាតិយា ជរាមរណេនា”តិអាទិ (សំ. និ. ២.១៩)។

ខីណសំយោជនានំ បន អវិជ្ជាយ អភាវតោ សង្ខារានំ, តណ្ហុបាទានានំ អភាវតោ ឧបាទានភវានំ អសម្ភវោតិ វដ្ដស្ស ឧបច្ឆេទោ បញ្ញាយិស្សតីតិ។ តេនេវាហ –

> “ឆន្នំ ត្វេវ, ផគ្គុណ, ផស្សាយតនានំ អសេសវិរាគនិរោធា ផស្សនិរោធោ, ផស្សនិរោធា វេទនានិរោធោ”តិអាទិ (សំ. និ. ២.១២)។

ន ហិ អគ្គមគ្គាធិគមតោ ឧទ្ធំ យាវ បរិនិព្ពានា សឡាយតនាទីនំ អប្បវត្តិ។ អថ ខោ នត្ថិតា និរោធសទ្ទវចនីយតា ខីណសំយោជនតាតិ និរោធោ វុត្តោ។ អបិច ចិរកតម្បិ កម្មំ អនិព្ពត្តិតផលតាយ អប្បហីនាហារតាយ ច ផលារហំ សន្តំ ឯវ នាម ហោតិ, ន និព្ពត្តិតផលំ , នាបិ បហីនាហារន្តិ។ ផលុប្បត្តិបច្ចយានំ អវិជ្ជាសង្ខារាទីនំ វុត្តនយេនេវ ផលារហភាវោ អនិរោធោតិ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ អនិរុទ្ធភាវេនេវ ហិ យេន វិនា ផលំ ន សម្ភវតិ, តំ ការណំ អតីតន្តិបិ ឥមស្មឹ សតីតិ ឥមិនា វចនេន វុត្តំ។ តតោយេវ ច អរុសិតព្រហ្មចរិយស្ស អប្បវត្តិធម្មតំ អនាបន្នោ បច្ចយុប្បាទោ កាលភេទំ អនាមសិត្វា អនិវត្តនាយ ឯវ ឥមស្ស ឧប្បាទាតិ វុត្តោ។ អថ វា អវសេសបច្ចយសមវាយេ អវិជ្ជមានស្សបិ វិជ្ជមានស្ស វិយ បគេវ វិជ្ជមានស្ស យា ផលុប្បត្តិអភិមុខតា, សា ឥមស្ស ឧប្បាទាតិ វុត្តា។ តថា ហិ តតោ ផលំ ឧប្បជ្ជតីតិ តទវត្ថំ ការណំ ផលស្ស ឧប្បាទនភាវេន ឧដ្ឋិតំ ឧប្បតិតំ នាម ហោតិ, ន វិជ្ជមានម្បិ អតទវត្ថន្តិ តទវត្ថតា ឧប្បាទោតិ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ **សតី**តិ ឥមិនា វិជ្ជមានតាមត្តេន បច្ចយភាវំ វទន្តោ អព្យាបារតំ បដិច្ចសមុប្បាទស្ស ទស្សេតិ។ **ឧប្បាទា**តិ ឧប្បត្តិធម្មតំ អសព្ពកាលភាវិតំ ផលុប្បត្តិអភិមុខតញ្ច ទីបេន្តោ អនិច្ចតំ បដិច្ចសមុប្បាទស្ស ទស្សេតិ។ “សតិ, នាសតិ, ឧប្បាទា, ន និរោធា”តិ បន ហេតុអត្ថេហិ ភុម្មនិស្សក្កវចនេហិ សមត្ថិតំ និទានសមុទយជាតិបភវភាវំ បដិច្ចសមុប្បាទស្ស ទស្សេតិ។ ហេតុអត្ថតា ចេត្ថ ភុម្មវចនេ យស្ស ភាវេ តទវិនាភាវិផលស្ស ភាវោ លក្ខីយតិ, តត្ថ បវត្តិយា វេទិតព្ពា យថា “អធនានំ ធនេ អននុប្បទីយមានេ ទាលិទ្ទិយំ វេបុល្លំ អគមាសី”តិ (ទី. និ. ៣.៩១) ច “និប្ផន្នេសុ សស្សេសុ សុភិក្ខំ ជាយតី”តិ ច។ និស្សក្កវចនស្សាបិ ហេតុអត្ថតា ផលស្ស បភវេ បកតិយញ្ច បវត្តិតោ យថា “កលលា ហោតិ អព្ពុទំ, អព្ពុទា ជាយតី បេសី”តិ (សំ. និ. ១.២៣៥) ច “ហិមវតា គង្គា បភវន្តិ, សិង្គតោ សរោ ជាយតី”តិ ច។ អវិជ្ជាទិភាវេ ច តទវិនាភាវេន សង្ខារាទិភាវោ លក្ខីយតិ, អវិជ្ជាទីហិ ច សង្ខារាទយោ បភវន្តិ បករិយន្តិ ចាតិ តេ តេសំ បភវោ បកតិ ច, តស្មា តទត្ថទីបនត្ថំ “ឥមស្មឹ សតិ ឥមស្ស ឧប្បាទា”តិ ហេតុអត្ថេ ភុម្មនិស្សក្កនិទ្ទេសា កតាតិ។

យស្មា ចេត្ថ “ឥមស្មឹ សតិ ឥទំ ហោតិ, ឥមស្សុប្បាទា ឥទំ ឧប្បជ្ជតី”តិ សង្ខេបេន ឧទ្ទិដ្ឋស្ស បដិច្ចសមុប្បាទស្ស “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា”តិអាទិកោ និទ្ទេសោ, តស្មា យថាវុត្តោ អត្ថិភាវោ ឧប្បាទោ ច តេសំ តេសំ បច្ចយុប្បន្នធម្មានំ បច្ចយភាវោតិ វិញ្ញាយតិ។ ន ហិ អនិរុទ្ធតាសង្ខាតំ អត្ថិភាវំ ឧប្បាទញ្ច អនិវត្ត សភាវតាសង្ខាតំ ឧទយាវត្ថតាសង្ខាតំ វា “សតិ ឯវ, នាសតិ, ឧប្បាទា ឯវ, ន និរោធា”តិ អន្តោគធនិយមេហិ វចនេហិ អភិហិតំ មុញ្ចិត្វា អញ្ញោ បច្ចយភាវោ នាម អត្ថិ, តស្មា យថាវុត្តោ អត្ថិភាវោ ឧប្បាទោ ច បច្ចយភាវោតិ វេទិតព្ពំ។ យេបិ បដ្ឋានេ អាគតា ហេតុអាទយោ ចតុវីសតិ បច្ចយា, តេបិ ឯតស្សេវ បច្ចយភាវស្ស វិសេសាតិ វេទិតព្ពា។ ឥតិ យថា វិត្ថារេន អនុលោមំ បដិច្ចសមុប្បាទំ មនសិ អកាសិ, តំ ទស្សេតុំ, “**យទិទំ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា**”តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ **យទិទ**ន្តិ និបាតោ, តស្ស យោ អយន្តិ អត្ថោ។ **អវិជ្ជាបច្ចយា**តិអាទីសុ អវិន្ទិយំ កាយទុច្ចរិតាទឹ វិន្ទតីតិ **អវិជ្ជា**, វិន្ទិយំ កាយសុចរិតាទឹ ន វិន្ទតីតិ អវិជ្ជា, ធម្មានំ អវិបរីតសភាវំ អវិទិតំ ករោតីតិ អវិជ្ជា, អន្តវិរហិតេ សំសារេ ភវាទីសុ សត្តេ ជវាបេតីតិ អវិជ្ជា, អវិជ្ជមានេសុ ជវតិ វិជ្ជមានេសុ ន ជវតីតិ អវិជ្ជា, វិជ្ជាយ បដិបក្ខាតិ អវិជ្ជា, សា “ទុក្ខេ អញ្ញាណ”ន្តិអាទិនា ចតុព្ពិធា វេទិតព្ពា។ បដិច្ច ន វិនា ផលំ ឯតិ ឧប្បជ្ជតិ ចេវ បវត្តតិ ចាតិ **បច្ចយោ**, ឧបការកត្ថោ វា បច្ចយោ។ អវិជ្ជា ច សា បច្ចយោ ចាតិ **អវិជ្ជាបច្ចយោ**, តស្មា **អវិជ្ជាបច្ចយា**។ សង្ខរោន្តីតិ **សង្ខារា**, លោកិយកុសលាកុសលចេតនា, សា បុញ្ញាបុញ្ញានេញ្ជាភិសង្ខារវសេន តិវិធា វេទិតព្ពា។ វិជានាតីតិ **វិញ្ញាណំ**, តំ លោកិយវិបាកវិញ្ញាណវសេន ទ្វត្តឹសវិធំ។ នមតីតិ **នាមំ**, វេទនាទិក្ខន្ធត្តយំ។ រុប្បតីតិ **រូបំ**, ភូតរូបំ ចក្ខាទិឧបាទារូបញ្ច។ អាយតតិ អាយតញ្ច សំសារទុក្ខំ នយតីតិ **អាយតនំ** ។ ផុសតីតិ **ផស្សោ**។ វេទយតីតិ **វេទនា**។ ឥទម្បិ ទ្វយំ ទ្វារវសេន ឆព្ពិធំ, វិបាកវសេន គហណេ ឆត្តឹសវិធំ។ បរិតស្សតីតិ **តណ្ហា**, សា កាមតណ្ហាទិវសេន សង្ខេបតោ តិវិធា, វិត្ថារតោ អដ្ឋុត្តរសតវិធា ច។ ឧបាទីយតីតិ **ឧបាទានំ**, តំ កាមុបាទានាទិវសេន ចតុព្ពិធំ។ ភវតិ ភាវយតិ ចាតិ **ភវោ**, សោ កម្មូបបត្តិភេទតោ ទុវិធោ។ ជននំ **ជាតិ**។ ជីរណំ **ជរា**។ មរន្តិ តេនាតិ **មរណំ**។ សោចនំ **សោកោ**។ បរិទេវនំ **បរិទេវោ**។ ទុក្ខយតីតិ **ទុក្ខំ**, ឧប្បាទដ្ឋិតិវសេន ទ្វេធា ខណតីតិ **ទុក្ខំ**។ ទុមនស្ស ភាវោ **ទោមនស្សំ**។ ភុសោ អាយាសោ **ឧបាយាសោ** ។ **សម្ភវន្តី**តិ និព្ពត្តន្តិ។ ន កេវលញ្ច សោកាទីហិយេវ, អថ ខោ សព្ពបទេហិ “សម្ភវន្តី”តិ បទស្ស យោជនា កាតព្ពា។ ឯវញ្ហិ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា សម្ភវន្តី”តិ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នវវត្ថានំ ទស្សិតំ ហោតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

តត្ថ អញ្ញាណលក្ខណា អវិជ្ជា, សម្មោហនរសា, ឆាទនបច្ចុបដ្ឋានា, អាសវបទដ្ឋានា។ អភិសង្ខរណលក្ខណា សង្ខារា, អាយូហនរសា, សំវិទហនបច្ចុបដ្ឋានា, អវិជ្ជាបទដ្ឋានា។ វិជាននលក្ខណំ វិញ្ញាណំ, បុព្ពង្គមរសំ, បដិសន្ធិបច្ចុបដ្ឋានំ, សង្ខារបទដ្ឋានំ, វត្ថារម្មណបទដ្ឋានំ វា។ នមនលក្ខណំ នាមំ, សម្បយោគរសំ, អវិនិព្ភោគបច្ចុបដ្ឋានំ, វិញ្ញាណបទដ្ឋានំ។ រុប្បនលក្ខណំ រូបំ, វិកិរណរសំ, អព្យាកតបច្ចុបដ្ឋានំ, វិញ្ញាណបទដ្ឋានំ។ អាយតន

លក្ខណំ សឡាយតនំ, ទស្សនាទិរសំ, វត្ថុទ្វារភាវបច្ចុបដ្ឋានំ, នាមរូបបទដ្ឋានំ។ ផុសនលក្ខណោ ផស្សោ, សង្ឃដ្ដនរសោ, សង្គតិបច្ចុបដ្ឋានោ, សឡាយតនបទដ្ឋានោ។ អនុភវនលក្ខណា វេទនា, វិសយរសសម្ភោគរសា, សុខទុក្ខបច្ចុបដ្ឋានា, ផស្សបទដ្ឋានា។ ហេតុភាវលក្ខណា តណ្ហា, អភិនន្ទនរសា, អតិត្តិភាវបច្ចុបដ្ឋានា, វេទនាបទដ្ឋានា។ គហណលក្ខណំ ឧបាទានំ, អមុញ្ចនរសំ, តណ្ហាទឡ្ហត្តទិដ្ឋិបច្ចុបដ្ឋានំ, តណ្ហាបទដ្ឋានំ។ កម្មកម្មផលលក្ខណោ ភវោ, ភវនភាវនរសោ, កុសលាកុសលាព្យាកតបច្ចុបដ្ឋានោ, ឧបាទានបទដ្ឋានោ។ តត្ថ តត្ថ ភវេ បឋមាភិនិព្ពត្តិលក្ខណា ជាតិ, និយ្យាតនរសា, អតីតភវតោ ឥធុប្បន្នបច្ចុបដ្ឋានា, ទុក្ខវិចិត្តតាបច្ចុបដ្ឋានា វា។ ខន្ធបរិបាកលក្ខណា ជរា, មរណូបនយនរសា, យោព្ពនវិនាសបច្ចុបដ្ឋានា។ ចុតិលក្ខណំ មរណំ , វិសំយោគរសំ, គតិវិប្បវាសបច្ចុបដ្ឋានំ។ អន្តោនិជ្ឈានលក្ខណោ សោកោ, ចេតសោ និជ្ឈានរសោ, អនុសោចនបច្ចុបដ្ឋានោ។ លាលប្បនលក្ខណោ បរិទេវោ, គុណទោសបរិកិត្តនរសោ, សម្ភមបច្ចុបដ្ឋានោ។ កាយបីឡនលក្ខណំ ទុក្ខំ, ទុប្បញ្ញានំ ទោមនស្សករណរសំ, កាយិកាពាធបច្ចុបដ្ឋានំ។ ចិត្តបីឡនលក្ខណំ ទោមនស្សំ, មនោវិឃាតនរសំ, មានសព្យាធិបច្ចុបដ្ឋានំ។ ចិត្តបរិទហនលក្ខណោ ឧបាយាសោ, និត្ថុននរសោ, វិសាទបច្ចុបដ្ឋានោ។ ឯវមេតេ អវិជ្ជាទយោ លក្ខណាទិតោបិ វេទិតព្ពាតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន សព្ពាការសម្បន្នំ វិនិច្ឆយំ ឥច្ឆន្តេន សម្មោហវិនោទនិយា (វិភ. អដ្ឋ. ២២៥) វិភង្គដ្ឋកថាយ គហេតព្ពោ។

ឯវន្តិ និទិដ្ឋស្ស និទស្សនំ, តេន អវិជ្ជាទីហេវ ការណេហិ, ន ឥស្សរនិម្មានាទីហីតិ ទស្សេតិ។ **ឯតស្សា**តិ យថាវុត្តស្ស។ **កេវលស្សា**តិ អសម្មិស្សស្ស សកលស្ស វា។ **ទុក្ខក្ខន្ធស្សា**តិ ទុក្ខសមូហស្ស, ន សត្តស្ស, នាបិ ជីវស្ស, នាបិ សុភសុខាទីនំ។ **សមុទយោ ហោតី**តិ និព្ពត្តិ សម្ភវតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ យ្វាយំ អវិជ្ជាទិវសេន សង្ខារាទិកស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ វុត្តោ, សព្ពាការេន ឯតមត្ថំ វិទិត្វា។ **តាយំ វេលាយ**ន្តិ តាយំ តស្ស អត្ថស្ស វិទិតវេលាយំ។ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសី**តិ ឥមំ តស្មិំ អត្ថេ វិទិតេ ហេតុនោ ច ហេតុសមុប្បន្នធម្មស្ស ច បជាននាយ អានុភាវទីបកំ “**យទា ហវេ បាតុភវន្តិ**”តិអាទិកំ សោមនស្សសម្បយុត្តញាណសមុដ្ឋានំ ឧទានំ ឧទានេសិ, អត្តមនវាចំ និច្ឆារេសីតិ វុត្តំ ហោតិ។

តស្សត្ថោ – **យទា**តិ យស្មិំ កាលេ។ **ហវេ**តិ ព្យត្តន្តិ ឥមស្មិំ អត្ថេ និបាតោ។ កេចិ បន “ហវេតិ អាហវេ យុទ្ធេ”តិ អត្ថំ វទន្តិ, “យោធេថ មារំ បញ្ញាវុធេនា”តិ (ធ. ប. ៤០) វចនតោ កិលេសមារេន យុជ្ឈនសមយេតិ តេសំ អធិប្បាយោ។ **បាតុភវន្តី**តិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ **ធម្មា**តិ អនុលោមបច្ចយាការបដិវេធសាធកា ពោធិបក្ខិយធម្មា។ អថ វា **បាតុភវន្តី**តិ បកាសេន្តិ, អភិសមយវសេន ព្យត្តា បាកដា ហោន្តិ។ **ធម្មា**តិ ចតុអរិយសច្ចធម្មា, អាតាបោ វុច្ចតិ កិលេសសន្តាបនដ្ឋេន វីរិយំ។ **អាតាបិនោ**តិ សម្មប្បធានវីរិយវតោ។ **ឈាយតោ**តិ អារម្មណូបនិជ្ឈានេន លក្ខណូបនិជ្ឈានេន ឈាយន្តស្ស។ **ព្រាហ្មណស្សា**តិ ពាហិតបាបស្ស ខីណាសវស្ស។ **អថស្ស កង្ខា វបយន្តិ សព្ពា**តិ អថស្ស ឯវំ បាតុភូតធម្មស្ស យា ឯតា “កោ នុ ខោ, ភន្តេ, ផុសតីតិ។ នោ កល្លោ បញ្ហោតិ ភគវា អវោចា”តិអាទិនា (សំ. និ. ២.១២) នយេន, “កតមំ នុ ខោ, ភន្តេ, ជរាមរណំ, កស្ស ច បនិទំ ជរាមរណន្តិ។ នោ កល្លោ បញ្ហោតិ ភគវា អវោចា”តិអាទិនា (សំ. និ. ២.៣៥) នយេន បច្ចយាការេ កង្ខា វុត្តា, យា ច បច្ចយាការស្សេវ អប្បដិវិទ្ធត្តា “អហោសី នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធាន”ន្តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៨; សំ. និ. ២.២០) សោឡស កង្ខា អាគតា។ តា សព្ពា វបយន្តិ អបគច្ឆន្តិ និរុជ្ឈន្តិ។ កស្មា? **យតោ បជានាតិ សហេតុធម្មំ**, យស្មា អវិជ្ជាទិកេន ហេតុនា សហេតុកំ ឥមំ សង្ខារាទិកំ កេវលំ ទុក្ខក្ខន្ធធម្មំ បជានាតិ អញ្ញាសិ បដិវិជ្ឈីតិ។

កទា បនស្ស ពោធិបក្ខិយធម្មា ចតុសច្ចធម្មា វា បាតុភវន្តិ ឧប្បជ្ជន្តិ បកាសេន្តិ វា? វិបស្សនាមគ្គញាណេសុ ។ តត្ថ វិបស្សនាញាណសម្បយុត្តា សតិអាទយោ វិបស្សនាញាណញ្ច យថារហំ អត្តនោ វិសយេសុ តទង្គប្បហានវសេន សុភសញ្ញាទិកេ បជហន្តា កាយានុបស្សនាទិវសេន វិសុំ វិសុំ ឧប្បជ្ជន្តិ, មគ្គក្ខណេ បន តេ និព្ពានមាលម្ពិត្វា សមុច្ឆេទវសេន បដិបក្ខេ បជហន្តា ចតូសុបិ អរិយសច្ចេសុ អសម្មោហប្បដិវេធសាធនវសេន សកិទេវ ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឯវំ តាវេត្ថ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ ឧប្បជ្ជនដ្ឋេន បាតុភាវោ វេទិតព្ពោ។

អរិយសច្ចធម្មានំ បន លោកិយានំ វិបស្សនាក្ខណេ វិបស្សនាយ អារម្មណករណវសេន, លោកុត្តរានំ តទធិមុត្តតាវសេន, មគ្គក្ខណេ និរោធសច្ចស្ស អារម្មណាភិសមយវសេន, សព្ពេសម្បិ កិច្ចាភិសមយវសេន បាកដភាវតោ បកាសនដ្ឋេន បាតុភាវោ វេទិតព្ពោ។

ឥតិ ភគវា សតិបិ សព្ពាការេន សព្ពធម្មានំ អត្តនោ ញាណស្ស បាកដភាវេ បដិច្ចសមុប្បាទមុខេន វិបស្សនាភិនិវេសស្ស កតត្តា និបុណគម្ភីរសុទុទ្ទសតាយ បច្ចយាការស្ស តំ បច្ចវេក្ខិត្វា ឧប្បន្នពលវសោមនស្សោ បដិបក្ខសមុច្ឆេទវិភាវនេន សទ្ធិំ អត្តនោ តទភិសមយានុភាវទីបកមេវេត្ថ ឧទានំ ឧទានេសីតិ។

អយម្បិ ឧទានោ វុត្តោ ភគវតា ឥតិ មេ សុតន្តិ អយំ បាឡិ កេសុចិ បោត្ថកេសុ ទិស្សតិ។ តត្ថ **អយម្បី**តិ បិសទ្ទោ “ឥទម្បិ ពុទ្ធេ រតនំ បណីតំ, អយម្បិ បារាជិកោ ហោតី”តិអាទីសុ វិយ សម្បិណ្ឌនត្ថោ, តេន ឧបរិមំ សម្បិណ្ឌេតិ។ **វុត្តោ**តិ អយំ វុត្តសទ្ទោ កេសោហារណវប្បនវាបសមីករណជីវិតវុត្តិបមុត្តភាវបាវចនភាវេន បវត្តន អជ្ឈេនកថនាទីសុ ទិស្សតិ។ តថា ហេស “កាបដិកោ មាណវោ ទហរោ វុត្តសិរោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៤២៦) កេសោហារណេ អាគតោ។

“គាវោ តស្ស បជាយន្តិ, ខេត្តេ វុត្តំ វិរូហតិ;
វុត្តានំ ផលមស្នាតិ, យោ មិត្តានំ ន ទុព្ភតី”តិ។ –

អាទីសុ (ជា. ២.២២.១៩) វប្បនេ។ “នោ ច ខោ បដិវុត្ត”ន្តិអាទីសុ (បារា. ២៨៩) អដ្ឋទណ្ឌកាទីហិ វាបសមីករណេ។ “បន្នលោមោ បរទត្តវុត្តោ មិគភូតេន ចេតសា វិហរាមី”តិអាទីសុ (ចូឡវ. ៣៣២) ជីវិតវុត្តិយំ។ “បណ្ឌុបលាសោ ពន្ធនា បវុត្តោ អភព្ពោ ហរិតត្តាយា”តិអាទីសុ (បារា. ៩២) ពន្ធនតោ បមុត្តភាវេ។ “គីតំ វុត្តំ សមីហិត”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៨៥) បាវចនភាវេន បវត្តិតេ។ “វុត្តោ បារាយណោ”តិអាទីសុ អជ្ឈេនេ។ “វុត្តំ ខោ បនេតំ ភគវតា ‘ធម្មទាយាទា មេ, ភិក្ខវេ, ភវថ, មា អាមិសទាយាទា’”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣០) កថនេ។ ឥធាបិ កថនេ ឯវ ទដ្ឋព្ពោ, តេន អយម្បិ ឧទានោ ភាសិតោតិ អត្ថោ។ **ឥតី**តិ ឯវំ។ **មេ សុត**ន្តិ បទទ្វយស្ស អត្ថោ និទានវណ្ណនាយំ សព្ពាការតោ វុត្តោយេវ។ បុព្ពេ “ឯវំ មេ សុត”ន្តិ និទានវសេន វុត្តោយេវ ហិ អត្ថោ ឥធ និគមនវសេន “ឥតិ មេ សុត”ន្តិ បុន វុត្តោ។ វុត្តស្សេវ ហិ អត្ថស្ស បុន វចនំ និគមនន្តិ។ ឥតិសទ្ទស្ស អត្ថទ្វារោ **ឯវំ**-សទ្ទេន សមានត្ថតាយ **“ឯវំ មេ សុត”**ន្តិ ឯត្ថ វិយ, អត្ថយោជនា ច **ឥតិវុត្តកវណ្ណនាយ** អម្ហេហិ បកាសិតាយេវាតិ តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោតិ។

បរមត្ថទីបនិយា ខុទ្ទកនិកាយដ្ឋកថាយ

ឧទានសំវណ្ណនាបឋមពោធិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយពោធិសុត្តវណ្ណនា

២. ទុតិយេ **បដិលោម**ន្តិ “អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ”តិអាទិនា នយេន វុត្តោ អវិជ្ជាទិកោយេវ បច្ចយាការោ អនុប្បាទនិរោធេន និរុជ្ឈមានោ អត្តនោ កត្តព្ពកិច្ចស្ស អករណតោ បដិលោមោតិ វុច្ចតិ។ បវត្តិយា វា វិលោមនតោ បដិលោមោ, អន្តតោ បន មជ្ឈតោ វា បដ្ឋាយ អាទិ បាបេត្វា អវុត្តត្តា ឥតោ អញ្ញេនត្ថេនេត្ថ បដិលោមតា ន យុជ្ជតិ។ បដិលោមន្តិ ច “វិសមំ ចន្ទសូរិយា បរិវត្តន្តី”តិអាទីសុ វិយ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ។ **ឥមស្មឹ អសតិ ឥទំ ន ហោតី**តិ ឥមស្មឹ អវិជ្ជាទិកេ បច្ចយេ អសតិ មគ្គេន បហីនេ ឥទំ សង្ខារាទិកំ ផលំ ន ហោតិ នប្បវត្តតិ។ **ឥមស្ស និរោធា ឥទំ និរុជ្ឈតី**តិ ឥមស្ស អវិជ្ជាទិកស្ស បច្ចយស្ស និរោធា មគ្គេន អនុប្បត្តិធម្មតំ អាបាទិតត្តា ឥទំ សង្ខារាទិកំ ផលំ និរុជ្ឈតិ, នប្បវត្តតីតិ អត្ថោ។ ឥធាបិ យថា “ឥមស្មឹ សតិ ឥទំ ហោតិ, ឥមស្សុប្បាទា ឥទំ ឧប្បជ្ជតី”តិ ឯត្ថ “ឥមស្មឹ សតិយេវ, នាសតិ, ឥមស្ស ឧប្បាទា ឯវ, ន និរោធា”តិ អន្តោគធនិយមតា ទស្សិតា។ ឯវំ ឥមស្មឹ អសតិយេវ, ន សតិ, ឥមស្ស និរោធា ឯវ, ន ឧប្បាទាតិ អន្តោគធនិយមតាលក្ខណា ទស្សិតាតិ វេទិតព្ពំ។ សេសមេត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ បឋមពោធិសុត្តវណ្ណនាយ វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពំ។

ឯវំ យថា ភគវា បដិលោមបដិច្ចសមុប្បាទំ មនសិ អកាសិ, តំ សង្ខេបេន ទស្សេត្វា ឥទានិ វិត្ថារេន ទស្សេតុំ **“អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អវិជ្ជានិរោធា**តិ អរិយមគ្គេន អវិជ្ជាយ អនវសេសនិរោធា, អនុសយប្បហានវសេន អគ្គមគ្គេន អវិជ្ជាយ អច្ចន្តសមុគ្ឃាដតោតិ អត្ថោ។ យទិបិ ហេដ្ឋិមមគ្គេហិ បហីយមានា អវិជ្ជា អច្ចន្តសមុគ្ឃាដវសេនេវ បហីយតិ, តថាបិ ន អនវសេសតោ បហីយតិ។ អបាយគាមិនិយា ហិ អវិជ្ជា បឋមមគ្គេន បហីយតិ។ តថា សកិទេវ ឥមស្មឹ លោកេ សព្ពត្ថ ច អនរិយភូមិយំ ឧបបត្តិបច្ចយភូតា អវិជ្ជា យថាក្កមំ ទុតិយតតិយមគ្គេហិ បហីយតិ, ន ឥតរាតិ។ អរហត្តមគ្គេនេវ ហិ សា អនវសេសំ បហីយតីតិ។ **សង្ខារនិរោធោ**តិ សង្ខារានំ អនុប្បាទនិរោធោ ហោតិ។ ឯវំ និរុទ្ធានំ បន សង្ខារានំ និរោធា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណាទីនញ្ច និរោធា នាមរូបាទីនិ និរុទ្ធានិ ឯវ ហោន្តីតិ ទស្សេតុំ **“សង្ខារនិរោធា វិញ្ញាណនិរោធោ”**តិអាទី វត្វា **“ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតី”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។

អបិចេត្ថ កិញ្ចាបិ “អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ, សង្ខារនិរោធា វិញ្ញាណនិរោធោ”តិ ឯត្តាវតាបិ សកលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស អនវសេសតោ និរោធោ វុត្តោ ហោតិ, តថាបិ យថា អនុលោមេ យស្ស យស្ស បច្ចយធម្មស្ស

អត្ថិតាយ យោ យោ បច្ចយុប្បន្នធម្មោ ន និរុជ្ឈតិ បវត្តតិ ឯវាតិ តមស្ស អត្ថស្ស ទស្សនត្ថំ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា...បេ.... សមុទយោ ហោតី”តិ វុត្តំ។ ឯវំ តប្បដិបក្ខតោ តស្ស តស្ស បច្ចយធម្មស្ស អភាវេ សោ សោ បច្ចយុប្បន្នធម្មោ និរុជ្ឈតិ នប្បវត្តតីតិ ទស្សនត្ថំ តថ “**អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ, សង្ខារនិរោធា វិញ្ញាណនិរោធោ...បេ.... ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតី**”តិ វុត្តំ, ន បន អនុលោមេ វិយ កាលត្តយបរិយាបន្នស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធទស្សនត្ថំ។ អនាគតស្សេវ ហិ អរិយមគ្គភាវនាយ អសតិ ឧប្បជ្ជនារហស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស អរិយមគ្គភាវនាយ និរោធោ តច្ឆិតោតិ អយម្បិ វិសេសោ វេទិតព្ពោ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ យ្វាយំ “អវិជ្ជានិរោធាទិវសេន សង្ខារាទិកស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតី”តិ វុត្តោ, សព្ពាការេន ឯតមត្ថំ វិទិត្វា។ **តមំ ឧទានំ ឧទានេសី**តិ តមត្ថំ អត្ថេ វិទិតេ “អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ”តិ ឯវំ បកាសិតស្ស អវិជ្ជាទីនំ បច្ចយានំ ខយស្ស អវពោធានុភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសីតិ អត្ថោ។

តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ – យស្មា អវិជ្ជាទីនំ **បច្ចយានំ** អនុប្បាទនិរោធសង្ខាតំ **ខយំ អវេទិ** អញ្ញាសិ បដិវិជ្ឈិ, តស្មា ឯតស្ស វុត្តនយេន **អាតាបិនោ ឈាយតោ ព្រាហ្មណស្ស** វុត្តប្បការា ពោធិបក្ខិយធម្មា ចតុសច្ចធម្មា វា **បាតុភវន្តិ** ឧប្បជ្ជន្តិ បកាសេន្តិ វា។ អថ យា បច្ចយនិរោធស្ស សម្មា អវិទិតត្តា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ បុព្ពេ វុត្តប្បភេទា **កង្ខា**, តា សព្ពាបិ **វបយន្តិ** និរុជ្ឈន្តីតិ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។

ទុតិយពោធិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយពោធិសុត្តវណ្ណនា

៣. តតិយេ **អនុលោមបដិលោម**ន្តិ អនុលោមញ្ច បដិលោមញ្ច, យថាវុត្តអនុលោមវសេន ចេវ បដិលោមវសេន ចាតិ អត្ថោ។ ននុ ច បុព្ពេបិ អនុលោមវសេន បដិលោមវសេន ច បដិច្ចសមុប្បាទេ មនសិការប្បវត្តិ សុត្តទ្វយេ វុត្តា, តថ កស្មា បុនបិ តទុភយវសេន មនសិការប្បវត្តិ វុច្ចតីតិ? តទុភយវសេន តតិយវារំ តត្ថ មនសិការស្ស បវត្តិតត្តា។ កថំ បន តទុភយវសេន មនសិការោ បវត្តិតោ? ន ហិ សក្កា អបុព្ពំ អចរិមំ អនុលោមបដិលោមំ បដិច្ចសមុប្បាទស្ស មនសិការំ បវត្តេតុន្តិ? ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ “តទុភយំ ឯកជ្ឈំ មនសាកាសី”តិ, អថ ខោ វារេន។ ភគវា ហិ បឋមំ អនុលោមវសេន បដិច្ចសមុប្បាទំ មនសិ ករិត្វា តទនុរូបំ បឋមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។ ទុតិយម្បិ បដិលោមវសេន តំ មនសិ ករិត្វា តទនុរូបមេវ ឧទានំ ឧទានេសិ។ តតិយវារេ បន កាលេន អនុលោមំ កាលេន បដិលោមំ មនសិករណវសេន អនុលោមបដិលោមំ មនសិ អកាសិ។ តេន វុត្តំ – “អនុលោមបដិលោមន្តិ អនុលោមញ្ច បដិលោមញ្ច, យថាវុត្តអនុលោមវសេន ចេវ បដិលោមវសេន ចា”តិ។ តមិនា មនសិការស្ស បគុណពលវភាវោ ច វសីភាវោ ច បកាសិតោ ហោតិ។ ឯត្ថ ច “អនុលោមំ មនសិ ករិស្សាមិ, បដិលោមំ មនសិ ករិស្សាមិ, អនុលោមបដិលោមំ មនសិ ករិស្សាមី”តិ ឯវំ បវត្តានំ បុព្ពាភោគានំ វសេន នេសំ វិភាគោ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ **អវិជ្ជាយ ត្វេវា**តិ អវិជ្ជាយ តុ ឯវ។ **អសេសវិរាគនិរោធា**តិ វិរាគសង្ខាតេន មគ្គេន អសេសនិរោធា, អគ្គមគ្គេន អនវសេសអនុប្បាទប្បហានាតិ អត្ថោ។ **សង្ខារនិរោធោ**តិ សព្ពេសំ សង្ខារានំ អនវសេសំ អនុប្បាទនិរោធោ។ ហេដ្ឋិមេន ហិ មគ្គត្តយេន កេចិ សង្ខារា និរុជ្ឈន្តិ, កេចិ ន និរុជ្ឈន្តិ អវិជ្ជាយ សាវសេសនិរោធា។ អគ្គមគ្គេន បនស្សា អនវសេសនិរោធា ន កេចិ សង្ខារា ន និរុជ្ឈន្តីតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ យ្វាយំ អវិជ្ជាទិវសេន សង្ខារាទិកស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ និរោធោ ច អវិជ្ជាទីនំ សមុទយា និរោធា ច ហោតីតិ វុត្តោ, សព្ពាការេន ឯតមត្ថំ វិទិត្វា។ **តមំ ឧទានំ ឧទានេសី**តិ តទំ យេន មគ្គេន យោ ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយនិរោធសង្ខាតោ អត្ថោ កិច្ចវសេន អារម្មណកិរិយាយ ច វិទិតោ, តស្ស អរិយមគ្គស្ស អានុភាវទីបកំ វុត្តប្បការំ ឧទានំ ឧទានេសីតិ អត្ថោ។

តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ – **យទា ហវេ បាតុភវន្តិ ធម្មា អាតាបិនោ ឈាយតោ ព្រាហ្មណស្ស**, តទា សោ ព្រាហ្មណោ តេហិ ឧប្បន្នេហិ ពោធិបក្ខិយធម្មេហិ យស្ស វា អរិយមគ្គស្ស ចតុសច្ចធម្មា បាតុភូតា , តេន អរិយមគ្គេន **វិធូបយំ តិដ្ឋតិ មារសេនំ**, “កាមា តេ បឋមា សេនា”តិអាទិនា (សុ. និ. ៤៣៨; មហានិ. ២៨; ចូឡនិ. នន្ទមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៤៧) នយេន វុត្តប្បការំ មារសេនំ វិធូបយន្តោ វិធមេន្តោ វិទ្ធំសេន្តោ តិដ្ឋតិ។ កថំ? **សូរិយោវ ឱភាសយមន្តលិក្ខំ**, យថា សូរិយោ អព្ភុគ្គតោ អត្តនោ បភាយ អន្តលិក្ខំ ឱភាសេន្តោវ អន្ធការំ វិធមេន្តោ តិដ្ឋតិ, ឯវំ សោបិ ខីណាសវព្រាហ្មណោ តេហិ ធម្មេហិ តេន វា អរិយមគ្គេន សច្ចានិ បដិវិជ្ឈន្តោវ មារសេនំ វិធូបយន្តោ តិដ្ឋតីតិ។

ឯវំ ភគវតា បឋមំ បច្ចយាការបជាននស្ស, ទុតិយំ បច្ចយក្ខយាធិគមស្ស, តតិយំ អរិយមគ្គស្ស អានុភាវប្បកាសនានិ ឥមានិ តីណិ ឧទានានិ តីសុ យាមេសុ ភាសិតានិ។ កតរាយ រត្តិយា? អភិសម្ពោធិតោ សត្តមាយ រត្តិយា។ ភគវា ហិ វិសាខបុណ្ណមាយ រត្តិយា បឋមយាមេ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរិត្វា មជ្ឈិមយាមេ ទិព្ពចក្ខុំ វិសោធេត្វា បច្ឆិមយាមេ បដិច្ចសមុប្បាទេ ញាណំ ឱតារេត្វា នានានយេហិ តេភូមកសង្ខារេ សម្មសិត្វា "ឥទានិ អរុណោ ឧគ្គមិស្សតី"តិ សព្ពញ្ញុតប្បត្តិសមនន្តរមេវ ច អរុណោ ឧគ្គច្ឆីតិ។ តតោ តេនេវ បល្លង្កេន ពោធិរុក្ខមូលេ សត្តាហំ វីតិនាមេន្តោ សម្បត្តាយ បាដិបទរត្តិយា តីសុ យាមេសុ វុត្តនយេន បដិច្ចសមុប្បាទំ មនសិ ករិត្វា យថាក្កមំ ឥមានិ ឧទានានិ ឧទានេសិ។

ខន្ធកេ បន តីសុបិ វារេសុ "បដិច្ចសមុប្បាទំ អនុលោមបដិលោមំ មនសាកាសី"តិ (មហាវ. ១) អាគតត្តា ខន្ធកដ្ឋកថាយំ "តីសុបិ យាមេសុ ឯវំ មនសិ កត្វា បឋមំ ឧទានំ បច្ចយាការបច្ចវេក្ខណវសេន, ទុតិយំ និព្ពានបច្ចវេក្ខណវសេន, តតិយំ មគ្គបច្ចវេក្ខណវសេនាតិ ឯវំ ឥមានិ ភគវា ឧទានានិ ឧទានេសី"តិ វុត្តំ, តម្បិ ន វិរុជ្ឈតិ។ ភគវា ហិ បឋមេ ពោធិរុក្ខមូលេ សត្តាហំ សេសេសុ ឆសុ សត្តាហេសុ អន្តរន្តរា ធម្មំ បច្ចវេក្ខិត្វា យេភុយ្យេន វិមុត្តិសុខបដិសំវេទី វិហាសិ, រតនឃរសត្តាហេ បន អភិធម្មបរិចយវសេនេវ វិហាសីតិ។

តតិយពោធិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ហុំហុង្កសុត្តវណ្ណនា

៤. ចតុត្ថេ **អជបាលនិគ្រោធេ**តិ តស្ស កិរ ឆាយាយំ អជបាលា គន្ត្វា និសីទន្តិ, តេនស្ស "អជបាលនិគ្រោធោ"ត្វេវ នាមំ ឧទបាទិ។ កេចិ បន "យស្មា តត្ថ វេទេ សជ្ឈាយិតុំ អសមត្ថា មហល្លកព្រាហ្មណា បាការបរិក្ខេបយុត្តានិ និវេសនានិ កត្វា សព្ពេ វសិំសុ, តស្មា **អជបាលនិគ្រោធោ**តិ នាមំ ជាត"ន្តិ វទន្តិ។ តត្រាយំ វចនត្ថោ – ន ជបន្តីតិ អជបា, មន្តានំ អនជ្ឈាយកាតិ អត្ថោ, អជបា លន្តិ អាទិយន្តិ និវាសំ ឯត្ថាតិ អជបាលោតិ។ យស្មា វា មជ្ឈន្ហិកេ សមយេ អន្តោ បវិដ្ឋេ អជេ អត្តនោ ឆាយាយ បាលេតិ រក្ខតិ, តស្មា 'អជបាលោ'តិស្ស នាមំ រុឡ្ហន្តិ អបរេ។ សព្ពថាបិ នាមមេតំ តស្ស រុក្ខស្ស, តស្ស សមីបេ។ សមីបត្ថេ ហិ ឯតំ ភុម្មំ "អជបាលនិគ្រោធេ"តិ។

វិមុត្តិសុខបដិសំវេទីតិ តត្រាបិ ធម្មំ វិចិនន្តោ វិមុត្តិសុខញ្ច បដិសំវេទេន្តោ និសីទិ។ ពោធិរុក្ខតោ បុរត្ថិមទិសាភាគេ ឯស រុក្ខោ ហោតិ។ **សត្តាហ**ន្តិ ច ឥទំ ន បល្លង្កសត្តាហតោ អនន្តរសត្តាហំ។ ភគវា ហិ បល្លង្កសត្តាហតោ អបរានិបិ តីណិ សត្តាហានិ ពោធិសមីបេយេវ វីតិនាមេសិ។

តត្រាយំ អនុបុព្ពិកថា – ភគវតិ កិរ សម្មាសម្ពោធឹ បត្វា សត្តាហំ ឯកបល្លង្កេន និសិន្នេ "ន ភគវា វុដ្ឋាតិ, កិន្នុ ខោ អញ្ញេបិ ពុទ្ធត្តករា ធម្មា អត្ថី"តិ ឯកច្ចានំ ទេវតានំ កង្ខា ឧទបាទិ។ អថ ភគវា អដ្ឋមេ ទិវសេ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ ទេវតានំ កង្ខំ ញត្វា កង្ខាវិធមនត្ថំ អាកាសេ ឧប្បតិត្វា យមកបាដិហារិយំ ទស្សេត្វា តាសំ កង្ខំ វិធមេត្វា បល្លង្កតោ ឦសកំ បាចីននិស្សិតេ ឧត្តរទិសាភាគេ ឋត្វា ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច ឧបចិតានំ បារមីនំ ពលាធិគមដ្ឋានំ បល្លង្កំ ពោធិរុក្ខញ្ច អនិមិសេហិ ចក្ខូហិ ឱលោកយមានោ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ, តំ ឋានំ **អនិមិសចេតិយំ** នាម ជាតំ។ អថ បល្លង្កស្ស ច ឋិតដ្ឋានស្ស ច អន្តរា បុរត្ថិមតោ ច បច្ឆិមតោ ច អាយតេ រតនចង្កមេ ចង្កមន្តោ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ, តំ ឋានំ **រតនចង្កមចេតិយំ** នាម ជាតំ។ តតោ បច្ឆិមទិសាភាគេ ទេវតា រតនឃរំ មាបយឹសុ , តត្ថ បល្លង្កេន និសីទិត្វា អភិធម្មបិដកំ វិសេសតោ អនន្តនយំ សមន្តបដ្ឋានំ វិចិនន្តោ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ, តំ ឋានំ **រតនឃរចេតិយំ** នាម ជាតំ។ ឯវំ ពោធិសមីបេយេវ ចត្តារិ សត្តាហានិ វីតិនាមេត្វា បញ្ចមេ សត្តាហេ ពោធិរុក្ខតោ អជបាលនិគ្រោធំ ឧបសង្កមិត្វា តស្ស មូលេ បល្លង្កេន និសីទិ។

តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋាសីតិ តតោ ផលសមាបត្តិសមាធិតោ យថាកាលបរិច្ឆេទំ វុដ្ឋហិ, វុដ្ឋហិត្វា ច បន តត្ថ ឯវំ និសិន្នេ ភគវតិ ឯកោ ព្រាហ្មណោ តំ គន្ត្វា បញ្ហំ បុច្ឆិ។ តេន វុត្តំ "**អថ ខោ អញ្ញតរោ**"តិអាទិ។ តត្ថ **អញ្ញតរោ**តិ នាមគោត្តវសេន អនភិញ្ញាតោ អបាកដោ ឯកោ។ **ហុំហុង្កជាតិកោ**តិ សោ កិរ ទិដ្ឋមង្គលិកោ មានថទ្ធោ មានវសេន កោធវសេន ច សព្ពំ អវោក្ខជាតិកំ បស្សិត្វា ជិគុច្ឆន្តោ "ហុំហុ"ន្តិ ករោន្តោ វិចរតិ, តស្មា "ហុំហុង្កជាតិកោ"តិ វុច្ចតិ, "ហុហុក្កជាតិកោ"តិបិ បាឋោ។ **ព្រាហ្មណោ**តិ ជាតិយា ព្រាហ្មណោ។

យេន ភគវាតិ យស្សំ ទិសាយំ ភគវា និសិន្នោ។ ភុម្មត្ថេ ហិ ឯតំ ករណវចនំ ។ យេន វា ទិសាភាគេន ភគវា ឧបសង្កមិតព្ពោ, តេន ទិសាភាគេន ឧបសង្កមិ។ អថ វា **យេនា**តិ ហេតុអត្ថេ ករណវចនំ, យេន ការណេន

ភគវា ទេវមនុស្សេហិ ឧបសង្កមិតព្ពោ, តេន ការណេន ឧបសង្កមីតិ អត្ថោ។ កេន ច ការណេន ភគវា ឧបសង្កមិតព្ពោ? នានប្បការរោគទុក្ខាភិបីឡិតត្តា អាតុរកាយេហិ មហាជនេហិ មហានុភាវោ ភិសក្កោ វិយ រោគតិកិច្ឆនត្ថំ, នានាវិធកិលេសព្យាធិបីឡិតត្តា អាតុរចិត្តេហិ ទេវមនុស្សេហិ កិលេសព្យាធិតិកិច្ឆនត្ថំ ធម្មស្សវនបញ្ហបុច្ឆនាទិការណេហិ ភគវា ឧបសង្កមិតព្ពោ។ តេន អយម្បិ ព្រាហ្មណោ អត្តនោ កង្ខំ ឆិន្ទិតុកាមោ ឧបសង្កមិ។

ឧបសង្កមិត្វាតិ ឧបសង្កមនបរិយោសានទីបនំ។ អថ វា យំ ឋានំ ឧបសង្កមិ, តតោបិ ភគវតោ សមីបភូតំ អាសន្នតរំ ឋានំ ឧបគន្ត្វាតិ អត្ថោ។ **សម្មោទី**តិ សមំ សម្មា វា មោទិ, ភគវា ចានេន, សោបិ ភគវតា "កច្ចិ ភោតោ ខមនីយំ កច្ចិ យាបនីយ"ន្តិអាទិនា បដិសន្ថារករណវសេន សមប្បវត្តមោទោ អហោសិ។ **សម្មោទនីយ**ន្តិ សម្មោទនារហំ សម្មោទជននយោគ្គំ។ **កថ**ន្តិ កថាសល្លាបំ។ **សារណីយ**ន្តិ សរិតព្ពយុត្តំ សាធុជនេហិ បវត្តេតព្ពំ, កាលន្តរេ វា ចិន្តេតព្ពំ។ **វីតិសារេត្វា**តិ និដ្ឋាបេត្វា។ **ឯកមន្ត**ន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ។ ឯកស្មិំ ឋានេ, អតិសម្មុខាទិកេ ឆ និសជ្ជទោសេ វជ្ជេត្វា ឯកស្មិំ បទេសេតិ អត្ថោ។ **ឯតទវោចា**តិ ឯតំ ឥទានិ វត្តព្ពំ "កិត្តាវតា នុ ខោ"តិអាទិវចនំ អវោច។

តត្ថ **កិត្តាវតា**តិ កិត្តកេន បមាណេន។ **នូ**តិ សំសយត្ថេ និបាតោ។ **ខោ**តិ បទបូរណេ។ **ភោ**តិ ព្រាហ្មណានំ ជាតិសមុទាគតំ អាលបនំ។ តថា ហិ វុត្តំ – "ភោវាទិ នាម សោ ហោតិ, សចេ ហោតិ សកិញ្ចនោ"តិ (ម. និ. ២.៤៥៧; ធ. ប. ៣៩៦)។ **គោតមា**តិ ភគវន្តំ គោត្តេន អាលបតិ។ កថំ បនាយំ ព្រាហ្មណោ សម្បតិសមាគតោ ភគវតោ គោត្តំ ជានាតីតិ? នាយំ សម្បតិសមាគតោ, ឆព្ពស្សានិ បធានករណកាលេ ឧបដ្ឋហន្តេហិ បញ្ច វគ្គិយេហិ សទ្ធិំ ចរមានោបិ, អបរភាគេ តំ វតំ ឆឌ្ឌេត្វា ឧរុវេលាយំ សេនានិគមេ ឯកោ អទុតិយោ ហុត្វា បិណ្ឌាយ ចរមានោបិ តេន ព្រាហ្មណេន ទិដ្ឋបុព្ពោ ចេវ សល្លបិតបុព្ពោ ច។ តេន សោ បុព្ពេ បញ្ចវគ្គិយេហិ គយ្ហមានំ ភគវតោ គោត្តំ អនុស្សរន្តោ, "ភោ គោតមា"តិ ភគវន្តំ គោត្តេន អាលបតិ។ យតោ បដ្ឋាយ វា ភគវា មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមន្តោ អនោមនទីតីរេ បព្ពជិតោ, តតោ បភុតិ "សមណោ គោតមោ"តិ ចន្ទោ វិយ សូរិយោ វិយ ច បាកដោ បញ្ញាតោ, ន តស្ស គោត្តជាននេ ការណំ គវេសិតព្ពំ។

ព្រាហ្មណករណាតិ ព្រាហ្មណំ ករោន្តីតិ ព្រាហ្មណករណា, ព្រាហ្មណភាវករាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច **កិត្តាវតា**តិ ឯតេន យេហិ ធម្មេហិ ព្រាហ្មណោ ហោតិ, តេសំ ធម្មានំ បរិមាណំ បុច្ឆតិ។ **កតមេ ច បនា**តិ ឥមិនា តេសំ សរូបំ បុច្ឆតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ តេន បុដ្ឋស្ស បញ្ហស្ស សិខាបត្តំ អត្ថំ វិទិត្វា តាយំ វេលាយំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ, ន បន តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ធម្មំ ទេសេសិ។ កស្មា? ធម្មទេសនាយ អភាជនភាវតោ។ តថា ហិ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ឥមំ គាថំ សុត្វា ន សច្ចាភិសមយោ អហោសិ។ យថា ច ឥមស្ស, ឯវំ ឧបកស្ស អាជីវកស្ស ពុទ្ធគុណប្បកាសនំ។ ធម្មចក្កប្បវត្តនតោ ហិ បុព្ពភាគេ ភគវតា ភាសិតំ បរេសំ សុណន្តានម្បិ តបុស្សភល្លិកានំ សរណទានំ វិយ វាសនាភាគិយមេវ ជាតំ, ន សេក្ខភាគិយំ, ន និព្ពេធភាគិយំ។ ឯសា ហិ ធម្មតាតិ។

តត្ថ **យោ ព្រាហ្មណោ**តិ យោ ពាហិតបាបធម្មតាយ ព្រាហ្មណោ, ន ទិដ្ឋមង្គលិកតាយ ហុំហុង្ការក សាវាទិបាបធម្មយុត្តោ ហុត្វា កេវលំ ជាតិមត្តកេន ព្រហ្មញ្ញំ បដិជានាតិ។ សោ ព្រាហ្មណោ ពាហិតបាបធម្មត្តា ហុំហុង្ការប្បហានេន **និហុំហុង្កោ**, រាគាទិកសាវាភាវេន **និក្កសាវោ**, ភាវនានុយោគយុត្តចិត្តតាយ **យតត្តោ**, សីលសំយមេន វា សំយតចិត្តតាយ **យតត្តោ**, ចតុមគ្គញាណសង្ខាតេហិ វេទេហិ អន្តំ សង្ខារបរិយោសានំ និព្ពានំ, វេទានំ វា អន្តំ គតត្តា **វេទន្តគូ**។ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស វុសិតត្តា **វុសិតព្រហ្មចរិយោ, ធម្មេន សោ ព្រហ្មវាទំ វទេយ្យ** "ព្រាហ្មណោ អហ"ន្តិ ឯតំ វាទំ ធម្មេន ញាយេន វទេយ្យ។ **យស្ស** សកលលោកសន្និវាសេបិ **កុហិញ្ចិ** ឯការម្មណេបិ រាគុស្សទោ, ទោសុស្សទោ, មោហុស្សទោ, មានុស្សទោ, ទិដ្ឋុស្សទោតិ ឥមេ **ឧស្សទា នត្ថិ**, អនវសេសំ បហីនាតិ អត្ថោ។

ចតុត្ថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

៥. បញ្ចមេ **សាវត្ថិយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តញ្ហិ សវត្ថស្ស នាម ឥសិនោ និវាសដ្ឋានេ មាបិតត្តា សាវត្ថីតិ វុច្ចតិ, យថា កាកន្ទី, មាកន្ទីតិ។ ឯវំ តាវ អក្ខរចិន្តកា។ អដ្ឋកថាចរិយា បន ភណន្តិ – យំកិញ្ចិ មនុស្សានំ

ឧបភោគបរិភោគំ សព្ពមេត្ថ អត្ថីតិ សាវត្ថិ។ សត្ថសមាយោគេ ច កិមេត្ថ ភណ្ឌមត្ថីតិ បុច្ឆិតេ សព្ពមត្ថីតិបិ វចនំ ឧបាទាយ សាវត្ថីតិ។

> “សព្ពទា សព្ពូបករណំ, សាវត្ថិយំ សមោហិតំ;
> តស្មា សព្ពមុបាទាយ, **សាវត្ថី**តិ បវុច្ចតី”តិ។ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤);

តស្សំ **សាវត្ថិយំ**, សមីបត្ថេ ចេតំ ភុម្មវចនំ។ **ជេតវនេ**តិ អត្តនោ បច្ចត្ថិកេ ជិនាតីតិ **ជេតោ**, រញ្ញា វា បច្ចត្ថិកជនេ ជិតេ ជាតោតិ ជេតោ, មង្គលកម្យតាយ វា តស្ស ឯវំ នាមមេវ កតន្តិ ជេតោ។ វនយតីតិ **វនំ**, អត្តនោ សម្បត្តិយា សត្តានំ អត្តនិ ភត្តិំ ករោតិ ឧប្បាទេតីតិ អត្ថោ។ វនុតេ ឥតិ វា **វនំ**, នានាវិធកុសុមគន្ធសម្មោទមត្តកោកិលាទិវិហង្គវិរុតាលាបេហិ មន្ទមារុតចលិតរុក្ខសាខាបល្លវហត្ថេហិ ច “ឯថ មំ បរិភុញ្ជថា”តិ បាណិនោ យាចតិ វិយាតិ អត្ថោ។ ជេតស្ស វនំ **ជេតវនំ**។ តញ្ហិ ជេតេន កុមារេន រោបិតំ សំវឌ្ឍិតំ បរិបាលិតំ។ សោវ តស្ស សាមី អហោសិ, តស្មា ជេតវនន្តិ វុច្ចតិ, តស្មិំ **ជេតវនេ**។

អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេតិ មាតាបិតូហិ គហិតនាមវសេន សុទត្តោ នាម សោ មហាសេដ្ឋិ, សព្ពកាមសមិទ្ធិតាយ បន វិគតមលមច្ឆេរតាយ ករុណាទិគុណសមង្គិតាយ ច និច្ចកាលំ អនាថានំ បិណ្ឌំ ទេតិ, តស្មា អនាថបិណ្ឌិកោតិ វុច្ចតិ។ អារមន្តិ ឯត្ថ បាណិនោ វិសេសេន បព្ពជិតាតិ **អារាមោ**, បុប្ផផលាទិសោភាយ នាតិទូរនាច្ចាសន្នតាទិបញ្ចវិធសេនាសនង្គសម្បត្តិយា ច តតោ តតោ អាគម្ម រមន្តិ អភិរមន្តិ អនុក្កណ្ឋិតា ហុត្វា វសន្តីតិ អត្ថោ។ វុត្តប្បការាយ វា សម្បត្តិយា តត្ថ តត្ថ គតេបិ អត្តនោ អព្ភន្តរំយេវ អានេត្វា រមេតីតិ **អារាមោ**។ សោ ហិ អនាថបិណ្ឌិកេន គហបតិនា ជេតស្ស រាជកុមារស្ស ហត្ថតោ អដ្ឋារសហិ ហិរញ្ញកោដីហិ កោដិសន្ថារេន កិណិត្វា អដ្ឋារសហិ ហិរញ្ញកោដីហិ សេនាសនានិ ការាបេត្វា អដ្ឋារសហិ ហិរញ្ញកោដីហិ វិហារមហំ និដ្ឋាបេត្វា ឯវំ ចតុបញ្ញាសហិរញ្ញកោដិបរិច្ចាគេន ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស និយ្យាតិតោ, តស្មា “អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមោ”តិ វុច្ចតិ។ តស្មិំ **អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ**។

ឯត្ថ ច “ជេតវនេ”តិ វចនំ បុរិមសាមិបរិកិត្តនំ, “អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ”តិ បច្ឆិមសាមិបរិកិត្តនំ។ ឧភយម្បិ ទ្វិន្នំ បរិច្ចាគវិសេសបរិទីបនេន បុញ្ញកាមានំ អាយតិំ ទិដ្ឋានុគតិអាបជ្ជនត្ថំ។ តត្ថ ហិ ទ្វារកោដ្ឋកបាសាទករណវសេន ភូមិវិក្កយលទ្ធា អដ្ឋារស ហិរញ្ញកោដិយោ អនេកកោដិអគ្ឃនកា រុក្ខា ច ជេតស្ស បរិច្ចាគោ, ចតុបញ្ញាស កោដិយោ អនាថបិណ្ឌិកស្ស។ ឥតិ តេសំ បរិច្ចាគបរិកិត្តនេន “ឯវំ បុញ្ញកាមា បុញ្ញានិ ករោន្តី”តិ ទស្សេន្តោ ធម្មភណ្ឌាគារិកោ អញ្ញេបិ បុញ្ញកាមេ តេសំ ទិដ្ឋានុគតិអាបជ្ជនេ និយោជេតីតិ។

តត្ថ សិយា – យទិ តាវ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ, “ជេតវនេ”តិ ន វត្តព្ពំ។ អថ ជេតវនេ វិហរតិ, “សាវត្ថិយ”ន្តិ ន វត្តព្ពំ។ ន ហិ សក្កា ឧភយត្ថ ឯកំ សមយំ វិហរិតុន្តិ។ ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ, ននុ អវោចុម្ហា “សមីបត្ថេ ឯតំ ភុម្មវចន”ន្តិ។ តស្មា យថាទិទំ សាវត្ថិយា សមីបេ ជេតវនំ, តត្ថ វិហរន្តោ “សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ”តិ វុត្តោ។ គោចរគាមនិទស្សនត្ថំ ហិស្ស សាវត្ថិវចនំ, បព្ពជិតានុរូបនិវាសដ្ឋានទស្សនត្ថំ សេសវចនន្តិ។

អាយស្មា ច សារិបុត្តោតិអាទីសុ **អាយស្មា**តិ បិយវចនំ។ ចសទ្ទោ សមុច្ចយត្ថោ។ រូបសារិយា នាម ព្រាហ្មណិយា បុត្តោតិ **សារិបុត្តោ។ មហាមោគ្គល្លានោ**តិ បូជាវចនំ។ គុណវិសេសេហិ មហន្តោ មោគ្គល្លានោតិ ហិ មហាមោគ្គល្លានោ។ **ថេរោ**តិ ឧទិរវនិករវេរតោ, ន កង្ខាវេរតោ។ ឯកស្មិញ្ហិ ទិវសេ ភគវា វត្តសាណិបរិក្ខិត្តោ វិយ សុវណ្ណយូបោ, បវាឡជបរិវារិតោ វិយ សុវណ្ណបព្ពតោ, នវុតិហំសសហស្សបរិវារិតោ វិយ ធតរដ្ឋោ ហំសរាជា, សត្តរតនសមុជ្ជលាយ ចតុរង្គិនិយា សេនាយ បរិវារិតោ វិយ ចក្កវត្តិ រាជា, មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ គគនមជ្ឈេ ចន្ទំ ឧដ្ឋាបេន្តោ វិយ ចតុន្នំ បរិសានំ មជ្ឈេ ធម្មំ ទេសេន្តោ និសិន្នោ ហោតិ។ តស្មិំ សមយេ ឥមេ អគ្គសាវកា មហាសាវកា ច ភគវតោ បាទេ វន្ទនត្ថាយ ឧបសង្កមិំសុ។

ភិក្ខូ អាមន្តេសីតិ អត្តានំ បរិវារេត្វា និសិន្នភិក្ខូ តេ អាគច្ឆន្តេ ទស្សេត្វា អភាសិ។ ភគវា ហិ តេ អាយស្មន្តេ សីលសមាធិបញ្ញាទិគុណសម្បន្នេ បរមេន ឧបសមេន សមន្នាគតេ បរមាយ អាកប្បសម្បត្តិយា យុត្តេ ឧបសង្កមន្តេ បស្សិត្វា បសន្នមានសោ តេសំ គុណវិសេសបរិកិត្តនត្ថំ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ **“ឯតេ, ភិក្ខវេ, ព្រាហ្មណា អាគច្ឆន្តិ, ឯតេ, ភិក្ខវេ, ព្រាហ្មណា អាគច្ឆន្តី**”តិ។ បសាទវសេន ឯតំ អាមេឌិតំ, បសំសាវសេនាតិបិ វត្តុំ យុត្តំ។ **ឯវំ វុត្តេ**តិ ឯវំ ភគវតា តេ អាយស្មន្តេ “ព្រាហ្មណា”តិ វុត្តេ។ **អញ្ញតរោ**តិ នាមគោត្តេន អបាកដោ, តស្សំ បរិសាយំ និសិន្នោ ឯកោ ភិក្ខុ។ **ព្រាហ្មណជាតិកោ**តិ ព្រាហ្មណកុលេ ជាតោ។ សោ ហិ ឧឡារភោគា ព្រាហ្មណមហាសាលកុលា បព្ពជិតោ។ តស្ស កិរ ឯវំ អហោសិ “ឥមេ លោកិយា ឧភតោសុជាតិយា ព្រាហ្មណសិក្ខានិប្ផត្តិយា ច ព្រាហ្មណោ ហោតិ, ន អញ្ញថាតិ វទន្តិ, ភគវា ច ឯតេ អាយស្មន្តេ ព្រាហ្មណាតិ វទតិ, ហន្ទាហំ ភគវន្តំ

ព្រាហ្មណលក្ខណំ បុច្ឆេយ្យ”ន្តិ ឯតទត្ថមេវ ហិ ភគវា តទា តេ ថេរេ “ព្រាហ្មណា”តិ អភាសិ។ ព្រហ្មំ អណតីតិ ព្រាហ្មណោតិ ហិ ជាតិព្រាហ្មណានំ និព្ពចនំ។ អរិយា បន ពាហិតបាបត្តាយ ព្រាហ្មណា។ វុត្តញ្ហេតំ – “ពាហិតបាបោតិ ព្រាហ្មណោ, សមចរិយា សមណោតិ វុច្ចតី”តិ (ធ. ប. ៣៨៨)។ វក្ខតិ ច “ពាហិត្វា បាបកេ ធម្មេ”តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ ព្រាហ្មណសទ្ទស្ស បរមត្ថតោ សិខាបត្តមត្ថំ ជានិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ បរមត្ថព្រាហ្មណភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **ពាហិត្វា**តិ ពហិ កត្វា, អត្តនោ សន្តានតោ នីហរិត្វា សមុច្ឆេទប្បហានវសេន បជហិត្វាតិ អត្ថោ។ **បាបកេ ធម្មេ**តិ លាមកេ ធម្មេ, ទុច្ចរិតវសេន តិវិធទុច្ចរិតធម្មេ, ចិត្តុប្បាទវសេន ទ្វាទសាកុសលចិត្តុប្បាទេ, កម្មបថវសេន ទសាកុសលកម្មបថេ, បវត្តិភេទវសេន អនេកភេទភិន្នេ សព្ពេបិ អកុសលធម្មេតិ អត្ថោ។ **យេ ចរន្តិ សទា សតា**តិ យេ សតិវេបុល្លប្បត្តតាយ សព្ពកាលំ រូបាទីសុ ឆសុបិ អារម្មណេសុ សតតវិហារវសេន សតា សតិមន្តោ ហុត្វា ចតូហិ ឥរិយាបថេហិ ចរន្តិ។ សតិគ្គហណេនេវ ចេត្ថ សម្បជញ្ញម្បិ គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ខីណសំយោជនា**តិ ចតូហិបិ អរិយមគ្គេហិ ទសវិធស្ស សំយោជនស្ស សមុច្ឆិន្នត្តា បរិក្ខីណសំយោជនា។ **ពុទ្ធា**តិ ចតុសច្ចសម្ពោធេន ពុទ្ធា។ តេ ច បន សាវកពុទ្ធា, បច្ចេកពុទ្ធា , សម្មាសម្ពុទ្ធាតិ តិវិធា, តេសុ ឥធ សាវកពុទ្ធា អធិប្បេតា។ **តេ វេ លោកស្មិ ព្រាហ្មណា**តិ តេ សេដ្ឋត្ថេន ព្រាហ្មណសង្ខាតេ ធម្មេ អរិយាយ ជាតិយា ជាតា, ព្រាហ្មណភូតស្ស វា ភគវតោ ឱរសបុត្តាតិ ឥមស្មឹ សត្តលោកេ បរមត្ថតោ ព្រាហ្មណា នាម, ន ជាតិគោត្តមត្តេហិ, ន ជដាធារណាទិមត្តេន វាតិ អត្ថោ។ ឯវំ ឥមេសុ ទ្វីសុ សុត្តេសុ ព្រាហ្មណករា ធម្មា អរហត្តំ បាបេត្វា កថិតា, នានជ្ឈាសយតាយ បន សត្តានំ ទេសនាវិលាសេន អភិលាបនានត្តេន ទេសនានានត្តំ វេទិតព្ពំ។

បញ្ចមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. មហាកស្សបសុត្តវណ្ណនា

៦. ឆដ្ឋេ **រាជគហេ**តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តញ្ហិ មហាមន្ធាតុមហាគោវិន្ទាទីហិ បរិគ្គហិតត្តា “រាជគហ”ន្តិ វុច្ចតិ។ “ទុរភិភវនីយត្តា បដិរាជូនំ គហភូតន្តិ រាជគហ”ន្តិអាទិនា អញ្ញេនេត្ថ បការេន វណ្ណយន្តិ។ កិន្តេហិ? នាមមេតំ តស្ស នគរស្ស។ តំ បនេតំ ពុទ្ធកាលេ ចក្កវត្តិកាលេ ច នគរំ ហោតិ, សេសកាលេ សុញ្ញំ យក្ខបរិគ្គហិតំ តេសំ វសនដ្ឋានំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។ **វេឡុវនេ កលន្ទកនិវាបេ**តិ **វេឡុវន**ន្តិ តស្ស វិហារស្ស នាមំ។ តំ កិរ អដ្ឋារសហត្ថុព្ពេធេន បាការេន បរិក្ខិត្តំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ វសនានុច្ឆវិកាយ មហតិយា គន្ធកុដិយា អញ្ញេហិ ច បាសាទកុដិលេណមណ្ឌបចង្កមទ្វារកោដ្ឋកាទីហិ បដិមណ្ឌិតំ ពហិ វេឡូហិ បរិក្ខិត្តំ អហោសិ នីលោភាសំ មនោរមំ, តេន “វេឡុវន”ន្តិ វុច្ចតិ។ កលន្ទកានញ្ចេត្ថ និវាបំ អទំសុ, តស្មា “**កលន្ទកនិវាបោ**”តិ វុច្ចតិ។ បុព្ពេ កិរ អញ្ញតរោ រាជា តំ ឧយ្យានំ កីឡនត្ថំ បវិដ្ឋោ សុរាមទមត្តោ ទិវាសេយ្យំ ឧបគតោ សុបិ, បរិជនោបិស្ស “សុត្តោ រាជា”តិ បុប្ផផលាទីហិ បលោភិយមានោ ឥតោ ចិតោ ច បក្កាមិ។ អថ សុរាគន្ធេន អញ្ញតរស្មា រុក្ខសុសិរា កណ្ហសប្បោ និក្ខមិត្វា រញ្ញោ អភិមុខោ អាគច្ឆតិ។ តំ ទិស្វា រុក្ខទេវតា “រញ្ញោ ជីវិតំ ទស្សាមី”តិ កលន្ទកវេសេន គន្ត្វា កណ្ណមូលេ សទ្ទមកាសិ។ រាជា បដិពុជ្ឈិ, កណ្ហសប្បោ និវត្តោ។ សោ តំ ទិស្វា “ឥមាយ កាឡកាយ មម ជីវិតំ ទិន្ន”ន្តិ កាឡកានំ និវាបំ តត្ថ បដ្ឋបេសិ, អភយឃោសញ្ច ឃោសាបេសិ។ តស្មា តតោ បដ្ឋាយ តំ “កលន្ទកនិវាប”ន្តិ សង្ខំ គតំ។ កលន្ទកាតិ ហិ កាឡកានំ នាមំ, តស្មឹ **វេឡុវនេ កលន្ទកនិវាបេ**។

មហាកស្សបោតិ មហន្តេហិ សីលក្ខន្ធាទីហិ សមន្នាគតត្តា មហន្តោ កស្សបោតិ មហាកស្សបោ, អបិច កុមារកស្សបត្ថេរំ ឧបាទាយ អយំ មហាថេរោ “មហាកស្សបោ”តិ វុច្ចតិ។ **បិប្ផលិគុហាយ**ន្តិ តស្សា កិរ គុហាយ ទ្វារសមីបេ ឯកោ បិប្ផលិរុក្ខោ អហោសិ, តេន សា “បិប្ផលិគុហា”តិ បញ្ញាយិត្ថ។ តស្សំ **បិប្ផលិគុហាយំ**។ **អាពាធិកោ**តិ អាពាធោ អស្ស អត្ថីតិ អាពាធិកោ, ព្យាធិកោតិ អត្ថោ។ **ទុក្ខិតោ**តិ កាយសន្និស្សិតំ ទុក្ខំ សញ្ជាតំ អស្សាតិ ទុក្ខិតោ, ទុក្ខប្បត្តោតិ អត្ថោ។ **ពាឡ្ហគិលានោ**តិ អធិមត្តគេលញ្ញោ, តំ បន គេលញ្ញំ សតោ សម្បជានោ ហុត្វា អធិវាសេសិ។ អថស្ស ភគវា តំ បវត្តិំ ញត្វា តត្ថ គន្ត្វា ពោជ្ឈង្គបរិត្តំ អភាសិ, តេនេវ ថេរស្ស សោ អាពាធោ វូបសមិ។ វុត្តញ្ហេតំ ពោជ្ឈង្គសំយុត្តេ –

> “តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា មហាកស្សបោ បិប្ផលិគុហាយំ វិហរតិ អាពាធិកោ ទុក្ខិតោ ពាឡ្ហគិលានោ។ អថ ខោ ភគវា សាយន្ហសមយំ បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ យេនាយស្មា មហាកស្សបោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ។ និសជ្ជ ខោ ភគវា…បេ…. ឯតទវោច – ‘កច្ចិ តេ, កស្សប, ខមនីយំ, កច្ចិ យាបនីយំ, កច្ចិ ទុក្ខា វេទនា បដិក្កមន្តិ, នោ អភិក្កមន្តិ, បដិក្កមោសានំ

បញ្ញាយតិ នោ អភិក្កមោ’តិ? ‘ន មេ, ភន្តេ, ខមនីយំ, ន យាបនីយំ, ពាឡ្ហា មេ ភន្តេ, ទុក្ខា វេទនា អភិក្កមន្តិ នោ បដិក្កមន្តិ, អភិក្កមោសានំ បញ្ញាយតិ នោ បដិក្កមោ’តិ។

“‘សត្តិមេ, កស្សប, ពោជ្ឈង្គា មយា សម្មទក្ខាតា ភាវិតា ពហុលីកតា អភិញ្ញាយ សម្ពោធាយ និព្ពានាយ សំវត្តន្តិ។ កតមេ សត្ត? សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ខោ, កស្សប, មយា សម្មទក្ខាតោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ អភិញ្ញាយ សម្ពោធាយ និព្ពានាយ សំវត្តតិ…បេ.... ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ ខោ, កស្សប, មយា សម្មទក្ខាតោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ អភិញ្ញាយ សម្ពោធាយ និព្ពានាយ សំវត្តតិ។ ឥមេ ខោ, កស្សប, សត្ត ពោជ្ឈង្គា មយា សម្មទក្ខាតា ភាវិតា ពហូលីកតា អភិញ្ញាយ សម្ពោធាយ និព្ពានាយ សំវត្តន្តី’តិ។ ‘តគ្ឃ ភគវា ពោជ្ឈង្គា, តគ្ឃ, សុគត, ពោជ្ឈង្គា’”តិ។

“ឥទមវោច ភគវា។ អត្តមនោ អាយស្មា មហាកស្សបោ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទិ។ វុដ្ឋហិ ចាយស្មា មហាកស្សបោ តម្ហា អាពាធា, តថា បហីនោ ចាយស្មតោ មហាកស្សបស្ស សោ អាពាធោ អហោសី”តិ។

តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ អបរេន សមយេន តម្ហា អាពាធា វុដ្ឋាសី**”តិ។

ឯតទហោសីតិ បុព្ពេ គេលញ្ញទិវសេសុ សទ្ធិវិហារិកេហិ ឧបនីតំ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា វិហារេ ឯវ អហោសិ។ អថស្ស តម្ហា អាពាធា វុដ្ឋិតស្ស ឯតំ “យំនូនាហំ រាជគហំ បិណ្ឌាយ បវិសេយ្យ”ន្តិ បរិវិតក្កោ អហោសិ។ **បញ្ចមត្តានិ ទេវតាសតានី**តិ សក្កស្ស ទេវរញ្ញោ បរិចារិកា បញ្ចសតា កកុដបាទិនិយោ អច្ឆរាយោ។ **ឧស្សុក្កំ អាបន្នានិ ហោន្តី**តិ ថេរស្ស បិណ្ឌបាតំ ទស្សាមាតិ បញ្ចបិណ្ឌបាតសតានិ សជ្ជេត្វា សុវណ្ណភាជនេហិ អាទាយ អន្តរាមគ្គេ ឋត្វា, “ភន្តេ, ឥមំ បិណ្ឌបាតំ គណ្ហថ, សង្គហំ នោ ករោថា”តិ វទមានា បិណ្ឌបាតទានេ យុត្តប្បយុត្តានិ ហោន្តិ។ តេន វុត្តំ “**អាយស្មតោ មហាកស្សបស្ស បិណ្ឌបាតប្បដិលាភាយា**”តិ។

សក្កោ កិរ ទេវរាជា ថេរស្ស ចិត្តប្បវត្តិំ ញត្វា តា អច្ឆរាយោ ឧយ្យោជេសិ “គច្ឆថ តុម្ហេ អយ្យស្ស មហាកស្សបត្ថេរស្ស បិណ្ឌបាតំ ទត្វា អត្តនោ បតិដ្ឋំ ករោថា”តិ។ ឯវំ ហិស្ស អហោសិ “ឥមាសុ សព្ពាសុ គតាសុ កទាចិ ឯកិស្សាបិ ហត្ថតោ បិណ្ឌបាតំ ថេរោ បដិគ្គណ្ហេយ្យ, តំ តស្សា ភវិស្សតិ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយា”តិ។ បដិក្ខិបិ ថេរោ, “ភន្តេ , មយ្ហំ បិណ្ឌបាតំ គណ្ហថ, មយ្ហំ បិណ្ឌបាតំ គណ្ហថា”តិ វទន្តិយោ “គច្ឆថ តុម្ហេ កតបុញ្ញា មហាភោគា, អហំ ទុគ្គតានំ សង្គហំ ករិស្សាមី”តិ វត្វា, “ភន្តេ, មា នោ នាសេថ, សង្គហំ នោ ករោថា”តិ វទន្តិយោ បុនបិ បដិក្ខិបិត្វា បុនបិ អបគន្តុំ អនិច្ឆមានា យាចន្តិយោ “ន អត្តនោ បមាណំ ជានាថ, អបគច្ឆថា”តិ វត្វា អច្ឆរំ បហរិ។ តា ថេរស្ស អច្ឆរាសទ្ទំ សុត្វា សន្តជ្ជិតា ឋាតុំ អសក្កោន្តិយោ បលាយិត្វា ទេវលោកមេវ គតា។ តេន វុត្តំ – “**បញ្ចមត្តានិ ទេវតាសតានិ បដិក្ខិបិត្វា**”តិ។

បុព្ពណ្ហសមយន្តិ បុព្ពណ្ហេ ឯកំ សមយំ, ឯកស្មិំ កាលេ។ **និវាសេត្វា**តិ វិហារនិវាសនបរិវត្តនវសេន និវាសនំ ទឡ្ហំ និវាសេត្វា។ **បត្តចីវរមាទាយា**តិ ចីវរំ បារុបិត្វា បត្តំ ហត្ថេន គហេត្វា។ **បិណ្ឌាយ បាវិសី**តិ បិណ្ឌបាតត្ថាយ បាវិសិ។ **ទលិទ្ទវិសិខា**តិ ទុគ្គតមនុស្សានំ វសនោកាសោ។ **កបណវិសិខា**តិ ភោគបារិជុញ្ញប្បត្តិយា ទីនមនុស្សានំ វាសោ។ **បេសការវិសិខា**តិ តន្តវាយវាសោ។ **អទ្ទសា ខោ ភគវា**តិ កថំ អទ្ទស? “អាពាធា វុដ្ឋិតោ មម បុត្តោ កស្សបោ កិន្នុ ខោ ករោតី”តិ អាវជ្ជេន្តោ វេឡុវនេ និសិន្នោ ឯវ ភគវា ទិព្ពចក្ខុនា អទ្ទស។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ យាយំ អាយស្មតោ មហាកស្សបស្ស បញ្ចហិ អច្ឆរាសតេហិ ឧបនីតំ អនេកសូបំ អនេកព្យញ្ជនំ ទិព្ពបិណ្ឌបាតំ បដិក្ខិបិត្វា កបណជនានុគ្គហប្បដិបត្តិ វុត្តា, ឯតមត្ថំ ជានិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ បរមប្បិច្ឆតាទស្សនមុខេន ខីណាសវស្ស តាទិភាវានុភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **អនញ្ញបោសិ**ន្តិ អញ្ញំ បោសេតីតិ អញ្ញបោសី, ន អញ្ញបោសី អនញ្ញបោសី, អត្តនា បោសេតព្ពស្ស អញ្ញស្ស អភាវេន អទុតិយោ, ឯកកោតិ អត្ថោ។ តេន ថេរស្ស សុភរតំ ទស្សេតិ។ ថេរោ ហិ កាយបរិហារិកេន ចីវរេន កុច្ឆិបរិហារិកេន ច បិណ្ឌបាតេន អត្តានមេវ បោសេន្តោ បរមប្បិច្ឆោ ហុត្វា វិហរតិ, អញ្ញំ ញាតិមិត្តាទីសុ កញ្ចិ ន បោសេតិ កត្ថចិ អលគ្គភាវតោ។ អថ វា អញ្ញេន អញ្ញតរេន បោសេតព្ពតាយ អភាវតោ អនញ្ញបោសី។ យោ ហិ ឯកស្មិំយេវ បច្ចយទាយកេ បដិពទ្ធចតុបច្ចយោ សោ អនញ្ញបោសី នាម ន ហោតិ ឯកាយត្តវុត្តិតោ ។ ថេរោ បន “យថាបិ ភមរោ បុប្ផ”ន្តិ (ធ. ប. ៤៩) គាថាយ វុត្តនយេន ជង្ឃាពលំ និស្សាយ បិណ្ឌាយ ចរន្តោ កុលេសុ និច្ចនវោ ហុត្វា មិស្សកភត្តេន យាបេតិ។ តថា ហិ នំ ភគវា ចន្ទូបមប្បដិបទាយ ថោមេសិ។ **អញ្ញាត**ន្តិ អភិញ្ញាតំ, យថាភុច្ចគុណេហិ បត្ថដយសំ, តេនេវ វា អនញ្ញបោសិភាវេន អប្បិច្ឆតា

សន្តុដ្ឋិតាហិ ញាតំ។ អថ វា **អញ្ញាត**ន្តិ សព្ពសោ បហីនតណ្ហតាយ លាភសក្ការសិលោកនិកាមនហេតុ អត្តានំ ជានាបនវសេន ន ញាតំ។ អវិតតណ្ហោ ហិ បាបិច្ឆោ កុហកតាយ សម្ភាវនាធិប្បាយេន អត្តានំ ជានាបេតិ។ **ទន្ត**ន្តិ ឆឡង្គុបេក្ខាវសេន ឥន្ទ្រិយេសុ ឧត្តមទមនេន ទន្តំ។ **សារេ បតិដ្ឋិត**ន្តិ វិមុត្តិសារេ អវដ្ឋិតំ, អសេក្ខសីលក្ខន្ធាទិកេ វា សីលាទិសារេ បតិដ្ឋិតំ។ **ខីណាសវំ វន្តទោស**ន្តិ កាមាសវាទីនំ ចតុន្នំ អាសវានំ អនវសេសំ បហីនត្តា ខីណាសវំ។ តតោ ឯវ រាគាទិទោសានំ សព្ពសោ វន្តត្តា វន្តទោសំ។ **តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណ**ន្តិ តំ យថាវុត្តគុណំ បរមត្ថព្រាហ្មណំ អហំ ព្រាហ្មណន្តិ វទាមីតិ។ តថាបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ ទេសនានានត្តំ វេទិតព្ពំ។

ឆដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អជកលាបកសុត្តវណ្ណនា

៧. សត្តមេ **បាវាយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ មល្លរាជូនំ នគរេ។ **អជកលាបកេ ចេតិយេ**តិ អជកលាបកេន នាម យក្ខេន បរិគ្គហិតត្តា “អជកលាបក”ន្តិ លទ្ធនាមេ មនុស្សានំ ចិត្តីកតដ្ឋានេ ។ សោ កិរ យក្ខោ អជេ កលាបេ កត្វា ពន្ធនេន អជកោដ្ឋាសេន សទ្ធិំ ពលិំ បដិច្ឆតិ, ន អញ្ញថា, តស្មា “អជកលាបកោ”តិ បញ្ញាយិត្ថ។ កេចិ បនាហុ – អជកេ វិយ សត្តេ លាបេតីតិ អជកលាបកោតិ។ តស្ស កិរ សត្តា ពលិំ ឧបនេត្វា យទា អជសទ្ទំ កត្វា ពលិំ ឧបហរន្តិ, តទា សោ តុស្សតិ, តស្មា “អជកលាបកោ”តិ វុច្ចតីតិ។ សោ បន យក្ខោ អានុភាវសម្បន្នោ កក្ខឡោ ផរុសោ តត្ថ ច សន្និហិតោ, តស្មា តំ ឋានំ មនុស្សា ចិត្តីករោន្តិ, កាលេន កាលំ ពលិំ ឧបហរន្តិ។ តេន វុត្តំ “អជកលាបកេ ចេតិយេ”តិ។ **អជកលាបកស្ស យក្ខស្ស ភវនេ**តិ តស្ស យក្ខស្ស វិមានេ។

តទា កិរ សត្ថា តំ យក្ខំ ទមេតុកាមោ សាយន្ហសមយេ ឯកោ អទុតិយោ បត្តចីវរំ អាទាយ អជកលាបកស្ស យក្ខស្ស ភវនទ្វារំ គន្ត្វា តស្ស ទោវារិកំ ភវនបវិសនត្ថាយ យាចិ។ សោ “កក្ខឡោ, ភន្តេ, អជកលាបកោ យក្ខោ, សមណោតិ វា ព្រាហ្មណោតិ វា គារវំ ន ករោតិ, តស្មា តុម្ហេ ឯវ ជានាថ, មយ្ហំ បន តស្ស អនារោចនំ ន យុត្ត”ន្តិ តាវទេវ យក្ខសមាគមំ គតស្ស អជកលាបកស្ស សន្តិកំ វាតវេគេន អគមាសិ។ សត្ថា អន្តោភវនំ បវិសិត្វា អជកលាបកស្ស និសីទនមណ្ឌបេ បញ្ញត្តាសនេ និសីទិ។ យក្ខស្ស ឱរោធា សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋំសុ។ សត្ថា តាសំ កាលយុត្តំ ធម្មិំ កថំ កថេសិ។ តេន វុត្តំ – “បាវាយំ វិហរតិ អជកលាបកេ ចេតិយេ អជកលាបកស្ស យក្ខស្ស ភវនេ”តិ។

តស្មិំ សមយេ សាតាគិរហេមវតា អជកលាបកស្ស ភវនមត្ថកេន យក្ខសមាគមំ គច្ឆន្តា អត្តនោ គមនេ អសម្បជ្ជមានេ “កឹ នុ ខោ ការណ”ន្តិ អាវជ្ជេន្តា សត្ថារំ អជកលាបកស្ស ភវនេ និសិន្នំ ទិស្វា តត្ថ គន្ត្វា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា “មយំ, ភន្តេ, យក្ខសមាគមំ គមិស្សាមា”តិ អាបុច្ឆិត្វា បទក្ខិណំ កត្វា គតា យក្ខសន្និបាតេ អជកលាបកំ ទិស្វា តុដ្ឋី បវេទយឹសុ “លាភា តេ, អាវុសោ, អជកលាបក, យស្ស តេ ភវនេ សទេវកេ លោកេ អគ្គបុគ្គលោ ភគវា និសិន្នោ, ឧបសង្កមិត្វា ភគវន្តំ បយិរុបាសស្សុ, ធម្មញ្ច សុណាហី”តិ។ សោ តេសំ កថំ សុត្វា “ឥមេ តស្ស មុណ្ឌកស្ស សមណកស្ស មម ភវនេ និសិន្នភាវំ កថេន្តី”តិ កោធាភិភូតោ ហុត្វា “អជ្ជ មយ្ហំ តេន សមណេន សទ្ធិំ សង្គាមោ ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា យក្ខសន្និបាតតោ ឧដ្ឋហិត្វា ទក្ខិណំ បាទំ ឧក្ខិបិត្វា សដ្ឋិយោជនមត្តំ បព្ពតកូដំ អក្កមិ, តំ ភិជ្ជិត្វា ទ្វិធា អហោសិ។ សេសំ ឯត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ អាឡវកសុត្តវណ្ណនាយំ (សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២៤៦) អាគតនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

អជកលាបកស្ស សមាគមោ ហិ អាឡវកសមាគមសទិសោវ ឋបេត្វា បញ្ហករណំ វិស្សជ្ជនំ ភវនតោ តិក្ខត្តុំ និក្ខមនំ បវេសនញ្ច។ អជកលាបកោ ហិ អាគច្ឆន្តោយេវ “ឯតេហិយេវ តំ សមណំ បលាបេស្សាមី”តិ វាតមណ្ឌលាទិកេ នវវស្សេ សមុដ្ឋាបេត្វា តេហិ ភគវតោ ចលនមត្តម្បិ កាតុំ អសក្កោន្តោ នានាវិធប្បហរណហត្ថេ អតិវិយ ភយានករូបេ ភូតគណេ និម្មិនិត្វា តេហិ សទ្ធិំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា អន្តន្តេនេវ ចរន្តោ សព្ពរត្តិំ នានប្បការំ វិប្បការំ កត្វាបិ ភគវតោ កិញ្ចិ កេសគ្គមត្តម្បិ និសិន្នដ្ឋានតោ ចលនំ កាតុំ នាសក្ខិ។ កេវលំ បន “អយំ សមណោ មំ អនាបុច្ឆា មយ្ហំ ភវនំ បវិសិត្វា និសីទតី”តិ កោធវសេន បជ្ជលិ។ អថស្ស ភគវា ចិត្តប្បវត្តិំ ញត្វា “សេយ្យថាបិ នាម ចណ្ឌស្ស កុក្កុរស្ស នាសាយ បិត្តំ ភិន្ទេយ្យ, ឯវំ សោ ភិយ្យោសោមត្តាយ ចណ្ឌតរោ អស្ស, ឯវមេវាយំ យក្ខោ មយិ ឥធ និសិន្នេ ចិត្តំ បទូសេតិ, យំនូនាហំ ពហិ និក្ខមេយ្យ”ន្តិ សយមេវ ភវនតោ និក្ខមិត្វា អព្ភោកាសេ និសីទិ។ តេន វុត្តំ – “**តេន ខោ បន សមយេន ភគវា រត្តន្ធការតិមិសាយំ អព្ភោកាសេ និសិន្នោ ហោតី**”តិ។

តត្ថ **រត្តន្ធការតិមិសាយ**ន្តិ រត្តិយំ អន្ធករណតមសិ, ចក្ខុវិញ្ញាណុប្បត្តិវិរហិតេ ពហលន្ធការេតិ អត្ថោ។ ចតុរង្គសមន្នាគតោ កិរ តទា អន្ធការោ បវត្តតិ។ **ទេវោ**តិ មេឃោ ឯកមេកំ ផុសិតកំ ឧទកពិន្ទុំ បាតេតិ។ អថ

យក្ខោ “ឥមិនា សទ្ទេន តាសេត្វា ឥមំ សមណំ បលាបេស្សាមី”តិ ភគវតោ សមីបំ គន្ត្វា “អក្កុលោ”តិអាទិនា តំ ភឹសនំ អកាសិ។ តេន វុត្តំ **“អថ ខោ អជកលាបកោ”**តិអាទិ។ តត្ថ **ភយ**ន្តិ ចិត្តុត្រាសំ, **ឆម្ភិតត្ត**ន្តិ ឩរុត្ថម្ភកសរីរស្ស ឆម្ភិតភាវំ។ **លោមហំស**ន្តិ លោមានំ បហដ្ឋភាវំ, តីហិបិ បទេហិ ភយុប្បត្តិមេវ ទស្សេតិ។ **ឧបសង្កមី**តិ កស្មា បនាយំ ឯវមធិប្បាយោ ឧបសង្កមិ, ននុ បុព្ពេ អត្តនា កាតព្ពំ វិប្បការំ អកាសីតិ? សច្ចមកាសិ, តំ បនេស “អន្តោភវនេ ខេមដ្ឋានេ ថិរភូមិយំ ឋិតស្ស ន កិញ្ចិ កាតុំ អសក្ខិ, ឥទានិ ពហិ ឋិតំ ឯវំ ភឹសាបេត្វា បលាបេតុំ សក្កា”តិ មញ្ញមានោ ឧបសង្កមិ។ អយញ្ហិ យក្ខោ អត្តនោ ភវនំ “ថិរភូមី”តិ មញ្ញតិ, “តត្ថ ឋិតត្តា អយំ សមណោ ន ភាយតី”តិ ច។

តិក្ខត្តុំ “អក្កុលោ បក្កុលោ”តិ អក្កុលបក្កុលិកំ អកាសីតិ តយោ វារេ “អក្កុលោ បក្កុលោ”តិ ភឹសាបេតុកាមតាយ ឯវរូបំ សទ្ទំ អកាសិ។ អនុករណសទ្ទោ ហិ អយំ។ តទា ហិ សោ យក្ខោ សិនេរុំ ឧក្ខិបន្តោ វិយ មហាបថវិំ បរិវត្តេន្តោ វិយ ច មហតា ឧស្សាហេន អសនិសតសទ្ទសង្ឃាដំ វិយ ឯកស្មិំ ឋានេ បុញ្ជិកតំ ហុត្វា វិនិច្ឆរន្តំ ទិសាគជានំ ហត្ថិគជ្ជិតំ, កេសរសីហានំ សីហនិន្នាទំ , យក្ខានំ ហឹការសទ្ទំ, ភូតានំ អដ្ដហាសំ, អសុរានំ អប្ផោដនឃោសំ , ឥន្ទស្ស ទេវរញ្ញោ វជិរនិគ្ឃាតនិគ្ឃោសំ, អត្តនោ គម្ភីរតាយ វិប្ផារិកតាយ ភយានកតាយ ច អវសេសសទ្ទំ អវហសន្តមិវ អភិភវន្តមិវ ច កប្បវុដ្ឋានមហាវាតមណ្ឌលិកាយ វិនិគ្ឃោសំ បុថុជ្ជនានំ ហទយំ ផាលេន្តំ វិយ មហន្តំ បដិភយនិគ្ឃោសំ អព្យត្តក្ខរំ តិក្ខត្តុំ អត្តនោ យក្ខគជ្ជិតំ គជ្ជិ “ឯតេន ឥមំ សមណំ ភឹសាបេត្វា បលាបេស្សាមី”តិ។ យំ យំ និច្ឆរតិ, តេន តេន បព្ពតា បបដិកំ មុញ្ចឹសុ, វនប្បតិជេដ្ឋកេ ឧបាទាយ សព្ពេសុ រុក្ខលតាគុម្ពេសុ បត្តផលបុប្ផានិ សីទយឹសុ, តិយោជនសហស្សវិត្ថតោបិ ហិមវន្តបព្ពតរាជា សង្កម្បិ សម្បកម្បិ សម្បវេធិ, ភុម្មទេវតា អាទឹ កត្វា យេភុយ្យេន ទេវតានម្បិ អហុទេវ ភយំ ឆម្ភិតត្តំ លោមហំសោ, បគេវ មនុស្សានំ។ អញ្ញេសញ្ច អបទទ្វិបទចតុប្បទានំ មហាបថវិយា ឧន្ទ្រិយនកាលោ វិយ មហតី វិភឹសនកា អហោសិ, សកលស្មិំ ជម្ពុទីបតលេ មហន្តំ កោលាហលំ ឧទបាទិ។ ភគវា បន តំ សទ្ទំ “កិមី”តិ អមញ្ញមានោ និច្ចលោ និសីទិ, “មា កស្សចិ ឥមិនា អន្តរាយោ ហោតូ”តិ អធិដ្ឋាសិ។

យស្មា បន សោ សទ្ទោ “អក្កុល បក្កុល” ឥតិ ឥមិនា អាការេន សត្ថានំ សោតបថំ អគមាសិ, តស្មា តស្ស អនុករណវសេន “អក្កុលោ បក្កុលោ”តិ, យក្ខស្ស ច តស្សំ និគ្ឃោសនិច្ឆារណាយំ អក្កុលបក្កុលករណំ អត្ថីតិ កត្វា “អក្កុលបក្កុលិកំ អកាសី”តិ សង្គហំ អារោបយឹសុ។ កេចិ បន “អាកុលព្យាកុល ឥតិ បទទ្វយស្ស បរិយាយាភិធានវសេន អក្កុលោ ពក្កុលោតិ អយំ សទ្ទោ វុត្តោ”តិ វទន្តិ យថា “ឯកំ ឯកក”ន្តិ។ យស្មា ឯកវារំ ជាតោ បឋមុប្បត្តិវសេនេវ និព្ពត្តត្តា អាកុលោតិ អាទិអត្ថោ អាការោ, តស្ស ច កការាគមំ កត្វា រស្សត្តំ កតន្តិ។ ទ្វេ វារេ បន ជាតោ ពក្កុលោ, កុលសទ្ទោ ចេត្ថ ជាតិបរិយាយោ កោលំកោលោតិអាទីសុ វិយ។ វុត្តអធិប្បាយានុវិធាយី ច សទ្ទប្បយោគោតិ បឋមេន បទេន ជលាពុជសីហព្យគ្ឃាទយោ, ទុតិយេន អណ្ឌជអាសីវិសកណ្ហសប្បាទយោ វុច្ចន្តិ, តស្មា សីហាទិកោ វិយ អាសីវិសាទិកោ វិយ ច “អហំ តេ ជីវិតហារកោ”តិ ឥមំ អត្ថំ យក្ខោ បទទ្វយេន ទស្សេតីតិ អញ្ញេ។ អបរេ បន “អក្ខុលោ ភក្ខុលោ”តិ បាឡឹ វត្វា “អក្ខេតុំ ខេបេតុំ វិនាសេតុំ ឧលតិ បវត្តេតីតិ អក្ខុលោ, ភក្ខិតុំ ខាទិតុំ ឧលតីតិ ភក្ខុលោ។ កោ បនេសោ? យក្ខរក្ខសបិសាចសីហព្យគ្ឃាទីសុ អញ្ញតរោ យោ កោចិ មនុស្សានំ អនត្ថាវហោ”តិ តស្ស អត្ថំ វទន្តិ។ ឥធាបិ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ អធិប្បាយយោជនា វេទិតព្ពា។

ឯសោ តេ, សមណ, បិសាចោតិ “អម្ភោ, សមណ, តវ បិសិតាសនោ បិសាចោ ឧបដ្ឋិតោ”តិ មហន្តំ ភេរវរូបំ អភិនិម្មិនិត្វា ភគវតោ បុរតោ ឋត្វា អត្តានំ សន្ធាយ យក្ខោ វទតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ តេន យក្ខេន កាយវាចាហិ បវត្តិយមានំ វិប្បការំ។ តេន ច អត្តនោ អនភិភវនីយស្ស ហេតុភូតំ លោកធម្មេសុ និរុបក្កិលេសតំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **តាយំ វេលាយ**ន្តិ តស្សំ វិប្បការករណវេលាយំ។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ តំ វិប្បការំ អគណេត្វា អស្ស អគណនហេតុភូតំ ធម្មានុភាវទីបកំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **យទា សកេសុ ធម្មេសូ**តិ យស្មិំ កាលេ សកអត្តភាវសង្ខាតេសុ បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធធម្មេសុ។ **បារគូ**តិ បរិញ្ញាភិសមយបារិបូរិវសេន បារង្គតោ, តតោយេវ តេសំ ហេតុភូតេ សមុទយេ, តទប្បវត្តិលក្ខណេ និរោធេ, និរោធគាមិនិយា បដិបទាយ ច បហានសច្ឆិកិរិយាភាវនាភិសមយបារិបូរិវសេន បារគតោ។ **ហោតិ ព្រាហ្មណោ**តិ ឯវំ សព្ពសោ ពាហិតបាបត្តា ព្រាហ្មណោ នាម ហោតិ, សព្ពសោ សកអត្តភាវាវពោធនេបិ ចតុសច្ចាភិសមយោ ហោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ – “ឥមស្មិំយេវ ព្យាមមត្តេ កឡេវរេ សសញ្ញិម្ហិ សមនកេ លោកញ្ច លោកសមុទយញ្ច បញ្ញបេមី”តិអាទិ (សំ. និ. ១.១០៧; អ. និ. ៤.៤៥)។ អថ វា **សកេសុ ធម្មេសូ**តិ អត្តនោ ធម្មេសុ, អត្តនោ ធម្មា នាម អត្ថកាមស្ស បុគ្គលស្ស សីលាទិធម្មា។ សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិអាទយោ ហិ វោទានធម្មា

ឯកន្តហិតសុខសម្បាទនេន បុរិសស្ស អត្តនោ ធម្មា នាម, ន អនត្ថាវហា សំកិលេសធម្មា វិយ អសកធម្មា។ **បារគូ**តិ តេសំ សីលាទីនំ បារិបូរិយា បារំ បរិយន្តំ គតោ។

តត្ថ សីលំ តាវ លោកិយលោកុត្តរវសេន ទុវិធំ។ តេសុ លោកិយំ បុព្ពភាគសីលំ។ តំ សង្ខេបតោ បាតិមោក្ខសំវរាទិវសេន ចតុព្ពិធំ, វិត្ថារតោ បន អនេកប្បភេទំ។ លោកុត្តរំ មគ្គផលវសេន ទុវិធំ, អត្ថតោ សម្មាវាចាសម្មាកម្មន្តសម្មាអាជីវា។ យថា ច សីលំ, តថា សមាធិបញ្ញា ច លោកិយលោកុត្តរវសេន ទុវិធា។ តត្ថ លោកិយសមាធិ សហ ឧបចារេន អដ្ឋ សមាបត្តិយោ, លោកុត្តរសមាធិ មគ្គបរិយាបន្នោ ។ បញ្ញាបិ លោកិយា សុតមយា, ចិន្តាមយា, ភាវនាមយា ច សាសវា, លោកុត្តរា បន មគ្គសម្បយុត្តា ផលសម្បយុត្តា ច។ វិមុត្តិ នាម ផលវិមុត្តិ និព្ពានញ្ច, តស្មា សា លោកុត្តរាវ។ វិមុត្តិញាណទស្សនំ លោកិយមេវ, តំ ឯកូនវីសតិវិធំ បច្ចវេក្ខណញាណភាវតោ។ ឯវំ ឯតេសំ សីលាទិធម្មានំ អត្តនោ សន្តានេ អរហត្តផលាធិគមេន អនវសេសតោ និព្ពត្តបារិបូរិយា បារំ បរិយន្តំ គតោតិ **សកេសុ ធម្មេសុ បារគូ**។

អថ វា សោតាបត្តិផលាធិគមេន សីលស្មឹ បារគូ។ សោ ហិ "សីលេសុ បរិបូរការី"តិ វុត្តោ, សោតាបន្នគ្គហណេនេវ ចេត្ថ សកទាគាមីបិ គហិតោ ហោតិ។ អនាគាមិផលាធិគមេន សមាធិស្មឹ បារគូ។ សោ ហិ "សមាធិស្មឹ បរិបូរការី"តិ វុត្តោ។ អរហត្តផលាធិគមេន ឥតរេសុ តីសុ បារគូ។ អរហា ហិ បញ្ញាវេបុល្លប្បត្តិយា អគ្គភូតាយ អកុប្បាយ ចេតោវិមុត្តិយា អធិគតត្តា បច្ចវេក្ខណញាណស្ស ច បរិយោសានគមនតោ បញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញាណទស្សនេសុ បារគូ នាម ហោតិ។ ឯវំ សព្ពថាបិ ចតូសុ អរិយសច្ចេសុ ចតុមគ្គវសេន បរិញ្ញាទិសោឡសវិធាយ កិច្ចនិប្ផត្តិយា យថាវុត្តេសុ តស្មឹ តស្មឹ កាលេ សកេសុ ធម្មេសុ បារគតោ។

ហោតិ ព្រាហ្មណោតិ តទា សោ ពាហិតបាបធម្មតាយ បរមត្ថព្រាហ្មណោ ហោតិ។ **អថ ឯតំ បិសាចញ្ច, បក្កុលញ្ចាតិវត្តតី**តិ តតោ យថាវុត្តបារគមនតោ អថ បច្ឆា, អជកលាបក, ឯតំ តយា ទស្សិតំ បិសិតាសនត្ថមាគតំ បិសាចំ ភយជននត្ថំ សមុដ្ឋាបិតំ អក្កុលបក្កុលិកញ្ច អតិវត្តតិ, អតិក្កមតិ, អភិភវតិ, តំ ន ភាយតីតិ អត្ថោ។

អយម្បិ គាថា អរហត្តមេវ ឧល្លបិត្វា កថិតា។ អថ អជកលាបកោ អត្តនា កតេន តថារូបេនបិ បដិភយរូបេន វិភីសនេន អកម្បនីយស្ស ភគវតោ តំ តាទិភាវំ ទិស្វា "អហោ អច្ឆរិយមនុស្សោវតាយ"ន្តិ បសន្នមានសោ បោថុជ្ជនិកាយ សទ្ធាយ អត្តនិ និវិដ្ឋភាវំ វិភាវេន្តោ សត្ថុ សម្មុខា ឧបាសកត្តំ បវេទេសិ។

សត្តមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សង្គាមជិសុត្តវណ្ណនា

៨. អដ្ឋមេ **សង្គាមជី**តិ ឯវំនាមោ។ អយញ្ហិ អាយស្មា សាវត្ថិយំ អញ្ញតរស្ស មហាវិភវស្ស សេដ្ឋិនោ បុត្តោ, វយប្បត្តកាលេ មាតាបិតូហិ បតិរូបេន ទារេន និយោជេត្វា សាបតេយ្យំ និយ្យាតេត្វា ឃរពន្ធនេន ពទ្ធោ ហោតិ។ សោ ឯកទិវសំ សាវត្ថិវាសិនោ ឧបាសកេ បុព្ពណ្ហសមយំ ទានំ ទត្វា សីលំ សមាទិយិត្វា សាយន្ហសមយេ សុទ្ធវត្ថេ សុទ្ធុត្តរាសង្គេ គន្ធមាលាទិហត្ថេ ធម្មស្សវនត្ថំ ជេតវនាភិមុខេ គច្ឆន្តេ ទិស្វា "កត្ថ តុម្ហេ គច្ឆថា"តិ បុច្ឆិត្វា "ធម្មស្សវនត្ថំ ជេតវនេ សត្ថុ សន្តិក"ន្តិ វុត្តេ "តេន ហិ អហម្បិ គមិស្សាមី"តិ តេហិ សទ្ធឹ ជេតវនំ អគមាសិ។ តេន ច សមយេន ភគវា កញ្ចនគុហាយំ សីហនាទំ នទន្តោ កេសរសីហោ វិយ សទ្ធម្មមណ្ឌបេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទិត្វា ចតុបរិសមជ្ឈេ ធម្មំ ទេសេតិ។

អថ ខោ តេ ឧបាសកា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទឹសុ, សង្គាមជិបិ កុលបុត្តោ តស្សា បរិសាយ បរិយន្តេ ធម្មំ សុណន្តោ និសីទិ។ ភគវា អនុបុព្ពិកថំ កថេត្វា ចត្តារិ សច្ចានិ បកាសេសិ, សច្ចបរិយោសានេ អនេកេសំ បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ សង្គាមជិបិ កុលបុត្តោ សោតាបត្តិផលំ បត្វា បរិសាយ វុដ្ឋិតាយ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ "បព្ពាជេថ មំ ភគវា"តិ។ "អនុញ្ញាតោសិ បន ត្វំ មាតាបិតូហិ បព្ពជ្ជាយា"តិ? "នាហំ, ភន្តេ, អនុញ្ញាតោ"តិ។ "ន ខោ, សង្គាមជិ, តថាគតា មាតាបិតូហិ អននុញ្ញាតំ បុត្តំ បព្ពាជេន្តី"តិ។ "សោហំ, ភន្តេ, តថា ករិស្សាមិ, យថា មំ មាតាបិតរោ បព្ពជិតុំ អនុជានន្តី"តិ។ សោ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា បទក្ខិណំ កត្វា មាតាបិតរោ ឧបសង្កមិត្វា, "អម្មតាតា, អនុជានាថ មំ បព្ពជិតុ"ន្តិ អាហ។ តតោ បរំ រដ្ឋបាលសុត្តេ (ម. និ. ២.២៩៣ អាទយោ) អាគតនយេន វេទិតព្ពំ។

អថ សោ “បព្ពជិត្វា អត្តានំ ទស្សេស្សាមី”តិ បដិញ្ញំ ទត្វា អនុញ្ញាតោ មាតាបិតូហិ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ។ អលត្ថ ខោ ច ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជ្ជំ ឧបសម្បទញ្ច, អចិរូបសម្បន្នោ ច បន សោ ឧបរិមគ្គត្ថាយ ឃដេន្តោ វាយមន្តោ អញ្ញតរស្មឹ អរញ្ញាវាសេ វស្សំ វសិត្វា ឆឡភិញ្ញោ ហុត្វា វុត្ថវស្សោ ភគវន្តំ ទស្សនាយ មាតាបិតូនញ្ច បដិស្សវមោចនត្ថំ សាវត្ថឹ អគមាសិ។ តេន វុត្តំ – “**តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា សង្គាមជិ សាវត្ថឹ អនុប្បត្តោ ហោតី**”តិ។

សោ ហាយស្មា ធុរគាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ ជេតវនំ បវិសិត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ភគវតា សទ្ធឹ កតបដិសន្ថារោ អត្តានំ ព្យាករិត្វា បុន ភគវន្តំ វន្ទិត្វា បទក្ខិណំ កត្វា និក្ខមិត្វា អញ្ញតរស្មឹ រុក្ខមូលេ ទិវាវិហារំ និសីទិ។ អថស្ស មាតាបិតរោ ញាតិមិត្តា ចស្ស អាគមនំ សុត្វា, “សង្គាមជិ, កិរ ឥធាគតោ”តិ ហដ្ឋតុដ្ឋា តុរិតតុរិតា វិហារំ គន្ត្វា បរិយេសន្តា នំ តត្ថ និសិន្នំ ទិស្វា ឧបសង្កមិត្វា បដិសន្ថារំ កត្វា “មា អបុត្តកំ សាបតេយ្យំ រាជានោ ហរេយ្យុំ, អប្បិយា ទាយាទា វា គណ្ហេយ្យុំ, នាលំ បព្ពជ្ជាយ, ឯហិ, តាត, វិព្ភមា”តិ យាចឹសុ។ តំ សុត្វា ថេរោ “ឥមេ មយ្ហំ កាមេហិ អនត្ថិកភាវំ ន ជានន្តិ, គូថធារី វិយ គូថបិណ្ឌេ កាមេសុយេវ អល្លីយនំ ឥច្ឆន្តិ, នយិមេ សក្កា ធម្មកថាយ សញ្ញាបេតុ”ន្តិ អស្សុណន្តោ វិយ និសីទិ។ តេ នានប្បការំ យាចិត្វា អត្តនោ វចនំ អគ្គណ្ហន្តំ ទិស្វា ឃរំ បវិសិត្វា បុត្តេន សទ្ធឹ តស្ស ភរិយំ សបរិវារំ ឧយ្យោជេសុំ “មយំ នានប្បការំ តំ យាចន្តាបិ តស្ស មនំ អលភិត្វា អាគតា, គច្ឆ ត្វំ, ភទ្ទេ, តវ ភត្តារំ បុត្តសន្ទស្សនេន យាចិត្វា សញ្ញាបេហី”តិ។ តាយ កិរ អាបន្នសត្តាយ អយមាយស្មា បព្ពជិតោ។ សា “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា ទារកមាទាយ មហតា បរិវារេន ជេតវនំ អគមាសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “**អស្សោសិ ខោ អាយស្មតោ សង្គាមជិស្ស**”តិអាទិ។

តត្ថ **បុរាណទុតិយិកា**តិ បុព្ពេ គិហិកាលេ ជាទបរិចរណវសេន ទុតិយិកា, ភរិយាតិ អត្ថោ។ **អយ្យោ**តិ “អយ្យបុត្តោ”តិ វត្តព្ពេ បព្ពជិតានំ អនុច្ឆវិកវោហារេន វទតិ។ **កិរា**តិ អនុស្សវនត្ថេ និបាតោ, តស្ស អនុប្បត្តោ កិរាតិ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ **ខុទ្ទបុត្តញ្ហិ សមណ, បោស ម**ន្តិ អាបន្នសត្តមេវ មំ ឆឌ្ឌេត្វា បព្ពជិតោ, សាហំ ឯតរហិ ខុទ្ទបុត្តា, តាទិសំ មំ ឆឌ្ឌេត្វាវ តវ សមណធម្មករណំ អយុត្តំ, តស្មា, សមណ, បុត្តទុតិយំ មំ ឃាសច្ឆាទនាទីហិ ភរស្សូតិ។ អាយស្មា បន, សង្គាមជិ, ឥន្ទ្រិយានិ ឧក្ខិបិត្វា តំ នេវ ឱលោកេតិ, នាបិ អាលបតិ។ តេន វុត្តំ – “**ឯវំ វុត្តេ អាយស្មា សង្គាមជិ តុណ្ហី អហោសី**”តិ។

សា តិក្ខត្តុំ តថេវ វត្វា តុណ្ហីភូតមេវ តំ ទិស្វា “បុរិសា នាម ភរិយាសុ និរបេក្ខាបិ បុត្តេសុ សាបេក្ខា ហោន្តិ, បុត្តសិនេហោ បិតុ អដ្ឋិមិញ្ជំ អាហច្ច តិដ្ឋតិ, តស្មា បុត្តបេមេនាបិ មយ្ហំ វសេ វត្តេយ្យា”តិ មញ្ញមានា បុត្តំ ថេរស្ស អង្កេ និក្ខិបិត្វា ឯកមន្តំ អបក្កម្ម “**ឯសោ តេ, សមណ, បុត្តោ, បោស ន**”ន្តិ វត្វា ថោកំ អគមាសិ។ សា កិរ សមណតេជេនស្ស សម្មុខេ ឋាតុំ នាសក្ខិ។ ថេរោ ទារកម្បិ នេវ ឱលោកេតិ នាបិ អាលបតិ។ អថ សា ឥត្ថី អវិទូរេ ឋត្វា មុខំ បរិវត្តេត្វា ឱលោកេន្តី ថេរស្ស អាការំ ញត្វា បដិនិវត្តិត្វា “បុត្តេនបិ អយំ សមណោ អនត្ថិកោ”តិ ទារកំ គហេត្វា បក្កាមិ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ អាយស្មតោ សង្គាមជិស្ស បុរាណទុតិយិកា**”តិអាទិ។

តត្ថ **បុត្តេនបី**តិ អយំ សមណោ អត្តនោ ឱរសបុត្តេនបិ អនត្ថិកោ, បគេវ អញ្ញេហីតិ អធិប្បាយោ។ **ទិព្ពេនា**តិ ឯត្ថ ទិព្ពសទិសត្តា ទិព្ពំ។ ទេវតានញ្ហិ សុចរិតកម្មនិព្ពត្តំ បិត្តសេម្ហរុហិរាទីហិ អបលិពុទ្ធំ ទូរេបិ អារម្មណសម្បដិច្ឆនសមត្ថំ ទិព្ពំ បសាទចក្ខុ ហោតិ។ ឥទម្បិ ចតុត្ថជ្ឈានសមាធិនិព្ពត្តំ អភិញ្ញាចក្ខុំ តាទិសន្តិ ទិព្ពំ វិយាតិ ទិព្ពំ, ទិព្ពវិហារសន្និស្សយេន លទ្ធត្តា វា ទិព្ពំ, មហាជុតិកត្តា មហាគតិកត្តា វា ទិព្ពំ, តេន ទិព្ពេន។ **វិសុទ្ធេនា**តិ នីវរណាទិសំកិលេសវិគមេន សុបរិសុទ្ធេន។ **អតិក្កន្តមានុសកេនា**តិ មនុស្សានំ វិសយាតីតេន។ **ឥមំ ឯវរូបំ វិប្បការ**ន្តិ ឥមំ ឯវំ វិប្បការំ យថាវុត្តំ បព្ពជិតេសុ អសារុប្បំ អង្កេ បុត្តដ្ឋបនសង្ខាតំ វិរូបកិរិយំ។

ឯតមត្ថន្តិ ឯតំ អាយស្មតោ សង្គាមជិស្ស បុត្តទារាទីសុ សព្ពត្ថ និរបេក្ខភាវសង្ខាតំ អត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ តស្ស ឥដ្ឋានិដ្ឋាទីសុ តាទិភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **អាយន្តិ**ន្តិ អាគច្ឆន្តឹ, បុរាណទុតិយិកន្តិ អធិប្បាយោ។ **នាភិនន្ទតី**តិ ទដ្ឋុំ មំ អាគតាតិ ន នន្ទតិ ន តុស្សតិ។ **បក្កមន្តិ**ន្តិ សា អយំ មយា អសម្មោទិតាវ គច្ឆតីតិ គច្ឆន្តឹ។ **ន សោចតី**តិ ន ចិត្តសន្តាបមាបជ្ជតិ។ យេន បន ការណេន ថេរោ ឯវំ នាភិនន្ទតិ ន សោចតិ, តំ ទស្សេតុំ “**សង្គា សង្គាមជឹ មុត្ត**”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ **សង្គា**តិ រាគសង្គោ ទោសមោហមានទិដ្ឋិសង្គោតិ បញ្ចវិធាបិ សង្គា សមុច្ឆេទប្បដិបស្សទ្ធិវិមុត្តីហិ វិមុត្តំ សង្គាមជឹ ភិក្ខុំ។ **តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណ**ន្តិ តំ តាទិភាវប្បត្តំ ខីណាសវំ អហំ សព្ពសោ ពាហិតបាបត្តា ព្រាហ្មណន្តិ វទាមីតិ។

អដ្ឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ជដិលសុត្តវណ្ណនា

៩. នវមេ **គយាយ**ន្តិ ឯត្ថ **គយា**តិ គាមោបិ តិត្ថម្បិ វុច្ចតិ។ គយាគាមស្ស ហិ អវិទូរេ វិហរន្តោ ភគវា “គយាយំ វិហរតី”តិ វុច្ចតិ, តថា គយាតិត្ថស្ស។ គយាតិត្ថន្តិ ហិ គយាគាមស្ស អវិទូរេ ឯកា បោក្ខរណី អត្ថិ នទីបិ, តទុភយំ “បាបបវាហនតិត្ថ”ន្តិ លោកិយមហាជនោ សមុទាចរតិ។ **គយាសីសេ**តិ គជសីសសទិសសិខរោ តត្ថ ឯកោ បព្ពតោ គយាសីសនាមកោ, យត្ថ ហត្ថិកុម្ភសទិសោ បិដ្ឋិបាសាណោ ភិក្ខុសហស្សស្ស ឱកាសោ បហោតិ, តត្រ ភគវា វិហរតិ។ តេន វុត្តំ – “**គយាយំ វិហរតិ គយាសីសេ**”តិ។

ជដិលាតិ តាបសា។ តេ ហិ ជដាធារិតាយ ឥធ “ជដិលា”តិ វុត្តា។ **អន្តរដ្ឋកេ ហិមបាតសមយេ**តិ ហេមន្តស្ស ឧតុនោ អព្ភន្តរភូតេ មាឃមាសស្ស អវសានេ ចត្តារោ ផគ្គុណមាសស្ស អាទិម្ហិ ចត្តារោតិ អដ្ឋទិវសបរិមាណេ ហិមស្ស បតនកាលេ។ **គយាយំ ឧម្មុជ្ជន្តី**តិ កេចិ តស្មិំ តិត្ថសម្មតេ ឧទកេ បឋមំ និមុគ្គសកលសរីរា តតោ ឧម្មុជ្ជន្តិ វុដ្ឋហន្តិ ឧប្បិលវន្តិ។ **និមុជ្ជន្តី**តិ សសីសំ ឧទកេ ឱសីទន្តិ។ **ឧម្មុជ្ជនិមុជ្ជម្បិ ករោន្តី**តិ បុនប្បុនំ ឧម្មុជ្ជននិមុជ្ជនានិបិ ករោន្តិ។

តត្ថ ហិ កេចិ “ឯកុម្មុជ្ជនេនេវ បាបសុទ្ធិ ហោតី”តិ ឯវំទិដ្ឋិកា, តេ ឧម្មុជ្ជនមេវ កត្វា គច្ឆន្តិ។ ឧម្មុជ្ជនំ បន និមុជ្ជនមន្តរេន នត្ថីតិ អវិនាភាវតោ និមុជ្ជនម្បិ តេ ករោន្តិយេវ។ យេបិ “ឯកនិមុជ្ជនេនេវ បាបសុទ្ធិ ហោតី”តិ ឯវំទិដ្ឋិកា, តេបិ ឯកវារមេវ និមុជ្ជិត្វា វុត្តនយេន អវិនាភាវតោ ឧម្មុជ្ជនម្បិ កត្វា បក្កមន្តិ។ យេ បន “តស្មិំ តិត្ថេ និមុជ្ជនេនេវ បាបសុទ្ធិ ហោតី”តិ ឯវំទិដ្ឋិកា, តេ តត្ថ និមុជ្ជិត្វា អស្សាសេ សន្និរុម្ភិត្វា មរុប្បបាតបតិតា វិយ តត្ថេវ ជីវិតក្ខយំ បាបុណន្តិ ។ អបរេ “បុនប្បុនំ ឧម្មុជ្ជននិមុជ្ជនានិ កត្វា ន្ហាតេ បាបសុទ្ធិ ហោតី”តិ ឯវំទិដ្ឋិកា, តេ កាលេន កាលំ ឧម្មុជ្ជននិមុជ្ជនានិ ករោន្តិ។ តេ សព្ពេបិ សន្ធាយ វុត្តំ – “**ឧម្មុជ្ជន្តិបិ និមុជ្ជន្តិបិ ឧម្មុជ្ជនិមុជ្ជម្បិ ករោន្តី”តិ។** ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ និមុជ្ជនបុព្ពកំ ឧម្មុជ្ជនំ, និមុជ្ជនមេវ បន ករោន្តា កតិបយា, ឧម្មុជ្ជនំ តទុភយញ្ច ករោន្តា ពហូតិ តេសំ យេភុយ្យភាវទស្សនត្ថំ ឧម្មុជ្ជនំ បឋមំ វុត្តំ។ តថា **សម្ពហុលា ជដិលា**តិ ជដិលានំ យេភុយ្យតាយ វុត្តំ, មុណ្ឌសិខណ្ឌិនោបិ ច ព្រាហ្មណា ឧទកសុទ្ធិកា តស្មិំ កាលេ តត្ថ តថា ករោន្តិ។

ឱសិញ្ចន្តីតិ កេចិ គយាយ ឧទកំ ហត្ថេន គហេត្វា អត្តនោ សីសេ ច សរីរេ ច ឱសិញ្ចន្តិ, អបរេ ឃដេហិ ឧទកំ គហេត្វា តីរេ ឋត្វា តថា ករោន្តិ។ **អគ្គិំ ជុហន្តី**តិ កេចិ គយាតីរេ វេទឹ សជ្ជេត្វា ធូមទព្ភិបូជាទិកេ ឧបករណេ ឧបនេត្វា អគ្គិហុតំ ជុហន្តិ អគ្គិហុតំ បរិចរន្តិ។ **ឥមិនា សុទ្ធី**តិ ឥមិនា គយាយំ ឧម្មុជ្ជនាទិនា អគ្គិបរិចរណេន ច បាបមលតោ សុទ្ធិ បាបបវាហនា សំសារសុទ្ធិ ឯវ វា ហោតីតិ ឯវំទិដ្ឋិកា ហុត្វាតិ អត្ថោ។

ឧម្មុជ្ជនាទិ ចេត្ថ និទស្សនមត្តំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេសុ ហិ កេចិ ឧទកវាសំ វសន្តិ, កេចិ ឧទកស្សញ្ជលី ទេន្តិ, កេចិ តស្មឹ ឧទកេ ឋត្វា ចន្ទិមសូរិយេ អនុបរិវត្តន្តិ, កេចិ អនេកសហស្សវារំ សាវិត្តិអាទិកេ ជបន្តិ, កេចិ “ឥន្ទ អាគច្ឆា”តិអាទិនា វិជ្ជាជបំ អវ្ហាយន្តិ, កេចិ មហតុបដ្ឋានំ ករោន្តិ, ឯវញ្ច ករោន្តា កេចិ ឱតរន្តិ, កេចិ ឧត្តរន្តិ កេចិ ឧត្តរិត្វា សុទ្ធិកអាចមនំ ករោន្តិ, កេចិ អន្តោឧទកេ ឋិតា តន្តី វាទេន្តិ, វីណំ វាទេន្តីតិ ឯវមាទិកា នានប្បការកិរិយា ទស្សេន្តិ។ យស្មា វា តេ ឯវរូបា វិការកិរិយា ករោន្តាបិ តស្មិំ ឧទកេ និមុជ្ជនឧម្មុជ្ជនបុព្ពកមេវ ករោន្តិ, តស្មា តំ សព្ពំ និមុជ្ជនុម្មុជ្ជនន្តោគធមេវ កត្វា “ឧម្មុជ្ជន្តី”តិបិអាទិ វុត្តំ។ ឯវំ តត្ថ អាកុលព្យាកុលេ វត្តមានេ ឧបរិបព្ពតេ ឋិតោ ភគវា តេសំ តំ កោលាហលំ សុត្វា “កិន្នុ ខោ ឯត”ន្តិ ឱលោកេន្តោ តំ កិរិយវិការំ អទ្ទស, តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “**អទ្ទសា ខោ ភគវា…បេ…. ឥមិនា សុទ្ធី**”តិ, តំ វុត្តត្ថមេវ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អត្ថំ ឧទកោរោហនាទិអសុទ្ធិមគ្គេ តេសំ សុទ្ធិមគ្គបរាមសនំ សច្ចាទិកេ ច សុទ្ធិមគ្គេ អត្តនោ អវិបរីតាវពោធំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ ឧទកសុទ្ធិយា អសុទ្ធិមគ្គភាវទីបកំ សច្ចាទិធម្មានញ្ច យាថាវតោ សុទ្ធិមគ្គភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **ន ឧទកេន សុចី ហោតី**តិ ឯត្ថ **ឧទកេនា**តិ ឧទកុម្មុជ្ជនាទិនា។ ឧទកុម្មុជ្ជនាទិ ហិ ឥធ ឧត្តរបទលោបេន “ឧទក”ន្តិ វុត្តំ យថា រូបភវោ រូបន្តិ។ អថ វា **ឧទកេនា**តិ ឧម្មុជ្ជនាទិកិរិយាយ សាធនភូតេន ឧទកេន សុចិ សត្តស្ស សុទ្ធិ នាម ន ហោតិ, នត្ថីតិ អត្ថោ។ អថ វា **សុចី**តិ តេន យថាវុត្តេន ឧទកេន សុចិ បាបមលតោ សុទ្ធោ នាម សត្តោ ន ហោតិ។ កស្មា? **ពហ្វេត្ថ ន្ហាយតី ជនោ**។ យទិ ហិ ឧទកោរោហនាទិនា យថាវុត្តេន បាបសុទ្ធិ នាម សិយា, ពហុ ឯត្ថ ឧទកេ ជនោ ន្ហាយតិ, មាតុឃាតាទិបាបកម្មការី អញ្ញោ ច គោមហឹសាទិកោ អន្តមសោ មច្ឆកច្ឆបេ ឧបាទាយ, តស្ស សព្ពស្សាបិ បាបសុទ្ធិ សិយា, ន បនេវំ ហោតិ។ ក

ស្មា? ន្ថានស្ស បាបហេតូនំ អប្បដិបក្ខភាវតោ។ យញ្ហិ យំ វិនាសេតិ, សោ តស្ស បដិបក្ខោ យថា អាលោកោ អន្ធការស្ស, វិជ្ជា ច អវិជ្ជាយ, ន ឯវំ ន្ហានំ បាបស្ស។ តស្មា និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ "ន ឧទកេន សុចិ ហោតី"តិ។

យេន បន សុចិ ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ "**យម្ហិ សច្ចញ្ច**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យម្ហី**តិ យស្មឹ បុគ្គលេ ។ **សច្ចន្តិ** វចីសច្ចញ្ចេវ វិរតិសច្ចញ្ច។ អថ វា សច្ចន្តិ ញាណសច្ចញ្ចេវ បរមត្ថសច្ចញ្ច។ **ធម្មោ**តិ អរិយមគ្គធម្មោ, ផលធម្មោ ច, សោ សព្ពោបិ យស្មឹ បុគ្គលេ ឧបលព្ភតិ, **សោ សុចី សោ ច ព្រាហ្មណោ**តិ សោ អរិយបុគ្គលោ វិសេសតោ ខីណាសវោ អច្ចន្តសុទ្ធិយា សុចិ ច ព្រាហ្មណោ ចាតិ។ កស្មា បនេត្ថ សច្ចំ ធម្មតោ វិសុំ កត្វា គហិតំ? សច្ចស្ស ពហូបការត្តា។ តថា ហិ "សច្ចំ វេ អមតា វាចា (សុ. និ. ៤៥៥), សច្ចំ ហវេ សាទុតរំ រសានំ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨៤), សច្ចេ អត្ថេ ច ធម្មេ ច, អាហុ សន្តោ បតិដ្ឋិតា (សុ. និ. ៤៥៥), សច្ចេ ឋិតា សមណព្រាហ្មណា ចា"តិអាទិនា (ជា. ២.២១.៤៣៣) អនេកេសុ សុត្តបទេសុ សច្ចគុណា បកាសិតា។ សច្ចវិបរិយស្ស ច "ឯកំ ធម្មំ អតីតស្ស, មុសាវាទិស្ស ជន្តុនោ (ធ. ប. ១៧៦), អភូតវាទី និរយំ ឧបេតី"តិ (ធ. ប. ៣០៦) ច អាទិនា បកាសិតាតិ។

នវមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ពាហិយសុត្តវណ្ណនា

១០. ទសមេ **ពាហិយោ**តិ តស្ស នាមំ។ **ទារុចីរិយោ**តិ ទារុមយចីរោ។ **សុប្បារកេ**តិ ឯវំនាមកេ បដ្ដនេ វសតិ។ កោ បនាយំ ពាហិយោ, កថញ្ច ទារុចីរិយោ អហោសិ, កថំ សុប្បារកេ បដ្ដនេ បដិវសតីតិ?

តត្រាយំ អនុបុព្ពិកថា – ឥតោ កិរ កប្បសតសហស្សមត្ថកេ បទុមុត្តរសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ ឯកោ កុលបុត្តោ ហំសវតីនគរេ ទសពលស្ស ធម្មទេសនំ សុណន្តោ សត្ថារំ ឯកំ ភិក្ខុំ ខិប្បាភិញ្ញានំ ឯតទគ្គេ ឋបេន្តំ ទិស្វា "មហា វតាយំ ភិក្ខុ, យោ សត្ថារា ឯវំ ឯតទគ្គេ ឋបីយតិ, អហោ វតាហម្បិ អនាគតេ ឯវរូបស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនេ បព្ពជិត្វា សត្ថារា ឯទិសេ ឋានេ ឯតទគ្គេ ឋបេតព្ពោ ភវេយ្យំ យថាយំ ភិក្ខូ"តិ តំ ឋានន្តរំ បត្ថេត្វា តទនុរូបំ អធិការកម្មំ កត្វា យាវជីវំ បុញ្ញំ កត្វា សគ្គបរាយណោ ហុត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ កស្សបទសពលស្ស សាសនេ បព្ពជិត្វា បរិបុណ្ណសីលោ សមណធម្មំ ករោន្តោវ ជីវិតក្ខយំ បត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តិ។ សោ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ទេវលោកេ វសិត្វា ឥមស្មឹ ពុទ្ធុប្បាទេ ពាហិយរដ្ឋេ កុលគេហេ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ, តំ ពាហិយរដ្ឋេ ជាតត្តា **ពាហិយោ**តិ សញ្ជានឹសុ។ សោ វយប្បត្តោ ឃរាវាសំ វសន្តោ វណិជ្ជត្ថាយ ពហូនំ ភណ្ឌានំ នាវំ បូរេត្វា សមុទ្ទំ បវិសិត្វា អបរាបរំ សញ្ចរន្តោ សត្ត វារេ សទ្ធិំយេវ បរិសាយ អត្តនោ នគរំ ឧបគញ្ឆិ។

អដ្ឋមេ វារេ បន "សុវណ្ណភូមឹ គមិស្សាមី"តិ អារោបិតភណ្ឌោ នាវំ អភិរុហិ។ នាវា មហាសមុទ្ទំ អជ្ឈោគាហេត្វា ឥច្ឆិតទេសំ អបត្វាវ សមុទ្ទមជ្ឈេ វិបន្នា។ មហាជនោ មច្ឆកច្ឆបភក្ខោ អហោសិ។ ពាហិយោ បន ឯកំ នាវាផលកំ គហេត្វា តរន្តោ ឩមិវេគេន មន្ទមន្ទំ ខិបមានោ ភស្សិត្វា សមុទ្ទេ បតិតត្តា ជាតរូបេនេវ សមុទ្ទតីរេ និបន្នោ។ បរិស្សមំ វិនោទេត្វា អស្សាសមត្តំ លភិត្វា ឧដ្ឋាយ លជ្ជាយ គុម្ពន្តរំ បវិសិត្វា អច្ឆាទនំ អញ្ញំ កិញ្ចិ អបស្សន្តោ អក្កនាឡានិ ឆិន្ទិត្វា វាកេហិ បលិវេឋេត្វា និវាសនបារុបនានិ កត្វា អច្ឆាទេសិ។ កេចិ បន "ទារុផលកានិ វិជ្ឈិត្វា វាកេន អាវុណិត្វា និវាសនបារុបនំ កត្វា អច្ឆាទេសី"តិ វទន្តិ។ ឯវំ សព្ពថាបិ ទារុមយចីរធារិតាយ "**ទារុចីរិយោ**"តិ បុរិមវោហារេន "**ពាហិយោ**"តិ ច បញ្ញាយិត្ថ។

តំ ឯកំ កបាលំ គហេត្វា វុត្តនិយាមេន សុប្បារកបដ្ដនេ បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា មនុស្សា ចិន្តេសុំ "សចេ លោកេ អរហន្តោ នាម ហោន្តិ, ឯវំវិធេហិ ភវិតព្ពំ, កិន្នុ ខោ អយំ អយ្យោ វត្ថំ ទិយ្យមានំ គណ្ហេយ្យ, ឧទាហុ អប្បិច្ឆតាយ ន គណ្ហេយ្យា"តិ វីមំសន្តា នានាទិសាហិ វត្ថានិ ឧបនេសុំ។ សោ ចិន្តេសិ – "សចាហំ ឥមិនា និយាមេន នាគមិស្សំ, នយិមេ ឯវំ មយិ បសីទេយ្យុំ, យំនូនាហំ ឥមានិ បដិក្ខិបិត្វា ឥមិនាវ នីហារេន វិហរេយ្យំ, ឯវំ មេ លាភសក្ការោ ឧប្បជ្ជិស្សតី"តិ។ សោ ឯវំ ចិន្តេត្វា កោហញ្ញេ ឋត្វា វត្ថានិ ន បដិគ្គណ្ហិ។ មនុស្សា "អហោ អប្បិច្ឆោ វតាយំ អយ្យោ"តិ ភិយ្យោសោមត្តាយ បសន្នមានសា មហន្តំ សក្ការសម្មានំ ករិំសុ។

សោបិ ភត្តកិច្ចំ កត្វា អវិទូរដ្ឋានេ ឯកំ ទេវាយតនំ អគមាសិ។ មហាជនោ តេន សទ្ធិំ ឯវ គន្ត្វា តំ ទេវាយតនំ បដិជគ្គិត្វា អទាសិ។ សោ "ឥមេ មយ្ហំ ចីរធារណមត្តេ បសីទិត្វា ឯវរូបំ សក្ការសម្មានំ ករោន្តិ, ឯតេសំ មយា ឧក្កដ្ឋវុត្តិនា ភវិតុំ វដ្ដតី"តិ សល្លហុកបរិក្ខារោ អប្បិច្ឆោវ ហុត្វា វិហាសិ។ "អរហា"តិ បន តេហិ សម្ភាវិយមានោ "អរហា"តិ អត្តានំ អមញ្ញិ, ឧបរូបរិ ចស្ស សក្ការគរុការោ អភិវឌ្ឍិ, លាភី ច អហោសិ ឧឡារានំ

បច្ចយានំ។ តេន វុត្តំ – “**តេន ខោ បន សមយេន ពាហិយោ ទារុចីរិយោ សុប្បារកេ បដិវសតិ សមុទ្ទតីរេ សក្កតោ គរុកតោ**”តិអាទិ។

តត្ថ **សក្កតោ**តិ សក្កច្ចំ អាទរេន ឧបដ្ឋានវសេន សក្កតោ។ **គរុកតោ**តិ គុណវិសេសេន យុត្តោតិ អធិប្បាយេន បាសាណច្ឆត្តំ វិយ គរុករណវសេន គរុកតោ។ **មានិតោ**តិ មនសា សម្ភាវនវសេន មានិតោ។ **បូជិតោ**តិ បុប្ផគន្ធាទីហិ បូជាវសេន បូជិតោ។ **អបចិតោ**តិ អភិប្បសន្នចិត្តេហិ មគ្គទាន អាសនាភិហរណាទិវសេន អបចិតោ។ **លាភី ចីវរ…បេ…. បរិក្ខារាន**ន្តិ បណីតបណីតានំ ឧបរូបរិ ឧបនីយមានានំ ចីវរាទីនំ ចតុន្នំ បច្ចយានំ លភនវសេន លាភី។

អបរោ នយោ – **សក្កតោ**តិ សក្ការប្បត្តោ។ **គរុកតោ**តិ គរុការប្បត្តោ។ **មានិតោ**តិ ពហុមានិតោ មនសា បិយាយិតោ ច។ **បូជិតោ**តិ ចតុបច្ចយាភិបូជាយ បូជិតោ។ **អបចិតោ**តិ អបចាយនប្បត្តោ។ យស្ស ហិ ចត្តារោ បច្ចយេ សក្កត្វា សុអភិសង្ខតេ បណីតបណីតេ ទេន្តិ, សោ **សក្កតោ**។ យស្មិំ គរុភាវំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា ទេន្តិ, សោ **គរុកតោ**។ យំ មនសា បិយាយន្តិ ពហុមញ្ញន្តិ ច, សោ **មានិតោ**។ យស្ស សព្ពម្បេតំ បូជនវសេន ករោន្តិ, សោ **បូជិតោ**។ យស្ស អភិវាទនបច្ចុដ្ឋានញ្ជលិកម្មាទិវសេន បរមនិបច្ចការំ ករោន្តិ, សោ **អបចិតោ**។ ពាហិយស្ស បន តេ សព្ពមេតំ អកំសុ។ តេន វុត្តំ – “ពាហិយោ ទារុចីរិយោ សុប្បារកេ បដិវសតិ សក្កតោ”តិអាទិ។ ឯត្ថ ច ចីវរំ សោ អគ្គណ្ហន្តោបិ “ឯហិ, ភន្តេ, ឥមំ វត្ថំ បដិគ្គណ្ហាហី”តិ ឧបនាមនវសេន ចីវរស្សាបិ “លាភី”ត្វេវ វុត្តោ។

រហោគតស្សាតិ រហសិ គតស្ស។ **បដិសល្លីនស្សា**តិ ឯកីភូតស្ស ពហូហិ មនុស្សេហិ “អរហា”តិ វុច្ចមានស្ស តស្ស ឥទានិ វុច្ចមានាការេន **ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ** ចិត្តស្ស មិច្ឆាសង្កប្បោ ឧប្បជ្ជិ។ កថំ? **យេ ខោ កេចិ លោកេ អរហន្តោ វា អរហត្តមគ្គំ វា សមាបន្នា, អហំ តេសំ អញ្ញតរោ**តិ។ តស្សត្ថោ – យេ ឥមស្មិំ សត្តលោកេ កិលេសារីនំ ហតត្តា បូជាសក្ការាទីនញ្ច អរហភាវេន អរហន្តោ, យេ កិលេសារីនំ ហននេន អរហត្តមគ្គំ សមាបន្នា, តេសុ អហំ ឯកោតិ។

បុរាណសាលោហិតាតិ បុរិមស្មិំ ភវេ សាលោហិតា ពន្ធុសទិសា ឯកតោ កតសមណធម្មា ទេវតា។ កេចិ បន “បុរាណសាលោហិតាតិ បុរាណកាលេ ភវន្តរេ សាលោហិតា មាតុភូតា ឯកា ទេវតា”តិ វទន្តិ, តំ អដ្ឋកថាយំ បដិក្ខិបិត្វា បុរិមោយេវត្ថោ គហិតោ។

បុព្ពេ កិរ កស្សបទសពលស្ស សាសនេ ឱសក្កមានេ សាមណេរាទីនំ វិប្បការំ ទិស្វា សត្ត ភិក្ខូ សំវេគប្បត្តា “យាវ សាសនំ ន អន្តរធាយតិ, តាវ អត្តនោ បតិដ្ឋំ ករិស្សាមា”តិ សុវណ្ណចេតិយំ វន្ទិត្វា អរញ្ញំ បវិដ្ឋា ឯកំ បព្ពតំ ទិស្វា “ជីវិតេ សាលយា និវត្តន្តុ, និរាលយា ឥមំ បព្ពតំ អភិរុហន្តូ”តិ វត្វា និស្សេណិំ ពន្ធិត្វា សព្ពេ តំ បព្ពតំ អភិរុយ្ហ និស្សេណិំ បាតេត្វា សមណធម្មំ ករិំសុ។ តេសុ សង្ឃត្ថេរោ ឯករត្តាតិក្កមេនេវ អរហត្តំ បាបុណិ។ សោ ឧត្តរកុរុតោ បិណ្ឌបាតំ អានេត្វា តេ ភិក្ខូ, “អាវុសោ, ឥតោ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជថា”តិ អាហ។ តេ “តុម្ហេ, ភន្តេ, អត្តនោ អានុភាវេន ឯវំ អកត្ថ, មយម្បិ សចេ តុម្ហេ វិយ វិសេសំ និព្ពត្តេស្សាម, សយមេវ អាហរិត្វា ភុញ្ជិស្សាមា”តិ ភុញ្ជិតុំ ន ឥច្ឆិំសុ។ តតោ ទុតិយទិវសេ ទុតិយត្ថេរោ អនាគាមិផលំ បាបុណិ, សោបិ តថេវ បិណ្ឌបាតំ អាទាយ តត្ថ គន្ត្វា ឥតរេ និមន្តេសិ, តេបិ តថេវ បដិក្ខិបិំសុ។ តេសុ អរហត្តប្បត្តោ បរិនិព្ពាយិ, អនាគាមី សុទ្ធាវាសភូមិយំ និព្ពត្តិ។ ឥតរេ បន បញ្ច ជនា យថេន្តា វាយមន្តាបិ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ នាសក្ខិំសុ។ តេ អសក្កោន្តា តត្ថេវ បរិសុស្សិត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តា។ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ទេវេសុយេវ សំសរិត្វា ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ ទេវលោកតោ ចវិត្វា តត្ថ តត្ថ កុលឃរេ និព្ពត្តិំសុ។ តេសុ ហិ ឯកោ បក្កុសាតិ រាជា អហោសិ, ឯកោ កុមារកស្សបោ, ឯកោ ទព្ពោ មល្លបុត្តោ, ឯកោ សភិយោ បរិព្ពាជកោ, ឯកោ ពាហិយោ ទារុចីរិយោ។ តត្ថ យោ សោ អនាគាមី ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តោ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ “បុរាណសាលោហិតា ទេវតា”តិ។ ទេវបុត្តោបិ ហិ ទេវជីតា វិយ ទេវោ ឯវ ទេវតាតិ កត្វា ទេវតាតិ វុច្ចតិ “អថ ខោ អញ្ញតរា ទេវតា”តិអាទីសុ វិយ។ ឥធ បន ព្រហ្មា ទេវតាតិ អធិប្បេតោ។

តស្ស ហិ ព្រហ្មុនោ តត្ថ និព្ពត្តសមនន្តរមេវ អត្តនោ ព្រហ្មសម្បត្តិំ ឱលោកេត្វា អាគតដ្ឋានំ អាវជ្ជេន្តស្ស សត្តន្នំ ជនានំ បព្ពតំ អារុយ្ហ សមណធម្មករណំ, តត្ថេកស្ស បរិនិព្ពុតភាវោ, អនាគាមិផលំ បត្វា អត្តនោ ច ឯត្ថ និព្ពត្តភាវោ ឧបដ្ឋាសិ។ សោ “កត្ថ នុ ខោ ឥតរេ បញ្ច ជនា”តិ អាវជ្ជេន្តោ កាមាវចរទេវលោកេ តេសំ និព្ពត្តភាវំ ញត្វា អបរភាគេ កាលានុកាលំ “កិន្នុ ខោ ករោន្តី”តិ តេសំ បវត្តិំ ឱលោកេតិយេវ។ ឥមស្មិំ បន កាលេ “កហំ នុ ខោ”តិ អាវជ្ជេន្តោ ពាហិយំ សុប្បារកបដ្តនំ ឧបនិស្សាយ ទារុចីរជាវិ កោហញ្ញេន ជីវិកំ កប្បេន្តំ ទិស្វា “អយំ មយា សទ្ធិំ បុព្ពេ និស្សេណិំ ពន្ធិត្វា បព្ពតំ អភិរុហិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោ អតិសល្លេខវុត្តិយា ជីវិតេ អនបេក្ខោ អរហតាបិ អាភតំ បិណ្ឌបាតំ អបរិភុញ្ជិត្វា ឥទានិ សម្ភាវនាធិប្បាយោ អនរហាវ អរហត្តំ

បដិជានិត្វា វិចរតិ លាភសក្ការសិលោកំ និកាមយមានោ, ទសពលស្ស ច និព្ពត្តភាវំ ន ជានាតិ, ហន្ទ នំ សំវេជេត្វា ពុទ្ធុប្បាទំ ជានាបេស្សាមី”តិ តាវទេវ ព្រហ្មលោកតោ ឱតរិត្វា រត្តិភាគេ សុប្បារកបដ្ដនេ ទារុចីរិយស្ស សម្មុខេ បាតុរហោសិ។ ពាហិយោ អត្តនោ វសនដ្ឋានេ ឧឡារំ ឱភាសំ ទិស្វា “កឹ នុ ខោ ឯត”ន្តិ ពហិ និក្ខមិត្វា ឱលោកេន្តោ អាកាសេ ឋិតំ មហាព្រហ្មានំ ទិស្វា អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ “កេ តុម្ហេ”តិ បុច្ឆិ។ អថស្ស សោ ព្រហ្មា “អហំ តេ បោរាណកសហាយោ តទា អនាគាមិផលំ បត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តោ, ត្វំ បន កិញ្ចិ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ អសក្កោន្តោ តទា បុថុជ្ជនកាលកិរិយំ កត្វា សំសរន្តោ ឥទានិ តិត្ថិយវេសធារី អនរហាវ សមានោ ‘អរហា អហ’ន្តិ ឥមំ លទ្ធឹ គហេត្វា វិចរសីតិ ញត្វា អាគតោ, នេវ ខោ ត្វំ, ពាហិយ, អរហា, បដិនិស្សជ្ជេតំ បាបកំ ទិដ្ឋិគតំ, មា តេ អហោសិ ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ។ សោ ហិ ភគវា អរហា, គច្ឆ នំ បយិរុបាសស្សូ”តិ អាហ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ ពាហិយស្ស ទារុចីរិយស្ស បុរាណសាលោហិតា ទេវតា**”តិអាទិ។

តត្ថ **អនុកម្បិកា**តិ អនុគ្គហសីលា ករុណាធិកា។ **អត្ថកាមា**តិ ហិតកាមា មេត្តាធិកា។ បុរិមបទេន ចេត្ថ ពាហិយស្ស ទុក្ខាបនយនកាមតំ តស្សា ទេវតាយ ទស្សេតិ, បច្ឆិមេន ហិតូបសំហារំ។ **ចេតសា**តិ អត្តនោ ចិត្តេន, ចេតោសីសេន ចេត្ថ ចេតោបរិយញាណំ គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ចេតោបរិវិតក្ក**ន្តិ តស្ស ចិត្តប្បវត្តឹ។ **អញ្ញាយា**តិ ជានិត្វា។ **តេនុបសង្កមី**តិ សេយ្យថាបិ នាម ពលវា បុរិសោ សមិញ្ជិតំ វា ពាហំ បសារេយ្យ, បសារិតំ វា ពាហំ សមិញ្ជេយ្យ, ឯវមេវ ព្រហ្មលោកេ អន្តរហិតោ ពាហិយស្ស បុរតោ បាតុភាវវសេន ឧបសង្កមិ។ **ឯតទវោចា**តិ “យេ ខោ កេចិ លោកេ អរហន្តោ វា”តិអាទិបវត្តមិច្ឆាបរិវិតក្កំ ពាហិយំ សហោឍំ ចោរំ គណ្ហន្តោ វិយ “នេវ ខោ ត្វំ, ពាហិយ, អរហា”តិអាទិកំ ឯតំ ឥទានិ វុច្ចមានវចនំ ព្រហ្មា អវោច។ **នេវ ខោ ត្វំ, ពាហិយ, អរហា**តិ ឯតេន តទា ពាហិយស្ស អសេក្ខភាវំ បដិក្ខិបតិ, **នាបិ អរហត្តមគ្គំ វា សមាបន្នោ**តិ ឯតេន សេក្ខភាវំ, ឧភយេនបិស្ស អនរិយភាវមេវ ទីបេតិ។ **សាបិ តេ បដិបទា នត្ថិ, យាយ ត្វំ អរហា វា អស្ស អរហត្តមគ្គំ វា សមាបន្នោ**តិ ឥមិនា បនស្ស កល្យាណបុថុជ្ជនភាវម្បិ បដិក្ខិបតិ។ តត្ថ **បដិបទា**តិ សីលវិសុទ្ធិអាទយោ ឆ វិសុទ្ធិយោ។ បដិបជ្ជតិ ឯតាយ អរិយមគ្គេតិ បដិបទា។ **អស្សា**តិ ភវេយ្យាសិ។

អយញ្ចស្ស អរហត្តាធិមានោ កឹ និស្សាយ ឧប្បន្នោតិ? “អប្បិច្ឆតាយ សន្តុដ្ឋិតាយ សល្លេខតាយ ទីឃរត្តំ កតាធិការត្តា តទង្គប្បហានវសេន កិលេសានំ វិហតត្តា អរហត្តាធិមានោ ឧប្បន្នោ”តិ កេចិ វទន្តិ។ អបរេ បនាហុ “ពាហិយោ បឋមាទិឈានចតុក្កលាភី, តស្មាស្ស វិក្ខម្ភនប្បហានេន កិលេសានំ អសមុទាចារតោ អរហត្តាធិមានោ ឧប្បជ្ជតី”តិ។ តទុភយម្បិ តេសំ មតិមត្តមេវ “សម្ភាវនាធិប្បាយោ លាភសក្ការសិលោកំ និកាមយមានោ”តិ ច អដ្ឋកថាយំ អាគតត្តា។ តស្មា វុត្តនយេនេវេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អថ ពាហិយោ អាកាសេ ឋត្វា កថេន្តំ មហាព្រហ្មានំ ឱលោកេត្វា ចិន្តេសិ – “អហោ ភារិយំ វត កម្មំ, យមហំ អរហាតិ ចិន្តេសឹ, អយញ្ច ‘អរហត្តគាមិនី បដិបទាបិ តេ នត្ថី’តិ វទតិ, អត្ថិ នុ ខោ លោកេ កោចិ អរហា”តិ? អថ នំ បុច្ឆិ។ តេន វុត្តំ – “**អថ កេ ចរហិ ទេវតេ លោកេ អរហន្តោ វា អរហត្តមគ្គំ វា សមាបន្នា**”តិ។

តត្ថ **អថា**តិ បុច្ឆារម្ភេ និបាតោ។ **កេ ចរហី**តិ កេ ឯតរហិ។ **លោកេ**តិ ឱកាសលោកេ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – ភាជនលោកភូតេ សកលស្មឹ ជម្ពុទីបតលេ កស្មឹ ឋានេ អរហន្តោ វា អរហត្តមគ្គំ វា សមាបន្នា ឯតរហិ វិហរន្តិ, យត្ថ មយំ តេ ឧបសង្កមិត្វា តេសំ ឱវាទេ ឋត្វា វដ្ដទុក្ខតោ មុច្ចិស្សាមាតិ។ **ឧត្តរេសូ**តិ សុប្បារកបដ្ដនតោ បុព្ពុត្តរទិសាភាគំ សន្ធាយ វុត្តំ។

អរហន្តិ អារកត្តា អរហំ។ អារកា ហិ សោ សព្ពកិលេសេហិ សុវិទូរវិទូរេ ឋិតោ មគ្គេន សវាសនានំ កិលេសានំ វិទ្ធំសិតត្តា។ អរីនំ វា ហតត្តា អរហំ។ ភគវតា ហិ កិលេសារយោ អនវសេសតោ អរិយមគ្គេន ហតា សមុច្ឆិន្នាតិ។ អរានំ វា ហតត្តា អរហំ។ យញ្ច អវិជ្ជាភវតណ្ហាមយនាភិ បុញ្ញាទិអភិសង្ខារារំ ជរាមរណនេមិ អាសវសមុទយមយេន អក្ខេន វិជ្ឈិត្វា តិភវរថេ សមាយោជិតំ អនាទិកាលប្បវត្តំ សំសារចក្កំ។ តស្សានេន ពោធិមណ្ឌេ វីរិយបាទេហិ សីលបឋវិយំ បតិដ្ឋាយ សទ្ធាហត្ថេន កម្មក្ខយករញាណផរសុំ គហេត្វា សព្ពេបិ អរា ហតា វិហតា វិទ្ធំសិតាតិ។ អរហតីតិ វា អរហំ។ ភគវា ហិ សទេវកេ លោកេ អគ្គទក្ខិណេយ្យត្តា ឧឡារេ ចីវរាទិបច្ចយេ បូជាវិសេសញ្ច អរហតិ។ រហាភាវតោ វា អរហំ។ តថាគតោ ហិ សព្ពសោ សមុច្ឆិន្នរាគាទិកិលេសត្តា បាបកិលេសស្សាបិ អសម្ភវតោ បាបករណេ រហាភាវតោបិ អរហន្តិ វុច្ចតិ។

សម្មា សាមញ្ច សព្ពធម្មានំ ពុទ្ធត្តា **សម្មាសម្ពុទ្ធោ**។ ភគវា ហិ អភិញ្ញេយ្យេ ធម្មេ អភិញ្ញេយ្យតោ, បរិញ្ញេយ្យេ ធម្មេ បរិញ្ញេយ្យតោ, បហាតព្ពេ ធម្មេ បហាតព្ពតោ, សច្ឆិកាតព្ពេ ធម្មេ សច្ឆិកាតព្ពតោ, ភាវេតព្ពេ ធម្មេ ភាវេតព្ពតោ អភិសម្ពុជ្ឈិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“អភិញ្ញេយ្យំ អភិញ្ញាតំ, ភាវេតព្ពញ្ច ភាវិតំ;
បហាតព្ពំ បហីនំ មេ, តស្មា ពុទ្ធោស្មិ ព្រាហ្មណា”តិ។ (សុ. និ. ៥៦៣; ម. និ. ២.៣៩៩; វិសុទ្ធិ. ១.១៣១);

អបិច កុសលេ ធម្មេ អនវជ្ជសុខវិបាកតោ, អកុសលេ ធម្មេ សាវជ្ជទុក្ខវិបាកតោតិអាទិនា សព្ពត្ថិក ទុកាទិវសេន អយមត្ថោ នេតព្ពោ។ ឥតិ អវិបរីតំ សយម្ភុញាណេន សព្ពាការតោ សព្ពធម្មានំ អភិសម្ពុទ្ធត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធោតិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារោ បន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១២៩-១៣១) អាគតនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ **អរហត្តាយា**តិ អគ្គផលប្បដិលាភាយ។ **ធម្មំ ទេសេតី**តិ អាទិកល្យាណាទិគុណវិសេសយុត្តំ សីលាទិ បដិបទាធម្មំ សមថវិបស្សនាធម្មមេវ វា វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបំ ឧបទិសតិ កថេតិ។

សំវេជិតោតិ “ធិរត្ថុ វត, ភោ, បុថុជ្ជនភាវស្ស, យេនាហំ អនរហាវ សមានោ អរហាតិ អមញ្ញឹ, សម្មាសម្ពុទ្ធញ្ច លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា ធម្មំ ទេសេន្តំ ន ជានិំ, ទុជ្ជានំ ខោ បនិទំ ជីវិតំ, ទុជ្ជានំ មរណ”ន្តិ សំវេគមាបាទិតោ, ទេវតាវចនេន យថាវុត្តេនាការេន សំវិគ្គមានសោតិ អត្ថោ។ **តាវទេវា**តិ តស្មិំយេវ ខណេ។ **សុប្បារកា បក្កាមី**តិ ពុទ្ធោតិ នាមមបិ សវនេន ឧប្បន្នាយ ពុទ្ធារម្មណាយ បីតិយា សំវេគេន ច ចោទិយមានហទយោ សុប្បារកបដ្ដនតោ សាវត្ថិំ ឧទ្ទិស្ស បក្កន្តោ។ **សព្ពត្ថ ឯករត្តិបរិវាសេនា**តិ សព្ពស្មិំ មគ្គេ ឯករត្តិវាសេនេវ អគមាសិ។ សុប្បារកបដ្ដនតោ ហិ សាវត្ថិ វីសយោជនសតេ ហោតិ, តញ្ចាយំ ឯត្តកំ អទ្ធានំ ឯករត្តិវាសេន អគមាសិ។ យទា សុប្បារកតោ និក្ខន្តោ, តទហេវ សាវត្ថិំ សម្បត្តោតិ។

កថំ បនាយំ ឯវំ អគមាសីតិ? ទេវតានុភាវេន, “ពុទ្ធានុភាវេនា”តិបិ វទន្តិ។ “សព្ពត្ថ ឯករត្តិបរិវាសេនា”តិ បន វុត្តត្តា មគ្គស្ស ច វីសយោជនសតិកត្តា អន្តរាមគ្គេ គាមនិគមរាជធានីសុ យត្ថ យត្ថ រត្តិយំ វសតិ, តត្ថ តត្ថ ទុតិយំ អរុណំ អនុដ្ឋាបេត្វា សព្ពត្ថ ឯករត្តិវាសេនេវ សាវត្ថិំ ឧបសង្កមីតិ អយមត្ថោ ទីបិតោ ហោតីតិ។ នយិទំ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ។ សព្ពស្មិំ វីសយោជនសតិកេ មគ្គេ ឯករត្តិវាសេនាតិ ឥមស្ស អត្ថស្ស អធិប្បេតត្តា។ ឯករត្តិមត្តំ សោ សកលស្មិំ តស្មិំ មគ្គេ វសិត្វា បច្ឆិមទិវសេ បុព្ពណ្ហសមយេ សាវត្ថិំ អនុប្បត្តោតិ។

ភគវាបិ ពាហិយស្ស អាគមនំ ញត្វា “ន តាវស្ស ឥន្ទ្រិយានិ បរិបាកំ គតានិ, ខណន្តរេ បន បរិបាកំ គមិស្សន្តី”តិ តស្ស ឥន្ទ្រិយានំ បរិបាកំ អាគមយមានោ មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ តស្មិំ ខណេ សាវត្ថិំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ សោ ច ជេតវនំ បវិសិត្វា ភុត្តបាតរាសេ កាយាលសិយវិមោចនត្ថំ អព្ភោកាសេ ចង្កមន្តេ សម្ពហុលេ ភិក្ខូ បស្សិត្វា “កហំ នុ ខោ ឯតរហិ ភគវា”តិ បុច្ឆិ។ ភិក្ខូ “ភគវា សាវត្ថិំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ”តិ វត្វា បុច្ឆឹសុ “ត្វំ បន កុតោ អាគតោ”តិ? “សុប្បារកបដ្ដនតោ អាគតោម្ហី”តិ។ “ទូរតោ អាគតោសិ, និសីទ, តាវ បាទេ ធោវិត្វា មក្ខេត្វា ថោកំ វិស្សមាហិ, អាគតកាលេ សត្ថារំ ទក្ខសី”តិ។ “អហំ, ភន្តេ, អត្តនោ ជីវិតន្តរាយំ ន ជានាមិ, ឯករត្តេនេវម្ហិ កត្ថចិបិ ចិរំ អដ្ឋត្វា អនិសីទិត្វា វីសយោជនសតិកំ មគ្គំ អាគតោ, សត្ថារំ បស្សិត្វាវ វិស្សមិស្សាមី”តិ វត្វា តរមានរូបោ សាវត្ថិំ បវិសិត្វា អនោបមាយ ពុទ្ធសិរិយា វិរោចមានំ ភគវន្តំ បស្សិ។ តេន វុត្តំ “**តេន ខោ បន សមយេន សម្ពហុលា ភិក្ខូ អព្ភោកាសេ ចង្កមន្តិ។ អថ ខោ ពាហិយោ ទារុចីរិយោ យេន តេ ភិក្ខូ តេនុបសង្កមី**”តិអាទិ។

តត្ថ **កហ**ន្តិ កត្ថ។ **នូ**តិ សំសយេ, **ខោ**តិ បទបូរណេ, កស្មិំ នុ ខោ បទេសេតិ អត្ថោ។ **ទស្សនកាមម្ហា**តិ ទដ្ឋុកាមា អម្ហ។ មយញ្ហិ តំ ភគវន្តំ អន្ធោ វិយ ចក្ខុំ, ពធិរោ វិយ សោតំ, មូគោ វិយ កល្យាណវាក្ករណំ, ហត្ថបាទវិកលោ វិយ ហត្ថបាទេ, ទលិទ្ទោ វិយ ធនសម្បទំ, កន្តារទ្ធានប្បដិបន្នោ វិយ ខេមន្តភូមិំ, រោគាភិភូតោ វិយ អារោគ្យំ, មហាសមុទ្ទេ ភិន្ននាវោ វិយ មហាកុល្លំ បស្សិតុំ ឧបសង្កមិតុញ្ច ឥច្ឆាមាតិ ទស្សេតិ។ **តរមានរូបោ**តិ តរមានាការោ។

បាសាទិកន្តិ ពាត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណអសីតិអនុព្យញ្ជនព្យាមប្បភាកេតុមាលាលង្កតាយ សមន្តបាសាទិកាយ អត្តនោ សរីរសោភាសម្បត្តិយា រូបកាយទស្សនព្យាវដស្ស ជនស្ស សព្ពភាគតោ បសាទាវហំ។ **បសាទនីយ**ន្តិ ទសពលចតុវេសារជ្ជឆអសាធារណញាណអដ្ឋារសាវេណិក- ពុទ្ធធម្មប្បភុតិអបរិមាណគុណគណសមន្នាគតាយ ធម្មកាយសម្បត្តិយា សរិក្ខកជនស្ស បសាទនីយំ បសីទិតព្ពយុត្តំ បសាទាវហំ វា។ **សន្តិន្ទ្រិយ**ន្តិ ចក្ខាទិបញ្ចិន្ទ្រិយលោលភាវាបគមនេន វូបសន្តបញ្ចិន្ទ្រិយំ។ **សន្តមានស**ន្តិ ឆដ្ឋស្ស មនិន្ទ្រិយស្ស និព្ពិសេវនភាវូបគមនេន វូបសន្តមានសំ។ **ឧត្តមទមថសមថមនុប្បត្ត**ន្តិ លោកុត្តរបញ្ញាវិមុត្តិចេតោវិមុត្តិសង្ខាតំ ឧត្តមំ ទមថំ សមថញ្ច អនុប្បត្វា អធិគន្ត្វា ឋិតំ។ **ទន្ត**ន្តិ សុបរិសុទ្ធកាយសមាចារតាយ ចេវ ហត្ថបាទកុក្កុច្ចាភាវតោ ទវាទិអភាវតោ ច កាយេន ទន្តំ។ **គុត្ត**ន្តិ សុបរិសុទ្ធវចីសមាចារតាយ ចេវ និរត្ថកវាចាភាវតោ ទវាទិអភាវតោ ច វាចាយ គុត្តំ។ **យតិន្ទ្រិយ**ន្តិ សុបរិសុទ្ធមនោសមាចារតាយ អរិយិទ្ធិយោគេន អព្យាវដអប្បដិសង្ខានុបេក្ខាភាវតោ ច មនិន្ទ្រិយវសេន យតិន្ទ្រិយំ។ **នាគ**ន្តិ ឆន្ទាទិវសេន អគមនតោ, បហីនានំ

រាគាទិកិលេសានំ បុនានាគមនតោ, កស្សចិបិ អាគុស្ស សព្ពថាបិ អករណតោ, បុនព្ភវស្ស ច អគមនតោតិ ឥមេហិ ការណេហិ នាគំ។ ឯត្ថ ច បាសាទិកន្តិ ឥមិនា រូបកាយេន ភគវតោ បមាណភូតតំ ទីបេតិ, បសាទនីយន្តិ ឥមិនា ធម្មកាយេន, សន្តិន្ទ្រិយន្តិអាទិនា សេសេហិ បមាណភូតតំ ទីបេតិ។ តេន ចតុប្បមាណិកេ លោកសន្និវាសេ អនវសេសតោ សត្តានំ ភគវតោ បមាណភាវោ បកាសិតោតិ វេទិតព្ពោ។

ឯវំភូតញ្ច ភគវន្តំ អន្តរវីថិយំ គច្ឆន្តំ ទិស្វា "ចិរស្សំ វត មេ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ទិដ្ឋោ"តិ ហដ្ឋតុដ្ឋោ បញ្ចវណ្ណាយ បីតិយា និរន្តរំ ផុដសរីរោ បីតិវិប្ផារិតវិវដនិច្ចលលោចនោ ទិដ្ឋដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ ឱណតសរីរោ ភគវតោ សរីរប្បភាវេមជ្ឈំ អជ្ឈោគាហេត្វា តត្ថ និមុជ្ជន្តោ ភគវតោ សមីបំ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា ភគវតោ បាទេ សម្ពាហន្តោ បរិចុម្ពន្តោ "ទេសេតុ មេ, ភន្តេ, ភគវា ធម្ម"ន្តិ អាហ។ តេន វុត្តំ – "**ភគវតោ បាទេ សិរសា និបតិត្វា ភគវន្តំ ឯតទវោច – 'ទេសេតុ មេ, ភន្តេ, ភគវា ធម្មំ, ទេសេតុ សុគតោ ធម្មំ, យំ មមស្ស ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយា**'"តិ។

តត្ថ **សុគតោ**តិ សោភនគមនត្តា, សុន្ទរំ ឋានំ គតត្តា, សម្មា គតត្តា, សម្មា គទត្តា សុគតោ។ គមនម្បិ ហិ គតន្តិ វុច្ចតិ, តញ្ច ភគវតោ សោភនំ បរិសុទ្ធំ អនវជ្ជំ។ កឹ បន តន្តិ? អរិយមគ្គោ។ តេន ហេស គមនេន ខេមំ ទិសំ អសជ្ជមានោ គតោ, អញ្ញេបិ គមេតីតិ សោភនគមនត្តា សុគតោ។ សុន្ទរញ្ចេស ឋានំ អមតំ និព្ពានំ គតោតិ សុន្ទរំ ឋានំ គតត្តា សុគតោ។ សម្មា ច គតត្តា សុគតោ តេន តេន មគ្គេន បហីនេ កិលេសេ បុន អបច្ចាគមនតោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> "សោតាបត្តិមគ្គេន យេ កិលេសា បហីនា, តេ កិលេសេ ន បុនេតិ ន បច្ចេតិ ន បច្ចាគច្ឆតីតិ សុគតោ។ សកទាគាមិ…បេ… អរហត្តមគ្គេន…បេ… ន បច្ចាគច្ឆតីតិ សុគតោ"តិ (ចូឡនិ. មេត្តគូមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ២៧)។

អថ វា សម្មា គតត្តាតិ តីសុបិ អវត្ថាសុ សម្មាបដិបត្តិយា គតត្តា, សុប្បដិបន្នត្តាតិ អត្ថោ។ ទីបង្ករបាទមូលតោ ហិ បដ្ឋាយ យាវ មហាពោធិមណ្ឌា តាវ សមតឹសបារមិបូរិកាយ សម្មាបដិបត្តិយា ញាតត្ថចរិយាយ លោកត្ថចរិយាយ ពុទ្ធត្ថចរិយាយ កោដឹ បាបុណិត្វា សព្ពលោកស្ស ហិតសុខមេវ បរិព្រូហន្តោ សស្សតំ ឧច្ឆេទំ កាមសុខំ អត្តកិលមថន្តិ ឥមេ អន្តេ អនុបគច្ឆន្តិយា អនុត្តរាយ ពោជ្ឈង្គភាវនាសង្ខាតាយ មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ អរិយសច្ចេសុ តតោ បរំ សមធិគតធម្មាធិបតេយ្យោ សព្ពសត្តេសុ អវិសយាយ សម្មាបដិបត្តិយា ច គតោ បដិបន្នោតិ ឯវម្បិ សម្មា គតត្តា សុគតោ។ សម្មា ចេស គទតិ យុត្តដ្ឋានេ យុត្តមេវ វាចំ ភាសតីតិ សុគតោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> "កាលវាទី , ភូតវាទី, អត្ថវាទី, ធម្មវាទី, វិនយវាទី, និធានវតឹ វាចំ ភាសិតា កាលេន សាបទេសំ បរិយន្តវតឹ អត្ថសំហិត"ន្តិ (ទី. និ. ១.៩; ម. និ. ៣.១៤)។

អបរម្បិ វុត្តំ –

> "យា សា វាចា អភូតា អតច្ឆា អនត្ថសំហិតា, យា ច បរេសំ អប្បិយា អមនាបា, ន តំ តថាគតោ វាចំ ភាសតី"តិអាទិ (ម. និ. ២.៨៦)។

ឯវំ សម្មា គទត្តាបិ សុគតោ។

យំ មមស្ស ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយាតិ យំ ធម្មស្ស ឧបទិសនំ ចិរកាលំ មម ឈានវិមោក្ខាទិហិតាយ តទធិគន្តព្ពសុខាយ ច សិយា។ **អកាលោ ខោ តាវ ពាហិយា**តិ តវ ធម្មទេសនាយ ន តាវ កាលោតិ អត្ថោ។ កឹ បន ភគវតោ សត្តហិតបដិបត្តិយា អកាលោបិ នាម អត្ថិ, យតោ ភគវា កាលវាទីតិ? វុច្ចតេ – កាលោតិ ចេត្ថ វេនេយ្យានំ ឥន្ទ្រិយបរិបាកកាលោ អធិប្បេតោ។ យស្មា បន តទា ពាហិយស្ស អត្តនោ ឥន្ទ្រិយានំ បរិបក្កាបរិបក្កភាវោ ទុព្ពិញ្ញេយ្យោ, តស្មា ភគវា តំ អវត្វា អត្តនោ អន្តរវីថិយំ ឋិតភាវមេវស្ស ការណំ អបទិសន្តោ អាហ "**អន្តរឃរំ បវិដ្ឋម្ហា**"តិ។ **ទុជ្ជាន**ន្តិ ទុព្ពិញ្ញេយ្យំ។ **ជីវិតន្តរាយាន**ន្តិ ជីវិតស្ស អន្តរាយករធម្មានំ វត្តនំ អវត្តនំ វាតិ វត្តកាមោ សម្ភមវសេន "ជីវិតន្តរាយាន"ន្តិ អាហ។ តថា ហិ អនេកបច្ចយប្បដិពទ្ធវុត្តិជីវិតំ អនេករូបា ច តទន្តរាយា។ វុត្តញ្ហិ –

> "អជ្ជេវ កិច្ចមាតប្បំ, កោ ជញ្ញា មរណំ សុវេ;

ន ហិ នោ សង្គរំ តេន, មហាសេនេន មច្ចុនា”តិ។ (ម. និ. ៣.២៧២; នេត្តិ. ១០៣);

កស្មា បនាយំ ជីវិតន្តរាយមេវ តាវ បុរក្ខរោតិ? “និមិត្តញ្ញុតាយ អទិដ្ឋកោសល្លេន វា”តិ កេចិ។ អបរេ “ទេវតាយ សន្តិកេ ជីវិតន្តរាយស្ស សុតត្តា”តិ វទន្តិ។ អន្តិមភវិកត្តា បន ឧបនិស្សយសម្បត្តិយា ចោទិយមានោ ឯវមាហ។ ន ហិ តេសំ អប្បត្តអរហត្តានំ ជីវិតក្ខយោ ហោតិ។ កឹ បន ការណា ភគវា តស្ស ធម្មំ ទេសេតុកាមោវ ទ្វិក្ខត្តុំ បដិក្ខិបិ? ឯវំ កិរស្ស អហោសិ “ឥមស្ស មំ ទិដ្ឋកាលតោ បដ្ឋាយ សកលសរីរំ បីតិយា និរន្តរំ ផុដំ, អតិពលវា បីតិវេគោ, ធម្មំ សុត្វាបិ ន តាវ សក្ខិស្សតិ បដិវិជ្ឈិតុំ។ យាវ បន មជ្ឈត្តុបេក្ខា សណ្ឋាតិ, តាវ តិដ្ឋតុ, វិសេយោជនសតំ មគ្គំ អាគតត្តា ទរថោបិស្ស កាយេ ពលវា, សោបិ តាវ បដិប្បស្សម្ភតូ”តិ។ តស្មា ទ្វិក្ខត្តុំ បដិក្ខិបិ។ កេចិ បន “ធម្មស្សវនេ អាទរជននត្ថំ ភគវា ឯវមកាសី”តិ វទន្តិ។ តតិយវារំ យាចិតោ បន មជ្ឈត្តុបេក្ខំ ទរថប្បដិបស្សទ្ធិំ បច្ចុបដ្ឋិតញ្ចស្ស ជីវិតន្តរាយំ ទិស្វា “ឥទានិ ធម្មទេសនាយ កាលោ”តិ ចិន្តេត្វា **“តស្មា តិហា”**តិអាទិនា ធម្មទេសនំ អារភិ។

តត្ថ **តស្មា**តិ យស្មា ត្វំ ឧស្សុក្កជាតោ ហុត្វា អតិវិយ មំ យាចសិ, យស្មា វា ជីវិតន្តរាយានំ ទុជ្ជានតំ វទសិ, ឥន្ទ្រិយានិ ច តេ បរិបាកំ គតានិ, តស្មា។ **តិហា**តិ និបាតមត្តំ។ **តេ**តិ តយា **ឯវ**ន្តិ ឥទានិ វត្តព្ពាការំ វទតិ។

សិក្ខិតព្ពន្តិ អធិសីលសិក្ខាទីនំ តិស្សន្នម្បិ សិក្ខានំ វសេន សិក្ខនំ កាតព្ពំ។ យថា បន សិក្ខិតព្ពំ, តំ ទស្សេន្តោ **“ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្តំ ភវិស្សតី”**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្ត**ន្តិ រូបាយតនេ ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទិដ្ឋមត្តំ។ យថា ហិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ រូបេ រូបមត្តមេវ បស្សតិ, ន អនិច្ចាទិសភាវំ, ឯវមេវ សេសំ។ ចក្ខុទ្វារិកវិញ្ញាណេន ហិ មេ ទិដ្ឋមត្តមេវ ភវិស្សតីតិ សិក្ខិតព្ពន្តិ អត្ថោ។ អថ វា ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋំ នាម ចក្ខុវិញ្ញាណេន រូបវិជាននន្តិ អត្ថោ។ មត្តន្តិ បមាណំ។ ទិដ្ឋា មត្តា ឯតស្សាតិ ទិដ្ឋមត្តំ, ចក្ខុវិញ្ញាណមត្តមេវ ចិត្តំ ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា អាបាថគតេ រូបេ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ន រជ្ជតិ, ន ទុស្សតិ, ន មុយ្ហតិ, ឯវំ រាគាទិវិរហេន ចក្ខុវិញ្ញាណមត្តមេវ មេ ជវនំ ភវិស្សតិ, ចក្ខុវិញ្ញាណប្បមាណេនេវ ជវនំ បបេស្សាមីតិ។

អថ វា ទិដ្ឋំ នាម ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទិដ្ឋំ រូបំ, ទិដ្ឋមត្តំ នាម តត្ថេវ ឧប្បន្នំ សម្បដិច្ឆនសន្តីរណវោដ្ឋព្ពនសង្ខាតំ ចិត្តត្តយំ។ យថា តំ ន រជ្ជតិ, ន ទុស្សតិ, ន មុយ្ហតិ, ឯវំ អាបាថគតេ រូបេ តេនេវ សម្បដិច្ឆនាទិប្បមាណេន ជវនំ ឧប្បាទេស្សាមិ, នាហំ តំ បមាណំ អតិក្កមិត្វា រជ្ជនាទិវសេន ឧប្បជ្ជិតុំ ទស្សាមីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯសេវ នយោ សុតមុតេ ។ **មុត**ន្តិ គន្ធរសផោដ្ឋព្ពារម្មណវិញ្ញាណេហិ សទ្ធឹ គន្ធរសផោដ្ឋព្ពាយតនំ វេទិតព្ពំ។ **វិញ្ញាតេ វិញ្ញាតមត្ត**ន្តិ ឯត្ថ បន វិញ្ញាតំ នាម មនោទ្វារាវជ្ជនេន វិញ្ញាតារម្មណំ។ តស្មឹ វិញ្ញាតេ វិញ្ញាតមត្តន្តិ អាវជ្ជនប្បមាណំ។ យថា អាវជ្ជនំ ន រជ្ជតិ, ន ទុស្សតិ, ន មុយ្ហតិ, ឯវំ រជ្ជនាទិវសេន ច ឧប្បជ្ជិតុំ អទត្វា អាវជ្ជនប្បមាណេនេវ ចិត្តំ បបេស្សាមីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **ឯវញ្ហិ តេ, ពាហិយ, សិក្ខិតព្ព**ន្តិ ឯវំ ឥមាយ បដិបទាយ តយា, ពាហិយ, តិស្សន្នំ សិក្ខានំ អនុវត្តនវសេន សិក្ខិតព្ពំ។

ឥតិ ភគវា ពាហិយស្ស សំខិត្តរុចិតាយ ឆហិ វិញ្ញាណកាយេហិ សទ្ធឹ ឆទ្វារម្មណភេទភិន្នំ វិបស្សនាយ វិសយំ ទិដ្ឋាទីហិ ចតូហិ កោដ្ឋាសេហិ វិភជិត្វា តត្ថស្ស ញាតតីរណបរិញ្ញំ ទស្សេតិ។ កថំ? ឯត្ថ ហិ រូបាយតនំ បស្សិតព្ពដ្ឋេន ទិដ្ឋំ នាម, ចក្ខុវិញ្ញាណំ បន សទ្ធឹ តំទ្វារិកវិញ្ញាណេហិ ទស្សនដ្ឋេន, តទុភយម្បិ យថាបច្ចយំ បវត្តមានំ ធម្មមត្តមេវ, ន ឯត្ថ កោចិ កត្តា វា ការេតា វា, យតោ តំ ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចំ, ឧទយព្ពយប្បដិបីឡនដ្ឋេន ទុក្ខំ, អវសវត្តនដ្ឋេន អនត្តាតិ កុតោ តត្ថ បណ្ឌិតស្ស រជ្ជនាទីនំ ឱកាសោតិ? អយមេត្ថ អធិប្បាយោ សុតាទីសុបិ។

ឥទានិ ញាតតីរណបរិញ្ញាសុ បតិដ្ឋិតស្ស ឧបរិ សហ មគ្គផលេន បហានបរិញ្ញំ ទស្សេតុំ, **“យតោ ខោ តេ, ពាហិយា”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **យតោ**តិ យទា, យស្មា វា។ **តេ**តិ តវ។ **តតោ**តិ តទា, តស្មា វា។ **តេនា**តិ តេន ទិដ្ឋាទិនា, ទិដ្ឋាទិបដិពទ្ធេន រាគាទិនា វា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ពាហិយ, តវ យស្មឹ កាលេ យេន វា ការណេន ទិដ្ឋាទីសុ មយា វុត្តវិធឹ បដិបជ្ជន្តស្ស អវិបរីតសភាវាវពោធេន ទិដ្ឋាទិមត្តំ ភវិស្សតិ, តស្មឹ កាលេ តេន វា ការណេន ទិដ្ឋាទិបដិពទ្ធេន រាគាទិនា សហ ន ភវិស្សសិ, រត្តោ វា ទុដ្ឋោ វា មូឡ្ហោ វា ន ភវិស្សសិ, បហីនរាគាទិកត្តា តេន វា ទិដ្ឋាទិនា សហ បដិពទ្ធោ ន ភវិស្សសីតិ។ **តតោ ត្វំ, ពាហិយ, ន តត្ថា**តិ យទា យស្មា វា ត្វំ តេន វា គេន វា រត្តោ ទោសេន វា ទុដ្ឋោ មោហេន វា មូឡ្ហោ ន ភវិស្សសិ, តទា តស្មា វា ត្វំ តត្ថ ទិដ្ឋាទិកេ ន ភវិស្សសិ, តស្មឹ ទិដ្ឋេ វា សុតមុតវិញ្ញាតេ វា “ឯតំ មម, ឯសោហមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តា”តិ តណ្ហាមានទិដ្ឋីហិ អល្លីនោ បតិដ្ឋិតោ ន ភវិស្សសិ។ ឯត្តាវតា បហានបរិញ្ញំ មត្ថកំ បាបេត្វា ខីណាសវភូមិ ទស្សិតា។

តតោ ត្វំ, ពាហិយ, នេវិធ ន ហុរំ ន ឧភយមន្តរេនាតិ យទា ត្វំ, ពាហិយ, តេន រាគាទិនា តត្ថ ទិដ្ឋាទីសុ បដិពទ្ធោ ន ភវិស្សសិ, តទា ត្វំ នេវ ឥធលោកេ ន បរលោកេ ន ឧភយត្ថាបិ។ **ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា**តិ កិលេសទុក្ខស្ស ច វដ្ដទុក្ខស្ស ច អយមេវ ហិ អន្តោ អយំ បរិវដុមភាវោតិ អយមេវ ហិ ឯត្ថ អត្ថោ។ យេ បន "ឧភយមន្តរេនា"តិ បទំ គហេត្វា អន្តរាភវំ នាម ឥច្ឆន្តិ, តេសំ តំ មិច្ឆា។ អន្តរាភវស្ស ហិ ភាវោ អភិធម្មេ បដិក្ខិត្តោយេវ។ អន្តរេនាតិ វចនំ បន វិកប្បន្តរទីបនំ, តស្មា អយមេត្ថ អត្ថោ – "នេវ ឥធ ន ហុរំ, អបរោ វិកប្បោ ន ឧភយ"ន្តិ។

អថ វា អន្តរេនាតិ វចនំ បន វិកប្បន្តរាភាវទីបនំ។ តស្សត្ថោ – "នេវ ឥធ ន ហុរំ, ឧភយមន្តរេ បន ន អញ្ញដ្ឋានំ អត្ថី"តិ។ យេបិ ច "អន្តរាបរិនិព្ពាយី សម្ភវេសី"តិ ច ឥមេសំ សុត្តបទានំ អត្ថំ អយោនិសោ គហេត្វា "អត្ថិយេវ អន្តរាភវោ"តិ វទន្តិ, តេបិ យស្មា អវិហាទីសុ តត្ថ តត្ថ អាយុវេមជ្ឈំ អនតិក្កមិត្វា អន្តរា អគ្គមគ្គាធិគមេន អនវសេសកិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពាយតីតិ អន្តរាបរិនិព្ពាយី, ន អន្តរាភវភូតោតិ បុរិមស្ស សុត្តបទស្ស អត្ថោ។ បច្ឆិមស្ស ច យេ ភូតា ឯវ, ន ភវិស្សន្តិ, តេ ខីណាសវា បុរិមបទេ ភូតាតិ វុត្តា។ តព្ពិបរីតតាយ សម្ភវមេសន្តីតិ សម្ភវេសិនោ, អប្បហីនភវសំយោជនត្តា សេខា បុថុជ្ជនា ច។ ចតូសុ វា យោនីសុ អណ្ឌជជលាពុជសត្តា យាវ អណ្ឌកោសំ វត្ថិកោសញ្ច ន ភិន្ទន្តិ, តាវ សម្ភវេសី នាម, អណ្ឌកោសតោ វត្ថិកោសតោ ច ពហិ និក្ខន្តា ភូតា នាម។ សំសេទជា ឱបបាតិកា ច បឋមចិត្តក្ខណេ សម្ភវេសី នាម, ទុតិយចិត្តក្ខណតោ បដ្ឋាយ ភូតា នាម។ យេន វា ឥរិយាបថេន ជាយន្តិ, យាវ តតោ អញ្ញំ ន បាបុណន្តិ, តាវ សម្ភវេសិនោ, តតោ បរំ ភូតាតិ អត្ថោ។ តស្មា នត្ថីតិ បដិក្ខិបិតព្ពា។ សតិ ហិ ឧជុកេ បាឡិអនុគតេ អត្ថេ កឹ អនិទ្ធារិតសាមត្ថិយេន អន្តរាភវេន បរិកប្បិតេន បយោជននិ្ត។

យេ បន "សន្តានវសេន បវត្តមានានំ ធម្មានំ អវិច្ឆេទេន ទេសន្តរេសុ បាតុភាវោ ទិដ្ឋោ, យថា តំ វីហិអាទិអវិញ្ញាណកសន្តានេ, ឯវំ សវិញ្ញាណកសន្តានេបិ អវិច្ឆេទេន ទេសន្តរេសុ បាតុភាវេន ភវិតព្ពំ។ អយញ្ច នយោ សតិ អន្តរាភវេ យុជ្ជតិ, ន អញ្ញថា"តិ យុត្តឹ វទន្តិ។ តេន ហិ ឥទ្ធិមតោ ចេតោវសិប្បត្តស្ស ចិត្តានុគតិកំ កាយំ អធិដ្ឋហន្តស្ស ខណេន ព្រហ្មលោកតោ ឥធូបសង្កមនេ ឥតោ វា ព្រហ្មលោកគមនេ យុត្តិ វត្តព្ពា។ យទិ សព្ពត្ថេវ អវិច្ឆិន្នទេសេ ធម្មានំ បវត្តិ ឥច្ឆិតា, យទិបិ សិយា ឥទ្ធិមន្តានំ ឥទ្ធិវិសយោ អចិន្តេយ្យោតិ។ តំ ឥធាបិ សមានំ "កម្មវិបាកោ អចិន្តេយ្យោ"តិ វចនតោ។ តស្មា តំ តេសំ មតិមត្តមេវ។ អចិន្តេយ្យសភាវា ហិ សភាវធម្មា, តេ កត្ថចិ បច្ចយវសេន វិច្ឆិន្នទេសេ បាតុភវន្តិ, កត្ថចិ អវិច្ឆិន្នទេសេ។ តថា ហិ មុខឃោសាទីហិ បច្ចយេហិ អញ្ញស្មិំ ទេសេ អាទាសបព្ពតប្បទេសាទិកេ បដិពិម្ពបដិឃោសាទិកំ បច្ចយុប្បន្នំ និព្ពត្តមានំ ទិស្សតិ, តស្មា ន សព្ពំ សព្ពត្ថ ឧបនេតព្ពន្តិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារោ បន បដិពិម្ពស្ស ឧទាហរណភាវសាធនាទិកោ អន្តរាភវកថាវិចារោ កថាវត្ថុបករណស្ស (កថា. ៥០៥; កថា. អដ្ឋ. ៥០៥) ដីកាយំ គហេតព្ពោ។

អបរេ បន "**ឥធា**តិ កាមភវោ, **ហុរ**ន្តិ អរូបភវោ, **ឧភយមន្តរេនា**តិ រូបភវោ វុត្តោ"តិ។ អញ្ញេ "**ឥធា**តិ អជ្ឈត្តិកាយតនានិ, **ហុរ**ន្តិ ពាហិរាយតនានិ, **ឧភយមន្តរេនា**តិ ចិត្តចេតសិកា"តិ។ "**ឥធា**តិ វា បច្ចយធម្មា, **ហុរ**ន្តិ បច្ចយុប្បន្នធម្មា, **ឧភយមន្តរេនា**តិ បណ្ណត្តិធម្មា វុត្តា"តិ វទន្តិ។ តំ សព្ពំ អដ្ឋកថាសុ នត្ថិ។ ឯវំ តាវ "ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្តំ ភវិស្សតី"តិអាទិនា ទិដ្ឋាទិវសេន ចតុធា តេភូមកធម្មា សង្គហេតព្ពា។ តត្ថ សុភសុខនិច្ចអត្តគ្គាហបរិវជ្ជនមុខេន អសុភទុក្ខានិច្ចានត្តានុបស្សនា ទស្សិតាតិ ហេដ្ឋិមាហិ វិសុទ្ធីហិ សទ្ធឹ សង្ខេបេនេវ វិបស្សនា កថិតា។ "តតោ ត្វំ, ពាហិយ, ន តេនា"តិ ឥមិនា រាគាទីនំ សមុច្ឆេទស្ស អធិប្បេតត្តា មគ្គោ។ "តតោ ត្វំ, ពាហិយ, ន តត្ថា"តិ ឥមិនា ផលំ។ "នេវិធា"តិអាទិនា អនុបាទិសេសា បរិនិព្ពានធាតុ កថិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេន វុត្តំ – "**អថ ខោ ពាហិយស្ស…បេ… អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចី**"តិ។

ឥមាយ សំខិត្តបទាយ ទេសនាយ **តាវទេវា**តិ តស្មិំយេវ ខណេ, ន កាលន្តរេ។ **អនុបាទាយា**តិ អគ្គហេត្វា។ **អាសវេហី**តិ អាភវគ្គំ អាគោត្រភុំ សវនតោ បវត្តនតោ ចិរបារិវាសិយដ្ឋេន មទិរាទិអាសវសទិសតាយ ច "អាសវា"តិ លទ្ធនាមេហិ កាមរាគាទីហិ។ **វិមុច្ចី**តិ សមុច្ឆេទវិមុត្តិយា បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិយា ច វិមុច្ចិ និស្សជ្ជិ។ សោ ហិ សត្ថុ ធម្មំ សុណន្តោ ឯវ សីលានិ សោធេត្វា យថាលទ្ធំ ចិត្តសមាធឹ និស្សាយ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា ខិប្បាភិញ្ញតាយ តាវទេវ សព្ពាសវេ ខេបេត្វា សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណិ។ សោ សំសារសោតំ ឆិន្ទិត្វា កតវដ្ដបរិយន្តោ អន្តិមទេហធរោ ហុត្វា ឯកូនវីសតិយា បច្ចវេក្ខណាសុ បវត្តាសុ ធម្មតាយ ចោទិយមានោ ភគវន្តំ បព្ពជ្ជំ យាចិ។ "បរិបុណ្ណំ តេ បត្តចីវរ"ន្តិ បុដ្ឋោ "ន បរិបុណ្ណ"ន្តិ អាហ។ អថ នំ សត្ថា "តេន ហិ បត្តចីវរំ បរិយេសា"តិ វត្វា បក្កាមិ។ តេន វុត្តំ – "**អថ ខោ ភគវា…បេ… បក្កាមី**"តិ។

សោ កិរ កស្សបទសពលស្ស សាសនេ វីសវស្សសហស្សានិ សមណធម្មំ ករោន្តោ "ភិក្ខុនា នាម អត្តនា បច្ចយេ លភិត្វា យថាទានំ ករោន្តេន អត្តនាវ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតី"តិ ឯកស្ស ភិក្ខុស្សបិ បត្តេន វា ចីវរេន វា

សង្គហំ នាកាសិ, តេនស្ស ឯហិភិក្ខុឧបសម្បទាយ ឧបនិស្សយោ នាហោសិ។ កេចិ បនាហុ – “សោ កិរ ពុទ្ធសុញ្ញេ លោកេ ចោរោ ហុត្វា ធនុកលាបំ សន្នយ្ហិត្វា អរញ្ញេ ចោរិកំ ករោន្តោ ឯកំ បច្ចេកពុទ្ធំ ទិស្វា បត្តចីវរលោភេន តំ ឧសុនា វិជ្ឈិត្វា បត្តចីវរំ គណ្ហិ, តេនស្ស ឥទ្ធិមយបត្តចីវរំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ, សត្ថា តំ ញត្វា ឯហិភិក្ខុភាវេន បព្ពជ្ជំ ន អទាសី”តិ។ តម្បិ បត្តចីវរបរិយេសនំ ចរមានំ ឯកា ធេនុ វេគេន អាបតន្តី បហរិត្វា ជីវិតក្ខយំ បាបេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ **“អថ ខោ អចិរបក្កន្តស្ស ភគវតោ ពាហិយំ ទារុចីរិយំ គាវី តរុណវច្ឆា អធិបតិត្វា ជីវិតា វោរោបេសី”**តិ។

តត្ថ **អចិរបក្កន្តស្សា**តិ ន ចិរំ បក្កន្តស្ស ភគវតោ។ **គាវី តរុណវច្ឆា**តិ ឯកា យក្ខិនី តរុណវច្ឆធេនុរូបា។ **អធិបតិត្វា**តិ អភិភវិត្វា មទ្ទិត្វា។ **ជីវិតា វោរោបេសី**តិ បុរិមស្មិំ អត្តភាវេ លទ្ធាឃាតតាយ ទិដ្ឋមត្តេនេវ វេរចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា សិង្គេន បហរិត្វា ជីវិតា វោរោបេសិ។

សត្ថា បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កតភត្តកិច្ចោ សម្ពហុលេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ នគរតោ និក្ខមន្តោ ពាហិយស្ស សរីរំ សង្ការដ្ឋានេ បតិតំ ទិស្វា ភិក្ខូ អាណាបេសិ – “ភិក្ខវេ, ឯកស្មិំ ឃរទ្វារេ ឋត្វា មញ្ចកំ អាហរាបេត្វា ឥទំ សរីរំ នគរតោ នីហរិត្វា ឈាបេត្វា ថូបំ ករោថា”តិ, ភិក្ខូ តថា អកំសុ។ កត្វា ច បន វិហារំ គន្ត្វា សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា អត្តនា កតកិច្ចំ អារោចេត្វា តស្ស អភិសម្បរាយំ បុច្ឆិំសុ។ អថ នេសំ ភគវា តស្ស បរិនិព្ពុតភាវំ អាចិក្ខិ។ ភិក្ខូ “តុម្ហេ, ភន្តេ, ‘ពាហិយោ ទារុចីរិយោ អរហត្តំ បត្តោ’តិ វទថ, កទា សោ អរហត្តំ បត្តោ”តិ បុច្ឆិំសុ។ “មម ធម្មំ សុតកាលេ”តិ ច វុត្តេ “កទា បនស្ស តុម្ហេហិ ធម្មោ កថិតោ”តិ? “បិណ្ឌាយ ចរន្តេន អជ្ជេវ អន្តរវីថិយំ ឋត្វា”តិ។ “អប្បមត្តកោ សោ, ភន្តេ, តុម្ហេហិ អន្តរវីថិយំ ឋត្វា កថិតធម្មោ, កថំ សោ តាវតកេន វិសេសំ និព្ពត្តេសី”តិ? “កិំ, ភិក្ខវេ, មម ធម្មំ ‘អប្បំ វា ពហុំ វា’តិ បមិណថ, អនេកានិ គាថាសហស្សានិបិ អនត្ថសំហិតានិ ន សេយ្យោ, អត្ថនិស្សិតំ បន ឯកម្បិ គាថាបទំ សេយ្យោ”តិ ទស្សេន្តោ –

> “សហស្សមបិ ចេ គាថា, អនត្ថបទសញ្ហិតា;
> ឯកំ គាថាបទំ សេយ្យោ, យំ សុត្វា ឧបសម្មតី”តិ។ (ធ. ប. ១០១) –

ធម្មបទេ ឥមំ គាថំ វត្វា “ន កេវលំ សោ បរិនិព្ពានមត្តេន, អថ ខោ មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ខិប្បាភិញ្ញានំ អគ្គភាវេនបិ បូជារហោ”តិ ទស្សេន្តោ “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ខិប្បាភិញ្ញានំ, យទិទំ ពាហិយោ ទារុចីរិយោ”តិ (អ. និ. ១.២១៦) តំ អាយស្មន្តំ ឯតទគ្គេ ឋបេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – **“អថ ខោ ភគវា សាវត្ថិយំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា…បេ…. បរិនិព្ពុតោ, ភិក្ខវេ, ពាហិយោ ទារុចីរិយោ”**តិ។

តត្ថ **បច្ឆាភត្ត**ន្តិ ភត្តកិច្ចតោ បច្ឆា។ **បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ**តិ បិណ្ឌបាតបរិយេសនតោ បដិនិវត្តោ។ បទទ្វយេនាបិ កតភត្តកិច្ចោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **នីហរិត្វា**តិ នគរតោ ពហិ នេត្វា។ **ឈាបេថា**តិ ទហថ។ **ថូបញ្ចស្ស ករោថា**តិ អស្ស ពាហិយស្ស សរីរធាតុយោ គហេត្វា ចេតិយញ្ច ករោថ ។ តត្ថ ការណមាហ – **“សព្រហ្មចារី វោ, ភិក្ខវេ, កាលកតោ”**តិ។ តស្សត្ថោ – យំ តុម្ហេ សេដ្ឋដ្ឋេន ព្រហ្មំ អធិសីលាទិបដិបត្តិធម្មំ សន្ទិដ្ឋំ ចរថ, តំ សោ តុម្ហេហិ សមានំ ព្រហ្មំ អចរីតិ សព្រហ្មចារី មរណកាលស្ស បត្តិយាវ កាលកតោ, តស្មា តំ មញ្ចកេន នីហរិត្វា ឈាបេថ, ថូបញ្ចស្ស ករោថាតិ។

តស្ស កា គតីតិ បញ្ចសុ គតីសុ តស្ស កតមា គតិ ឧបបត្តិ ភវភូតា, **គតី**តិ និប្ផត្តិ, អរិយោ បុថុជ្ជនោ វាតិ កា និដ្ឋាតិ អត្ថោ។ **អភិសម្បរាយោ**តិ បេច្ច ភវុប្បត្តិ ភវនិរោធោ វា។ កិញ្ចាបិ តស្ស ថូបករណាណត្តិយាវ បរិនិព្ពុតភាវោ អត្ថតោ បកាសិតោ ហោតិ, យេ បន ភិក្ខូ តត្ថកេន ន ជានីសុ, តេ “តស្ស កា គតី”តិ បុច្ឆិំសុ។ បាកដតរំ វា ការាបេតុកាមា តថា ភគវន្តំ បុច្ឆិំសុ។

បណ្ឌិតោតិ អគ្គមគ្គបញ្ញាយ អធិគតត្តា បណ្ឌេន ឥតោ គតោ បវត្តោតិ បណ្ឌិតោ។ **បច្ចបាទី**តិ បដិបជ្ជិ។ **ធម្មស្សា**តិ លោកុត្តរធម្មស្ស។ **អនុធម្ម**ន្តិ សីលវិសុទ្ធិអាទិបដិបទាធម្មំ។ អថ វា **ធម្មស្សា**តិ និព្ពានធម្មស្ស។ **អនុធម្ម**ន្តិ អរិយមគ្គផលធម្មំ។ **ន ច មំ ធម្មាធិករណ**ន្តិ ធម្មទេសនាហេតុ ន ច មំ វិហេសេសិ យថានុសិដ្ឋំ បដិបន្នត្តា។ យោ ហិ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា កម្មដ្ឋានំ វា គហេត្វា យថានុសិដ្ឋំ ន បដិបជ្ជតិ, សោ សត្ថារំ វិហេសេតិ នាម។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ – “វិហឹសសញ្ញី បគុណំ ន ភាសិំ, ធម្មំ បណីតំ មនុជេសុ ព្រហ្មេ”តិ (មហាវ. ៩; ម. និ. ១.២៨៣; ២.៣៣៩)។ អថ វា **ន ច មំ ធម្មាធិករណ**ន្តិ ន ច ឥមំ ធម្មាធិករណំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – វដ្ដទុក្ខតោ និយ្យានហេតុភូតំ ឥមំ មម សាសនធម្មំ សុប្បដិបន្នត្តា ន វិហេសេតិ។ ទុប្បដិបន្នោ ហិ សាសនំ ភិន្ទន្តោ សត្ថុ ធម្មសរីរេ បហារំ ទេតិ នាម។ អយំ បន សម្មាបដិបត្តិំ មត្ថកំ បាបេត្វា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ។ តេន វុត្តំ – **“បរិនិព្ពុតោ, ភិក្ខវេ, ពាហិយោ ទារុចីរិយោ”**តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ ថេរស្ស ពាហិយស្ស អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតភាវំ, តថា បរិនិព្ពុតានញ្ច ខីណាសវានំ គតិយា បចុរជនេហិ ទុព្ពិញ្ញេយ្យភាវំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទានន្តិ** ឥមំ អប្បតិដ្ឋិតបរិនិព្ពានានុភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **យត្ថា**តិ យស្មឹ និព្ពានេ អាបោ ច ន គាធតិ, បថវី ច តេជោ ច វាយោ ច ន គាធតិ, ន បតិដ្ឋាតិ។ កស្មា? និព្ពានស្ស អសង្ខតសភាវត្តា។ ន ហិ តត្ថ សង្ខតធម្មានំ លេសោបិ សម្ភវតិ។ **សុក្កា**តិ សុក្កវណ្ណតាយ សុក្កាតិ លទ្ធនាមា គហនក្ខត្តតារកា។ **ន ជោតន្តី**តិ ន ភាសន្តិ។ **អាទិច្ចោ នប្បកាសតី**តិ តីសុ ទីបេសុ ឯកស្មឹ ខណេ អាលោកផរណសមត្ថោ អាទិច្ចោបិ អាភាវសេន ន ទិព្ពតិ។ **ន តត្ថ ចន្ទិមា ភាតី**តិ សតិបិ ភាសុរភាវេ កន្តសីតលកិរណោ ចន្ទោបិ តស្មឹ និព្ពានេ អភាវតោ ឯវ អត្តនោ ជុណ្ហាវិភាសនេន ន វិរោចតិ។ យទិ តត្ថ ចន្ទិមសូរិយាទយោ នត្ថិ, លោកន្តរេ វិយ និច្ចន្ធការមេវ តំ ភវេយ្យាតិ អាសង្កំ សន្ធាយាហ "**តមោ តត្ថ ន វិជ្ជតី**"តិ។ សតិ ហិ រូបាភាវេ តមោ នាម ន សិយា។

យទា ច អត្តនា វេទិ, មុនិ មោនេន ព្រាហ្មណោតិ ចតុសច្ចមុននតោ មោនន្តិ លទ្ធនាមេន មគ្គញាណេន កាយមោនេយ្យាទីហិ ច សមន្នាគតត្តា "មុនី"តិ លទ្ធនាមោ អរិយសាវកព្រាហ្មណោ តេនេវ មោនសង្ខាតេន បដិវេធញាណេន យទា យស្មឹ កាលេ អគ្គមគ្គក្ខណេ អត្តនា សយមេវ អនុស្សវាទិកេ បហាយ អត្តបច្ចក្ខំ កត្វា និព្ពានំ វេទិ បដិវិជ្ឈិ។ "អវេទី"តិបិ បាឋោ, អញ្ញាសីតិ អត្ថោ។ **អថ រូបា អរូបា ច, សុខទុក្ខា បមុច្ចតី**តិ **អថា**តិ តស្ស និព្ពានស្ស ជាននតោ បច្ឆា។ **រូបា**តិ រូបធម្មា, តេន បញ្ចវោការភវោ ឯកវោការភវោ ច គហិតោ ហោតិ។ **អរូបា**តិ អរូបធម្មា, តេន រូបេនាមិស្សីកតោ អរូបភវោ គហិតោ ហោតិ។ សោ "ចតុវោការភវោ"តិបិ វុច្ចតិ។ **សុខទុក្ខា**តិ សព្ពត្ថ ឧប្បជ្ជនកសុខទុក្ខតោបិ វដ្ដតោ។ អថ វា **រូបា**តិ រូបលោកបដិសន្ធិតោ។ **អរូបា**តិ អរូបលោកបដិសន្ធិតោ។ **សុខទុក្ខា**តិ កាមាវចរបដិសន្ធិតោ។ កាមភវោ ហិ ព្យាមិស្សសុខទុក្ខោ។ ឯវមេតស្មា សកលតោបិ វដ្ដតោ អច្ចន្តមេវ មុច្ចតីតិ គាថាទ្វយេនបិ ភគវា "មយ្ហំ បុត្តស្ស ពាហិយស្ស ឯវរូបា និព្ពានគតី"តិ ទស្សេតិ។

ទសមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច ពោធិវគ្គវណ្ណនា។

២. មុចលិន្ទវគ្គោ

១. មុចលិន្ទសុត្តវណ្ណនា

១១. មុចលិន្ទវគ្គស្ស បឋមេ **មុចលិន្ទមូលេ**តិ ឯត្ថ មុចលិន្ទោ វុច្ចតិ នីបរុក្ខោ។ សោ "និចុលោ"តិបិ វុច្ចតិ, តស្ស សមីបេ។ កេចិ បន "មុចលោតិ តស្ស រុក្ខស្ស នាមំ, តំ វនជេដ្ឋកតាយ បន មុចលិន្ទោតិ វុត្ត"ន្តិ វទន្តិ។ **មហា អកាលមេឃោ**តិ អសម្បត្តេ វស្សកាលេ ឧប្បន្នមហាមេឃោ។ សោ ហិ គិម្ហានំ បច្ឆិមេ មាសេ សកលចក្កវាឡគព្ភំ បូរេន្តោ ឧទបាទិ។ **សត្តាហវទ្ទលិកា**តិ តស្មិំ ឧប្បន្នេ សត្តាហំ អវិច្ឆិន្នវុដ្ឋិកា អហោសិ។ **សីតវាតទុទ្ទិនី**តិ សា ច សត្តាហវទ្ទលិកា ឧទកផុសិតសម្មិស្សេន សីតវាតេន សមន្តតោ បរិព្ភមន្តេន ទុសិតទិវសត្តា ទុទ្ទិនី នាម អហោសិ។ **មុចលិន្ទោ នាម នាគរាជា**តិ តស្សេវ មុចលិន្ទរុក្ខស្ស សមីបេ បោក្ខរណិយា ហេដ្ឋា នាគភវនំ អត្ថិ, តត្ថ និព្ពត្តោ មហានុភាវោ នាគរាជា។ **សកភវនា**តិ អត្តនោ នាគភវនតោ។ **សត្តក្ខត្តុំ ភោគេហិ បរិក្ខិបិត្វា**តិ សត្តវារេ អត្តនោ សរីរភោគេហិ ភគវតោ កាយំ បរិវារេត្វា។ **ឧបរិមុទ្ធនិ មហន្តំ ផណំ វិហច្ចា**តិ ភគវតោ មុទ្ធប្បទេសស្ស ឧបរិ អត្តនោ មហន្តំ ផណំ បសារេត្វា។ "ផណំ ករិត្វា"តិបិ បាឋោ, សោ ឯវត្ថោ។

តស្ស កិរ នាគរាជស្ស ឯតទហោសិ "ភគវា ច មយ្ហំ ភវនសមីបេ រុក្ខមូលេ និសិន្នោ, អយញ្ច សត្តាហវទ្ទលិកា វត្តតិ, វាសាគារមស្ស លទ្ធុំ វដ្ដតី"តិ។ សោ សត្តរតនមយំ បាសាទំ និម្មិនិតុំ សក្កោន្តោបិ "ឯវំ កតេ កាយសារោ គហិតោ ន ភវិស្សតិ, ទសពលស្ស កាយវេយ្យាវច្ចំ ករិស្សាមី"តិ មហន្តំ អត្តភាវំ កត្វា សត្ថារំ សត្តក្ខត្តុំ ភោគេហិ បរិក្ខិបិត្វា ឧបរិ ផណំ កត្វា ធារេសិ។ "បរិក្ខេបព្ភន្តរំ លោហបាសាទេ ភណ្ឌាគារគព្ភប្បមាណំ អហោសី"តិ ខន្ធកដ្ឋកថាយំ (មហាវ. អដ្ឋ. ៥) វុត្តំ។ មជ្ឈិមដ្ឋកថាយំ បន "ហេដ្ឋាលោហបាសាទប្បមាណ"ន្តិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៨៤)។ "តច្ឆិតិច្ឆិតេន ឥរិយាបថេន សត្ថា វិហរិស្សតី"តិ កិរ នាគរាជស្ស អជ្ឈាសយោ។ ភគវា បន យថានិសិន្នោវ សត្តាហំ វីតិនាមេសិ។ តញ្ច ឋានំ សុបិហិតវាតបានំ សុផុសិតអគ្គឡទ្វារំ កូដាគារំ វិយ អហោសិ។ **មា ភគវន្តំ សីត**ន្តិអាទិ តស្ស តថា ករិត្វា ឋានការណបរិទីបនំ។ សោ ហិ "មា ភគវន្តំ សីតំ ពាធយិត្ថ, មា ឧណ្ហំ, មា ឌំសាទិសម្ផស្សោ ពាធយិត្ថា"តិ តថា ករិត្វា អដ្ឋាសិ។

តត្ថ កិញ្ចាបិ សត្តាហវទ្ទលិកាយ ឧណ្ហមេវ នត្ថិ, សចេ បន អន្តរន្តរា មេឃោ វិគច្ឆេយ្យ, ឧណ្ហំ ភវេយ្យ, តម្បិ មា ពាធយិត្ថាតិ ឯវំ តស្ស ចិន្តេតុំ យុត្តំ។ កេចិ បនេត្ថ វទន្តិ "ឧណ្ហគ្គហណំ ភោគបរិក្ខេបស្ស វិបុលភាវករណេ ការណកិត្តនំ។ ខុទ្ទកេ ហិ តស្មិំ ភគវន្តំ នាគស្ស សរីរសម្ភូតា ឧស្មា ពាធេយ្យ, វិបុលភាវករណេន បន តាទិសំ 'មា ឧណ្ហំ ពាធយិត្ថា'តិ តថា ករិត្វា អដ្ឋាសី"តិ។

វិទ្ធន្តិ ឧព្ពិទ្ធំ, មេឃវិគមេន ទូរីភូតន្តិ អត្ថោ។ **វិគតវលាហក**ន្តិ អបគតមេឃំ។ **ទេវ**ន្តិ អាកាសំ។ **វិទិត្វា**តិ "ឥទានិ វិគតវលាហកោ អាកាសោ, នត្ថិ ភគវតោ សីតាទិឧបទ្ទវោ"តិ ញត្វា។ **វិនិវេឋេត្វា**តិ អបនេត្វា។ **សកវណ្ណ**ន្តិ អត្តនោ នាគរូបំ។ **បដិសំហរិត្វា**តិ អន្តរធាបេត្វា។ **មាណវកវណ្ណ**ន្តិ កុមារករូបំ។

ឯតមត្ថន្តិ វិវេកសុខប្បដិសំវេទិនោ យត្ថ កត្ថចិ សុខមេវ ហោតីតិ ឯតមត្ថំ សព្ពាការេន ជានិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ វិវេកសុខានុភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **សុខោ វិវេកោ**តិ និព្ពានសង្ខាតោ ឧបធិវិវេកោ សុខោ។ **តុដ្ឋស្សា**តិ ចតុមគ្គញាណសន្តោសេន តុដ្ឋស្ស។ **សុតធម្មស្សា**តិ បកាសិតធម្មស្ស វិស្សុតធម្មស្ស។ **បស្សតោ**តិ តំ វិវេកំ, យំ វា កិញ្ចិ បស្សិតព្ពំ នាម, តំ សព្ពំ អត្តនោ វីរិយពលាធិគតេន ញាណចក្ខុនា បស្សន្តស្ស។ **អព្យាបជ្ជ**ន្តិ អកុប្បនភាវោ, ឯតេន មេត្តាបុព្ពភាគោ ទស្សិតោ។ **បាណភូតេសុ សំយមោ**តិ សត្តេសុ ច សំយមោ អវិហឹសនភាវោ សុខោតិ អត្ថោ។ ឯតេន ករុណាបុព្ពភាគោ ទស្សិតោ។

សុខា វិរាគតា លោកេតិ វិគតរាគតាបិ លោកេ សុខា។ កីទិសី? **កាមានំ សមតិក្កមោ**តិ, យា កាមានំ សមតិក្កមោតិ វុច្ចតិ, សា វិគតរាគតាបិ សុខាតិ អត្ថោ, ឯតេន អនាគាមិមគ្គោ កថិតោ។ **អស្មិមានស្ស យោ វិនយោ**តិ ឥមិនា បន អរហត្តំ កថិតំ។ អរហត្តញ្ហិ អស្មិមានស្ស បដិប្បស្សទ្ធិវិនយោតិ វុច្ចតិ, ឥតោ បរញ្ច សុខំ នាម នត្ថិ, តេនាហ "**ឯតំ វេ បរមំ សុខ**"ន្តិ។ ឯវំ អរហត្តេន ទេសនាយ កូដំ គណ្ហីតិ។

បឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. រាជសុត្តវណ្ណនា

១២. ទុតិយេ **សម្ពហុលានន្តិ** វិនយបរិយាយេន តយោ ជនា “សម្ពហុលា”តិ វុច្ចន្តិ, តតោ បរំ សង្ឃោ។ សុត្តន្តបរិយាយេន បន តយោ តយោ ឯវ, តតោ ឧទ្ធំ សម្ពហុលា។ តស្មា ឥធាបិ សុត្តន្តបរិយាយេន សម្ពហុលាតិ វេទិតព្ពា។ **ឧបដ្ឋានសាលាយន្តិ** ធម្មសភាមណ្ឌបេ។ សា ហិ ធម្មំ ទេសេតុំ អាគតស្ស តថាគតស្ស ភិក្ខូនំ ឧបដ្ឋានករណដ្ឋានន្តិ “ឧបដ្ឋានសាលា”តិ វុច្ចតិ។ អថ វា យត្ថ ភិក្ខូ វិនយំ វិនិច្ឆិនន្តិ, ធម្មំ កថេន្តិ, សាកច្ឆំ សមាបជ្ជន្តិ, សន្និបតនវសេន បកតិយា ឧបតិដ្ឋន្តិ, សា សាលាបិ មណ្ឌបោបិ “ឧបដ្ឋានសាលា”ត្វេវ វុច្ចតិ។ តត្ថាបិ ហិ ពុទ្ធាសនំ និច្ចំ បញ្ញត្តមេវ ហោតិ។ ឥទញ្ហិ ពុទ្ធានំ ធរមានកាលេ ភិក្ខូនំ ចារិត្តំ។ **សន្និសិន្នានន្តិ** និសជ្ជនវសេន សង្គម្ម និសិន្នានំ។ **សន្និបតិតានន្តិ** តតោ តតោ អាគន្ត្វា សន្និបតនវសេន សន្និបតិតានំ។ អថ វា ពុទ្ធាសនំ បុរតោ កត្វា សត្ថុ សម្មុខេ វិយ អាទរុប្បត្តិយា សក្កច្ចំ និសីទនវសេន សន្និសិន្នានំ, សមានជ្ឈាសយត្តា អញ្ញមញ្ញស្មិំ អជ្ឈាសយេន សុដ្ឋុ សម្មា ច និបតនវសេន សន្និបតិតានំ។ **អយន្តិ** ឥទានិ វុច្ចមានំ និទ្ទិសតិ។ **អន្តរាកថាតិ** កម្មដ្ឋានមនសិការឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាទីនំ អន្តរា អញ្ញា ឯកា កថា, អថ វា មជ្ឈន្តិកេ លទ្ធស្ស សុគតោវាទស្ស, សាយំ លភិតព្ពស្ស ធម្មស្សវនស្ស ច អន្តរា បវត្តត្តា អន្តរាកថា, សមណសមាចារស្សេវ វា អន្តរា បវត្តា អញ្ញា ឯកា កថាតិ អន្តរាកថា។ **ឧទបាទីតិ** ឧប្បន្នា។

ឥមេសំ ទ្វិន្នំ រាជូនន្តិ និទ្ធារណេ សាមិវចនំ។ **មហទ្ធនតរោ វាតិ**អាទីសុ បថវិយំ និខណិត្វា ឋបិតំ សត្តរតននិចយសង្ខាតំ មហន្តំ ធនំ ឯតស្សាតិ មហទ្ធនោ, ទ្វីសុ អយំ អតិសយេន មហទ្ធនោតិ **មហទ្ធនតរោ**។ វាសទ្ទោ វិកប្បត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ បន វិសេសោ – និច្ចបរិព្ពយវសេន មហន្តោ ភោគោ ឯតស្សាតិ **មហាភោគោ**។ ទេវសិកំ បវិសនអាយភូតោ មហន្តោ កោសោ ឯតស្សាតិ **មហាកោសោ**។ អបរេ បន “ទេវសិកំ បវិសនអាយភូតំ មណិសារផេគ្គុកុម្ភាទិភេទភិន្នំ បរិគ្គហវត្ថុ ធនំ, តទេវ សារគព្ភាទីសុ និហិតំ កោសោ”តិ វទន្តិ។ វជិរោ, មហានីលោ, ឥន្ទនីលោ, មរកតោ, វេឡុរិយោ, បទុមរាគោ, ផុស្សរាគោ, កក្កេតនោ, បុលាកោ, វិមលោ, លោហិតង្កោ , ផលិកោ, បវាឡោ, ជោតិរសោ, គោមុត្តកោ, គោមេទកោ, សោគន្ធិកោ, មុត្តា, សង្ខោ, អញ្ជនមូលោ, រាជបដ្ដោ, អមតំសកោ, បិយកោ, ព្រាហ្មណី ចាតិ ចតុវីសតិ **មណិ** នាម។ សត្ត លោហានិ កហាបណោ ច **សារោ** នាម។ សយនច្ឆាទនបាវុរណគជទន្តសិលាទីនិ **ផេគ្គុ** នាម។ ចន្ទនាគរុកុង្កុមតគរកប្បូរាទិ **កុម្ភា** នាម។ តត្ថ បុរិមេន អាទិសទ្ទេន សាលិវីហិអាទិមុគ្គមាសាទិបុព្ពណ្ណាបរណ្ណភេទំ ធញ្ញវិកតី អាទី កត្វា យំ សត្តានំ ឧបភោគបរិភោគភូតំ វត្ថុ, តំ សព្ពំ សង្គយ្ហតិ។ មហន្តំ វិជិតំ រដ្ឋំ ឯតស្សាតិ **មហាវិជិតោ**។ មហន្តោ ហត្ថិអស្សាទិវាហនោ ឯតស្សាតិ **មហាវាហនោ**។ មហន្តំ សេនាពលញ្ចេវ ថាមពលញ្ច ឯតស្សាតិ **មហព្ពលោ**។ ឥច្ឆិតនិព្ពត្តិសង្ខាតា បុញ្ញកម្មនិព្ពត្តា មហតី ឥទ្ធិ ឯតស្សាតិ **មហិទ្ធិកោ**។ តេជសង្ខាតោ ឧស្សាហមន្តបភុសត្តិសង្ខាតោ វា មហន្តោ អានុភាវោ ឯតស្សាតិ **មហានុភាវោ**។

ឯត្ថ ច បឋមេន អាយសម្បទា, ទុតិយេន វិត្តូបករណសម្បទា, តតិយេន វិភវសម្បទា, ចតុត្ថេន ជនបទសម្បទា, បញ្ចមេន យានសម្បទា, ឆដ្ឋេន បរិវារសម្បទាយ សទ្ធឹ អត្តសម្បទា, សត្តមេន បុញ្ញកម្មសម្បទា, អដ្ឋមេន បភាវសម្បទា តេសំ រាជូនំ បកាសិតា ហោតិ។ តេន យា សា សាមិសម្បត្តិ, អមច្ចសម្បត្តិ, សេនាសម្បត្តិ, រដ្ឋសម្បត្តិ, វិភវសម្បត្តិ, មិត្តសម្បត្តិ, ទុគ្គសម្បត្តីតិ សត្ត បកតិសម្បទា រាជូនំ ឥច្ឆិតព្ពា។ តា សព្ពា យថារហំ បរិទីបិតាតិ វេទិតព្ពា។

ទានាទីហិ ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ បរិសំ រញ្ជេតីតិ **រាជា**។ មគធានំ ឥស្សរោតិ **មាគធោ**។ មហតិយា សេនាយ សមន្នាគតត្តា សេនិយគោត្តត្តា វា **សេនិយោ**។ ពិម្ពីតិ វុច្ចតិ សុវណ្ណំ, តស្មា សារពិម្ពីវណ្ណតាយ **ពិម្ពិសារោ**។ កេចិ បន “នាមមេវេតំ តស្ស រញ្ញោ”តិ វទន្តិ។ បច្ចាមិត្តំ បរសេនំ ជិនាតីតិ **បសេនទិ**។ កោសលរដ្ឋស្ស អធិបតីតិ **កោសលោ**។ **អយញ្ចរហីតិ** ឯត្ថ **ចរហីតិ** និបាតមត្តំ។ **វិប្បកតាតិ** អបរិយោសិតា។ អយំ តេសំ ភិក្ខូនំ អន្តរាកថា អនិដ្ឋិតាតិ អត្ថោ។

សាយន្ហសមយន្តិ សាយន្ហេ ឯកំ សមយំ។ **បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោតិ** តតោ តតោ រូបាទិអារម្មណតោ ចិត្តស្ស បដិសំហរណតោ បដិសល្លានសង្ខាតាយ ផលសមាបត្តិតោ យថាកាលបរិច្ឆេទំ វុដ្ឋិតោ។ ភគវា ហិ បុព្ពណ្ហសមយំ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ សាវត្ថឹ បវិសិត្វា ភិក្ខូនំ សុលភបិណ្ឌបាតំ កត្វា កតភត្តកិច្ចោ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ សាវត្ថិតោ និក្ខមិត្វា វិហារំ បវិសិត្វា គន្ធកុដិប្បមុខេ ឋត្វា វត្តំ ទស្សេត្វា ឋិតានំ ភិក្ខូនំ យថាសមុដ្ឋិតំ សុគតោវាទំ ទត្វា តេសុ អរញ្ញរុក្ខមូលាទិទិវាដ្ឋានំ ឧទ្ទិស្ស គតេសុ គន្ធកុដឹ បវិសិត្វា ផលសមាបត្តិសុខេន ទិវសភាគំ វីតិនាមេត្វា យថាកាលបរិច្ឆេទេ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ, “មយ្ហំ ឧបគមនំ អាគមយមានា ចតស្សោ បរិសា សកលវិហារំ បរិបូរេន្តិយោ និសិន្នា, ឥទានិ មេ ធម្មទេសនត្ថំ ធម្មសភាមណ្ឌលំ ឧបគន្តុំ កាលោ”តិ អាសនតោ វុដ្ឋាយ, កេសរសីហោ វិយ កញ្ចនគុហាយ សុរភិគន្ធកុដិតោ និក្ខមិត្វា យូថំ ឧបសង្កមន្តោ មត្តវរវារណោ វិយ អ

កាយចាបល្លេន ចារុវិក្កន្តគមនោ អសីតិអនុព្យញ្ជនប្បដិមណ្ឌិតពាត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណសមុជ្ជលាយ ព្យាមប្បភាយ បរិក្ខេបវិលាសសម្បន្នាយ បភស្សរកេតុមាលាលង្កតាយ នីលបីត លោហិតោទាតមញ្ជិដ្ឋបភស្សរានំ វសេន ឆព្ពណ្ណពុទ្ធរំសិយោ វិស្សជ្ជេន្តិយា អចិន្តេយ្យានុភាវាយ អនុបមាយ ពុទ្ធលីលាយ សមន្នាគតាយ រូបកាយសម្បត្តិយា សកលវិហារំ ឯកាលោកំ កុរុមានោ ឧបដ្ឋានសាលំ ឧបសង្កមិ។ តេន វុត្តំ – **“អថ ខោ ភគវា…បេ…. តេនុបសង្កមី”**តិ។

ឯវំ ឧបសង្កមិត្វា វត្តំ ទស្សេត្វា និសិន្នេ តេ ភិក្ខូ តុណ្ហីភូតេ ទិស្វា “មយិ អកថេន្តេ ឥមេ ភិក្ខូ ពុទ្ធគារវេន កប្បម្បិ ន កថេស្សន្តី”តិ កថាសមុដ្ឋាបនត្ថំ **“កាយ នុត្ថ, ភិក្ខវេ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កាយ នុត្ថា**តិ កតមាយ នុ ភវថ។ “កាយ នោត្ថា”តិបិ បាឡិ, សោ ឯវត្ថោ, “កាយ ន្វេត្ថា”តិបិ បឋន្តិ, តស្ស កតមាយ នុ ឯត្ថាតិ អត្ថោ។ តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ – ភិក្ខវេ, កតមាយ នាម កថាយ ឥធ សន្និសិន្នា ភវថ, កតមា ច តុម្ហាកំ កថា មមាគមនបច្ចយា អនិដ្ឋិតា, តំ និដ្ឋាបេស្សាមីតិ ឯវំ សព្ពញ្ញុបវារណាយ បវារេសិ។

ន ខ្វេតន្តិ ន ខោ ឯតំ, អយមេវ វា បាឋោ។ “ន ខោត”ន្តិបិ បឋន្តិ, ន ខោ ឯតំ ឥច្ចេវ បទវិភាគោ។ **កុលបុត្តាន**ន្តិ ជាតិអាចារកុលបុត្តានំ។ **សទ្ធា**តិ សទ្ធាយ, កម្មផលសទ្ធាយ រតនត្តយសទ្ធាយ ច។ **អគារស្មា**តិ ឃរតោ, គហដ្ឋភាវាតិ អត្ថោ។ **អនគារិយ**ន្តិ បព្ពជ្ជំ។ **បព្ពជិតាន**ន្តិ ឧបគតានំ ។ **យ**ន្តិ កិរិយាបរាមសនំ។ តត្ថាយំ បទយោជនា – “ភិក្ខវេ, តុម្ហេ នេវ រាជាភិនីតា ន ចោរាភិនីតា ន ឥណដ្ដា ន ជីវិតបកតា បព្ពជិតា, អថ ខោ សទ្ធាយ អគារតោ និក្ខមិត្វា មម សាសនេ បព្ពជិតា, តុម្ហេ ឯតរហិ ឯវរូបឹ រាជប្បដិសំយុត្តំ តិរច្ឆានកថំ កថេយ្យាថ, យំ ឯវរូបាយ កថាយ កថនំ, ឯតំ តុម្ហាកំ ន ខោ បតិរូបំ ន យុត្តមេវា”តិ។

ឯវំ សន្និបតិតានំ បព្ពជិតានំ អប្បតិរូបំ បដិក្ខិបិត្វា ឥទានិ នេសំ បតិរូបំ បដិបត្តឹ អនុជានន្តោ **“សន្និបតិតានំ វោ, ភិក្ខវេ, ទ្វយំ ករណីយំ ធម្មី វា កថា អរិយោ វា តុណ្ហីភាវោ”**តិ អាហ។ តត្ថ **វោ**តិ តុម្ហាកំ។ ករណីយន្តិ ហិ បទំ អបេក្ខិត្វា កត្តរិ សាមិវចនមេតំ, តស្មា តុម្ហេហីតិ អត្ថោ។ **ទ្វយំ ករណីយ**ន្តិ ទ្វេ កាតព្ពា។ **ធម្មី កថា**តិ ចតុសច្ចធម្មតោ អនបេតា កថា, បវត្តិនិវត្តិបរិទីបិនី ធម្មទេសនាតិ អត្ថោ។ ទសកថាវត្ថុសង្ខាតាបិ ហិ ធម្មកថា តទេកទេសា ឯវាតិ។ **អរិយោ**តិ ឯកន្តហិតាវហត្តា អរិយោ, វិសុទ្ធោ ឧត្តមោតិ វា អរិយោ។ **តុណ្ហីភាវោ**តិ សមថវិបស្សនាភាវនាភូតំ អកថនំ។ កេចិ បន “វចីសង្ខារបដិបក្ខភាវតោ ទុតិយជ្ឈានំ អរិយោ តុណ្ហីភាវោ”តិ វទន្តិ។ អបរេ “ចតុត្ថជ្ឈានំ អរិយោ តុណ្ហីភាវោ”តិ វទន្តិ។ អយំ បនេត្ថ អត្ថោ – “ភិក្ខវេ, ចិត្តវិវេកស្ស បរិព្រូហនត្ថំ វិវេកដ្ឋកាយា សុញ្ញាគារេ វិហរន្តា សចេ កទាចិ សន្និបតថ, ឯវំ សន្និបតិតេហិ តុម្ហេហិ ‘អស្សុតំ សាវេតិ សុតំ វា បរិយោទបេតី’តិ វុត្តនយេន អញ្ញមញ្ញស្សូបការាយ ខន្ធាទីនំ អនិច្ចតាទិបដិសំយុត្តា ធម្មកថា វា បវត្តេតព្ពា, អញ្ញមញ្ញំ អព្យាពាធនត្ថំ ឈានសមាបត្តិយា វា វិហរិតព្ព”ន្តិ។

តត្ថ បុរិមេន ករណីយវចនេន អនោតិណ្ណានំ សាសនេ ឱតរណូបាយំ ទស្សេតិ, បច្ឆិមេន ឱតិណ្ណានំ សំសារតោ និស្សរណូបាយំ។ បុរិមេន វា អាគមវេយ្យត្តិយេ និយោជេតិ, បច្ឆិមេន អធិគមវេយ្យត្តិយេ។ អថ វា បុរិមេន សម្មាទិដ្ឋិយា បឋមំ ឧប្បត្តិហេតុំ ទីបេតិ, ទុតិយេន ទុតិយំ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, ហេតូ ទ្វេ បច្ចយា សម្មាទិដ្ឋិយា ឧប្បាទាយ បរតោ ច ឃោសោ, បច្ចត្តញ្ច យោនិសោ មនសិការោ”តិ (អ. និ. ២.១២៧)។

បុរិមេន វា លោកិយសម្មាទិដ្ឋិយា មូលការណំ វិភាវេតិ, បច្ឆិមេន លោកុត្តរសម្មាទិដ្ឋិយា មូលការណន្តិ ឯវមាទិនា ឯត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ តេហិ ភិក្ខូហិ កិត្តិតកាមសម្បត្តិតោ ឈានាទិសម្បត្តិ សន្តតរា ចេវ បណីតតរា ចាតិ ឯតមត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ អរិយវិហារសុខានុភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **យញ្ច កាមសុខំ លោកេ**តិ លោកសទ្ទោ “ខន្ធលោកោ អាយតនលោកោ ធាតុលោកោ”តិអាទីសុ (មហានិ. ៣, ៧; ចូឡនិ. អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ២) សង្ខារេសុ អាគតោ។

> “យាវតា ចន្ទិមសូរិយា បរិហរន្តិ,
> ទិសា ភន្តិ វិរោចនា;
> តាវ សហស្សធា លោកោ,
> ឯត្ថ តេ វត្តតី វសោ”តិ។ –

អាទីសុ (ម. និ. ១.៥០៣) ឱកាសេ អាគតោ។ “អទ្ទសា ខោ ភគវា ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ”តិអាទីសុ (មហាវ. ៩; ម. និ. ១.២៨៣) សត្តេសុ។ ឥធ បន សត្តលោកេ ឱកាសលោកេ ច វេទិតព្ពោ។ តស្មា អវីចិតោ បដ្ឋាយ ឧបរិ ព្រហ្មលោកតោ ហេដ្ឋា ឯតស្មិំ លោកេ យំ វត្ថុកាមេ បដិច្ច កិលេសកាមវសេន ឧប្បជ្ជនតោ កាម សហគតំ សុខំ។ **យញ្ចិទំ ទិវិយំ សុខ**ន្តិ យញ្ច ឥទំ ទិវិ ភវំ ទិព្ពវិហារវសេន ច លទ្ធព្ពំ ព្រហ្មានំ មនុស្សានញ្ច រូប សមាបត្តិសុខំ។ **តណ្ហក្ខយសុខស្សា**តិ យំ អាគម្ម តណ្ហា ខីយតិ, តំ និព្ពានំ អារម្មណំ កត្វា តណ្ហាយ ច បដិបស្សម្ភនវសេន បវត្តផលសមាបត្តិសុខំ តណ្ហក្ខយសុខំ នាម, តស្ស តណ្ហក្ខយសុខស្ស។ **ឯតេ**តិ លិង្គវិបល្លាសេន និទ្ទេសោ, ឯតានិ សុខានីតិ អត្ថោ។ កេចិ ឧភយម្បិ សុខសាមញ្ញេន គហេត្វា “**ឯត**”ន្តិ បឋន្តិ, តេសំ “កលំ នាគ្ឃតី”តិ បាឋេន ភវិតព្ពំ។

សោឡសិន្តិ សោឡសន្នំ បូរណីំ។ អយញ្ហេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – ចក្កវត្តិសុខំ អាទឹ កត្វា សព្ពស្មឹ មនុស្សលោកេ មនុស្សសុខំ, នាគសុបណ្ណាទិលោកេ នាគាទីហិ អនុភវិតព្ពំ សុខំ, ចាតុមហារាជិកាទិទេវលោកេ ឆព្ពិធំ កាម សុខន្តិ យំ ឯកាទសវិធេ កាមលោកេ ឧប្បជ្ជនកំ កាមសុខំ, យញ្ច ឥទំ រូបារូបទេវេសុ ទិព្ពវិហារភូតេសុ រូបា រូបជ្ឈានេសុ ច ឧប្បន្នត្តា “ទិវិយ”ន្តិ លទ្ធនាមំ លោកិយជ្ឈានសុខំ, សកលម្បិ តទុភយំ តណ្ហក្ខយសុខសង្ខាតំ ផលសមាបត្តិសុខំ សោឡស ភាគេ កត្វា តតោ ឯកភាគំ សោឡសភាគកុណេ លទ្ធំ ឯកភាគសង្ខាតំ កលំ ន អគ្ឃតីតិ។

អយញ្ច អត្ថវណ្ណនា ផលសមាបត្តិសាមញ្ញេន វុត្តា។ បាឡិយំ អវិសេសេន តណ្ហក្ខយស្ស អាគតត្តា បឋមផល សមាបត្តិសុខស្សាបិ កលំ លោកិយំ ន អគ្ឃតិ ឯវ។ តថា ហិ វុត្តំ –

> “បថព្យា ឯករជ្ជេន, សគ្គស្ស គមនេន វា;
> សព្ពលោកាធិបច្ចេន, សោតាបត្តិផលំ វរ”ន្តិ។ (ធ. ប. ១៧៨);

សោតាបត្តិសំយុត្តេបិ វុត្តំ –

> “កិញ្ចាបិ, ភិក្ខវេ, រាជា ចក្កវត្តី ចតុន្នំ ទីបានំ ឥស្សរិយាធិបច្ចំ រជ្ជំ ការេត្វា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតឹ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជតិ ទេវានំ តាវតឹសានំ សហព្យតំ, សោ តត្ថ នន្ទនេ វនេ អច្ឆរាសង្ឃ បរិវុតោ ទិព្ពេហិ ច បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតោ សមង្គីភូតោ បរិចារេតិ, សោ ចតូហិ ធម្មេហិ អសមន្នាគតោ។ អថ ខោ សោ អបរិមុត្តោវ និរយា, អបរិមុត្តោ តិរច្ឆានយោនិយា, អបរិមុត្តោ បេត្តិ វិសយា, អបរិមុត្តោ អបាយទុគ្គតិវិនិបាតា។ កិញ្ចាបិ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ បិណ្ឌិយាលោបេន យាបេតិ, នន្តកានិ ច ធារេតិ, សោ ចតូហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ, អថ ខោ សោ បរិមុត្តោ និរយា, បរិមុត្តោ តិរច្ឆានយោនិយា, បរិមុត្តោ បេត្តិវិសយា, បរិមុត្តោ អបាយទុគ្គតិវិនិបាតា។
>
> “កតមេហិ ចតូហិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោ ហោតិ ‘ឥតិបិ សោ ភគវា អរហំ…បេ… ពុទ្ធោ ភគវា’តិ។ ធម្មេ អវេច្ចប្បសាទេន…បេ…. វិញ្ញូហី’តិ។ សង្ឃេ អ វេច្ចប្បសាទេន…បេ…. បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្សា’តិ។ អរិយកន្តេហិ សីលេហិ សមន្នាគតោ ហោតិ អ ខណ្ឌេហិ…បេ…. សមាធិសំវត្តនិកេហិ។ ឥមេហិ ចតូហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ ហោតិ។ យោ ច, ភិក្ខវេ, ចតុន្នំ ទីបានំ បដិលាភោ, យោ ចតុន្នំ ធម្មានំ បដិលាភោ, ចតុន្នំ ទីបានំ បដិលាភោ ចតុន្នំ ធម្មានំ បដិលាភស្ស កលំ នាគ្ឃតិ សោឡសិ”ន្តិ (សំ. និ. ៥.៩៩៧)។

ឯវំ ភគវា សព្ពត្ថ លោកិយសុខំ សឧត្តរំ សាតិសយំ, លោកុត្តរសុខមេវ អនុត្តរន្តិ អតិសយន្តិ ភាជេសីតិ។

ទុតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ទណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

១៣. តតិយេ **កុមារកា**តិ ទារកា។ **អន្តរា ច សាវត្ថឹ អន្តរា ច ជេតវន**ន្តិ អន្តរាសទ្ទោ “តទន្តរំ កោ ជានេយ្យ, អញ្ញត្រ តថាគតា”តិ (អ. និ. ៦.៤៤; ១០.៧៥), “ជនា សង្គម្ម មន្តេន្តិ, មញ្ច ត្វញ្ច កិមន្តរ”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.២២៨) ការណេ អាគតោ។ “អទ្ទសា មំ, ភន្តេ, អញ្ញតរា ឥត្ថី វិជ្ជន្តរិកាយ ភាជនំ ធោវន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៤៩) ខណេ។ “យស្សន្តរតោ ន សន្តិ កោបា”តិអាទីសុ (ឧទា. ២០) ចិត្តេ។ “អន្តរា វោសានមាបាទី”តិអាទីសុ វេមជ្ឈេ។ “អបិចាយំ, ភិក្ខវេ, តបោទា ទ្វិន្នំ មហានិរយានំ អន្តរិកាយ អាគច្ឆតី”តិអាទីសុ (បារា. ២៣១) វិវរេ ។

ស្វាយមិជាបិ វិវរេ វេទិតព្ពោ។ តស្មា សាវត្ថិយា ច ជេតវនស្ស ច វិវរេតិ, ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អន្តរាសទ្ទយោគតោ ចេត្ថ ឧបយោគវចនំ “អន្តរា ច សាវត្ថឹ អន្តរា ច ជេតវន”ន្តិ។ ឦទិសេសុ ឋានេសុ អក្ខរចិន្តកា “អន្តរា គាមញ្ច នទិញ្ច គច្ឆតី”តិ ឯកមេវ អន្តរាសទ្ទំ បយុជ្ជន្តិ, សោ ទុតិយបទេនបិ យោជេតព្ពោ ហោតិ។ ឥធ បន យោជេត្វា វុត្តោ។

អហិំ ទណ្ឌេន ហនន្តីតិ ពិលតោ និក្ខមិត្វា គោចរាយ គច្ឆន្តំ កណ្ហសប្បំ ឆាតជ្ឈត្តំ អនុពន្ធិត្វា យដ្ឋីហិ បោថេន្តិ។ តេន ច សមយេន ភគវា សាវត្ថឹ បិណ្ឌាយ គច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ តេ ទារកេ អហិំ ទណ្ឌេន ហនន្តេ ទិស្វា “កស្មា កុមារកា ឥមំ អហិំ ទណ្ឌេន ហនថា”តិ បុច្ឆិត្វា “ឌំសនភយេន, ភន្តេ”តិ ច វុត្តេ “ឥមេ អត្តនោ សុខំ ករិស្សាមាតិ ឥមំ បហរន្តា និព្ពត្តដ្ឋានេ ទុក្ខំ អនុភវិស្សន្តិ, អហោ អវិជ្ជាយ និកតិកោសល្ល”ន្តិ ធម្មសំវេគំ ឧប្បាទេសិ។ តេនេវ ច ធម្មសំវេគេន ឧទានំ ឧទានេសិ។ តេន វុត្តំ **“អថ ខោ ភគវា**”តិអាទិ។

តត្ថ **ឯតមត្ថំ វិទិត្វា**តិ “ឥមេ ទារកា អត្តសុខាយ បរទុក្ខំ ករោន្តា សយំ បរត្ថ សុខំ ន លភិស្សន្តី”តិ ឯតមត្ថំ ជានិត្វាតិ ឯវមេកេ វណ្ណេន្តិ។ អញ្ញេសំ ទុប្បដិបន្នានំ សុខបរិយេសនំ អាយតឹ ទុក្ខាយ សំវត្តតិ, សុប្បដិបន្នានំ ឯកន្តេន សុខាយ សំវត្តតិ។ តស្មា “បរវិហេសាវិនិមុត្តា អច្ចន្តមេវ សុខភាគិនោ វត មយ្ហំ ឱវាទប្បដិករា”តិ សោមនស្សវសេនេវេតម្បិ សត្ថា ឧទានំ ឧទានេសីតិ វទន្តិ។ អបរេ បន ភណន្តិ “ឯវំ តេហិ កុមារកេហិ បវត្តិតំ បរវិហេឋនំ សព្ពាការេន អាទីនវតោ វិទិត្វា បរវិហេសាយ បរានុកម្បាយ ច យថាក្កមំ អាទីនវានិសំសវិភាវនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសី”តិ។

តត្ថ **សុខកាមានី**តិ ឯកន្តេនេវ អត្តនោ សុខស្ស ឥច្ឆនតោ សុខានុគិទ្ធានិ។ **ភូតានី**តិ បាណិនោ។ **យោ ទណ្ឌេន វិហឹសតី**តិ ឯត្ថ **ទណ្ឌេនា**តិ ទេសនាមត្តំ, ទណ្ឌេន វា លេឌ្ឌុសត្ថបាណិប្បហារាទីហិ វាតិ អត្ថោ។ អថ វា **ទណ្ឌេនា**តិ ទណ្ឌនេន។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យោ សុខកាមានិ សព្ពភូតានិ ជាតិអាទិនា យង្កនវសេន វចីទណ្ឌេន វា បាណិមុគ្គរសត្ថាទីហិ បោថនតាឡនច្ឆេទនាទិវសេន សរីរទណ្ឌេន វា សតំ វា សហស្សំ វា ឋាបនវសេន ធនទណ្ឌេន វាតិ ឥមេសុ ទណ្ឌេសុ យេន កេនចិ ទណ្ឌេន វិហឹសតិ វិហេឋេតិ ទុក្ខំ បាបេតិ, **អត្តនោ សុខមេសានោ, បេច្ច សោ ន លភតេ សុខ**ន្តិ សោ បុគ្គលោ អត្តនោ សុខំ ឯសន្តោ គវេសន្តោ បត្ថេន្តោ បេច្ច បរលោកេ មនុស្សសុខំ ទិព្ពសុខំ និព្ពានសុខន្តិ តិវិធម្បិ សុខំ ន លភតិ, អញ្ញទត្ថុ តេន ទណ្ឌេន ទុក្ខមេវ លភតីតិ អត្ថោ។

បេច្ច សោ លភតេ សុខន្តិ យោ ខន្តិមេត្តានុទ្ទយសម្បន្នោ “យថាហំ សុខកាមោ ទុក្ខប្បដិក្កូលោ, ឯវំ សព្ពេបី”តិ ចិន្តេត្វា សម្បត្តវិរតិអាទីសុ ឋិតោ វុត្តនយេន កេនចិ ទណ្ឌេន សព្ពានិបិ ភូតានិ ន ហឹសតិ ន ពាធតិ, សោ បុគ្គលោ បរលោកេ មនុស្សភូតោ មនុស្សសុខំ, ទេវភូតោ ទិព្ពសុខំ, ឧភយំ អតិក្កមន្តោ និព្ពានសុខំ លភតីតិ។ ឯត្ថ ច តាទិសស្ស បុគ្គលស្ស អវស្សំភាវិតាយ តំ សុខំ បច្ចុប្បន្នំ វិយ ហោតីតិ ទស្សេនត្ថំ “លភតេ”តិ វុត្តំ។ បុរិមគាថាយបិ ឯសេវ នយោ។

តតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សក្ការសុត្តវណ្ណនា

១៤. ចតុត្ថេ **តេន ខោ បន សមយេន ភគវា សក្កតោ ហោតី**តិ កប្បានំ សតសហស្សាធិកេសុ ចតូសុ អសង្ខ្យេយ្យេសុ បរិបូរិតស្ស បុញ្ញសម្ភារវិសេសស្ស ផលភូតេន “ឥតោ បរំ មយ្ហំ ឱកាសោ នត្ថី”តិ ឧស្សាហជាតេន វិយ ឧបរូបរិ វឌ្ឍមានេន សក្ការាទិនា ភគវា សក្កតោ ហោតិ។ សព្ពទិសាសុ ហិ យមកមហាមេឃោ វុដ្ឋហិត្វា មហោឃំ វិយ សព្ពបារមិយោ “ឯកស្មឹ អត្តភាវេ វិបាកំ ទស្សាមា”តិ សម្បិណ្ឌិតា វិយ ភគវតោ លាភសក្ការមហោឃំ និព្ពត្តយឹសុ។ តតោ អន្នបានវត្ថយានមាលាគន្ធវិលេបនាទិហត្ថា ខត្តិយព្រាហ្មណាទយោ អាគន្ត្វា “កហំ ពុទ្ធោ, កហំ ភគវា, កហំ ទេវទេវោ, កហំ នរាសភោ, កហំ បុរិសសីហោ”តិ ភគវន្តំ បរិយេសន្តិ។ សកដសតេហិ បច្ចយេ អាហរិត្វា ឱកាសំ អលភមានា សមន្តា គាវុតប្បមាណេបិ សកដធុរេន សកដធុរំ អាហច្ច តិដ្ឋន្តិ ចេវ អនុពន្ធន្តិ ច អន្ធកវិន្ទព្រាហ្មណាទយោ វិយ។ សព្ពំ តំ ខន្ធកេ (មហាវ. ២៨២) តេសុ តេសុ ច សុត្តេសុ អាគតនយេន វេទិតព្ពំ។ យថា ច ភគវតោ, ឯវំ ភិក្ខុសង្ឃស្សាតិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “យាវតា ខោ, ចុន្ទ, ឯតរហិ សង្ឃា វា គណា វា លោកេ ឧប្បន្នា, នាហំ, ចុន្ទ, អញ្ញំ ឯកសង្ឃម្បិ សមនុបស្សាមិ ឯវំ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តំ, យថយិទំ, ចុន្ទ, ភិក្ខុសង្ឃោ”តិ (ទី. និ. ៣.១៧៦)។

ស្វាយំ ភគវតោ ច ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ឧប្បន្នោ លាភសក្ការោ ឯកតោ ហុត្វា ទ្វិន្នំ មហានទីនំ ឧទកោឃោ វិយ អប្បមេយ្យោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ – “តេន ខោ បន សមយេន ភគវា សក្កតោ ហោតិ…បេ.... បរិក្ខារានំ, ភិក្ខុសង្ឃោបិ សក្កតោ…បេ.... បរិក្ខារាន”ន្តិ។

តិត្ថិយា បន បុព្ពេ អកតបុញ្ញតាយ ច ទុប្បដិបន្នតាយ ច អសក្កតា អគរុកតា, ពុទ្ធុប្បាទេន បន វិសេសតោ វិបន្នសោភា សូរិយុគ្គមនេ ខជ្ជោបនកា វិយ និប្បភា និត្តេជា ហតលាភសក្ការា អហេសុំ។ តេ តាទិសំ ភគវតោ សង្ឃស្ស ច លាភសក្ការំ អសហមានា ឥស្សាបកតា “ឯវំ ឥមេ ផរុសាហិ វាចាហិ ឃដ្ដេត្វា បលាបេស្សាមា”តិ ឧស្សូយា វិសុក្ខាំ ឧគ្គិរន្តា តត្ថ តត្ថ ភិក្ខូ អក្កោសន្តា បរិភាសន្តា វិចរិំសុ ។ តេន វុត្តំ – **“អញ្ញតិត្ថិយា បន បរិព្ពាជកា អសក្កតា ហោន្តិ…បេ.... បរិក្ខារានំ។ អថ ខោ តេ អញ្ញតិត្ថិយា បរិព្ពាជកា ភគវតោ សក្ការំ អសហមានា ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច គាមេ ច អរញ្ញេ ច ភិក្ខូ ទិស្វា អសព្ភាហិ ផរុសាហិ វាចាហិ អក្កោសន្តិ បរិភាសន្តិ រោសេន្តិ វិហេសេន្តី**”តិ។

តត្ថ **អសព្ភាហី**តិ អសភាយោគ្គាហិ សភាយំ សាធុជនសមូហេ វត្តុំ អយុត្តាហិ, ទុដ្ឋុល្លាហីតិ អត្ថោ។ **ផរុសាហី**តិ កក្ខឡាហិ មម្មច្ឆេទិកាហិ។ **អក្កោសន្តី**តិ ជាតិអាទីហិ អក្កោសវត្ថូហិ ខុំសេន្តិ។ **បរិភាសន្តី**តិ ភណ្ឌនវសេន ភយំ ឧប្បាទេន្តា តជ្ជេន្តិ។ **រោសេន្តី**តិ យថា បរស្ស រោសោ ហោតិ, ឯវំ អនុទ្ធំសនវសេន រោសំ ឧប្បាទេន្តិ។ **វិហេសេន្តី**តិ វិហេឋេន្តិ, វិវិធេហិ អាការេហិ អផាសុំ ករោន្តិ។

កថំ បនេតេ សមន្តបាសាទិកេ ភគវតិ ភិក្ខុសង្ឃេ ច អក្កោសាទីនិ បវត្តេសុន្តិ? ភគវតោ ឧប្បាទតោ បហីនលាភសក្ការតាយ ឧបហតចិត្តា បថវិំ ខណិត្វា បក្ខលន្តា វិយ អវណេ វេឡុរិយមណិម្ហិ វណំ ឧប្បាទេន្តា វិយ ច សុន្ទរិកំ នាម បរិព្ពាជិកំ សញ្ញាបេត្វា តាយ សត្ថុ ភិក្ខូនញ្ច អវណ្ណំ វុដ្ឋាបេត្វា អក្កោសាទីនិ បវត្តេសុំ។ តំ បនេតំ សុន្ទរិវត្ថុ បរតោ សុន្ទរិសុត្តេ (ឧទា. ៣៨) បាឡិយំយេវ អាគមិស្សតិ, តស្មា យមេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ តត្ថេវ វណ្ណយិស្សាម។

ភិក្ខូ ភគវតោ សន្តិកំ ឧបសង្កមិត្វា តំ បវត្តិមារោចេសុំ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ សម្ពហុលា ភិក្ខូ យេន ភគវា តេនុបសង្កមិំសុ…បេ.... វិហេសេន្តី**”តិ។ តំ វុត្តត្ថមេវ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ ឥស្សាបកតានំ តិត្ថិយានំ វិប្បដិបត្តិំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ តេហិ កតេ វិប្បការេ បសន្នចិត្តេហិ ច បរេហិ កតេ ឧបការេ តាទិភាវានុភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **គាមេ អរញ្ញេ សុខទុក្ខផុដ្ឋោ**តិ គាមេ វា អរញ្ញេ វា យត្ថ កត្ថចិ សុខេន ទុក្ខេន ច ផុដ្ឋោ សុខទុក្ខានិ អនុភវន្តោ, តេសំ វា បច្ចយេហិ សមង្គីភូតោ។ **នេវត្តតោ នោ បរតោ ទហេថា**តិ “អហំ សុខិតោ , អហំ ទុក្ខិតោ, មម សុខំ, មម ទុក្ខំ, បរេនិទំ មយ្ហំ សុខទុក្ខំ ឧប្បាទិត”ន្តិ ច នេវ អត្តតោ ន បរតោ តំ សុខទុក្ខំ ឋបេថ។ កស្មា? ន ហេត្ថ ខន្ធបញ្ចកេ អហន្តិ វា មមន្តិ វា បរោតិ វា បរស្សាតិ វា បស្សិតព្ពយុត្តកំ កិញ្ចិ អត្ថិ, កេវលំ សង្ខារា ឯវ បន យថាបច្ចយំ ឧប្បជ្ជិត្វា ខណេ ខណេ ភិជ្ជន្តីតិ។ សុខទុក្ខគ្គហណញ្ចេត្ថ ទេសនាសីសំ, សព្ពស្សាបិ លោកធម្មស្ស វសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥតិ ភគវា “នាហំ ក្វចនិ, កស្សចិ កិញ្ចនតស្មិំ, ន ច មម ក្វចនិ, កត្ថចិ កិញ្ចនតត្ថី”តិ ចតុកោដិកំ សុញ្ញតំ វិភាវេសិ។

ឥទានិ តស្ស អត្តតោ បរតោ ច អទហនស្ស ការណំ ទស្សេតិ “**ផុសន្តិ ផស្សា ឧបធិំ បដិច្ច**”តិ។ ឯតេ សុខវេទនីយា ទុក្ខវេទនីយា ច ផស្សា នាម ខន្ធបញ្ចកសង្ខាតំ ឧបធិំ បដិច្ច តស្មិំ សតិ យថាសកំ វិសយំ ផុសន្តិ, តត្ថ បវត្តន្តិយេវ។ អទុក្ខមសុខា ហិ វេទនា សន្តសភាវតាយ សុខេ ឯវ សង្គហំ គច្ឆតីតិ ទុវិធសម្ផស្សវសេនេវាយំ អត្ថវណ្ណនា កតា។

យថា បន តេ ផស្សា ន ផុសន្តិ, តំ ទស្សេតុំ “**និរុបធិំ កេន ផុសេយ្យុំ ផស្សា**”តិ វុត្តំ។ សព្ពសោ ហិ ខន្ធូបធិយា អសតិ កេន ការណេន តេ ផស្សា ផុសេយ្យុំ, ន តំ ការណំ អត្ថិ។ យទិ ហិ តុម្ហេ អក្កោសាទិវសេន ឧប្បជ្ជនសុខទុក្ខំ ន ឥច្ឆថ, សព្ពសោ និរុបធិភាវេយេវ យោគំ ករេយ្យាថាតិ អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុយា គាថំ និដ្ឋបេសិ។ ឯវំ ឥមិនា ឧទានេន វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ។

ចតុត្ថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ឧបាសកសុត្តវណ្ណនា

១៥. បញ្ចមេ **ឥច្ឆានង្គលកោ**តិ ឥច្ឆានង្គលនាមកោ កោសលេសុ ឯកោ ព្រាហ្មណគាមោ, តំនិវាសិតាយ តត្ថ វា ជាតោ ភវោតិ វា ឥច្ឆានង្គលកោ។ **ឧបាសកោ**តិ តីហិ សរណគមនេហិ ភគវតោ សន្តិកេ ឧបាសកភាវស្ស បវេទិតត្តា ឧបាសកោ បញ្ចសិក្ខាបទិកោ ពុទ្ធមាមកោ, ធម្មមាមកោ, សង្ឃមាមកោ។ **កេនចិទេវ ករណីយេនា**តិ ឧទ្ធារសោធាបនាទិនា កេនចិទេវ កត្តព្ពេន។ **តីរេត្វា**តិ និដ្ឋាបេត្វា។ អយំ កិរ ឧបាសកោ បុព្ពេ អភិណ្ហំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បយិរុបាសតិ, សោ កតិបយំ កាលំ ពហុករណីយតាយ សត្ថុ ទស្សនំ នាភិសម្ភោសិ។ តេនាហ ភគវា – “**ចិរស្សំ ខោ ត្វំ, ឧបាសក, ឥមំ បរិយាយមកាសិ, យទិទំ ឥធាគមនាយា**”តិ។

តត្ថ **ចិរស្ស**ន្តិ ចិរេន។ **បរិយាយ**ន្តិ វារំ។ **យទិទ**ន្តិ និបាតោ, យោ អយន្តិ អត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឥធ មម សន្តិកេ អាគមនាយ យោ អយំ អជ្ជ កតោ វារោ, តំ ឥមំ ចិរេន បបញ្ចំ កត្វា អកាសីតិ។ **ចិរបដិកាហ**ន្តិ ចិរបដិកោ អហំ, ចិរកាលតោ បដ្ឋាយ អហំ ឧបសង្កមិតុកាមោតិ សម្ពន្ធោ។ **កេហិចិ កេហិចី**តិ ឯកច្ចេហិ ឯកច្ចេហិ។ អថ វា **កេហិចិ កេហិចី**តិ យេហិ វា តេហិ វា។ តត្ថ ការណំ ទស្សេតិ។ សត្ថុ អភិប្បសន្នស្ស ហិ សត្ថុ ទស្សនធម្មស្សវនេសុ វិយ ន អញ្ញត្ថ អាទរោ ហោតិ។ **កិច្ចករណីយេហី**តិ ឯត្ថ អវស្សំ កាតព្ពំ កិច្ចំ, ឥតរំ ករណីយំ។ បឋមំ វា កាតព្ពំ កិច្ចំ, បច្ឆា កាតព្ពំ ករណីយំ។ ខុទ្ទកំ វា កិច្ចំ, មហន្តំ ករណីយំ។ **ព្យាវដោ**តិ ឧស្សុក្កោ។ **ឯវាហ**ន្តិ ឯវំ ឥមិនា បការេន អហំ នាសក្ខិំ ឧបសង្កមិតុំ, ន អគារវាទិនាតិ អធិប្បាយោ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ទុល្លភេ ពុទ្ធុប្បាទេ មនុស្សត្តលាភេ ច សត្តានំ សកិញ្ចនភាវេន កិច្ចបសុតតាយ កុសលន្តរាយោ ហោតិ, ន អកិញ្ចនស្សាតិ ឯតមត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ តទត្ថបរិទីបនមេវ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **សុខំ វត តស្ស ន ហោតិ កិញ្ចី**តិ យស្ស បុគ្គលស្ស កិញ្ចិ រូបាទីសុ ឯកវត្ថុម្បិ “មមេត”ន្តិ តណ្ហាយ បរិគ្គហិតភាវេន ន ហោតិ នត្ថិ ន វិជ្ជតិ, សុខំ វត តស្ស បុគ្គលស្ស, អហោ សុខមេវាតិ អត្ថោ។ “ន ហោសី”តិបិ បាឋោ, តស្ស អតីតកាលវសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ កេចិ បន **ន ហោតិ កិញ្ចី**តិ បទស្ស “រាគាទិកិញ្ចនំ យស្ស ន ហោតី”តិ អត្ថំ វណ្ណេន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ បរិគ្គហធម្មវសេន ទេសនាយ អាគតត្តា។ រាគាទិកិញ្ចនន្តិ បរិគ្គហេតព្ពស្សាបិ សង្គហេ សតិ យុត្តមេវ វុត្តំ សិយា អថ វា យស្ស បុគ្គលស្ស កិញ្ចិ អប្បម្បិ កិញ្ចនំ បលិពោធជាតំ រាគាទិកិញ្ចនាភាវតោ ឯវ ន ហោតិ, តំ តស្ស អកិញ្ចនត្តំ សុខស្ស បច្ចយភាវតោ សុខំ វតំ, អហោ សុខន្តិ អត្ថោ។ កស្ស បន ន ហោតិ កិញ្ចនន្តិ ចេ, អាហ “**សង្ខាតធម្មស្ស ពហុស្សុតស្សា**”តិ។ យោ ចតូហិបិ មគ្គសង្ខាហិ សោឡសកិច្ចនិប្ផត្តិយា សង្ខាតធម្មោ កតកិច្ចោ, តតោ ឯវ បដិវេធពាហុសច្ចេន ពហុស្សុតោ, តស្ស។

ឥតិ ភគវា អកិញ្ចនភាវេ អានិសំសំ ទស្សេត្វា សកិញ្ចនភាវេ អាទីនវំ ទស្សេតុំ “**សកិញ្ចនំ បស្សា**”តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – រាគាទិកិញ្ចនានំ អាមិសកិញ្ចនានញ្ច អត្ថិតាយ សកិញ្ចនំ, សកិញ្ចនត្តា ឯវ អលទ្ធានញ្ច លទ្ធានញ្ច កាមានំ បរិយេសនារក្ខណហេតុ កិច្ចករណីយវសេន “អហំ មមា”តិ គហណវសេន ច វិហញ្ញមានំ វិឃាតំ អាបជ្ជមានំ បស្សាតិ ធម្មសំវេគប្បត្តោ សត្ថា អត្តនោ ចិត្តំ វទតិ។ **ជនោ ជនស្មិំ បដិពន្ធរូបោ**តិ សយំ អញ្ញោ ជនោ សមានោ អញ្ញស្មិំ ជនេ “អហំ ឥមស្ស, មម អយ”ន្តិ តណ្ហាវសេន បដិពន្ធសភាវោ ហុត្វា វិហញ្ញតិ វិឃាតំ អាបជ្ជតិ។ “បដិពទ្ធចិត្តោ”តិបិ បាឋោ។ អយញ្ច អត្ថោ –

“បុត្តា មត្ថិ ធនម្មត្ថិ, ឥតិ ពាលោ វិហញ្ញតិ;
អត្តា ហិ អត្តនោ នត្ថិ, កុតោ បុត្តា កុតោ ធន”ន្តិ។ (ធ. ប. ៦២) –

អាទីហិ សុត្តបទេហិ ទីបេតព្ពោតិ។

បញ្ចមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. គព្ភិនីសុត្តវណ្ណនា

១៦. ឆដ្ឋេ **អញ្ញតរស្ស បរិព្ពាជកស្សា**តិ ឯកស្ស កុដុម្ពិកស្ស បរិព្ពាជកស្ស។ **ទហរា**តិ តរុណី។ **មាណវិកា**តិ ព្រាហ្មណធីតាយ វោហារោ។ **បជាបតី**តិ ភរិយា។ **គព្ភិនី**តិ អាបន្នសត្តា។ **ឧបវិជញ្ញា**តិ អជ្ជ សុវេតិ បច្ចុបដ្ឋិតវិជាយនកាលា ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ សោ កិរ ព្រាហ្មណជាតិកោ សភរិយោ វាទបត្ថស្សមេ ឋិតោ, តេន នំ សបជាបតិកំ បរិព្ពាជកវោហារេន សមុទាចរន្តិ។ ភរិយា បនស្ស ព្រាហ្មណជាតិកត្តា ព្រាហ្មណាតិ អាលបតិ។ **តេល**ន្តិ តិលតេលំ។ តេលសីសេន ចេត្ថ យំ យំ វិជាតាយ បសវទុក្ខប្បដិការត្ថំ ឥច្ឆិតព្ពំ, តំ សព្ពំ សប្បិលោណាទី អាហរាតិ អាណាបេតិ។ **យំ មេ វិជាតាយ ភវិស្សតី**តិ យំ តេលាទិ មយ្ហំ វិជាតាយ ពហិនិក្ខន្តគព្ភាយ ឧបការាយ ភវិស្សតិ។

“បរិឡាជិកាយា”តិបិ បាឋោ។ **កុតោ**តិ កស្មា ឋានា, យតោ ញាតិកុលា វា មិត្តកុលា វា តេលាទីនិ អាហរេយ្យំ, តំ ឋានំ មេ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ **តេលំ អាហរាមី**តិ វត្តមានសមីបតាយ វត្តមានំ កត្វា វុត្តំ, តេលំ អាហរិស្សាមីតិ អត្ថោ។ **សមណស្ស វា ព្រាហ្មណស្ស វា សប្បិស្ស វា តេលស្ស វា**តិ ច សមុច្ចយត្ថោ វា-សទ្ទោ “អគ្គិតោ វា ឧទកតោ វា មិថុភេទា វា”តិអាទីសុ (មហាវ. ២៨៦; ទី. និ. ២.១៥២; ឧទា. ៧៦) វិយ។ **សប្បិស្ស វា តេលស្ស វា**តិ បច្ចត្តេ សាមិវចនំ, សប្បិ ច តេលញ្ច យាវទត្ថំ បាតុំ បិវិតុំ ទីយតីតិ អត្ថោ។ អបរេ បន “សប្បិស្ស វា តេលស្ស វាតិ អវយវសម្ពន្ធេ សាមិវចនំ។ សប្បិតេលសមុទាយស្ស ហិ អវយវោ ឥធ យាវទត្ថសទ្ទេន វុច្ចតី”តិ វទន្តិ។ **នោ នីហរិតុ**ន្តិ ភាជនេន វា ហត្ថេន វា ពហិ នេតុំ នោ ទីយតិ, **ឧច្ឆង្គេ ... ត្វានា**តិ វមិត្វា, យំនូន ទទេយ្យន្តិ សម្ពន្ធោ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ “អហំ រញ្ញោ កោដ្ឋាគារំ គន្ត្វា តេលំ កណ្ឋមត្តំ បិវិត្វា គារវទេវ យរំ អាគន្ត្វា ឯកស្មិំ ភាជនេ យថាបីតំ វមិត្វា ឧទ្ទនំ អារោបេត្វា បចិស្សាមិ, យំ បិត្តសេម្ហាទិមិស្សិតំ, តំ អគ្គិនា ឈាយិស្សតិ, តេលំ បន គហេត្វា ឥមិស្សា បរិឡាជិកាយ កម្មេ ឧបនេស្សាមី”តិ។

ឧទ្ទំ កាតុន្តិ វមនវសេន ឧទ្ទំ នីហរិតុំ។ **ន បន អធោ**តិ វិរិញ្ចនវសេន ហេដ្ឋា នីហរិតុំ ន បន សក្កោតិ។ សោ ហិ “អធិកំ បីតំ សយមេវ មុខតោ និក្ខមិស្សតី”តិ បិវិត្វា អាសយស្ស អវិត្តតាយ អនិក្ខតេ វមនវិរេចនយោគំ អជានន្តោ អលភន្តោ វា គេវលំ ទុក្ខាហិ វេទនាហិ ផុដ្ឋោ អាវដ្ដតិ ច បរិវដ្ដតិ ច។ **ទុក្ខាហី**តិ ទុក្ខមាហិ។ **តិព្ពាហី**តិ ពហលាហិ តិខិណាហិ វា។ **ខរាហី**តិ កក្ខឡាហិ។ **កដុកាហី**តិ អតិវិយ អនិដ្ឋភាវេន ទារុណាហិ។ **អាវដ្ដតី**តិ ឯកស្មិំយេវ ឋានេ អនិបជ្ជិត្វា អត្តនោ សរីរំ តតោ ចិតោ អាកឌ្ឍន្តោ អាវដ្ដតិ។ **បរិវដ្ដតី**តិ ឯកស្មិំ បទេសេ និបន្នោបិ អង្គបច្ចង្គានិ បរិតោ ខិបន្តោ វដ្ដតិ, អភិមុខំ វា វដ្ដន្តោ អាវដ្ដតិ, សមន្តតោ វដ្ដន្តោ បរិវដ្ដតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ “សកិញ្ចនស្ស អប្បដិសង្ខាបរិភោគហេតុកា អយំ ទុក្ខុប្បត្តិ, អកិញ្ចនស្ស បន សព្ពសោ អយំ នត្ថី”តិ ឯតមត្ថំ សព្ពាការតោ ជានិត្វា តទត្ថប្បកាសនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **សុខិនោ វតា**តិ សុខិនោ វត សប្បុរិសា។ កេ បន តេតិ? **យេ អកិញ្ចនា,** យេ រាគាទិកិញ្ចនស្ស បរិគ្គហកិញ្ចនស្ស ច អភាវេន អកិញ្ចនា, កេសំ បនិទំ កិញ្ចនំ នត្ថីតិ អាហ – **“វេទគុនោ ហិ ជនា អកិញ្ចនា”**តិ, យេ អរិយមគ្គញាណសង្ខាតំ វេទំ គតា អធិគតា, តេន វា វេទេន និព្ពានំ គតាតិ វេទគុនោ, តេ អរិយជនា ខីណាសវបុគ្គលា អនវសេសរាគាទិកិញ្ចនានំ អគ្គមគ្គេន សមុច្ឆិន្នត្តា អកិញ្ចនា នាម។ អសតិ ហិ រាគាទិកិញ្ចនេ កុតោ បរិគ្គហកិញ្ចនស្ស សម្ភវោ។ ឯវំ គាថាយ បុរិមភាគេន អរហន្តេ បសំសិត្វា អបរភាគេន អន្ធបុថុជ្ជនេ គរហន្តោ “សកិញ្ចនំ បស្ស”តិអាទិមាហ។ តំ បុរិមសុត្តេ វុត្តត្ថមេវ។ ឯវំ ឥមាយបិ គាថាយ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ។

ឆដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ឯកបុត្តកសុត្តវណ្ណនា

១៧. សត្តមេ **ឯកបុត្តកោ**តិ ឯកោ បុត្តោ, សោ ច អនុកម្បិតព្ពដ្ឋេន ឯកបុត្តកោ, បិយាយិតព្ពដ្ឋេន **បិយោ**, មនស្ស វឌ្ឍនដ្ឋេន **មនាបោ**។ សរីរសោភាសម្បត្តិយា វា ទស្សនីយដ្ឋេន **បិយោ**, សីលាចារសម្បត្តិយា កល្យាណធម្មតាយ **មនាបោ**។ កាលេតិ សត្តោ ខេបេតីតិ **កាលោ**, មរណំ។ តំ កតោ បត្តោតិ **កាលង្កតោ**, កាលេន វា មច្ចុនា កតោ នដ្ឋោ អទស្សនំ គតោតិ **កាលង្កតោ**, មតោតិ អត្ថោ។

សម្ពហុលា ឧបាសកាតិ សាវត្ថិវាសិនោ ពហូ ឧបាសកា មតបុត្តឧបាសកស្ស សហសោកីភាវេន យាវ អាឡាហនា បច្ឆតោ គន្ត្វា មតសរីរស្ស កត្តព្ពំ ការេត្វា បដិនិវត្តា យថានិវត្ថាវ ឧទកំ ឱតរិត្វា សីសំន្ហាតា វត្ថានិ បីឡេត្វា អនោតាបេត្វាវ ឯកំ និវាសេត្វា ឯកំ ឧត្តរាសង្គំ កត្វា ឧបាសកំ បុរតោ កត្វា “សោកវិនោទនំ ធម្មំ សត្ថុ សន្តិកេ សោស្សាមា”តិ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិំសុ។ តេន វុត្តំ **“អល្លកេសា”**តិអាទិ។

តត្ថ **អល្លវត្ថា**តិ ឧទកេន តិន្តវត្ថា។ **ទិវា ទិវស្សា**តិ ទិវសស្សបិ ទិវា, មជ្ឈន្ហិកេ កាលេតិ អត្ថោ។ យស្មា ជានន្តាបិ តថាគតា បុច្ឆន្តិ , ជានន្តាបិ ន បុច្ឆន្តិ។ កាលំ វិទិត្វា បុច្ឆន្តិ, កាលំ វិទិត្វា ន បុច្ឆន្តិ, តស្មា ជានន្តោយេវ ភគវា កថាសមុដ្ឋាបនត្ថំ បុច្ឆន្តោ **“កឹ នុ ខោ តុម្ហេ ឧបាសកា”**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – តុម្ហេ ឧបាសកា អញ្ញេសុ ទិវសេសុ មម សន្តិកំ អាគច្ឆន្តា ឱតាបិតសុទ្ធវត្ថា សាយន្ហេ អាគច្ឆថ, អជ្ជ បន អល្លវត្ថា អល្លកេសា ឋិតមជ្ឈន្ហិកេ កាលេ ឥធាគតា, តំ កឹ ការណន្តិ។ **តេន មយ**ន្តិ តេន បុត្តវិយោគជនិតចិត្តសន្តាបេន ពលវសោកាភិភូតតាយ ឯវំភូតា មយំ ឥធូបសង្កមន្តាតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ បិយវត្ថុសម្ភវា សោកទុក្ខទោមនស្សាទយោ, អសតិ បិយវត្ថុស្មិំ សព្ពសោ ឯតេ ន សន្តីតិ ឯតមត្ថំ សព្ពាការតោ ជានិត្វា តទត្ថប្បកាសនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **បិយរូបស្សាទគធិតាសេ**តិ បិយសភាវេសុ រូបក្ខន្ធាទីសុ សុខវេទនស្សាទេន គធិតា បដិពទ្ធចិត្តា។ គធិតាសេតិ ហិ គធិតាឥច្ចេវត្ថោ។ **សេ**តិ វា និបាតមត្តំ។ បិយរូបា នាម ចក្ខាទយោ បុត្តទារាទយោ ច។ វុត្តញ្ហេតំ – “កិញ្ច លោកេ បិយរូបំ សាតរូបំ ចក្ខុ លោកេ …បេ… ធម្មតណ្ហា លោកេ បិយរូបំ សាតរូប”ន្តិ (ចូឡនិ. ហេមកមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៥៥)។

“ខេត្តំ វត្ថុំ ហិរញ្ញំ វា, គវស្សំ ទាសបោរិសំ;
ថិយោ ពន្ធូ បុថុ កាមេ, យោ នរោ អនុគិជ្ឈតី”តិ ច។ (សុ. និ. ៧៧៥);

តស្មា តេសុ បិយរូបេសុ អស្សាទេន គិទ្ធា មុច្ឆិតា អជ្ឈាបន្នាតិ អត្ថោ។ កេ បន តេ បិយរូបស្សាទគធិតាតិ តេ ទស្សេតិ “**ទេវកាយា បុថុមនុស្សា ចា**”តិ, ចាតុមហារាជិកាទយោ ពហុទេវសមូហា ចេវ ជម្ពុទីបកាទិកា ពហុមនុស្សា ច។ **អឃាវិនោ**តិ កាយិកចេតសិកទុក្ខេន ទុក្ខិតា។ **បរិជុន្នា**តិ ជរារោគាទិវិបត្តិយា យោព្ពនារោគ្យាទិសម្បត្តិតោ បរិហីនា។ យថាលាភវសេន វាយមត្ថោ ទេវមនុស្សេសុ វេទិតព្ពោ។ អថ វា កាមញ្ចេកន្តសុខសមប្បិតានំ ទេវានំ ទុក្ខជរារោគា ន សម្ភវន្តិ, តទនតិវត្តសភាវតាយ បន តេបិ “អឃាវិនោ”តិ “បរិជុន្នា”តិ ច វុត្តា។ តេសម្បិ វា បុព្ពនិមិត្តុប្បត្តិយា បដិច្ឆន្នជរាយ ចេតសិករោគស្ស ច វសេន ទុក្ខាទីនំ សម្ភវោ វេទិតព្ពោ។ **មច្ចុរាជស្ស វសំ គច្ឆន្តី**តិ បិយវត្ថុវិសយាយ តណ្ហាយ អប្បហីនត្តា បុនប្បុនំ គព្ភុបគមនតោ ជាតុត្តរិយស្សតាយ មច្ចុរាជសង្ខាតស្ស មរណស្ស វសំ ហត្ថមេវ គច្ឆន្តិ។

ឯត្តាវតា វដ្ដំ ទស្សេត្វា ឥទានិ “**យេ វេ ទិវា**”តិអាទិនា វិវដ្ដំ ទស្សេតិ។ តត្ថ **យេ វេ ទិវា ច រត្តោ ច អប្បមត្តា**តិ “ទិវសំ ចង្កមេន និសជ្ជាយ អាវរណីយេហិ ធម្មេហិ ចិត្តំ បរិសោធេតី”តិអាទិនា វុត្តនយេន ទិវសភាគេ រត្តិភាគេ ច ទន្ធំ អប្បមត្តា អប្បមាទប្បដិបទំ បូរេន្តិ។ **ជហន្តិ បិយរូប**ន្តិ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានភាវនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរិយមគ្គាធិគមេន បិយរូបំ បិយជាតិកំ ចក្ខាទិបិយវត្ថុំ តប្បដិពទ្ធឆន្ទរាគជហនេន ជហន្តិ។ **តេ វេ ខណន្តិ អឃមូលំ, មច្ចុនោ អាមិសំ ទុរតិវត្ត**ន្តិ តេ អរិយបុគ្គលា អឃស្ស វដ្ដទុក្ខស្ស មូលភូតំ, មច្ចុនា មរណេន អាមសិតព្ពតោ អាមិសំ, ឥតោ ពហិទ្ធា កេហិចិបិ សមណព្រាហ្មណេហិ និវត្តិតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ ទុរតិវត្តំ, សហ អវិជ្ជាយ តណ្ហំ អរិយមគ្គញាណកុទាលេន ខណន្តិ, លេសមត្តម្បិ អនវសេសន្តា ឧម្មូលយន្តីតិ។ ស្វាយមត្ថោ –

“អប្បមាទោ អមតបទំ, បមាទោ មច្ចុនោ បទំ;
អប្បមត្តា ន មីយន្តិ, យេ បមត្តា យថា មតា”តិ។ (ធ. ប. ២១) –

អាទីហិ សុត្តបទេហិ វិភាវេតព្ពោតិ។

សត្តមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សុប្បវាសាសុត្តវណ្ណនា

១៨. អដ្ឋមេ **កុណ្ឌិកាយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ កោលិយានំ នគរេ។ **កុណ្ឌធានវនេ**តិ តស្ស នគរស្ស អវិទូរេ កុណ្ឌធានសង្ខាតេ វនេ។

បុព្ពេ កិរ កុណ្ឌោ នាម ឯកោ យក្ខោ តស្មិំ វនសណ្ឌេ វាសំ កប្បេសិ, កុណ្ឌធានមិស្សកេន ច ពលិកម្មេន តុស្សតីតិ តស្ស តថា តត្ថ ពលិំ ឧបហរន្តិ, តេនេតំ វនសណ្ឌំ កុណ្ឌធានវនន្ត្វេវ បញ្ញាយិត្ថ។ តស្ស អវិទូរេ ឯកា គាមបតិកា អហោសិ, សាបិ តស្ស យក្ខស្ស អាណាបវត្តិដ្ឋានេ និវិដ្ឋត្តា តេនេវ បរិបាលិតត្តា កុណ្ឌិកាតិ វោហរីយិត្ថ ។ អបរភាគេ តត្ថ កោលិយរាជានោ នគរំ ការេសុំ, តម្បិ បុរិមវោហារេន **កុណ្ឌិកា**ត្វេវ វុច្ចតិ។ តស្មិញ្ច វនសណ្ឌេ កោលិយរាជានោ ភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច វសនត្ថាយ វិហារំ បតិដ្ឋាបេសុំ, តម្បិ **កុណ្ឌធានវន**ន្ត្វេវ បញ្ញាយិត្ថ។ អថ ភគវា ជនបទចារិកំ ចរន្តោ អនុក្កមេន តំ វិហារំ បត្វា តត្ថ វិហាសិ។ តេន វុត្តំ – “**ឯកំ សមយំ ភគវា កុណ្ឌិកាយំ វិហរតិ កុណ្ឌធានវនេ**”តិ។

សុប្បវាសាតិ តស្សា ឧបាសិកាយ នាមំ។ **កោលិយធីតា**តិ កោលិយរាជបុត្តី។ សា ហិ ភគវតោ អគ្គុបដ្ឋាយិកា បណីតទាយិកានំ សាវិកានំ ឯតទគ្គេ ឋបិតា សោតាបន្នា អរិយសាវិកា។ យញ្ហិ កិញ្ចិ ភគវតោ យុត្តរូបំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ ភេសជ្ជំ វា ន តត្ថ អញ្ញាហិ សំវិធាតព្ពំ អត្ថិ, សព្ពំ តំ សយមេវ អត្តនោ បញ្ញាយ វិចារេត្វា សក្កច្ចំ សម្បាទេត្វា ឧបនេតិ។ ទេវសិកញ្ច អដ្ឋសតំ សង្ឃភត្តបាដិបុគ្គលិកភត្តានិ ទេតិ។ យោ កោចិ ភិក្ខុ វា ភិក្ខុនី វា តំ កុលំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ រិត្តហត្ថោ ន គច្ឆតិ។ ឯវំ មុត្តចាគា បយតបាណី វោស្សគ្គរតា យាចយោគា ទានសំវិភាគរតា។ អស្សា កុច្ឆិយំ បុរិមពុទ្ធេសុ កតាធិការោ បច្ឆិមភវិកោ សាវកពោធិសត្តោ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ។ សា តំ គព្ភំ កេនចិទេវ បាបកម្មេន សត្ត វស្សានិ កុច្ឆិនា បរិហរិ, សត្តាហញ្ច មូឡ្ហគព្ភា អហោសិ។ តេន វុត្តំ – “**សត្ត វស្សានិ គព្ភំ ធារេតិ សត្តាហំ មូឡ្ហគព្ភា**”តិ។

តត្ថ **សត្ត វស្សានី**តិ សត្ត សំវច្ឆរានិ, អច្ចន្តសំយោគេ ច ឥទំ ឧបយោគវចនំ។ **គព្ភំ ធារេតី**តិ គព្ភំ វហតិ, គព្ភិនី ហោតីតិ អត្ថោ។ **សត្តាហំ មូឡ្ហគព្ភា**តិ សត្ត អហានិ ព្យាកុលគព្ភា។ គព្ភោ ហិ បរិបក្កោ សម្បជ្ជមានោ វិជាយនកាលេ កម្មជវាតេហិ សញ្ចាលេត្វា បរិវត្តិតោ ឧទ្ធំបាទោ អធោសិរោ ហុត្វា យោនិមុខាភិមុខោ ហោតិ, ឯវំ សោ កត្ថចិ អលគ្គោ ពហិ និក្ខមតិ។ វិបជ្ជមានោ បន វិបរិវត្តនវសេន យោនិមគ្គំ បិទហិត្វា តិរិយំ និបជ្ជតិ, សយមេវ វា យោនិមគ្គោ បិទហតិ, សោ តត្ថ កម្មជវាតេហិ អបរាបរំ បរិវត្តមានោ ព្យាកុលោ មូឡ្ហគព្ភោតិ វុច្ចតិ។ តស្សាបិ សត្ត ទិវសេ ឯវំ អហោសិ, តេន វុត្តំ “សត្តាហំ មូឡ្ហគព្ភា”តិ។

អយញ្ច គព្ភោ សីវលិត្ថេរោ។ តស្ស កថំ សត្ត វស្សានិ គព្ភាវាសទុក្ខំ, សត្តាហំ មូឡ្ហគព្ភភាវប្បត្តិ, មាតុ ចស្សាបិ សោតាបន្នាយ អរិយសាវិកាយ តថា ទុក្ខានុភវនំ ជាតន្តិ? វុច្ចតេ – អតីតេ កាសិករាជេ ពារាណសិយំ រជ្ជំ ការេន្តេ ឯកោ កោសលរាជា មហន្តេន ពលេនាគន្ត្វា ពារាណសឹ គហេត្វា តំ រាជានំ មារេត្វា តស្ស អគ្គមហេសឹ អត្តនោ អគ្គមហេសឹ អកាសិ។ ពារាណសិរញ្ញោ បន បុត្តោ បិតុ មរណកាលេ និទ្ធមនទ្វារេន បលាយិត្វា អត្តនោ ញាតិមិត្តពន្ធវេ ឯកជ្ឈំ កត្វា អនុក្កមេន ពលំ សំហរិត្វា ពារាណសឹ អាគន្ត្វា អវិទូរេ មហន្តំ ខន្ធាវារំ ពន្ធិត្វា តស្ស រញ្ញោ បណ្ណំ បេសេសិ “រជ្ជំ វា ទេតុ, យុទ្ធំ វា”តិ ។ រាជកុមារស្ស មាតា សាសនំ សុត្វា “យុទ្ធេន កម្មំ នត្ថិ, សព្ពទិសាសុ សញ្ចារំ បច្ឆិន្ទិត្វា ពារាណសិនគរំ បរិវារេតុ, តតោ ទារូទកភត្តបរិក្ខយេន កិលន្តា នគរេ មនុស្សា វិនាវ យុទ្ធេន រាជានំ គហេត្វា ទស្សន្តី”តិ បណ្ណំ បេសេសិ។ សោ មាតុ សាសនំ សុត្វា ចត្តារិ មហាទ្វារានិ រក្ខន្តោ សត្ត វស្សានិ នគរំ ឧបរុន្ធិ, នគរេ មនុស្សា ចូឡទ្វារេន និក្ខមិត្វា ទារូទកានិ អាហរន្តិ, សព្ពកិច្ចានិ ករោន្តិ។

អថ រាជកុមារស្ស មាតា តំ បវត្តឹ សុត្វា “ពាលោ មម បុត្តោ ឧបាយំ ន ជានាតិ, គច្ឆថ, អស្ស ចូឡទ្វារានិ បិធាយ នគរំ ឧបរុន្ធតូតិ វទេថា”តិ បុត្តស្ស គូឡ្ហសាសនំ បហិណិ។ សោ មាតុ សាសនំ សុត្វា សត្ត ទិវសេ តថា អកាសិ។ នាគរា ពហិ និក្ខមិតុំ អលភន្តា សត្តមេ ទិវសេ តស្ស រញ្ញោ សីសំ គហេត្វា កុមារស្ស អទំសុ។ កុមារោ នគរំ បវិសិត្វា រជ្ជំ អគ្គហេសិ។ សោ តទា សត្ត វស្សានិ នគររុន្ធនកម្មនិស្សន្ទេន ឯតរហិ សត្ត វស្សានិ មាតុកុច្ឆិសង្ខាតាយ លោហិតកុម្ភិយា វសិ, អវសេសតោ បន សត្តាហំ នគរូបរុន្ធនេន សត្តាហំ មូឡ្ហគព្ភភាវំ អាបជ្ជិ។ ជាតកដ្ឋកថាយំ បន “សត្ត ទិវសានិ នគរំ រុន្ធិត្វា គហិតកម្មនិស្សន្ទេន សត្តវស្សានិ លោហិតកុម្ភិយំ វសិត្វា សត្តាហំ មូឡ្ហគព្ភភាវំ អាបជ្ជី”តិ វុត្តំ។ យំ បន សោ បទុមុត្តរសម្មាសម្ពុទ្ធបាទមូលេ “លាភីនំ អគ្គោ ភវេយ្យ”ន្តិ មហាទានំ ទត្វា បត្ថនំ អកាសិ, យញ្ច វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ នាគរេហិ សទ្ធឹ សហស្សគ្ឃនិកំ គុឡទធឹ ទត្វា បត្ថនំ អកាសិ, តស្សានុភាវេន លាភីនំ អគ្គោ ជាតោ។ សុប្បវាសាបិ “នគរំ រុន្ធិត្វា គណ្ហ, តាតា”តិ បេសិតភាវេន សត្ត វស្សានិ កុច្ឆិនា គព្ភំ បរិហរិត្វា សត្តាហំ មូឡ្ហគព្ភាជាតា ។ ឯវំ តេ មាតាបុត្តា អត្តនោ កម្មស្ស អនុរូបំ ឦទិសំ ទុក្ខំ បដិសំវេទិសុ។

តីហិ វិតក្កេហីតិ រតនត្តយគុណានុស្សតិបដិសំយុត្តេហិ តីហិ សម្មាវិតក្កេហិ។ **អធិវាសេតី**តិ មូឡ្ហគព្ភតាយ ឧប្បន្នទុក្ខំ សហតិ។ សា ហិ ភគវតោ សម្មាសម្ពុទ្ធភាវំ, អរិយសង្ឃស្ស សុប្បដិបត្តឹ, និព្ពានស្ស ច ទុក្ខនិស្សរណភាវំ អនុស្សរន្តី អត្តនោ ឧប្បជ្ជមានទុក្ខំ អមនសិការេនេវ អភិភវិត្វា ខមតិ។ តេន វុត្តំ “តីហិ វិតក្កេហិ អធិវាសេតី”តិ។

សម្មាសម្ពុទ្ធោ វតាតិអាទិ តេសំ វិតក្កានំ បវត្តិអាការទស្សនំ។ តស្សត្ថោ – យោ ភគ្យវន្តតាទីហិ ការណេហិ ភគវា លោកនាថោ សម្មា អវិបរីតំ សាមំ សយមេវ សព្ពធម្មេ អហោ វត ពុទ្ធោ, សោ ភគវា ឯវរូបស្ស ឯតរហិ មយា អនុភវិយមានស្ស អញ្ញស្ស ច ឯវំជាតិកស្ស សកលស្ស វដ្ដទុក្ខស្ស បហានាយ អច្ចន្តំ អនុប្បាទនិរោធាយ ធម្មំ កថេតិ, អវិបរីតធម្មំ កថេតិ។ អវិបរីតធម្មទេសនតាយ ហិ សត្ថុ សម្មាសម្ពោធិសិទ្ធិ។ តស្ស យថាវុត្តគុណស្ស ភគវតោ ធម្មស្សវនន្តេ ជាតត្តា សីលទិដ្ឋិសាមញ្ញេន សំហតត្តា ច សាវកសង្ឃោតិ លទ្ធនាមោ អដ្ឋអរិយបុគ្គលសមូហោ សុប្បដិបន្នោ វត អហោ វត សម្មា បដិបន្នោ, យោ អរិយសង្ឃោ ឯវរូបស្ស ឦទិសស្ស វដ្ដទុក្ខស្ស បហានាយ អនុប្បាទនិរោធាយ អនិវត្តិបដិបទំ បដិបន្នោ។ សុសុខំ វត អហោ វត សុដ្ឋុ សុខំ

សព្ពសង្ខតនិស្សដំ និព្ពានំ, យស្មឹ និព្ពានេ ឦទិសំ វដ្ដទុក្ខំ ន ឧបលព្ភតីតិ។ ឯត្ថ ច បដិបជ្ជមានាបិ បដិបន្នា ឥច្ចេវ វុត្តា បដិបត្តិយា អនិវត្តិភាវតោ។ អថ វា ឧប្បន្នសទ្ទោ វិយ បដិបន្នសទ្ទោ វត្តមានត្ថោបិ វេទិតព្ពោ។ តេនេវាហ "សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នោ"តិ។

សាមិកន្តិ អត្តនោ បតឹ កោលិយរាជបុត្តំ។ **អាមន្តេសីតិ** អភាសិ។ **មម វចនេន ភគវតោ បាទេ សិរសា វន្ទាហីតិ** មយ្ហំ វចនេន ចក្កលក្ខណប្បដិមណ្ឌិតានិ វិកសិតបទុមសស្សិរិកានិ ភគវតោ ចរណានិ តវ សិរសា វន្ទាហិ, ឧត្តមង្គេន អភិវាទនំ ករោហីតិ អត្ថោ។ **អប្បាពាធន្តិ**អាទីសុ **អាពាធោតិ** វិសភាគវេទនា វុច្ចតិ, យា ឯកទេសេ ឧប្បជ្ជិត្វាបិ សកលសរីរំ អយបដ្ដេន អាពន្ធិត្វា វិយ គណ្ហតិ។ **អាតង្កោតិ** កិច្ឆជីវិតករោ រោគោ។ អថ វា យាបេតព្ពរោគោ អាតង្កោ, ឥតរោ អាពាធោ។ ខុទ្ទកោ វា រោគោ អាតង្កោ, ពលវា អាពាធោ។ កេចិ បន "អជ្ឈត្តសមុដ្ឋានោ អាពាធោ, ពហិទ្ធាសមុដ្ឋានោ អាតង្កោ"តិ វទន្តិ។ តទុភយស្សាបិ អភាវំ បុច្ឆតិ វទតិ។ គិលានស្សេវ ច ឧដ្ឋានំ នាម គរុកំ ហោតិ, កាយេ ពលំ ន ហោតិ, តស្មា និគ្គេលញ្ញតាយ លហុបរិវត្តិសង្ខាតំ កាយស្ស លហុដ្ឋានំ សរីរពលញ្ច បុច្ឆតិ វទតិ។ **ផាសុវិហារន្តិ** ឋាននិសិន្នគមនសយនសង្ខាតេសុ ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ សុខវិហារញ្ច បុច្ឆតិ វទតិ។ អថស្ស បុច្ឆិតព្ពាការំ ទស្សេន្តី **"សុប្បវាសា, ភន្តេ"**តិអាទិមាហ។ **ឯវញ្ច វទេហីតិ** ឥទានិ វត្តព្ពាការំ និទស្សេតិ។

បរមន្តិ វចនសម្បដិច្ឆនំ។ តេន សាធុ, ភទ្ទេ, យថា វុត្តំ, តថា បដិបជ្ជាមីតិ ទស្សេតិ។ **កោលិយបុត្តោតិ** សុប្បវាសាយ សាមិកោ កោលិយរាជបុត្តោ។ **សុខិនី ហោតូតិ** សទេវកេ លោកេ អគ្គទក្ខិណេយ្យោ សត្ថា សុប្បវាសាយ បេសិតវន្ទនំ សម្បដិច្ឆិត្វា តទនន្តរំ អត្តនោ មេត្តាវិហារសំសូចកំ ពុទ្ធាចិណ្ណំ សុខូបសំហារំ តស្សា សាមញ្ញតោ បកាសេត្វា បុន តស្សា បុត្តស្ស ច គព្ភវិបត្តិមូលកទុក្ខុប្បត្តិបដិក្ខេបមុខេន សុខូបសំហារំ និទស្សេន្តោ **"សុខិនី...បេ.... អរោគា, អរោគំ បុត្តំ វិជាយតូ"តិ អាហ។**

សហ វចនាតិ ភគវតោ វចនេន សហេវ។ យស្មឹ កាលេ ភគវា តថា អវោច, តស្មឹយេវ កាលេ តម្បិ កម្មំ បរិក្ខយំ អគមាសិ។ តស្ស បរិក្ខីណភាវំ ឱលោកេត្វា សត្ថា តថា អភាសិ។ អបរេ បន វទន្តិ – សចេ តថា សត្ថា នាចិក្ខិស្សា, តតោ បរម្បិ កិញ្ចិ កាលំ តស្សា តំ ទុក្ខំ អនុពន្ធិស្សា។ យស្មា បន ភគវតា "សុខិនី អរោគា អរោគញ្ច បុត្តំ វិជាយតូ"តិ វុត្តំ, តស្មា តស្ស វចនសមកាលមេវ សោ គព្ភោ ព្យាកុលភាវំ វិជហិត្វា សុខេនេវ ពហិ និក្ខមិ, ឯវំ តេសំ មាតាបុត្តានំ សោត្ថិ អហោសិ។ អចិន្តេយ្យោ ហិ ពុទ្ធានំ ពុទ្ធានុភាវោ។ យថា ហិ បដាចារាយ បិយវិប្បយោគសម្ភូតេន សោកេន ឧម្មាទំ បត្វា –

> "ឧភោ បុត្តា កាលកតា, បន្ថេ មយ្ហំ បតី មតោ;
> មាតា បិតា ច ភាតា ច, ឯកចិតកម្ហិ ឈាយរេ"តិ។ (អប. ថេរី ២.២.៤៩៨) –

វត្វា ជាតរូបេនេវ ចរន្តិយា "សតឹ បដិលភាហិ ភគិនី"តិ ភគវតោ វចនសមនន្តរមេវ ឧម្មាទោ វូបសមិ, តថា សុប្បិយាបិ ឧបាសិកា អត្តនាវ អត្តនោ ឩរុយំ កតេន មហាវណេន វុដ្ឋាតុំ អសក្កោន្តី សយនបិដ្ឋេ និបន្នា "អាគន្ត្វា មំ វន្ទតូ"តិ វចនសមនន្តរមេវ វណេ បាកតិកេ ជាតេ សយមេវ គន្ត្វា ភគវន្តំ វន្ទីតិ ឯវមាទីនិ វត្ថូនិ ឥធ ឧទាហរិតព្ពានីតិ។

ឯវំ, ភន្តេតិ, ភន្តេ, យថា ភគវា សបុត្តាយ មាតុយា អរោគភាវំ អាសីសន្តោ អាហ – "សុខិនី អរោគា អរោគំ បុត្តំ វិជាយតូ"តិ, តំ ឯវមេវ។ ន ហិ កទាចិ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ វចនស្ស អញ្ញថាភាវោតិ អធិប្បាយោ។ កេចិ បន "ឯវមត្ថូ"តិ វទន្តិ, អបរេ "ហោតូ"តិ បទស្ស អត្ថំ អានេត្វា វណ្ណយន្តិ។ **អភិនន្ទិត្វាតិ** ករវីករុតមញ្ជុនា ព្រហ្មស្សរេន ភគវតា វុច្ចមានេ តស្មឹ វចនេ បីតិសោមនស្សបដិលាភតោ អភិមុខភាវេន នន្ទិត្វា។ **អនុមោទិត្វាតិ** តតោ បច្ឆាបិ សម្មោទនំ ឧប្បាទេត្វា, ចិត្តេន វា អភិនន្ទិត្វា វាចាយ អនុមោទិត្វា, វចនសម្បត្តិយា វា អភិនន្ទិត្វា អត្ថសម្បត្តិយា អនុមោទិត្វា។ **សកំ ឃរំ បច្ចាយាសីតិ** អត្តនោ ឃរំ បដិគច្ឆិ។ យេ បន "យេន សកំ ឃរ"ន្តិ បឋន្តិ, តេសំ យទិបិ យ-ត-សទ្ទានំ សម្ពន្ធភាវតោ "តេនា"តិ បទំ វុត្តមេវ ហោតិ, តថាបិ "បដិយាយិត្វា"តិ បាឋសេសោ យោជេតព្ពោ ហោតិ។

វិជាតន្តិ បជាតំ, បសុតន្តិ អត្ថោ។ **អច្ឆរិយន្តិ** អន្ធស្ស បព្ពតារោហនំ វិយ និច្ចំ ន ហោតីតិ អច្ឆរិយំ, អយំ តាវ សទ្ទនយោ។ អដ្ឋកថាសុ បន "អច្ឆរាយោគ្គំ អច្ឆរិយ"ន្តិ វុត្តំ , អច្ឆរំ បហរិតុំ យុត្តន្តិ អត្ថោ។ **វតាតិ** សម្ភាវនេ, អហោ អច្ឆរិយន្តិ អត្ថោ។ **ភោតិ** ធម្មាលបនំ។ អភូតបុព្ពំ ភូតន្តិ **អព្ភុតំ**។

តថាគតស្សាតិ អដ្ឋហិ ការណេហិ ភគវា តថាគតោ – តថា អាគតោតិ តថាគតោ, តថា គតោតិ តថាគតោ, តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ, តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធោតិ តថាគតោ, តថទស្សិតាយ តថាគតោ, តថវាទិតាយ តថាគតោ, តថាការិតាយ តថាគតោ, អភិភវនដ្ឋេន តថាគតោ។

កថំ ភគវា **តថា អាគតោតិ តថាគតោ**? យថា សព្ពលោកហិតាយ ឧស្សុក្កមាបន្នា បុរិមកា សម្មាសម្ពុទ្ធា អាគតាតិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យេន អភិនីហារេន តេ ភគវន្តោ អាគតា, តេន អដ្ឋគុណសមន្នាគតេន អយម្បិ ភគវា អាគតោ។ យថា ច តេ ភគវន្តោ ទានបារមឹ បូរេត្វា សីលនេក្ខម្មបញ្ញាវីរិយខន្តិសច្ចអធិដ្ឋានមេត្តាឧបេក្ខាបារមីតិ ឥមា ទស បារមិយោ, ទស ឧបបារមិយោ, ទស បរមត្ថបារមិយោតិ សមតឹស បារមិយោ បូរេត្វា បញ្ច មហាបរិច្ចាគេ បរិច្ចជិត្វា បុព្ពយោគបុព្ពចរិយធម្មក្ខានញាតត្ថចរិយាទយោ បូរេត្វា ពុទ្ធិចរិយាយ កោដឹ បត្វា អាគតា, តថា អយម្បិ ភគវា អាគតោ។ យថា ច តេ ភគវន្តោ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ...បេ.... អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ភាវេត្វា ព្រូហេត្វា អាគតា, តថា អយម្បិ ភគវា អាគតោ។ ឯវំ តថា អាគតោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថា គតោតិ តថាគតោ**? យថា សម្បតិជាតា តេ ភគវន្តោ សមេហិ បាទេហិ បថវិយំ បតិដ្ឋាយ ឧត្តរាភិមុខា សត្តបទវីតិហារេន គតា, សេតច្ឆត្តេ ធារិយមានេ សព្ពាវ ទិសា អនុវិលោកេសុំ, អាសភិញ្ច វាចំ ភាសិសុ លោកេ អត្តនោ ជេដ្ឋសេដ្ឋភាវំ បកាសេន្តា, តញ្ច នេសំ គមនំ តថំ អហោសិ អវិតថំ អនេកេសំ វិសេសាធិគមានំ បុព្ពនិមិត្តភាវេន, តថា អយម្បិ ភគវា គតោ, តញ្ចស្ស គមនំ តថំ អហោសិ អវិតថំ តេសញ្ញេវ វិសេសាធិគមានំ បុព្ពនិមិត្តភាវេន។ ឯវំ តថា គតោតិ តថាគតោ។

យថា វា តេ ភគវន្តោ នេក្ខម្មេន កាមច្ឆន្ទំ បហាយ គតា, អព្យាបាទេន ព្យាបាទំ, អាលោកសញ្ញាយ ថិនមិទ្ធំ, អវិក្ខេបេន ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ, ធម្មវវត្ថានេន វិចិកិច្ឆំ បហាយ គតា, ញាណេន អវិជ្ជំ បទាលេត្វា, បាមោជ្ជេន អរតឹ វិនោទេត្វា, អដ្ឋសមាបត្តីហិ អដ្ឋារសហិ មហាវិបស្សនាហិ ចតូហិ ច អរិយមគ្គេហិ តំ តំ បដិបក្ខំ បហាយ គតា, ឯវំ អយម្បិ ភគវា គតោ។ ឯវម្បិ តថា គតោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ**? បថវីធាតុយា កក្ខឡលក្ខណំ, អាបោធាតុយា បគ្ឃរណលក្ខណំ, តេជោធាតុយា ឧណ្ហត្តលក្ខណំ, វាយោធាតុយា វិត្ថម្ភនលក្ខណំ, អាកាសធាតុយា អសម្ផុដ្ឋលក្ខណំ, រូបស្ស រុប្បនលក្ខណំ, វេទនាយ វេទយិតលក្ខណំ, សញ្ញាយ សញ្ជាននលក្ខណំ, សង្ខារានំ អភិសង្ខរណលក្ខណំ, វិញ្ញាណស្ស វិជាននលក្ខណន្តិ ឯវំ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ, ទ្វាទសន្នំ អាយតនានំ, អដ្ឋារសន្នំ ធាតូនំ, ពាវីសតិយា ឥន្ទ្រិយានំ, ចតុន្នំ សច្ចានំ, ទ្វាទសបទិកស្ស បច្ចយាការស្ស, ចតុន្នំ សតិបដ្ឋានានំ, ចតុន្នំ សម្មប្បធានានំ, ចតុន្នំ ឥទ្ធិបាទានំ, បញ្ចន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ, បញ្ចន្នំ ពលានំ, សត្តន្នំ ពោជ្ឈង្គានំ, អរិយស្ស អដ្ឋង្គិកស្ស មគ្គស្ស, សត្តន្នំ វិសុទ្ធីនំ, អមតោគធស្ស និព្ពានស្សាតិ ឯវំ តស្ស តស្ស ធម្មស្ស យំ សភាវសរសលក្ខណំ, តំ តថំ អវិតថំ អនញ្ញថំ លក្ខណំ ញាណគតិយា អាគតោ អវិរជ្ឈិត្វា បត្តោ អធិគតោតិ តថាគតោ។ ឯវំ តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធោតិ តថាគតោ**? តថធម្មា នាម ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ។ យថាហ – “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ។ កតមានិ ចត្តារិ? ឥទំ ទុក្ខន្តិ, ភិក្ខវេ, តថមេតំ អវិតថមេតំ អនញ្ញថមេត”ន្តិ (សំ. និ. ៥.១០៩០) វិត្ថារោ។ តានិ ច ភគវា អភិសម្ពុទ្ធោ, តស្មា តថានំ អភិសម្ពុទ្ធត្តា តថាគតោ។

អបិច ជរាមរណស្ស ជាតិបច្ចយសម្ភូតសមុទាគតដ្ឋោ តថោ អវិតថោ អនញ្ញថោ...បេ.... សង្ខារានំ អវិជ្ជាបច្ចយសម្ភូតសមុទាគតដ្ឋោ តថោ អវិតថោ អនញ្ញថោ, តថា អវិជ្ជាយ សង្ខារានំ បច្ចយដ្ឋោ...បេ... ជាតិយា ជរាមរណស្ស បច្ចយដ្ឋោ តថោ អវិតថោ អនញ្ញថោ, តំ សព្ពំ ភគវា អភិសម្ពុទ្ធោ, តស្មាបិ តថានំ អភិសម្ពុទ្ធត្តា តថាគតោ។ អភិសម្ពុទ្ធត្ថោ ហិ ឯត្ថ គតសទ្ទោតិ។ ឯវំ តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថទស្សិតាយ តថាគតោ**? យំ សទេវកេ...បេ.... សទេវមនុស្សាយ បជាយ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ អបរិមាណានំ សត្តានំ ចក្ខុទ្វារេ អាបាថមាគច្ឆន្តំ រូបារម្មណំ នាម អត្ថិ, តំ ភគវា សព្ពាការតោ ជានាតិ បស្សតិ។ ឯវំ ជានតា បស្សតា ច តេន តំ ឥដ្ឋានិដ្ឋាទិវសេន វា ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតេសុ លព្ភមានកបទវសេន វា “កតមំ តំ រូបំ រូបាយតនំ , យំ រូបំ ចតុន្នំ មហាភូតានំ ឧបាទាយ វណ្ណនិភា សនិទស្សនំ សប្បដិឃំ នីលំ បីតក”ន្តិអាទិនា (ធ. ស. ៦១៦) នយេន អនេកេហិ នាមេហិ តេរសហិ វារេហិ ទ្វិបញ្ញាសាយ

នយេហិ វិភជ្ជមានំ តថមេវ ហោតិ, វិតថំ នត្ថិ។ ឯស នយោ សោតទ្វារាទីសុ អាបាថមាគច្ឆន្តេសុ សទ្ទាទីសុ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

> “យំ, ភិក្ខវេ, សទេវកស្ស លោកស្ស…បេ.… សទេវមនុស្សាយ ទិដ្ឋំ សុតំ មុតំ វិញ្ញាតំ បត្តំ បរិយេសិតំ អនុវិចរិតំ មនសា, តមហំ ជានាមិ, តមហំ អព្ភញ្ញាសិំ, តំ តថាគតស្ស វិទិតំ, តំ តថាគតោ ន ឧបដ្ឋាសី”តិ (អ. និ. ៤.២៤)។

ឯវំ តថទស្សិតាយ តថាគតោ ។ តត្ថ តថទស្សីអត្ថេ តថាគតោតិ បទសម្ភវោ វេទិតព្ពោ។

កថំ **តថវាទិតាយ តថាគតោ**? យំ រត្តិំ ភគវា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុទ្ធោ, យញ្ច រត្តិំ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ, ឯត្ថន្តរេ បញ្ចចត្តាលីសវស្សបរិមាណកាលំ យំ ភគវតា ភាសិតំ លបិតំ សុត្តគេយ្យាទិ, សព្ពំ តំ បរិសុទ្ធំ បរិបុណ្ណំ រាគមទាទិនិម្មថនំ ឯកសទិសំ តថំ អវិតថំ។ តេនាហ –

> “យញ្ច, ចុន្ទ, រត្តិំ តថាគតោ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុជ្ឈតិ, យញ្ច រត្តិំ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយតិ, យំ ឯតស្មិំ អន្តរេ ភាសតិ លបតិ និទ្ទិសតិ, សព្ពំ តំ តថេវ ហោតិ, នោ អញ្ញថា, តស្មា ‘តថាគតោ’តិ វុច្ចតី”តិ (ទី. និ. ៣.១៨៨)។

គទអត្ថោ ឯត្ថ គតសទ្ទោ។ ឯវំ តថវាទិតាយ តថាគតោ។

អបិច អាគទនំ អាគទោ, វចនន្តិ អត្ថោ។ តថោ អវិតថោ អវិបរីតោ អាគទោ អស្សាតិ ទការស្ស តការំ កត្វា តថាគតោតិ ឯវមេត្ថ បទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។

កថំ **តថាការិតាយ តថាគតោ**? ភគវតោ ហិ វាចាយ កាយោ អនុលោមេតិ, កាយស្សបិ វាចា, តស្មា យថាវាទី តថាការី, យថាការី តថាវាទី ច ហោតិ។ ឯវំភូតស្ស ចស្ស យថាវាចា, កាយោបិ តថា គតោ បវត្តោតិ អត្ថោ។ យថា ច កាយោ, វាចាបិ តថា គតា បវត្តាតិ តថាគតោ។ តេនាហ –

> “យថាវាទី, ភិក្ខវេ, តថាគតោ តថាការី, យថាការី តថាវាទី។ ឥតិ យថាវាទី តថាការី, យថាការី តថាវាទី។ តស្មា ‘តថាគតោ’តិ វុច្ចតី”តិ (អ. និ. ៤.២៣)។

ឯវំ តថាការិតាយ តថាគតោ។

កថំ **អភិភវនដ្ឋេន តថាគតោ**? យស្មា ឧបរិ ភវគ្គំ ហេដ្ឋា អវីចិំ បរិយន្តំ ករិត្វា តិរិយំ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ សព្ពសត្តេ អភិភវតិ សីលេនបិ សមាធិនាបិ បញ្ញាយបិ វិមុត្តិយាបិ វិមុត្តិញាណទស្សនេនបិ, ន តស្ស តុលា វា បមាណំ វា អត្ថិ, អថ ខោ អតុលោ អប្បមេយ្យោ អនុត្តរោ ទេវទេវោ សក្កានំ អតិសក្កោ, ព្រហ្មានំ អតិព្រហ្មា សព្ពសត្តុត្តមោ, តស្មា តថាគតោ។ តេនាហ –

> “សទេវកេ, ភិក្ខវេ, លោកេ…បេ.… សទេវមនុស្សាយ តថាគតោ អភិភូ អនភិភូតោ អញ្ញទត្ថុទសោ វសវត្តិ, តស្មា ‘តថាគតោ’តិ វុច្ចតី”តិ (អ. និ. ៤.២៣)។

តត្រាយំ បទសិទ្ធិ – អគទោ វិយ អគទោ, ទេសនាវិលាសោ ចេវ បុញ្ញុស្សយោ ច។ តេន សោ មហានុភាវោ ភិសក្កោ វិយ ទិព្ពាគទេន សប្បេ សព្ពបរប្បវាទិនោ សទេវកញ្ច លោកំ អភិភវតិ។ ឥតិ សព្ពលោកាភិភវនេ តថោ អវិតថោ អវិបរីតោ យថាវុត្តោវ អគទោ ឯតស្សាតិ ទការស្ស តការំ កត្វា តថាគតោតិ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ អភិភវនដ្ឋេន តថាគតោ។

អបិច តថាយ គតោតិ តថាគតោ, តថំ គតោតិ តថាគតោ។ តត្ថ សកលលោកំ តីរណបរិញ្ញាយ តថាយ គតោ អវគតោតិ តថាគតោ។ លោកសមុទយំ បហានបរិញ្ញាយ តថាយ គតោ អតីតោតិ តថាគតោ។ លោកនិរោធំ សច្ឆិកិរិយាយ តថាយ គតោ អធិគតោតិ តថាគតោ។ លោកនិរោធគាមិនិំ បដិបទំ តថំ គតោ បដិបន្នោតិ តថាគតោ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

> “លោកោ, ភិក្ខវេ, តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធោ, លោកស្មា តថាគតោ វិសំយុត្តោ។ លោកសមុទយោ, ភិក្ខវេ, តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធោ, លោកសមុទយោ តថាគតស្ស បហីនោ, លោកនិរោធោ, ភិក្ខវេ,

តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធោ, លោកនិរោធោ តថាគតស្ស សច្ឆិកតោ។ លោកនិរោធគាមិនី បដិបទា , ភិក្ខវេ, តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធា , លោកនិរោធគាមិនី បដិបទា តថាគតស្ស ភាវិតា។ យំ, ភិក្ខវេ , សទេវកស្ស លោកស្ស...បេ.... សព្ពំ តំ តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធំ។ តស្មា ‘តថាគតោ’តិ វុច្ចតី’’តិ (អ. និ. ៤.២៣)។

អបរេហិបិ អដ្ឋហិ ការណេហិ ភគវា តថាគតោ – តថាយ អាគតោតិ តថាគតោ, តថាយ គតោតិ តថាគតោ, តថានិ អាគតោតិ តថាគតោ, តថា គតោតិ តថាគតោ, តថាវិជោតិ តថាគតោ, តថា បវត្តិតោតិ តថាគតោ, តថេហិ អគតោតិ តថាគតោ, តថា គតភាវេន តថាគតោ។

កថំ **តថាយ អាគតោតិ តថាគតោ**? យា សា ភគវតា សុមេធភូតេន ទីបង្ករទសពលស្ស បាទមូលេ –

“មនុស្សត្តំ លិង្គសម្បត្តិ, ហេតុ សត្ថារទស្សនំ,
បព្ពជ្ជា គុណសម្បត្តិ, អធិការោ ច ឆន្ទតា;
អដ្ឋធម្មសមោធានា, អភិនីហារោ សមិជ្ឈតី’’តិ។ (ពុ. វំ. ២.៥៩) –

ឯវំ វុត្តំ អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ អភិនីហារំ សម្បាទេន្តេន “អហំ សទេវកំ លោកំ តិណ្ណោ តារេស្សាមិ, មុត្តោ មោចេស្សាមិ, ទន្តោ ទមេស្សាមិ, សន្តោ សមេស្សាមិ, អស្សត្ថោ អស្សាសេស្សាមិ, បរិនិព្ពុតោ បរិនិព្ពាបេស្សាមិ, ពុទ្ធោ ពោធេស្សាមី’’តិ មហាបដិញ្ញា បវត្តិតា។ វុត្តញ្ហេតំ –

“កឹ មេ ឯកេន តិណ្ណេន, បុរិសេន ថាមទស្សិនា;
សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិត្វា, សន្តារេស្សំ សទេវកំ។

“ឥមិនា មេ អធិការេន, កតេន បុរិសុត្តមេ;
សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិត្វា, តារេមិ ជនតំ ពហុំ។

“សំសារសោតំ ឆិន្ទិត្វា, វិទ្ធំសេត្វា តយោ ភវេ;
ធម្មនាវំ សមារុយ្ហ, សន្តារេស្សំ សទេវកំ។

“កឹ មេ អញ្ញាតវេសេន, ធម្មំ សច្ឆិកតេនិធ;
សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិត្វា, ពុទ្ធោ ហេស្សំ សទេវកេ’’តិ។ (ពុ. វំ. ២.៥៥-៥៨);

តំ បនេតំ មហាបដិញ្ញំ សកលស្សាបិ ពុទ្ធករធម្មសមុទាយស្ស បវិចយ បច្ចវេក្ខណសមាទានានំ ការណភូតំ អវិសំវាទេត្វា លោកនាយកោ យស្មា មហាកប្បានំ សតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ សក្កច្ចំ និរន្តរំ និរវសេសតោ ទានបារមិអាទយោ សមតឹសបារមិយោ បូរេត្វា, អង្គបរិច្ចាគាទយោ បញ្ច មហាបរិច្ចាគេ បរិច្ចជិត្វា, សច្ចាធិដ្ឋានាទីនិ ចត្តារិ អធិដ្ឋានានិ បរិព្រូហេត្វា, បុញ្ញញាណសម្ភារេ សម្ភរិត្វា, បុព្ពយោគបុព្ពចរិយធម្មក្ខានញាតត្ថចរិយាទយោ ឧក្កំសាបេត្វា, ពុទ្ធិចរិយំ បរមកោដឹ បាបេត្វា, អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុជ្ឈិ, តស្មា តស្សេវ សា មហាបដិញ្ញា តថា អវិតថា អនញ្ញថា, ន តស្ស វាលគ្គមត្តម្បិ វិតថំ អត្ថិ។ តថា ហិ ទីបង្ករទសពលោ កោណ្ឌញ្ញោ មង្គលោ...បេ.... កស្សបោ ភគវាតិ ឥមេ ចតុវីសតិ សម្មាសម្ពុទ្ធា បដិបាដិយា ឧប្បន្នា “ពុទ្ធោ ភវិស្សតី’’តិ ព្យាករឹសុ។ ឯវំ ចតុវីសតិយា ពុទ្ធានំ សន្តិកេ លទ្ធព្យាករណោ យេ តេ កតាភិនីហារេហិ ពោធិសត្តេហិ លទ្ធព្ពា អានិសំសា, តេ លភិត្វាវ អាគតោតិ តាយ យថាវុត្តាយ មហាបដិញ្ញាយ តថាយ អភិសម្ពុទ្ធភាវំ អាគតោ អធិគតោតិ តថាគតោ។ ឯវំ តថាយ អាគតោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថាយ គតោតិ តថាគតោ**? យាយ មហាករុណាយ លោកនាថោ មហាទុក្ខសម្ពាធប្បដិបន្នំ សត្តនិកាយំ ទិស្វា “តស្ស នត្ថញ្ញោ កោចិ បដិសរណំ, អហមេវ នមិតោ សំសារទុក្ខតោ មុត្តោ មោចេស្សាមី’’តិ សមុស្សាហិតមានសោ មហាភិនីហារមកាសិ។ កត្វា ច យថាបណិធានំ សកលលោកហិតសម្បាទនាយ ឧស្សុក្កមាបន្នោ អត្តនោ កាយជីវិតនិរបេក្ខោ បរេសំ សោតបថាគមនមត្តេនបិ ចិត្តត្រាសសមុប្បាទិកា អតិទុក្ករា ទុក្ករចរិយា សមាចរន្តោ យថា មហាពោធិយា បដិបត្តិ ហានភាគិយា សំកិលេសភាគិយា ឋិតិភាគិយា វា ន ហោតិ, អថ ខោ ឧត្តរុត្តរិ វិសេសភាគិយាវ ហោតិ, តថា បដិបជ្ជមានោ អនុបុព្ពេន និរវសេសេ ពោធិសម្ភារេ សម្បាទេត្វា អភិសម្ពោធឹ បាបុណិ។ តតោ បរញ្ច តាយេវ មហាករុណាយ សញ្ចោទិតមានសោ បវិវេករតឹ បរមញ្ច សន្តំ វិមោក្ខសុខំ បហាយ ពាលជនពហុលេ លោកេ តេហិ សមុប្បាទិតំ សម្មានាវមានវិប្បការំ អគណេត្វា

វិនេយ្យជនស្ស វិនយនេន និរវសេសំ ពុទ្ធកិច្ចំ និដ្ឋបេសិ។ តត្ថ យោ ភគវតោ សត្តេសុ មហាករុណាយ សមោក្កមនាការោ, សោ បរតោ អាវិភវិស្សតិ។ យថា ច ពុទ្ធភូតស្ស លោកនាថស្ស សត្តេសុ មហាករុណា, ឯវំ ពោធិសត្តភូតស្សបិ មហាភិនីហារកាលាទីសូតិ សព្ពត្ថ សព្ពទា ច ឯកសទិសតាយ តថា អវិតថា អនញ្ញថា, តស្មា តីសុបិ អវត្ថាសុ សព្ពសត្តេសុ សមានរសាយ តថាយ មហាករុណាយ សកលលោកហិតាយ គតោ បដិបន្នោតិ តថាគតោ។ ឯវំ តថាយ គតោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថានិ អាគតោតិ តថាគតោ**? តថានិ នាម ចត្តារិ អរិយមគ្គញាណានិ។ តានិ ហិ ឥទំ ទុក្ខំ, អយំ ទុក្ខសមុទយោ, អយំ ទុក្ខនិរោធោ, អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទាតិ ឯវំ សព្ពញេយ្យធម្មសង្គាហកានំ បវត្តិនិវត្តិតទុភយហេតុភូតានំ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ ទុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋោ សង្ខតដ្ឋោ សន្តាបដ្ឋោ វិបរិណាមដ្ឋោ, សមុទយស្ស អាយូហនដ្ឋោ និទានដ្ឋោ សំយោគដ្ឋោ បលិពោធដ្ឋោ, និរោធស្ស និស្សរណដ្ឋោ វិវេកដ្ឋោ អសង្ខតដ្ឋោ អមតដ្ឋោ, មគ្គស្ស និយ្យានដ្ឋោ ហេតុដ្ឋោ ទស្សនដ្ឋោ អាធិបតេយ្យដ្ឋោតិអាទីនំ តព្ពិភាគានញ្ច យថាភូតសភាវាវពោធវិពន្ធកស្ស សំកិលេសបក្ខស្ស សមុច្ឆិន្ទនេន បដិលទ្ធាយ តត្ថ អសម្មោហាភិសមយសង្ខាតាយ អវិបរីតាការប្បវត្តិយា ធម្មានំ សភាវសរសលក្ខណស្ស អវិសំវាទនតោ តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ, តានិ ភគវា អនញ្ញនេយ្យោ សយមេវ អាគតោ អធិគតោ, តស្មា តថានិ អាគតោតិ តថាគតោ។

យថា ច មគ្គញាណានិ, ឯវំ ភគវតោ តីសុ កាលេសុ អប្បដិហតញាណានិ ចតុបដិសម្ភិទាញាណានិ ចតុវេសារជ្ជញាណានិ បញ្ចគតិបរិច្ឆេទញាណានិ ឆអសាធារណញាណានិ សត្តពោជ្ឈង្គវិភាវនញាណានិ អដ្ឋមគ្គង្គវិភាវនញាណានិ នវានុបុព្ពវិហារសមាបត្តិញាណានិ ទសពលញាណានិ ច តថភាវេ វេទិតព្ពានិ។

តត្រាយំ វិភាវនា – យញ្ហិ កិញ្ចិ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ អបរិមាណានំ សត្តានំ ហីនាទិភេទភិន្នាសុ អតីតាសុ ខន្ធាយតនធាតូសុ សភាវកិច្ចាទិ អវត្ថាវិសេសាទិ ខន្ធប្បដិពទ្ធនាមគោត្តាទិ ច ជានិតព្ពំ។ អនិន្ទ្រិយពទ្ធេសុ ច អតិសុខុមតិរោហិតវិទូរទេសេសុបិ រូបធម្មេសុ យោ តំតំបច្ចយវិសេសេហិ សទ្ធឹ បច្ចុប្បន្នានំ វណ្ណសណ្ឋានគន្ធរសផស្សាទិវិសេសោ, តត្ថ សព្ពត្ថេវ ហត្ថតលេ ឋបិតអាមលកេ វិយ បច្ចក្ខតោ អប្បដិហតំ ភគវតោ ញាណំ បវត្តតិ, តថា អនាគតាសុ បច្ចុប្បន្នាសុ ចាតិ ឥមានិ តីសុ កាលេសុ អប្បដិហតញាណានិ នាម។ យថាហ –

“អតីតំសេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អប្បដិហតំ ញាណំ, អនាគតំសេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អប្បដិហតំ ញាណំ, បច្ចុប្បន្នំសេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អប្បដិហតំ ញាណ”ន្តិ (បដិ. ម. ៣.៥)។

តានិ បនេតានិ តត្ថ តត្ថ ធម្មានំ សភាវសរសលក្ខណស្ស អវិសំវាទនតោ តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ, តានិ ភគវា សយម្ភូញាណេន អធិគញ្ឆីតិ។ ឯវម្បិ តថានិ អាគតោតិ តថាគតោ។

តថា អត្ថប្បដិសម្ភិទា ធម្មប្បដិសម្ភិទា និរុត្តិប្បដិសម្ភិទា បដិភានប្បដិសម្ភិទាតិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា។ តត្ថ អត្ថប្បភេទស្ស សល្លក្ខណវិភាវនវវត្ថានករណសមត្ថំ អត្ថប្បភេទគតំ ញាណំ អត្ថប្បដិសម្ភិទា។ ធម្មប្បភេទស្ស សល្លក្ខណវិភាវនវវត្ថានករណសមត្ថំ ធម្មប្បភេទគតំ ញាណំ ធម្មប្បដិសម្ភិទា។ និរុត្តិប្បភេទស្ស សល្លក្ខណវិភាវនវវត្ថានករណសមត្ថំ និរុត្តាភិលាបេ បភេទគតំ ញាណំ និរុត្តិប្បដិសម្ភិទា។ បដិភានប្បភេទស្ស សល្លក្ខណវិភាវនវវត្ថានករណសមត្ថំ បដិភានប្បភេទគតំ ញាណំ បដិភានប្បដិសម្ភិទា។ វុត្តញ្ហេតំ –

“អត្ថេ ញាណំ អត្ថប្បដិសម្ភិទា, ធម្មេ ញាណំ ធម្មប្បដិសម្ភិទា, តត្រ ធម្មនិរុត្តាភិលាបេ ញាណំ និរុត្តិប្បដិសម្ភិទា, ញាណេសុ ញាណំ បដិភានប្បដិសម្ភិទា”តិ (វិភ. ៧១៨-៧២១)។

ឯត្ថ ច ហេតុអនុសារេន អរណីយតោ អធិគន្តព្ពតោ ច សង្ខេបតោ ហេតុផលំ អត្ថោ នាម។ បភេទតោ បន យំ កិញ្ចិ បច្ចយុប្បន្នំ, និព្ពានំ , ភាសិតត្ថោ, វិបាកោ, កិរិយាតិ ឥមេ បញ្ច ធម្មា អត្ថោ។ តំ អត្ថំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស តស្មិំ អត្ថេ បភេទគតំ ញាណំ អត្ថប្បដិសម្ភិទា។ ធម្មោតិ សង្ខេបតោ បច្ចយោ។ សោ ហិ យស្មា តំ តំ អត្ថំ វិទហតិ បវត្តេតិ ចេវ បាបេតិ ច, តស្មា ធម្មោតិ វុច្ចតិ, បភេទតោ បន យោ កោចិ ផលនិព្ពត្តនកោ ហេតុ អរិយមគ្គោ ភាសិតំ កុសលំ អកុសលន្តិ ឥមេ បញ្ច ធម្មា ធម្មោ, តំ ធម្មំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស តស្មិំ ធម្មេ បភេទគតំ ញាណំ ធម្មប្បដិសម្ភិទា។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

“ទុក្ខេ ញាណំ អត្ថប្បដិសម្ភិទា, ទុក្ខសមុទយេ ញាណំ ធម្មប្បដិសម្ភិទា, ទុក្ខនិរោធេ ញាណំ អត្ថប្បដិសម្ភិទា, ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ ញាណំ ធម្មប្បដិសម្ភិទា”តិ (វិភ. ៧១៩)។

អថ វា ហេតុម្ហិ ញាណំ ធម្មប្បដិសម្ភិទា, ហេតុផលេ ញាណំ អត្ថប្បដិសម្ភិទា។ យេ ធម្មា ជាតា ភូតា សញ្ជាតា និព្ពត្តា អភិនិព្ពត្តា បាតុភូតា, ឥមេសុ ធម្មេសុ ញាណំ អត្ថប្បដិសម្ភិទា។ យម្ហា ធម្មា តេ ធម្មា ជាតា ភូតា សញ្ជាតា និព្ពត្តា អភិនិព្ពត្តា បាតុភូតា, តេសុ ធម្មេសុ ញាណំ ធម្មប្បដិសម្ភិទា។ ជរាមរណេ ញាណំ អត្ថប្បដិសម្ភិទា, ជរាមរណសមុទយេ ញាណំ ធម្មប្បដិសម្ភិទា។ ជរាមរណនិរោធេ ញាណំ អត្ថប្បដិសម្ភិទា, ជរាមរណនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ ញាណំ ធម្មប្បដិសម្ភិទា។ ជាតិយា, ភវេ, ឧបាទានេ, តណ្ហាយ, វេទនាយ, ផស្សេ, សឡាយតនេ, នាមរូបេ, វិញ្ញាណេ, សង្ខារេសុ ញាណំ អត្ថប្បដិសម្ភិទា, សង្ខារសមុទយេ ញាណំ ធម្មប្បដិសម្ភិទា។ សង្ខារនិរោធេ ញាណំ អត្ថប្បដិសម្ភិទា, សង្ខារនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ ញាណំ ធម្មប្បដិសម្ភិទា។

“ឥធ ភិក្ខុ ធម្មំ ជានាតិ សុត្តំ គេយ្យំ...បេ.... វេទល្លំ, អយំ វុច្ចតិ ធម្មប្បដិសម្ភិទា។ សោ តស្ស តស្សេវ ភាសិតស្ស អត្ថំ ជានាតិ ‘អយំ ឥមស្ស ភាសិតស្ស អត្ថោ, អយំ ឥមស្ស ភាសិតស្ស អត្ថោ’តិ, អយំ វុច្ចតិ អត្ថប្បដិសម្ភិទា។

“កតមេ ធម្មា កុសលា? យស្មិំ សមយេ កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ រូបារម្មណំ វា...បេ.... ធម្មារម្មណំ វា យំ យំ វា បនារព្ភ, តស្មិំ សមយេ ផស្សោ ហោតិ...បេ.... អវិក្ខេបោ ហោតិ...បេ.... ឥមេ ធម្មា កុសលា។ ឥមេសុ ធម្មេសុ ញាណំ ធម្មប្បដិសម្ភិទា, តេសំ វិបាកេ ញាណំ អត្ថប្បដិសម្ភិទា”តិអាទិ (វិភ. ៧២៤-៧២៥) វិត្ថារោ។

យា បនេតស្មិំ អត្ថេ ច ធម្មេ ច សភាវនិរុត្តិ អព្យភិចារវោហារោ អភិលាបោ, តស្មិំ សភាវនិរុត្តាភិលាបេ មាគធិកាយ សព្ពសត្តានំ មូលភាសាយ “អយំ សភាវនិរុត្តិ, អយំ អសភាវនិរុត្តី”តិ បភេទគតំ ញាណំ និរុត្តិប្បដិសម្ភិទា។ យថាវុត្តេសុ តេសុ ញាណេសុ គោចរកិច្ចតោ វិត្ថារតោ បវត្តំ សព្ពម្បិ តំ ញាណំ អារម្មណំ កត្វា បច្ចវេក្ខន្តស្ស តស្មិំ ញាណេ បភេទគតំ ញាណំ បដិភានប្បដិសម្ភិទា។ ឥតិ ឥមានិ ចត្តារិ បដិសម្ភិទាញាណានិ សយមេវ ភគវតា អធិគតានិ អត្ថធម្មាទិកេ តស្មិំ តស្មិំ អត្តនោ វិសយេ អវិសំវាទនវសេន អវិបរីតាការប្បវត្តិយា តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ។ ឯវម្បិ ភគវា តថានិ អាគតោតិ តថាគតោ។

តថា យំកិញ្ចិ ញេយ្យំ នាម, សព្ពំ តំ ភគវតា សព្ពាការេន ញាតំ ទិដ្ឋំ អធិគតំ អភិសម្ពុទ្ធំ។ តថា ហិស្ស អភិញ្ញេយ្យា ធម្មា អភិញ្ញេយ្យតោ ពុទ្ធា, បរិញ្ញេយ្យា ធម្មា បរិញ្ញេយ្យតោ, បហាតព្ពា ធម្មា បហាតព្ពតោ, សច្ឆិកាតព្ពា ធម្មា សច្ឆិកាតព្ពតោ, ភាវេតព្ពា ធម្មា ភាវេតព្ពតោ, យតោ នំ កោចិ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ទេវោ វា មារោ វា ព្រហ្មា វា “ឥមេ នាម តេ ធម្មា អនភិសម្ពុទ្ធា”តិ សហ ធម្មេន អនុយុញ្ជិតុំ សមត្ថោ នត្ថិ។

យំកិញ្ចិ បហាតព្ពំ នាម, សព្ពំ តំ ភគវតោ អនវសេសតោ ពោធិមូលេយេវ បហីនំ អនុប្បត្តិធម្មំ , ន តស្ស បហានាយ ឧត្តរិ ករណីយំ អត្ថិ។ តថា ហិស្ស លោភទោសមោហវិបរីតមនសិការ អហិរិកានោត្តប្បថិនមិទ្ធកោធូបនាហ- មក្ខបលាសឥស្សាមច្ឆរិយមាយាសាឋេយ្យថម្ភសារម្ភមានាតិ មានមទប្បមាទតិវិធា- កុសលមូលទុច្ចរិតវិសមវិបរីតសញ្ញា- មលវិតក្កបបញ្ចឯសនាតណ្ហាចតុព្ពិធវិបរិយេស អាសវគន្ថ- ឱឃយោគាគតិតណ្ហុបាទានបញ្ចាភិនន្ទននីវរណចេតោខិលចេតសោវិនិពន្ធ- ឆវិវាទមូល សត្តានុសយអដ្ឋមិច្ឆត្តនវអាឃាតវត្ថុតណ្ហា- មូលកទសអកុសលកម្មបថឯកវីសតិ អនេសនទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគត អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតាទិប្បភេទំ ទិយឌ្ឍកិលេសសហស្សំ សហ វាសនាយ បហីនំ សមុច្ឆិន្នំ សមូហតំ, យតោ នំ កោចិ សមណោ វា...បេ.... ព្រហ្មា វា “ឥមេ នាម តេ កិលេសា អប្បហីនា”តិ សហ ធម្មេន អនុយុញ្ជិតុំ សមត្ថោ នត្ថិ។

យេ ចិមេ ភគវតា កម្មវិបាកកិលេសូបវាទអាណាវីតិក្កមប្បភេទា អន្តរាយិកា វុត្តា, អលមេវ តេ បដិសេវតោ ឯកន្តេន អន្តរាយាយ។ យតោ នំ កោចិ សមណោ វា...បេ.... ព្រហ្មា វា “នាលំ តេ បដិសេវតោ អន្តរាយាយា”តិ សហ ធម្មេន អនុយុញ្ជិតុំ សមត្ថោ នត្ថិ។

យោ ច ភគវតា និរវសេសវដ្ដទុក្ខនិស្សរណាយ សីលសមាធិបញ្ញាយ សង្គហោ សត្តកោដ្ឋាសិកោ សត្តតឹសប្បភេទោ អរិយមគ្គបុព្ពង្គមោ អនុត្តរោ និយ្យានិកោ ធម្មោ ទេសិតោ, សោ ឯកន្តេនេវ និយ្យាតិ, បដិបន្នស្ស វដ្ដទុក្ខតោ មោក្ខាយ ហោតិ, យតោ នំ កោចិ សមណោ វា...បេ.... ព្រហ្មា វា “និយ្យានិកោ ធម្មោតិ តយា ទេសិតោ ន និយ្យាតី”តិ សហ ធម្មេន អនុយុញ្ជិតុំ សមត្ថោ នត្ថីតិ។ វុត្តញ្ចេតំ – “សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តេ បដិជានតោ ឥមេ ធម្មា អនភិសម្ពុទ្ធា”តិ (ម. និ. ១.១៥០) វិត្ថារោ។ ឯវមេតានិ អត្តនោ ញាណប្បហានទេសនា

វិសេសានំ អវិតថភាវាវពោធនតោ អវិបរីតាការប្បវត្តិតានិ ភគវតោ ចតុវេសារជ្ជញាណានិ តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ។ ឯវម្បិ ភគវា តថានិ អាគតោតិ តថាគតោ។

តថា និរយគតិ, តិរច្ឆានគតិ, បេតគតិ, មនុស្សគតិ, ទេវគតីតិ បញ្ច គតិយោ, តាសុ សញ្ជីវាទយោ អដ្ឋ មហានិរយា, កុក្កុឡាទយោ សោឡស ឧស្សទនិរយា, លោកន្តរិកនិរយោតិ សព្ពេបិមេ ឯកន្តទុក្ខតាយ និរស្សាទដ្ឋេន និរយា, យថាកម្មុនា គន្តព្ពតោ គតិ ចាតិ **និរយគតិ,** តិព្ពន្ធការសីតនរកាបិ ឯតេស្វេវ អន្តោគធា។ កិមិកីដសរីសបបក្ខិសោណសិង្គាលាទយោ តិរិយំ អញ្ចិតភាវេន តិរច្ឆានា, តេ ឯវ គតីតិ **តិរច្ឆានគតិ**។ ខុប្បិបាសិតត្តា បរទត្តូបជីវិនិជ្ឈាមតណ្ហិកាទយោ ទុក្ខពហុលតាយ បាកដសុខតោ ឥតា វិគតាតិ បេតា, តេ ឯវ គតីតិ **បេតគតិ,** កាលកញ្ជិកាទិអសុរាបិ ឯតេស្វេវន្តោគធា។ បរិត្តទីបវាសីហិ សទ្ធឹ ជម្ពុទីបាទិចតុមហាទីបវាសិនោ មនសោ ឧស្សន្នតាយ មនុស្សា, តេ ឯវ គតីតិ **មនុស្សគតិ**។ ចាតុមហារាជិកតោ បដ្ឋាយ យាវ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនូបគាតិ ឥមេ ឆព្វីសតិ ទេវនិកាយា ទិព្ពន្តិ អត្តនោ ឥទ្ធានុភាវេន កីឡន្តិ ជោតន្តិ ចាតិ ទេវា, តេ ឯវ គតីតិ **ទេវគតិ**។

តា បនេតា គតិយោ យស្មា តំតំកម្មនិព្ពត្តោ ឧបបត្តិភវវិសេសោ, តស្មា អត្ថតោ វិបាកក្ខន្ធា កដត្តា ច រូបំ។ តត្ថ "អយំ នាម គតិ ឥមិនា នាម កម្មុនា ជាយតិ, តស្ស ច កម្មស្ស បច្ចយវិសេសេហិ ឯវំ វិភាគភិន្នត្តា វិសុំ ឯតេ សត្តនិកាយា ឯវំ វិភាគភិន្នា"តិ យថាសកំ ហេតុផលវិភាគបរិច្ឆិន្ទនវសេន ឋានសោ ហេតុសោ ភគវតោ ញាណំ បវត្តតិ។ តេនាហ ភគវា –

"បញ្ច ខោ ឥមា, សារិបុត្ត, គតិយោ។ កតមា បញ្ច? និរយោ, តិរច្ឆានយោនិ, បេត្តិវិសយោ, មនុស្សា, ទេវា។ និរយញ្ចាហំ, សារិបុត្ត, បជានាមិ និរយគាមិញ្ច មគ្គំ និរយគាមិនិញ្ច បដិបទំ, យថា បដិបន្នោ ច កាយស្ស ភេទា បរម្មរណា អបាយំ ទុគ្គតឹ វិនិបាតំ និរយំ ឧបបជ្ជតិ, តញ្ច បជានាមី"តិអាទិ (ម. និ. ១.១៥៣)។

តានិ បនេតានិ ភគវតោ ញាណានិ តស្មឹ តស្មឹ វិសយេ អវិបរីតាការប្បវត្តិយា អវិសំវាទនតោ តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ។ ឯវម្បិ ភគវា តថានិ អាគតោតិ តថាគតោ។

តថា យំ សត្តានំ សទ្ធាទិយោគវិកលាវិកលភាវាវពោធនេន អប្បរជក្ខមហារជក្ខតាទិវិសេសវិភាវនំ បញ្ញាសាយ អាការេហិ បវត្តំ ភគវតោ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណំ។ វុត្តញ្ហេតំ – "សទ្ធោ បុគ្គលោ អប្បរជក្ខោ, អស្សទ្ធោ បុគ្គលោ មហារជក្ខោ"តិ (បដិ. ម. ១.១១១) វិត្ថារោ។

យញ្ច "អយំ បុគ្គលោ អប្បរជក្ខោ, អយំ សស្សតទិដ្ឋិកោ, អយំ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិកោ, អយំ អនុលោមិកាយំ ខន្តិយំ ឋិតោ, អយំ យថាភូតញាណេ ឋិតោ, អយំ កាមាសយោ, ន នេក្ខម្មាទិអាសយោ, អយំ នេក្ខម្មាសយោ, ន កាមាទិអាសយោ"តិអាទិនា "ឥមស្ស កាមរាគោ អតិវិយ ថាមគតោ, ន បដិឃាទិកោ, ឥមស្ស បដិឃោ អតិវិយ ថាមគតោ, ន កាមរាគាទិកោ"តិអាទិនា "ឥមស្ស បុញ្ញាភិសង្ខារោ អធិកោ, ន អបុញ្ញាភិសង្ខារោ ន អានេញ្ជាភិសង្ខារោ, ឥមស្ស អបុញ្ញាភិសង្ខារោ អធិកោ, ន បុញ្ញាភិសង្ខារោ ន អានេញ្ជាភិសង្ខារោ, ឥមស្ស អានេញ្ជាភិសង្ខារោ អធិកោ, ន បុញ្ញាភិសង្ខារោ ន អបុញ្ញាភិសង្ខារោ។ ឥមស្ស កាយសុចរិតំ អធិកំ, ឥមស្ស វចីសុចរិតំ, ឥមស្ស មនោសុចរិតំ, អយំ ហីនាធិមុត្តិកោ, អយំ បណីតាធិមុត្តិកោ, អយំ កម្មាវរណេន សមន្នាគតោ, អយំ កិលេសាវរណេន សមន្នាគតោ, អយំ វិបាកាវរណេន សមន្នាគតោ, អយំ ន កម្មាវរណេន សមន្នាគតោ, ន កិលេសាវរណេន សមន្នាគតោ, ន វិបាកាវរណេន សមន្នាគតោ"តិអាទិនា ច សត្តានំ អាសយាទីនំ យថាភូតំ វិភាវនាការប្បវត្តំ ភគវតោ អាសយានុសយញាណំ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

"ឥធ តថាគតោ សត្តានំ អាសយំ ជានាតិ, អនុសយំ ជានាតិ, ចរិតំ ជានាតិ, អធិមុត្តឹ ជានាតិ, ភព្ពាភព្ពេ សត្តេ ជានាតី"តិអាទិ (បដិ. ម. ១.១១៣)។

យញ្ច ឧបរិមហេដ្ឋិមបុរិមបច្ឆិមកាយេហិ ទក្ខិណវាមអក្ខិកណ្ណសោតនាសិកសោតអំសកូដហត្ថបាទេហិ អង្គុលិអង្គុលន្តរេហិ លោមកូបេហិ ច អគ្គិក្ខន្ធុទកធារាបវត្តនំ អនញ្ញសាធារណំ វិវិធវិកុព្ពនិទ្ធិនិម្មាបនកំ ភគវតោ យមកបាដិហារិយញាណំ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

"ឥធ តថាគតោ យមកបាដិហារិយំ ករោតិ អសាធារណំ សាវកេហិ, ឧបរិមកាយតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ហេដ្ឋិមកាយតោ ឧទកធារា បវត្តតិ។ ហេដ្ឋិមកាយតោ អគ្គិក្ខន្ធោ បវត្តតិ, ឧបរិមកាយតោ

ឧទកធារា បវត្តតី”តិអាទិ (បដិ. ម. ១.១១៦)។

យញ្ច រាគាទីហិ ជាតិអាទីហិ ច អនេកេហិ ទុក្ខធម្មេហិ ឧបទ្ទុតំ សត្តនិកាយំ តតោ នីហរិតុកាមតាវសេន នានានយេហិ បវត្តស្ស ភគវតោ មហាករុណោក្កមនស្ស បច្ចយភូតំ មហាករុណាសមាបត្តិញាណំ។ យថាហ (បដិ. ម. ១.១១៧-១១៨) –

“កតមំ តថាគតស្ស មហាករុណាសមាបត្តិយា ញាណំ? ពហុកេហិ អាការេហិ បស្សន្តានំ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ សត្តេសុ មហាករុណា ឱក្កមតិ, អាទិត្តោ លោកសន្និវាសោតិ បស្សន្តានំ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ សត្តេសុ មហាករុណា ឱក្កមតិ។ ឧយ្យុត្តោ, បយាតោ, កុម្មគ្គប្បដិបន្នោ, ឧបនីយតិ លោកោ អទ្ធុវោ, អតាណោ លោកោ អនភិស្សរោ , អស្សកោ លោកោ, សព្ពំ បហាយ គមនីយំ, ឩនោ លោកោ អតិត្តោ តណ្ហាទាសោតិ បស្សន្តានំ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ សត្តេសុ មហាករុណា ឱក្កមតិ។

“អតាយនោ លោកសន្និវាសោ, អលេណោ, អសរណោ, អសរណីភូតោ។ ឧទ្ធតោ លោកោ អវូបសន្តោ, សសល្លោ លោកសន្និវាសោ វិទ្ធោ បុថុសល្លេហិ, អវិជ្ជន្ធការាវរណោ កិលេសបញ្ជរបក្ខិត្តោ, អវិជ្ជាគតោ លោកសន្និវាសោ អណ្ឌភូតោ បរិយោនទ្ធោ តន្តាកុលកជាតោ កុលគុណ្ឋិកជាតោ មុញ្ជបព្ពជភូតោ អបាយំ ទុគ្គតឹ វិនិបាតំ សំសារំ នាតិវត្តតិ, អវិជ្ជាវិសទោសសំលិត្តោ, កិលេសកលលីភូតោ, រាគទោសមោហជដាជដិតោ។

“តណ្ហាសង្ឃាដបដិមុក្កោ, តណ្ហាជាលេន ឱត្ថដោ, តណ្ហាសោតេន វុយ្ហតិ, តណ្ហាសញ្ញោជនេន សំយុត្តោ, តណ្ហានុសយេន អនុសដោ, តណ្ហាសន្តាបេន សន្តប្បតិ, តណ្ហាបរិឡាហេន បរិឌយ្ហតិ។

“ទិដ្ឋិសង្ឃាដបដិមុក្កោ, ទិដ្ឋិជាលេន ឱត្ថដោ, ទិដ្ឋិសោតេន វុយ្ហតិ, ទិដ្ឋិសញ្ញោជនេន សំយុត្តោ, ទិដ្ឋានុសយេន អនុសដោ, ទិដ្ឋិសន្តាបេន សន្តប្បតិ, ទិដ្ឋិបរិឡាហេន បរិឌយ្ហតិ។

“ជាតិយា អនុគតោ, ជរាយ អនុសដោ, ព្យាធិនា អភិភូតោ, មរណេន អព្ភាហតោ, ទុក្ខេ បតិដ្ឋិតោ។

“តណ្ហាយ ឧឌ្ឌិតោ, ជរាបាការបរិក្ខិត្តោ, មច្ចុបាសេន បរិក្ខិត្តោ, មហាពន្ធនពទ្ធោ, រាគពន្ធនេន ទោសមោហមានទិដ្ឋិកិលេសទុច្ចរិតពន្ធនេន ពទ្ធោ, មហាសម្ពាធប្បដិបន្នោ, មហាបលិពោធេន បលិពុទ្ធោ, មហាបបាតេ បតិតោ, មហាកន្តារប្បដិបន្នោ, មហាសំសារប្បដិបន្នោ, មហាវិទុគ្គេ សម្បរិវត្តតិ, មហាបលិបេ បលិបន្នោ។

“អព្ភាហតោ លោកសន្និវាសោ, អាទិត្តោ លោកសន្និវាសោ រាគគ្គិនា ទោសគ្គិនា មោហគ្គិនា ជាតិយា ជរាយ មរណេន សោកេហិ បរិទេវេហិ ទុក្ខេហិ ទោមនស្សេហិ ឧបាយាសេហិ, ឧន្នីតកោ លោកសន្និវាសោ ហញ្ញតិ និច្ចមតាណោ បត្តទណ្ឌោ តក្ករោ, វជ្ជពន្ធនពទ្ធោ អាឃាតនបច្ចុបដ្ឋិតោ, អនាថោ លោកសន្និវាសោ បរមការុញ្ញប្បត្តោ, ទុក្ខាភិតុន្នោ ចិររត្តំ បីឡិតោ, គធិតោ និច្ចំ បិបាសិតោ។

“អន្ធោ អចក្ខុកោ, ហតនេត្តោ អបរិណាយកោ, វិបថបក្ខន្ទោ អញ្ជសាបរទ្ធោ, មហោឃបក្ខន្ទោ។

“ទ្វីហិ ទិដ្ឋិគតេហិ បរិយុដ្ឋិតោ, តីហិ ទុច្ចរិតេហិ វិប្បដិបន្នោ, ចតូហិ យោគេហិ យោជិតោ, ចតូហិ គន្ថេហិ គន្ថិតោ, ចតូហិ ឧបាទានេហិ ឧបាទិយតិ, បញ្ចគតិសមារុឡ្ហោ, បញ្ចហិ កាមគុណេហិ រជ្ជតិ, បញ្ចហិ នីវរណេហិ ឱត្ថដោ, ឆហិ វិវាទមូលេហិ វិវទតិ, ឆហិ តណ្ហាកាយេហិ រជ្ជតិ, ឆហិ ទិដ្ឋិគតេហិ បរិយុដ្ឋិតោ, សត្តហិ អនុសយេហិ អនុសដោ, សត្តហិ សញ្ញោជនេហិ សំយុត្តោ, សត្តហិ មានេហិ ឧន្នតោ, អដ្ឋហិ លោកធម្មេហិ សម្បរិវត្តតិ, អដ្ឋហិ មិច្ឆត្តេហិ និយ្យាតោ, អដ្ឋហិ បុរិសទោសេហិ ទុស្សតិ, នវហិ អាឃាតវត្ថូហិ អាឃាតិតោ, នវវិធមានេហិ ឧន្នតោ, នវហិ តណ្ហាមូលកេហិ ធម្មេហិ រជ្ជតិ, ទសហិ កិលេសវត្ថូហិ កិលិស្សតិ, ទសហិ អាឃាតវត្ថូហិ អាឃាតិតោ, ទសហិ អកុសលកម្មបថេហិ សមន្នាគតោ, ទសហិ សំយោជនេហិ សំយុត្តោ, ទសហិ មិច្ឆត្តេហិ និយ្យាតោ, ទសវត្ថុកាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ, ទសវត្ថុកាយ អន្តគ្គាហិកាយ ទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ, អដ្ឋសតតណ្ហាបបញ្ចេហិ បបញ្ចិតោ, ទ្វាសដ្ឋិយា ទិដ្ឋិគតេហិ បរិយុដ្ឋិតោ, លោកសន្និវាសោតិ បស្សន្តានំ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ សត្តេសុ មហាករុណា ឱក្កមតិ។

“អហញ្ចម្ហិ តិណ្ណោ, លោកោ ច អតិណ្ណោ។ អហញ្ចម្ហិ មុត្តោ, លោកោ ច អមុត្តោ។ អហញ្ចម្ហិ ទន្តោ, លោកោ ច អទន្តោ។ អហញ្ចម្ហិ សន្តោ, លោកោ ច អសន្តោ។ អហញ្ចម្ហិ អស្សត្ថោ, លោកោ ច អនស្សត្ថោ។ អហញ្ចម្ហិ បរិនិព្ពុតោ, លោកោ ច អបរិនិព្ពុតោ។ បហោមិ ខ្វាហំ តិណ្ណោ តារេតុំ, មុត្តោ មោចេតុំ, ទន្តោ ទមេតុំ, សន្តោ សមេតុំ, អស្សត្ថោ អស្សាសេតុំ, បរិនិព្ពុតោ បរិនិព្ពាបេតុន្តិ បស្សន្តានំ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ សត្តេសុ មហាករុណា ឱក្កមតី”តិ (បដិ. ម. ១.១១៧-១១៨)។

ឯវំ ឯកូននវុតិយា អាការេហិ វិភជនំ កតំ។

យំ បន យាវតា ធម្មធាតុយា យត្តកំ ញាតព្ពំ សង្ខតាសង្ខតាទិកស្ស សព្ពស្ស បរោបទេសនិរបេក្ខំ សព្ពាការេន បដិវិជ្ឈនសមត្ថំ អាកង្ខមត្តប្បដិពទ្ធវុត្តិអនញ្ញសាធារណំ ភគវតោ ញាណំ សព្ពថា អនវសេសសង្ខតាសង្ខតសម្មុតិសច្ចាវពោធតោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ តត្ថាវរណាភាវតោ និស្សង្គប្បវត្តិមុបាទាយ អនាវរណញាណន្តិ វុច្ចតិ។ ឯកមេវ ហិ តំ ញាណំ វិសយប្បវត្តិមុខេន អញ្ញេហិ អសាធារណភាវទស្សនត្ថំ ទុវិធេន ឧទ្ទិដ្ឋំ។ អញ្ញថា សព្ពញ្ញុតានាវរណញាណានំ សាធារណតា សព្ពវិសយតា អាបជ្ជេយ្យុំ, ន ច តំ យុត្តំ កិញ្ចាបិ តមាយ យុត្តិយា។ អយញ្ចេត្ថ បាឡិ –

“សព្ពំ សង្ខតមសង្ខតំ អនវសេសំ ជានាតីតិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, តត្ថ អាវរណំ នត្ថីតិ អនាវរណញាណំ។ អតីតំ សព្ពំ ជានាតីតិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, តត្ថ អាវរណំ នត្ថីតិ អនាវរណញាណំ។ អនាគតំ សព្ពំ ជានាតីតិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, តត្ថ អាវរណំ នត្ថីតិ អនាវរណញាណំ។ បច្ចុប្បន្នំ សព្ពំ ជានាតីតិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, តត្ថ អាវរណំ នត្ថីតិ អនាវរណញាណ”ន្តិ (បដិ. ម. ១.១១៩-១២០) វិត្ថារោ។

ឯវមេតានិ ភគវតោ ឆអសាធារណញាណានិ អវិបរីតាការប្បវត្តិយា យថាសកវិសយស្ស អវិសំវាទនតោ តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ។ ឯវម្បិ ភគវា តថានិ អាគតោតិ តថាគតោ។

តថា –

“សត្តិមេ, ភិក្ខវេ, ពោជ្ឈង្គា – សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ, ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ, វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គោ, បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ, បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គោ, សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គោ, ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ”តិ (បដិ. ម. ២.១៧; សំ. និ. ៥.១៨៥) ឯវំ **សរូបតោ,** “យាយំ លោកុត្តរមគ្គក្ខណេ ឧប្បជ្ជមានា លីនុទ្ធច្ចបតិដ្ឋានាយូហនកាមសុខល្លិកត្តកិលមថានុយោគឧច្ឆេទសស្សតាភិនិវេសាទីនំ អនេកេសំ ឧបទ្ទវានំ បដិបក្ខភូតា សតិអាទិភេទា ធម្មសាមគ្គី, យាយ អរិយសាវកោ ពុជ្ឈតិ កិលេសនិទ្ទាយ ឧដ្ឋហតិ, ចត្តារិ វា អរិយសច្ចានិ បដិវិជ្ឈតិ, និព្ពានមេវ វា សច្ឆិករោតីតិ, សា ធម្មសាមគ្គី ពោធីតិ វុច្ចតិ។ តស្សា ‘ពោធិយា អង្គាតិ ពោជ្ឈង្គា, អរិយសាវកោ វា យថាវុត្តាយ ធម្មសាមគ្គិយា ពុជ្ឈតីតិ កត្វា ពោធីតិ វុច្ចតិ, តស្ស ពោធិស្ស អង្គាតិបិ ពោជ្ឈង្គា”តិ ឯវំ **សាមញ្ញលក្ខណតោ**។ “ឧបដ្ឋានលក្ខណោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ, បវិចយលក្ខណោ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ, បគ្គហលក្ខណោ វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គោ, ផរណលក្ខណោ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ, ឧបសមលក្ខណោ បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គោ, អវិក្ខេបលក្ខណោ សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គោ, បដិសង្ខានលក្ខណោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ”តិ ឯវំ **វិសេសលក្ខណតោ**។

“តត្ថ កតមោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ? ឥធ, ភិក្ខុ , សតិមា ហោតិ បរមេន សតិនេបក្កេន សមន្នាគតោ, ចិរកតម្បិ ចិរភាសិតម្បិ សរិតា ហោតិ អនុស្សរិតា”តិអាទិនា (វិភ. ៤៦៧) សត្តន្នំ ពោជ្ឈង្គានំ អញ្ញមញ្ញោបការវសេន **ឯកក្ខណេ បវត្តិទស្សនតោ,** “តត្ថ កតមោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ? អត្ថិ អជ្ឈត្តំ, ភិក្ខវេ, ធម្មេសុ សតិ, អត្ថិ ពហិទ្ធា ធម្មេសុ សតី”តិអាទិនា តេសំ ***វិសយវិភាគេន បវត្តិទស្សនតោ***។ “តត្ថ កតមោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ ភាវេតិ វិវេកនិស្សិតំ វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ វោស្សគ្គបរិណាមិ”ន្តិអាទិនា (វិភ. ៤៧១) ***ភាវនាវិធិទស្សនតោ***។ “តត្ថ កតមេ សត្ត ពោជ្ឈង្គា? ឥធ ភិក្ខុ យស្មិំ សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ…បេ… តស្មិំ សមយេ សត្ត ពោជ្ឈង្គា ហោន្តិ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ…បេ… ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ។ តត្ថ កតមោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ? យា សតិ…បេ… អនុស្សតី”តិអាទិនា (វិភ. ៤៧៨-៤៧៩) ***ឆន្នវុតិយា នយសហស្សវិភាគេហី***តិ ឯវំ នានាការតោ បវត្តានិ ភគវតោ សម្ពោជ្ឈង្គវិភាវនញាណានិ តស្ស តស្ស អត្ថស្ស អវិសំវាទនតោ តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ។ ឯវម្បិ ភគវា តថានិ អាគតោតិ តថាគតោ។

តថា –

“តត្ថ កតមំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា អរិយសច្ចំ? អយមេវ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ។ សេយ្យថិទំ, សម្មាទិដ្ឋិ...បេ.... សម្មាសមាធី”តិ (វិភ. ២០៥) ឯវំ **សរូបតោ**។ សព្ពកិលេសេហិ អារកត្តា អរិយភាវករត្តា អរិយផលប្បដិលាភករត្តា ច អរិយោ, អដ្ឋវិធត្តា និព្ពានាធិគមាយ ឯកន្តការណត្តា ច អដ្ឋង្គិកោ។ កិលេសេ មារេន្តោ គច្ឆតិ, និព្ពានត្ថិកេហិ មគ្គីយតិ, សយំ វា និព្ពានំ មគ្គតីតិ មគ្គោតិ ឯវំ **សាមញ្ញលក្ខណតោ**។ “សម្មា ទស្សនលក្ខណា សម្មាទិដ្ឋិ, សម្មា អភិនិរោបនលក្ខណោ សម្មាសង្កប្បោ, សម្មា បរិគ្គហណលក្ខណា សម្មាវាចា, សម្មា សមុដ្ឋានលក្ខណោ សម្មាកម្មន្តោ, សម្មា វោទានលក្ខណោ សម្មាអាជីវោ, សម្មា បគ្គហលក្ខណោ សម្មា វាយាមោ, សម្មា ឧបដ្ឋានលក្ខណា សម្មាសតិ, សម្មា អវិក្ខេបលក្ខណោ សម្មាសមាធី”តិ ឯវំ **វិសេសលក្ខណតោ** ។ សម្មាទិដ្ឋិ អញ្ញេហិបិ អត្តនោ បច្ចនីកកិលេសេហិ សទ្ធឹ មិច្ឆាទិដ្ឋឹ បជហតិ, និព្ពានំ អារម្មណំ ករោតិ, តប្បដិច្ឆាទកមោហវិធមនេន អសម្មោហតោ សម្បយុត្តធម្មេ ច បស្សតិ។ តថា សម្មាសង្កប្បាទយោបិ មិច្ឆា សង្កប្បាទីនិ បជហន្តិ, និព្ពានញ្ច អារម្មណំ ករោន្តិ, សហជាតធម្មានំ សម្មាអភិនិរោបនបរិគ្គហណសមុដ្ឋានវោ ទានបគ្គហឧបដ្ឋានសមាទហនានិ ច ករោន្តីតិ ឯវំ **កិច្ចវិភាគតោ**។ សម្មាទិដ្ឋិ បុព្ពភាគេ នានក្ខណា វិសុំ វិសុំ ទុក្ខាទិអារម្មណា ហុត្វា មគ្គកាលេ ឯកក្ខណា និព្ពានមេវ អារម្មណំ កត្វា កិច្ចតោ “ទុក្ខេ ញាណ”ន្តិអាទីនិ ចត្តារិ នាមានិ លភតិ, សម្មាសង្កប្បាទយោបិ បុព្ពភាគេ នានក្ខណា នានារម្មណា មគ្គកាលេ ឯកក្ខណា ឯការម្មណា។

តេសុ សម្មាសង្កប្បោ កិច្ចតោ នេក្ខម្មសង្កប្បោតិអាទីនិ តីណិ នាមានិ លភតិ, សម្មាវាចាទយោ តយោ បុព្ពភាគេ មុសាវាទាវេរមណីតិអាទិវិភាគា វិរតិយោបិ ចេតនាយោបិ ហុត្វា មគ្គក្ខណេ វិរតិយោវ, សម្មា វាយាមសតិយោ កិច្ចតោ សម្មប្បធានសតិបដ្ឋានវសេន ចត្តារិ នាមានិ លភន្តិ។ សម្មាសមាធិ បន មគ្គក្ខណេបិ បឋមជ្ឈានាទិវសេន នានា ឯវាតិ ឯវំ បុព្ពភាគបរភាគេសុ **បវត្តិវិភាគតោ**, “ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សម្មាទិដ្ឋឹ ភាវេតិ វិវេកនិស្សិត”ន្តិអាទិនា (វិភ. ៤៨៩) **ភាវនាវិធិតោ**, “តត្ថ កតមោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ? ឥធ, ភិក្ខុ, យស្មឹ សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ...បេ.... ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ, តស្មឹ សមយេ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ហោតិ សម្មា ទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បោ”តិអាទិនា (វិភ. ៤៩៩) **ចតុរាសីតិយា នយសហស្សវិភាគេហី**តិ ឯវំ អនេកាការតោ បវត្តានិ ភគវតោ អរិយមគ្គវិភាវនញាណានិ អត្ថស្ស អវិសំវាទនតោ សព្ពានិបិ តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ។ ឯវម្បិ ភគវា តថានិ អាគតោតិ តថាគតោ។

តថា បឋមជ្ឈានសមាបត្តិ យា ច និរោធសមាបត្តីតិ ឯតាសុ អនុបដិបាដិយា វិហរិតព្ពវេន សមាបជ្ជិតព្ពវេន ច អនុបុព្ពវិហារសមាបត្តីសុ សម្បាទនបច្ចវេក្ខណាទិវសេន យថារហំ សម្បយោគវសេន ច បវត្តានិ ភគវតោ ញាណានិ តទត្ថសិទ្ធិយា តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ ។ តថា “ឥទំ ឥមស្ស ឋានំ, ឥទំ អដ្ឋាន”ន្តិ អវិបរីតំ តស្ស តស្ស ផលស្ស ការណាការណជាននំ, តេសំ តេសំ សត្តានំ អតីតាទិភេទភិន្នស្ស កម្ម សមាទានស្ស អនវសេសតោ យថាភូតំ វិបាកន្តរជាននំ, អាយូហនក្ខណេយេវ តស្ស តស្ស សត្តស្ស “អយំ និរយគាមិនី បដិបទា...បេ.... អយំ និព្ពានគាមិនី បដិបទា”តិ យាថាវតោ សាសវានាសវកម្មវិភាគជាននំ, ០.ខន្ធាយតនាទីនំ ឧបាទិន្នានុបាទិន្នាទិអនេកសភាវំ នានាសភាវញ្ច តស្ស លោកស្ស “ឥមាយ នាម ធាតុយា ឧស្សន្នត្តា ឥមស្មឹ ធម្មប្បពន្ធេ អយំ វិសេសោ ជាយតី”តិអាទិនា នយេន យថាភូតំ ធាតុនានត្តជាននំ, អនវសេសតោ សត្តានំ ហីនាទិអជ្ឈាសយាធិមុត្តិជាននំ, សទ្ធាទិឥន្ទ្រិយានំ តិក្ខមុទុតាជាននំ, សំកិលេសាទីហិ សទ្ធឹ ឈានវិមោក្ខាទិវិសេសជាននំ , សត្តានំ អបរិមាណាសុ ជាតីសុ តប្បដិពន្ធេន សទ្ធឹ អនវសេសតោ បុព្ពេនិវុត្ថក្ខន្ធសន្តតិជាននំ, ហីនាទិវិភាគេហិ សទ្ធឹ ចុតិបដិសន្ធិជាននំ, “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិអាទិនា ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ ចតុសច្ចជាននន្តិ ឥមានិ ភគវតោ ទសពលញាណានិ អវិរជ្ឈិត្វា យថាសកំ វិសយាវគាហនតោ យថាធិប្បេតត្ថសាធនតោ ច យថាភូតវុត្តិយា តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“ឥធ តថាគតោ ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានាតី”តិអាទិ (វិភ. ៨០៩; អ. និ. ១០.២១)។

ឯវម្បិ ភគវា តថានិ អាគតោតិ តថាគតោ។

យថា ចេតេសំ ញាណានំ វសេន, ឯវំ យថាវុត្តានំ សតិបដ្ឋានសម្មប្បធានវិភាវនញាណាទីនំ អនន្តាបរិមេយ្យភេទានំ អនញ្ញសាធារណានំ បញ្ញាវិសេសានំ វសេន ភគវា តថានិ ញាណានិ អាគតោ អធិគតោតិ តថាគតោ។ ឯវម្បិ តថានិ អាគតោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថា គតោតិ តថាគតោ**? យា សា ភគវតោ អភិជាតិ អភិសម្ពោធិ ធម្មវិនយបញ្ញាបនា អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុ, សា តថា។ កី វុត្តំ ហោតិ? យទត្ថំ លោកនាថេន អភិសម្ពោធិ បត្ថិតា បវត្តិតា ច, តទត្ថស្ស ឯកន្តសិទ្ធិយា អវិសំវាទនតោ អវិបរីតត្ថវុត្តិយា តថា អវិតថា អនញ្ញថា។ តថា ហិ អយំ ភគវា ពោធិ

សត្តភូតោ សមតឹសបារមិបរិបូរណាទិកំ វុត្តប្បភេទំ សព្ពំ ពុទ្ធត្តហេតុំ សម្បាទេត្វា តុសិតបុរេ ឋិតោវ ពុទ្ធកោលាហលំ សុត្វា ទសសហស្សចក្កវាឡទេវតាហិ ឯកតោ សន្និបតិតាហិ ឧបសង្កមិត្វា –

> “កាលោ ទេវ មហាវីរ, ឧប្បជ្ជ មាតុកុច្ឆិយំ;
> សទេវកំ តារយន្តោ, ពុជ្ឈស្សុ អមតំ បទ”ន្តិ។ (ពុ. វំ. ១.៦៧) –

អាយាចិតោ ឧប្បន្នបុព្ពនិមិត្តោ បញ្ច មហាវិលោកនានិ វិលោកេត្វា “ឥទានាហំ មនុស្សយោនិយំ ឧប្បជ្ជិត្វា អភិសម្ពុជ្ឈិស្សាមី”តិ អាសាឡ្ហិបុណ្ណមាយ សក្យរាជកុលេ មហាមាយាយ ទេវិយា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធឹ គហេត្វា ទស មាសេ ទេវមនុស្សេហិ មហតា បរិហារេន បរិហរិយមានោ វិសាខបុណ្ណមាយ បច្ចូសសមយេ អភិជាតឹ បាបុណិ។

អភិជាតិក្ខណេ បនស្ស បដិសន្ធិគ្គហណក្ខណេ វិយ **ទ្វត្តឹសបុព្ពនិមិត្តានិ** បាតុរហេសុំ។ អយញ្ហិ ទសសហស្សី លោកធាតុ កម្បិ សង្កម្បិ សម្បកម្បិ សម្បវេធិ, ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ អប្បមាណោ ឱភាសោ ផរិ, តស្ស តំ សិរិំ ទដ្ឋុកាមា វិយ ជច្ចន្ធា ចក្ខូនិ បដិលភិំសុ, ពធិរា សទ្ទំ សុណិំសុ។ មូគា សមាលបិំសុ, ខុជ្ជា ឧជុគត្តា អហេសុំ, បង្គុលា បទសា គមនំ បដិលភិំសុ, ពន្ធនគតា សព្ពសត្តា អន្ទុពន្ធនាទីហិ មុច្ចិំសុ, សព្ពនិរយេសុ អគ្គិ និព្ពាយិ, បេត្តិវិសយេ ខុប្បិបាសា វូបសមិ, តិរច្ឆានានំ ភយំ នាហោសិ, សព្ពសត្តានំ រោគោ វូបសមិ, សព្ពសត្តា បិយំវទា អហេសុំ, មធុរេនាការេន អស្សា ហសិំសុ, វារណា គជ្ជិំសុ, សព្ពតូរិយានិ សកំ សកំ និន្នាទំ មុញ្ចិំសុ, អឃដ្ដិតានិ ឯវ មនុស្សានំ ហត្ថូបគាទីនិ អាភរណានិ មធុរេនាការេន វិរវិំសុ, សព្ពទិសា វិប្បសន្នា អហេសុំ, សត្តានំ សុខំ ឧប្បាទយមានោ មុទុសីតលវាតោ វាយិ, អកាលមេឃោ វស្សិ, បថវិតោបិ ឧទកំ ឧព្ភិជ្ជិត្វា វិស្សន្ទិ, បក្ខិនោ អាកាសគមនំ វិជហិំសុ, នទិយោ អសន្ទមានា អដ្ឋំសុ, មហាសមុទ្ទេ មធុរំ ឧទកំ អហោសិ, ឧបក្កិលេសវិមុត្តេ សូរិយេ ទិប្បមានេ ឯវ អាកាសគតា សព្ពា ជោតិយោ ជលិំសុ , ឋបេត្វា អរូបាវចរេ ទេវេ អវសេសា សព្ពេ ទេវា សព្ពេបិ នេរយិកា ទិស្សមានរូបា អហេសុំ, តរុកុដ្ដកវាដសេលាទយោ អនាវរណភូតា អហេសុំ, សត្តានំ ចុតូបបាតា នាហេសុំ, សព្ពំ អនិដ្ឋគន្ធំ អភិភវិត្វា ទិព្ពគន្ធោ វាយិ, សព្ពេ ផលូបគា រុក្ខា ផលធរា សម្បជ្ជិំសុ, មហាសមុទ្ទោ សព្ពត្ថកមេវ បញ្ចវណ្ណេហិ បទុមេហិ សញ្ឆន្នតលោ អហោសិ, ថលជជលជាទីនិ សព្ពបុប្ផានិ បុប្ផិំសុ, រុក្ខានំ ខន្ធេសុ ខន្ធបទុមានិ, សាខាសុ សាខបទុមានិ, លតាសុ លតាបទុមានិ បុប្ផិំសុ, មហីតលេ សិលាតលានិ ភិន្ទិត្វា ឧបរូបរិ សត្ត សត្ត ហុត្វា ទណ្ឌបទុមានិ នាម និក្ខមិំសុ, អាកាសេ ឱលម្ពកបទុមានិ និព្ពត្តិំសុ, សមន្តតោ បុប្ផវស្សំ វស្សិ, អាកាសេ ទិព្ពតូរិយានិ វជ្ជិំសុ, សកលទសសហស្សី លោកធាតុ វដ្ដេត្វា វិស្សដ្ឋមាលាគុឡំ វិយ ឧប្បីឡេត្វា ពទ្ធមាលាកលាបោ វិយ អលង្កតប្បដិយត្តំ មាលាសនំ វិយ ច ឯកមាលាមាលិនី វិប្ផុរន្តវាឡពីជនី បុប្ផធូបគន្ធបរិវាសិតា បរមសោភគ្គប្បត្តា អហោសិ, តានិ ច បុព្ពនិមិត្តានិ ឧបរិ អធិគតានំ អនេកេសំ វិសេសាធិគមានំ និមិត្តភូតានិ ឯវ អហេសុំ។ ឯវំ អនេកច្ឆរិយបាតុភាវប្បដិមណ្ឌិតា ចាយំ អភិជាតិ យទត្ថំ អនេន អភិសម្ពោធិ បត្ថិតា, តស្សា អភិសម្ពោធិយា ឯកន្តសិទ្ធិយា តថាវ អហោសិ អវិតថា អនញ្ញថា។

តថា យេ ពុទ្ធវេនេយ្យា ពោធនេយ្យពន្ធវា, តេ សព្ពេបិ អនវសេសតោ សយមេវ ភគវតា វិនីតា។ យេ ច សាវកវេនេយ្យា ធម្មវេនេយ្យា ច, តេបិ សាវកាទីហិ វិនីតា វិនយំ គច្ឆន្តិ គមិស្សន្តិ ចាតិ យទត្ថំ ភគវតា អភិសម្ពោធិ អភិបត្ថិតា, តទត្ថស្ស ឯកន្តសិទ្ធិយា អភិសម្ពោធិ តថា អវិតថា អនញ្ញថា។

អបិច យស្ស យស្ស ញេយ្យធម្មស្ស យោ យោ សភាវោ ពុជ្ឈិតព្ពោ, សោ សោ ហត្ថតលេ ឋបិតអាមលកំ វិយ អាវជ្ជនមត្តប្បដិពទ្ធេន អត្តនោ ញាណេន អវិបរីតំ អនវសេសតោ ភគវតា អភិសម្ពុទ្ធោតិ ឯវម្បិ អភិសម្ពោធិ តថា អវិតថា អនញ្ញថា។

តថា តេសំ តេសំ ធម្មានំ តថា តថា ទេសេតព្ពប្បការំ តេសំ តេសញ្ច សត្តានំ អាសយានុសយចរិតាធិមុត្តឹ សម្មទេវ ឱលោកេត្វា ធម្មតំ អវិជហន្តេនេវ បញ្ញត្តិនយវោហារមគ្គំ អនតិធាវន្តេនេវ ច ធម្មតំ វិភាវេន្តេន យថាបរាធំ យថាជ្ឈាសយំ យថាធម្មញ្ច អនុសាសន្តេន ភគវតា វេនេយ្យា វិនីតា អរិយភូមឹ សម្បាបិតាតិ ធម្មវិនយបញ្ញាបនាបិស្ស តទត្ថសិទ្ធិយា យថាភូតវុត្តិយា ច តថា អវិតថា អនញ្ញថា។

តថា យា សា ភគវតា អនុប្បត្តា បថវិយាទិផស្សវេទនាទិរូបារូបសភាវវិនិមុត្តា លុជ្ជនភាវាភាវតោ លោកសភាវាតីតា តមសា វិសំសដ្ឋត្តា កេនចិ អនោភាសនីយា លោកសភាវាភាវតោ ឯវ គតិអាទិភាវរហិតា អប្បតិដ្ឋា អនារម្មណា អមតមហានិព្ពានធាតុ ខន្ធសង្ខាតានំ ឧបាទីនំ លេសមត្តស្សបិ អភាវតោ អនុបាទិសេសាតិ វុច្ចតិ, យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

“អត្ថិ, ភិក្ខវេ, តទាយតនំ, យត្ថ នេវ បថវី ន អាបោ ន តេជោ ន វាយោ ន អាកាសានញ្ចាយតនំ ន វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ ន អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ ន នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ នាយំ លោកោ ន បរោ លោកោ ន ច ឧភោ ចន្ទិមសូរិយា, តត្រាបាហំ, ភិក្ខវេ, នេវ អាគតឹ វទាមិ ន គតឹ ន ឋិតឹ ន ចុតឹ ន ឧបបត្តឹ, អប្បតិដ្ឋំ អប្បវត្តំ អនារម្មណមេវេតំ, ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា”តិ (ឧទា. ៧១)។

សា សព្ពេសម្បិ ឧបាទានក្ខន្ធានំ អត្ថង្គមោ, សព្ពសង្ខារានំ សមថោ, សព្ពូបធីនំ បដិនិស្សគ្គោ, សព្ពទុក្ខានំ វូបសមោ, សព្ពាលយានំ សមុគ្ឃាតោ, សព្ពវដ្ដានំ ឧបច្ឆេទោ, អច្ចន្តសន្តិលក្ខណោតិ យថាវុត្តសភាវស្ស កទាចិបិ អវិសំវាទនតោ តថា អវិតថា អនញ្ញថា។ ឯវមេតា អភិជាតិអាទិកា តថា គតោ ឧបគតោ អធិគតោ បដិបន្នោ បត្តោតិ តថាគតោ។ ឯវំ ភគវា តថា គតោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថាវិធោតិ តថាគតោ**? យថាវិធា បុរិមកា សម្មាសម្ពុទ្ធា, អយម្បិ ភគវា តថាវិធោ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យថាវិធា តេ ភគវន្តោ មគ្គសីលេន ផលសីលេន សព្ពេនបិ លោកិយលោកុត្តរសីលេន, មគ្គសមាធិនា ផលសមាធិនា សព្ពេនបិ លោកិយលោកុត្តរសមាធិនា, មគ្គបញ្ញាយ ផលបញ្ញាយ សព្ពាយបិ លោកិយលោកុត្តរបញ្ញាយ, ទេវសិកំ វលញ្ជិតព្ពេហិ ចតុវីសតិកោដិសតសហស្សសមាបត្តិវិហារេហិ, តទង្គវិមុត្តិយា, វិក្ខម្ភនវិមុត្តិយា, សមុច្ឆេទវិមុត្តិយា, បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិយា, និស្សរណវិមុត្តិយាតិ សង្ខេបតោ។ វិត្ថារតោ បន អនន្តាបរិមាណភេទេហិ អចិន្តេយ្យានុភាវេហិ សកលសព្ពញ្ញុគុណេហិ, អយម្បិ អម្ហាកំ ភគវា តថាវិធោ។ សព្ពេសញ្ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ អាយុវេមត្តំ, សរីរប្បមាណវេមត្តំ, កុលវេមត្តំ, ទុក្ករចរិយាវេមត្តំ, រស្មិវេមត្តន្តិ, ឥមេហិ បញ្ចហិ វេមត្តេហិ សិយា វេមត្តំ, ន បន សីលវិសុទ្ធិយាទីសុ វិសុទ្ធីសុ សមថវិបស្សនាបដិបត្តិយំ អត្តនា បដិលទ្ធគុណេសុ ច កិញ្ចិ នានាករណំ អត្ថិ។ អថ ខោ មជ្ឈេ ភិន្នសុវណ្ណំ វិយ អញ្ញមញ្ញំ និព្ពិសេសា តេ ពុទ្ធា ភគវន្តោ។ តស្មា យថាវិធា បុរិមកា សម្មាសម្ពុទ្ធា, អយម្បិ ភគវា តថាវិធោ។ ឯវំ តថាវិធោតិ តថាគតោ។ វិធត្ថោ ចេត្ថ គតសទ្ទោ, តថា ហិ លោកិយា វិធយុត្តគតសទ្ទេ បការត្ថេ វទន្តិ។

កថំ **តថា បវត្តិតោតិ តថាគតោ**? អនញ្ញសាធារណេន ឥទ្ធានុភាវេន សមន្នាគតត្តា អត្ថប្បដិសម្ភិទាទីនំ ឧក្កំសបារមិប្បត្តិយា អនាវរណញាណប្បដិលាភេន ច ភគវតោ កាយប្បវត្តិយាទីនំ កត្ថចិ បដិឃាតាភាវតោ យថា រុចិ តថា គតំ គតិ គមនំ កាយវចីចិត្តប្បវត្តិ ឯតស្សាតិ តថាគតោ។ ឯវំ តថា បវត្តិតោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថេហិ អគតោតិ តថាគតោ**? ពោធិសម្ភារសម្ភរណេ តប្បដិបក្ខប្បវត្តិសង្ខាតំ នត្ថិ ឯតស្ស គតន្តិ អគតោ។ សោ បនស្ស អគតភាវោ មច្ឆេរទានបារមិអាទីសុ អវិបរីតំ អាទីនវានិសំសបច្ចវេក្ខណាទិនយប្បវត្តេហិ ញាណេហីតិ តថេហិ ញាណេហិ អគតោតិ តថាគតោ។

អថ វា កិលេសាភិសង្ខារប្បវត្តិសង្ខាតំ ខន្ធប្បវត្តិសង្ខាតមេវ វា បញ្ចសុបិ គតីសុ គតំ គមនំ ឯតស្ស នត្ថីតិ អគតោ។ សឧបាទិសេសអនុបាទិសេសនិព្ពានប្បត្តិយា ស្វាយមស្ស អគតភាវោ តថេហិ អរិយមគ្គញាណេហីតិ ឯវម្បិ ភគវា តថេហិ អគតោតិ តថាគតោ។

កថំ **តថា គតភាវេន តថាគតោ**? តថា គតភាវេនាតិ ច តថាគតស្ស សព្ភាវេន អត្ថិតាយាតិ អត្ថោ។ កោ បនេស តថាគតោ, យស្ស អត្ថិតាយ ភគវា តថាគតោតិ វុច្ចតីតិ? សទ្ធម្មោ។ សទ្ធម្មោ ហិ អរិយមគ្គោ តាវ យថា យុគនទ្ធសមថវិបស្សនាពលេន អនវសេសតោ កិលេសបក្ខំ សម្ហូហនន្តេន សមុច្ឆេទប្បហានវសេន គន្តព្ពំ , តថា គតោ។ ផលធម្មោ យថា អត្តនោ មគ្គានុរូបំ បដិប្បស្សទ្ធិបហានវសេន គន្តព្ពំ, តថា គតោ បវត្តោ។ និព្ពានធម្មោ បន យថា គតោ បញ្ញាយ បដិវិទ្ធោ សកលវដ្ដទុក្ខវូបសមាយ សម្បជ្ជតិ, ពុទ្ធាទីហិ តថា គតោ សច្ឆិកតោតិ តថាគតោ។ បរិយត្តិធម្មោបិ យថា បុរិមពុទ្ធេហិ សុត្តគេយ្យាទិវសេន បវត្តិអាទិប្បកាសនវសេន ច វេនេយ្យានំ អាសយាទិអនុរូបំ បវត្តិតោ, អម្ហាកម្បិ ភគវតា តថា គតោ គទិតោ បវត្តិតោតិ វា តថាគតោ។ យថា ភគវតា ទេសិតោ, តថា ភគវតោ សាវកេហិ គតោ អវគតោតិ តថាគតោ។ ឯវំ សព្ពោបិ សទ្ធម្មោ តថាគតោ។ តេនាហ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ – “តថាគតំ ទេវមនុស្សបូជិតំ, ធម្មំ នមស្សាម សុវត្ថិ ហោតូ”តិ (ខុ. បា. ៦.១៧; សុ. និ. ២៤០)។ ស្វាស្ស អត្ថីតិ ភគវា តថាគតោ។

យថា ច ធម្មោ, ឯវំ អរិយសង្ឃោបិ យថា អត្តហិតាយ បរហិតាយ ច បដិបន្នេហិ សុវិសុទ្ធំ បុព្ពភាគសមថវិបស្សនាបដិបទំ បុរក្ខត្វា តេន តេន មគ្គេន គន្តព្ពំ, តំ តំ តថា គតោតិ តថាគតោ។ យថា វា ភគវតា សច្ចបដិច្ចសមុប្បាទាទយោ ទេសិតា, តថាវ ពុទ្ធត្តា តថា គទនតោ ច តថាគតោ។ តេនាហ សក្កោ ទេវរាជា – “តថាគតំ ទេវមនុស្សបូជិតំ, សង្ឃំ នមស្សាម សុវត្ថិ ហោតូ”តិ។ ស្វាស្ស សាវកភូតោ អត្ថីតិ ភគវា តថាគតោ។ ឯវំ តថាគតភាវេន តថាគតោតិ។

តេនាបិ ច តថាគតស្ស តថាគតភាវទីបនេ មុខមត្តកមេវ, សព្ពាការេន បន តថាគតោវ តថាគតស្ស តថាគតភាវំ វណ្ណេយ្យ។ តេនញ្ហិ តថាគតបទំ មហត្ថំ មហាគតិកំ មហាវិសយំ, តស្ស អប្បមាទបទស្ស វិយ តេបិដកម្បិ ពុទ្ធវចនំ យុត្តិតោ អត្ថភាវេន អាហរន្តោ “អតិត្ថេន ធម្មកថិកោ បក្ខន្ទោ”តិ ន វត្តព្ពោតិ។

តត្ថេតំ វុច្ចតិ –

“យថេវ លោកេ បុរិមា មហេសិនោ,
សព្ពញ្ញុភាវំ មុនយោ ឥធាគតា;
តថា អយំ សក្យមុនីបិ អាគតោ,
តថាគតោ វុច្ចតិ តេន ចក្ខុមា។

“បហាយ កាមាទិមលេ អសេសតោ,
សមាធិញាណេហិ យថា គតា ជិនា;
បុរាតនា សក្យមុនី ជុតិន្ធរោ,
តថា គតោ តេន តថាគតោ មតោ។

“តថញ្ច ធាតាយតនាទិលក្ខណំ,
សភាវសាមញ្ញវិភាគភេទតោ;
សយម្ភុញាណេន ជិនោយមាគតោ,
តថាគតោ វុច្ចតិ សក្យបុង្គវោ។

“តថានិ សច្ចានិ សមន្តចក្ខុនា,
តថា ឥទប្បច្ចយតា ច សព្ពសោ;
អនញ្ញនេយ្យា នយតោ វិភាវិតា,
តថា គតោ តេន ជិនោ តថាគតោ។

“អនេកភេទាសុបិ លោកធាតុសុ,
ជិនស្ស រូបាយតនាទិគោចរេ;
វិចិត្តភេទេ តថមេវ ទស្សនំ,
តថាគតោ តេន សមន្តលោចនោ។

“យតោ ច ធម្មំ តថមេវ ភាសតិ,
ករោតិ វាចាយ នុរូបមត្តនោ;
គុណេហិ លោកំ អភិភុយ្យិរីយតិ,
តថាគតោ តេនបិ លោកនាយកោ។

“តថា បរិញ្ញាយ តថាយ សព្ពសោ,
អវេទិ លោកំ បភវំ អតិក្កមិ;
គតោ ច បច្ចក្ខកិរិយាយ និព្ពុតិំ,
អរិយមគ្គញ្ច គតោ តថាគតោ។

“តថា បដិញ្ញាយ តថាយ សព្ពសោ,
ហិតាយ លោកស្ស យតោយមាគតោ;
តថាយ នាថោ ករុណាយ សព្ពទា,
គតោ ច តេនាបិ ជិនោ តថាគតោ។

“តថានិ ញាណានិ យតោយមាគតោ,
យថាសភាវំ វិសយាវពោធតោ;
តថាភិជាតិប្បភុតី តថាគតោ,
តទត្ថសម្បាទនតោ តថាគតោ។

“យថាវិជា តេ បុរិមា មហេសិនោ,
តថាវិធោយម្បិ តថា យថារុចិ;
បវត្តវាចា តនុចិត្តភាវតោ,
តថាគតោ វុច្ចតិ អគ្គបុគ្គលោ។

“សម្ពោធិសម្ភារវិបក្ខតោ បុរេ,
គតំ ន សំសារគតម្បិ តស្ស វា;
ន ចត្ថិ នាថស្ស ភវន្តទស្សិនោ,
តថេហិ តស្មា អគតោ តថាគតោ។

“តថាគតោ ធម្មវរោ មហេសិនា,
យថា បហាតព្ពមលំ បហីយតិ;
តថាគតោ អរិយគណោបិ សត្ថុនោ,
តថាគតោ តេន សមង្គិភាវតោ”តិ។

មហិទ្ធិកតាតិ បរមេន ចិត្តវសីភាវេន ច ឥទ្ធិវិធយោគេន ធម្មានុភាវញ្ញថត្តនិប្ផាទនសមត្ថតាសង្ខាតាយ មហតិយា ឥទ្ធិយា សមន្នាគមោ **មហិទ្ធិកតា**។ ចិរកាលសម្ភូតេន សុវិទូរប្បដិបក្ខេន ឥច្ឆិតត្ថនិប្ផត្តិហេតុភូតេន មហាជុតិកេន បុញ្ញតេជេន សមន្នាគមោ **មហានុភាវតា។ យត្រា**តិ អច្ឆរិយបសំសាកោតុហលហាសបសាទិកោ បច្ចត្តត្ថេ និបាតោ។ តេន យុត្តត្តា **វិជាយិស្សតី**តិ អនាគតកាលវចនំ, អត្ថោ បន អតីតកាលោយេវ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – យា ហិ នាម អយំ សុប្បវាសា តថា ទុក្ខនិមុគ្គា កិច្ឆាបន្នា ភគវតោ វចនសមកាលមេវ សុខិនី អរោគា អរោគំ បុត្តំ វិជាយីតិ។ **អត្តមនោ**តិ សកមនោ, ភគវតិ បសាទេន កិលេសរហិតចិត្តោតិ អត្ថោ។ កិលេសបរិយុដ្ឋិតញ្ហិ ចិត្តំ វសេ អវត្តនតោ អត្តមនោតិ ន សក្កា វត្តុន្តិ។ **អត្តមនោ**តិ វា បីតិសោមនស្សេហិ គហិតមនោ។ **បមុទិតោ**តិ បាមោជ្ជេន យុត្តោ។ **បីតិសោមនស្សជាតោ**តិ ជាតពលវបីតិសោមនស្សោ។ **អថា**តិ បច្ឆា, តតោ កតិបាហស្ស អច្ចយេន។ **សត្តភត្តានី**តិ សត្តសុ ទិវសេសុ ទាតព្ពភត្តានិ។ **ស្វាតនាយា**តិ ស្វាតនបុញ្ញត្ថំ, យំ ស្វេ ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស ទានវសេន បយិរុបាសនវសេន ច ភវិស្សតិ បុញ្ញំ តទត្ថំ។

អថ ខោ ភគវា អាយស្មន្តំ មហាមោគ្គល្លានំ អាមន្តេសីតិ កស្មា អាមន្តេសិ? សុប្បវាសាយ សាមិកស្ស បសាទរក្ខណត្ថំ។ សុប្បវាសា បន អចលប្បសាទាវ, ឧបាសកស្ស បន បសាទរក្ខណំ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរស្ស ភារោ។ តេនាហ “**តុយ្ហេសោ ឧបដ្ឋាកោ**”តិ។ តត្ថ **តុយ្ហេសោ**តិ តុយ្ហំ ឯសោ។ **តិណ្ណំ ធម្មានំ បាដិភោគោ**តិ មម ភោគាទីនំ តិណ្ណំ ធម្មានំ អហានិយា អវិនាសាយ អយ្យោ មហាមោគ្គល្លានោ យទិ បាដិភោគោ យទិ បតិភូ, ឥតោ សត្ត ទិវសេ អតិក្កមិត្វា មម សក្កា ទានំ ទាតុន្តិ យទិ អយ្យេន ញាតន្តិ ទីបេតិ។ ថេរោបិ តស្ស តេសុ ទិវសេសុ ភោគានំ ជីវិតស្ស ច អនុបទ្ទវំ បស្សិត្វា អាហ – “**ទ្វិន្នំ ខោ នេសំ, អាវុសោ, ធម្មានំ បាដិភោគោ ភោគានញ្ច ជីវិតស្ស ចា**”តិ។ សទ្ធា បនស្ស ចិត្តប្បដិពទ្ធាតិ តស្សេវ ភារំ ករោន្តោ “**សទ្ធាយ បន ត្វញ្ញេវ បាដិភោគោ**”តិ អាហ។ អបិ ច សោ ឧបាសកោ ទិដ្ឋសច្ចោ, តស្ស សទ្ធាយ អញ្ញថាភាវោ នត្ថីតិ តថា វុត្តំ។ តេនេវ ច ការណេន ភគវតា “**បច្ឆាបិ ត្វំ ករិស្សសីតិ សញ្ញាបេហី**”តិ វុត្តំ។ ឧបាសកោបិ សត្ថរិ ថេរេ ច គារវេន សុប្បវាសាយ តស្សា ច បុញ្ញេន វឌ្ឍី ឥច្ឆន្តោ “**ករោតុ សុប្បវាសា កោលិយធីតា សត្ត ភត្តានិ, បច្ឆាហំ ករិស្សាមី**”តិ អនុជានិ។

តញ្ច ទារកន្តិ វិជាតទិវសតោ បដ្ឋាយ ឯកាទសមំ ទិវសំ អតិក្កមិត្វា តតោ បរំ សត្តាហំ ពុទ្ធប្បមុខំ ភិក្ខុសង្ឃំ ភោជេត្វា សត្តមេ ទិវសេ តំ សត្តវស្សិកំ ទារកំ ភគវន្តំ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច វន្ទាបេសិ។ **សត្ត មេ វស្សានី**តិ សត្ត មេ សំវច្ឆរានិ, អច្ចន្តសំយោគវសេន ចេតំ ឧបយោគវចនំ។ **លោហិតកុម្ភិយំ វុត្ថានី**តិ មាតុកុច្ឆិយំ អត្តនោ គព្ភវាសទុក្ខំ សន្ធាយ វទតិ។ **អញ្ញានិបិ ឯវរូបានិ សត្ត បុត្តានី**តិ “អញ្ញេបិ ឯវរូបេ សត្ត បុត្តេ”តិ វត្តព្ពេ លិង្គវិបល្លាសវសេន វុត្តំ “ឯវរូបានី”តិ។ ឯវំ សត្ត វស្សានិ គព្ភធារណវសេន សត្តាហំ មូឡ្ហគព្ភតាយ ច មហន្តំ ទុក្ខំ បាបេត្វា ឧប្បជ្ជនកបុត្តេតិ អត្ថោ។ ឯតេន មាតុគាមានំ បុត្តលោលតាយ បុត្តលាភេន តិត្តិ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ សត្តទិវសាធិកានិ សត្ត សំវច្ឆរានិ គព្ភធារណាទិវសេន បវត្តំ មហន្តំ ទុក្ខំ ឯកបទេ វិសរិត្វា បុត្តលោលតាវសេន តាយ វុត្តមត្ថំ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ ចិត្តសុខប្បមត្តោ វិយ បមត្តបុគ្គលេ ឥដ្ឋាការេន វញ្ចេត្វា តណ្ហាសិនេហស្ស មហានត្ថករភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **អសាត**ន្តិ អមធុរំ អសុន្ទរំ អនិដ្ឋំ។ **សាតរូបេនា**តិ ឥដ្ឋសភាវេន។ **បិយរូបេនា**តិ បិយាយិតព្ពភាវេន។ **សុខស្ស រូបេនា**តិ សុខសភាវេន។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យស្មា អសាតំ អប្បិយំ ទុក្ខមេវ សមានំ សកលម្បិ វដ្ដគតំ សង្ខារជាតំ អប្បហីនវិបល្លាសត្តា អយោនិសោមនសិការេន ឥដ្ឋំ វិយ បិយំ វិយ សុខំ វិយ ច ហុត្វា ឧបដ្ឋហមានំ សតិវិប្បវាសេន បមត្តបុគ្គលំ អតិវត្តតិ អភិភវតិ អជ្ឈោត្ថរតិ, តស្មា ឥមម្បិ សុប្បវាសំ បុនបិ សត្តក្ខត្តុំ ឯវរូបំ អសាតំ អប្បិយំ ទុក្ខំ សាតាទិបតិរូបកេន ទុក្ខេន បុត្តសង្ខាតបេមវត្ថុសុខេន អជ្ឈោត្ថរតីតិ។

អដ្ឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. *វិសាខាសុត្តវណ្ណនា*

១៨. នវមេ **បុព្ពារាមេ**តិ សាវត្ថិយា បាចីនទិសាភាគេ អនុរាធបុរស្ស ឧត្តមទេវីវិហារសទិសេ ឋានេ ការិតេ អារាមេ។ **មិគារមាតុបាសាទេ**តិ មិគារមាតុយា បាសាទេ។

តត្រាយំ អនុបុព្ពិកថា – អតីតេ សតសហស្សកប្បមត្ថកេ បទុមុត្តរទសពលំ ឯកា ឧបាសិកា អញ្ញតរំ ឧបាសិកំ អត្តនោ អគ្គុបដ្ឋាយិកដ្ឋានេ ឋបេន្តំ ទិស្វា ភគវន្តំ និមន្តេត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសតសហស្សស្ស ទានំ ទត្វា ភគវតោ និបច្ចការំ កត្វា “អនាគតេ តុម្ហាទិសស្ស ពុទ្ធស្ស អគ្គុបដ្ឋាយិកា ភវេយ្យ”ន្តិ បត្ថនំ អកាសិ។ សា កប្បសតសហស្សំ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សំសរិត្វា អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ ភទ្ទិយនគរេ មេណ្ឌកសេដ្ឋិបុត្តស្ស ធនញ្ចយសេដ្ឋិនោ គេហេ សុមនទេវិយា កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិំ គណ្ហិ។ ជាតកាលេ ចស្សា **វិសាខា**តិ នាមំ អកំសុ។ សា យទា ភគវា ភទ្ទិយនគរំ អគមាសិ, តទា បញ្ចហិ ទារិកាសតេហិ សទ្ធិំ ភគវតោ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា បឋមទស្សនេនេវ សោតាបន្នា អហោសិ។

អបរភាគេ សាវត្ថិយំ មិគារសេដ្ឋិបុត្តស្ស បុណ្ណវឌ្ឍនកុមារស្ស គេហំ គតា, តត្ថ នំ សសុរោ មិគារសេដ្ឋិ ឧបការវសេន មាតុដ្ឋានេ ឋបេសិ។ តស្មា **មិគារមាតា**តិ វុច្ចតិ។ សា អត្តនោ មហល្លតាបសាធនំ វិស្សជ្ជេត្វា នវកោដីហិ ភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច វសនត្ថាយ ករីសមត្តេ ភូមិភាគេ ឧបរិភូមិយំ បញ្ចគព្ភសតានិ ហេដ្ឋាភូមិយំ បញ្ចគព្ភសតានីតិ គព្ភសហស្សេហិ បដិមណ្ឌិតំ បាសាទំ ការេសិ។ តេន វុត្តំ **“មិគារមាតុបាសាទេ”**តិ។

កោចិទេវ អត្ថោតិ កិញ្ចិទេវ បយោជនំ។ **រញ្ញោ**តិ រាជិនិ។ **បដិពទ្ធោ**តិ អាយត្តោ។ វិសាខាយ ញាតិកុលតោ មណិមុត្តាទិរចិតំ តាទិសំ ភណ្ឌជាតំ តស្សា បណ្ណាការត្ថាយ បេសិតំ, តំ នគរទ្វារប្បត្តំ សុង្កិកា តត្ថ សុង្កំ គណ្ហន្តា តទនុរូបំ អគ្គហេត្វា អតិរេកំ គណ្ហឹសុ។ តំ សុត្វា វិសាខា រញ្ញោ តមត្ថំ និវេទេតុកាមា បតិរូបបរិវារេន រាជនិវេសនំ អគមាសិ, តស្មិំ ខណេ រាជា មល្លិកាយ ទេវិយា សទ្ធិំ អន្តេបុរំ គតោ ហោតិ។ វិសាខា ឱកាសំ អលភមានា “ឥទានិ លភិស្សាមិ, ឥទានិ លភិស្សាមី”តិ ភោជនវេលំ អតិក្កមិត្វា ឆិន្នភត្តា ហុត្វា បក្កាមិ។ ឯវំ ទ្វីហតីហំ គន្ត្វាបិ ឱកាសំ ន លភិយេវ។ ឥតិ រាជា អនិវេទិតោបិ តស្ស អត្ថវិនិច្ឆយស្ស ឱកាសាករណេន **“យថាធិប្បាយំ ន តីរេតី”**តិ វុត្តោ។ តត្ថ **យថាធិប្បាយ**ន្តិ អធិប្បាយានុរូបំ។ **ន តីរេតី**តិ ន និដ្ឋាបេតិ។ មហាឧបាសិកាយ ហិ រាជាយត្តសុង្កមេវ រញ្ញោ ទត្វា ឥតរំ វិស្សជ្ជាបេតុំ អធិប្បាយោ, សោ រញ្ញា ន ទិដ្ឋត្តា ឯវ ន តីរិតោ។ **ហន្ទា**តិ វោស្សគ្គត្ថេ និបាតោ។ **ទិវា ទិវស្សា**តិ ទិវសស្ស ទិវា, មជ្ឈន្ហិកេ កាលេតិ អត្ថោ។ កេនចិទេវ ករណីយេន ទ្វីហតីហំ រាជនិវេសនទ្វារំ គច្ឆន្តី តស្ស អត្ថស្ស អនិដ្ឋិតត្តា និវត្តកមេវ ឧបសង្កមី , ភគវតិ ឧបសង្កមនមេវ បន ទស្សនានុត្តរិយាទិប្បដិលាភការណត្តា សាត្ថកន្តិ ឯវាហំ, ភន្តេ, ឥមាយ វេលាយ ឥធាគតាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តី មហាឧបាសិកា **“ឥធ មេ, ភន្តេ”**តិអាទិមាហ។

ឯតមត្ថន្តិ ឯតំ បរាយត្តតាយ អធិប្បាយាសមិជ្ឈនសង្ខាតំ អត្ថំ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ បរាធីនា បរាធីនវុត្តីសុ អាទីនវានិសំសបរិទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **សព្ពំ បរវសំ ទុក្ខ**ន្តិ យំ កិញ្ចិ អត្ថជាតំ បយោជនំ បរវសំ បរាយត្តំ អត្តនោ ឥច្ឆាយ និប្ផាទេតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ ទុក្ខំ ទុក្ខាវហំ ហោតីតិ អត្ថោ។ **សព្ពំ ឥស្សរិយំ សុខ**ន្តិ ទុវិធំ ឥស្សរិយំ លោកិយំ លោកុត្តរញ្ច។ តត្ថ លោកិយំ រាជិស្សរិយាទិ ចេវ លោកិយជ្ឈានាភិញ្ញានិព្ពត្តំ ចិត្តិស្សរិយញ្ច, លោកុត្តរំ មគ្គផលាធិគមនិមិត្តំ និរោធិស្សរិយំ។ តេសុ យំ ចក្កវត្តិភាវបរិយោសានំ មនុស្សេសុ ឥស្សរិយំ, យញ្ច សក្កាទីនំ តស្មិំ តស្មិំ ទេវនិកាយេ អាធិបច្ចភូតំ ឥស្សរិយំ, តទុភយំ យទិបិ កម្មានុភាវេន យថិច្ឆិតនិប្ផត្តិយា សុខនិមិត្តតាយ សុខំ, វិបរិណាមទុក្ខតាយ បន សព្ពថា ទុក្ខមេវ។ តថា អនិច្ចន្តិកតាយ លោកិយជ្ឈាននិព្ពត្តំ ចិត្តិស្សរិយំ, និរោធិស្សរិយមេវ បន លោកធម្មេហិ អកម្បនីយតោ អនិវត្តិសភាវត្តា ច ឯកន្តសុខំ នាម។ យំ បនេត្ថ សព្ពត្ថេវ អបរាធីនតាយ លភតិ ចិត្តសុខំ, តំ សន្ធាយ សត្ថា “សព្ពំ ឥស្សរិយំ សុខ”ន្តិ អាហ។

សាធារណេ វិហញ្ញន្តីតិ ឥទំ “សព្ពំ បរវសំ ទុក្ខ”ន្តិ ឥមស្ស បទស្ស អត្ថវិវរណំ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – សាធារណេ បយោជនេ សាធេតព្ពេ សតិ តស្ស បរាធីនតាយ យថាធិប្បាយំ អនិប្ផាទនតោ ឥមេ សត្តា វិហញ្ញន្តិ វិឃាតំ អាបជ្ជន្តិ កិលមន្តិ។ កស្មា? **យោគា ហិ ទុរតិក្កមា**តិ យស្មា កាមយោគភវយោគទិដ្ឋិយោគអវិជ្ជាយោគា អនាទិកាលភាវិតា អនុបចិតកុសលសម្ភារេហិ បជហិតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ ទុរតិក្កមា។ ឯតេសុ ទិដ្ឋិយោគោ បឋមមគ្គេន អតិក្កមិតព្ពោ, កាមយោគោ តតិយមគ្គេន។ ឥតរេ អគ្គមគ្គេន។ ឥតិ អរិយមគ្គានំ ទុរធិគមនីយត្តា ឥមេ យោគា ទុរតិក្កមា។ តស្មា កាមយោគាទិវសេន ឥច្ឆិតាលាភហេតុ សត្តា វិហញ្ញន្តិ, អសាធារណេ បន ចិត្តិស្សរិយេ និរោធិស្សរិយេ ច សតិ ន កទាចិបិ វិឃាតស្ស សម្ភវោតិ អធិប្បាយោ។

អថ វា **សព្ពំ បរវស**ន្តិ យំ អត្តនោ អញ្ញប្បដិពទ្ធវុត្តិសង្ខាតំ, តំ សព្ពំ អនិច្ចសភាវតាយ ទុក្ខំ។ “យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខ”ន្តិ ហិ វុត្តំ។ **សព្ពំ ឥស្សរិយ**ន្តិ យំ សព្ពសង្ខតនិស្សដំ ឥស្សរិយដ្ឋានតាយ ឥស្សរិយន្តិ លទ្ធនាមំ និព្ពានំ, តំ ឧបាទិសេសាទិវិភាគំ សព្ពំ សុខំ។ “និព្ពានំ បរមំ សុខ”ន្តិ (ធ. ប. ២០៣-២០៤) ហិ វុត្តំ។ **សាធារណេ**តិ ឯវំ ទុក្ខសុខេ វវត្ថិតេ ឥមេ សត្តា ពហុសាធារណេ ទុក្ខការណេ និមុគ្គា ហុត្វា វិហញ្ញន្តិ។ កស្មា? **យោគា ហិ ទុរតិក្កមា**តិ យស្មា តេ សព្ពត្ថ និមុជ្ជនស្ស ហេតុភូតា កាមយោគាទយោ ទុរតិក្កមា, តស្មា ត្វម្បិ វិសាខេ បរាយត្តមត្ថំ បត្ថេត្វា អលភមានា វិហញ្ញសីតិ អធិប្បាយោ។

នវមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ភទ្ទិយសុត្តវណ្ណនា

២០. ទសមេ **អនុបិយាយ**ន្តិ ឯវំ នាមកេ នគរេ។ **អម្ពវនេ**តិ តស្ស នគរស្ស អវិទូរេ មល្លរាជូនំ ឯកំ អម្ពវនំ អហោសិ, តត្ថ មល្លរាជូហិ ភគវតោ វិហារោការិតោ, សោ “អម្ពវន”ន្តេវ វុច្ចតិ។ អនុបិយំ គោចរគាមំ កត្វា តត្ថ ភគវា វិហរតិ, តេន វុត្តំ **“អនុបិយាយំ វិហរតិ អម្ពវនេ”**តិ។ **ភទ្ទិយោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ **កាឡីគោធាយ បុត្តោ**តិ កាឡីគោធា នាម សាកិយានី សក្យរាជទេវី អរិយសាវិកា អាគតផលា វិញ្ញាតសាសនា, តស្សា អយំ បុត្តោ។ តស្ស បព្ពជ្ជាវិធិ ខន្ធកេ (ចូឡវ. ៣៣០-៣៣១) អាគតោវ។ សោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា ន ចិរស្សេវ ឆឡភិញ្ញោ អហោសិ, តេរសបិ ធុតង្គានិ សមាទាយ វត្តតិ។ ភគវតា ច “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ឧច្ចកុលិកានំ, យទិទំ ភទ្ទិយោ កាឡីគោធាយ បុត្តោ”តិ (អ. និ. ១.១៩៣) ឧច្ចកុលិកភាវេ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ អសីតិយា សាវកានំ អព្ភន្តរោ។

សុញ្ញាគារគតោតិ “ឋបេត្វា គាមញ្ច គាមូបចារញ្ច អវសេសំ អរញ្ញ”ន្តិ វុត្តំ អរញ្ញំ រុក្ខមូលញ្ច ឋបេត្វា អញ្ញំ បព្ពតកន្ទរាទិ បព្ពជិតសារុប្បំ និវាសដ្ឋានំ ជនសម្ពាធាភាវតោ ឥធ សុញ្ញាគារន្តិ អធិប្បេតំ។ អថ វា ឈានកណ្ដកានំ សទ្ទានំ អភាវតោ វិវិត្តំ យំ កិញ្ចិ អគារម្បិ សុញ្ញាគារន្តិ វេទិតព្ពំ។ តំ សុញ្ញាគារំ ឧបគតោ។ **អភិក្ខណ**ន្តិ ពហុលំ។ **ឧទានំ ឧទានេសី**តិ សោ ហិ អាយស្មា អរញ្ញេ ទិវាវិហារំ ឧបគតោបិ រត្តិវាសូបគតោបិ យេភុយ្យេន ផលសមាបត្តិសុខេន និរោធសុខេន ច វីតិនាមេតិ, តស្មា តំ សុខំ សន្ធាយ បុព្ពេ អត្តនា អនុភូតំ សភយំ សបរិឡាហំ រជ្ជសុខំ ជិគុច្ឆិត្វា **“អហោ សុខំ អហោ សុខ”**ន្តិ សោមនស្សសហិតំ ញាណសមុដ្ឋានំ បីតិសមុដ្ឋានំ សមុគ្គិរតិ។

សុត្វាន នេសំ ឯតទហោសីតិ នេសំ សម្ពហុលានំ ភិក្ខូនំ តស្ស អាយស្មតោ “អហោ សុខំ, អហោ សុខ”ន្តិ ឧទានេន្តស្ស ឧទានំ សុត្វា “និស្សំសយំ ឯស អនភិរតោ ព្រហ្មចរិយំ ចរតី”តិ ឯវំ បរិវិតក្កិតំ អហោសិ។ តេ ភិក្ខូ បុថុជ្ជនា តស្ស អាយស្មតោ វិវេកសុខំ សន្ធាយ ឧទានំ អជានន្តា ឯវំ អមញ្ញឹសុ, តេន វុត្តំ **“និស្សំសយ”**ន្តិអាទិ។ តត្ថ **និស្សំសយ**ន្តិ អសន្ទេហេន ឯកន្តេនាតិ អត្ថោ។ “យំ សោ បុព្ពេ អគារិយភូតោ សមានោ”តិ បាឡី វត្វា “អនុភវី”តិ វចនសេសេន កេចិ អត្ថំ វណ្ណេន្តិ, អបរេ “យំ សា”តិ បឋន្តិ, “យំស បុព្ពេ អគារិយភូតស្សា”តិ បន បាឡិ។ តត្ថ **យំសា**តិ យំ អស្ស, សន្ធិវសេន ហិ អការសការលោបោ “ឯវំស តេ (ម. និ. ១.២៣; អ. និ. ៦.៥៨), បុប្ផំសា ឧប្បជ្ជី”តិអាទីសុ (បារា. ៣៦) វិយ។ តស្សត្ថោ – អស្ស អាយស្មតោ ភទ្ទិយស្ស បព្ពជិតតោ បុព្ពេ អគារិយភូតស្ស គហដ្ឋស្ស សតោ យំ រជ្ជសុខំ អនុភូតំ។ **សា តមនុស្សរមានោ**តិ សោ តំ សុខំ ឯតរហិ ឧក្កណ្ឋនវសេន អនុស្សរន្តោ។

តេ ភិក្ខូ ភគវន្តំ ឯតទវោចុន្តិ តេ សម្ពហុលា ភិក្ខូ ឧល្លបនសភាវសណ្ឋិតា តស្ស អនុគ្គហណាធិប្បាយេន ភគវន្តំ ឯតទវោចុំ, ន ឧជ្ឈានវសេន។ **អញ្ញតរ**ន្តិ នាមគោត្តេន អបាកដំ ឯកំ ភិក្ខុំ។ **អាមន្តេសី**តិ អាណាបេសិ តេ ភិក្ខូ សញ្ញាបេតុកាមោ។ **ឯវ**ន្តិ វចនសម្បដិគ្គហេ, សាធូតិ អត្ថោ។ បុន **ឯវ**ន្តិ បដិញ្ញាយ។ **អភិក្ខណំ “អហោ សុខំ, អហោ សុខ”**ន្តិ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសី**តិ យថា តេ ភិក្ខូ វទន្តិ, តំ ឯវំ តថេវាតិ អត្តនោ ឧទានំ បដិ

ជានាតិ។ **កឹ បន តំ ភទ្ទិយា**តិ កស្មា ភគវា បុច្ឆតិ, កឹ តស្ស ចិត្តំ ន ជានាតីតិ ? នោ ន ជានាតិ, តេនេវ បន តមត្ថំ វទាបេត្វា តេ ភិក្ខូ សញ្ញាបេតុំ បុច្ឆតិ។ វុត្តញ្ហេតំ – “ជានន្តាបិ តថាគតា បុច្ឆន្តិ, ជានន្តាបិ ន បុច្ឆន្តី”តិអាទិ។ **អត្ថវស**ន្តិ ការណំ។

អន្តេបុរេតិ ឥត្ថាគារស្ស សញ្ចរណដ្ឋានភូតេ រាជគេហស្ស អព្ភន្តរេ, យត្ថ រាជា ន្ហានភោជនសយនាទី កប្បេតិ។ **រក្ខា សុសំវិហិតា**តិ អារក្ខាទិកតបុរិសេហិ គុត្តិ សុដ្ឋុ សមន្តតោ វិហិតា។ **ពហិបិ អន្តេបុរេ**តិ អឌ្ឍករណដ្ឋានាទិកេ អន្តេបុរតោ ពហិភូតេ រាជគេហេ។ **ឯវំ រក្ខិតោ គោបិតោ សន្តោ**តិ ឯវំ រាជគេហរាជធានិរដ្ឋទេសេសុ អន្តោ ច ពហិ ច អនេកេសុ ឋានេសុ អនេកសតេហិ សុសំវិហិតរក្ខាវរណគុត្តិយា មមេវ និព្ពយត្ថំ ផាសុវិហារត្ថំ រក្ខិតោ គោបិតោ សមានោ។ **ភីតោ**តិអាទីនិ បទានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានិ។ អថ វា **ភីតោ**តិ បររាជតោ ភាយមានោ។ **ឧព្ពិគ្គោ**តិ សករដ្ឋេបិ បកតិតោ ឧប្បជ្ជនកភយុព្ពេគេន ឧព្ពិគ្គោ ចលិតោ។ **ឧស្សង្កី**តិ “រញ្ញា នាម សព្ពកាលំ អវិស្សត្ថេន ភវិតព្ព”ន្តិ វចនេន សព្ពត្ថ អវិស្សាសវសេន តេសំ តេសំ កិច្ចករណីយានំ បច្ចយបរិសង្កាយ ច ឧទ្ធមុខំ សង្កមានោ។ **ឧត្រាសី**តិ “សន្តិកាវចរេហិបិ អជានន្តស្សេវ មេ កទាចិ អនត្ថោ ភវេយ្យា”តិ ឧប្បន្នេន សរីរកម្បំ ឧប្បាទនសមត្ថេន តាសេន ឧត្រាសី។ “ឧត្រស្តោ”តិបិ បឋន្តិ។ **វិហាសិ**ន្តិ ឯវំភូតោ ហុត្វា វិហរឹ។

ឯតរហីតិ ឥទានិ បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ។ **ឯកោ**តិ អសហាយោ, តេន វូបកដ្ឋកាយតំ ទស្សេតិ។ **អភីតោ**តិអាទីនំ បទានំ វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ភយាទិនិមិត្តស្ស បរិគ្គហស្ស តំ និមិត្តស្ស ច កិលេសស្ស អភាវេនេវស្ស អភីតាទិតាតិ។ ឯតេន ចិត្តវិវេកំ ទស្សេតិ ។ **អប្បោស្សុក្កោ**តិ សរីរគុត្តិយំ និរុស្សុក្កោ។ **បន្នលោមោ**តិ លោមហំសុប្បាទកស្ស ឆម្ភិតត្តស្ស អភាវេន អនុគ្គតលោមោ។ បទទ្វយេនបិ សេរីវិហារំ ទស្សេតិ។ **បរទត្តវុត្តោ**តិ បរេហិ ទិន្នេន ចីវរាទិនា វត្តមានោ, ឯតេន សព្ពសោ សង្កាភាវទីបនមុខេន អនវសេសភយហេតុវិរហំ ទស្សេតិ។ **មិគភូតេន ចេតសា**តិ វិស្សត្ថវិហារិតាយ មិគស្ស វិយ ជាតេន ចិត្តេន។ មិគោ ហិ អមនុស្សបថេ អរញ្ញេ វសមានោ វិស្សត្ថោ តិដ្ឋតិ, និសីទតិ, និបជ្ជតិ, យេនកាមញ្ច បក្កមតិ អប្បដិហតចារោ, ឯវំ អហម្បិ វិហរាមីតិ ទស្សេតិ។ វុត្តញ្ហេតំ បច្ចេកពុទ្ធេន –

“មិគោ អរញ្ញម្ហិ យថា អពទ្ធោ,
យេនិច្ឆកំ គច្ឆតិ គោចរាយ;
វិញ្ញូ នរោ សេរិតំ បេក្ខមានោ,
ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។ (សុ. និ. ៣៩; អប. ថេរ ១.១.៩៥);

ឥមំ ខោ អហំ, ភន្តេ, អត្ថវសន្តិ, ភន្តេ, ភគវា យទិទំ មម ឯតរហិ បរមំ វិវេកសុខំ ផលសមាបត្តិសុខំ, ឥទមេវ ការណំ សម្បស្សមានោ “អហោ សុខំ, អហោ សុខ”ន្តិ ឧទានំ ឧទានេសិន្តិ។

ឯតមត្ថន្តិ ឯតំ ភទ្ទិយត្ថេរស្ស បុថុជ្ជនវិសយាតីតំ វិវេកសុខសង្ខាតមត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥទំ សហេតុកភយសោកវិគមានុភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **យស្សន្តរតោ ន សន្តិ កោបា**តិ យស្ស អរិយបុគ្គលស្ស អន្តរតោ អព្ភន្តរេ អត្តនោ ចិត្តេ ចិត្តកាលុស្សិយករណតោ ចិត្តប្បកោបា រាគាទយោ អាឃាតវត្ថុអាទិការណភេទតោ អនេកភេទា ទោសកោបា ឯវ កោបា ន សន្តិ មគ្គេន បហីនត្តា ន វិជ្ជន្តិ។ អយញ្ហិ អន្តរសទ្ទោ កិញ្ចាបិ “មញ្ច ត្វញ្ច កិមន្តរ”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.២២៨) ការណេ ទិស្សតិ, “អន្តរដ្ឋកេ ហិមបាតសមយេ”តិអាទីសុ (មហាវ. ៣៤៦) វេមជ្ឈេ, “អន្តរា ច ជេតវនំ អន្តរា ច សាវត្ថិ”ន្តិអាទីសុ (ឧទា. ១៣, ៤៤) វិវរេ, “ភយមន្តរតោ ជាត”ន្តិអាទីសុ (ឥតិវុ. ៨៨; មហានិ. ៥) ចិត្តេ, ឥធាបិ ចិត្តេ ឯវ ទដ្ឋព្ពោ។ តេន វុត្តំ “អន្តរតោ អត្តនោ ចិត្តេ”តិ។

ឥតិភវាភវតញ្ច វីតិវត្តោតិ យស្មា ភវោតិ សម្បត្តិ, អភវោតិ វិបត្តិ។ តថា ភវោតិ វុឌ្ឍិ, អភវោតិ ហានិ។ ភវោតិ វា សស្សតំ, អភវោតិ ឧច្ឆេទោ។ ភវោតិ វា បុញ្ញំ, អភវោតិ បាបំ។ ភវោតិ វា សុគតិ, អភវោតិ ទុគ្គតិ។ ភវោតិ វា ខុទ្ទកោ, អភវោតិ មហន្តោ។ តស្មា យា សា សម្បត្តិវិបត្តិវុឌ្ឍិហានិសស្សតុច្ឆេទបុញ្ញបាបសុគតិទុគ្គតិ-ខុទ្ទកមហន្តឧបបត្តិភវានំ វសេន ឥតិ អនេកប្បការា ភវាភវតា វុច្ចតិ។ ចតូហិបិ អរិយមគ្គេហិ យថាសម្ភវំ តេន តេន នយេន តំ ឥតិភវាភវតញ្ច វីតិវត្តោ អតិក្កន្តោ ហោតិ។ អត្ថវសេន វិភត្តិ វិបរិណាមេតព្ពា។ **តំ វិគតភយ**ន្តិ តំ ឯវរូបំ យថាវុត្តគុណសមន្នាគតំ ខីណាសវំ ចិត្តកោបាភាវតោ ឥតិភវាភវសមតិក្កមតោ ច ភយហេតុវិគមេន វិគតភយំ, វិវេកសុខេន អគ្គផលសុខេន ច **សុខឹ,** វិគតភយត្តា ឯវ **អសោកំ។ ទេវា នានុភវន្តិ ទស្សនាយា**តិ អធិគតមគ្គេ ឋបេត្វា សព្ពេបិ ឧបបត្តិទេវា វាយមន្តាបិ ចិត្តចារទស្សនវសេន ទស្សនាយ ទដ្ឋុំ

នានុភវន្តិ ន អភិសម្ពុណន្តិ ន សក្កោន្តិ, បគេវ មនុស្សា។ សេក្ខាបិ ហិ បុថុជ្ជនា វិយ អរហតោ ចិត្តប្បវត្តិំ ន ជានន្តិ។

ទសមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច មុចលិន្ទវគ្គវណ្ណនា។

៣. នន្ទវគ្គោ

១. កម្មវិបាកជសុត្តវណ្ណនា

២១. នន្ទវគ្គស្ស បឋមេ **អញ្ញតរោ ភិក្ខូ**តិ នាមគោត្តេន អបាកដោ ឯកោ ខីណាសវភិក្ខុ។ សោ កិរ រាជគហវាសី កុលបុត្តោ មោគ្គល្លានត្ថេរេន សំវេជិតោ សំសារទោសំ ទិស្វា សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា សីលានិ សោធេត្វា ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ន ចិរស្សេវ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ តស្ស អបរភាគេ ខរោ អាពាធោ ឧប្បជ្ជិ, សោ បច្ចវេក្ខណាយ អធិវាសេន្តោ វិហរតិ។ ខីណាសវានញ្ហិ ចេតសិកទុក្ខំ នាម នត្ថិ, កាយិកទុក្ខំ បន ហោតិយេវ។ សោ ឯកទិវសំ ភគវតោ ធម្មំ ទេសេន្តស្ស នាតិទូរេ ឋានេ ទុក្ខំ អធិវាសេន្តោ បល្លង្កេន និសីទិ។ តេន វុត្តំ “**ភគវតោ អវិទូរេ និសិន្នោ ហោតី**”តិអាទិ។

តត្ថ **បល្លង្ក**ន្តិ សមន្តតោ ឩរុពទ្ធាសនំ។ **អាភុជិត្វា**តិ ពន្ធិត្វា។ **ឧជុំ កាយំ បណិធាយា**តិ ឧបរិមំ សរីរំ ឧជុកំ ឋបេត្វា អដ្ឋារស បិដ្ឋិកណ្ដកេ កោដិយា កោដឹ បដិបាទេត្វា។ ឯវញ្ហិ និសិន្នស្ស ចម្មមំសន្ហារូនិ ន នមន្តិ, តស្មា សោ តថា និសិន្នោ ហោតិ។ **បុរាណកម្មវិបាកជ**ន្តិ បុព្ពេ កតស្ស កម្មស្ស វិបាកភាវេន ជាតំ, បុរាណកម្មវិបាកេ វា សុខទុក្ខប្បការេ វិបាកវដ្ដសមុទាយេ តទេកទេសភាវេន ជាតំ។ កិំ តំ? ទុក្ខំ។ បុរាណកម្មវិបាកជន្តិ ច តមិនា តស្ស អាពាធស្ស កម្មសមុដ្ឋានតំ ទស្សេន្តោ ឱបក្កមិកឧតុបរិណាមជាទិភាវំ បដិក្ខិបតិ។ **ទុក្ខ**ន្តិ បចុរជនេហិ ខមិតុំ អសក្កុណេយ្យំ។ **តិព្ព**ន្តិ តិខិណំ, អភិភវិត្វា បវត្តិយា ពហលំ វា។ **ខរ**ន្តិ កក្ខឡំ។ **កដុក**ន្តិ អសាតំ។ **អធិវាសេន្តោ**តិ ឧបរិ វាសេន្តោ សហន្តោ ខមន្តោ។

សតោ សម្បជានោតិ វេទនាបរិគ្គាហកានំ សតិសម្បជញ្ញានំ វសេន សតិមា សម្បជានន្តោ ច។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “អយំ វេទនា នាម ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចា, អនិដ្ឋារម្មណាទិបច្ចយេ បដិច្ច ឧប្បន្នត្តា បដិច្ចសមុប្បន្នា, ឧប្បជ្ជិត្វា ឯកន្តេន ភិជ្ជនសភាវត្តា ខយធម្មា វយធម្មា វិរាគធម្មា និរោធធម្មា”តិ វេទនាយ អនិច្ចតាសល្លក្ខណវសេន សតោការិតាយ **សតោ** , អវិបរីតសភាវបដិវិជ្ឈនវសេន **សម្បជានោ** ច ហុត្វា។ អថ វា សតិវេបុល្លប្បត្តិយា សព្ពត្ថេវ កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ សុដ្ឋុ ឧបដ្ឋិតសតិតាយ **សតោ**, តថា បញ្ញាវេបុល្លប្បត្តិយា បរិគ្គហិតសង្ខារតាយ **សម្បជានោ**។ **អវិហញ្ញមានោ**តិ “អស្សុតវា, ភិក្ខវេ, បុថុជ្ជនោ អញ្ញតរញ្ញតរេន ទុក្ខធម្មេន ផុដ្ឋោ សមានោ សោចតិ កិលមតិ បរិទេវតិ ឧរត្តាឡិំ កន្ទតិ សម្មោហំ អាបជ្ជតី”តិ វុត្តនយេន អន្ធបុថុជ្ជនោ វិយ ន វិហញ្ញមានោ មគ្គេនេវ សមុគ្ឃាតិតត្តា ចេតោទុក្ខំ អនុប្បាទេន្តោ កេវលំ កម្មវិបាកជំ សរីរទុក្ខំ អធិវាសេន្តោ សមាបត្តិំ សមាបន្នោ វិយ និសិន្នោ ហោតិ។ **អទ្ទសា**តិ តំ អាយស្មន្តំ អធិវាសនខន្តិយា តថា និសិន្នំ អទ្ទក្ខិ។

ឯតមត្ថន្តិ ឯតំ តាទិសស្សបិ រោគស្ស វេជ្ជាទីហិ តិកិច្ឆនត្ថំ អនុស្សុក្កាបជ្ជនការណំ ខីណាសវានំ លោកធម្មេហិ អនុបលេបិតសង្ខាតំ អត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ សង្ខតធម្មានំ យេហិ កេហិចិ ទុក្ខធម្មេហិ អវិឃាតបត្តិវិភាវនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **សព្ពកម្មជហស្សា**តិ បហីនសព្ពកម្មស្ស។ អគ្គមគ្គស្ស ហិ ឧប្បន្នកាលតោ បដ្ឋាយ អរហតោ សព្ពានិ កុសលាកុសលកម្មានិ បហីនានិ នាម ហោន្តិ បដិសន្ធឹ ទាតុំ អសមត្ថភាវតោ, យតោ អរិយមគ្គញាណំ កម្មក្ខយករន្តិ វុច្ចតិ។ **ភិក្ខុនោ**តិ ភិន្នកិលេសតាយ ភិក្ខុនោ។ **ធុនមានស្ស បុរេ កតំ រជ**ន្តិ អរហត្តប្បត្តិតោ បុព្ពេ កតំ រាគរជាទិមិស្សតាយ រជន្តិ លទ្ធនាមំ ទុក្ខវេទនីយំ កម្មំ វិបាកបដិសំវេទនេន តំ ធុនន្តស្ស វិទ្ធំសេន្តស្ស, អរហត្តប្បត្តិយា បរតោ បន សាវជ្ជកិរិយាយ សម្ភវោយេវ នត្ថិ, អនវជ្ជកិរិយា ច ភវមូលស្ស សមុច្ឆិន្នត្តា សមុច្ឆិន្នមូលតាយ បុប្ផំ វិយ ផលទានសមត្ថតាយ អភាវតោ កិរិយមត្តាវ ហោតិ។

អមមស្សាតិ រូបាទីសុ កត្ថចិ មមន្តិ គហណាភាវតោ អមមស្ស មមង្ការរហិតស្ស។ យស្ស ហិ មមង្ការោ អត្ថិ, សោ អត្តសិនេហេន វេជ្ជាទីហិ សរីរំ បដិជគ្គាបេតិ។ អរហា បន អមមោ, តស្មា សោ សរីរជគ្គនេបិ ឧទាសីនជាតុកោវ។ **ឋិតស្សា**តិ ចតុព្ពិធម្បិ ឱឃំ តរិត្វា និព្ពានថលេ ឋិតស្ស, បដិសន្ធិគ្គហណវសេន វា សន្ធាវនស្ស អភាវេន ឋិតស្ស ។ សេក្ខបុថុជ្ជនា ហិ កិលេសាភិសង្ខារានំ អប្បហីនត្តា ចុតិបដិសន្ធិវសេន សំសារេ ធាវន្តិ នាម, អរហា បន តទភាវតោ ឋិតោតិ វុច្ចតិ។ អថ វា ទសវិធេ ខីណាសវសង្ខាតេ អរិយធម្មេ ឋិតស្ស។ **តាទិនោ**តិ “បដិកូលេ អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតី”តិអាទិនា (បដិ. ម. ៣.១៧) នយេន វុត្តាយ បញ្ចវិធាយ អរិយិទ្ធិយា អដ្ឋហិ លោកធម្មេហិ អកម្បនិយាយ ឆឡង្គុបេក្ខាយ ច សមន្នាគតេន ឥដ្ឋាទីសុ ឯកសទិសតាសង្ខាតេន តាទីភាវេន តាទិនោ។ **អត្ថោ នត្ថិ ជនំ លបេតវេ**តិ “មម ភេសជ្ជាទីនិ ករោថា”តិ ជនំ លបិតុំ កថេតុំ បយោជនំ នត្ថិ សរីរេ

និរបេក្ខភាវតោ។ បណ្ឌុបលាសោ វិយ ហិ ពន្ធនា បវុត្តោ សយមេវាយំ កាយោ ភិជ្ជិត្វា បតតូតិ ខីណាសវានំ អជ្ឈាសយោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “នាភិកង្ខាមិ មរណំ, នាភិកង្ខាមិ ជីវិតំ;
> កាលញ្ច បដិកង្ខាមិ, និព្ពិសំ ភតកោ យថា”តិ។ (ថេរគា. ៦០៦);

អថ វា យំកិញ្ចិ និមិត្តំ ទស្សេត្វា “កឹ អយ្យស្ស ឥច្ឆិតព្ព”ន្តិ ជនំ លបេតវេ បច្ចយេហិ និមន្តនវសេន លបាបេតុំ ខីណាសវស្ស អត្ថោ នត្ថិ តាទិសស្ស មិច្ឆាជីវស្ស មគ្គេនេវ សមុគ្ឃាតិតត្តាតិ អត្ថោ។ ឥតិ ភគវា “កិស្សាយំ ថេរោ អត្តនោ រោគំ វេជ្ជេហិ អតិកិច្ឆាបេត្វា ភគវតោ អវិទូរេ និសីទតី”តិ ចិន្តេន្តានំ តស្ស អតិកិច្ឆាបនេ ការណំ បកាសេសិ។

បឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. នន្ទសុត្តវណ្ណនា

២២. ទុតិយេ **នន្ទោ**តិ តស្ស នាមំ។ សោ ហិ ចក្កវត្តិលក្ខណូបេតត្តា មាតាបិតរោ សបរិជនំ សកលញ្ច ញាតិបរិវដ្ដំ នន្ទយន្តោ ជាតោតិ “នន្ទោ”តិ នាមំ លភិ។ **ភគវតោ ភាតា**តិ ភគវតោ ឯកបិតុបុត្តតាយ ភាតា។ ន ហិ ភគវតោ សហោទរា ឧប្បជ្ជន្តិ, តេន វុត្តំ “**មាតុច្ឆាបុត្តោ**”តិ, ចូឡមាតុបុត្តោតិ អត្ថោ។ មហាបជាបតិគោតមិយា ហិ សោ បុត្តោ។ **អនភិរតោ**តិ ន អភិរតោ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ ឧត្តមំ ចរិយំ ឯកាសនំ ឯកសេយ្យំ មេថុនវិរតិំ។ **សន្ធារេតុ**ន្តិ បឋមចិត្តតោ យាវចរិមកចិត្តំ សម្មា បរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធំ ធារេតុំ បវត្តេតុំ។ ទុតិយេន ចេត្ថ ព្រហ្មចរិយបទេន មគ្គព្រហ្មចរិយស្សាបិ សង្គហោ វេទិតព្ពោ។ **សិក្ខំ បច្ចក្ខាយា**តិ ឧបសម្បទកាលេ ភិក្ខុភាវេន សទ្ធឹ សមាទិន្នំ និព្ពត្តេតព្ពភាវេន អនុដ្ឋិតំ តិវិធម្បិ សិក្ខំ បដិក្ខិបិត្វា, វិស្សជ្ជេត្វាតិ អត្ថោ។ **ហីនាយា**តិ គិហិភាវាយ។ **អាវត្តិស្សាមី**តិ និវត្តិស្សាមិ។

កស្មា បនាយំ ឯវមារោចេសីតិ? ឯត្ថាយំ អនុបុព្ពិកថា – ភគវា បវត្តវរធម្មចក្កោ រាជគហំ គន្ត្វា វេឡុវនេ វិហរន្តោ “បុត្តំ មេ អានេត្វា ទស្សេថា”តិ សុទ្ធោទនមហារាជេន បេសិតេសុ សហស្សសហស្សបរិវារេសុ ទសសុ ទូតេសុ សហ បរិវារេន អរហត្តំ បត្តេសុ សព្ពបច្ឆា គន្ត្វា អរហត្តប្បត្តេន កាឡុទាយិត្ថេរេន គមនកាលំ ញត្វា មគ្គវណ្ណនំ វណ្ណេត្វា ជាតិភូមិគមនាយ យាចិតោ វីសតិសហស្សខីណាសវបរិវុតោ កបិលវត្ថុនគរំ គន្ត្វា ញាតិសមាគមេ បោក្ខរវស្សំ អដ្ឋុប្បត្តិំ កត្វា វេស្សន្តរជាតកំ (ជា. ២.២២.១៦៥៥ អាទយោ) កថេត្វា បុនទិវសេ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ “ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យា”តិ (ធ. ប. ១៦៨) គាថាយ បិតរំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាបេត្វា និវេសនំ គន្ត្វា “ធម្មញ្ចរេ”តិ (ធ. ប. ១៦៩) គាថាយ មហាបជាបតឹ សោតាបត្តិផលេ, រាជានំ សកទាគាមិផលេ បតិដ្ឋាបេសិ។

ភត្តកិច្ចាវសានេ បន រាហុលមាតុគុណកថំ និស្សាយ ចន្ទកិន្នរីជាតកំ (ជា. ១.១៤.១៨ អាទយោ) កថេត្វា តតិយទិវសេ នន្ទកុមារស្ស អភិសេកគេហប្បវេសនវិវាហមង្គលេសុ វត្តមានេសុ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា នន្ទកុមារស្ស ហត្ថេ បត្តំ ទត្វា មង្គលំ វត្វា ឧដ្ឋាយាសនា បក្កមន្តោ កុមារស្ស ហត្ថតោ បត្តំ ន គណ្ហិ។ សោបិ តថាគតេ គារវេន “បត្តំ តេ, ភន្តេ, គណ្ហថា”តិ វត្តុំ នាសក្ខិ។ ឯវំ បន ចិន្តេសិ, “សោបានសីសេ បត្តំ គណ្ហិស្សតី”តិ, សត្ថា តស្មឹ ឋានេ ន គណ្ហិ។ ឥតរោ “សោបានមូលេ គណ្ហិស្សតី”តិ ចិន្តេសិ, សត្ថា តត្ថាបិ ន គណ្ហិ។ ឥតរោ “រាជង្គណេ គណ្ហិស្សតី”តិ ចិន្តេសិ, សត្ថា តត្ថាបិ ន គណ្ហិ។ កុមារោ និវត្តិតុកាមោ អនិច្ឆាយ គច្ឆន្តោ គារវេន “បត្តំ គណ្ហថា”តិ វត្តុំ ន សក្កោតិ, “ឥធ គណ្ហិស្សតិ, ឯត្ថ គណ្ហិស្សតី”តិ ចិន្តេន្តោ គច្ឆតិ។

តស្មឹ ខណេ ជនបទកល្យាណិយា អាចិក្ខឹសុ, “អយ្យេ ភគវា, នន្ទរាជានំ គហេត្វា គច្ឆតិ, តុម្ហេហិ វិនា ករិស្សតី”តិ។ សា ឧទកពិន្ទូហិ បគ្ឃរន្តេហិ អឌ្ឍុល្លិខិតេហិ កេសេហិ វេគេន បាសាទំ អារុយ្ហ សីហបញ្ជរទ្វារេ ឋត្វា “តុវដំ ខោ, អយ្យបុត្ត, អាគច្ឆេយ្យាសី”តិ អាហ។ តំ តស្សា វចនំ តស្ស ហទយេ តិរិយំ បតិត្វា វិយ ឋិតំ។ សត្ថាបិស្ស ហត្ថតោ បត្តំ អគ្គហេត្វាវ តំ វិហារំ នេត្វា “បព្ពជិស្សសិ នន្ទា”តិ អាហ។ សោ ពុទ្ធគារវេន “ន បព្ពជិស្សាមី”តិ អវត្វា, “អាម, បព្ពជិស្សាមី”តិ អាហ។ សត្ថា តេន ហិ នន្ទំ បព្ពាជេថាតិ កបិលវត្ថុបុរំ គន្ត្វា តតិយទិវសេ តំ បព្ពាជេសិ។ សត្តមេ ទិវសេ មាតរា អលង្ករិត្វា បេសិតំ “ទាយជ្ជំ មេ, សមណ, ទេហី”តិ វត្វា អត្តនា សទ្ធឹ អារាមាគតំ រាហុលកុមារំ បព្ពាជេសិ។ បុនេកទិវសំ មហាធម្មបាលជាតកំ (ជា. ១.១០.៩២ អាទយោ) កថេត្វា រាជានំ អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋាបេសិ។

ឥតិ ភគវា មហាបជាបតី សោតាបត្តិផលេ, បិតរំ តីសុ ផលេសុ បតិដ្ឋាបេត្វា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ បុនទេវ រាជគហំ គន្ត្វា តតោ អនាថបិណ្ឌិកេន សាវត្ថី អាគមនត្ថាយ គហិតបដិញ្ញោ និដ្ឋិតេ ជេតវនមហាវិហារេ តត្ថ គន្ត្វា វាសំ កប្បេសិ។ ឯវំ សត្ថរិ ជេតវនេ វិហរន្តេ អាយស្មា នន្ទោ អត្តនោ អនិច្ឆាយ បព្ពជិតោ កាមេសុ អនាទីនវទស្សាវី ជនបទកល្យាណិយា វុត្តវចនមនុស្សរន្តោ ឧក្កណ្ឋិតោ ហុត្វា ភិក្ខូនំ អត្តនោ អនភិរតី អារោចេសិ។ តេន វុត្តំ “**តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា នន្ទោ...បេ.... ហីនាយាវត្តិស្សាមី**”តិ។

កស្មា បន នំ ភគវា ឯវំ បព្ពាជេសីតិ? “បុរេតរមេវ អាទីនវំ ទស្សេត្វា កាមេហិ នំ វិវេចេតុំ ន សក្កា, បព្ពាជេត្វា បន ឧបាយេន តតោ វិវេចេត្វា ឧបរិវិសេសំ និព្ពត្តេស្សាមី”តិ វេនេយ្យទមនកុសលោ សត្ថា ឯវំ នំ បឋមំ បព្ពាជេសិ។

សាកិយានីតិ សក្យរាជធីតា។ **ជនបទកល្យាណី**តិ ជនបទម្ហិ កល្យាណី រូបេន ឧត្តមា ឆសរីរទោសរហិតា, បញ្ចកល្យាណសមន្នាគតា។ សា ហិ យស្មា នាតិទីឃា នាតិរស្សា នាតិកិសា នាតិថូលា នាតិកាឡិកា នច្ចោទាតា អតិក្កន្តា មានុសកវណ្ណំ អប្បត្តា ទិព្ពវណ្ណំ, តស្មា ឆសរីរទោសរហិតា។ ឆវិកល្យាណំ មំសកល្យាណំ នខកល្យាណំ អដ្ឋិកល្យាណំ វយកល្យាណន្តិ ឥមេហិ បញ្ចហិ កល្យាណេហិ សមន្នាគតា។

តត្ថ អត្តនោ សរីរោភាសេន ទសទ្វាទសហត្ថេ ឋានេ អាលោកំ ករោតិ, បិយង្គុសមា វា សុវណ្ណសមា វា ហោតិ, អយមស្សា **ឆវិកល្យាណតា**។ ចត្តារោ បនស្សា ហត្ថបាទា មុខបរិយោសានញ្ច លាខារសបរិកម្មកតំ វិយ រត្តបវាឡរត្តកម្ពលេន សទិសំ ហោតិ, អយមស្សា **មំសកល្យាណតា**។ វីសតិ នខបត្តានិ មំសតោ អមុត្តដ្ឋានេ លាខារសបរិកិតានិ វិយ មុត្តដ្ឋានេ ខីរធារាសទិសានិ ហោន្តិ, អយមស្សា **នខកល្យាណតា**។ ទ្វត្តឹសទន្តា សុផុសិតា បរិសុទ្ធបវាឡបន្តិសទិសា វជិរបន្តី វិយ ខាយន្តិ, អយមស្សា **អដ្ឋិកល្យាណតា**។ វីសតិវស្សសតិកាបិ សមានា សោឡសវស្សុទ្ទេសិកា វិយ ហោតិ និប្បលិតា, អយមស្សា **វយកល្យាណតា**។ សុន្ទរី ច ហោតិ ឯវរូបគុណសមន្នាគតា, តេន វុត្តំ “**ជនបទកល្យាណី**”តិ។

ឃរា និក្ខមន្តស្សាតិ អនាទរេ សាមិវចនំ, ឃរតោ និក្ខមតោតិ អត្ថោ។ “ឃរា និក្ខមន្ត”ន្តិបិ បឋន្តិ។ **ឧបឌ្ឍុល្លិខិតេហិ កេសេហី**តិ ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ករណវចនំ, វិប្បកតុល្លិខិតេហិ កេសេហិ ឧបលក្ខិតាតិ អត្ថោ។ “អឌ្ឍុល្លិខិតេហី”តិបិ បឋន្តិ។ ឧល្លិខនន្តិ ច ផណកាទីហិ កេសសណ្ឋាបនំ, “អឌ្ឍការវិធាន”ន្តិបិ វទន្តិ។ **អបលោកេត្វា**តិ សិនេហរសវិប្ផារសំសូចកេន អឌ្ឍក្ខិនា អាពន្ធន្តី វិយ ឱលោកេត្វា។ **មំ, ភន្តេ**តិ បុព្ពេបិ “ម”ន្តិ វត្វា ឧក្កណ្ឋាកុលចិត្តតាយ បុន “មំ ឯតទវោចា”តិ អាហ។ **តុវដ**ន្តិ សីឃំ។ **តមនុស្សរមានោ**តិ តំ តស្សា វចនំ, តំ វា តស្សា អាការសហិតំ វចនំ អនុស្សរន្តោ។

ភគវា តស្ស វចនំ សុត្វា “ឧបាយេនស្ស រាគំ វូបសមេស្សាមី”តិ ឥទ្ធិពលេន នំ តាវតឹសភវនំ នេន្តោ អន្តរាមគ្គេ ឯកស្មឹ ឈាមខេត្តេ ឈាមខាណុមត្ថកេ និសិន្នំ ឆិន្នកណ្ណនាសានង្គុដ្ឋំ ឯកំ បលុដ្ឋមក្កដឹ ទស្សេត្វា តាវតឹសភវនំ នេសិ។ បាឡិយំ បន ឯកក្ខណេនេវ សត្ថារា តាវតឹសភវនំ គតំ វិយ វុត្តំ, តំ គមនំ អវត្វា តាវតឹសភវនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ គច្ឆន្តោយេវ ហិ ភគវា អាយស្មតោ នន្ទស្ស អន្តរាមគ្គេ តំ បលុដ្ឋមក្កដឹ ទស្សេតិ។ យទិ ឯវំ កថំ សមិញ្ជនាទិនិទស្សនំ? តំ អន្តរធាននិទស្សនន្តិ គហេតព្ពំ។ ឯវំ សត្ថា តំ តាវតឹសភវនំ នេត្វា សក្កស្ស ទេវរញ្ញោ ឧបដ្ឋានំ អាគតានិ កកុដបាទានិ បញ្ច អច្ឆរាសតានិ អត្តានំ វន្ទិត្វា ឋិតានិ ទស្សេត្វា ជនបទកល្យាណិយា តាសំ បញ្ចន្នំ អច្ឆរាសតានំ រូបសម្បត្តឹ បដិច្ច វិសេសំ បុច្ឆិ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ ភគវា អាយស្មន្តំ នន្ទំ ពាហាយំ គហេត្វា...បេ.... កកុដបាទានី**”តិ។

តត្ថ **ពាហាយំ គហេត្វា**តិ ពាហុម្ហិ គហេត្វា វិយ។ ភគវា ហិ តទា តាទិសំ ឥទ្ធាភិសង្ខារំ អភិសង្ខារេសិ, យថា អាយស្មា នន្ទោ ភុជេ គហេត្វា ភគវតា នីយមានោ វិយ អហោសិ។ តត្ថ ច ភគវតា សចេ តស្ស អាយស្មតោ តាវតឹសទេវលោកស្ស ទស្សនំ បវេសនមេវ វា ឥច្ឆិតំ សិយា, យថានិសិន្នស្សេវ តស្ស តំ ទេវលោកំ ទស្សេយ្យ លោកវិវរណិទ្ធិកាលេ វិយ, តមេវ វា ឥទ្ធិយា តត្ថ បេសេយ្យ។ យស្មា បនស្ស ទិព្ពត្តភាវតោ មនុស្សត្តភាវស្ស យោ និហីនជិគុច្ឆនីយភាវោ, តស្ស សុខគ្គហណត្ថំ អន្តរាមគ្គេ តំ មក្កដឹ ទស្សេតុកាមោ, ទេវលោកសិរិវិភវសម្បត្តិយោ ច ឱគាហេត្វា ទស្សេតុកាមោ អហោសិ, តស្មា តំ គហេត្វា តត្ថ នេសិ។ ឯវញ្ហិស្ស តទត្ថំ ព្រហ្មចរិយវាសេ វិសេសតោ អភិរតិ ភវិស្សតីតិ។

កកុដបាទានីតិ រត្តវណ្ណតាយ បារាវតសទិសបាទានិ។ តា កិរ សព្ពាបិ កស្សបស្ស ភគវតោ សាវកានំ បាទមក្ខនតេលទានេន តាទិសា សុកុមារបាទា អហេសុំ។ **បស្សសិ នោ**តិ បស្សសិ នុ។ **អភិរូបតរា**តិ វិសិដ្ឋរូបតរា។

ទស្សនីយតរាតិ ទិវសម្បិ បស្សន្តានំ អតិត្តិករណដ្ឋេន បស្សិតព្ពតរា។ **បាសាទិកតរា**តិ សព្ពាវយវសោភាយ សមន្តតោ បសាទាវហតរា។

កស្មា បន ភគវា អវស្សុតចិត្តំ អាយស្មន្តំ នន្ទំ អច្ឆរាយោ ឱលោកាបេសិ? សុខេនេវស្ស កិលេសេ នីហរិតុំ។ យថា ហិ កុសលោ វេជ្ជោ ឧស្សន្នទោសំ បុគ្គលំ តិកិច្ឆន្តោ សិនេហបានាទិនា បឋមំ ទោសេ ឧក្កិលេទេត្វា បច្ឆា វមនវិរេចនេហិ សម្មទេវ នីហរាបេតិ, ឯវំ វិនេយ្យទមនកុសលោ ភគវា ឧស្សន្នរាគំ អាយស្មន្តំ នន្ទំ ទេវច្ឆរាយោ ទស្សេត្វា ឧក្កិលេទេសិ អរិយមគ្គភេសជ្ជេន អនវសេសតោ នីហរិតុកាមោតិ វេទិតព្ពំ។

បលុដ្ឋមក្កដីតិ ឈាមង្គបច្ចង្គមក្កដី។ **ឯវមេវ ខោ**តិ យថា សា, ភន្តេ, តុម្ហេហិ មយ្ហំ ទស្សិតា ឆិន្នកណ្ណនាសា បលុដ្ឋមក្កដី ជនបទកល្យាណឹ ឧបាទាយ , ឯវមេវ ជនបទកល្យាណី ឥមានិ បញ្ច អច្ឆរាសតានិ ឧបាទាយាតិ អត្ថោ។ **បញ្ចន្នំ អច្ឆរាសតាន**ន្តិ ឧបយោគេ សាមិវចនំ, បញ្ច អច្ឆរាសតានីតិ អត្ថោ។ អវយវសម្ពន្ធេ វា ឯតំ សាមិវចនំ, តេន បញ្ចន្នំ អច្ឆរាសតានំ រូបសម្បត្តឹ ឧបនិធាយាតិ អធិប្បាយោ។ **ឧបនិធាយា**តិ ច សមីបេ ឋបេត្វា, ឧបាទាយាតិ អត្ថោ។ **សង្ខ្យ**ន្តិ ឥត្ថីតិ គណនំ។ **កលភាគ**ន្តិ កលាយបិ ភាគំ, ឯកំ សោឡសកោដ្ឋាសេ កត្វា តតោ ឯកកោដ្ឋាសំ គហេត្វា សោឡសធា គណិតេ តត្ថ យោ ឯកេកោ កោដ្ឋាសោ, សោ កលភាគោតិ អធិប្បេតោ, តម្បិ កលភាគំ ន ឧបេតីតិ វទតិ។ **ឧបនិធិ**ន្តិ “ឥមាយ អយំ សទិសី”តិ ឧបមាភាវេន គហេត្វា សមីបេ ឋបនម្បិ។

យត្ថាយំ អនភិរតោ, តំ ព្រហ្មចរិយំ បុព្ពេ វុត្តំ បាកដញ្ចាតិ តំ អនាមសិត្វា តត្ថ អភិរតិយំ អាទរជននត្ថំ **អភិរម, នន្ទ, អភិរម, នន្ទា**”តិ អាមេឌិតវសេន វុត្តំ។ **អហំ តេ បាដិភោគោ**តិ កស្មា ភគវា តស្ស ព្រហ្មចរិយវាសំ ឥច្ឆន្តោ អព្រហ្មចរិយវាសស្ស បាដិភោគំ ឧបគញ្ឆិ? យត្ថស្ស អារម្មណេ រាគោ ទឡ្ហំ និបតិ, តំ អាគន្តុការម្មណេ សង្កាមេត្វា សុខេន សក្កា ជហាបេតុន្តិ បាដិភោគំ ឧបគញ្ឆិ។ អនុបុព្ពិកថាយំ សគ្គកថា ឥមស្ស អត្ថស្ស និទស្សនំ។

អស្សោសុន្តិ កថមស្សោសុំ? ភគវា ហិ តទា អាយស្មន្តេ នន្ទេ វត្តំ ទស្សេត្វា អត្តនោ ទិវាដ្ឋានំ គតេ ឧបដ្ឋានំ អាគតានំ ភិក្ខូនំ តំ បវត្តឹ កថេត្វា យថា នាម កុសលោ បុរិសោ អនិក្ខន្តំ អាណឹ អញ្ញាយ អាណិយា នីហរិត្វា បុន តំ ហត្ថាទីហិ សញ្ចាលេត្វា អបនេតិ, ឯវមេវ អាចិណ្ណវិសយេ តស្ស រាគំ អាគន្តុកវិសយេន នីហរិត្វា បុន តទបិ ព្រហ្មចរិយមគ្គហេតុំ កត្វា អបនេតុកាមោ “ឯថ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, នន្ទំ ភិក្ខុំ ភតកវាទេន ច ឧបក្កិតកវាទេន ច សមុទាចរថា”តិ អាណាបេសិ, ឯវំ ភិក្ខូ អស្សោសុំ។ កេចិ បន “ភគវា តថារូបំ ឥទ្ធាភិសង្ខារំ អភិសង្ខារេសិ, យថា តេ ភិក្ខូ តមត្ថំ ជានីសូ”តិ វទន្តិ។

ភតកវាទេនាតិ ភតកោតិ វាទេន។ យោ ហិ ភតិយា កម្មំ ករោតិ, សោ ភតកោតិ វុច្ចតិ, អយម្បិ អាយស្មា អច្ឆរាសម្ភោគនិមិត្តំ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តោ ភតកោ វិយ ហោតីតិ វុត្តំ “ភតកវាទេនា”តិ ។ **ឧបក្កិតកវាទេនា**តិ យោ កហាបណាទីហិ កិញ្ចិ កិណាតិ, សោ ឧបក្កិតកោតិ វុច្ចតិ, អយម្បិ អាយស្មា អច្ឆរានំ ហេតុ អត្តនោ ព្រហ្មចរិយំ កិណាតិ, តស្មា “ឧបក្កិតកោ”តិ ឯវំ វចនេន។ អថ វា ភគវតោ អាណាយ អច្ឆរាសម្ភោគសង្ខាតាយ ភតិយា ព្រហ្មចរិយវាសសង្ខាតំ ជីវិតំ បវត្តេន្តោ តាយ ភតិយា យាបនេ ភគវតា ភរិយមានោ វិយ ហោតីតិ “ភតកោ”តិ វុត្តោ, តថា អច្ឆរាសម្ភោគសង្ខាតំ វិក្កយំ អាទាតព្ពំ កត្វា ភគវតោ អាណត្តិយំ តិដ្ឋន្តោ តេន វិក្កយេន ភគវតា ឧបក្កិតោ វិយ ហោតីតិ វុត្តំ “ឧបក្កិតកោ”តិ។

អដ្ដីយមានោតិ បីឡិយមានោ ទុក្ខាបិយមានោ។ **ហរាយមានោ**តិ លជ្ជមានោ។ **ជិគុច្ឆមានោ**តិ បាដិកុល្យតោ ទហន្តោ។ **ឯកោ**តិ អសហាយោ។ **វូបកដ្ឋោ**តិ វត្ថុកាមេហិ កិលេសកាមេហិ ច កាយេន ចេវ ចិត្តេន ច វូបកដ្ឋោ។ **អប្បមត្តោ**តិ កម្មដ្ឋានេ សតឹ អវិជហន្តោ។ **អាតាបី**តិ កាយិកចេតសិកវីរិយាតាបេន អាតាបវា, អាតាបេតិ កិលេសេតិ អាតាបោ, វីរិយំ។ **បហិតត្តោ**តិ កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខតាយ បេសិតត្តោ វិស្សដ្ឋអត្តភាវោ, និព្ពានេ វា បេសិតចិត្តោ។ **ន ចិរស្សេវា**តិ កម្មដ្ឋានារម្ភតោ ន ចិរេនេវ។ **យស្សត្ថាយា**តិ យស្ស អត្ថាយ។ **កុលបុត្តា**តិ ទុវិធា កុលបុត្តា ជាតិកុលបុត្តា ច អាចារកុលបុត្តា ច, អយំ បន ឧភយថាបិ កុលបុត្តោ។ **សម្មទេវា**តិ ហេតុនា ច ការណេន ច។ **អគារស្មា**តិ ឃរតោ។ **អនគារិយ**ន្តិ បព្ពជ្ជំ។ កសិវណិជ្ជាទិកម្មញ្ហិ អគារស្ស ហិតន្តិ អគារិយំ នាម, តំ ឯត្ថ នត្ថីតិ បព្ពជ្ជា អនគារិយាតិ វុច្ចតិ។ **បព្ពជន្តី**តិ ឧបគច្ឆន្តិ។ **តទនុត្តរ**ន្តិ តំ អនុត្តរំ។ **ព្រហ្មចរិយបរិយោសាន**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស បរិយោសានភូតំ អរហត្តផលំ។ តស្ស ហិ អត្ថាយ កុលបុត្តា ឥធ បព្ពជន្តិ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ តស្មិំយេវ អត្តភាវេ។ **សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា**តិ អត្តនាយេវ បញ្ញាយ បច្ចក្ខំ កត្វា, អបរប្បច្ចយេន ញត្វាតិ អត្ថោ។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហាសី**តិ បាបុណិ

ត្វា សម្បាទេត្វា វា វិហាសិ។ ឯវំ វិហរន្តោវ **ខីណា ជាតិ...បេ.... អព្ភញ្ញាសី**តិ។ ឥមិនា អស្ស បច្ចវេក្ខណភូមិ ទស្សិតា។

តត្ថ **ខីណា ជាតី**តិ ន តាវស្ស អតីតា ជាតិ ខីណា បុព្ពេវ ខីណត្តា, ន អនាគតា អនាគតត្តា ឯវ, ន បច្ចុប្បន្នា វិជ្ជមានត្តា។ មគ្គស្ស បន អភាវិតត្តា យា ឯកចតុបញ្ចវោការភវេសុ ឯកចតុបញ្ចក្ខន្ធប្បភេទា ជាតិ ឧប្បជ្ជេយ្យ, សា មគ្គស្ស ភាវិតត្តា អនុប្បាទធម្មតំ អាបជ្ជនេន ខីណា។ តំ សោ មគ្គភាវនាយ បហីនកិលេសេ បច្ចវេក្ខិត្វា កិលេសាភាវេន វិជ្ជមានម្បិ កម្មំ អាយតិំ អប្បដិសន្ធិកំ ហោតីតិ ជាននេន អព្ភញ្ញាសិ។ **វុសិត**ន្តិ វុត្ថំ បរិវុត្ថំ កតំ ចរិតំ, និដ្ឋាបិតន្តិ អត្ថោ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ។ បុថុជ្ជនកល្យាណកេន ហិ សទ្ធិំ សត្ត សេក្ខា ព្រហ្មចរិយវាសំ វសន្តិ នាម, ខីណាសវោ វុត្ថវាសោ, តស្មា សោ អត្តនោ ព្រហ្មចរិយវាសំ បច្ចវេក្ខន្តោ "វុសិតំ ព្រហ្មចរិយ"ន្តិ អព្ភញ្ញាសិ។ **កតំ ករណីយ**ន្តិ ចតូសុ សច្ចេសុ ចតូហិ មគ្គេហិ បរិញ្ញាបហានសច្ឆិកិរិយាភាវនាវសេន សោឡសវិធម្បិ កិច្ចំ និដ្ឋាបិតំ។ បុថុជ្ជនកល្យាណកាទយោ ហិ តំ កិច្ចំ ករោន្តិ នាម, ខីណាសវោ កតករណីយោ, តស្មា សោ អត្តនោ ករណីយំ បច្ចវេក្ខន្តោ "កតំ ករណីយ"ន្តិ អព្ភញ្ញាសិ។ **នាបរំ ឥត្ថត្តាយា**តិ "ឥទានិ បុន ឥត្ថភាវាយ ឯវំ សោឡសកិច្ចភាវាយ កិលេសក្ខយាយ វា មគ្គភាវនាយ កិច្ចំ មេ នត្ថី"តិ អព្ភញ្ញាសិ។ **នាបរំ ឥត្ថត្តាយា**តិ វា "ឥត្ថភាវតោ ឥមស្មា ឯវំបការា វត្តមានក្ខន្ធសន្តានា អបរំ ខន្ធសន្តានំ មយ្ហំ នត្ថិ, ឥមេ បន បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតា តិដ្ឋន្តិ ឆិន្នមូលកា វិយ រុក្ខា, តេ ចរិមកចិត្តនិរោធេន អនុបាទានោ វិយ ជាតវេទោ និព្ពាយិស្សន្តិ, អបណ្ណត្តិកភាវំ គមិស្សន្តី"តិ អព្ភញ្ញាសិ។ **អញ្ញតរោ**តិ ឯកោ។ **អរហត**ន្តិ ភគវតោ សាវកានំ អរហន្តានំ អព្ភន្តរោ ឯកោ មហាសាវកោ អហោសីតិ អត្ថោ។

អញ្ញតរា ទេវតាតិ អធិគតមគ្គា ឯកា ព្រហ្មទេវតា។ សា ហិ សយំ អសេក្ខត្តា អសេក្ខវិសយំ អព្ភញ្ញាសិ។ សេក្ខា ហិ តំ តំ សេក្ខវិសយំ, បុថុជ្ជនា ច អត្តនោ បុថុជ្ជនវិសយមេវ ជានន្តិ។ **អភិក្កន្តាយ រត្តិយា**តិ បរិក្ខីណាយ រត្តិយា, មជ្ឈិមយាមេតិ អត្ថោ។ **អភិក្កន្តវណ្ណា**តិ អតិឧត្តមវណ្ណា។ **កេវលកប្ប**ន្តិ អនវសេសេន សមន្តតោ។ **ឱភាសេត្វា**តិ អត្តនោ បភាយ ចន្ទោ វិយ សូរិយោ វិយ ច ជេតវនំ ឯកោភាសំ កត្វា។ **តេនុបសង្កមី**តិ អាយស្មតោ នន្ទស្ស អរហត្តុប្បត្តិំ វិទិត្វា បីតិសោមនស្សជាតា "តំ ភគវតោ បដិវេទេស្សាមី"តិ ឧបសង្កមិ។

អាសវានំ ខយាតិ ឯត្ថ អាសវន្តីតិ អាសវា, ចក្ខុទ្វារាទីហិ បវត្តន្តីតិ អត្ថោ។ អថ វា អាគោត្រភុំ អាភវគ្គំ វា សវន្តីតិ អាសវា, ឯតេ ធម្មេ ឯតញ្ច ឱកាសំ អន្តោ ករិត្វា បវត្តន្តីតិ អត្ថោ។ ចិរបារិវាសិយដ្ឋេន មទិរាទិអាសវា វិយាតិ អាសវា។ "បុរិមា, ភិក្ខវេ, កោដិ ន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជាយា"តិអាទិវចនេហិ (អ. និ. ១០.៦១) នេសំ ចិរបារិវាសិយតា វេទិតព្ពា។ អថ វា អាយតំ សំសារទុក្ខំ សវន្តិ បសវន្តីតិបិ, អាសវា។ បុរិមោ ចេត្ថ អត្ថោ កិលេសេសុ យុជ្ជតិ, បច្ឆិមោ កម្មេបិ។ ន កេវលញ្ច កម្មកិលេសា ឯវ អាសវា, អថ ខោ នានប្បការា ឧបទ្ទវាបិ។ តថា ហិ "នាហំ, ចុន្ទ , ទិដ្ឋធម្មិកានំយេវ អាសវានំ សំវរាយ ធម្មំ ទេសេមី"តិ ឯត្ថ (ទី. និ. ៣.១៨២) វិវាទមូលភូតា កិលេសា អាសវាតិ អាគតា។

"យេន ទេវូបបត្យស្ស, គន្ធព្ពោ វា វិហង្គមោ;
យក្ខត្តំ យេន គច្ឆេយ្យ, មនុស្សត្តញ្ច អព្ពជេ;
តេ មយ្ហំ អាសវា ខីណា, វិទ្ធស្តា វិនលីកតា"តិ។ (អ. និ. ៤.៣៦) –

ឯត្ថ តេភូមិកំ កម្មំ អវសេសា ច អកុសលា ធម្មា អាសវាតិ អាគតា។ "ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ, សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយា"តិ (បារា. ៣៩) បរូបឃាតវិប្បដិសារវធពន្ធាទយោ ចេវ អបាយទុក្ខភូតា ច នានប្បការា ឧបទ្ទវា។

តេ បនេតេ អាសវា វិនយេ – "ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយា"តិ (បារា. ៣៩) ទ្វិធា អាគតា។ សឡាយតនេ "តយោមេ, អាវុសោ, អាសវា – កាមាសវោ, ភវាសវោ, អវិជ្ជាសវោ"តិ (ទី. និ. ៣.៣០៥) តិធា អាគតា, តថា អញ្ញេសុ ច សុត្តន្តេសុ។ អភិធម្មេ តេយេវ ទិដ្ឋាសវេន សទ្ធិំ ចតុធា អាគតា។ និព្ពេធិកបរិយាយេ "អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អាសវា និរយគាមិនិយា"តិអាទិនា (អ. និ. ៦.៦៣) បញ្ចធា អាគតា។ ឆក្កនិបាតេ "អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អាសវា សំវរាយ បហាតព្ពា"តិអាទិនា (អ. និ. ៦.៥៨) នយេន ឆធា អាគតា។ សព្ពាសវបរិយាយេ (ម. និ. ១.២២) តេយេវ ទស្សនបហាតព្ពេហិ សទ្ធិំ សត្តធា អាគតា។ ឥធ បន អភិធម្មនយេន ចត្តារោ អាសវា វេទិតព្ពា។

ខយាតិ ឯត្ថ បន "យោ អាសវានំ ខយោ ភេទោ បរិភេទោ"តិអាទីសុ អាសវានំ សរសភេទោ អាសវក្ខយោតិ វុត្តោ។ "ជានតោ អហំ, ភិក្ខវេ, បស្សតោ អាសវានំ ខយំ វទាមី"តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១៥)

អាសវានំ អាយតឹ អនុប្បាទោ អាសវក្ខយោតិ វុត្តោ។

> “សេក្ខស្ស សិក្ខមានស្ស, ឧជុមគ្គានុសារិនោ;
> ខយស្មឹ បឋមំ ញាណំ, តតោ អញ្ញា អនន្តរា”តិ។ (ឥតិវុ. ៦២) –

អាទីសុ មគ្គោ អាសវក្ខយោតិ វុត្តោ។ “អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៤៣៨) ផលំ។

> “បរវជ្ជានុបស្សិស្ស, និច្ចំ ឧជ្ឈានសញ្ញិនោ;
> អាសវា តស្ស វឌ្ឍន្តិ, អារា សោ អាសវក្ខយា”តិ។ –

អាទីសុ (ធ. ប. ២៥៣) និព្ពានំ។ ឥធ បន អាសវានំ អច្ចន្តខយោ អនុប្បាទោ វា មគ្គោ វា “អាសវានំ ខយោ”តិ វុត្តោ។

អនាសវន្តិ បដិបស្សទ្ធិវសេន សព្ពសោ បហីនាសវំ។ **ចេតោវិមុត្តិ**ន្តិ អរហត្តផលសមាធិំ។ **បញ្ញាវិមុត្តិ**ន្តិ អរហត្តផលបញ្ញំ។ ឧភយវចនំ មគ្គេ វិយ ផលេបិ សមថវិបស្សនានំ យុគនទ្ធភាវទស្សនត្ថំ។ **ញាណ**ន្តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ ទេវតាយ វចនសមនន្តរមេវ “កថំ នុ ខោ”តិ អាវជ្ជេន្តស្ស ភគវតោ ញាណំ ឧប្បជ្ជិ “នន្ទេន អរហត្តំ សច្ឆិកត”ន្តិ។ សោ ហិ អាយស្មា សហាយភិក្ខូហិ តថា ឧប្បណ្ឌិយមានោ “ភារិយំ វត មយា កតំ, យោហំ ឯវំ ស្វាក្ខាតេ ធម្មវិនយេ បព្ពជិត្វា អច្ឆរានំ បដិលាភាយ សត្ថារំ បាដិភោគំ អកាសិ”ន្តិ ឧប្បន្នសំវេគោ ហិរោត្តប្បំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា ឃដេន្តោ វាយមន្តោ អរហត្តំ បត្វា ចិន្តេសិ – “យំនូនាហំ ភគវន្តំ ឯតស្មា បដិស្សវា មោចេយ្យ”ន្តិ។ សោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា អត្តនោ អធិប្បាយំ សត្ថុ អារោចេសិ។ តេន វុត្តំ – **“អថ ខោ អាយស្មា នន្ទោ…បេ… ឯតស្មា បដិស្សវា”**តិ។ តត្ថ **បដិស្សវា**តិ បាដិភោគប្បដិស្សវា, “អច្ឆរានំ បដិលាភាយ អហំ បដិភូតោ”តិ បដិញ្ញាយ។

អថស្ស ភគវា “យស្មា តយា អញ្ញា អារាធិតាតិ ញាតមេតំ មយា, ទេវតាបិ មេ អារោចេសិ, តស្មា នាហំ បដិស្សវា ឥទានិ មោចេតព្ពោ អរហត្តប្បត្តិយាវ មោចិតត្តា”តិ អាហ។ តេន វុត្តំ **“យទេវ ខោ តេ នន្ទ”**តិអាទិ។ តត្ថ **យទេវា**តិ យទា ឯវ។ **តេ**តិ តវ។ **មុត្តោ**តិ បមុត្តោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យស្មឹយេវ កាលេ អាសវេហិ តវ ចិត្តំ វិមុត្តំ, អថ អនន្តរមេវាហំ តតោ បាដិភោគតោ មុត្តោតិ។

សោបិ អាយស្មា វិបស្សនាកាលេយេវ “យទេវាហំ ឥន្ទ្រិយាសំវរំ និស្សាយ ឥមំ វិប្បការំ បត្តោ, តមេវ សុដ្ឋុ និគ្គហេស្សាមី”តិ ឧស្សាហជាតោ ពលវហិរោត្តប្បោ តត្ថ ច កតាធិការត្តា ឥន្ទ្រិយសំវរេ ឧក្កដ្ឋបដិបទម្បិ អគមាសិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “សចេ , ភិក្ខវេ, នន្ទស្ស បុរត្ថិមា ទិសា អាលោកេតព្ពា ហោតិ, សព្ពំ ចេតសោ សមន្នាហរិត្វា នន្ទោ បុរត្ថិមំ ទិសំ អាលោកេតិ ‘ឯវំ មេ បុរត្ថិមំ ទិសំ អាលោកយតោ ន អភិជ្ឈាទោមនស្សា បាបកា អកុសលា ធម្មា អន្វាស្សវេយ្យុ’ន្តិ, ឥតិហ តត្ថ សម្បជានោ ហោតិ។
>
> “សចេ, ភិក្ខវេ, នន្ទស្ស បច្ឆិមា…បេ… ឧត្តរា… ទក្ខិណា… ឧទ្ធំ… អធោ… អនុទិសា អាលោកេតព្ពា ហោតិ, សព្ពំ ចេតសោ សមន្នាហរិត្វា នន្ទោ អនុទិសំ អាលោកេតិ ‘ឯវំ មេ…បេ… សម្បជានោ ហោតី’”តិ (អ. និ. ៨.៩)។

តេនេវ តំ អាយស្មន្តំ សត្ថា “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារានំ យទិទំ នន្ទោ”តិ (អ. និ. ១.២៣០) ឯតទគ្គេ ឋបេសិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អាយស្មតោ នន្ទស្ស សព្ពាសវេ ខេបេត្វា សុខាទីសុ តាទិភាវប្បត្តិសង្ខាតំ អត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ តទត្ថវិភាវនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **យស្ស និត្តិណ្ណោ បង្កោ**តិ យេន អរិយបុគ្គលេន អរិយមគ្គសេតុនា សព្ពោ ទិដ្ឋិបង្កោ សំសារបង្កោ ឯវ វា និព្ពានបារគមនេន តិណ្ណោ។ **មទ្ទិតោ កាមកណ្ដកោ**តិ យេន សត្តានំ វិជ្ឈនតោ។ “កាមកណ្ដកោ”តិ លទ្ធនាមោ សព្ពោ កិលេសកាមោ សព្ពោ កាមវិតក្កោ អគ្គញាណទណ្ឌេន មទ្ទិតោ ភគ្គោ អនវសេសតោ មថិតោ។ **មោហក្ខយំ អនុប្បត្តោ**តិ ឯវំភូតោ ច ទុក្ខាទិវិសយស្ស សព្ពស្ស សម្មោហស្ស ខេបនេន មោហក្ខយំ បត្តោ, អរហត្តផលំ និព្ពានញ្ច អនុប្បត្តោ។ **សុខទុក្ខេសុ ន វេធតី ស ភិក្ខូ**តិ សោ ភិន្នកិលេសោ ភិក្ខុ ឥដ្ឋារម្មណ

សមាយោគតោ ឧប្បន្នេសុ សុខេសុ អនិដ្ឋារម្មណសមាយោគតោ ឧប្បន្នេសុ ទុក្ខេសុ ច ន វេធតិ ន កម្បតិ, តំ និមិត្តំ ចិត្តវិការំ នាបជ្ជតិ។ “សុខទុក្ខេសូ”តិ ច ទេសនាមត្តំ, សព្ពេសុបិ លោកធម្មេសុ ន វេធតីតិ វេទិតព្ពំ។

ទុតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. យសោជសុត្តវណ្ណនា

២៣. តតិយេ **យសោជប្បមុខានី**តិ ឯត្ថ **យសោជោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ, តំ បុព្ពង្គមំ កត្វា បព្ពជិតត្តា វិចរណតោ ច តានិ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ “យសោជប្បមុខានី”តិ វុត្តានិ។

តេសំ អយំ បុព្ពយោគោ – អតីតេ កិរ កស្សបទសពលស្ស សាសនេ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ អារញ្ញកោ អរញ្ញេ បិដ្ឋិបាសាណេ កតបណ្ណកុដិយំ វិហរតិ។ តស្មិញ្ច សមយេ បញ្ចសតា ចោរា គាមឃាតកាទីនិ កត្វា ចោរិកាយ ជីវន្តា ចោរកម្មំ កត្វា ជនបទមនុស្សេហិ អនុពទ្ធា បលាយមានា អរញ្ញំ បវិសិត្វា តត្ថ កិញ្ចិ គហណំ វា បដិសរណំ វា អបស្សន្តា អវិទូរេ តំ ភិក្ខុំ បាសាណេ និសិន្នំ ទិស្វា វន្ទិត្វា តំ បវត្តិំ អាចិក្ខិត្វា “អម្ហាកំ, ភន្តេ, បដិសរណំ ហោថា”តិ យាចិំសុ។ ថេរោ “តុម្ហាកំ សីលសទិសំ បដិសរណំ នត្ថិ, សព្ពេ បញ្ច សីលានិ សមាទិយថា”តិ អាហ។ តេ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា សីលានិ សមាទិយឹសុ។ ថេរោ “តុម្ហេ ឥទានិ សីលេសុ បតិដ្ឋិតា, អត្តនោ ជីវិតំ វិនាសយន្តេសុបិ មា មនំ បទោសយិត្ថា”តិ កកចូបមវិធិំ (ម. និ. ១.២២២ អាទយោ) អាចិក្ខិ។ តេ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆឹសុ។ អថ តេ ជានបទា តំ សម្បត្តា ឥតោ ចិតោ ច គវេសន្តា តេ ចោរេ ទិស្វា សព្ពេវ ជីវិតា វោរោបេសុំ។ តេ តេសុ មនោបទោសមត្តម្បិ អកត្វា អក្ខណ្ឌសីលា កាលំ កត្វា កាមាវចរទេវេសុ និព្ពត្តឹសុ។ តេសុ ជេដ្ឋចោរោ ជេដ្ឋទេវបុត្តោ អហោសិ, ឥតរេ តស្សេវ បរិវារា។

តេ អបរាបរំ សំសរន្តា ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ទេវលោកេ ខេបេត្វា អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ ទេវលោកតោ ចវិត្វា ជេដ្ឋទេវបុត្តោ សាវត្ថិនគរទ្វារេ កេវដ្ដគាមេ បញ្ចសតកុលគាមជេដ្ឋកស្ស កេវដ្ដស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, **យសោជោ**តិស្ស នាមំ អកំសុ។ ឥតរេបិ អវសេសកេវដ្ដានំ បុត្តា ហុត្វា និព្ពត្តឹសុ។ តេ បុព្ពសន្និវាសេន សព្ពេបិ សហាយកា ហុត្វា សហបំសុកីឡិតំ កីឡន្តា អនុបុព្ពេន វយប្បត្តា អហេសុំ, យសោជោ តេសំ អគ្គោ អហោសិ។ តេ សព្ពេវ ឯកតោ ហុត្វា ជាលានិ គហេត្វា នទិតឡាកាទីសុ មច្ឆេ ពន្ធន្តា វិចរន្តិ។

អថេកទិវសំ អចិរវតិយា នទិយា ជាលេ ខិត្តេ សុវណ្ណវណ្ណោ មច្ឆោ អន្តោជាលេ បាវិសិ។ តំ ទិស្វា សព្ពេបិ កេវដ្ដា “អម្ហាកំ បុត្តា មច្ឆេ ពន្ធន្តា សុវណ្ណវណ្ណំ មច្ឆំ ពន្ធឹសូ”តិ ហដ្ឋតុដ្ឋា អហេសុំ។ អថ តេ បញ្ចសតាបិ សហាយកា មច្ឆំ នាវាយ បក្ខិបិត្វា នាវំ ឧក្ខិបិត្វា រញ្ញោ ទស្សេសុំ។ រាជា តំ ទិស្វា “ភគវា ឯតស្ស សុវណ្ណវណ្ណការណំ ជានិស្សតី”តិ មច្ឆំ គាហាបេត្វា ភគវតោ ទស្សេសិ។ សត្ថា “អយំ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនេ ឱសក្កមានេ បព្ពជិត្វា មិច្ឆា បដិបជ្ជន្តោ សាសនំ ឱសក្កាបេត្វា និរយេ និព្ពត្តោ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ និរយេ បច្ចិត្វា តតោ ចុតោ អចិរវតិយំ មច្ឆោ ហុត្វា និព្ពត្តោ”តិ វត្វា តស្ស មាតុភគិនីនញ្ច និរយេ និព្ពត្តភាវំ, តស្ស ភាតិកត្ថេរស្ស បរិនិព្ពុតភាវញ្ច តេនេវ កថាបេត្វា ឥមិស្សា អដ្ឋុប្បត្តិយា កបិលសុត្តំ ទេសេសិ។

សត្ថុ ទេសនំ សុត្វា តេ បញ្ចសតា កេវដ្ដបុត្តា សំវេគជាតា ហុត្វា ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា, ឧបសម្បន្នា ហុត្វា វិវេកវាសំ វសន្តា ភគវន្តំ ទស្សនាយ អាគមំសុ។ តេន វុត្តំ – **“តេន ខោ បន សមយេន យសោជប្បមុខានិ បញ្ចមត្តានិ ភិក្ខុសតានី”**តិអាទិ។

តត្ថ **តេធា**តិ តេ ឥធ។ **នេវាសិកេហី**តិ និពទ្ធវាសំ វសមានេហិ។ **បដិសម្មោទមានា**តិ នេវាសិកភិក្ខូហិ “កច្ចាវុសោ, ខមនីយ”ន្តិអាទិនា បដិសន្ថារវសេន សម្មោទនាយ កតាយ “អាមាវុសោ, ខមនីយ”ន្តិអាទិនា , បុន សម្មោទមានា តេហិ សទ្ធិំ សមប្បវត្តមោទា។ **សេនាសនានិ បញ្ញាបយមានា**តិ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ អត្តនោ ច បាបុណកានិ សេនាសនានិ បុច្ឆិត្វា តេហិ នេវាសិកេហិ តេសំ “ឥទំ តុម្ហាកំ អាចរិយានំ, ឥទំ តុម្ហាកំ ឧបជ្ឈាយានំ, ឥទំ តុម្ហាកំ បាបុណាតី”តិ សេនាសនានិ សំវិធាបេត្វា អត្តនា ច តត្ថ គន្ត្វា, ទ្វារកវាដានិ វិវរិត្វា, មញ្ចបីឋកដសារកាទីនិ នីហរិត្វា បប្ផោដេត្វា យថាឋានំ ឋបនាទិវសេន បញ្ញាបេន្តា ច។

បត្តចីវរានិ បដិសាមយមានាតិ, “ភន្តេ, ឥមំ មេ បត្តំ ឋបេថ, ឥទំ ចីវរំ, ឥទំ ថាលកំ, ឥទំ ឧទកតុម្ពំ, ឥទំ មេ កត្តរយដ្ឋិ”ន្តិ ឯវំ សមណបរិក្ខារំ សំគោបយមានា។ **ឧច្ចាសទ្ទា មហាសទ្ទា**តិ ឧទ្ធំ គតត្តេន ឧច្ចោ សទ្ទោ ឯតេសន្តិ ឧច្ចាសទ្ទា អការស្ស អាការំ កត្វា។ សមន្តតោ បត្ថដត្តេន មហន្តោ សទ្ទោ ឯតេសន្តិ មហាសទ្ទា។ **កេវដ្ដា មញ្ញេ មច្ឆវិលោបេ**តិ កេវដ្ដា វិយ មច្ឆវិលុម្បនេ។ យថា នាម កេវដ្ដា ឧទកេ វដ្ដនតោ មច្ឆគ្គហណត្ថំ ប

វត្តនតោ “កេវដ្ដា”តិ លទ្ធនាមា មច្ឆពន្ធា មច្ឆគ្គហណត្ថំ ជលេ ជាលំ បក្ខិបិត្វា “បវិដ្ឋោ ន បវិដ្ឋោ, គហិតោ ន គហិតោ”តិអាទិនា ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទា ហោន្តិ។ យថា ច តេ មច្ឆបច្ឆិអាទីនិ ឋបិតដ្ឋានេ មហាជនេ គន្ត្វា “មយ្ហំ ឯកំ មច្ឆំ ទេថ, មយ្ហំ ឯកំ មច្ឆជាលំ ទេថ, អមុកស្ស ទិន្នោ មហន្តោ, មយ្ហំ ខុទ្ទកោ”តិអាទីនិ វត្វា វិលុម្បមានេ តេសំ បដិសេធនាទិវសេន ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទា ច ហោន្តិ, ឯវមេតេ ភិក្ខូតិ ទស្សេតិ។ **តេតេ**តិ តេ ឯតេ។ **កឹនូ**តិ កិស្ស នុ, កិមត្ថំ នូតិ អត្ថោ។ **តេមេ**តិ តេ ឥមេ។ **បណាមេមី**តិ នីហរាមិ។ **វោ**តិ តុម្ហេ។ **ន វោ មម សន្តិកេ វត្ថព្ព**ន្តិ តុម្ហេហិ មយ្ហំ សន្តិកេ ន វសិតព្ពំ។ យេ តុម្ហេ មាទិសស្ស ពុទ្ធស្ស វសនដ្ឋានំ អាគន្ត្វា ឯវំ មហាសទ្ទំ ករោថ, អត្តនោ ធម្មតាយ វសន្តា កឹ នាម សារុប្បំ ករិស្សថ, តុម្ហាទិសានំ មម សន្តិកេ វសនកិច្ចំ នត្ថីតិ ទីបេតិ។ ឯវំ បណាមិតេសុ ច ភគវតា តេសុ ឯកភិក្ខុបិ “ភគវា តុម្ហេ មហាសទ្ទមត្តកេន អម្ហេ បណាមេថា”តិ វា អញ្ញំ វា កិញ្ចិ បដិវចនំ អវត្វា ពុទ្ធគារវេន សព្ពេ ភគវតោ វចនំ សម្បដិច្ឆន្តា “ឯវំ, ភន្តេ”តិ វត្វា និក្ខមឹសុ។ ឯវំ បន តេសំ អហោសិ “មយំ សត្ថារំ បស្សិស្សាម, ធម្មំ សោស្សាម, សត្ថុ សន្តិកេ វសិស្សាមាតិ អាគតា, ឯវរូបស្ស បន គរុនោ សត្ថុ សន្តិកំ អាគន្ត្វា មហាសទ្ទំ ករិម្ហា, អម្ហាកមេវ ទោសោយំ, បណាមិតម្ហា តតោ, ន លទ្ធំ សត្ថុ សន្តិកេ វត្ថុំ, សមន្តបាសាទិកំ សុវណ្ណវណ្ណំ សរីរំ ឱលោកេតុំ, មធុរស្សរេន ទេសិតំ ធម្មំ សោតុ”ន្តិ។ តេ ពលវទោមនស្សជាតា ហុត្វា បក្កមឹសុ។

សំសាមេត្វាតិ សុគុត្តំ កត្វា។ **វជ្ជី**តិ ឯវំនាមកោ ជនបទោ, វជ្ជី នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហីវសេន “វជ្ជី”ត្វេវ វុច្ចតិ។ តេន វុត្តំ **“វជ្ជីសូ”**តិ។ **វគ្គុមុទា**តិ ឯវំនាម លោកស្ស បុញ្ញសម្មតា ឯកា នទី។ “វគ្គមុទា”តិបិ បាឋោ។ **អត្ថកាមេនា**តិ កិញ្ចិ បយោជនំ អនបេក្ខិត្វា អត្ថមេវ ឥច្ឆន្តេន។ **ហិតេសិនា**តិ អត្ថំ ឥច្ឆន្តេន, “កិន្តិ មេ សាវកា វដ្ដទុក្ខា បរិមុច្ចេយ្យុ”ន្តិ តស្ស អត្ថសង្ខាតស្ស អត្ថស្ស វា ហេតុភូតស្ស ហិតស្ស ឯសនសីលេន។ តតោ ឯវ អត្តនោ សរីរខេទំ អគណេត្វា ទូរេបិ វេនេយ្យសន្តិកំ គន្ត្វា អនុកម្បនតោ **អនុកម្បកេន**។ តមេវ អនុកម្បំ ឧបាទាយ មយំ បណាមិតា, ន អត្តនោ វេយ្យាវច្ចាទិបច្ចាសីសាយ។ យស្មា ធម្មគរុនោ ពុទ្ធា ភគវន្តោ សម្មាបដិបត្តិយាវ បូជេតព្ពា, យេ ឧច្ចាសទ្ទករណមត្តេបិ បណាមេន្តិ, តស្មា **ហន្ទ មយំ, អាវុសោ, តថា វិហារំ កប្បេម** សព្ពត្ថ សតិសម្បជញ្ញយោគេន អបណ្ណកប្បដិបទំ បូរេន្តា យថាគហិតកម្មដ្ឋានំ មត្ថកំ បាបេន្តា ចតុឥរិយាបថវិហារំ កប្បេម វិហរាម។ **យថា នោ វិហរត**ន្តិ យថា អម្ហេសុ វិហរន្តេសុ, **ភគវា អត្តមនោ អស្ស**, សម្មាបដិបត្តិយា បូជាយ អារាធិតោ ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។

តេនេវន្តរវស្សេនាតិ តស្មឹយេវ អន្តរវស្សេ មហាបវារណំ អនតិក្កមិត្វាវ។ **សព្ពេវ តិស្សោ វិជ្ជា សច្ឆាកំសូ**តិ សព្ពេយេវ តេ បញ្ចសតា ភិក្ខូ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណំ ទិព្ពចក្ខុញាណំ អាសវក្ខយញាណន្តិ ឥមា តិស្សោ បុព្ពេនិវុត្ថក្ខន្ធប្បដិច្ឆាទកមោហក្ខន្ធាទីនំ វិនិវិជ្ឈនដ្ឋេន វិជ្ជា អត្តបច្ចក្ខា អកំសុ។ លោកិយាភិញ្ញាសុ ឥមាយេវ ទ្វេ អភិញ្ញា អាសវក្ខយញាណស្ស ពហូបការា, ន តថា ទិព្ពសោតចេតោបរិយឥទ្ធិវិធញាណានីតិ ទស្សនត្ថំ វិជ្ជត្តយមេវេត្ថ តេសំ ភិក្ខូនំ អធិគមទស្សនវសេន ឧទ្ធដំ។ តថា ហិ វេរញ្ជសុត្តេ (អ. និ. ៨.១១) ភគវា វេរញ្ជព្រាហ្មណស្ស អត្តនោ អធិគមំ ទស្សេន្តោ វិជ្ជត្តយមេវ ទេសេសិ, ន ទិព្ពសោតញាណាទីនំ អភាវតោ។ ឯវំ តេសម្បិ ភិក្ខូនំ វិជ្ជមានានិបិ ទិព្ពសោតញាណាទីនិ ន ឧទ្ធដានិ។ ឆឡភិញ្ញា ហិ តេ ភិក្ខូ។ ឯវញ្ច កត្វា “វគ្គុមុទាយ នទិយា តីរេ អន្តរហិតា មហាវនេ កូដាគារសាលាយំ ភគវតោ សម្មុខេ បាតុរហេសុ”ន្តិ តេសំ ភិក្ខូនំ ឥទ្ធិវឡញ្ជនំ វក្ខតិ។

យថាភិរន្តន្តិ យថាភិរតឹ យថាជ្ឈាសយំ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ឯកស្មឹ ឋានេ វសន្តានំ ឆាយូទកវិបត្តឹ វា អផាសុកសេនាសនំ វា មនុស្សានំ អស្សទ្ធាទិភាវំ វា អាគម្ម អនភិរតិ នាម នត្ថិ, តេសំ សម្បត្តិយា “ផាសុំ វិហរាមា”តិ ចិរវិហារោបិ នត្ថិ។ យត្ថ បន ភគវតិ វិហរន្តេ មនុស្សា សរណេសុ វា បតិដ្ឋហន្តិ, សីលានិ វា សមាទិយន្តិ បព្ពជន្តិ, សោតាបត្តិមគ្គាទីនិ វា បាបុណន្តិ, សត្ថា តាសុ សម្បត្តីសុ តេសំ បតិដ្ឋាបនត្ថំ វសតិ, តទភាវេ បក្កមតិ។ តទា ហិ សាវត្ថិយំ កត្តព្ពពុទ្ធកិច្ចំ នាហោសិ។ តេន វុត្តំ – **“អថ ខោ ភគវា សាវត្ថិយំ យថាភិរន្តំ វិហរិត្វា យេន វេសាលី តេន ចារិកំ បក្កាមី”តិ។**

ចារិកំ ចរមានោតិ អទ្ធានគមនំ គច្ឆន្តោ។ ចារិកា ច នាមេសា ភគវតោ ទុវិធា តុរិតចារិកា អតុរិតចារិកាតិ។ តត្ថ ទូរេបិ ពោធនេយ្យបុគ្គលំ ទិស្វា តស្ស ពោធនត្ថំ សហសា គមនំ តុរិតចារិកា នាម, សា មហាកស្សបបច្ចុគ្គមនាទីសុ ទដ្ឋព្ពា។ យា បន គាមនិគមរាជធានីបដិបាដិយា ទេវសិកំ យោជនទ្វយោជនវសេន បិណ្ឌបាតចរិយាទីហិ លោកំ អនុគ្គណ្ហន្តោ គច្ឆតិ, អយំ អតុរិតចារិកា នាម, អយមេវ ឥធាធិប្បេតា។ **តទវសរី**តិ តេន អវសរិ, តំ វា អវសរិ, តត្ថ អវសរិ , បាវិសីតិ អត្ថោ។

តត្រាតិ តស្សំ។ **សុទ**ន្តិ និបាតមត្តំ។ **វេសាលិយ**ន្តិ តិក្ខត្តុំ វិសាលីភូតត្តា “វេសាលី”តិ លទ្ធនាមេ លិច្ឆវិរាជូនំ នគរេ។ **មហាវនេ**តិ មហាវនំ នាម សយំជាតំ អរោបិមំ សបរិច្ឆេទំ មហន្តំ វនំ។ កបិលវត្ថុសាមន្តា បន មហាវនំ

ហិមវន្តេន សហ ឯកាពទ្ធំ អបរិច្ឆេទំ ហុត្វា មហាសមុទ្ទំ អាហច្ច ឋិតំ។ ឥទំ តាទិសំ ន ហោតិ, សបរិច្ឆេទំ មហន្តំ វនន្តិ មហាវនំ។ **កូដាគារសាលាយ**ន្តិ តស្មឹ មហាវនេ ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស កតេ អារាមេ កូដាគារំ អន្តោ កត្វា ហំសវដ្ដកច្ឆន្នេន កតា សព្ពាការសម្បន្នា ពុទ្ធស្ស ភគវតោ គន្ធកុដិ កូដាគារសាលា នាម , តស្សំ កូដាគារសាលាយំ។ **វគ្គុមុទាតីរិយាន**ន្តិ វគ្គុមុទាតីរវាសីនំ។ **ចេតសា ចេតោ បរិច្ច មនសិ ករិត្វា**តិ អត្តនោ ចិត្តេន តេសំ ចិត្តំ បរិច្ឆិជ្ជ មនសិ ករិត្វា, ចេតោបរិយញាណេន វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន វា តេហិ អធិគតវិសេសំ ជានិត្វាតិ អត្ថោ។

អាលោកជាតា វិយាតិ សញ្ជាតាលោកា វិយ។ ឥតរំ តស្សេវ វេវចនំ, ចន្ទសហស្សសូរិយសហស្សេហិ ឱភាសិតា វិយាតិ អត្ថោ។ យស្មា តេ យសោជប្បមុខា បញ្ចសតា ភិក្ខូ សព្ពសោ អវិជ្ជន្ធការវិធមនេន អាលោកភូតា ឱភាសភូតា ហុត្វា វិហរន្តិ, តស្មា ភគវា តេហិ ឋិតទិសាយ “អាលោកជាតា វិយ មេ, អានន្ទ, ឯសា ទិសា”តិអាទិនា វណ្ណភណនាបទេសេន តេ ភិក្ខូ បសំសតិ។ តេន វុត្តំ – **“យស្សំ ទិសាយំ វគ្គុមុទាតីរិយា ភិក្ខូ វិហរន្តី”**តិ។ **អប្បដិកូលា**តិ ន បដិកូលា, មនាបា មនោហរាតិ អត្ថោ។ យស្មិញ្ហិ បទេសេ សីលាទិគុណសម្បន្នា មហេសិនោ វិហរន្តិ, តំ កិញ្ចាបិ ឧក្កូលវិក្កូលវិសមទុគ្គាការំ, អថ ខោ មនុញ្ញំ រមណីយមេវ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “គាមេ វា យទិ វារញ្ញេ, និន្នេ វា យទិ វា ថលេ;
> យត្ថ អរហន្តោ វិហរន្តិ, តំ ភូមិរាមណេយ្យក”ន្តិ។ (ធ. ប. ៩៨);

បហិណេយ្យាសីតិ បេសេយ្យាសិ។ **សត្ថា អាយស្មន្តានំ ទស្សនកាមោ**តិ តេសំ ភិក្ខូនំ សន្តិកេ បហេណាការទស្សនំ។ ឥតិ ភគវា យទត្ថំ តេ ភិក្ខូ បណាមេសិ, តមត្ថំ មត្ថកប្បត្តំ ទិស្វា អារទ្ធចិត្តោ តេសំ ទស្សនកាមតំ ថេរស្ស អារោចេសិ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ “អហំ ឥមេ ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទករណេ បណាមេស្សាមិ, អថ តេ ភទ្រោ អស្សាជានីយោ វិយ កសាភិឃាតេន, តេន ចោទិតា សំវេគប្បត្តា មហារាជនគ្គំ អរញ្ញំ បវិសិត្វា យដេន្តា វាយមន្តា ខិប្បមេវ អរហត្តំ សច្ឆិករិស្សន្តី”តិ។ ឥទានិ តេ អគ្គផលប្បត្តេ ទិស្វា តាយ អរហត្តប្បត្តិយា អារាធិតចិត្តោ តេសំ ទស្សនកាមោ ហុត្វា ឯវំ ធម្មភណ្ឌាគារិកំ អាណាបេសិ។

សោ ភិក្ខូតិ អានន្ទត្ថេរេន តថា អាណត្តោ ឆឡភិញ្ញោ ឯកោ ភិក្ខុ។ **បមុខេ**តិ សម្មុខេ។ **អានេញ្ជសមាធិនា**តិ ចតុត្ថជ្ឈានបាទកេន អគ្គផលសមាធិនា, “អរូបជ្ឈានបាទកេនា”តិបិ វទន្តិ។ “អានេញ្ជេន សមាធិនា”តិបិ បាឋោ។ កស្មា បន ភគវា តេសំ ភិក្ខូនំ អាគមនំ ជានន្តោ បដិសន្ថារំ អកត្វា សមាបត្តឹយេវ សមាបជ្ជិ? តេសំ អត្តនា សមាបន្នសមាបត្តឹ ជានិត្វា សមាបជ្ជនត្ថំ, តេសំ បុព្ពេ បណាមិតានំ ឥទានិ អត្តនា សមានសម្ភោគទស្សនត្ថំ, អានុភាវទីបនត្ថំ, វិនា វចីភេទេន អញ្ញាព្យាករណទីបនត្ថញ្ច។ អបរេ បនាហុ “បុព្ពេ បណាមិតានំ ឥទានិ អត្តនោ សន្តិកំ អាគតានំ អនុត្តរសុខុប្បាទនេន អនញ្ញសាធារណបដិសន្ថារករណត្ថ”ន្តិ។ តេបិ អាយស្មន្តោ ភគវតោ អជ្ឈាសយំ ញត្វា តំយេវ សមាបត្តឹ សមាបជ្ជឹសុ។ តេន វុត្តំ – **“កតមេន នុ ខោ ភគវា វិហារេន ឯតរហិ វិហរតី”**តិអាទិ។

ឯត្ថ ច រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានំ កោសជ្ជាទីនំ បារិបន្ថិកធម្មានំ សុវិទូរភាវតោ ឥទ្ធិយា មូលភូតេហិ អនោណមនាទីហិ សោឡសហិ វោទានធម្មេហិ សមន្នាគមនតោ អានេញ្ជប្បត្តំ សយំ អនិញ្ជនដ្ឋេន អានេញ្ជន្តិ វុច្ចតិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “អនោណតំ ចិត្តំ កោសជ្ជេ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ អនុណ្ណតំ ចិត្តំ ឧទ្ធច្ចេ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ អនភិរតំ ចិត្តំ រាគេ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ អនបនតំ ចិត្តំ ព្យាបាទេ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ អនិស្សិតំ ចិត្តំ ទិដ្ឋិយា ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ អប្បដិពទ្ធំ ចិត្តំ ឆន្ទរាគេ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ វិប្បមុត្តំ ចិត្តំ កាមរាគេ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ វិសំយុត្តំ ចិត្តំ កិលេសេ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ វិមរិយាទិកតំ ចិត្តំ កិលេសមរិយាទាយ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ ឯកត្តគតំ ចិត្តំ នានត្តកិលេសេ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ សទ្ធាយ បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ អស្សទ្ធិយេ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ វីរិយេន បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ កោសជ្ជេ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ សតិយា បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ បមាទេ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ សមាធិនា បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ ឧទ្ធច្ចេ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ បញ្ញាយ បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ អវិជ្ជាយ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជំ។ ឱភាសគតំ ចិត្តំ អវិជ្ជន្ធការេ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជ”ន្តិ។

រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានមេវ ច រូបវិរាគភាវនាវសេន បវត្តិតំ, អារម្មណវិភាគេន ចតុព្ពិធំ អរូបាវចរជ្ឈានន្តិ ឯតេសំ បញ្ចន្នំ ឈានានំ អានេញ្ជវោហារោ។ តេសំ យំ កិញ្ចិ បាទកំ កត្វា សមាបន្នា អរហត្តផលសមាបត្តិ អានេញ្ជសមាធីតិ បោរាណា។

អភិក្កន្តាយាតិ អតីតាយ។ **និក្ខន្តេ**តិ និគ្គតេ, អបគតេតិ អត្ថោ។ **តុណ្ហី អហោសី**តិ ភគវា អរិយេន តុណ្ហីភាវេន តុណ្ហី អហោសិ។ **ឧទ្ធស្តេ អរុណេ**តិ ឧគ្គតេ អរុណេ, អរុណោ នាម បុរត្ថិមទិសាយ សូរិយោទយតោ បុរេតរមេវ ឧដ្ឋិតោភាសោ។ **នន្ទិមុខិយា**តិ រត្តិយា អរុណស្ស ឧគ្គតត្តា ឯវ អរុណប្បភាយ សូរិយាលោកូបជីវិនោ សត្តេ នន្ទាបនមុខិយា វិយ រត្តិយា ជាតាយ, វិភាយមានាយាតិ អត្ថោ។

តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋហិត្វាតិ យថាបរិច្ឆេទំ តតោ អានេញ្ជសមាធិតោ អរហត្តផលសមាបត្តិតោ ឧដ្ឋាយ។ **សចេ ខោ ត្វំ, អានន្ទ, ជានេយ្យាសី**តិ ភគវា “ឥមេ ច ភិក្ខូ ឯត្តកំ កាលំ ឥមិនា នាម សមាបត្តិសុខេន វីតិនាមេន្តី”តិ, អានន្ទ, យទិ ត្វំ ជានេយ្យាសិ។ **ឯត្តកម្បិ តេ នប្បដិភាសេយ្យា**តិ លោកិយបដិសម្មោទនំ សន្ធាយ យទិទំ តេ “អភិក្កន្តា, ភន្តេ, រត្តី”តិអាទិនា តិក្ខត្តុំ បដិភានំ ឧបដ្ឋិតំ, តយិទំ ឯត្តកម្បិ តេ ន ឧបដ្ឋហេយ្យ។ យស្មា ច ខោ ត្វំ, អានន្ទ, សេក្ខោ អសេក្ខំ សមាបត្តិវិហារំ ន ជានាសិ, តស្មា មំ ឥមេសំ ភិក្ខូនំ លោកិយបដិសម្មោទនំ ការេតុំ ឧស្សុក្កំ អាបជ្ជិ។ អហំ បន ឥមេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ លោកុត្តរបដិសម្មោទនេនេវ តិយាមរត្តិំ វីតិនាមេសិន្តិ ទស្សេន្តោ ភគវា អាហ – **“អហញ្ច, អានន្ទ, ឥមានិ ច បញ្ច ភិក្ខុសតានិ សព្ពេវ អានេញ្ជសមាធិនា និសីទិម្ហា”**តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ តេសំ ភិក្ខូនំ អត្តនា សមំ អានេញ្ជសមាធិសមាបជ្ជនសមត្ថតាសង្ខាតំ វសីភាវត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ តេសំ ភិក្ខូនំ អនវសេសរាគាទិប្បហានសំសិទ្ធិតាទិសភាវទីបនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **យស្ស ជិតោ កាមកណ្ដកោ**តិ កុសលបក្ខវិជ្ឈនដ្ឋេន កណ្ដកភូតោ កិលេសកាមោ យេន អរិយបុគ្គលេន អនវសេសំ ជិតោ បហីនោ, ឯតេនស្ស អនុនយាភាវំ ទស្សេតិ។ “គាមកណ្ដកោ”តិបិ បាឋោ។ តស្សត្ថោ – គាមេ កណ្ដកោ កណ្ដកដ្ឋានិយោ សកលោ វត្ថុកាមោ យស្ស ជិតោតិ។ ជយោ ចស្ស តប្បដិពទ្ធឆន្ទរាគប្បហានេនេវ វេទិតព្ពោ, តេន តេសំ អនាគាមិមគ្គោ វុត្តោ ហោតិ ។ អក្កោសោ ច ជិតោតិ សម្ពន្ធោ។ **វធោ ច ពន្ធនញ្ចា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ តេសុ អក្កោសជយេន វចីទុច្ចរិតាភាវោ, ឥតរេន កាយទុច្ចរិតាភាវោ ទស្សិតោ។ តេន តំនិមិត្តកស្ស ព្យាបាទស្ស អនវសេសប្បហានេន តតិយមគ្គោ វុត្តោ ហោតិ។ អថ វា អក្កោសាទិជយវចនេន តតិយមគ្គោ វុត្តោ ហោតិ, អក្កោសាទីនំ អច្ចន្តខមនំ តត្ថ បកាសិតំ ហោតិ, ឧភយថាបិ នេសំ វិរោធាភាវំ ទស្សេតិ។ **បព្ពតោ វិយ សោ ឋិតោ អនេជោ**តិ ឯជា វុច្ចតិ ចលនកិលេសបរិបន្ថោ, ឯជាហេតូនំ អវសេសកិលេសានំ អភាវេន អនេជោ, អនេជត្តាយេវ សព្ពកិលេសេហិ បរវាទវាតេហិ ច អកម្បនីយត្តា ឋិតោ ឯកគ្ឃនបព្ពតសទិសោ។ **សុខទុក្ខេសុ ន វេធតិ ស ភិក្ខូ**តិ សោ ភិន្នកិលេសោ ភិក្ខុ សុខទុក្ខនិមិត្តំ ន កម្បតីតិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥតិ ភគវា តេសំ បញ្ចសតានំ ភិក្ខូនំ អរហត្តាធិគមេន តាទិភាវប្បត្តិំ ឯកជ្ឈំ កត្វា ឯកបុគ្គលាធិដ្ឋានំ ឧទានំ ឧទានេសីតិ។

តតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សារិបុត្តសុត្តវណ្ណនា

២៤. ចតុត្ថេ **បរិមុខំ សតិំ ឧបដ្ឋបេត្វា**តិ អារម្មណាភិមុខំ សតិំ ឋបយិត្វា មុខសមីបេ កត្វា។ តថា ហិ វិភង្គេ វុត្តំ –

> “អយំ សតិ ឧបដ្ឋិតា ហោតិ សុបដ្ឋិតា នាសិកគ្គេ វា មុខនិមិត្តេ វា, តេន វុច្ចតិ បរិមុខំ សតិំ ឧបដ្ឋបេត្វា”តិ (វិភ. ៥៣៧)។

អថ វា **“បរី**តិ បរិគ្គហដ្ឋោ, **មុខ**ន្តិ និយ្យានដ្ឋោ, **សតី**តិ ឧបដ្ឋានដ្ឋោ, តេន វុច្ចតិ ‘បរិមុខំ សតិ’”ន្តិ។ ឯវំ បដិសម្ភិទាយំ (បដិ. ម. ១.១៦៤) វុត្តនយេនបេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ – បរិគ្គហិតនិយ្យានសតិំ កត្វាតិ។ និយ្យានន្តិ ច សតិយា ឱគាហិតព្ពំ អារម្មណំ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯត្ថ ច បុរិមោ បច្ឆិមោ ច អត្ថោ សព្ពសង្គាហកវសេន, ឥតរោ សមាបត្តិយា បុព្ពភាគសមន្នាហារវសេន ទដ្ឋព្ពោ។ សតីតិ វា សតិសីសេន ឈានំ វុត្តំ “យេ កាយគតាសតិំ បរិភុញ្ជន្តី”តិអាទីសុ (អ. និ. ១.៦០០) វិយ។ កតមំ បន តំ ឈានន្តិ? រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានំ បាទកំ កត្វា សមាបន្នំ អរហត្តផលជ្ឈានំ។ កថំ បនេតំ ជានិតព្ពន្តិ? អានេញ្ជសមាធិយោគេន ថេរស្ស សវិសេសំ និច្ចលភាវំ កេនចិ អកម្បនីយតញ្ច បព្ពតោបមាយ បកាសេន្តោ ភគវា ឥមំ ឧទានំ អភាសីតិ គាថាយ ឯវ អយមត្ថោ វិញ្ញាយតិ។ ន ចាយំ និសជ្ជា ថេរស្ស សច្ចប្បដិវេធាយ, អថ ខោ ទិដ្ឋធម្មសុខ

វិហារាយ។ បុព្ពេយេវ ហិ សូករខតលេណេ (ម. និ. ២.២០១) អត្តនោ ភាគិនេយ្យស្ស ទីឃនខបរិព្ពាជកស្ស ភគវតិ ធម្មំ ទេសេន្តេ អយំ មហាថេរោ សច្ចប្បដិវេធកិច្ចំ មត្ថកំ បាបេសិ។

ឯតមត្ថន្តិ ឯតំ ថេរស្ស អានេញ្ជសមាធិយោគេន តាទិភាវប្បត្តិយា ច កេនចិ អកម្បនីយតាសង្ខាតំ អត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទត្ថវិភាវនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **យថាបិ បព្ពតោ សេលោ**តិ យថា សិលាមយោ ឯកគ្ឃនសិលាបព្ពតោ, ន បំសុបព្ពតោ ន មិស្សកបព្ពតោតិ អត្ថោ។ **អចលោ សុប្បតិដ្ឋិតោ**តិ សុប្បតិដ្ឋិតមូលោ បកតិវាតេហិ អចលោ អកម្បនីយោ ហោតិ។ **ឯវំ មោហក្ខយា ភិក្ខុ, បព្ពតោវ ន វេធតី**តិ មោហស្ស អនវសេសប្បហានា មោហមូលកត្តា ច សព្ពាកុសលានំ បហីនសព្ពាកុសលោ ភិក្ខុ, យថា សោ បព្ពតោ បកតិវាតេហិ, ឯវំ លោកធម្មេហិ ន វេធតិ ន កម្បតិ។ មោហក្ខយោតិ វា យស្មា និព្ពានំ អរហត្តញ្ច វុច្ចតិ, តស្មា មោហក្ខយស្ស ហេតុ និព្ពានស្ស អរហត្តស្ស វា អធិគតត្តា ចតូសុ អរិយសច្ចេសុ សុប្បតិដ្ឋិតោ អសមាបន្នកាលេបិ យថាវុត្តបព្ពតោ វិយ ន កេនចិ វេធតិ, បគេវ សមាបន្នកាលេតិ អធិប្បាយោ។

ចតុត្ថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មហាមោគ្គល្លានសុត្តវណ្ណនា

២៥. បញ្ចមេ **កាយគតាយ សតិយា**តិ កាយានុបស្សនាវសេន កាយេ គតាយ កាយារម្មណាយ សតិយា, ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ឥទំ ករណវចនំ ។ **អជ្ឈត្តន្តិ** ឥធ អជ្ឈត្តំ នាម និយកជ្ឈត្តំ, តស្មា អត្តនិ អត្តសន្តានេតិ អត្ថោ។ អថ វា យស្មា កម្មដ្ឋានភូតោ កេសាទិកោ ទ្វត្តិំសកោដ្ឋាសសមុទាយោ ឥធ កាយោតិ អធិប្បេតោ, តស្មា អជ្ឈត្តន្តិ បទស្ស គោចរជ្ឈត្តន្តិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **សូបដ្ឋិតាយា**តិ និយកជ្ឈត្តភូតេ គោចរជ្ឈត្តភូតេ វា កាយេ សុដ្ឋុ ឧបដ្ឋិតាយ។ កា បនាយំ សតិ, យា “អជ្ឈត្តំ សូបដ្ឋិតា”តិ វុត្តា? យ្វាយំ ភគវតា “អត្ថិ ឥមស្មិំ កាយេ កេសា លោមា”តិអាទិនា (ទី. និ. ២.៣៧៧; ម. និ. ១.១១០; ខុ. បា. ៣.ទ្វត្តិំសាការ) អជ្ឈត្តកេសាទិកោ ទ្វត្តិំសាការោ កាយោ វុត្តោ, តត្ថ យា បដិកូលមនសិការំ បវត្តេន្តស្ស ឧបចារប្បនាវសេន កាយេ ឧបដ្ឋិតា សតិ, សា “កាយគតា សតី”តិ វុច្ចតិ។ យថា ចាយំ, ឯវំ អានាបានចតុឥរិយាបថសតិសម្បជញ្ញានំ វសេន ឧទ្ធុមាតកវិនីលកាទិវសេន ច មនសិការំ បវត្តេន្តស្ស យថារហំ ឧបចារប្បនាវសេន កាយេ ឧបដ្ឋិតា សតិ “កាយគតា សតី”តិ វុច្ចតិ។ ឥធ បន អជ្ឈត្តំ កាយគតា សតិ បថវីអាទិកា ចតស្សោ ធាតុយោ សសម្ភារសង្ខេបាទីសុ ចតូសុ យេន កេនចិ ឯកេនាការេន វវត្ថបេត្វា តេសំ អនិច្ចាទិលក្ខណសល្លក្ខណវសេន ឧបដ្ឋិតា វិបស្សនាសម្បយុត្តា សតិ “កាយគតា សតី”តិ អធិប្បេតា។ ថេរោ បន តថា វិបស្សិត្វា អត្តនោ ផលសមាបត្តិំមេវ សមាបជ្ជិត្វា និសីទិ។ ឥធាបិ គាថាយ ឯវំ ឥមស្ស អត្ថស្ស វិញ្ញាតព្ពតា “ន ចាយំ និសជ្ជា”តិអាទិនា វុត្តនយានុសារេន យោជេតព្ពា។

ឯតមត្ថន្តិ ឯតំ ថេរស្ស ចតុធាតុវវត្ថានមុខេន កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានេន វិបស្សនំ ឱគាហេត្វា ផលសមាបត្តិសមាបជ្ជនសង្ខាតំ អត្ថំ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទានន្តិ** ឥមំ សតិបដ្ឋានភាវនាយ និព្ពានាធិគមទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **សតិ កាយគតា ឧបដ្ឋិតា**តិ បុព្ពេ វុត្តលក្ខណា សតិ សទ្ធាបុព្ពង្គមានំ សមាធិវីរិយបញ្ញានំ យថាសកំ កិច្ចនិប្ផាទនេន សហាយភាវំ អាបន្នត្តា បហីនប្បដិបក្ខា តតោ ឯវ តិក្ខវិសទភូតា ច យថាវុត្តកាយសំវរណវសេន ឯកត្តសមោសរណវសេន ច អវិបរីតសភាវំ សល្លក្ខេន្តី ឧបគន្ត្វា ឋិតា ហោតិ, ឯតេន កាយសង្ខាតានំ ចតុន្នំ ធាតូនំ តន្និស្សិតានញ្ច ឧបាទារូបានំ សល្លក្ខណវសេន, បច្ចយេ វវត្ថបេត្វា តតោ បរំ តេសំ អនិច្ចាទិលក្ខណសល្លក្ខណវសេន ច បវត្តំ ញាណបរម្បរាគតំ សតិំ ទស្សេតិ, សតិសីសេន វា តំសម្បយុត្តំ បរិញ្ញាត្តយបរិយាបន្នញាណបរម្បរមេវ ទស្សេតិ។ **ឆសុ ផស្សាយតនេសុ សំវុតោ**តិ យថាវុត្តាយ កាយេ ឧបដ្ឋិតាយ សតិយា សមន្នាគតោ ចក្ខាទីសុ ផស្សស្ស ការណភូតេសុ ឆសុ ទ្វារេសុ កាយានុបស្សនាយ អភាវិតាយ ឧប្បជ្ជនារហានំ អភិជ្ឈាទីនំ តស្សា ភាវិតត្តា ញាណប្បវត្តិំ បដិវេធេន្តោ តេ បិទហន្តោ “តត្ថ សំវុតោ”តិ វុច្ចតិ, ឯតេន ញាណសំវរំ ទស្សេតិ។

សតតំ ភិក្ខុ សមាហិតោតិ សោ ភិក្ខុ ឯវំ ឧបដ្ឋិតស្សតិ សព្ពត្ថ ច សំវុតោ បុថុត្តារម្មណេ ចិត្តំ អវិស្សជ្ជេត្វា អនិច្ចាទិវសេន សម្មសន្តោ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា ញាណេ តិក្ខេ សូរេ វហន្តេ វិបស្សនាសមាធិនា តាវ សតតំ និរន្តរំ សមាហិតោ អនុលោមញាណានន្តរំ គោត្រភុញាណោទយតោ បដ្ឋាយ។ **ជញ្ញា និព្ពានមត្តនោ**តិ អញ្ញេសំ

បុថុជ្ជនានំ សុបិនន្តេបិ អគោចរភាវតោ, អរិយានំ បន តស្ស តស្សេវ អាវេណិកត្តា អត្តសទិសត្តា ច “អត្តា”តិ លទ្ធវោហារស្ស មគ្គផលញាណស្ស សាតិសយវិសយភាវតោ ឯកន្តសុខាវហំ និព្ពានំ អសង្ខតធាតុ “អត្តនោ”តិ វុត្តំ, តំ និព្ពានំ ជញ្ញា ជានេយ្យ, មគ្គផលញាណេហិ បដិវិជ្ឈេយ្យ, សច្ឆិករេយ្យាតិ អត្ថោ។ ឯតេន អរិយានំ និព្ពានេ អធិមុត្តតំ ទស្សេតិ។ អរិយា ហិ អធិចិត្តប្បវត្តិកាលេបិ ឯកន្តេនេវ និព្ពានេ និន្នបោណបព្ភារភាវេន វិហរន្តិ។ ឯត្ថ ច យស្ស សតិ កាយគតា ឧបដ្ឋិតា, សោ ភិក្ខុ ឆសុ ផស្សាយតនេសុ សំវុតោ, តតោ ឯវ សតតំ សមាហិតោ អត្តបច្ចក្ខករណេន និព្ពានំ អត្តនោ ជានេយ្យាតិ ឯវំ គាថាបទានំ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានមុខេន យាវ អរហត្តា ឯកស្ស ភិក្ខុនោ និយ្យានមគ្គំ ទស្សេតិ ធម្មរាជា។

អបរោ នយោ – **សតិ កាយគតា ឧបដ្ឋិតា**តិ ឯតេន កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ ទស្សេតិ។ **ឆសុ ផស្សាយតនេសុ សំវុតោ**តិ ផស្សោ អាយតនំ ការណំ ឯតេសន្តិ ផស្សាយតនានិ, តេសុ ផស្សាយតនេសុ។ ផស្សហេតុកេសុ ផស្សបច្ចយា និព្ពត្តេសុ ឆសុ ចក្ខុសម្ផស្សជាទិវេទយិតេសុ តណ្ហាទីនំ អប្បវត្តិយា សំវុតោ, ឯតេន វេទនានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ ទស្សេតិ។ **សតតំ ភិក្ខុ សមាហិតោ**តិ សតតំ និច្ចកាលំ និរន្តរំ វិក្ខេបាភាវតោ សមាហិតោ ភិក្ខុ។ សោ ចាយំ អវិក្ខេបោ សព្ពសោ សតិបដ្ឋានភាវនាយ មត្ថកប្បត្តាយ ហោតិ។ សម្មសន្តោ ហិ អតីតាទិភេទភិន្នេសុ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេសុ អនវសេសតោវ បរិគ្គហេត្វា សម្មសតីតិ។ ឯតេន សេសសតិបដ្ឋានេ ទស្សេតិ។ **ជញ្ញា និព្ពានមត្តនោ**តិ ឯវំ ចតុសតិបដ្ឋានភាវនំ មត្ថកំ បាបេត្វា ឋិតោ ភិន្នកិលេសោ ភិក្ខុ អត្តនោ កិលេសនិព្ពានំ បច្ចវេក្ខណញាណេន សយមេវ ជានេយ្យាតិ អត្ថោ។

អថ វា **សតិ កាយគតា ឧបដ្ឋិតា**តិ អត្តនោ បរេសញ្ច កាយស្ស យថាសភាវបរិញ្ញាទីបនេន ថេរស្ស សតិវេបុល្លប្បត្តិ ទីបិតា។ **ឆសុ ផស្សាយតនេសុ សំវុតោ**តិ ចក្ខាទីសុ ឆសុ ទ្វារេសុ អច្ចន្តសំវរទីបនេន សតតវិហារិវសេន ថេរស្ស សម្បជញ្ញប្បកាសិនី បញ្ញាវេបុល្លប្បត្តិ ទីបិតា។ **សតតំ ភិក្ខុ សមាហិតោ**តិ សមាបត្តិពហុលតាទស្សនេន នវានុបុព្ពវិហារសមាបត្តិយោ ទស្សិតា។ ឯវំភូតោ បន ភិក្ខុ **ជញ្ញា និព្ពានមត្តនោ**តិ កតកិច្ចត្តា ឧត្តរិ ករណីយាភាវតោ កេវលំ អត្តនោ អនុបាទិសេសនិព្ពានមេវ ជានេយ្យ ចិន្តេយ្យ, អញ្ញម្បិ តស្ស ចិន្តេតព្ពំ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។

បញ្ចមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. បិលិន្ទវច្ឆសុត្តវណ្ណនា

២៦. ឆដ្ឋេ **បិលិន្ទវច្ឆោ**តិ **បិលិន្ទា**តិស្ស នាមំ, **វច្ឆោ**តិ គោត្តវសេន ថេរំ សញ្ជានន្តិ។ **វសលវាទេន សមុទាចរតី**តិ “ឯហិ, វសល, អបេហិ, វសលា”តិអាទិនា ភិក្ខូ វសលវាទេន វោហរតិ អាលបតិ។ **សម្ពហុលា ភិក្ខូ**តិ ពហូ ភិក្ខូ។ តេ ថេរំ តថា សមុទាចរន្តំ ទិស្វា “អរហាវ សមានោ អប្បហីនវាសនត្តា ឯវំ ភណតី”តិ អជានន្តា “ទោសន្តរោ មញ្ញេ អយំ ថេរោ ឯវំ សមុទាចរតី”តិ ចិន្តេត្វា ឧល្លបនាធិប្បាយា តំ តតោ វុដ្ឋាបេតុំ ភគវតោ អារោចេសុំ។ តេន វុត្តំ – “អាយស្មា, ភន្តេ, បិលិន្ទវច្ឆោ ភិក្ខូ វសលវាទេន សមុទាចរតី”តិ។ កេចិ បនាហុ – “តមំ ថេរំ ភិក្ខូ ‘អរហា’តិ សញ្ជានន្តិ, អយញ្ច ភិក្ខូ ផរុសវចនេន ឯវំ សមុទាចរតិ, ‘អភូតោ ឯវ នុ ខោ ឥមស្មឹ ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ’តិ វាសនាវសេន តស្ស តថា សមុទាចារំ អជានន្តា អរិយភាវញ្ចស្ស អសទ្ទហន្តា ឧជ្ឈានសញ្ញិនោ ភគវតោ តមត្ថំ អារោចេសុ”ន្តិ។ ភគវា ថេរស្ស ទោសន្តរាភាវំ បកាសេតុកាមោ ឯកេន ភិក្ខុនា តំ បក្កោសាបេត្វា សម្មុខា តស្ស “បុព្ពាចិណ្ណវសេនាយំ តថា សមុទាចរតិ, ន ផរុសវចនាធិប្បាយោ”តិ អាហ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ ភគវា អញ្ញតរំ ភិក្ខុំ អាមន្តេសី**”តិអាទិ។

តត្ថ **បុព្ពេនិវាសំ មនសិ ករិត្វា**តិ សត្ថា “សច្ចំ កិរ ត្វំ, វច្ឆ, ភិក្ខូ វសលវាទេន សមុទាចរសី”តិ ថេរំ បុច្ឆិត្វា តេន “ឯវំ, ភន្តេ”តិ វុត្តេ “អយំ វច្ឆោ កិលេសវាសនាយ វសលវាទំ ន បរិច្ចជតិ, កឹ នុ ខោ អតីតេសុបិ អត្តភាវេសុ ព្រាហ្មណជាតិកោ អហោសី”តិ អាវជ្ជេន្តោ បុព្ពេនិវាសញាណេន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន វា តស្ស បុព្ពេនិវាសំ អតីតាសុ ជាតីសុ និវុត្ថក្ខន្ធសន្តានំ មនសិ ករិត្វា ហត្ថតលេ ឋបិតំ អាមលកំ វិយ បច្ចក្ខករណវសេន អត្តនោ មនសិ កត្វា។ **ភិក្ខូ អាមន្តេសី**តិ តេ ភិក្ខូ សញ្ញាបេតុំ អាលបិ, អភាសិ។ តេន វុត្តំ “**មា ខោ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ**”តិអាទិ។

តត្ថ **មា**តិ បដិសេធេ និបាតោ, តស្ស “ឧជ្ឈាយិត្ថា”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ **មា ឧជ្ឈាយិត្ថា**តិ មា ហេដ្ឋា កត្វា ចិន្តយិត្ថ, ឱលោកយិត្ថាតិ អត្ថោ។ **វច្ឆស្ស ភិក្ខុនោ**តិ ច ឧជ្ឈាយនស្ស ឧស្សូយនត្ថត្តា សម្បទានវចនំ។ ឥទានិស្ស អនុជ្ឈាយិតព្ពេ ការណំ ទស្សេន្តោ “**ន, ភិក្ខវេ, វច្ឆោ ទោសន្តរោ ភិក្ខូ វសលវាទេន សមុទាចរតី**”តិ អាហ។ តស្សត្ថោ – ភិក្ខវេ, អយំ វច្ឆោ ទោសន្តរោ ទោសចិត្តោ ទោសេន ព្យាបាទេន ទូសិតចិត្តោ ហុត្វា ភិក្ខូ វសលវា

ទេន ន សមុទាចរតិ , មគ្គេនេវ ចស្ស ព្យាបាទោ សមុគ្ឃាតិតោ។ ឯវំ អទោសន្តរត្តេបិ តស្ស តថា សមុទាចារស្ស បុរិមជាតិសិទ្ធំ ការណំ ទស្សេន្តោ “**វច្ឆស្ស, ភិក្ខវេ**”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **អញ្ញោកិណ្ណានី**តិ ខត្តិយាទិជាតិអន្តរេហិ អវោមិស្សានិ អនន្តរិកានិ។ **បញ្ច ជាតិសតានិ ព្រាហ្មណកុលេ បច្ចាជាតានី**តិ សត្តានិ តានិ វច្ឆស្ស បញ្ច ជាតិសតានិ បដិបាដិយា ព្រាហ្មណកុលេ ឯវ ជាតានិ, អហេសុន្តិ អត្ថោ។ **សោ តស្ស វសលវាទោ ទីឃរត្តំ សមុទាចិណ្ណោ**តិ យោ ឯតរហិ ខីណាសវេនេបិ សតា បវត្តិយតិ, សោ តស្ស វច្ឆស្ស ភិក្ខុនោ វសលវាទោ ទីឃរត្តំ ឥតោ ជាតិតោ បដ្ឋាយ ឧទ្ធំ អារោហនវសេន បញ្ចជាតិសតមត្តំ កាលំ ព្រាហ្មណជាតិកត្តា សមុទាចិណ្ណោ សមុទាចរិតោ អហោសិ។ ព្រាហ្មណា ហិ ជាតិសិទ្ធេន មានេន ថទ្ធា អញ្ញំ វសលវាទេន សមុទាចរន្តិ។ “អជ្ឈាចិណ្ណោ”តិបិ បឋន្តិ, សោ ឯវ អត្ថោ។ **តេនា**តិ តេន ទីឃរត្តំ តថា សមុទាចិណ្ណភាវេន, ឯតេនស្ស តថា សមុទាចារស្ស ការណំ វាសនាតិ ទស្សេតិ។ កា បនាយំ វាសនា នាម? យំ កិលេសរហិតស្សាបិ សន្តានេ អប្បហីនកិលេសានំ សមាចារសទិសសមាចារហេតុភូតំ, អនាទិកាលភាវិតេហិ កិលេសេហិ អាហិតំ សាមត្ថិយមត្តំ, តថារូបា អធិមុត្តីតិ វទន្តិ។ តំ បនេតំ អភិនីហារសម្បត្តិយា ញេយ្យាវរណប្បហានវសេន យត្ថ កិលេសា បហីនា, តត្ថ ភគវតោ សន្តានេ នត្ថិ។ យត្ថ បន តថា កិលេសា ន បហីនា, តត្ថ សាវកានំ បច្ចេកពុទ្ធានញ្ច សន្តានេ អត្ថិ, តតោ តថាគតោវ អនាវរណញាណទស្សនោ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អាយស្មតោ បិលិន្ទវច្ឆស្ស សតិបិ វសលសមុទាចារេ ទោសន្តរាភាវសង្ខាតំ អត្ថំ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ តស្ស អគ្គផលាធិគមវិភាវនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **យម្ហិ ន មាយា វសតិ ន មានោ**តិ យស្មិំ អរិយបុគ្គលេ សន្តទោសប្បដិច្ឆាទនលក្ខណា មាយា, “សេយ្យោហមស្មី”តិអាទិនា សម្បគ្គហវសេន បវត្តោ ឧណ្ណតិលក្ខណោ មានោ ច ន វសតិ, មគ្គេន សមុគ្ឃាតិតត្តា ន បវត្តតិ ន ឧប្បជ្ជតិ។ **យោ វីតលោភោ អមមោ និរាសោ**តិ យោ ច រាគាទិបរិយាយវសេន បវត្តស្ស អារម្មណគ្គហណលក្ខណស្ស លោភស្ស សព្ពថា វិគតត្តា វីតលោភោ, តតោ ឯវ រូបាទីសុ កត្ថចិ មមាយនាភាវតោ អមមោ អបរិគ្គហោ, អនាគតានម្បិ ភវាទីនំ អនាសីសនតោ និរាសោ។ **បនុណ្ណកោធោ**តិ កុជ្ឈនលក្ខណស្ស កោធស្ស អនាគាមិមគ្គេន សព្ពសោ បហីនត្តា បនុណ្ណកោធោ សមុច្ឆិន្នាឃាតោ។ **អភិនិព្ពុតត្តោ**តិ យោ ឯវំ មាយាមានលោភកោធានំ សមុគ្ឃាតេន តទេកដ្ឋតាយ សព្ពស្ស សំកិលេសបក្ខស្ស សុប្បហីនត្តា សព្ពសោ កិលេសបរិនិព្ពានេន អភិនិព្ពុតចិត្តោ សីតិភូតោ។ **សោ ព្រាហ្មណោ សោ សមណោ ស ភិក្ខូ**តិ សោ ឯវរូបោ ខីណាសវោ សព្ពសោ ពាហិតបាបត្តា ព្រាហ្មណោ, សោ ឯវ សមិតបាបត្តា សមចរិយាយ ច សមណោ, សោ ឯវ ច សព្ពសោ ភិន្នកិលេសត្តា ភិក្ខុ នាម។ ឯវំភូតោ ច, ភិក្ខវេ, វច្ឆោ សោ កថំ ទោសន្តរោ កិញ្ចិ កាយកម្មាទី បវត្តេយ្យ, កេវលំ បន វាសនាយ អប្បហីនត្តា វសលវាទេន សមុទាចរតីតិ។

ឆដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សក្កុទានសុត្តវណ្ណនា

២៧. សត្តមេ **សត្តាហំ ឯកបល្លង្កេន និសិន្នោ ហោតិ អញ្ញតរំ សមាធឹ សមាបជ្ជិត្វា**តិ ឯត្ថ កេចិ តាវ អាហុ “អរហត្តផលសមាធិ ឥធ ‘អញ្ញតរោ សមាធី’តិ អធិប្បេតោ”តិ។ តញ្ហិ សោ អាយស្មា ពហុលំ សមាបជ្ជតិ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្ថំ, បហោតិ ច សត្តាហម្បិ ផលសមាបត្តិយា វីតិនាមេតុំ។ តថា ហិ ភគវតា –

“អហំ, ភិក្ខវេ, យាវទេ អាកង្ខាមិ វិវិច្ចេវ កាមេហិ, វិវិច្ច អកុសលេហិ ធម្មេហិ…បេ.… វិហរាមិ។ កស្សបោបិ, ភិក្ខវេ, យាវទេ អាកង្ខតិ វិវិច្ចេវ កាមេហិ…បេ.… វិហរតី”តិ (សំ. និ. ២.១៥២) –

អាទិនា នវានុបុព្ពវិហារឆឡភិញ្ញាទិភេទេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ អត្តនា សមសមដ្ឋានេ ឋបិតោ, ន ចេត្ថ “យទិ ឯវំ ថេរោ យមកបាដិហារិយម្បិ ករេយ្យា”តិ វត្តព្ពំ សាវកសាធារណានំយេវ ឈានាទីនំ អធិប្បេតត្តាតិ។

បោរាណា បនាហុ – **អញ្ញតរំ សមាធឹ សមាបជ្ជិត្វា**តិ និរោធសមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា។ កថំ បន និរោធសមាបត្តិ សមាធីតិ វុត្តា? សមាធានដ្ឋេន។ កោ បនាយំ សមាធានដ្ឋោ? សម្មទេវ អាធាតព្ពតា។ យា ហិ ឯសា បច្ចនីកធម្មេហិ អកម្បនីយា ពលប្បត្តិយា សមថពលំ វិបស្សនាពលន្តិ ឥមេហិ ទ្វីហិ ពលេហិ, អនិច្ចទុក្ខានត្តនិព្ពិទាវិរាគនិរោធបដិនិស្សគ្គវិវដ្ដានុបស្សនា ចត្តារិ មគ្គញាណានិ ចត្តារិ ច ផលញាណានីតិ ឥមេសំ សោឡសន្នំ ញាណានំ វសេន សោឡសហិ ញាណចរិយាហិ, បឋមជ្ឈានសមាធិអាទយោ អដ្ឋ សមាធី ឯកជ្ឈំ កត្វា គហិតោ តេសំ ឧបចារសមាធិ ចាតិ ឥមេសំ នវន្នំ សមាធីនំ វសេន នវហិ សមាធិចរិយាហិ កាយសង្ខារោ វចី

សង្ខារោ ចិត្តសង្ខារោតិ ឥមេសំ តិណ្ណំ សង្ខារានំ តត្ថ តត្ថ បដិប្បស្សទ្ធិយា តថា វិហរិតុកាមេន យថាវុត្តេសុ ឋានេសុ វសីភាវប្បត្តេន អរហតា អនាគាមិនា វា យថាធិប្បេតំ កាលំ ចិត្តចេតសិកសន្តានស្ស សម្មទេវ អប្បវត្តិ អាធាតព្ពា, តស្សា តថា សមាធាតព្ពតា ឥធ សមាធានដ្ឋោ, តេនាយំ វិហារោ សមាធីតិ វុត្តោ, ន អវិក្ខេបដ្ឋេន។ ឯតេនស្ស សមាបត្តិអត្ថោបិ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ ឥមញ្ហិ និរោធសមាបត្តិំ សន្ធាយ បដិសម្ភិទាមគ្គេ –

“ករថំ ទ្វីហិ ពលេហិ សមន្នាគតត្តា តិណ្ណំ សង្ខារានំ បដិប្បស្សទ្ធិយា សោឡសហិ ញាណចរិយាហិ នវហិ សមាធិចរិយាហិ វសីភាវតាយ សញ្ញានិរោធសមាបត្តិយា ញាណ”ន្តិ (បដិ. ម. ១.៨៣) –

បុច្ឆិត្វា “ទ្វីហិ ពលេហី”តិ ទ្វេ ពលានិ សមថពលំ វិបស្សនាពលន្តិ វិត្ថារោ។ សាយំ និរោធសមាបត្តិកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៨៦៧ អាទយោ) សំវណ្ណិតាវ។ កស្មា បនាយំ ថេរោ ផលសមាបត្តិំ អសមាបជ្ជិត្វា និរោធំ សមាបជ្ជិ? សត្តេសុ អនុកម្បាយ។ អយញ្ហិ មហាថេរោ សព្ពាបិ សមាបត្តិយោ វឡញ្ជេតិ, សត្តានុគ្គហេន បនយេភុយ្យេន និរោធំ សមាបជ្ជតិ។ តញ្ហិ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋិតស្ស កតោ អប្បកោបិ សក្ការោ វិសេសតោ មហប្ផលោ មហានិសំសោ ហោតីតិ។

វុដ្ឋាសីតិ អរហត្តផលចិត្តុប្បត្តិយា វុដ្ឋាសិ។ និរោធំ សមាបន្នោ ហិ អរហា ចេ អរហត្តផលស្ស, អនាគាមី ចេ អនាគាមិផលស្ស ឧប្បាទេន វុដ្ឋិតោ នាម ហោតិ។

តេន ខោ បន សមយេន សក្កោ ទេវានមិន្ទោ អាយស្មតោ មហាកស្សបស្ស បិណ្ឌបាតំ ទាតុកាមោ ហោតីតិ កថំ តស្ស ទាតុកាមតា ជាតា? យានិ “តានិ បញ្ចមត្តានិ ទេវតាសតានី”តិ វុត្តានិ, តា សក្កស្ស ទេវរញ្ញោ បរិចារិកា កកុដបាទិនិយោ បុព្ពេ “អយ្យោ មហាកស្សបោ រាជគហំ បិណ្ឌាយ បវិសតិ, គច្ឆថ ថេរស្ស ទានំ ទេថា”តិ សក្កេន បេសិតា ឧបគន្ត្វា ទិព្ពាហារំ ទាតុកាមា ឋិតា ថេរេន បដិក្ខិត្តា ទេវលោកមេវ គតា។ ឥទានិ បុរិមប្បដិក្ខេបំ ចិន្តេត្វា “កទាចិ គណ្ហេយ្យា”តិ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតស្ស ថេរស្ស ទានំ ទាតុកាមា សក្កស្ស អនារោចេត្វា សយមេវ អាគន្ត្វា ទិព្ពភោជនានិ ឧបនេន្តិយោ បុរិមនយេនេវ ថេរេន បដិក្ខិត្តា ទេវលោកំ គន្ត្វា សក្កេន “កហំ គតត្ថា”តិ បុដ្ឋា តមត្ថំ អារោចេត្វា “ទិន្នោ វោ ថេរស្ស បិណ្ឌបាតោ”តិ សក្កេន វុត្តេ “គណ្ហិតុំ ន ឥច្ឆតី”តិ។ “កឹ កថេសី”តិ? “‘ទុគ្គតានំ សង្គហំ ករិស្សាមី’តិ អាហ, ទេវា”តិ។ “តុម្ហេ កេនាការេន គតា”តិ? “ឥមិនាវ, ទេវា”តិ។ សក្កោ “តុម្ហាទិសិយោ ថេរស្ស បិណ្ឌបាតំ កឹ ទស្សន្តី”តិ? សយំ ទាតុកាមោ, ជរាជិណ្ណោ ខណ្ឌទន្តោ បលិតកេសោ ឱភគ្គសរីរោ មហល្លកោ តន្តវាយោ ហុត្វា, សុជម្បិ អសុរធីតរំ តថារូបិមេវ មហល្លិកំ កត្វា, ឯកំ បេសការវីថឹ មាបេត្វា តន្តំ បសារេន្តោ អច្ឆិ, សុជា តសរំ បូរេតិ។ តេន វុត្តំ – “**តេន ខោ បន សមយេន សក្កោ ទេវានមិន្ទោ…បេ… តសរំ បូរេតី**”តិ។

តត្ថ ***តន្តំ វិនាតី***តិ បសារិតតន្តំ វិនន្តោ វិយ ហោតិ។ ***តសរំ បូរេតី***តិ តសរវដ្ដឹ វឌ្ឍេន្តី វិយ។ **យេន សក្កស្ស ទេវានមិន្ទស្ស និវេសនំ តេនុបសង្កមី**តិ ថេរោ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ “ទុគ្គតជនសង្គហំ ករិស្សាមី”តិ នគរាភិមុខោ គច្ឆន្តោ ពហិនគរេ សក្កេន មាបិតំ បេសការវីថឹ បដិបជ្ជិត្វា ឱលោកេន្តោ អទ្ទស ឱលុគ្គវិលុគ្គជិណ្ណសាលំ តត្ថ ច តេ ជាយម្បតិកេ យថាវុត្តរូបេ តន្តវាយកម្មំ ករោន្តេ ទិស្វា ចិន្តេសិ – “ឥមេ មហល្លកកាលេបិ កម្មំ ករោន្តិ។ ឥមស្មឹ នគរេ ឥមេហិ ទុគ្គតតរា នត្ថិ មញ្ញេ។ ឥមេហិ ទិន្នំ សាកមត្តម្បិ គហេត្វា ឥមេសំ សង្គហំ ករិស្សាមី”តិ។ សោ តេសំ គេហាភិមុខោ អគមាសិ។ សក្កោ តំ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា សុជំ អាហ – “ភទ្ទេ, មយ្ហំ អយ្យោ ឥតោ អាគច្ឆតិ, តំ ត្វំ អបស្សន្តី វិយ តុណ្ហី ហុត្វា និសីទ។ ខណេនេវ វញ្ចេត្វា បិណ្ឌបាតំ ទស្សាមា”តិ ថេរោ គន្ត្វា គេហទ្វារេ អដ្ឋាសិ។ តេបិ អបស្សន្តា វិយ អត្តនោ កម្មមេវ ករោន្តា ថោកំ អាគមយឹសុ។ អថ សក្កោ “គេហទ្វារេ ឋិតោ ឯកោ ថេរោ វិយ ខាយតិ, ឧបធារេហិ តាវា”តិ អាហ។ “តុម្ហេ គន្ត្វា ឧបធារេថ, សាមី”តិ។ សោ គេហា និក្ខមិត្វា ថេរំ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា ឧភោហិ ហត្ថេហិ ជណ្ណុកានិ ឱលុម្ពិត្វា និត្ថុនន្តោ ឧដ្ឋាយ “កតរត្ថេរោ នុ ខោ អយ្យោ”តិ ថោកំ ឱសក្កិត្វា “អក្ខីនិ មេ ធូមាយន្តី”តិ វត្វា នលាដេ ហត្ថំ ឋបេត្វា ឧទ្ធំ ឧល្លោកេត្វា “អហោ ទុក្ខំ អយ្យោ នោ មហាកស្សបត្ថេរោ ចិរស្សំ មេ កុដិទ្វារំ អាគតោ។ អត្ថិ នុ ខោ កិញ្ចិ គេហេ”តិ អាហ។ សុជា ថោកំ អាកុលា វិយ ហុត្វា “អត្ថិ, សាមី”តិ បដិវចនំ អទាសិ។ សក្កោ, “ភន្តេ, លូខំ វា បណីតំ វាតិ អចិន្តេត្វា សង្គហំ នោ ករោថា”តិ បត្តំ គណ្ហិ។ ថេរោ បត្តំ ទេន្តោ “ឥមេសំ ឯវ ទុគ្គតានំ ជរាជិណ្ណានំ មយា សង្គហោ កាតព្ពោ”តិ ចិន្តេសិ។ សោ អន្តោ បវិសិត្វា ឃដិឱទនំ នាម ឃដិតោ ឧទ្ធរិត្វា, បត្តំ បូរេត្វា, ថេរស្ស ហត្ថេ ឋបេសិ។ តេន វុត្តំ – “**អទ្ទសា ខោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ…បេ… អទាសី**”តិ។

តត្ថ **ឃដិយា**តិ ភត្តឃដិតោ។ “ឃដិឱទន”ន្តិបិ បាឋោ, តស្ស ឃដិឱទនំ នាម ទេវានំ កោចិ អាហារវិសេសោតិ អត្ថំ វទន្តិ។ **ឧទ្ធរិត្វា**តិ កុតោចិ ភាជនតោ ឧទ្ធរិត្វា។ អនេកសូបោ សោ ឯវ អាហារោ បត្តេ បក្ខិត្តមត្តោ បក្ខិបិ

ត្វា ថេរស្ស ហត្ថេ ឋបនកាលេ កបណាន់ ឧបកប្បនកលូខាហារោ វិយ បញ្ញាយិត្ថ, ហត្ថេ ឋបិតមត្តេ បន អត្តនោ ទិព្ពសភាវេនេវ អដ្ឋាសិ។ **អនេកសូបោ**តិ មុគ្គមាសាទិសូបេហិ ចេវ ខជ្ជវិកតីហិ ច អនេកវិធសូបោ។ **អនេកព្យញ្ជនោ**តិ នានាវិធឧត្តរិភង្គោ។ **អនេករសព្យញ្ជនោ**តិ អនេកេហិ សូបេហិ ចេវ ព្យញ្ជនេហិ ច មធុរាទិមូលរសានញ្ចេវ សម្ភិន្នរសានញ្ច អភិព្យញ្ជកោ, នានគ្គរសសូបព្យញ្ជនោតិ អត្ថោ។

សោ កិរ បិណ្ឌបាតោ ថេរស្ស ហត្ថេ ឋបិតកាលេ រាជគហនគរំ អត្តនោ ទិព្ពគន្ធេន អជ្ឈោត្ថរិ, តតោ ថេរោ ចិន្តេសិ – “អយំ បុរិសោ អប្បេសក្ខោ, បិណ្ឌបាតោ អតិវិយ បណីតោ សក្កស្ស ភោជនសទិសោ។ កោ នុ ខោ ឯសោ”តិ? អថ នំ “សក្កោ”តិ ញត្វា អាហ – “ភារិយំ តេ, កោសិយ, កម្មំ កតំ ទុគ្គតានំ សម្បត្តិំ វិលុម្បន្តេន, អជ្ជ មយ្ហំ ទានំ ទត្វា កោចិទេវ ទុគ្គតោ សេនាបតិដ្ឋានំ វា សេដ្ឋិដ្ឋានំ វា លភេយ្យា”តិ។ “កោ មយា ទុគ្គតតរោ អត្ថិ, ភន្តេ”តិ? “កថំ ត្វំ ទុគ្គតោ ទេវរជ្ជសិរិំ អនុភវន្តោ”តិ? “ភន្តេ, ឯវំ នាមេតំ, មយា បន អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ កល្យាណកម្មំ កតំ, ពុទ្ធុប្បាទេ បន វត្តមានេ បុញ្ញកម្មំ កត្វា ចូឡរថទេវបុត្តោ មហារថទេវបុត្តោ អនេកវណ្ណទេវបុត្តោតិ ឥមេ តយោ ទេវបុត្តា មមាសន្នដ្ឋានេ និព្ពត្តា មហាតេជវន្តតរា។ អហំ តេសុ ទេវបុត្តេសុ ‘នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមា’តិ បរិចារិកាយោ គហេត្វា អន្តរវីថិំ ឱតិណ្ណេសុ បលាយិត្វា គេហំ បវិសាមិ។ តេសញ្ហិ សរីរតោ តេជោ មម សរីរំ ឱត្ថរតិ, មម សរីរតោ តេជោ តេសំ សរីរំ ន ឱត្ថរតិ។ កោ មយា ទុគ្គតតរោ, ភន្តេ”តិ? “ឯវំ សន្តេបិ ឥតោ បដ្ឋាយ មយ្ហំ មា ឯវំ វញ្ចេត្វា ទានមទាសី”តិ។ “វញ្ចេត្វា តុម្ហាកំ ទានេ ទិន្នេ មយ្ហំ កុសលំ អត្ថិ នត្ថី”តិ? “អត្ថិ, អាវុសោ”តិ។ “ឯវំ សន្តេ កុសលករណំ នាម មយ្ហំ ភារោ, ភន្តេ”តិ វត្វា ថេរំ វន្ទិត្វា សុជំ អាទាយ ថេរំ បទក្ខិណំ កត្វា, វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា “អហោ ទានំ បរមទានំ, កស្សបេ សុប្បតិដ្ឋិត”ន្តិ តិក្ខត្តុំ ឧទានំ ឧទានេសិ។ តេន វុត្តំ **“អថ ខោ អាយស្មតោ មហាកស្សបស្ស ឯតទហោសី”**តិអាទិ។

តត្ថ **កោសិយា**តិ សក្កំ ទេវានមិន្ទំ គោត្តេន អាលបតិ។ **បុញ្ញេន អត្ថោ**តិ បុញ្ញេន បយោជនំ។ អត្ថីតិ វចនសេសោ។ **វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា**តិ បឋវិតោ វេហាសំ អភិឧគ្គន្ត្វា។ **អាកាសេ អន្តលិក្ខេ**តិ អាកាសមេវ បរិយាយសទ្ទេន អន្តលិក្ខេតិ វទន្តិ។ អថ វា អន្តលិក្ខសង្ខាតេ អាកាសេ ន កសិណុគ្ឃាដិមាទិអាកាសេតិ វិសេសេន្តោ វទតិ។ **អហោ ទាន**ន្តិ ឯត្ថ **អហោ**តិ អច្ឆរិយត្ថេ និបាតោ។ សក្កោ ហិ ទេវានមិន្ទោ, “យស្មា និរោធា វុដ្ឋិតស្ស អយ្យស្ស មហាកស្សបត្ថេរស្ស សក្កច្ចំ សហត្ថេន ចិត្តីកត្វា អនបវិទ្ធំ កាលេន បរេសំ អនុបហច្ច, សម្មាទិដ្ឋិ បុរក្ខត្វា ឥទមីទិសំ មយា ទិព្ពភោជនទានំ ទិន្នំ, តស្មា ខេត្តសម្បត្តិ ទេយ្យធម្មសម្បត្តិ ចិត្តសម្បត្តីតិ, តិវិធាយបិ សម្បត្តិយា សមន្នាគតត្តា សព្ពង្គសម្បន្នំ វត មយា ទានំ បវត្តិត”ន្តិ អច្ឆរិយព្ភុតចិត្តជាតោ តទា អត្តនោ ហទយព្ភន្តរគតំ បីតិសោមនស្សំ សមុគ្គិរន្តោ **“អហោ ទាន”**ន្តិ វត្វា តស្ស ទានស្ស វុត្តនយេន ឧត្តមទានភាវំ ខេត្តង្គតភាវញ្ច បកាសេន្តោ **“បរមទានំ កស្សបេ សុប្បតិដ្ឋិត”**ន្តិ ឧទានំ ឧទានេសិ។

ឯវំ បន សក្កស្ស ឧទានេន្តស្ស ភគវា វិហារេ ឋិតោយេវ ទិព្ពសោតេន សទ្ទំ សុត្វា “បស្សថ, ភិក្ខវេ, សក្កំ ទេវានមិន្ទំ ឧទានំ ឧទានេត្វា អាកាសេន គច្ឆន្ត”ន្តិ ភិក្ខូនំ វត្វា តេហិ “កិំ បន, ភន្តេ, តេន កត”ន្តិ បុដ្ឋោ “មម បុត្តស្ស កស្សបស្ស វញ្ចេត្វា ទានំ អទាសិ, តេន ច អត្តមនោ ឧទានេសី”តិ អាហ។ តេន វុត្តំ **“អស្សោសិ ខោ ភគវា ទិព្ពាយ សោតធាតុយា”**តិអាទិ។

តត្ថ **ទិព្ពាយ សោតធាតុយា**តិ ទិព្ពសទិសត្តា ទិព្ពា។ ទេវតានញ្ហិ សុចរិតកម្មនិព្ពត្តា បិត្តសេម្ហរុហិរាទីហិ អបលិពុទ្ធា ឧបក្កិលេសវិនិមុត្តតាយ ទូរេបិ អារម្មណំ គហេតុំ សមត្ថា ទិព្ពបសាទសោតធាតុ ហោតិ។ អយញ្ចាបិ ភគវតោ វីរិយភាវនាពលនិព្ពត្តា ញាណមយា សោតធាតុ តាទិសា ឯវាតិ ទិព្ពសទិសត្តា ទិព្ពា។ អបិ ច ទិព្ពវិហារវសេន បដិលទ្ធត្តា អត្តនា ច ទិព្ពវិហារសន្និស្សិតត្តាបិ ទិព្ពា។ សវនដ្ឋេន ច សភាវធារណដ្ឋេន ច សោតធាតុ, សោតធាតុយាបិ កិច្ចករណេន សោតធាតុ វិយាតិ សោតធាតុ, តាយ ទិព្ពាយ សោតធាតុយា។ **វិសុទ្ធាយា**តិ បរិសុទ្ធាយ និរុបក្កិលេសាយ។ **អតិក្កន្តមានុសិកាយា**តិ មនុស្សូបចារំ អតិក្កមិត្វា សទ្ទស្សវនេន មានុសិកមំសសោតធាតុំ អតិក្កមិត្វា ឋិតាយ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ “សម្មាបដិបត្តិយា គុណវិសេសេ បតិដ្ឋិតំ បុរិសាតិសយំ ទេវាបិ មនុស្សាបិ អាទរជាតា អតិវិយ បិហយន្តី”តិ ឥមមត្ថំ វិទិត្វា តទត្ថទីបនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្រ បិណ្ឌបាតិកង្គសង្ខាតំ ធុតង្គំ សមាទាយ តស្ស បរិបូរណេន **បិណ្ឌបាតិកស្ស**។ ននុ ចាយំ គាថា អាយស្មន្តំ មហាកស្សបំ និមិត្តំ កត្វា ភាសិតា, ថេរោ ច សព្ពេសំ ធុតវាទានំ អគ្គោ តេរសធុតង្គធរោ, សោ កស្មា ឯកេនេវ ធុតង្គេន កិត្តិតោតិ? អដ្ឋុប្បត្តិវសេនាយំ និទ្ទេសោ។ អថ វា ទេសនាមត្តមេតំ, ឥមិនា ទេសនាសីសេន សព្ពេបិស្ស ធុតង្គា វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ អថ វា “យថាបិ ភមរោ បុប្ផ”ន្តិ (ធ. ប. ៤៩) គាថាយ វុត្តនយេន បរមប្បិច្ឆតាយ កុលានុទ្ទយតាយ ចស្ស សព្ពំ បិណ្ឌបាតិកវត្តំ អក្ខណ្ឌេត្វា តត្ថ សាតិសយំ

បដិបត្តិយា បកាសនត្ថំ “**បិណ្ឌបាតិកស្សា**”តិ វុត្តំ។ បិណ្ឌបាតិកស្សាតិ ច បិហយន្តីតិ បទំ អបេក្ខិត្វា សម្បទានវចនំ, តំ ឧបយោគត្ថេ ទដ្ឋព្ពំ។ **អត្តភរស្សា**តិ “អប្បានិ ច តានិ សុលភានិ អនវជ្ជានី”តិ (អ. និ. ៤.២៧; ឥតិវុ. ១០១) ឯវំ វុត្តេហិ អប្បានវជ្ជសុលភរូបេហិ ចតូហិ បច្ចយេហិ អត្តានមេវ ភរន្តស្ស។ **អនញ្ញបោសិនោ**តិ អាមិសសង្គណ្ហនេន អញ្ញេ សិស្សាទិកេ បោសេតុំ អនុស្សុក្កតាយ អនញ្ញបោសិនោ។ បទទ្វយេនស្ស កាយបរិហារិកេន ចីវរេន កុច្ឆិបរិហារិកេន បិណ្ឌបាតេន វិចរណតោ សល្លហុកវុត្តិតំ សុភរតំ បរមញ្ច សន្តុដ្ឋឹ ទស្សេតិ។ អថ វា **អត្តភរស្សា**តិ ឯកវចនិច្ឆាយ អត្តភាវសង្ខាតំ ឯកំយេវ ឥមំ អត្តានំ ភរតិ, ន ឥតោ បរំ អញ្ញន្តិ អត្តភរោ, តតោ ឯវ អត្តនា អញ្ញស្ស បោសេតព្ពស្ស អភាវតោ អនញ្ញបោសី, តស្ស អត្តភរស្ស អនញ្ញបោសិនោ។ បទទ្វយេនបិ ខីណាសវភាវេន អាយតឹ អនាទានតំ ទស្សេតិ។

ទេវា បិហយន្តិ…បេ… សតីមតោតិ តំ អគ្គផលាធិគមេន សព្ពកិលេសទរថបរិឡាហានំ វូបសមេន បដិប្បស្សទ្ធិយា ឧបសន្តំ, សតិវេបុល្លប្បត្តិយា និច្ចកាលំ សតោការិតាយ សតិមន្តំ, តតោ ឯវ ឥដ្ឋានិដ្ឋាទីសុ តាទិលក្ខណប្បត្តំ ខីណាសវំ សក្កាទយោ ទេវា បិហយន្តិ បត្ថេន្តិ, តស្ស សីលាទិគុណវិសេសេសុ ពហុមានំ ឧប្បាទេន្តា អាទរំ ជនេន្តិ, បគេវ មនុស្សាតិ។

សត្តមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បិណ្ឌបាតិកសុត្តវណ្ណនា

២៨. អដ្ឋមេ **បច្ឆាភត្ត**ន្តិ ឯកាសនិកខលុបច្ឆាភត្តិកានំ បាតោវ ភុត្តានំ អន្តោមជ្ឈន្ហិកោបិ បច្ឆាភត្តមេវ, ឥធ បន បកតិភត្តស្សេវ បច្ឆតោ បច្ឆាភត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តាន**ន្តិ បិណ្ឌបាតតោ បដិក្កន្តានំ, បិណ្ឌបាតំ បរិយេសិត្វា ភត្តកិច្ចស្ស និដ្ឋាបនវសេន តតោ និវត្តានំ។ **ករេរិមណ្ឌលមាឡេ**តិ ឯត្ថ **ករេរី**តិ វរុណរុក្ខស្ស នាមំ។ សោ កិរ គន្ធកុដិយា មណ្ឌបស្ស សាលាយ ច អន្តរេ ហោតិ, តេន គន្ធកុដីបិ “ករេរិកុដិកា”តិ វុច្ចតិ, មណ្ឌបោបិ សាលាបិ “ករេរិមណ្ឌលមាឡោ”តិ។ តស្មា ករេរិរុក្ខស្ស អវិទូរេ កតេ និសីទនសាលសង្ខាតេ មណ្ឌលមាឡេ។ តិណបណ្ណច្ឆទនំ អនោវស្សកំ “មណ្ឌលមាឡោ”តិ វទន្តិ, អតិមុត្តកាទិលតាមណ្ឌបោ “មណ្ឌលមាឡោ”តិ អបរេ។

កាលេន កាលន្តិ កាលេ កាលេ អន្តរន្តរា, តស្មឹ តស្មឹ សមយេតិ អត្ថោ។ **មនាបិកេ**តិ មនវឌ្ឍកេ, បិយរូបេ ឥដ្ឋេតិ អត្ថោ។ ឥដ្ឋានិដ្ឋភាវោ ច បុគ្គលវសេន ច ទ្វារវសេន ច គហេតព្ពោ។ ឯកច្ចស្ស ហិ ឥដ្ឋាភិមតោ ឯកច្ចស្ស អនិដ្ឋោ ហោតិ, ឯកច្ចស្ស អនិដ្ឋាភិមតោ ឯកច្ចស្ស ឥដ្ឋោ ។ តថា ឯកស្ស ទ្វារស្ស ឥដ្ឋោ អញ្ញស្ស អនិដ្ឋោ។ វិបាកវសេន បនេត្ថ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ កុសលវិបាកោ ហិ ឯកន្តេន ឥដ្ឋោ, អកុសលវិបាកោ អនិដ្ឋោ ឯវាតិ។ **ចក្ខុនា រូបេ បស្សិតុ**ន្តិ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ ឧបាសកេហិ គេហំ បវេសេត្វា បូជាសក្ការករណត្ថំ ឧបនីតេសុ អាសនវិតានាទីសុ នានាវិរាគសមុជ្ជលវណ្ណសង្ខាតេ រជនីយេ អញ្ញេ ច សវិញ្ញាណករូបេ ចក្ខុទ្វារិកវិញ្ញាណេហិ បស្សិតុំ។ **សទ្ទេ**តិ តថេវ ឥស្សរជនានំ គេហំ បវិដ្ឋោ តេសំ បយុត្តេ គីតវាទិតសទ្ទេ សោតុំ។ **គន្ធេ**តិ តថា តេហិ បូជាសក្ការវសេន ឧបនីតេ បុប្ផធូមាទិគន្ធេ ឃាយិតុំ។ **រសេ**តិ តេហិ ទិន្នាហារបរិភោគេ នានគ្គរសេ សាយិតុំ។ **ផោដ្ឋព្ពេ**តិ មហគ្ឃបច្ចត្ថរណេសុ អាសនេសុ និសិន្នកាលេ សុខសម្ផស្សេ ផោដ្ឋព្ពេ ផុសិតុំ។ ឯវញ្ច បញ្ចទ្វារិកឥដ្ឋារម្មណប្បដិលាភំ កិត្តេត្វា ឥទានិ មនោទ្វារិកឥដ្ឋារម្មណប្បដិលាភំ ទស្សេតុំ “**សក្កតោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តំ ហេដ្ឋា វុត្តត្ថមេវ។

កឹ បន អបិណ្ឌបាតិកានំ អយំ នយោ ន លព្ភតីតិ? លព្ភតិ។ តេសម្បិ ហិ និមន្តនសលាកភត្តាទិអត្ថំ គាមំ គតកាលេ ឧឡារវិភវា ឧបាសកា តថា សក្ការសម្មានំ ករោន្តិយេវ, តំ បន អនិយតំ។ បិណ្ឌបាតិកានំ បន តទា និច្ចមេវ តត្ថ បូជាសក្ការំ ករិយមានំ ទិស្វា, សក្ការគរុតាយ អនិស្សរណមគ្គេ ឋត្វា, អយោនិសោមនសិការវសេន តេ ភិក្ខូ ឯវមាហំសុ។ តេនេវាហ – “**ហន្ទាវុសោ, មយម្បិ បិណ្ឌបាតិកា ហោមា**”តិអាទិ។

តត្ថ **ហន្ទា**តិ វោស្សគ្គត្ថេ និបាតោ។ **លច្ឆាមា**តិ លភិស្សាម។ **តេនុបសង្កមី**តិ តត្ថ សុរភិគន្ធកុដិយំ និសិន្នោ តេសំ តំ កថាសល្លាបំ សុត្វា “ឥមេ ភិក្ខូ មាទិសស្ស នាម ពុទ្ធស្ស សាសនេ បព្ពជិត្វា មយា សទ្ធឹ ឯកវិហារេ វសន្តាបិ ឯវំ អយោនិសោមនសិការវសេន កថំ បវត្តេន្តិ, សល្លេខេ ន វត្តន្តិ, ហន្ទ តេ តតោ និវារេត្វា សល្លេខវិហារេ និយោជេស្សាមី”តិ មណ្ឌលមាឡំ ឧបសង្កមិ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ “អប្បិច្ឆតាសន្តុដ្ឋិតាសល្លេខានំ វសេន កិលេសេ ធុនិតុំ តណ្ហំ វិសោសេតុំ បដិបន្នោតិ បិណ្ឌបាតិកស្ស សតោ ទេវា បិហយន្តិ, តស្ស បដិបត្តិយា អាទរជាតា បិយាយន្តិ, ន ឥតោ អញ្ញថា”តិ ឥមមត្ថំ

វិទិត្វា តទត្ថទីបនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **នោ ចេ សទ្ទសិលោកនិស្សិតោ**តិ “អហោ អយ្យោ អប្បិច្ឆោ សន្តុដ្ឋោ បរមសល្លេខវុត្តី”តិអាទិនា បរេហិ កិត្តិតព្ពសទ្ទសង្ខាតំ សិលោកំ។ តណ្ហាយ និស្សិតោ ន ហោតិ ចេតិ អត្ថោ។ សទ្ទោ វា សម្មុខា វណ្ណភណនថុតិឃោសោ, សិលោកោ បរម្មុខភូតា បសំសា បត្ថដយសតា វា។ សេសំ អនន្តរសុត្តេ វុត្តនយមេវ។

អដ្ឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សិប្បសុត្តវណ្ណនា

២៩. នវមេ **កោ នុ ខោ, អាវុសោ, សិប្បំ ជានាតី**តិ, អាវុសោ, អម្ហេសុ ឥធ សន្និបតិតេសុ កោ នុ ជីវិតនិមិត្តំ សិក្ខិតព្ពដ្ឋេន “សិប្ប”ន្តិ លទ្ធនាមំ យំកិញ្ចិ អាជីវំ វិជានាតិ? **កោ កឹ សិប្បំ សិក្ខី**តិ កោ ទីឃរត្តំ សិប្បាចរិយកុលំ បយិរុបាសិត្វា អាគមតោ បយោគតោ ច ហត្ថិសិប្បាទីសុ កឹ សិប្បំ សិក្ខិ? **កតរំ សិប្បំ សិប្បានំ អគ្គ**ន្តិ សព្ពសិប្បានំ អគារយ្ហតាយ មហប្ផលតាយ អកិច្ចសិទ្ធិយា ច កតរំ សិប្បំ អគ្គំ ឧត្តមំ? យំ និស្សាយ សុខេន សក្កា ជីវិតុន្តិ អធិប្បាយោ។ **តត្ថេកច្ចេ**តិ តេសុ ភិក្ខូសុ ឯកច្ចេ ភិក្ខូ។ យេ ហត្ថាចរិយកុលា បព្ពជិតា តេ។ **ឯវមាហំសូ**តិ តេ ឯវំ ភណឹសុ។ ឥតោ បរម្បិ “ឯកច្ចេ”តិ វុត្តដ្ឋានេ ឯសេវ នយោ។ **ហត្ថិសិប្ប**ន្តិ យំ ហត្ថីនំ បរិគ្គណ្ហនទមនសារណរោគតិកិច្ឆាទិភេទំ កត្តព្ពំ, តំ ឧទ្ទិស្ស បវត្តំ សព្ពម្បិ សិប្បំ ឥធ “ហត្ថិសិប្ប”ន្តិ អធិប្បេតំ។ **អស្សសិប្ប**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **រថសិប្បំ** បន រថយោគ្គានំ ទមនសារណាទិវិធានវសេន ចេវ រថស្ស ករណវសេន ច វេទិតព្ពំ។ **ធនុសិប្ប**ន្តិ ឥស្សាសសិប្បំ, យោ ធនុព្ពេទោតិ វុច្ចតិ។ **ថរុសិប្ប**ន្តិ សេសអាវុធសិប្បំ។ **មុទ្ទាសិប្ប**ន្តិ ហត្ថមុទ្ទាយ គណនសិប្បំ។ **គណនសិប្ប**ន្តិ អច្ឆិទ្ទកគណនសិប្បំ។ **សង្ខានសិប្ប**ន្តិ សង្កលនបដុប្បាទនាទិវសេន បិណ្ឌគណនសិប្បំ។ តំ យស្ស បគុណំ ហោតិ, សោ រុក្ខម្បិ ទិស្វា “ឯត្តកានិ ឯត្ថ បណ្ណានី”តិ គណិតុំ ជានាតិ។ **លេខាសិប្ប**ន្តិ នានាការេហិ អក្ខរលិខនសិប្បំ, លិបិញ្ញាណំ វា។ **កាវេយ្យសិប្ប**ន្តិ អត្តនោ ចិន្តាវសេន វា បរតោ បដិលទ្ធសុតវសេន វា, “ឥមស្ស អយមត្ថោ, ឯវំ នំ យោជេស្សាមី”តិ ឯវំ អត្ថវសេន វា, កិញ្ចិទេវ កព្ពំ ទិស្វា, “តប្បដិភាគំ កព្ពំ ករិស្សាមី”តិ ឋានុប្បត្តិកបដិភានវសេន វា ចិន្តាកវិអាទីនំ ចតុន្នំ កវីនំ កព្ពករណសិប្បំ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

“ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, កវី – ចិន្តាកវិ, សុតកវិ, អត្ថកវិ, បដិភានកវី”តិ (អ. និ. ៤.២៣១)។

លោកាយតសិប្បន្តិ “កាកោ សេតោ អដ្ឋីនំ សេតត្តា, ពលាកា រត្តា លោហិតស្ស រត្តត្តា”តិ ឯវមាទិនយប្បវត្តំ បរលោកនិព្ពានានំ បដិសេធកំ វិតណ្ឌសត្ថសិប្បំ។ **ខត្តវិជ្ជាសិប្ប**ន្តិ អព្ភេយ្យមាសុរក្ខាទិនីតិសត្ថសិប្បំ។ ឥមានិ កិរ ទ្វាទស មហាសិប្បានិ នាម។ តេនេវាហ តត្ថ តត្ថ **“សិប្បានំ អគ្គ”**ន្តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ សព្ពសិប្បាយតនានំ ជីវិកត្ថតាយ វដ្ដទុក្ខតោ អនិស្សរណភាវំ , សីលាទីនំយេវ បន សុបរិសុទ្ធានំ និស្សរណភាវំ, តំ សមង្គិនោយេវ ច ភិក្ខុភាវំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទត្ថវិភាវនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **អសិប្បជីវី**តិ ចតុន្នំ តណ្ហុប្បាទានំ សមុច្ឆេទវិក្ខម្ភនេន បច្ចយាសាយ វិសោសិតត្តា យំកិញ្ចិ សិប្បំ ឧបនិស្សាយ ជីវិកំ ន កប្បេតីតិ អសិប្បជីវី, ឯតេន អាជីវបារិសុទ្ធិសីលំ ទស្សេតិ។ **លហូ**តិ អប្បកិច្ចតាយ សល្លហុកវុត្តិតាយ ច លហុ អពហុលសម្ភារោ, ឯតេន ចតុបច្ចយសន្តោសសិទ្ធំ សុភរតំ ទស្សេតិ។ **អត្ថកាមោ**តិ សទេវកស្ស លោកស្ស អត្ថមេវ កាមេតីតិ អត្ថកាមោ, ឯតេន សត្តានំ អនត្ថបរិវជ្ជនស្ស បកាសិតត្តា បាតិមោក្ខសំវរសីលំ ទស្សេតិ បាណាតិបាតាទិអនត្ថវិរមណបរិទីបនតោ។ **យតិន្ទ្រិយោ**តិ ចក្ខាទីនំ ឆន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ អភិជ្ឈាទ្យប្បវត្តិតោ សំយមេន យតិន្ទ្រិយោ, ឯតេន ឥន្ទ្រិយសំវរសីលំ វុត្តំ។ **សព្ពធិ វិប្បមុត្តោ**តិ ឯវំ សុបរិសុទ្ធសីលោ ចតុបច្ចយសន្តោសេ អវដ្ឋិតោ សប្បច្ចយំ នាមរូបំ បរិគ្គហេត្វា អនិច្ចាទិវសេន សង្ខារេ សម្មសន្តោ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា តតោ បរំ បដិបាដិយា បវត្តិតេហិ ចតូហិ អរិយមគ្គេហិ សំយោជនានំ បហីនត្តា សព្ពធិ សព្ពត្ថ ភវាទីសុ វិប្បមុត្តោ។

អនោកសារី អមមោ និរាសោតិ តថា សព្ពធិ វិប្បមុត្តត្តា ឯវ ឱកសង្ខាតេសុ ឆសុបិ អាយតនេសុ តណ្ហាភិសរណស្ស អភាវេន អនោកសារី, រូបាទីសុ កត្ថចិ មមង្ការាភាវតោ អមមោ, សព្ពេន សព្ពំ អនាសីសនតោ និរាសោ។ **ហិត្វា មានំ ឯកចរោ ស ភិក្ខូ**តិ ឯវំភូតោ ច សោ អរហត្តមគ្គប្បត្តិសមកាលមេវ អនវសេសំ មានំ ហិត្វា បជហិត្វា ឥមេ ភិក្ខូ វិយ គណសង្គណិកំ អកត្វា បវិវេកកាមតាយ តណ្ហាសហាយវិរហេន

ច សព្ពិរិយាបថេសុ ឯកចរោ, សោ សព្ពសោ ភិន្នកិលេសត្តា បរមត្ថតោ ភិក្ខុ នាម។ ឯត្ថ ច “អសិប្បជីវី”តិអាទិនា លោកិយគុណា កថិតា, “សព្ពធិ វិប្បមុត្តោ”តិអាទិនា លោកុត្តរគុណា កថិតា។ តត្ថ អសិប្បជីវីតិអាទិ “វិភវេ ឋិតស្សេវ អយំ ធម្មោ, ន សិប្បំ និស្សាយ មិច្ឆាជីវេន ជីវិកំ កប្បេន្តស្ស, តស្មា សិប្បេសុ សារគ្គហណំ វិស្សជ្ជេត្វា អធិសីលាទីសុយេវ តុម្ហេហិ សិក្ខិតព្ព”ន្តិ ទស្សេតិ។

នវមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. លោកសុត្តវណ្ណនា

៣០. ទសមេ **ពុទ្ធចក្ខុនា**តិ ឯត្ថ អាសយានុសយញាណំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណញ្ច ពុទ្ធចក្ខុ នាម។ យថាហ –

> “អទ្ទសា ខោ ភគវា ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ សត្តេ អប្បរជក្ខេ មហារជក្ខេ តិក្ខិន្ទ្រិយេ មុទិន្ទ្រិយេ”តិអាទិ (ម. និ. ១.២៨៣; ២.៣៣៩)។

លោកន្តិ តយោ លោកា – ឱកាសលោកោ, សង្ខារលោកោ, សត្តលោកោតិ។ តត្ថ –

> “យាវតា ចន្ទិមសូរិយា បរិហរន្តិ,
> ទិសា ភន្តិ វិរោចនា;
> តាវ សហស្សធា លោកោ,
> ឯត្ថ តេ វត្តតី វសោ”តិ។ –

អាទីសុ (ម. និ. ១.៥០៣) ឱកាសលោកោ។ “ឯកោ លោកោ – សព្ពេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកា, ទ្វេ លោកា – នាមញ្ច រូបញ្ច, តយោ លោកា – តិស្សោ វេទនា , ចត្តារោ លោកា – ចត្តារោ អាហារា, បញ្ច លោកា – បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា, ឆ លោកា – ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ, សត្ត លោកា – សត្ត វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ, អដ្ឋ លោកា – អដ្ឋ លោកធម្មា, នវ លោកា – នវ សត្តាវាសា, ទស លោកា – ទសាយតនានិ, ទ្វាទស លោកា – ទ្វាទសាយតនានិ, អដ្ឋារស លោកា – អដ្ឋារស ធាតុយោ”តិអាទីសុ (បដិ. ម. ១.១១២) សង្ខារលោកោ។ “សស្សតោ លោកោ, អសស្សតោ លោកោ”តិអាទីសុ សត្តលោកោ វុត្តោ។ ឥធាបិ សត្តលោកោ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ លោកីយតិ វិចិត្តាការតោ ទិស្សតីតិ ចក្កវាឡសង្ខាតោ លោកោ ឱកាសលោកោ, សង្ខារា លុជ្ជន្តិ បលុជ្ជន្តីតិ លោកោ, លោកីយតិ ឯត្ថ បុញ្ញបាបំ តព្ពិបាកោ ចាតិ សត្តលោកោ។ តេសុ ភគវា មហាករុណាយ អនុកម្បមានោ សំសារទុក្ខតោ មោចេតុកាមោ សត្តលោកំ ឱលោកេសិ។ កតមស្ស បន សត្តាហស្ស អច្ចយេន ឱលោកេសិ? បឋមស្ស សត្តាហស្ស។ ភគវា ហិ បល្លង្កសត្តាហស្ស បរិយោសានេ បច្ឆិមយាមាវសានេ “យទា ហវេ បាតុភវន្តិ ធម្មា…បេ.… សូរិយោវ ឱភាសយមន្តលិក្ខ”ន្តិ (ឧទា. ១-៣; កថា. ៣២១; មហាវ. ១-៣) ឥមំ អរិយមគ្គានុភាវទីបកំ ឧទានំ ឧទានេត្វា, “អហំ តាវ ឯវំ សុទុត្តរំ សំសារមហោឃំ ឥមាយ ធម្មនាវាយ សមុត្តរិត្វា និព្ពានបារេ ឋិតោ, ហន្ទ ទានិ លោកម្បិ តារេស្សាមិ, កីទិសោ នុ ខោ លោកោ”តិ លោកំ វោលោកេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – **“អថ ខោ ភគវា តស្ស សត្តាហស្ស អច្ចយេន តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋហិត្វា ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេសី**”តិ។

តត្ថ **វោលោកេសី**តិ វិវិធេហិ អាការេហិ បស្សិ, ហត្ថតលេ ឋបិតអាមលកំ វិយ អត្តនោ ញាណេន បច្ចក្ខំ អកាសិ។ **អនេកេហិ សន្តាបេហី**តិអាទិ វោលោកិតាការទស្សនំ។ **អនេកេហិ សន្តាបេហី**តិ អនេកេហិ ទុក្ខេហិ។ ទុក្ខញ្ហិ សន្តាបនបីឡនដ្ឋេន សន្តាបោតិ វុច្ចតិ។ យថាហ – “ទុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋោ សង្ខតដ្ឋោ សន្តាបដ្ឋោ វិបរិណាមដ្ឋោ”តិ (បដិ. ម. ១.១៧)។ តញ្ច ទុក្ខទុក្ខាទិវសេន ចេវ ជាតិអាទិវសេន ច អនេកប្បការំ។ តេន វុត្តំ “អនេកេហិ សន្តាបេហី”តិ។ អនេកេហិ ទុក្ខេហិ សន្តប្បមានេ បីឡិយមានេ ពាធិយមានេ។ **បរិឡាហេហី**តិ បរិទាហេហិ។ **បរិឌយ្ហមានេ**តិ ឥន្ធនំ វិយ អគ្គិនា សមន្តតោ ឌយ្ហមានេ។ **រាគជេហី**តិ រាគសម្ភូតេហិ ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ រាគាទយោ ហិ យស្មិំ សន្តានេ ឧប្បជ្ជន្តិ, តំ និទ្ទហន្តា វិយ វិពាធេន្តិ, តេន វុត្តំ – “តយោមេ, ភិក្ខវេ, អគ្គី – រាគគ្គិ, ទោសគ្គិ, មោហគ្គី”តិ (ឥតិវុ. ៩៣)។ យតោ តេ ចិត្តំ កាយញ្ច កិលេសេន្តីតិ កិលេសាតិ វុច្ចន្តិ។ ឯត្ថ ច បរិឌយ្ហមានេតិ ឯតេន ភគវា រាគាទិកិលេសានំ បវត្តិទុក្ខតំ, តេន ច សត្តានំ អភិភូតតំ ទស្សេតិ។ សន្តប្បមានេតិ ឥមិនា បន តេសំ កាលន្តរទុក្ខតំ, តេន និរន្តរោបទ្ទវតញ្ច ទស្សេតិ។

ភគវា ហិ ពោធិរុក្ខមូលេ អបរាជិតបល្លង្កេ និសិន្នោ បឋមយាមេ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរិត្វា មជ្ឈិមយាមេ ទិព្ពចក្ខុំ វិសោធេត្វា បច្ឆិមយាមេ បដិច្ចសមុប្បាទេ ញាណំ ឱតារេត្វា កិលេសមូលកំ វដ្ដទុក្ខំ អភិញ្ញាយ សង្ខារេ បរិគ្គហេត្វា សម្មសន្តោ អនុក្កមេន វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរិយមគ្គាធិគមេន សយំ វិគតវិទ្ធស្តកិលេសោ អភិសម្ពុទ្ធោ ហុត្វា បច្ចវេក្ខណានន្តរំ អនវសេសានំ កិលេសានំ បហីនត្តា អត្តនោ វដ្ដទុក្ខស្ស បរិក្ខីណភាវទីបកំ សព្ពពុទ្ធានំ អវិជហិតំ “អនេកជាតិសំសារ”ន្តិ (ធ. ប. ១៥៣) ឧទានំ ឧទានេត្វា តេនេវ បល្លង្កេន សត្តាហំ វិមុត្តិសុខបដិសំវេទី និសិន្នោ សត្តមាយ រត្តិយា តីសុ យាមេសុ វុត្តនយេន តីណិ ឧទានានិ ឧទានេត្វា តតិយឧទានានន្តរំ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ “សកលមិទំ សត្តានំ វដ្ដទុក្ខំ កិលេសមូលកំ, កិលេសា នាមេតេ បវត្តិទុក្ខា អាយតិម្បិ ទុក្ខហេតុភូតា, តេហិ ឥមេ សត្តា សន្តប្បន្តិ បរិឌយ្ហន្តិ ចា”តិ បស្សិ។ តេន វុត្តំ **“អទ្ទសា ខោ ភគវា...បេ.... មោហជេហិបី”**តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ លោកស្ស យថាវុត្តសន្តាបបរិឡាហេហិ អភិភុយ្យមានតំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ សព្ពសន្តាបបរិឡាហតោ បរិនិព្ពានវិភាវនំ មហាឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **អយំ លោកោ សន្តាបជាតោ**តិ អយំ សព្ពោបិ លោកោ ជរារោគមរណេហិ ចេវ នានាវិធព្យសនេហិ ច កិលេសបរិយុដ្ឋានេហិ ច ជាតសន្តាបោ, ឧប្បន្នកាយិកចេតសិកទុក្ខាភិភវោតិ អត្ថោ។ **ផស្សបរេតោ**តិ តតោ ឯវ អនេកេហិ ទុក្ខសម្ផស្សេហិ បរិហតោ ឧបទ្ទុតោ។ អថ វា **ផស្សបរេតោ**តិ សុខាទិសង្ខាតានំ តិស្សន្នំ ទុក្ខតានំ បច្ចយភូតេហិ ឆហិ ផស្សេហិ អភិភូតោ, តតោ តតោ ទ្វារតោ តស្មឹ តស្មឹ អារម្មណេ បវត្តិវសេន ឧបស្សដ្ឋោ។ **រោគំ វទតិ អត្តតោ**តិ ផស្សបច្ចយា ឧប្បជ្ជមានំ វេទនាសង្ខាតំ រោគំ ទុក្ខំ, ខន្ធបញ្ចកមេវ វា យថាភូតំ អជានន្តោ “អហ”ន្តិ សញ្ញាយ ទិដ្ឋិគាហវសេន “អហំ សុខិតោ ទុក្ខិតោ”តិ អត្តតោ វទតិ។ “អត្តនោ”តិបិ បឋន្តិ។ តស្សត្ថោ – ឃ្វាយំ លោកោ កេនចិ ទុក្ខធម្មេន ផុដ្ឋោ អភាវិតត្តតាយ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ “អហោ ទុក្ខំ, ឦទិសំ ទុក្ខំ មយ្ហំ អត្តនោបិ មា ហោតូ”តិអាទិនា វិប្បលបន្តោ កេវលំ អត្តនោ រោគំ វទតិ, តស្ស បន បហានាយ ន បដិបជ្ជតីតិ អធិប្បាយោ។ អថ វា តំ យថាវុត្តំ ទុក្ខំ យថាភូតំ អជានន្តោ តណ្ហាគាហវសេន “មម”ន្តិ សញ្ញាយ អត្តតោ វទតិ, “មម ឥទ”ន្តិ វាចំ និច្ឆារេតិ។

យេន យេន ហិ មញ្ញតីតិ ឯវមិមំ រោគភូតំ ខន្ធបញ្ចកំ អត្តតោ អត្តនោ វា វទន្តោ លោកោ យេន យេន រូបវេទនាទិនា ការណភូតេន, យេន វា សស្សតាទិនា បការេន ទិដ្ឋិមានតណ្ហាមញ្ញនាហិ មញ្ញតិ។ **តតោ តំ ហោតិ អញ្ញថា**តិ តតោ អត្តនា បរិកប្បិតាការតោ តំ មញ្ញនាយ វត្ថុភូតំ ខន្ធបញ្ចកំ អញ្ញថា អនត្តានត្តនិយមេវ ហោតិ។ វសេ វត្តេតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ អហង្ការមមង្ការវត្ថុំ ន និប្ផាទេតីតិ អត្ថោ។ អថ វា **តតោ**តិ តស្មា មញ្ញនាមត្តភាវតោ តំ ខន្ធបញ្ចកំ និច្ចាទិវសេន មញ្ញិតំ អញ្ញថា អនិច្ចាទិសភាវមេវ ហោតិ។ ន ហិ មញ្ញនា ភាវញ្ញថត្តំ វា លក្ខណញ្ញថត្តំ វា កាតុំ សក្កោតិ។

អញ្ញថាភាវី ភវសត្តោតិ អសម្ភវេ វឌ្ឍិយំ ហិតសុខេ សត្តោ លគ្គោ សត្តលោកោ មញ្ញនាយ យថារុចិ ចិន្តិយមានោបិ វិបរីតប្បដិបត្តិយា តតោ អញ្ញថាភាវី អហិតទុក្ខភាវី វិឃាតំយេវ បាបុណាតិ។ **ភវមេវាភិនន្ទតី**តិ ឯវំ សន្តេបិ តំ មញ្ញនាបរិកប្បិតំ អវិជ្ជមានំ ភវំ វឌ្ឍឹ អភិនន្ទតិ ឯវ អភិកង្ខតិ ឯវ។ អថ វា **អញ្ញថាភាវី**តិ “និច្ចោ មេ អត្តា”តិអាទិនា មញ្ញនាយ បរិកប្បិតាការតោ សយំ អញ្ញថាភាវី សមានោ អនិច្ចោ អធុវោតិ អត្ថោ។ **ភវសត្តោ**តិ កាមាទិភវេសុ ភវតណ្ហាយ សត្តោ លគ្គោ គធិតោ។ **ភវមេវាភិនន្ទតី**តិ អនិច្ចាទិសភាវំ ភវមេវ និច្ចាទិវសេន បរាមសិត្វា, តត្ថ វា អធិមុត្តិសញ្ញំ តណ្ហាទិដ្ឋាភិនន្ទនាហិ អភិនន្ទតិ, ន តត្ថ និព្ពិន្ទតិ ។ **យទភិនន្ទតិ តំ ភយ**ន្តិ យំ វឌ្ឍិសង្ខាតំ ភវំ កាមាទិភវំ វា អភិនន្ទតិ, តំ អនិច្ចាទិវិបរិណាមសភាវត្តា អនេកព្យសនានុពន្ធត្តា ច ភវហេតុភាវតោ អតិវិយ ភយានកដ្ឋេន ភយំ។ **យស្ស ភាយតី**តិ យតោ ជរាមរណាទិតោ ភាយតិ, តំ ជរាមរណាទិ ទុក្ខាធិដ្ឋានភាវតោ ទុក្ខទុក្ខភាវតោ ច ទុក្ខំ។ អថ វា **យស្ស ភាយតី**តិ ភវាភិនន្ទនេន យស្ស វិភវស្ស ភាយតិ , សោ ឧច្ឆេទសង្ខាតោ វិភវោ, តតោ ភាយនញ្ច ទុក្ខវត្ថុភាវតោ ជាតិអាទិទុក្ខស្ស អនតិវត្តនតោ ច ទុក្ខំ ទុក្ខសភាវមេវាតិ អត្ថោ។ អថ វា **យស្ស ភាយតិ តំ ទុក្ខ**ន្តិ យស្ស អនិច្ចាទិកស្ស ភាយតិ តំ និស្សរណំ អជានន្តោ, តំ ភយំ តស្ស ទុក្ខំ ហោតិ, ទុក្ខំ អាវហតីតិ អត្ថោ។

ឯត្តកេន វដ្ដំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិវដ្ដំ ទស្សេតុំ, **“ភវវិប្បហានាយ ខោ បនិទំ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតី”**តិ អាហ។ តត្ថ **ភវវិប្បហានាយា**តិ កាមាទិភវស្ស បជហនត្ថាយ។ **ខោ**តិ អវធារណេ, **បនា**តិ បទបូរណេ និបាតោ។ **ឥទ**ន្តិ អាសន្នបច្ចក្ខវចនំ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ។ **វុស្សតី**តិ បូរេស្សតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឯកន្តេនេវ កាមាទិភវស្ស សមុទយប្បហានេន អនវសេសបជហនត្ថាយ ឥទំ មយា សតសហស្សកប្បាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ អតិទុក្ករានិ អាចរិត្វា បារមិយោ បូរេត្វា ពោធិមណ្ឌេ តិណ្ណំ មារានំ មត្ថកំ មទ្ទិត្វា អធិគតំ សីលាទិក្ខន្ធត្តយសង្គហំ អដ្ឋង្គិកមគ្គព្រហ្មចរិយំ ចរិយតិ ភាវិយតីតិ។

ឯវំ អរិយមគ្គស្ស ឯកំសេនេវ និយ្យានិកភាវំ ទស្សេត្វា តទានិ អញ្ញមគ្គស្ស តទភាវំ ទស្សេន្តោ “**យេ ហិ កេចី**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យេ**តិ អនិយមនិទ្ទេសោ។ **ហី**តិ និបាតមត្តំ។ **កេចី**តិ ឯកច្ចេ។ បទទ្វយេនាបិ តថាវាទិនោ ទិដ្ឋិគតិកេ អនិយមតោ បរិយាទិយតិ។ **សមណា**តិ បព្ពជ្ជូបគមនមត្តេន សមណា, ន សមិតបាបា។ **ព្រាហ្មណា**តិ ជាតិមត្តេន ព្រាហ្មណា, ន ពាហិតបាបា។ **វា**សទ្ទោ វិកប្បត្ថោ។ **ភវេន ភវស្ស វិប្បមោក្ខមាហំសូ**តិ ឯកច្ចេ កាមភវេន រូបភវេន វា សព្ពភវតោ វិមុត្តិ សំសារសុទ្ធី កថយឹសុ។

កេ បនេវំ វទន្តីតិ? ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទិនោ តេសុ ហិ កេចិ “ឧឡារេហិ បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតោ អត្តា ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បរមំ និព្ពុតឹ បត្តោ ហោតី”តិ វទន្តិ។ កេចិ “រូបាវចរជ្ឈានេសុ បឋមជ្ឈានសមង្គី…បេ…. កេចិ “ទុតិយតតិយចតុត្ថជ្ឈានសមង្គី អត្តា ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បរមំ និព្ពុតឹ បត្តោ ហោតី”តិ វទន្តិ។ យថាហ –

> “ឥធ , ភិក្ខវេ, ឯកច្ចោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ឯវំវាទី ហោតិ ឯវំទិដ្ឋិ ‘យតោ ខោ ភោ អយំ អត្តា បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតោ’”តិ (ទី. និ. ១.៩៤) វិត្ថារោ។

តេ បន យស្មា យាវទត្ថំ បិវត្វា សុហិតាយ ជលូកាយ វិយ រុហិរបិបាសា កាមាទិសុខេហិ សមប្បិតស្ស តស្ស អត្តនោ កាមេសនាទយោ ន ភវិស្សន្តិ, តទភាវេ ច ភវស្ស អភាវោយេវ, យស្មិំ យស្មិញ្ច ភវេ ឋិតស្ស អយំ នយោ លព្ភតិ, តេន តេន ភវេន សព្ពភវតោ វិមុត្តិ ហោតីតិ វទន្តិ, តស្មា “ភវេន ភវស្ស វិប្បមោក្ខមាហំសូ”តិ វុត្តា។ យេសញ្ច “ឯត្តកំ នាម កាលំ សំសរិត្វា ពាលា ច បណ្ឌិតា ច បរិយោសានភវេ ឋត្វា សំសារតោ វិមុច្ចន្តី”តិ លទ្ធិ, តេបិ ភវេន ភវស្ស វិប្បមោក្ខំ វទន្តិ នាម។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “ចុល្លាសីតិ មហាកប្បិនោ សតសហស្សានិ យានិ ពាលេ ច បណ្ឌិតេ ច សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សន្តី”តិ (ទី. និ. ១.១៦៨)។

អថ វា **ភវេនា**តិ ភវទិដ្ឋិយា។ ភវតិ សស្សតំ តិដ្ឋតីតិ បវត្តនតោ សស្សតទិដ្ឋិ ភវទិដ្ឋីតិ វុច្ចតិ, ភវទិដ្ឋិ ឯវេត្ថ ឧត្តរបទលោបេន ភវតណ្ហាតិអាទីសុ វិយ ភវោតិ វុត្តោ។ ភវទិដ្ឋិវសេន ច ឯកច្ចេ ភវវិសេសំយេវ កិលេសានំ វូបសន្តវុត្តិយា អាយុនោ ច ទីឃាវាសតាយ និច្ចាទិសភាវំ ភវវិមោក្ខំ មញ្ញន្តិ, សេយ្យថាបិ ពកោ ព្រហ្មា “ឥទំ និច្ចំ, ឥទំ ធុវំ, ឥទំ សស្សតំ, ឥទំ អវិបរិណាមធម្ម”ន្តិ (ម. និ. ១.៥០១) អវោច។ តេសមេវំ វិបរីតគាហីនំ អនិស្សរណេ និស្សរណទិដ្ឋីនំ កុតោ ភវវិមោក្ខោ។ តេនាហ ភគវា – “**សព្ពេ តេ ‘អវិប្បមុត្តា ភវស្មា’តិ វទាមី**”តិ។

វិភវេនាតិ ឧច្ឆេទេន។ ***ភវស្ស និស្សរណមាហំសូ***តិ សព្ពភវតោ និគ្គមនំ និគ្គន្តិំ សំសារសុទ្ធឹ វទឹសុ។ តេ ហិ “ភវេន ភវស្ស វិប្បមោក្ខោ”តិ វទន្តានំ វាទំ អននុជានន្តា ភវូបច្ឆេទេន និស្សរណំ បដិជានឹសុ។ ***វិភវេនា***តិ វា ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា។ វិភវតិ វិនស្សតិ ឧច្ឆិជ្ជតិ អត្តា ច លោកោ ចាតិ បវត្តនតោ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ វុត្តនយេន “វិភវោ”តិ វុច្ចតិ។ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិវសេន ហិ សត្តា អធិមុច្ចិត្វា តត្ថ តត្ថ ឧប្បន្នា ឧច្ឆិជ្ជន្តិ, សា ឯវ សំសារសុទ្ធីតិ ឧច្ឆេទវាទិនោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “យតោ ខោ ភោ អយំ អត្តា រូបី ចាតុមហាភូតិកោ…បេ…. នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ, ឯត្តាវតា ខោ ភោ អយំ អត្តា សម្មា សមុច្ឆិន្នោ ហោតី”តិ (ទី. និ. ១.៨៥)។

តថា –

> “នត្ថិ, មហារាជ, ទិន្នំ, នត្ថិ យិដ្ឋំ នត្ថិ ហុតំ…បេ…. ពាលេ ច បណ្ឌិតេ ច កាយស្ស ភេទា ឧច្ឆិជ្ជន្តិ វិនស្សន្តិ ន ហោន្តិ បរំ មរណា”តិ ច (ទី. និ. ១.១៧១)។

តេសម្បិ ឯវំ វិបរីតគាហីនំ កុតោ ភវនិស្សរណំ។ តេនាហ ភគវា – “**សព្ពេ តេ ‘អនិស្សដា ភវស្មា’តិ វទាមី**”តិ។ ន ហិ អរិយមគ្គភាវនាយ អនវសេសកិលេសំ អសមុគ្ឃាតេត្វា កទាចិបិ ភវតោ និស្សរណវិមុត្តិ សម្ភវតិ។ តថា ហិ តេសំ សមណព្រាហ្មណានំ យថាភូតាវពោធាភាវតោ “អត្ថិ នត្ថី”តិ អន្តទ្វយនិបតិតានំ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន សម្បរិតសិតវិប្ផន្ទិតមត្តំ, យតោ តេ ទិដ្ឋិគតិកា បវត្តិហេតូសុបិ សម្មូឡ្ហា សក្កាយភូមិយំ សុនិខាតេ វិបរីតទស្សនថម្ភេ តណ្ហាពន្ធនេន ពទ្ធា គទ្ទូលពន្ធនា វិយ សា ន វិជហន្តិ ពន្ធនដ្ឋានំ, កុតោ នេសំ វិមោក្ខោ?

យេ បន ចតុសច្ចវិភាវនេន បវត្តិអាទីសុ អសម្មោហតោ តំ អន្តទ្វយំ អនុបគម្ម មជ្ឈិមំ បដិបទំ សមារូឡ្ហា, តេសំយេវ ភវវិប្បមោក្ខោ និស្សរណញ្ចាតិ ទស្សេន្តោ សត្ថា “**ឧបធី ហី**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឧបធិន្តិ**

ខន្ធាទិឧបធី។ **ហី**តិ និបាតមត្តំ។ **បដិច្ចា**តិ និស្សាយ, បច្ចយំ កត្វា។ **ទុក្ខ**ន្តិ ជាតិអាទិ ទុក្ខំ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យត្ថិមេ ទិដ្ឋិគតិកា វិមោក្ខសញ្ញិនោ, តត្ថ ខន្ធកិលេសាភិសង្ខារូបធយោ អធិគតា, កុតោ តត្ថ ទុក្ខនិស្សរណំ? យត្រ ហិ កិលេសា, តត្រាភិសង្ខារសម្ភវតោ ភវបពន្ធស្ស អវិច្ឆេទោយេវាតិ វដ្ដទុក្ខស្ស អនិវត្តិ។ តេន វុត្តំ – “ឧបធិញ្ហិ បដិច្ច ទុក្ខមិទំ សម្ភោតី”តិ។

ឥទានិ យំ បរមត្ថតោ ទុក្ខស្ស និស្សរណំ, តំ ទស្សេតុំ, “**សព្ពុបាទានក្ខយា នត្ថិ ទុក្ខស្ស សម្ភវោ**”តិ វុត្តំ។ តត្ថ **សព្ពុបាទានក្ខយា**តិ កាមុបាទានំ ទិដ្ឋុបាទានំ សីលព្ពតុបាទានំ អត្តវាទុបាទានន្តិ សព្ពេសំ ឥមេសំ ចតុន្នម្បិ ឧបាទានានំ អរិយមគ្គាធិគមេន អនវសេសប្បហានតោ។ តត្ថ ទិដ្ឋុបាទានំ សីលព្ពតុបាទានំ អត្តវាទុបាទានន្តិ ឥមានិ តីណិ ឧបាទានានិ សោតាបត្តិមគ្គេន ខីយន្តិ, អនុប្បត្តិធម្មតំ អាបជ្ជន្តិ។ កាមុបាទានំ អបាយគមនីយំ បឋមេន, កាមរាគភូតំ ឱឡារិកំ ទុតិយេន, សុខុមំ តតិយេន, រូបរាគារូបរាគប្បហានំ ចតុត្ថេនាតិ ចតូហិបិ មគ្គេហិ ខីយតិ, អនុប្បត្តិធម្មតំ អាបជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ។ **នត្ថិ ទុក្ខស្ស សម្ភវោ**តិ ឯវំ សព្ពសោ ឧបាទានក្ខយា តទេកដ្ឋតាយ សព្ពស្សបិ កិលេសគណស្ស អនុប្បាទនតោ អប្បមត្តកស្សបិ វដ្ដទុក្ខស្ស សម្ភវោ បាតុភាវោ នត្ថិ។

ឯវំ ភគវា ហេតុនា សទ្ធឹ បវត្តឹ និវត្តិញ្ច ទស្សេត្វា “ឥមំ នយំ អជានន្តោ អយំ សត្តលោកោ វដ្ដតោបិ សីសំ ន ឧក្ខិបតី”តិ ទស្សេន្តោ “**លោកមិមំ បស្ស**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **លោកមិមំ បស្ស**តិ អត្តនោ ពុទ្ធចក្ខុនា បច្ចក្ខតោ វិសយភាវស្ស ឧបគតត្តា “លោកមិមំ បស្ស”តិ ភគវាទស្សនកិរិយាយ និយោជេន្តោ អត្តានមេវាលបតិ។ **បុថូ**តិ ពហូ, វិសុំ វិសុំ វា។ **អវិជ្ជាយ បរេតា**តិ “ទុក្ខេ អញ្ញាណ”ន្តិអាទិនា (ធ. ស. ១១០៦; វិភ. ២២៦) នយេន វុត្តាយ ចតុសច្ចបដិច្ឆាទិកាយ អវិជ្ជាយ អភិភូតា។ **ភូតា**តិ កម្មកិលេសេហិ ជាតា និព្ពត្តា។ **ភូតរតា**តិ ភូតេសុ មាតាបិតុបុត្តទារាទិសញ្ញាយ អញ្ញសត្តេសុ តណ្ហាយ រតា, ភូតេ វា ខន្ធបញ្ចកេ អនិច្ចាសុភទុក្ខានត្តសភាវេ តំសភាវានវពោធតោ ឥត្ថិបុរិសាទិបរិកប្បវសេន និច្ចាទិវសេន អត្តត្តនិយគាហវសេន ច អភិរតា។ **ភវា អបរិមុត្តា**តិ យថាវុត្តេន តណ្ហាទិដ្ឋិគាហេន ភវតោ សំសារតោ ន បរិមុត្តា។

ឯត្ថ ច “លោកមិម”ន្តិ បឋមំ តាវ សកលម្បិ សត្តនិកាយំ សាមញ្ញតោ ឯកត្តំ ឧបនេន្តោ ឯកវចនេន អនោធិសោ គហណំ ទីបេត្វា “ស្វាយំ លោកោ ភវយោនិគតិឋិតិសត្តាវាសាទិវសេន ចេវ តត្ថាបិ តំតំសត្តនិកាយាទិវសេន ច អនេកភេទភិន្នោ បច្ចេកំ មយា វោលោកិតោ”តិ អត្តនោ ពុទ្ធចក្ខុញាណានុភាវំ បកាសេន្តោ សត្ថា បុន វចនភេទំ កត្វា ពហុវចនេន ឱធិសោ គហណំ ទីបេតិ “បុថូ អវិជ្ជាយ បរេតា ភូតា”តិអាទិនា។ ឯវញ្ច កត្វា “លោកមិម”ន្តិ ឧបយោគវចនំ កត្វា “អវិជ្ជាយ បរេតា”តិអាទិនា បច្ចត្តពហុវចននិទ្ទេសោបិ អវិរុទ្ធោ ហោតិ ភិន្នវាក្យត្តា។ កេចិ បន ឯកវាក្យតាធិប្បាយេន “អវិជ្ជាយ បរេតំ ភូតំ ភូតរតំ ភវា អបរិមុត្ត”ន្តិ បឋន្តិ, វិភត្តិភេទវសេនេវ បន បុរាណបាឋោ។

ឥទានិ យេន ឧបាយេន ភវវិប្បមោក្ខោ ហោតិ, តំ សព្ពំ តិត្ថិយានំ អវិសយភូតំ ពុទ្ធគោចរំ វិបស្សនាវីថិំ ទស្សេន្តោ “**យេ ហិ កេចី**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យេ ហិ កេចិ ភវា**តិ កាមភវាទិ សញ្ញីភវាទិ ឯកវោការភវាទិវិភាគេន នានាភេទភិន្នា សាតវន្តោ វា អសាតវន្តោ វា ទីឃាយុកា វា ឥត្តរក្ខណា វា យេ ហិ កេចិ ភវា។ **សព្ពធី**តិ ឧទ្ធំ អធោ តិរិយន្តិ អាទិវិភាគេន សព្ពត្ថ។ **សព្ពត្ថតាយា**តិ សគ្គាបាយមនុស្សាទិវិភាគេន។ **សព្ពេ តេ**តិអាទីសុ សព្ពេបិ តេ ភវា រូបវេទនាទិធម្មា ហុត្វា អភាវដ្ឋេន **អនិច្ចា**, ឧទយព្ពយបដិបីឡិតត្តា **ទុក្ខា,** ជរាយ មរណេន ចាតិ ទ្វិធា វិបរិណាមេតព្ពតាយ **វិបរិណាមធម្មា។ ឥតិ**សទ្ទោ អាទិអត្ថោ បការត្ថោ វា, តេន អនត្តលក្ខណម្បិ សង្គហេត្វា អវសវត្តនដ្ឋេន អនត្តា, វិបរិណាមធម្មតាយ វា អវសវត្តនដ្ឋេន អនត្តាតិ វុត្តា។

ឯវំ លក្ខណត្តយបដិវិជ្ឈនាការេន **ឯតំ** ភវសង្ខាតំ ខន្ធបញ្ចកំ **យថាភូតំ** អវិបរីតំ **សម្មប្បញ្ញាយ** សម្មាញាយេន វិបស្សនាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ **បស្សតោ** បរិញ្ញាភិសមយាទិវសេន បដិវិជ្ឈតោ “ភវោ និច្ចោ”តិ អាទិនយប្បវត្តា ភវេសុ **តណ្ហា បហីយតិ,** អគ្គមគ្គុប្បត្តិសមកាលមេវ អនវសេសំ និរុជ្ឈតិ, ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា សព្ពសោ បហីនត្តា **វិភវំ** វិច្ឆេទំ **នាភិនន្ទតិ** ន បត្ថេតិ។ ឯវំភូតស្ស តស្ស យា កាមតណ្ហាទិវសេន អដ្ឋសតភេទា អវត្ថាទិវិភាគេន អនន្តភេទា ច, តាសំ **សព្ពសោ** សព្ពប្បការេន **តណ្ហានំ ខយា** បហានា, តទេកដ្ឋតាយ សព្ពស្សបិ សំកិលេសបក្ខស្ស **អសេសំ** និស្សេសំ **វិរាគេន** អរិយមគ្គេន យោ អនុប្បាទនិរោធោ, តំ **និព្ពាន**ន្តិ។

ឯវំ តណ្ហាយ បហានមុខេន សឧបាទិសេសនិព្ពានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អនុបាទិសេសនិព្ពានំ ទស្សេន្តោ “**តស្ស និព្ពុតស្ស**”តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – យោ សោ សព្ពសោ តណ្ហានំ ខយា កិលេសបរិនិព្ពានេន និព្ពុតោ វុត្តនយេន ភិន្នកិលេសោ ខីណាសវភិក្ខុ, **តស្ស និព្ពុតស្ស ភិក្ខុនោ អនុបាទា** ឧបាទានាភាវតោ កិលេសាភិសង្ខារមារានំ វា អគ្គហណតោ **បុនព្ភវោ ន ហោតិ,** អាយតឹ បដិសន្ធិវសេន ឧបបត្តិភវោ នត្ថិ។ ឯវំភូតេន ច

តេន **អភិភូតោ មារោ**, អរិយមគ្គក្ខណេ កិលេសមារោ អភិសង្ខារមារោ ទេវបុត្តមារោ ច ចរិមកចិត្តក្ខណេ ខន្ធមារោ មច្ចុមារោ ចាតិ បញ្ចវិធោ មារោ អភិភូតោ បរាជិតោ, បុន សីសំ ឧក្ខិបិតុំ អប្បទានេន និព្ពិសេវនោ កតោ, យតោ តេន វិជិតោ សង្គាមោ មារេហិ តត្ថ តត្ថ បវត្តិតោ។ ឯវំ **វិជិតសង្គាមោ** បន ឥដ្ឋាទីសុ សព្ពេសុ វិការាភាវេន តាទិលក្ខណប្បត្តិយា **តាទី** អរហា **សព្ពភវានិ** យថាវុត្តភេទេ សព្ពេបិ ភវេ **ឧបច្ចគា** សមតិក្កន្តោ, ន យត្ថ កត្ថចិ សង្ខំ ឧបេតិ, អញ្ញទត្ថុ អនុបាទានោ វិយ ជាតវេទោ បរិនិព្ពានតោ ឧទ្ធំ អបញ្ញត្តិកោវ ហោតីតិ។ ឥតិ ភគវា ឥមំ មហាឧទានំ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា កូដំ គហេត្វា និដ្ឋបេសិ។

ទសមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច នន្ទវគ្គវណ្ណនា។

៤. មេឃិយវគ្គោ

១. មេឃិយសុត្តវណ្ណនា

៣១. មេឃិយវគ្គស្ស បឋមេ **ចាលិកាយ**ន្តិ ឯវំ នាមកេ នគរេ។ តស្ស កិរ នគរស្ស ទ្វារដ្ឋានំ មុញ្ចិត្វា សមន្តតោ ចលបង្កំ ហោតិ, តំ ចលបង្កំ និស្សាយ ឋិតត្តា ឱលោកេន្តានំ ចលមានំ វិយ ឧបដ្ឋាតិ, តស្មា “ចាលិកា”តិ វុច្ចតិ។ **ចាលិកេ បព្ពតេ**តិ តស្ស នគរស្ស អវិទូរេ ឯកោ បព្ពតោ, សោបិ សព្ពសេតត្តា កាឡបក្ខឧបោសថេ ឱលោកេន្តានំ ចលមានោ វិយ ឧបដ្ឋាតិ, តស្មា “ចាលិកបព្ពតោ”តិ សង្ខំ គតោ។ តត្ថ ភគវតោ មហន្តំ វិហារំ ការយឹសុ, ភគវា តទា តំ នគរំ គោចរគាមំ កត្វា តស្មឹ ចាលិកបព្ពតមហាវិហារេ វិហរតិ។ តេន វុត្តំ – “ចាលិកាយំ វិហរតិ ចាលិកេ បព្ពតេ”តិ។ **មេឃិយោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ **ឧបដ្ឋាកោ ហោតី**តិ បរិចារកោ ហោតិ។ ភគវតោ ហិ បឋមពោធិយំ ឧបដ្ឋាកា អនិពទ្ធា អហេសុំ, ឯកទា នាគសមាលោ, ឯកទា នាគិតោ, ឯកទា ឧបវានោ, ឯកទា សុនក្ខត្តោ, តទាបិ មេឃិយត្ថេរោវ ឧបដ្ឋាកោ។ តេនាហ – “តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា មេឃិយោ ភគវតោ ឧបដ្ឋាកោ ហោតី”តិ។

ជន្តុគាមន្តិ ឯវំ នាមកំ តស្សេវ វិហារស្ស អបរំ គោចរគាមំ។ “ជត្តុគាម”ន្តិបិ បាឋោ។ **កិមិកាឡាយា**តិ កាឡកិមីនំ ពហុលតាយ “កិមិកាឡា”តិ លទ្ធនាមាយ នទិយា។ **ជង្ឃាវិហារ**ន្តិ ចិរនិសជ្ជាយ ជង្ឃាសុ ឧប្បន្នកិលមថវិនោទនត្ថំ វិចរណំ។ **បាសាទិក**ន្តិ អភិរូបរុក្ខតាយ សិនិទ្ធបត្តតាយ ច បស្សន្តានំ បសាទមាវហតីតិ បាសាទិកំ។ សន្ទច្ឆាយតាយ មនុញ្ញភូមិភាគតាយ ច **មនុញ្ញំ**។ អន្តោ បវិដ្ឋានំ បីតិសោមនស្សជននដ្ឋេន ចិត្តំ រមេតីតិ **រមណីយំ។ អល**ន្តិ បរិយត្តំ, យុត្តន្តិបិ អត្ថោ។ **បធានត្ថិកស្សា**តិ យោគេន ភាវនាយ អត្ថិកស្ស។ **បធានាយា**តិ សមណធម្មករណាយ។ **អាគច្ឆេយ្យាហ**ន្តិ អាគច្ឆេយ្យំ អហំ។ ថេរេន កិរ បុព្ពេ តំ ឋានំ អនុបដិបាដិយា បញ្ច ជាតិសតានិ រញ្ញា ឯវ សតា អនុភូតំ ឧយ្យានំ អហោសិ, តេនស្ស ទិដ្ឋមត្តេយេវ តត្ថ វិហរិតុំ ចិត្តំ នមិ។ **អាគមេហិ តាវា**តិ សត្ថា ថេរស្ស វចនំ សុត្វា ឧបធារេន្តោ “ន តាវស្ស ញាណំ បរិបាកំ គត”ន្តិ ញត្វា បដិក្ខិបន្តោ ឯវមាហ ។ **ឯកកម្ហិ តាវា**តិ ឥទំ បនស្ស “ឯវមយំ គច្ឆន្តោបិ កម្មេ អនិប្ផជ្ជមានេ និរាសង្កោ ហុត្វា បេមវសេន បុន អាគច្ឆិស្សតី”តិ ចិត្តមទ្ទវជននត្ថំ អាហ។ **យាវ អញ្ញោបិ កោចិ ភិក្ខុ អាគច្ឆតី**តិ អញ្ញោ កោចិ ភិក្ខុ មម សន្តិកំ យាវ អាគច្ឆតិ, តាវ អាគមេហីតិ អត្ថោ។ “កោចិ ភិក្ខុ ទិស្សតី”តិបិ បាឋោ។ “អាគច្ឆតូ”តិបិ បឋន្តិ, តថា “ទិស្សតូ”តិ។

នត្ថិ កិញ្ចិ ឧត្តរិ ករណីយន្តិ ចតូសុ សច្ចេសុ ចតូហិ មគ្គេហិ បរិញ្ញាទីនំ សោឡសន្នំ កិច្ចានំ កតត្តា, អភិសម្ពោធិយា វា អធិគតត្តា តតោ អញ្ញំ ឧត្តរិ ករណីយំ នាម នត្ថិ។ **នត្ថិ កតស្ស វា បតិចយោ**តិ កតស្ស វា បុន បតិចយោបិ នត្ថិ។ ន ហិ ភាវិតមគ្គោ បុន ភាវីយតិ, បហីនកិលេសានំ វា បុន បហានេន កិច្ចំ អត្ថិ។ **អត្ថិ កតស្ស បតិចយោ**តិ មយ្ហំ សន្តានេ និប្ផាទិតស្ស សីលាទិធម្មស្ស អរិយមគ្គស្ស អនធិគតត្តា តទត្ថំ បុន វឌ្ឍនសង្ខាតោ បតិចយោ អត្ថិ, ឥច្ឆិតព្ពោតិ អត្ថោ។ **បធានន្តិ ខោ មេឃិយ វទមានំ កិន្តិ វទេយ្យាមា**តិ “សមណធម្មំ ករោមី”តិ តំ វទមានំ មយំ អញ្ញំ កឹ នាម វទេយ្យាម?

ទិវាវិហារំ និសីទីតិ ទិវាវិហារត្ថាយ និសីទិ។ និសិន្នោ ច យស្មឹ មង្គលសិលាបដ្ដេ បុព្ពេ អនុបដិបាដិយា បញ្ច ជាតិសតានិ រាជា ហុត្វា ឧយ្យានកីឡំ កីឡន្តោ វិវិធនាដកបរិវារោ និសិន្នបុព្ពោ, តស្មឹយេវ ឋានេ និសីទិ។ អថស្ស និសិន្នកាលតោ បដ្ឋាយ សមណភាវោ វិគតោ វិយ អហោសិ, រាជវេសំ គហេត្វា នាដកបរិវារបរិវុតោ សេតច្ឆត្តស្ស ហេដ្ឋា មហារហេ បល្លង្កេ និសិន្នោ វិយ ជាតោ។ អថស្ស តំ សម្បត្តិំ អស្សាទយតោ កាមវិតក្កោ ឧទបាទិ។ សោ តស្មឹយេវ ខណេ សហោឌ្ឍំ គហិតេ ទ្វេ ចោរេ អានេត្វា បុរតោ ឋបិតេ វិយ អទ្ទស។ តេសុ ឯកស្ស វធំ អាណាបនវសេន ព្យាបាទវិតក្កោ ឧប្បជ្ជិ, ឯកស្ស ពន្ធនំ អាណាបនវសេន វិហឹសាវិតក្កោ, ឯវំ សោ លតាជាលេន រុក្ខោ វិយ មធុមក្ខិកាហិ មធុឃាតកោ វិយ ច អកុសលវិតក្កេហិ បរិក្ខិត្តោ សម្បរិកិណ្ណោ អហោសិ។ តំ សន្ធាយ “**អថ ខោ អាយស្មតោ មេឃិយស្សា**”តិអាទិ វុត្តំ។

អច្ឆរិយំ វត ភោតិ គរហណច្ឆរិយំ នាម កិរេតំ យថា អាយស្មា អានន្ទោ ភគវតោ វលិយគត្តំ ទិស្វា អវោច “អច្ឆរិយំ, ភន្តេ, អព្ភុតំ, ភន្តេ”តិ (សំ. និ. ៥.៥១១)។ អបរេ បន “តស្មឹ សមយេ បុប្ផផលបល្លវាទីសុ លោភវសេន កាមវិតក្កោ, ខរស្សរានំ បក្ខិអាទីនំ សទ្ទស្សវនេន ព្យាបាទវិតក្កោ, លេឌ្ឌុអាទីហិ តេសំ បដិពាហនាធិប្បាយេន វិហឹសាវិតក្កោ, ‘ឥធេវាហំ វសេយ្យ’ន្តិ តត្ថ សាបេក្ខតាវសេន កាមវិតក្កោ, វនចរកេ តត្ថ តត្ថ ទិស្វា តេសុ ចិត្តទុព្ភនេន ព្យាបាទវិតក្កោ, តេសំ វិហេឋនាធិប្បាយេន វិហឹសាវិតក្កោ តស្ស ឧប្បជ្ជី”តិបិ វទន្តិ។ យថា វា តថា វា

តស្ស មិច្ឆាវិតក្កុប្បត្តិយេវ អច្ឆរិយការណំ។ **អន្វាសត្តា**តិ អនុលគ្គា វោកិណ្ណា។ អត្ថនិ គរុម្ហិ ច ឯកត្តេបិ ពហុវចនំ ទិស្សតិ។ “អនុសន្តោ”តិបិ បាឋោ។

យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ ឯវំ មិច្ឆាវិតក្កេហិ សម្បរិកិណ្ណោ កម្មដ្ឋានសប្បាយំ កាតុំ អសក្កោន្តោ “ឥទំ វត ទិស្វា ទីឃទស្សី ភគវា បដិសេធេសី”តិ សល្លក្ខេត្វា “ឥមំ ការណំ ទសពលស្ស អារោចេស្សាមី”តិ និសិន្នាសនតោ វុដ្ឋាយ យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។ ឧបសង្កមិត្វា ច “**ឥធ មយ្ហំ, ភន្តេ**”តិអាទិនា អត្តនោ បវត្តិំ អារោចេសិ។

តត្ថ **យេភុយ្យេនា**តិ ពហុលំ អភិក្ខណំ។ **បាបកា**តិ លាមកា។ **អកុសលា**តិ អកោសល្លសម្ភូតា។ ទុគ្គតិសម្បាបនដ្ឋេន វា បាបកា, កុសលបដិបក្ខតាយ អកុសលា។ វិតក្កេតិ ឩហតិ អារម្មណំ ចិត្តំ អភិនិរោបេតីតិ វិតក្កោ, កាមសហគតោ វិតក្កោ **កាមវិតក្កោ**, កិលេសកាមសម្បយុត្តោ វត្ថុកាមារម្មណោ វិតក្កោតិ អត្ថោ។ ព្យាបាទសហគតោ វិតក្កោ **ព្យាបាទវិតក្កោ**។ វិហឹសាសហគតោ វិតក្កោ **វិហឹសាវិតក្កោ**។ តេសុ កាមានំ អភិនន្ទនវសេន បវត្តោ នេក្ខម្មបដិបក្ខោ កាមវិតក្កោ, “ឥមេ សត្តា ហញ្ញន្តុ វា វិនស្សន្តុ វា មា វា អហេសុ”ន្តិ សត្តេសុ សម្បទុស្សនវសេន បវត្តោ មេត្តាបដិបក្ខោ ព្យាបាទវិតក្កោ, បាណិលេឌ្ឌុទណ្ឌាទីហិ សត្តានំ វិហេឋេតុកាមតាវសេន បវត្តោ ករុណាបដិបក្ខោ វិហឹសាវិតក្កោ។

កស្មា បនស្ស ភគវា តត្ថ គមនំ អនុជានិ? “អននុញ្ញាតោបិ ចាយំ មំ ឱហាយ គច្ឆិស្សតេវ, ‘បរិចារកាមតាយ មញ្ញេ ភគវា គន្តុំ ន ទេតី’តិ ចស្ស សិយា អញ្ញថត្តំ។ តទស្ស ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តេយ្យា”តិ អនុជានិ។

ឯវំ តស្មិំ អត្តនោ បវត្តិំ អារោចេត្វា និសិន្នេ អថស្ស ភគវា សប្បាយំ ធម្មំ ទេសេន្តោ “**អបរិបក្កាយ, មេឃិយ, ចេតោវិមុត្តិយា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អបរិបក្កាយា**តិ បរិបាកំ អប្បត្តាយ។ **ចេតោវិមុត្តិយា**តិ កិលេសេហិ ចេតសោ វិមុត្តិយា។ បុព្ពភាគេ ហិ តទង្គវសេន ចេវ វិក្ខម្ភនវសេន ច កិលេសេហិ ចេតសោ វិមុត្តិ ហោតិ, អបរភាគេ សមុច្ឆេទវសេន ចេវ បដិបស្សទ្ធិវសេន ច។ សាយំ វិមុត្តិ ហេដ្ឋា វិត្ថារតោ កថិតាវ, តស្មា តត្ថ វុត្តនយេន វេទិតព្ពា។ តត្ថ វិមុត្តិបរិបាចនីយេហិ ធម្មេហិ អាសយេ បរិបាចិតេ បពោធិតេ វិបស្សនាយ មគ្គគព្ភំ គណ្ហន្តិយា បរិបាកំ គច្ឆន្តិយា ចេតោវិមុត្តិ បរិបក្កា នាម ហោតិ, តទភាវេ អបរិបក្កា។

កតមេ បន វិមុត្តិបរិបាចនីយា ធម្មា? សទ្ធិន្ទ្រិយាទីនំ វិសុទ្ធិករណវសេន បន្នរស ធម្មា វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ –

“អស្សទ្ធេ បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ, សទ្ធេ បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ, បសាទនីយេ សុត្តន្តេ បច្ចវេក្ខតោ – ឥមេហិ តីហាការេហិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។

“កុសីតេ បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ, អារទ្ធវីរិយេ បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ, សម្មប្បធានេ បច្ចវេក្ខតោ – ឥមេហិ តីហាការេហិ វីរិយិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។

“មុដ្ឋស្សតី បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ, ឧបដ្ឋិតស្សតី បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ, សតិបដ្ឋានេ បច្ចវេក្ខតោ – ឥមេហិ តីហាការេហិ សតិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។

“អសមាហិតេ បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ, សមាហិតេ បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ, ឈានវិមោក្ខេ បច្ចវេក្ខតោ – ឥមេហិ តីហាការេហិ សមាធិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។

“ទុប្បញ្ញេ បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ, បញ្ញវន្តេ បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ, គម្ភីរញាណចរិយំ បច្ចវេក្ខតោ – ឥមេហិ តីហាការេហិ បញ្ញិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។

“ឥតិ ឥមេ បញ្ច បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ, បញ្ច បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ, បញ្ច សុត្តន្តេ បច្ចវេក្ខតោ – ឥមេហិ បន្នរសហិ អាការេហិ, ឥមានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ វិសុជ្ឈន្តី”តិ (បដិ. ម. ១.១៨៥)។

អបរេបិ បន្នរស ធម្មា វិមុត្តិបរិបាចនីយា – សទ្ធាបញ្ចមានិ ឥន្ទ្រិយានិ, អនិច្ចសញ្ញា ទុក្ខសញ្ញា អនត្តសញ្ញា បហានសញ្ញា វិរាគសញ្ញាតិ ឥមា បញ្ច និព្ពេធភាគិយា សញ្ញា, កល្យាណមិត្តតា សីលសំវរោ

អភិសល្លេខតា វីរិយារម្ភោ និព្ពេធិកបញ្ញាតិ។ តេសុ វិនេយ្យទមនកុសលោ សត្ថា វិនេយ្យស្ស មេឃិយត្ថេរស្ស អជ្ឈាសយវសេន ឥធ កល្យាណមិត្តតាទយោ វិមុត្តិបរិបាចនីយេ ធម្មេ ទស្សេន្តោ “**បញ្ច ធម្មា បរិបាកាយ សំវត្តន្តី**”តិ វត្វា តេ វិត្ថារេន្តោ “**ឥធ, មេឃិយ, ភិក្ខុ កល្យាណមិត្តោ ហោតី**”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **កល្យាណមិត្តោ**តិ កល្យាណោ ភទ្ទោ សុន្ទរោ មិត្តោ ឯតស្សាតិ កល្យាណមិត្តោ។ យស្ស សីលាទិគុណសម្បន្នោ “អឃស្ស ឃាតា, ហិតស្ស វិធាតា”តិ ឯវំ សព្ពាការេន ឧបការោ មិត្តោ ហោតិ, សោ បុគ្គលោ កល្យាណមិត្តោវ។ យថាវុត្តេហិ កល្យាណបុគ្គលេហេវ សព្ពិរិយាបថេសុ សហ អយតិ បវត្តតិ, ន វិនា តេហីតិ **កល្យាណសហាយោ**។កល្យាណបុគ្គលេសុ ឯវ ចិត្តេន ចេវ កាយេន ច និន្នបោណបព្ភារភាវេន បវត្តតីតិ **កល្យាណសម្បវង្កោ**។ បទត្តយេន កល្យាណមិត្តសំសគ្គេ អាទរំ ឧប្បាទេតិ។

តត្រិទំ កល្យាណមិត្តលក្ខណំ – ឥធ កល្យាណមិត្តោ សទ្ធាសម្បន្នោ ហោតិ សីលសម្បន្នោ សុតសម្បន្នោ ចាគសម្បន្នោ វីរិយសម្បន្នោ សតិសម្បន្នោ សមាធិសម្បន្នោ បញ្ញាសម្បន្នោ។ តត្ថ សទ្ធាសម្បត្តិយា សទ្ទហតិ តថាគតស្ស ពោធឹ កម្មផលញ្ច, តេន សម្មាសម្ពោធិហេតុភូតំ សត្តេសុ ហិតេសិតំ ន បរិច្ចជតិ។ សីលសម្បត្តិយា សព្រហ្មចារីនំ បិយោ ហោតិ មនាបោ គរុ ភាវនីយោ ចោទកោ បាបគរហី វត្តា វចនក្ខមោ, សុតសម្បត្តិយា សច្ចបដិច្ចសមុប្បាទាទិបដិសំយុត្តានំ គម្ភីរានំ កថានំ កត្តា ហោតិ, ចាគសម្បត្តិយា អប្បិច្ឆោ ហោតិ សន្តុដ្ឋោ បវិវិត្តោ អសំសដ្ឋោ, វីរិយសម្បត្តិយា អារទ្ធវីរិយោ ហោតិ សត្តានំ ហិតប្បដិបត្តិយា, សតិសម្បត្តិយា ឧបដ្ឋិតស្សតិ ហោតិ, សមាធិសម្បត្តិយា អវិក្ខិត្តោ ហោតិ សមាហិតចិត្តោ, បញ្ញាសម្បត្តិយា អវិបរីតំ ជានាតិ។ សោ សតិយា កុសលានំ ធម្មានំ គតិយោ សមន្វេសមានោ បញ្ញាយ សត្តានំ ហិតាហិតំ យថាភូតំ ជានិត្វា, សមាធិនា តត្ថ ឯកគ្គចិត្តោ ហុត្វា, វីរិយេន សត្តេ អហិតា និសេធេត្វា ហិតេ និយោជេតិ។ តេនាហ –

> “បិយោ គរុ ភាវនីយោ, វត្តា ច វចនក្ខមោ;
> គម្ភីរញ្ច កថំ កត្តា, នោ ចដ្ឋានេ និយោជយេ”តិ។ (អ. និ. ៧.៣៧);

អយំ បឋមោ ធម្មោ បរិបាកាយ សំវត្តតីតិ, អយំ កល្យាណមិត្តតាសង្ខាតោ ព្រហ្មចរិយវាសស្ស អាទិភាវតោ, សព្ពេសញ្ច កុសលានំ ធម្មានំ ពហុការតាយ បធានភាវតោ ច ឥមេសុ បញ្ចសុ ធម្មេសុ អាទិតោ វុត្តត្តា បឋមោ អនវជ្ជធម្មោ អវិសុទ្ធានំ សទ្ធាទីនំ វិសុទ្ធិករណវសេន ចេតោវិមុត្តិយា បរិបាកាយ សំវត្តតិ។ ឯត្ថ ច កល្យាណមិត្តស្ស ពហុការតា បធានតា ច “ឧបឌ្ឍមិទំ, ភន្តេ, ព្រហ្មចរិយស្ស យទិទំ កល្យាណមិត្តតា”តិ វទន្តំ ធម្មភណ្ឌាគារិកំ, “មា ហេវំ, អានន្ទា”តិ ទ្វិក្ខត្តុំ បដិសេធេត្វា, “សកលមេវ ហិទំ, អានន្ទ, ព្រហ្មចរិយំ, យទិទំ កល្យាណមិត្តតា កល្យាណសហាយតា”តិអាទិសុត្តបទេហិ (សំ. និ. ១.១២៩; ៥.២) វេទិតព្ពា។

បុន ចបរន្តិ បុន ច អបរំ ធម្មជាតំ។ **សីលវា**តិ ឯត្ថ កេនដ្ឋេន សីលំ? សីលនដ្ឋេន សីលំ។ កិមិទំ សីលនំ នាម? សមាធានំ, កាយកម្មាទីនំ សុសីល្យវសេន អវិប្បកិណ្ណតាតិ អត្ថោ។ អថ វា ឧបធារណំ, ឈានាទិកុសលានំ ធម្មានំ បតិដ្ឋានវសេន អាធារភាវោតិ អត្ថោ។ តស្មា សីលេតិ សីលតីតិ វា សីលំ។ អយំ តាវ សទ្ទលក្ខណនយេន សីលត្ថោ។ អបរេ បន “សិរដ្ឋោ សីតលដ្ឋោ សីលដ្ឋោ សំវរដ្ឋោ”តិ និរុត្តិនយេន អត្ថំ វណ្ណេន្តិ។ តយិទំ បារិបូរិតោ អតិសយតោ វា សីលំ អស្ស អត្ថីតិ សីលវា, សីលសម្បន្នោតិ អត្ថោ។

យថា ច សីលវា ហោតិ សីលសម្បន្នោ, តំ ទស្សេតុំ “**បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បាតិមោក្ខ**ន្តិ សិក្ខាបទសីលំ។ តញ្ហិ យោ នំ បាតិ រក្ខតិ, តំ មោក្ខេតិ មោចេតិ អាបាយិកាទីហិ ទុក្ខេហីតិ បាតិមោក្ខំ។ សំវរណំ សំវរោ, កាយវាចាហិ អវីតិក្កមោ។ បាតិមោក្ខមេវ សំវរោ បាតិមោក្ខសំវរោ, តេន សំវុតោ បិហិតកាយវាចោតិ បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ, ឥទមស្ស តស្មិំ សីលេ បតិដ្ឋិតភាវបរិទីបនំ។ **វិហរតី**តិ តទនុរូបវិហារសមង្គិភាវបរិទីបនំ។ **អាចារគោចរសម្បន្នោ**តិ ហេដ្ឋា បាតិមោក្ខសំវរស្ស, ឧបរិ វិសេសានំ យោគស្ស ច ឧបការកធម្មបរិទីបនំ។ **អណុមត្តេសុ វជ្ជេសុ ភយទស្សាវី**តិ បាតិមោក្ខសីលតោ អចវនធម្មតាបរិទីបនំ។ **សមាទាយា**តិ សិក្ខាបទានំ អនវសេសតោ អាទានបរិទីបនំ។ **សិក្ខតី**តិ សិក្ខាយ សមង្គិភាវបរិទីបនំ។ **សិក្ខាបទេសូ**តិ សិក្ខិតព្ពធម្មបរិទីបនំ។

អបរោ នយោ – កិលេសានំ ពលវភាវតោ, បាបកិរិយាយ សុករភាវតោ, បុញ្ញកិរិយាយ ច ទុក្ករភាវតោ ពហុក្ខត្តុំ អបាយេសុ បតនសីលោតិ បាតី, បុថុជ្ជនោ។ អនិច្ចតាយ វា ភវាទីសុ កម្មវេគក្ខិត្តោ ឃដីយន្តំ វិយ អនវដ្ឋានេន បរិព្ភមនតោ គមនសីលោតិ បាតី, មរណវសេន វា តម្ហិ តម្ហិ សត្តនិកាយេ អត្តភាវស្ស បតនសីលោតិ វា បាតី, សត្តសន្តានោ ចិត្តមេវ វា។ តំ បាតិនំ សំសារទុក្ខតោ មោក្ខេតីតិ បាតិមោក្ខំ។ ចិត្តស្ស

ហិ វិមោក្ខេន សត្តោ “វិមុត្តោ”តិ វុច្ចតិ។ វុត្តញ្ហិ “ចិត្តវោទានា សត្តា វិសុជ្ឈន្តី”តិ (សំ. និ. ៣.១០០), “អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុត្ត”ន្តិ (មហាវ. ២៨) ច។

អថ វា អវិជ្ជាទិហេតុនា សំសារេ បតតិ គច្ឆតិ បវត្តតីតិ បាតិ, “អវិជ្ជានីវរណានំ សត្តានំ តណ្ហាសំយោជនានំ សន្ធាវតំ សំសរត”ន្តិ (សំ. និ. ២.១២៤) ហិ វុត្តំ។ តស្ស បាតិនោ សត្តស្ស តណ្ហាទិសំកិលេសត្តយតោ មោក្ខោ ឯតេនាតិ បាតិមោក្ខោ, “កណ្ឌេកាលោ”តិអាទីនំ វិយ សមាសសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។

អថ វា បាតេតិ វិនិបាតេតិ ទុក្ខេហីតិ បាតិ, ចិត្តំ។ វុត្តញ្ហិ “ចិត្តេន និយ្យតី លោកោ, ចិត្តេន បរិកស្សតី”តិ (សំ. និ. ១.៦២)។ តស្ស បាតិនោ មោក្ខោ ឯតេនាតិ បាតិមោក្ខោ។ បតតិ វា ឯតេន អបាយទុក្ខេ សំសារទុក្ខេ ចាតិ បាតិ, តណ្ហាទិសំកិលេសា។ វុត្តញ្ហិ – “តណ្ហា ជនេតិ បុរិសំ (សំ. និ. ១.៥៥-៥៧), តណ្ហាទុតិយោ បុរិសោ”តិ (ឥតិវុ. ១៥, ១០៥) ចាទិ។ តតោ បាតិតោ មោក្ខោតិ បាតិមោក្ខោ។

អថ វា បតតិ ឯត្ថាតិ បាតិ, ឆ អជ្ឈត្តិកពាហិរានិ អាយតនានិ។ វុត្តញ្ហិ – “ឆសុ លោកោ សមុប្បន្នោ, ឆសុ កុព្ពតិ សន្ថវ”ន្តិ (សុ. និ. ១៧១)។ តតោ ឆ អជ្ឈត្តិកពាហិរាយតនសង្ខាតបាតិតោ មោក្ខោតិ បាតិមោក្ខោ។ អថ វា បាតោ វិនិបាតោ អស្ស អត្ថីតិ បាតី, សំសារោ។ តតោ មោក្ខោតិ បាតិមោក្ខោ។

អថ វា សព្ពលោកាធិបតិភាវតោ ធម្មិស្សរោ ភគវា បតីតិ វុច្ចតិ, មុច្ចតិ ឯតេនាតិ មោក្ខោ។ បតិនោ មោក្ខោ តេន បញ្ញត្តត្តាតិ បតិមោក្ខោ, បតិមោក្ខោ ឯវ បាតិមោក្ខោ។ សព្ពគុណានំ វា តម្មូលភាវតោ ឧត្តមដ្ឋេន បតិ ច, សោ យថាវុត្តដ្ឋេន មោក្ខោ ចាតិ បតិមោក្ខោ, បតិមោក្ខោ ឯវ បាតិមោក្ខោ។ តថា ហិ វុត្តំ “បាតិមោក្ខន្តិអាទិមេតំ មុខមេត”ន្តិ វិត្ថារោ។

អថ វា **ប**តតិ បការេ, **អតី**តិ អច្ចន្តត្ថេ និបាតោ, តស្មា បការេហិ អច្ចន្តំ មោក្ខេតីតិ បាតិមោក្ខំ។ ឥទញ្ហិ សីលំ សយំ តទង្គវសេន, សមាធិសហិតំ បញ្ញាសហិតញ្ច វិក្ខម្ភនវសេន សមុច្ឆេទវសេន ច អច្ចន្តំ មោក្ខេតិ មោចេតីតិ បាតិមោក្ខំ។ បតិ មោក្ខោតិ វា បតិមោក្ខោ, តម្ហា តម្ហា វីតិក្កមទោសតោ បច្ចេកំ មោក្ខោតិ អត្ថោ។ បតិមោក្ខោ ឯវ បាតិមោក្ខោ។ មោក្ខោតិ វា និព្ពានំ, តស្ស មោក្ខស្ស បដិពិម្ពភូតោតិ បតិមោក្ខោ។ សីលសំវរោ ហិ សូរិយស្ស អរុណុគ្គមនំ វិយ និព្ពានស្ស ឧទយភូតោ តប្បដិភាគោ ច យថារហំ សំកិលេសនិព្ពាបនតោ។ បតិមោក្ខោ ឯវ បាតិមោក្ខោ។ បតិវត្តតិ មោក្ខេតិ ទុក្ខន្តិ វា បតិមោក្ខំ, បតិមោក្ខមេវ បាតិមោក្ខន្តិ ឯវំ តាវេត្ថ បាតិមោក្ខសទ្ទស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សំវរតិ បិទហតិ ឯតេនាតិ សំវរោ, បាតិមោក្ខមេវ សំវរោ បាតិមោក្ខសំវរោ។ អត្ថតោ បន តតោ តតោ វីតិក្កមិតព្ពតោ វិរតិយោ ចេតនា ច។ តេន បាតិមោក្ខសំវរេន ឧបេតោ សមន្នាគតោ បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោតិ វុត្តោ។ វុត្តញ្ហេតំ វិភង្គេ –

> “ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរេន ឧបេតោ ហោតិ សមុបេតោ ឧបាគតោ សមុបាគតោ ឧបបន្នោ សមុបបន្នោ សមន្នាគតោ, តេន វុច្ចតិ បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ”តិ (វិភ. ៥១១)។

វិហរតីតិ ឥរិយាបថវិហារេន វិហរតិ ឥរិយតិ វត្តតិ។

អាចារគោចរសម្បន្នោតិ វេឡុទានាទិមិច្ឆាជីវស្ស កាយបាគព្ភិយាទីនញ្ច អករណេន សព្ពសោ អនាចារំ វជ្ជេត្វា “កាយិកោ អវីតិក្កមោ វាចសិកោ អវីតិក្កមោ កាយិកវាចសិកោ អវីតិក្កមោ”តិ ឯវំ វុត្តភិក្ខុសារុប្បអាចារសម្បត្តិយា, វេសិយាទិអគោចរំ វជ្ជេត្វា បិណ្ឌបាតាទិអត្ថំ ឧបសង្កមិតុំ យុត្តដ្ឋានសង្ខាតេន គោចរេន ច សម្បន្នត្តា អាចារគោចរសម្បន្នោ។

អបិច យោ ភិក្ខុ សត្ថរិ សគារវោ សប្បតិស្សោ សព្រហ្មចារីសុ សគារវោ សប្បតិស្សោ ហិរោត្តប្បសម្បន្នោ សុនិវត្ថោ សុបារុតោ បាសាទិកេន អភិក្កន្តេន បដិក្កន្តេន អាលោកិតេន វិលោកិតេន សមិញ្ជិតេន បសារិតេន ឥរិយាបថសម្បន្នោ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ ភោជនេ មត្តញ្ញូ ជាគរិយមនុយុត្តោ សតិសម្បជញ្ញេន សមន្នាគតោ អប្បិច្ឆោ សន្តុដ្ឋោ បវិវិត្តោ អសំសដ្ឋោ អាភិសមាចារិកេសុ សក្កច្ចការី គរុចិត្តីការពហុលោ វិហរតិ, អយំ វុច្ចតិ អាចារសម្បន្នោ។

គោចរោ បន ឧបនិស្សយគោចរោ អារក្ខគោចរោ ឧបនិពន្ធគោចរោតិ តិវិធោ។ តត្ថ យោ ទសកថាវត្ថុគុណសមន្នាគតោ វុត្តលក្ខណោ កល្យាណមិត្តោ, យំ និស្សាយ អស្សុតំ សុណាតិ, សុតំ បរិយោទាបេតិ, កង្ខំ វិតរតិ, ទិដ្ឋឹ ឧជុំ ករោតិ, ចិត្តំ បសាទេតិ, យញ្ច អនុសិក្ខន្តោ សទ្ធាយ វឌ្ឍតិ , សីលេន, សុតេន, ចាគេន, បញ្ញាយ វឌ្ឍតិ, អយំ វុច្ចតិ **ឧបនិស្សយគោចរោ**។

យោ ភិក្ខុ អន្តរឃរំ បវិដ្ឋោ វីថឹ បដិបន្នោ ឱក្ខិត្តចក្ខុ យុគមត្តទស្សាវី ចក្ខុន្ទ្រិយសំវុតោវ គច្ឆតិ, ន ហត្ថឹ ឱលោកេន្តោ, ន អស្សំ, ន រថំ, ន បត្តឹ, ន ឥត្ថឹ, ន បុរិសំ ឱលោកេន្តោ, ន ឧទ្ធំ ឱលោកេន្តោ, ន អធោ ឱលោកេន្តោ, ន ទិសាវិទិសំ បេក្ខមានោ គច្ឆតិ, អយំ **អារក្ខគោចរោ**។

ឧបនិពន្ធគោចរោ បន ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, យត្ថ ភិក្ខុ អត្តនោ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធតិ, វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

> “កោ ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ គោចរោ សកោ បេត្តិកោ វិសយោ, យទិទំ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិ (សំ. និ. ៥.៣៧២)។

តត្ថ ឧបនិស្សយគោចរស្ស បុព្ពេ វុត្តត្តា ឥតរេសំ វសេនេត្ថ គោចរោ វេទិតព្ពោ។ ឥតិ យថាវុត្តាយ អាចារសម្បត្តិយា, ឥមាយ ច គោចរសម្បត្តិយា សមន្នាគតត្តា អាចារគោចរសម្បន្នោ។

អណុមត្តេសុ វជ្ជេសុ ភយទស្សាវីតិ អប្បមត្តកត្តា អណុប្បមាណេសុ អស្សតិយា អសញ្ចិច្ច អាបន្នសេខិយអកុសលចិត្តុប្បាទាទិភេទេសុ វជ្ជេសុ ភយទស្សនសីលោ។ យោ ហិ ភិក្ខុ បរមាណុមត្តំ វជ្ជំ អដ្ឋសដ្ឋិយោជនសតសហស្សុព្ពេធសិនេរុបព្ពតរាជសទិសំ កត្វា បស្សតិ, យោបិ សព្ពលហុកំ ទុព្ភាសិតមត្តំ បារាជិកសទិសំ កត្វា បស្សតិ, អយម្បិ អណុមត្តេសុ វជ្ជេសុ ភយទស្សាវី នាម។ **សមាទាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសូ**តិ យំកិញ្ចិ សិក្ខាបទេសុ សិក្ខិតព្ពំ, តំ សព្ពេន សព្ពំ សព្ពថា សព្ពំ អនវសេសំ សម្មា អាទិយិត្វា សិក្ខតិ, បវត្តតិ បរិបូរេតីតិ អត្ថោ។

អភិសល្លេខិកាតិ អតិវិយ កិលេសានំ សល្លេខនី, តេសំ តនុភាវាយ បហានាយ យុត្តរូបា។ **ចេតោវិវរណសប្បាយា**តិ ចេតសោ បដិច្ឆាទកានំ នីវរណានំ ទូរីភាវករណេន ចេតោវិវរណសង្ខាតានំ សមថវិបស្សនានំ សប្បាយា, សមថវិបស្សនាចិត្តស្សេវ វា វិវរណាយ បាកដីករណាយ វា សប្បាយា ឧបការិកាតិ ចេតោវិវរណសប្បាយា។

ឥទានិ យេន និព្ពិទាទិអាវហនេន អយំ កថា អភិសល្លេខិកា ចេតោវិវរណសប្បាយា ច នាម ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ “**ឯកន្តនិព្ពិទាយា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឯកន្តនិព្ពិទាយា**តិ ឯកំសេនេវ វដ្ដទុក្ខតោ និព្ពិន្ទនត្ថាយ។ **វិរាគាយ និរោធាយា**តិ តស្សេវ វិរជ្ជនត្ថាយ ច និរុជ្ឈនត្ថាយ ច។ **ឧបសមាយា**តិ សព្ពកិលេសូបសមាយ។ **អភិញ្ញាយា**តិ សព្ពស្សាបិ អភិញ្ញេយ្យស្ស អភិជាននាយ។ **សម្ពោធាយា**តិ ចតុមគ្គសម្ពោធាយ។ **និព្ពានាយា**តិ អនុបាទិសេសនិព្ពានាយ។ ឯតេសុ ហិ អាទិតោ តីហិ បទេហិ វិបស្សនា វុត្តា, ទ្វីហិ មគ្គោ, ទ្វីហិ និព្ពានំ វុត្តំ។ សមថវិបស្សនា អាទឹ កត្វា និព្ពានបរិយោសានោ អយំ សព្ពោ ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ ទសកថាវត្ថុលាភិនោ សិជ្ឈតីតិ ទស្សេតិ។

ឥទានិ តំ កថំ វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ “**អប្បិច្ឆកថា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អប្បិច្ឆោ**តិ ន ឥច្ឆោ, តស្ស កថា អប្បិច្ឆកថា, អប្បិច្ឆភាវប្បដិសំយុត្តា កថា វា អប្បិច្ឆកថា។ ឯត្ថ ច អត្រិច្ឆោ បាបិច្ឆោ មហិច្ឆោ អប្បិច្ឆោតិ ឥច្ឆាវសេន ចត្តារោ បុគ្គលា។ តេសុ អត្តនា យថាលទ្ធេន លាភេន អតិត្តោ ឧបរូបរិ លាភំ ឥច្ឆន្តោ **អត្រិច្ឆោ** នាម។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

> “ចតុព្ភិ អដ្ឋជ្ឈគមា, អដ្ឋាភិ ចាបិ សោឡស;
> សោឡសាភិ ច ទ្វត្តឹស, អត្រិច្ឆំ ចក្កមាសទោ;
> ឥច្ឆាហតស្ស បោសស្ស, ចក្កំ ភមតិ មត្ថកេ”តិ។ (ជា. ១.៥.១០៣);
>
> “អត្រិច្ឆា អតិលោភេន, អតិលោភមទេន ចា”តិ ច។ (ជា. ១.២.១៦៨);

លាភសក្ការសិលោកនិកាមយតាយ អសន្តគុណសម្ភាវនាធិប្បាយោ **បាបិច្ឆោ**។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

“តត្ថ កតមា កុហនា? លាភសក្ការសិលោកសន្និស្សិតស្ស បាបិច្ឆស្ស ឥច្ឆាបកតស្ស បច្ចយប្បដិសេវនសង្ខាតេន វា សាមន្តជប្បិតេន វា ឥរិយាបថស្ស វា អឋបនា”តិអាទិ (វិភ. ៨៦១)។

សន្តគុណសម្ភាវនាធិប្បាយោ បដិគ្គហណេ អមត្តញ្ញូ **មហិច្ឆោ**។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

“ឥធេកច្ចោ សទ្ធោ សមានោ ‘សទ្ធោតិ មំ ជនោ ជានាតូ’តិ ឥច្ឆតិ, សីលវា សមានោ ‘សីលវាតិ មំ ជនោ ជានាតូ’តិ ឥច្ឆតី”តិអាទិ (វិភ. ៨៥១)។

ទុត្តប្បិយតាយ ហិស្ស វិជាតមាតាបិ ចិត្តំ គហេតុំ ន សក្កោតិ។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

“អគ្គិក្ខន្ធោ សមុទ្ទោ ច, មហិច្ឆោ ចាបិ បុគ្គលោ;
សកដេហិ បច្ចយេ ទេន្តុ, តយោបេតេ អតប្បិយា”តិ។

ឯតេ បន អត្រិច្ឆតាទយោ ទោសេ អារកា បរិវជ្ជេត្វា សន្តគុណនិគូហនាធិប្បាយោ បដិគ្គហណេ ច មត្តញ្ញូ អប្បិច្ឆោ។ សោ អត្តនិ វិជ្ជមានម្បិ គុណំ បដិច្ឆាទេតុកាមតាយ សទ្ធោ សមានោ “សទ្ធោតិ មំ ជនោ ជានាតូ”តិ ន ឥច្ឆតិ, សីលវា, ពហុស្សុតោ, បវិវិត្តោ, អារទ្ធវីរិយោ, ឧបដ្ឋិតស្សតិ, សមាហិតោ, បញ្ញវា សមានោ “បញ្ញវាតិ មំ ជនោ ជានាតូ”តិ ន ឥច្ឆតិ។

ស្វាយំ បច្ចយប្បិច្ឆោ ធុតង្គប្បិច្ឆោ បរិយត្តិអប្បិច្ឆោ អធិគមប្បិច្ឆោតិ ចតុព្ពិធោ។ តត្ថ **ចតូសុ បច្ចយេសុ អប្បិច្ឆោ** បច្ចយទាយកំ ទេយ្យធម្មំ អត្តនោ ថាមញ្ច ឱលោកេត្វា សចេបិ ហិ ទេយ្យធម្មោ ពហុ ហោតិ, ទាយកោ អប្បំ ទាតុកាមោ, ទាយកស្ស វសេន អប្បមេវ គណ្ហាតិ។ ទេយ្យធម្មោ ចេ អប្បោ, ទាយកោ ពហុំ ទាតុកាមោ, ទេយ្យធម្មស្ស វសេន អប្បមេវ គណ្ហាតិ។ ទេយ្យធម្មោបិ ចេ ពហុ, ទាយកោបិ ពហុំ ទាតុកាមោ, អត្តនោ ថាមំ ញត្វា បមាណយុត្តមេវ គណ្ហាតិ។ ឯវរូបោ ហិ ភិក្ខុ អនុប្បន្នំ លាភំ ឧប្បាទេតិ, ឧប្បន្នំ លាភំ ថាវរំ ករោតិ, ទាយកានំ ចិត្តំ អារាធេតិ។ ធុតង្គសមាទានស្ស បន អត្តនិ អត្ថិភាវំ ន ជានាបេតុកាមោ **ធុតង្គប្បិច្ឆោ**។ យោ អត្តនោ ពហុស្សុតភាវំ ជានាបេតុំ ន ឥច្ឆតិ, អយំ **បរិយត្តិអប្បិច្ឆោ**។ យោ បន សោតាបន្នាទីសុ អញ្ញតរោ ហុត្វា សព្រហ្មចារីនម្បិ អត្តនោ សោតាបន្នាទិភាវំ ជានាបេតុំ ន ឥច្ឆតិ, អយំ **អធិគមប្បិច្ឆោ**។ ឯវមេតេសំ អប្បិច្ឆានំ យា អប្បិច្ឆតា, តស្សា សទ្ធិំ សន្ទស្សនាទិវិធិនា អនេកាការវោការអានិសំសវិភាវនវសេន, តប្បដិបក្ខស្ស អត្រិច្ឆាទិភេទស្ស ឥច្ឆាចារស្ស អាទីនវវិភាវនវសេន ច បវត្តា កថា **អប្បិច្ឆកថា**។

សន្តុដ្ឋិកថាតិ ឯត្ថ **សន្តុដ្ឋី**តិ សកេន អត្តនា លទ្ធេន តុដ្ឋិ សន្តុដ្ឋិ។ អថ វា វិសមំ បច្ចយិច្ឆំ បហាយ សមំ តុដ្ឋិ, សន្តុដ្ឋិ។ សន្តេន វា វិជ្ជមានេន តុដ្ឋិ សន្តុដ្ឋិ។ វុត្តញ្ចេតំ –

“អតីតំ នានុសោចន្តោ, នប្បជប្បមនាគតំ;
បច្ចុប្បន្នេន យាបេន្តោ, សន្តុដ្ឋោតិ បវុច្ចតី”តិ។

សម្មា វា ញាយេន ភគវតា អនុញ្ញាតវិធិនា បច្ចយេហិ តុដ្ឋិ សន្តុដ្ឋិ។ អត្ថតោ ឥតរីតរបច្ចយសន្តោសោ , សោ ទ្វាទសវិធោ ហោតិ។ កថំ ? ចីវរេ យថាលាភសន្តោសោ, យថាពលសន្តោសោ, យថាសារុប្បសន្តោសោតិ តិវិធោ, ឯវំ បិណ្ឌបាតាទីសុ។

តត្រាយំ បភេទវណ្ណនា – ឥធ ភិក្ខុ ចីវរំ លភតិ សុន្ទរំ វា អសុន្ទរំ វា, សោ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស ចីវរេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ បន បកតិទុព្ពលោ វា ហោតិ អាពាធជរាភិភូតោ វា, គរុំ ចីវរំ បារុបន្តោ កិលមតិ, សោ សភាគេន ភិក្ខុនា សទ្ធិំ តំ បរិវត្តេត្វា លហុកេន យាបេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស ចីវរេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ បណ្ឌចីវរាទីនំ អញ្ញតរំ មហគ្ឃចីវរំ លភិត្វា “ឥទំ ថេរានំ ចិរបព្ពជិតានំ, ឥទំ ពហុស្សុតានំ អនុរូបំ, ឥទំ គិលានានំ ទុព្ពលានំ, ឥទំ អប្បលាភីនំ វា ហោតូ”តិ តេសំ ទត្វា អត្តនា សង្ការកូដាទិតោ នន្តកានិ ឧច្ចិនិត្វា សង្ឃាដិំ កត្វា តេសំ វា បុរាណចីវរានិ គហេត្វា ធារេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស ចីវរេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឥធ បន ភិក្ខុ បិណ្ឌបាតំ លភតិ លូខំ វា បណីតំ វា, សោ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ បន អាពាធិកោ ហោតិ, លូខំ បកតិវិរុទ្ធំ វា ព្យាធិវិរុទ្ធំ វា បិណ្ឌបាតំ ភុញ្ជិត្វា គាឡ្ហំ រោគាតង្កំ បាបុណាតិ, សោ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស ហត្ថតោ សប្បាយ

ភោជនំ ភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ **យថាពលសន្តោសោ** ។ អបរោ ភិក្ខុ បណីតំ បិណ្ឌបាតំ លភតិ, សោ "អយំ បិណ្ឌបាតោ ចិរបព្ពជិតាទីនំ អនុរូបោ"តិ ចីវរំ វិយ តេសំ ទត្វា, តេសំ វា សន្តកំ គហេត្វា, អត្តនា បិណ្ឌាយ ចរិត្វា, មិស្សកាហារំ វា បរិភុញ្ជន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

តថា បន ភិក្ខុនោ សេនាសនំ បាបុណាតិ មនាបំ វា អមនាបំ វា អន្តមសោ តិណកុដិកាបិ តិណសន្ថារកម្បិ, សោ តេនេវ សន្តុស្សតិ, បុន អញ្ញំ សុន្ទរតរំ វា បាបុណាតិ, តំ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស សេនាសនេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ បន អាពាធិកោ ហោតិ ទុព្ពលោ វា, សោ ព្យាធិវិរុទ្ធំ វា បកតិវិរុទ្ធំ វា សេនាសនំ លភតិ, យត្ថស្ស វសតោ អផាសុ ហោតិ, សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស សន្តកេ សប្បាយសេនាសនេ វសិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស សេនាសនេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ សុន្ទរំ សេនាសនំ បត្តម្បិ ន សម្បដិច្ឆតិ "បណីតសេនាសនំ បមាទដ្ឋាន"ន្តិ, មហាបុញ្ញតាយ វា លេណមណ្ឌបកូដាគារាទីនិ បណីតសេនាសនានិ លភតិ, សោ តានិ ចីវរាទីនិ វិយ ចិរបព្ពជិតាទីនំ ទត្វា យត្ថ កត្ថចិ វសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស សេនាសនេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

តថា បន ភិក្ខុ ភេសជ្ជំ លភតិ លូខំ វា បណីតំ វា, សោ តេនេវ តុស្សតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស គិលានបច្ចយេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ បន តេលេន អត្ថិកោ ផាណិតំ លភតិ, សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា, តស្ស ហត្ថតោ តេលំ គហេត្វា, ភេសជ្ជំ កត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស គិលានបច្ចយេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ មហាបុញ្ញោ ពហុំ តេលមធុផាណិតាទិបណីតភេសជ្ជំ លភតិ, សោ តំ ចីវរាទីនិ វិយ ចិរបព្ពជិតាទីនំ ទត្វា តេសំ អាភតេន យេន កេនចិ ភេសជ្ជំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ យោ បន ឯកស្មិំ ភាជនេ មុត្តហរីតកំ, ឯកស្មិំ ចតុមធុរំ ឋបេត្វា "គណ្ហថ, ភន្តេ, យទិច្ឆសី"តិ វុច្ចមានោ សចស្ស តេសុ អញ្ញតរេនបិ រោគោ វូបសម្មតិ , "មុត្តហរីតកំ នាម ពុទ្ធាទីហិ វណ្ណិតំ, បូតិមុត្តភេសជ្ជំ និស្សាយ បព្ពជ្ជា, តត្ថ តេ យាវជីវំ ឧស្សាហោ ករណីយោ"តិ (មហាវ. ១២៨) វចនមនុស្សរន្តោ ចតុមធុរំ បដិក្ខិបិត្វា មុត្តហរីតកេន ភេសជ្ជំ ករោន្តោ បរមសន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស គិលានបច្ចយេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

សោ ឯវំបភេទោ សព្ពោបិ សន្តោសោ សន្តុដ្ឋីតិ បវុច្ចតិ។ តេន វុត្តំ "អត្ថតោ ឥតរីតរបច្ចយសន្តោសោ"តិ។ ឥតរីតរសន្តុដ្ឋិយា សទ្ធិំ សន្ទស្សនាទិវិធិនា អានិសំសវិភាវនវសេន, តប្បដិបក្ខស្ស អត្រិច្ឆតាទិភេទស្ស ឥច្ឆាបកតត្តស្ស អាទីនវវិភាវនវសេន ច បវត្តា កថា **សន្តុដ្ឋិកថា**។ ឥតោ បរាសុបិ កថាសុ ឯសេវ នយោ, វិសេសមត្តមេវ វក្ខាម។

បវិវេកកថាតិ ឯត្ថ កាយវិវេកោ ចិត្តវិវេកោ ឧបធិវិវេកោតិ តយោ វិវេកា។ តេសុ ឯកោ គច្ឆតិ, ឯកោ តិដ្ឋតិ, ឯកោ និសីទតិ, ឯកោ សេយ្យំ កប្បេតិ, ឯកោ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសតិ, ឯកោ បដិក្កមតិ, ឯកោ អភិក្កមតិ, ឯកោ ចង្កមំ អធិដ្ឋាតិ, ឯកោ ចរតិ, ឯកោ វិហរតីតិ ឯវំ សព្ពិរិយាបថេសុ សព្ពកិច្ចេសុ គណសង្គណិកំ បហាយ វិវិត្តវាសោ **កាយវិវេកោ** នាម។ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ បន **ចិត្តវិវេកោ** នាម។ និព្ពានំ **ឧបធិវិវេកោ** នាម។ វុត្តម្បេតំ –

> "កាយវិវេកោ ច វិវេកដ្ឋកាយានំ នេក្ខម្មាភិរតានំ, ចិត្តវិវេកោ ច បរិសុទ្ធចិត្តានំ បរមវោទានប្បត្តានំ, ឧបធិវិវេកោ ច និរុបធីនំ បុគ្គលានំ វិសង្ខារគតាន"ន្តិ (មហានិ. ៥៧)។

វិវេកោយេវ បវិវេកោ, បវិវេកប្បដិសំយុត្តា កថា **បវិវេកកថា**។

អសំសគ្គកថាតិ ឯត្ថ សវនសំសគ្គោ ទស្សនសំសគ្គោ សមុល្លបនសំសគ្គោ សម្ភោគសំសគ្គោ កាយសំសគ្គោតិ បញ្ច សំសគ្គា។ តេសុ ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ សុណាតិ "អសុកស្មិំ គាមេ វា និគមេ វា ឥត្ថី អភិរូបា ទស្សនីយា បាសាទិកា បរមាយ វណ្ណបោក្ខរតាយ សមន្នាគតា"តិ, សោ តំ សុត្វា សំសីទតិ វិសីទតិ, ន សក្កោតិ ព្រហ្មចរិយំ សន្ធារេតុំ, សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ ហីនាយាវត្តតិ, ឯវំ វិសភាគារម្មណសវនេន ឧប្បន្នកិលេសសន្ថវោ **សវនសំសគ្គោ** នាម។ ន ហេវ ខោ ភិក្ខុ សុណាតិ, អបិច ខោ សាមំ បស្សតិ ឥត្ថឹ អភិរូបំ ទស្សនីយំ បាសាទិកំ បរមាយ វណ្ណបោក្ខរតាយ សមន្នាគតំ, សោ តំ ទិស្វា សំសីទតិ វិសីទតិ, ន សក្កោតិ ព្រហ្មចរិយំ សន្ធារេតុំ, សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ ហីនាយាវត្តតិ, ឯវំ វិសភាគារម្មណទស្សនេន ឧប្បន្នកិលេសសន្ថវោ **ទស្សនសំសគ្គោ** នាម។ ទិស្វា បន អញ្ញមញ្ញំ អាលាបសល្លាបវសេន ឧប្បន្នោ កិលេសសន្ថវោ **សមុល្លបនសំសគ្គោ** នាម។ សហជគ្ឃនាទីនិបិ ឯតេនេវ សង្គណ្ហាតិ។ អត្តនោ បន សន្តកំ យំកិញ្ចិ មាតុគាមស្ស ទត្វា វា អទត្វា វា តេន ទិន្នស្ស វនភង្គិយាទិនោ

បរិភោគវសេន ឧប្បន្នកិលេសសន្ថវោ **សម្ភោគសំសគ្គោ** នាម។ មាតុគាមស្ស ហត្ថគ្គាហាទិវសេន ឧប្បន្នកិលេសសន្ថវោ **កាយសំសគ្គោ** នាម។ យោបិ ចេស –

> “គិហីហិ សំសដ្ឋោ វិហរតិ អននុលោមិកេន សំសគ្គេន សហសោកី សហនន្ទី សុខិតេសុ សុខិតោ, ទុក្ខិតេសុ ទុក្ខិតោ , ឧប្បន្នេសុ កិច្ចករណីយេសុ អត្តនា ឧយ្យោគំ អាបជ្ជតី”តិ (សំ. និ. ៣.៣; មហានិ. ១៦៤) –

ឯវំ វុត្តោ អននុលោមិកោ គិហិសំសគ្គោ, យោ ច សព្រហ្មចារីហិបិ កិលេសុប្បត្តិហេតុភូតោ សំសគ្គោ, តំ សព្ពំ បហាយ យ្វាយំ សំសារេ ចិរតរំ សំវេគំ, សង្ខារេសុ តិព្ពំ ភយសញ្ញំ, សរីរេ បដិកូលសញ្ញំ, សព្ពាកុសលេសុ ជិគុច្ឆាបុព្ពង្គមំ ហិរោត្តប្បំ, សព្ពកិរិយាសុ សតិសម្បជញ្ញន្តិ សព្ពំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា កមលទលេ ជលពិន្ទុ វិយ សព្ពត្ថ អលគ្គភាវោ, អយំ សព្ពសំសគ្គប្បដិបក្ខតាយ អសំសគ្គោ។ តប្បដិសំយុត្តា កថា **អសំសគ្គកថា**។

វីរិយារម្ភកថាតិ ឯត្ថ វីរស្ស ភាវោ, កម្មន្តិ វា វីរិយំ, វិធិនា ឦរយិតព្ពំ បវត្តេតព្ពន្តិ វា វីរិយំ, វីរិយញ្ច តំ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ កុសលានំ ធម្មានំ ឧបសម្បទាយ អារម្ភនំ វីរិយារម្ភោ។ ស្វាយំ កាយិកោ ចេតសិកោ ចាតិ ទុវិធោ, អារម្ភធាតុ, និក្កមធាតុ, បរក្កមធាតុ ចាតិ តិវិធោ; សម្មប្បធានវសេន ចតុព្ពិធោ។ សោ សព្ពោបិ យោ ភិក្ខុ គមនេ ឧប្បន្នំ កិលេសំ ឋានំ បាបុណិតុំ ន ទេតិ; ឋានេ ឧប្បន្នំ និសជ្ជំ, និសជ្ជាយ ឧប្បន្នំ សយនំ បាបុណិតុំ ន ទេតិ, តត្ថ តត្ថេវ អជបទេន ទណ្ឌេន កណ្ហសប្បំ ឧប្បីឡេត្វា គណ្ហន្តោ វិយ, តិខិណេន អសិនា អមិត្តំ គីវាយ បហរន្តោ វិយ ច សីសំ ឧក្ខិបិតុំ អទត្វា វីរិយពលេន និគ្គណ្ហាតិ, តស្សេវំ អារទ្ធវីរិយស្ស វសេន វេទិតព្ពោ។ តប្បដិសំយុត្តា កថា **វីរិយារម្ភកថា**។

សីលកថាទីសុ ទុវិធំ សីលំ លោកិយំ លោកុត្តរញ្ច។ តត្ថ លោកិយំ បាតិមោក្ខសំវរាទិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ, លោកុត្តរំ មគ្គសីលំ ផលសីលញ្ច។ តថា វិបស្សនាយ បាទកភូតា សហ ឧបចារេន អដ្ឋ សមាបត្តិយោ លោកិយោ សមាធិ, មគ្គសម្បយុត្តោ បនេត្ថ លោកុត្តរោ សមាធិ នាម។ តថា **បញ្ញា**បិ លោកិយា សុតមយា ចិន្តាមយា ឈានសម្បយុត្តា វិបស្សនាញាណញ្ច។ វិសេសតោ បនេត្ថ វិបស្សនាបញ្ញា គហេតព្ពា, លោកុត្តរា មគ្គបញ្ញា ផលបញ្ញា ច។ **វិមុត្តិ**បិ អរិយផលវិមុត្តិ និព្ពានញ្ច។ អបរេ បន តទង្គវិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទវិមុត្តីនម្បិ វសេនេត្ថ អត្ថំ វណ្ណេន្តិ។ **វិមុត្តិញាណទស្សនម្**បិ ឯកូនវីសតិវិធំ បច្ចវេក្ខណញាណំ។ ឥតិ ឥមេសំ សីលាទីនំ សទ្ធិំ សន្ទស្សនាទិវិធិនា អនេកាការវោការអានិសំសវិភាវនវសេន ចេវ តប្បដិបក្ខានំ ទុស្សីល្យាទីនំ អាទីនវវិភាវនវសេន ច បវត្តា កថា, តប្បដិសំយុត្តា កថា វា **សីលាទិកថា** នាម។

ឯត្ថ ច “អត្តនា ច អប្បិច្ឆោ ហោតិ, អប្បិច្ឆកថញ្ច បរេសំ កត្តា”តិ (ម. និ. ១.២៥២; អ. និ. ១០.៧០) “សន្តុដ្ឋោ ហោតិ ឥតរីតរេន ចីវរេន, ឥតរីតរចីវរសន្តុដ្ឋិយា ច វណ្ណវាទី”តិ (សំ. និ. ២.១៤៤; ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២៨) ច អាទិវចនតោ សយញ្ច អប្បិច្ឆតាទិគុណសមន្នាគតេន បរេសម្បិ តទត្ថាយ ហិតជ្ឈាសយេន បវត្តេតព្ពា តថារូបី កថា, យា ឥធ អភិសល្លេខិកាទិភាវេន វិសេសេត្វា វុត្តា អប្បិច្ឆកថាទីតិ វេទិតព្ពា។ ការកស្សេវ ហិ កថា វិសេសតោ អធិប្បេតត្ថសាធិនី។ តថា ហិ វក្ខតិ “កល្យាណមិត្តស្សេតំ, មេឃិយ, ភិក្ខុនោ បាដិកង្ខំ…បេ. … អកសិរលាភី”តិ។

ឯវរូបាយាតិ ឦទិសាយ, យថាវុត្តាយ។ **និកាមលាភី**តិ យថិច្ឆិតលាភី យថារុចិលាភី, សព្ពកាលំ ឥមា កថា សោតុំ វិចារេតុញ្ច យថាសុខំ លភន្តោ។ **អកិច្ឆលាភី**តិ និទ្ទុក្ខលាភី។ **អកសិរលាភី**តិ វិបុលលាភី។

អារទ្ធវីរិយោតិ បគ្គហិតវីរិយោ។ **អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយា**តិ អកោសល្លសម្ភូតដ្ឋេន អកុសលានំ បាបធម្មានំ បជហនត្ថាយ។ **កុសលានំ ធម្មាន**ន្តិ កុច្ឆិតានំ សលនាទិអត្ថេន អនវជ្ជដ្ឋេន ច កុសលានំ សហវិបស្សនានំ មគ្គផលធម្មានំ។ **ឧបសម្បទាយា**តិ សម្បាទនាយ, អត្តនោ សន្តានេ ឧប្បាទនាយ។ **ថាមវា**តិ ឧស្សោឡ្ហិសង្ខាតេន វីរិយថាមេន សមន្នាគតោ។ **ទឡ្ហបរក្កមោ**តិ ថិរបរក្កមោ អសិថិលវីរិយោ។ **អនិក្ខិត្តធុរោ**តិ អនោរោហិតធុរោ អនោសក្កិតវីរិយោ។

បញ្ញវាតិ វិបស្សនាបញ្ញាយ បញ្ញវា។ **ឧទយត្ថគាមិនិយា**តិ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ ឧទយញ្ច វយញ្ច បដិវិជ្ឈន្តិយា។ **អរិយាយា**តិ វិក្ខម្ភនវសេន កិលេសេហិ អារកា ទូរេ ឋិតាយ និទ្ទោសាយ។ **និព្ពេធិកាយា**តិ និព្ពេធភាគិយាយ។ **សម្មា ទុក្ខក្ខយគាមិនិយា**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស ខេបនតោ “ទុក្ខក្ខយោ”តិ លទ្ធនាមំ អរិយមគ្គំ សម្មា ហេតុនា ញាយេន គច្ឆន្តិយា។

ឥមេសុ ច បន បញ្ចសុ ធម្មេសុ សីលំ វីរិយំ បញ្ញា ច យោគិនោ អជ្ឈត្តិកំ អង្គំ, ឥតរទ្វយំ ពាហិរំ អង្គំ។ តថាបិ កល្យាណមិត្តសន្និស្សយេនេវ សេសំ ចតុព្ពិធំ ឥជ្ឈតិ, កល្យាណមិត្តស្សេវេត្ថ ពហុបការតំ ទស្សេន្តោ សត្ថា **“កល្យាណមិត្តស្សេតំ, មេឃិយ, ភិក្ខុនោ បាដិកង្ខ”**ន្តិអាទិនា ទេសនំ វឌ្ឍេតិ។ តត្ថ **បាដិកង្ខ**ន្តិ ឯកំសេន ឥច្ឆិតព្ពំ, អវស្សំភាវីតិ អត្ថោ។ **យ**ន្តិ កិរិយាបរាមសនំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “សីលវា ភវិស្សតី”តិ ឯត្ថ យទេតំ កល្យាណមិត្តស្ស ភិក្ខុនោ សីលវន្តតាយ ភវនំ សីលសម្បន្នត្តំ, តស្ស ភិក្ខុនោ សីលសម្បន្នត្តា ឯតំ តស្ស បាដិកង្ខំ, អវស្សំភាវី ឯកំសេនេវ តស្ស តត្ថ និយោជនតោតិ អធិប្បាយោ។ **បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ វិហរិស្សតី**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឯវំ ភគវា សទេវកេ លោកេ ឧត្តមកល្យាណមិត្តសង្ខាតស្ស អត្តនោ វចនំ អនាទិយិត្វា តំ វនសណ្ឌំ បវិសិត្វា តាទិសំ វិប្បការំ បត្តស្ស អាយស្មតោ មេឃិយស្ស កល្យាណមិត្តតាទិនា សកលំ សាសនសម្បត្តិំ ទស្សេត្វា, ឥទានិស្ស តត្ថ អាទរជាតស្ស បុព្ពេ យេហិ កាមវិតក្កាទីហិ ឧបទ្ទុតត្តា កម្មដ្ឋានំ ន សម្បជ្ជិ, តស្ស តេសំ ឧជុវិបច្ចនីកភូតត្តា ច ភាវនានយំ បកាសេត្វា, តតោ បរំ អរហត្តស្ស កម្មដ្ឋានំ អាចិក្ខន្តោ, **“តេន ច បន, មេឃិយ, ភិក្ខុនា ឥមេសុ បញ្ចសុ ធម្មេសុ បតិដ្ឋាយ ចត្តារោ ធម្មា ឧត្តរិ ភាវេតព្ពា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តេនា**តិ ឯវំ កល្យាណមិត្តសន្និស្សយេន យថាវុត្តសីលាទិគុណសមន្នាគតេន។ តេនេវាហ **“ឥមេសុ បញ្ចសុ ធម្មេសុ បតិដ្ឋាយា”**តិ។ **ឧត្តរិ**តិ អារទ្ធតរុណវិបស្សនស្ស រាគាទិបរិស្សយា ចេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តេសំ វិសោធនត្ថំ តតោ ឧទ្ធំ **ចត្តារោ ធម្មា ភាវេតព្ពា** ឧប្បាទេតព្ពា វឌ្ឍេតព្ពា ច។

អសុភាតិ ឯកាទសសុ អសុភកម្មដ្ឋានេសុ យថារហំ យត្ថ កត្ថចិ អសុភភាវនា។ **រាគស្ស បហានាយា**តិ កាមរាគស្ស បជហនត្ថាយ។ អយមត្ថោ សាលិលាយកោបមាយ វិភាវេតព្ពោ – ឯកោ ហិ បុរិសោ អសិតំ គហេត្វា កោដិតោ បដ្ឋាយ សាលិខេត្តេ សាលិយោ លាយតិ, អថស្ស វតឹ ភិន្ទិត្វា គាវោ បវិសឹសុ។ សោ អសិតំ ឋបេត្វា, យដ្ឋឹ អាទាយ, តេនេវ មគ្គេន គាវោ នីហរិត្វា, វតឹ បាកតិកំ កត្វា, បុន អសិតំ គហេត្វា សាលិយោ លាយិ។ តត្ថ សាលិខេត្តំ វិយ ពុទ្ធសាសនំ ទដ្ឋព្ពំ, សាលិលាយកោ វិយ យោគាវចរោ, អសិតំ វិយ បញ្ញា, លាយនកាលោ វិយ វិបស្សនាយ កម្មករណកាលោ, យដ្ឋិ វិយ អសុភកម្មដ្ឋានំ, វតិ វិយ សំវរោ , វតឹ ភិន្ទិត្វា គាវីនំ បវិសនំ វិយ សហសា អប្បដិសង្ខាយ បមាទំ អាគម្ម រាគស្ស ឧប្បជ្ជនំ, អសិតំ ឋបេត្វា, យដ្ឋឹ អាទាយ, បវិដ្ឋមគ្គេនេវ គាវោ នីហរិត្វា, វតឹ បដិបាកតិកំ កត្វា, បុន ឋិតដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ សាលិលាយនំ វិយ អសុភកម្មដ្ឋានេន រាគំ វិក្ខម្ភេត្វា, បុន វិបស្សនាយ កម្មករណកាលោតិ ឥទមេត្ថ ឧបមាសំសន្ទនំ។ ឯវំភូតំ ភាវនាវិធឹ សន្ធាយ វុត្តំ “អសុភា ភាវេតព្ពា រាគស្ស បហានាយា”តិ។

មេត្តាតិ មេត្តាកម្មដ្ឋានំ។ **ព្យាបាទស្ស បហានាយា**តិ វុត្តនយេនេវ ឧប្បន្នកោបស្ស បជហនត្ថាយ។ **អានាបានស្សតី**តិ សោឡសវត្ថុកា អានាបានស្សតិ។ **វិតក្កុបច្ឆេទាយា**តិ វុត្តនយេនេវ ឧប្បន្នានំ វិតក្កានំ ឧបច្ឆេទនត្ថាយ។ **អស្មិមានសមុគ្ឃាតាយា**តិ អស្មីតិ ឧប្បជ្ជនកស្ស នវវិធស្ស មានស្ស សមុច្ឆេទនត្ថាយ។ **អនិច្ចសញ្ញិនោ**តិ ហុត្វា អភាវតោ ឧទយព្ពយវន្តតោ បភង្គុតោ តាវកាលិកតោ និច្ចប្បដិបក្ខតោ ច “សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា”តិ (ធ. ប. ២៧៧; ចូឡនិ. ហេមកមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៥៦) បវត្តអនិច្ចានុបស្សនាវសេន អនិច្ចសញ្ញិនោ។ **អនត្តសញ្ញា សណ្ឋាតី**តិ អសារកតោ អវសវត្តនតោ បរតោ រិត្តតោ តុច្ឆតោ សុញ្ញតោ ច “សព្ពេ ធម្មា អនត្តា”តិ (ធ. ប. ២៧៩; ចូឡនិ. ហេមកមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៥៦) ឯវំ បវត្តា អនត្តានុបស្សនាសង្ខាតា អនត្តសញ្ញា ចិត្តេ សណ្ឋហតិ, អតិទឡ្ហំ បតិដ្ឋាតិ។ អនិច្ចលក្ខណេ ហិ ទិដ្ឋេ អនត្តលក្ខណំ ទិដ្ឋមេវ ហោតិ។ តីសុ ហិ លក្ខណេសុ ឯកស្មឹ ទិដ្ឋេ ឥតរទ្វយំ ទិដ្ឋមេវ ហោតិ។ តេន វុត្តំ – **“អនិច្ចសញ្ញិនោ ហិ, មេឃិយ, អនត្តសញ្ញា សណ្ឋាតី”**តិ។ អនត្តលក្ខណេ ទិដ្ឋេ អស្មីតិ ឧប្បជ្ជនកមានោ សុប្បជហោវ ហោតីតិ អាហ – **“អនត្តសញ្ញី អស្មិមានសមុគ្ឃាតំ បាបុណាតី”**តិ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ និព្ពាន**ន្តិ ទិដ្ឋេយេវ ធម្មេ ឥមស្មឹយេវ អត្តភាវេ អបច្ចយបរិនិព្ពានំ បាបុណាតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បន អសុភាទិភាវនានយោ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១០២) វុត្តនយេន គហេតព្ពោ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អាយស្មតោ មេឃិយស្ស មិច្ឆាវិតក្កចោរេហិ កុសលភណ្ឌុបច្ឆេទសង្ខាតំ អត្ថំ ជានិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ កាមវិតក្កាទីនំ អវិនោទនេ វិនោទនេ ច អាទីនវានិសំសទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **ខុទ្ទា**តិ ហីនា លាមកា។ **វិតក្កា**តិ កាមវិតក្កាទយោ តយោ បាបវិតក្កា។ តេ ហិ សព្ពវិតក្កេហិ បតិកិដ្ឋតាយ ឥធ ខុទ្ទាតិ វុត្តា “ន ច ខុទ្ទមាចរេ”តិអាទីសុ (ខុ. បា. ៩.៣; សុ. និ. ១៤៥) វិយ។ **សុខុមា**តិ ញាតិវិតក្កាទយោ អធិប្បេតា។ ញាតិវិតក្កោ ជនបទវិតក្កោ អមរាវិតក្កោ បរានុទ្ទយតាយ បដិសំយុត្តោ វិតក្កោ លាភសក្ការសិលោកបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ អនវញ្ញត្តិបដិសំយុត្តោ វិតក្កោតិ ឯតេ ហិ វិតក្កា កាមវិតក្កាទយោ វិយ ទារុណា ន ហោន្តីតិ អនោឡារិកសភាវតាយ សុខុមាតិ វុត្តា។ **អនុគតា**តិ ចិត្តេន អនុវត្តិតា។ វិតក្កេ ហិ

ឧប្បជ្ជមានេ ចិត្តំ តទនុគតមេវ ហោតិ តស្ស អារម្មណាភិនិរោបនតោ។ “អនុគ្គតា”តិបិ បាឡិ, អនុឧដ្ឋិតាតិ អត្ថោ។ **មនសោ ឧប្បិលាវា**តិ ចេតសោ ឧប្បិលាវិតត្តករា។

ឯតេ អវិទ្វា មនសោ វិតក្កេតិ ឯតេ កាមវិតក្កាទិកេ មនោវិតក្កេ អស្សាទាទីនវនិស្សរណតោ ញាតតីរណបហានបរិញ្ញាហិ យថាភូតំ អជានន្តោ។ **ហុរា ហុរំ ធាវតិ ភន្តចិត្តោ**តិ អប្បហីនមិច្ឆាវិតក្កត្តា អនវដ្ឋិតចិត្តោ “កទាចិ រូបេ, កទាចិ សទ្ទេ”តិអាទិនា តស្មិំ តស្មិំ អារម្មណេ អស្សាទាទិវសេន អបរាបរំ ធាវតិ បរិព្ភមតិ។ អថ វា **ហុរា ហុរំ ធាវតិ ភន្តចិត្តោ**តិ អបរិញ្ញាតវិតក្កត្តា តន្និមិត្តានំ អវិជ្ជាតណ្ហានំ វសេន បរិព្ភមនមានសោ ឥធលោកតោ បរលោកំ អាទាននិក្ខេបេហិ អបរាបរំ ធាវតិ សំសរតីតិ អត្ថោ។

ឯតេ ច វិទ្វា មនសោ វិតក្កេតិ ឯតេ យថាវុត្តប្បភេទេ កាមវិតក្កាទិកេ មនោវិតក្កេ អស្សាទាទិតោ យថាភូតំ ជានន្តោ។ **អាតាបិយោ**តិ វីរិយវា។ **សំវរតី**តិ បិទហតិ។ **សតិមា**តិ សតិសម្បន្នោ។ **អនុគ្គតេ**តិ ទុល្លភវសេន អនុប្បន្នេ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឯតេ វុត្តប្បការេ កាមវិតក្កាទិកេ មនោវិតក្កេ ចិត្តស្ស ឧប្បិលាវិតហេតុតាយ មនសោ ឧប្បិលាវេ វិទ្វា វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ សម្មទេវ ជានន្តោ, តស្ស សហាយភូតានំ សម្មាវាយាមសតីនំ អត្ថិតាយ អាតាបិយោ សតិមា តេ អរិយមគ្គភាវនាយ អាយតិំ ឧប្បត្តិរហេ អនុគ្គតេ អនុប្បន្នេ ឯវ មគ្គក្ខណេ សំវរតិ, ញាណសំវរវសេន បិទហតិ, អាគមនបថំ បច្ឆិន្ទតិ, ឯវំភូតោ ច ចតុសច្ចប្បដិវេធេន **ពុទ្ធោ** អរិយសាវកោ អរហត្តាធិគមេន **អសេសំ,** អនវសេសំ **ឯតេ** កាមវិតក្កាទិកេ **បជហាសិ** សមុច្ឆិន្ទីតិ។ ឯត្ថាបិ “អនុគតេ”តិបិ បឋន្តិ។ តស្សត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។

បឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧទ្ធតសុត្តវណ្ណនា

៣២. ទុតិយេ **កុសិនារាយ**ន្តិ កុសិនារាយំ នាម មល្លរាជូនំ នគរេ។ **ឧបវត្តនេ មល្លានំ សាលវនេ**តិ យថា ហិ អនុរាធបុរស្ស ថូបារាមោ, ឯវំ កុសិនារាយ ឧយ្យានំ ទក្ខិណបច្ឆិមទិសាយ ហោតិ។ យថា ថូបារាមតោ ទក្ខិណទ្វារេន នគរបវិសនមគ្គោ បាចីនមុខោ គន្ត្វា ឧត្តរេន និវត្តតិ, ឯវំ ឧយ្យានតោ សាលបន្តិ បាចីនមុខា គន្ត្វា ឧត្តរេន និវត្តា, តស្មា “ឧបវត្តន”ន្តិ វុច្ចតិ។ តស្មិំ ឧបវត្តនេ មល្លរាជូនំ សាលវនេ។ **អរញ្ញកុដិកាយ**ន្តិ សាលបន្តិយា អវិទូរេ រុក្ខគច្ឆសញ្ឆន្នដ្ឋានេ កតា កុដិកា, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “អរញ្ញកុដិកាយំ វិហរតី”តិ។ តេ បន ភិក្ខូ បដិសង្ខានវិរហិតា ឱស្សដ្ឋវីរិយា បមត្តវិហារិនោ, តេន វុត្តំ “**ឧទ្ធតា**”តិអាទិ។

តត្ថ ឧទ្ធច្ចពហុលត្តា អវូបសន្តចិត្តតាយ **ឧទ្ធតា**។ តុច្ឆភាវេន មានោ នឡោ វិយាតិ នឡោ, មានសង្ខាតោ ឧគ្គតោ នឡោ ឯតេសន្តិ **ឧន្នឡា,** ឧគ្គតតុច្ឆមានាតិ អត្ថោ។ បត្តចីវរមណ្ឌនាទិចាបល្លេន សមន្នាគតត្តា ពហុកតាយ វា **ចបលា**។ ផរុសវាចតាយ មុខេន ខរាតិ **មុខរា**។ តិរច្ឆានកថាពហុលតាយ វិកិណ្ណា ព្យាកុលា វាចា ឯតេសន្តិ **វិកិណ្ណវាចា**។ មុដ្ឋា នដ្ឋា សតិ ឯតេសន្តិ **មុដ្ឋស្សតិនោ,** សតិវិរហិតា បមាទវិហារិនោតិ អត្ថោ។ សព្ពេន សព្ពំ សម្បជញ្ញាភាវតោ **អសម្បជានា**។ កម្មដ្ឋានមត្តម្បិ កាលំ ចិត្តសមាធានស្ស អភាវតោ ន សមាហិតាតិ **អសមាហិតា**។ លោលសភាវត្តា ភន្តមិគសប្បដិភាគតាយ **វិព្ភន្តចិត្តា**។ មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ អសំវរណតោ អសញ្ញតិន្ទ្រិយតាយ **បាកតិន្ទ្រិយា**។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ តេសំ ភិក្ខូនំ ឧទ្ធច្ចាទិវសេន បមាទវិហារំ ជានិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ បមាទវិហារេ អប្បមាទវិហារេ ច យថាក្កមំ អាទីនវានិសំសវិភាវនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **អរក្ខិតេនា**តិ សតិអារក្ខាភាវេន អគុត្តេន។ **កាយេនា**តិ ឆវិញ្ញាណកាយេន ចក្ខុវិញ្ញាណេន ហិ រូបំ ទិស្វា តត្ថ និមិត្តានុព្យញ្ជនគ្គហណវសេន អភិជ្ឈាទិបវត្តិតោ វិញ្ញាណទ្វារស្ស សតិយា អរក្ខិតភាវតោ។ សោតវិញ្ញាណាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ ឆវិញ្ញាណកាយស្ស អរក្ខិតភាវំ សន្ធាយាហ “អរក្ខិតេន កាយេនា”តិ។ កេចិ បន “កាយេនា”តិ អត្ថំ វទន្តិ, តេសម្បិ វុត្តនយេនេវ អត្ថយោជនាយ សតិ យុជ្ជេយ្យ។ អបរេ បន “អរក្ខិតេន ចិត្តេនា”តិ បឋន្តិ, តេសម្បិ វុត្តនយោ ឯវ អត្ថោ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេនា**តិ សស្សតាទិមិច្ឆាភិនិវេសទូសិតេន។ **ថិនមិទ្ធាភិភូតេនា**តិ ចិត្តស្ស អកល្យតាលក្ខណេន ថិនេន កាយស្ស អកល្យតាលក្ខណេន មិទ្ធេន ច អជ្ឈោត្ថដេន, តេន កាយេន ចិត្តេនាតិ វា សម្ពន្ធោ។ **វសំ មារស្ស គច្ឆតី**តិ កិលេសមារាទិកស្ស សព្ពស្សបិ មារស្ស វសំ យថាកាមករណីយតំ ឧបគច្ឆតិ, តេសំ វិសយំ នាតិក្កមតីតិ អត្ថោ។

ឥមាយ ហិ គាថាយ ភគវា យេ សតិអារក្ខាភាវេន សព្ពសោ អរក្ខិតចិត្តា, យោនិសោមនសិការស្ស ហេតុភូតាយ បញ្ញាយ អភាវតោ អយោនិសោ ឧម្មុជ្ជនេន និច្ចន្តិអាទិនា វិបរិយេសគាហិនោ, តតោ ឯវ កុសលកិរិយាយ វីរិយារម្ភាភាវតោ កោសជ្ជាភិភូតា សំសារវដ្តតោ សីសំ ន ឧក្ខិបិស្សន្តីតិ តេសំ ភិក្ខូនំ បមាទវិហារគរហាមុខេន វដ្តំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិវដ្តំ ទស្សេតុំ, "**តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា**"តិ ទុតិយគាថមាហ។

តត្ថ **តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា**តិ យស្មា អរក្ខិតចិត្តោ មារស្ស យថាកាមករណីយោ ហុត្វា សំសារេយេវ ហោតិ, តស្មា សតិសំវរេន មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ រក្ខណេន បិទហនេន រក្ខិតចិត្តោ អស្ស។ ចិត្តេ ហិ រក្ខិតេ ចក្ខាទិឥន្ទ្រិយានិ រក្ខិតានេវ ហោន្តីតិ។ **សម្មាសង្កប្បគោចរោ**តិ យស្មា មិច្ឆាសង្កប្បគោចរោ តថា តថា អយោនិសោ វិតក្កេត្វា នានាវិធានិ មិច្ឆាទស្សនានិ គណ្ហន្តោ មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន ចិត្តេន មារស្ស យថាកាមករណីយោ ហោតិ, តស្មា យោនិសោមនសិការេន កម្មំ ករោន្តោ នេក្ខម្មសង្កប្បាទិសម្មាសង្កប្បគោចរោ អស្ស, ឈានាទិសម្បយុត្តំ សម្មាសង្កប្បមេវ អត្តនោ ចិត្តស្ស បវត្តិដ្ឋានំ ករេយ្យ។ **សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ**តិ សម្មាសង្កប្បគោចរតាយ វិធូតមិច្ឆាទស្សនោ បុរេតរំយេវ កម្មស្សកតាលក្ខណំ, តតោ យថាភូតញាណលក្ខណញ្ច សម្មាទិដ្ឋឹ បុរតោ កត្វា បុព្ពេវុត្តនយេនេវ សីលសមាធីសុ យុត្តោ បយុត្តោ វិបស្សនំ អារភិត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ **ញត្វាន ឧទយព្ពយំ** បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធេសុ សមបញ្ញាសាយ អាការេហិ ឧប្បាទនិរោធំ វវត្ថបេត្វា ឧទយព្ពយញាណមធិគន្ត្វា តតោ បរំ ភង្គានុបស្សនាទិវសេន វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អនុក្កមេន អរិយមគ្គំ គណ្ហន្តោ អគ្គមគ្គេន, **ថិនមិទ្ធាភិភូ ភិក្ខុ សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ**តិ, ឯវំ សោ ហេដ្ឋិមមគ្គវជ្ឈានំ កិលេសានំ បឋមមេវ បហីនត្តា ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តលោភសហគតចិត្តុប្បាទេសុ ឧប្បជ្ជនកថិនមិទ្ធានំ អធិគតេន អរហត្តមគ្គេន សមុច្ឆិន្នត្តា តទេកដ្ឋានំ មានាទីនម្បិ បហីនត្តា សព្ពសោ ភិន្នកិលេសោ ខីណាសវោ ភិក្ខុ តិវិធទុក្ខតាយោគេន ទុគ្គតិសង្ខាតា សព្ពាបិ គតិយោ ឧច្ឆិន្នភវមូលត្តា **ជហេ,** បជហេយ្យ។ តាសំ បរភាគេ និព្ពានេ បតិដ្ឋេយ្យាតិ អត្ថោ។

ទុតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. គោបាលកសុត្តវណ្ណនា

៣៣. តតិយេ **កោសលេសូ**តិ កោសលា នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ "កោសលា"ត្វេវ វុច្ចតិ, តេសុ កោសលេសុ ជនបទេ។ **ចារិកំ ចរតី**តិ អតុរិតចារិកាវសេន ជនបទចារិកំ ចរតិ។ **មហតា**តិ គុណមហត្តេនបិ មហតា, អបរិច្ឆិន្នសង្ខ្យត្តា សង្ខ្យាមហត្តេនបិ មហតា។ **ភិក្ខុសង្ឃេនា**តិ ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញសំហតេន សមណគណេន។ **សទ្ធិន្តិ** ឯកតោ។ **មគ្គា ឱក្កម្មា**តិ មគ្គតោ អបក្កមិត្វា។ **អញ្ញតរំ រុក្ខមូលន្តិ** ឃនបត្តសាខាវិដបសម្បន្នស្ស សន្ទច្ឆាយស្ស មហតោ រុក្ខស្ស សមីបសង្ខាតំ មូលំ។

អញ្ញតរោ គោបាលកោតិ ឯកោ គោគណរក្ខកោ, នាមេន បន នន្ទោ នាម។ សោ កិរ អឌ្ឍោ មហទ្ធនោ មហាភោគោ, យថា កេណិយោ ជដិលោ បព្ពជ្ជាវសេន, ឯវំ អនាថបិណ្ឌិកស្ស គោយូថំ រក្ខន្តោ គោបាលកត្តេន រាជពលិំ អបហរន្តោ អត្តនោ កុដុម្ពំ រក្ខតិ។ សោ កាលេន កាលំ បញ្ច គោរសេ គហេត្វា, មហាសេដ្ឋិស្ស សន្តិកំ អាគន្ត្វា និយ្យាតេត្វា សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា, សត្ថារំ បស្សតិ, ធម្មំ សុណាតិ, អត្តនោ វសនដ្ឋានំ អាគមនត្ថាយ សត្ថារំ យាចតិ។ សត្ថា តស្សេវ ញាណបរិបាកំ អាគមយមានោ អគន្ត្វា, អបរភាគេ មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន បរិវុតោ ជនបទចារិកំ ចរន្តោ, "ឥទានិស្ស ញាណំ បរិបក្ក"ន្តិ ញត្វា តស្ស វសនដ្ឋានស្ស អវិទូរេ មគ្គា ឱក្កម្ម អញ្ញតរស្មឹ រុក្ខមូលេ និសីទិ តស្ស អាគមនំ អាគមយមានោ។ នន្ទោបិ ខោ "សត្ថា កិរ ជនបទចារិកំ ចរន្តោ ឥតោ អាគច្ឆតី"តិ សុត្វា, ហដ្ឋតុដ្ឋោ វេគេន គន្ត្វា, សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា កតបដិសន្ថារោ ឯកមន្តំ និសីទិ, អថស្ស ភគវា ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិត្វា ភគវន្តំ និមន្តេត្វា សត្តាហំ បាយាសទានមទាសិ, សត្តមេ ទិវសេ ភគវា អនុមោទនំ កត្វា បក្កាមិ។ តេន វុត្តំ – "**ឯកមន្តំ និសិន្នំ ខោ តំ គោបាលកំ ភគវា ធម្មិយា កថាយ សន្ទស្សេសិ...បេ.... ឧដ្ឋាយាសនា បក្កាមី**"តិ។

តត្ថ **សន្ទស្សេសី**តិ "ឥមេ ធម្មា កុសលា, ឥមេ ធម្មា អកុសលា"តិអាទិនា កុសលាទិធម្មេ កម្មវិបាកេ ឥធលោកបរលោកេ បច្ចក្ខតោ ទស្សេន្តោ អនុបុព្ពិកថាវសានេ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ សម្មា ទស្សេសិ។ **សមាទបេសី**តិ "សច្ចាធិគមាយ ឥមេ នាម ធម្មា អត្តនិ ឧប្បាទេតព្ពា"តិ សីលាទិធម្មេ សម្មា គណ្ហាបេត្វា តេសុ តំ បតិដ្ឋាបេសិ។ **សមុត្តេជេសី**តិ តេ ធម្មា សមាទិន្នា អនុក្កមេន ភាវិយមានា និព្ពេធភាគិយា ហុត្វា តិក្ខវិសទា យថា ខិប្បំ អរិយមគ្គំ អាវហន្តិ, តថា សម្មា ឧត្តេជេសិ សម្មទេវ តេជេសិ។ **សម្បហំសេសី**តិ ភាវនាយ បុព្ពេនាបរំ វិសេសភាវទស្សនេន ចិត្តស្ស បមោទាបនវសេន សុដ្ឋុ បហំសេសិ។ អបិចេត្ថ សាវជ្ជានវជ្ជធម្មេសុ ទុក្ខាទីសុ ច សម្មោហវិនោទនេន សន្ទស្សនំ, សម្មាបដិបត្តិយំ បមាទាបនោទនេន សមាទបនំ, ចិត្តស្សាលសិយាបត្តិវិនោទនេន សមុត្តេជនំ, សម្មាបដិបត្តិសិទ្ធិយា សម្បហំសនំ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ សោ ភគវតោ

សាមុក្កំសិកាយ ធម្មទេសនាយ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋហិ។ **អធិវាសេសី**តិ តេន ទិដ្ឋសច្ចេន “អធិវាសេតុ មេ, ភន្តេ ភគវា”តិអាទិនា និមន្តិតោ កាយង្គវាចង្គំ អចោបេន្តោ ចិត្តេនេវ អធិវាសេសិ សាទិយិ។ តេនេវាហ “**តុណ្ហីភាវេនា**”តិ។

អប្បោទកបាយាសន្តិ និរុទកបាយាសំ។ **បដិយាទាបេត្វា**តិ សម្បាទេត្វា សជ្ជេត្វា។ **នវញ្ច សប្បិ**ន្តិ នវនីតំ គហេត្វា តាវទេវ វិលីនំ មណ្ឌសប្បិញ្ច បដិយាទាបេត្វា។ **សហត្ថា**តិ អាទរជាតោ សហត្ថេនេវ បរិវិសន្តោ។ **សន្តប្បេសី**តិ បដិយត្តំ ភោជនំ ភោជេសិ។ **សម្បវារេសី**តិ “អលំ អល”ន្តិ វាចាយ បដិក្ខិបាបេសិ។ **ភុត្តាវិ**ន្តិ កតភត្តកិច្ចំ។ **ឱនីតបត្តបាណិ**ន្តិ បត្តតោ អបនីតបាណឹ, “ធោតបត្តបាណិ”ន្តិបិ បាឋោ, ធោតបត្តហត្ថន្តិ អត្ថោ។ **នីច**ន្តិ អនុច្ចំ អាសនំ គហេត្វា អាសនេយេវ និសីទនំ អរិយទេសវាសីនំ ចារិត្តំ, សោ បន សត្ថុ សន្តិកេ ឧបចារវសេន បញ្ញត្តស្ស ទារុផលកាសនស្ស សមីបេ និសីទិ។ **ធម្មិយា កថាយា**តិអាទិ សត្តមេ ទិវសេ កតំ អនុមោទនំ សន្ធាយ វុត្តំ ។ សោ កិរ សត្តាហំ ភគវន្តំ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច តត្ថ វសាបេត្វា មហាទានំ បវត្តេសិ។ សត្តមេ បន ទិវសេ អប្បោទកបាយាសទានំ អទាសិ។ សត្ថា តស្ស តស្មឹ អត្តភាវេ ឧបរិមគ្គត្ថាយ ញាណបរិបាកាភាវតោ អនុមោទនមេវ កត្វា បក្កាមិ។

សីមន្តរិកាយាតិ សីមន្តរេ, តស្ស គាមស្ស អន្តរំ។ គាមវាសិនោ កិរ ឯកំ តឡាកំ និស្សាយ តេន សទ្ធឹ កលហំ អកំសុ។ សោ តេ អភិភវិត្វា តំ តឡាកំ គណ្ហិ។ តេន ពទ្ធាឃាតោ ឯកោ បុរិសោ តំ សត្ថុ បត្តំ គហេត្វា ទូរំ អនុគន្ត្វា “និវត្តាហិ ឧបាសកា”តិ វុត្តេ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា បទក្ខិណំ កត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច អញ្ជលឹ កត្វា យាវ ទស្សនូបចារសមតិក្កមា ទសនខសមោធានសមុជ្ជលំ អញ្ជលឹ សិរសិ បគ្គយ្ហ បដិនិវត្តិត្វា ទ្វិន្នំ គាមានំ អន្តរេ អរញ្ញប្បទេសេ ឯកកំ គច្ឆន្តំ សរេន វិជ្ឈិត្វា មារេសិ។ តេន វុត្តំ **អចិរបក្កន្តស្ស…បេ…. វោរោបេសី**”តិ។ កេនចិទេវ ករណីយេន ឱហីយិត្វា បច្ឆា គច្ឆន្តា ភិក្ខូ តំ តថា មតំ ទិស្វា ភគវតោ តមត្ថំ អារោចេសុំ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “**អថ ខោ សម្ពហុលា ភិក្ខូ**”តិអាទិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ យស្មា ទិដ្ឋិសម្បន្នំ អរិយសាវកំ នន្ទំ មារេន្តេន បុរិសេន អានន្តរិយកម្មំ ពហុលំ អបុញ្ញំ បសុតំ, តស្មា យំ ចោរេហិ ច វេរីហិ ច កត្តព្ពំ, តតោបិ ឃោរតរំ ឥមេសំ សត្តានំ មិច្ឆាបណិហិតំ ចិត្តំ ករោតីតិ ឥមមត្ថំ ជានិត្វា តទត្ថទីបនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **ទិសោ ទិស**ន្តិ ទូសកោ ទូសនីយំ ចោរោ ចោរំ, ទិស្វាតិ វចនសេសោ។ **យំ តំ កយិរា**តិ យំ តស្ស អនយព្យសនំ ករេយ្យ, ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឯកោ ឯកស្ស មិត្តទុព្ភី ចោរោ បុត្តទារខេត្តវត្ថុគោមហឹសាទីសុ អបរជ្ឈន្តោ យស្ស អបរជ្ឈតិ, តម្បិ តថេវ អត្តនិ អបរជ្ឈន្តំ ចោរំ ទិស្វា, វេរី វា បន កេនចិទេវ ការណេន ពទ្ធវេរំ វេរឹ ទិស្វា អត្តនោ កក្ខឡតាយ ទារុណតាយ យំ តស្ស អនយព្យសនំ ករេយ្យ, បុត្តទារំ វា បីឡេយ្យ, ខេត្តាទីនិ វា នាសេយ្យ, ជីវិតា វា វោរោបេយ្យ , ទសសុ អកុសលកម្មបថេសុ មិច្ឆាបបិតត្តា **មិច្ឆាបណិហិតំ ចិត្តំ បាបិយោ នំ តតោ ករេ**, នំ បុរិសំ បាបតរំ តតោ ករេយ្យ។ វុត្តប្បការោ ហិ ទិសោ វា វេរី វា ទិសស្ស វា វេរិនោ វា ឥមស្មឹយេវ អត្តភាវេ ទុក្ខំ វា ឧប្បាទេយ្យ, ជីវិតក្ខយំ វា ករេយ្យ។ ឥទំ បន អកុសលកម្មបថេសុ មិច្ឆាបបិតំ ចិត្តំ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ អនយព្យសនំ បាបេតិ, អត្តភាវសតសហស្សេសុបិ ចតូសុ អបាយេសុ ខិបិត្វា សីសមស្ស ឧក្ខិបិតុំ ន ទេតីតិ។

តតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. យក្ខបហារសុត្តវណ្ណនា

៣៤. ចតុត្ថេ **កបោតកន្ទរាយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ វិហារេ។ តស្មឹ កិរ បព្ពតកន្ទរេ បុព្ពេ ពហូ កបោតា វសឹសុ, តេន សា បព្ពតកន្ទរា “កបោតកន្ទរា”តិ វុច្ចតិ។ អបរភាគេ តត្ថ កតវិហារោបិ “កបោតកន្ទរា”ត្វេវ បញ្ញាយិត្ថ។ តេន វុត្តំ – “កបោតកន្ទរាយន្តិ ឯវំនាមកេ វិហារេ”តិ។ **ជុណ្ហាយ រត្តិយា**តិ សុក្កបក្ខរត្តិយំ។ **នវោរោបិតេហិ កេសេហី**តិ អចិរឱហារិតេហិ កេសេហិ, ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ចេតំ ករណវចនំ។ **អព្ភោកាសេ**តិ យត្ថ ឧបរិច្ឆទនំ បរិក្ខេបោ វា នត្ថិ, តាទិសេ អាកាសង្គណេ។

តត្ថ អាយស្មា សារិបុត្តោ សុវណ្ណវណ្ណោ, អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ នីលុប្បលវណ្ណោ។ ឧភោបិ បន តេ មហាថេរា ឧទិច្ចព្រាហ្មណជច្ចា កប្បានំ សតសហស្សាធិកំ ឯកំ អសង្ខ្យេយ្យំ អភិនីហារសម្បន្នា ឆឡភិញ្ញា បដិសម្ភិទាប្បត្តា មហាខីណាសវា សមាបត្តិលាភិនោ សត្តសង្ខិយា សាវកបារមិញាណានំ មត្ថកប្បត្តា ឯតំ កបោតកន្ទរវិហារំ ឧបសោភយន្តា ឯកំ កនកគុហំ បវិដ្ឋា ទ្វេ សីហា វិយ, ឯកំ វិជម្ភនភូមឹ ឱតិណ្ណា ទ្វេ ព្យគ្ឃា

វិយ, ឯកំ សុបុប្ផិតសាលវនំ បវិដ្ឋា ទ្វេ ឆទ្ទន្តនាគរាជានោ វិយ, ឯកំ សិម្ពលិវនំ បវិដ្ឋា ទ្វេ សុបណ្ណរាជានោ វិយ, ឯកំ នរវាហនយានំ អភិរូឡ្ហា ទ្វេ វេស្សវណា វិយ, ឯកំ បណ្ឌុកម្ពលសិលាសនំ អភិនិសិន្នា ទ្វេ សក្កា វិយ, ឯក វិមានព្ភន្តរគតា ទ្វេ មហាព្រហ្មានោ វិយ, ឯកស្មឹ គគនង្គណេ ឋិតានិ ទ្វេ ចន្ទមណ្ឌលានិ វិយ, ទ្វេ សូរិយមណ្ឌលានិ វិយ ច វិរោចឹសុ។ តេសុ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ តុណ្ហី និសីទិ, អាយស្មា បន សារិបុត្តោ សមាបជ្ជិ។ តេន វុត្តំ – "**អញ្ញតរំ សមាធឹ សមាបជ្ជិត្វា**"តិ។

តត្ថ **អញ្ញតរំ សមាធិ**ន្តិ ឧបេក្ខាព្រហ្មវិហារសមាបត្តឹ។ កេចិ "សញ្ញាវេទយិតនិរោធសមាបត្តិ"ន្តិ វទន្តិ, អបរេ បនាហុ "អារុប្បបាទកំ ផលសមាបត្តិ"ន្តិ។ ឥមា ឯវ ហិ តិស្សោ កាយរក្ខណសមត្ថា សមាបត្តិយោ។ តត្ថ និរោធសមាបត្តិយា សមាធិបរិយាយសម្ភវោ ហេដ្ឋា វុត្តោវ, បច្ឆិមំយេវ បន អាចរិយា វណ្ណេន្តិ។ **ឧត្តរាយ ទិសាយ ទក្ខិណំ ទិសំ គច្ឆន្តី**តិ ឧត្តរាយ ទិសាយ យក្ខសមាគមំ គន្ត្វា អត្តនោ ភវនំ គន្តុំ ទក្ខិណំ ទិសំ គច្ឆន្តិ។ **បដិភាតិ ម**ន្តិ ឧបដ្ឋាតិ មម។ **ម**ន្តិ ហិ បដិសទ្ទយោគេន សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនំ, ឥមស្ស សីសេ បហារំ ទាតុំ ចិត្តំ មេ ឧប្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។ សោ កិរ បុរិមជាតិយំ ថេរេ ពទ្ធាឃាតោ, តេនស្ស ថេរំ ទិស្វា បទុដ្ឋចិត្តស្ស ឯវំ អហោសិ។ ឥតរោ បន សប្បញ្ញជាតិកោ, តស្មា តំ បដិសេធេន្តោ "**អលំ សម្ម**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ **មា អាសាទេសី**តិ មា ឃដ្ដេសិ, មា បហារំ ទេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧឡារោ**តិ ឧឡារេហិ ឧត្តមេហិ សីលាទិគុណេហិ សមន្នាគតោ។

អនាទិយិត្វាតិ អាទរំ អកត្វា, តស្ស វចនំ អគ្គហេត្វា។ យស្មា បន តស្ស វចនំ អគ្គណ្ហន្តោ តំ អនាទិយន្តោ នាម ហោតិ, តស្មា វុត្តំ – "តំ យក្ខំ អនាទិយិត្វា"តិ។ **សីសេ បហារំ អទាសី**តិ សព្ពថាមេន ឧស្សាហំ ជនេត្វា អាកាសេ ឋិតោវ សីសេ ខដកំ អទាសិ, មុទ្ធនិ មុដ្ឋិឃាតំ អកាសីតិ អត្ថោ។ **តាវ មហា**តិ ថាមមហត្តេន តត្តកំ មហន្តោ បហារោ អហោសិ។ **តេន បហារេនា**តិ តេន បហារេន ករណភូតេន។ **សត្តរតន**ន្តិ បមាណមជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស រតនេន សត្តរតនំ។ **នាគ**ន្តិ ហត្ថិនាគំ។ **ឱសាទេយ្យា**តិ បថវិយំ ឱសីទាបេយ្យ និមុជ្ជាបេយ្យ។ "ឱសារេយ្យា"តិបិ បាឋោ, ចុណ្ណវិចុណ្ណំ ករេយ្យាតិ អត្ថោ។ **អឌ្ឍដ្ឋមរតន**ន្តិ អឌ្ឍេន អដ្ឋមំ បូរណានិ អឌ្ឍដ្ឋមានិ, អឌ្ឍដ្ឋមានិ រតនានិ បមាណំ ឯតស្សាតិ អឌ្ឍដ្ឋមរតនោ, តំ អឌ្ឍដ្ឋមរតនំ។ **មហន្តំ បព្ពតកូដ**ន្តិ កេលាសកូដប្បមាណំ វិបុលំ គិរិកូដំ។ **បទាលេយ្យា**តិ សកលិកាការេន ភិន្ទេយ្យ។ អបិ ឱសាទេយ្យ, អបិ បទាលេយ្យាតិ សម្ពន្ធោ។

តាវទេវ ចស្ស សរីរេ មហាបរិឡាហោ ឧប្បជ្ជិ, សោ វេទនាតុរោ អាកាសេ ឋាតុំ អសក្កោន្តោ ភូមិយំ បតិ, តង្ខណញ្ញេវ អដ្ឋសដ្ឋិសហស្សាធិកយោជនសតសហស្សុព្ពេធំ សិនេរុម្បិ បព្ពតរាជានំ សន្ធារេន្តី ចតុនហុតាធិកទ្វិយោជនសតសហស្សពហលា មហាបថវី តំ បាបសត្តំ ធារេតុំ អសក្កោន្តី វិយ វិវរមទាសិ។ អវីចិតោ ជាលា ឧដ្ឋហិត្វា កន្ទន្តំយេវ តំ គណ្ហឹសុ, សោ កន្ទន្តោ វិប្បលបន្តោ បតិ។ តេន វុត្តំ – "**អថ ច បន សោ យក្ខោ 'ឌយ្ហាមិ ឌយ្ហាមី'តិ វត្វា តត្ថេវ មហានិរយំ អបតាសី**តិ។ តត្ថ **អបតាសី**តិ អបតិ។

កឹ បន សោ យក្ខត្តភាវេនេវ និរយំ ឧបគច្ឆីតិ? ន ឧបគច្ឆិ, យញ្ហេត្ថ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ បាបកម្មំ អហោសិ, តស្ស ពលេន យក្ខត្តភាវេ មហន្តំ ទុក្ខំ អនុភវិ។ យំ បន ឧបបជ្ជវេទនីយំ អានន្តរិយកម្មំ, តេន ចុតិអនន្តរំ និរយេ ឧប្បជ្ជីតិ។ ថេរស្ស បន សមាបត្តិពលេន ឧបត្ថម្ភិតសរីរស្ស ន កោចិ វិការោ អហោសិ។ សមាបត្តិតោ អវុដ្ឋិតកាលេ ហិ តំ យក្ខោ បហរិ, តថា បហរន្តំ ទិព្ពចក្ខុនា ទិស្វា អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ ធម្មសេនាបតឹ ឧបសង្កមិ, ឧបសង្កមនសមកាលមេវ ច ធម្មសេនាបតិ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាសិ។ អថ នំ មហាមោគ្គល្លានោ សរីរវុត្តឹ បុច្ឆិ, សោបិស្ស ព្យាកាសិ, តេន វុត្តំ – "**អទ្ទសា ខោ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ…បេ…. អបិ ច មេ សីសំ ថោកំ ទុក្ខ**"ន្តិ។

តត្ថ **ថោកំ ទុក្ខ**ន្តិ ថោកំ អប្បមត្តកំ មធុរកជាតំ វិយ មេ សីសំ ទុក្ខិតំ, ទុក្ខប្បត្តន្តិ អត្ថោ។ ទុក្ខាធិដ្ឋានញ្ហិ សីសំ ទុក្ខន្តិ វុត្តំ។ "សីសេ ថោកំ ទុក្ខ"ន្តិបិ បាឋោ។ កថំ បន សមាបត្តិពលេន សរីរេ ឧបត្ថម្ភិតេ ថេរស្ស សីសេ ថោកម្បិ ទុក្ខំ អហោសីតិ? អចិរេនេវ វុដ្ឋិតត្តា។ អន្តោសមាបត្តិយំ អបញ្ញាយមានទុក្ខញ្ហិ កាយនិស្សិតត្តា និទ្ទំ ឧបគតស្ស មកសាទិជនិតំ វិយ បដិពុទ្ធស្ស ថោកំ បញ្ញាយិត្ថ។

"មហាពលេន យក្ខេន តថា សព្ពុស្សាហេន បហដេ សរីរេបិ វិការោ នាម នត្ថី"តិ អច្ឆរិយព្ភុតចិត្តជាតេន អាយស្មតា មហាមោគ្គល្លានេន "**អច្ឆរិយំ, អាវុសោ សារិបុត្តា**"តិអាទិនា ធម្មសេនាបតិនោ មហានុភាវតាយ វិភាវិតាយ សោបិស្ស '**អច្ឆរិយំ, អាវុសោ មោគ្គល្លានា**"តិអាទិនា ឥទ្ធានុភាវមហន្តតាបកាសនាបទេសេន អត្តនោ ឥស្សាមច្ឆរិយាហង្ការាទិមលានំ សុប្បហីនតំ ទីបេតិ។ **បំសុបិសាចកម្បិ ន បស្សាមា**តិ សង្ការកូដាទីសុ វិចរណកខុទ្ទកបេតម្បិ ន បស្សាម។ ឥតិ អធិគមប្បិច្ឆានំ អគ្គភូតោ មហាថេរោ តស្មឹ កាលេ អនាវជ្ជនេន តេសំ អទស្សនំ សន្ធាយ វទតិ។ តេនេវាហ "**ឯតរហី**"តិ។

ភគវា បន វេឡុវនេ ឋិតោ ឧភិន្នំ អគ្គសាវកានំ ឥមំ កថាសល្លាបំ ទិព្ពសោតេន អស្សោសិ។ តេន វុត្តំ – “**អស្សោសិ ខោ ភគវា**”តិអាទិ, តំ វុត្តត្ថមេវ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស សមាបត្តិពលូបគតំ តទានុភាវមហន្តតំ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទានន្តិ** តស្សេវ តាទិភាវប្បត្តិទីបកំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **យស្ស សេលូបមំ ចិត្តំ, ឋិតំ នានុបកម្បតី**តិ យស្ស ខីណាសវស្ស ចិត្តំ ឯកគ្ឃនសិលាមយបព្ពតូបមំ សព្ពេសំ ឥញ្ជនានំ អភាវតោ វសីភាវប្បត្តិយាវ ឋិតំ សព្ពេហិបិ លោកធម្មេហិ នានុបកម្បតិ ន បវេធតិ។ ឥទានិស្ស អកម្បនាការំ សទ្ធិំ ការណេន ទស្សេតុំ “**វិរត្ត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **វិរត្តំ រជនីយេសូ**តិ វិរាគសង្ខាតេន អរិយមគ្គេន រជនីយេសុ រាគុប្បត្តិហេតុភូតេសុ សព្ពេសុ តេភូមកធម្មេសុ វិរត្តំ, តត្ថ សព្ពសោ សមុច្ឆិន្នរាគន្តិ អត្ថោ។ **កោបនេយ្យេ**តិ បដិឃដ្ឋានីយេ សព្ពស្មិម្បិ អាឃាតវត្ថុស្មិំ **ន កុប្បតិ** ន ទុស្សតិ ន វិការំ អាបជ្ជតិ។ **យស្សេវំ ភាវិតំ ចិត្តន្តិ** យស្ស យថាវុត្តស្ស អរិយបុគ្គលស្ស ចិត្តំ ឯវំ វុត្តនយេន តាទិភាវាវហនភាវេន ភាវិតំ។ **កុតោ តំ ទុក្ខមេស្សតី**តិ តំ ឧត្តមបុគ្គលំ កុតោ សត្តតោ សង្ខារតោ វា ទុក្ខំ ឧបគមិស្សតិ, ន តាទិសស្ស ទុក្ខំ អត្ថីតិ អត្ថោ។

ចតុត្ថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. នាគសុត្តវណ្ណនា

៣៥. បញ្ចមេ **កោសម្ពិយ**ន្តិ កុសុម្ពេន នាម ឥសិនា វសិតដ្ឋានេ មាបិតត្តា “កោសម្ពី”តិ ឯវំលទ្ធនាមកេ នគរេ។ **ឃោសិតារាមេ**តិ ឃោសិតសេដ្ឋិនា ការិតេ អារាមេ។ **ភគវា អាកិណ្ណោ វិហរតី**តិ ភគវា សម្ពាធប្បត្តោ វិហរតិ។ កឹ បន ភគវតោ សម្ពាធោ អត្ថិ, សំសគ្គោ វាតិ? នត្ថិ។ ន ហិ កោចិ ភគវន្តំ អនិច្ឆាយ ឧបសង្កមិតុំ សក្កោតិ។ ទុរាសទា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ សព្ពត្ថ ច អនុបលិត្តត្តា។ ហិតេសិតាយ បន សត្តេសុ អនុកម្បំ ឧបាទាយ “មុត្តោ មោចេស្សាមី”តិ បដិញ្ញានុរូបំ ចតុរោឃនិត្ថរណត្ថំ អជ្ឈន្នំ បរិសានំ អត្តនោ សន្តិកំ កាលេន កាលំ ឧបសង្កមនំ អធិវាសេតិ, សយញ្ច មហាករុណាសមុស្សាហិតោ កាលញ្ញូ ហុត្វា តត្ថ ឧបសង្កមតិ, ឥទំ សព្ពពុទ្ធានំ អាចិណ្ណំ, អយមិធ អាកិណ្ណវិហារោតិ អធិប្បេតោ។

ឥធ បន កោសម្ពិកានំ ភិក្ខូនំ កលហជាតានំ សត្ថា ទីឃិតិស្ស កោសលរញ្ញោ វត្ថុំ អាហរិត្វា, “ន ហិ វេរេន វេរានិ, សម្មន្តីធ កុទាចន”ន្តិអាទិនា (ធ. ប. ៥; ម. និ. ៣.២៣៧; មហាវ. ៤៦៤) ឱវាទំ អទាសិ, តំ ទិវសំ តេសំ កលហំ ករោន្តានំយេវ រត្តិ វិភាតា។ ទុតិយទិវសេបិ ភគវា តមេវ វត្ថុំ កថេសិ, តំ ទិវសម្បិ តេសំ កលហំ ករោន្តានំយេវ រត្តិ វិភាតា។ តតិយទិវសេបិ ភគវា តមេវ វត្ថុំ កថេសិ, អថញ្ញតរោ ភិក្ខុ ភគវន្តំ ឯវមាហ – “អប្បោស្សុក្កោ, ភន្តេ ភគវា, ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារមនុយុត្តោ វិហរតុ, មយមេតេន ភណ្ឌនេន កលហេន វិគ្គហេន វិវាទេន បញ្ញាយិស្សាមា”តិ។ សត្ថា “បរិយាទិន្នចិត្តា ខោ ឥមេ មោឃបុរិសា ន ទានិមេ សក្កា សញ្ញាបេតុំ, នត្ថិ ចេត្ថ សញ្ញាបេតព្ពា, យំនូនាហំ ឯកចារិកវាសំ វសេយ្យំ, ឯវំ ឥមេ ភិក្ខូ កលហតោ ឱរមិស្សន្តី”តិ ចិន្តេសិ។ ឯវំ តេហិ កលហការកេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ ឯកវិហារេ វាសំ វិវេកតព្ពាភាវតោ ឧបាសកាទីហិ ឧបសង្កមនញ្ច អាកិណ្ណវិហារំ កត្វា វុត្តំ – “តេន ខោ បន សមយេន ភគវា អាកិណ្ណោ វិហរតី”តិអាទិ។

តត្ថ **ទុក្ខន្តិ** ន សុខំ, អនារាធិតចិត្តតាយ ន ឥដ្ឋន្តិ អត្ថោ។ តេនេវាហ “**ន ផាសុ វិហរាមី**”តិ។ **វូបកដ្ឋោ**តិ បវិវេកដ្ឋោ ទូរីភូតោ។ តថា ចិន្តេត្វាវ ភគវា បាតោវ សរីរប្បដិជគ្គនំ កត្វា កោសម្ពិយំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កញ្ចិ អនាមន្តេត្វា ឯកោ អទុតិយោ គន្ត្វា កោសលរដ្ឋេ បាលិលេយ្យកេ វនសណ្ឌេ ភទ្ទសាលមូលេ វិហាសិ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ ភគវា បុព្ពណ្ហសមយំ…បេ.… ភទ្ទសាលមូលេ**”តិ។ តត្ថ **សាមន្តិ** សយំ។ **សំសាមេត្វា**តិ បដិសាមេត្វា។ **បត្តចីវរមាទាយា**តិ ឯត្ថាបិ សាមន្តិ បទំ អានេត្វា យោជេតព្ពំ។ **ឧបដ្ឋាកេ**តិ កោសម្ពិនគរវាសិនោ ឃោសិតសេដ្ឋិអាទិកេ ឧបដ្ឋាកេ, វិហារេ ច អគ្គុបដ្ឋាកំ អាយស្មន្តំ អានន្ទំ អនាមន្តេត្វា។

ឯវំ គតេ សត្ថរិ បញ្ចសតា ភិក្ខូ អាយស្មន្តំ អានន្ទំ អាហំសុ – “អាវុសោ អានន្ទ, សត្ថា ឯកកោវ គតោ, មយំ អនុពន្ធិស្សាមា”តិ។ “អាវុសោ, យទា ភគវា សាមំ សេនាសនំ សំសាមេត្វា បត្តចីវរមាទាយ អនាមន្តេត្វា ឧបដ្ឋាកេ ច អនបលោកេត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ អទុតិយោ គច្ឆតិ, តទា ឯកចារំ ចរិតុំ ភគវតោ អជ្ឈាសយោ, សាវកេន នាម សត្ថុ អជ្ឈាសយានុរូបំ បដិបជ្ជិតព្ពំ, តស្មា ន ឥមេសុ ទិវសេសុ ភគវា អនុគន្តព្ពោ”តិ និវារេសិ, សយម្បិ នានុគច្ឆិ។

អនុបុព្ពេនាតិ អនុក្កមេន, គាមនិគមបដិបាដិយា ចារិកំ ចរមានោ “ឯកចារវាសំ តាវ វសមានំ ភិក្ខុំ បស្សិស្សាមី”តិ ពាលកលោណការគាមំ គន្ត្វា តត្ថ ភគុត្ថេរស្ស សកលំ បច្ឆាភត្តញ្ចេវ តិយាមញ្ច រត្តឹ ឯកចារវាសេ អានិសំសំ កថេត្វា បុនទិវសេ តេន បច្ឆាសមណេន បិណ្ឌាយ ចរិត្វា តំ តត្ថេវ និវត្តេត្វា “សមគ្គវាសំ វសមានេ តយោ កុលបុត្តេ បស្សិស្សាមី”តិ បាចីនវំសមិគទាយំ គន្ត្វា តេសម្បិ សកលរត្តឹ សមគ្គវាសេ អានិសំសំ កថេត្វា តេបិ តត្ថេវ និវត្តេត្វា ឯកកោវ បាលិលេយ្យគាមំ សម្បត្តោ។ បាលិលេយ្យគាមវាសិនោ បច្ចុគ្គន្ត្វា ភគវតោ ទានំ ទត្វា បាលិលេយ្យគាមស្ស អវិទូរេ រក្ខិតវនសណ្ឌោ នាម អត្ថិ, តត្ថ ភគវតោ បណ្ណសាលំ កត្វា “ឯត្ថ ភគវា វសតូ”តិ យាចិត្វា វាសយឹសុ។ **ភទ្ទសាលោ**តិ បន តត្ថេកោ មនាបោ ភទ្ទកោ សាលរុក្ខោ, ភគវា តំ គាមំ ឧបនិស្សាយ វនសណ្ឌេ បណ្ណសាលសមីបេ តស្មឹ រុក្ខមូលេ វិហាសិ។ តេន វុត្តំ – “**បាលិលេយ្យកេ វិហរតិ រក្ខិតវនសណ្ឌេ ភទ្ទសាលមូលេ**”តិ។

ហត្ថិនាគោតិ មហាហត្ថី យូថបតិ។ **ហត្ថិកលភេហី**តិ ហត្ថិបោតកេហិ។ **ហត្ថិច្ឆាបេហី**តិ ខីរូបកេហិ ទហរហត្ថិបោតកេហិ, យេ “ភិង្កា”តិបិ វុច្ចន្តិ។ **ឆិន្នគ្គានី**តិ បុរតោ បុរតោ គច្ឆន្តេហិ តេហិ ហត្ថិអាទីហិ ឆិន្នគ្គានិ ខាទិតាវសេសានិ ខាណុសទិសានិ ខាទតិ។ **ឱភគ្គោភគ្គ**ន្តិ តេន ហត្ថិនាគេន ឧច្ចដ្ឋានតោ ភញ្ជិត្វា ភញ្ជិត្វា បាតិតំ។ **អស្ស សាខាភង្គ**ន្តិ ឯតស្ស សន្តកំ សាខាភង្គំ តេ ខាទន្តិ។ **អាវិលានី**តិ តេហិ បឋមតរំ ឱតរិត្វា បិវន្តេហិ អាលុឡិតត្តា អាវិលានិ កទ្ទមមិស្សានិ បានីយានិ បិវតិ។ **ឱគាហា**តិ តិត្ថតោ។ “ឱគាហ”ន្តិបិ បាឡិ។ **អស្សា**តិ ហត្ថិនាគស្ស។ **ឧបនិឃំសន្តិយោ**តិ ឃដ្ដេន្តិយោ, ឧបនិឃំសិយមានោបិ អត្តនោ ឧឡារភាវេន ន កុជ្ឈតិ, តេន តា តំ ឃំសន្តិយេវ។ **យូថា**តិ ហត្ថិយដា។

យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ សោ កិរ ហត្ថិនាគោ យូថវាសេ ឧក្កណ្ឋិតោ តំ វនសណ្ឌំ បវិដ្ឋោ តត្ថ ភគវន្តំ ទិស្វា ឃដសហស្សេន និព្ពាបិតសន្តាបោ វិយ និព្ពុតោ ហុត្វា បសន្នចិត្តោ ភគវតោ សន្តិកេ អដ្ឋាសិ, តតោ បដ្ឋាយ វត្តសីសេ ឋត្វា ភទ្ទសាលស្ស បណ្ណសាលាយ ច សមន្តតោ អប្បហរិតកំ កត្វា សាខាភង្គេហិ សម្មជ្ជតិ, ភគវតោ មុខធោវនំ ទេតិ, ន្ហានោទកំ អាហរតិ, ទន្តកដ្ឋំ ទេតិ, អរញ្ញតោ មធុរានិ ផលានិ អាហរិត្វា សត្ថុ ឧបនេតិ, សត្ថា តានិ បរិភុញ្ជតិ ។ តេន វុត្តំ – “**តត្រ សុទំ សោ ហត្ថិនាគោ យស្មឹ បទេសេ ភគវា វិហរតិ, តំ បទេសំ អប្បហរិតញ្ច ករោតិ, សោណ្ឌាយ ភគវតោ បានីយំ បរិភោជនីយំ ឧបដ្ឋាបេតី**”តិ។ សោណ្ឌាយ ទារូនិ អាហរិត្វា អញ្ញមញ្ញំ ឃំសិត្វា អគ្គឹ ឧដ្ឋាបេត្វា ទារូនិ ជាលាបេត្វា តត្ថ បាសាណខណ្ឌានិ តាបេត្វា តានិ ទណ្ឌកេហិ បវដ្ដេត្វា សោណ្ឌិយំ ខិបិត្វា ឧទកស្ស តត្តភាវំ ញត្វា ភគវតោ សន្តិកំ ឧបគន្ត្វា តិដ្ឋតិ, ភគវា “ហត្ថិនាគោ មម ន្ហានំ ឥច្ឆតី”តិ តត្ថ គន្ត្វា ន្ហានកិច្ចំ ករោតិ, បានីយេបិ ឯសេវ នយោ។ តស្មឹ បន សីតលេ សញ្ជាតេ ឧបសង្កមតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “សោណ្ឌាយ ភគវតោ បានីយំ បរិភោជនីយំ ឧបដ្ឋាបេតី”តិ។

អថ ខោ ភគវតោ រហោគតស្សាតិអាទិ ឧភិន្នំ មហានាគានំ វិវេកសុខបច្ចវេក្ខណទស្សនំ, តំ វុត្តត្ថមេវ។ **អត្តនោ ច បវិវេកំ វិទិត្វា**តិ កេហិចិ អនាកិណ្ណភាវលទ្ធំ កាយវិវេកំ ជានិត្វា, ឥតរេ បន វិវេកា ភគវតោ សព្ពកាលំ វិជ្ជន្តិយេវ។

ឥមំ ឧទានន្តិ ឥមំ អត្តនោ ហត្ថិនាគស្ស ច បវិវេកាភិរតិយា សមានជ្ឈាសយភាវទីបនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថាយំ សង្ខេបត្ថោ – **ឯតំ ឦសាទន្តស្ស** រថឦសាសទិសទន្តស្ស ហត្ថិនាគស្ស **ចិត្តំ នាគេន** ពុទ្ធនាគស្ស **ចិត្តេន សមេតិ** សំសន្ទតិ។ កថំ សមេតិ ចេ? **យទេកោ រមតី វនេ** យស្មា ពុទ្ធនាគោ “អហំ ខោ បុព្ពេ អាកិណ្ណោ វិហាសិ”ន្តិ បុរិមំ អាកិណ្ណវិហារំ ជិគុច្ឆិត្វា វិវេកំ ឧបព្រូហយមានោ ឥទានិ យថា **ឯកោ** អទុតិយោ **វនេ** អរញ្ញេ **រមតិ** អភិរមតិ, ឯវំ អយម្បិ ហត្ថិនាគោ បុព្ពេ អត្តនោ ហត្ថិអាទីហិ អាកិណ្ណវិហារំ ជិគុច្ឆិត្វា វិវេកំ ឧបព្រូហយមានោ ឥទានិ **ឯកោ** អសហាយោ **វនេ** អរញ្ញេ **រមតិ** អភិរមតិ។ តស្មាស្ស **ចិត្តំ នាគេន សមេតិ** តស្ស ចិត្តេន សមេតីតិ កត្វា ឯកីភាវរតិយា ឯកសទិសំ ហោតីតិ អត្ថោ។

បញ្ចមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. បិណ្ឌោលសុត្តវណ្ណនា

៣៦. ឆដ្ឋេ **បិណ្ឌោលភារទ្វាជោ**តិ បិណ្ឌំ ឧលមានោ បរិយេសមានោ បព្ពជិតោតិ បិណ្ឌោលោ។ សោ កិរ បរិជិណ្ណភោគោ ព្រាហ្មណោ ហុត្វា មហន្តំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស លាភសក្ការំ ទិស្វា បិណ្ឌត្ថាយ និក្ខមិត្វា បព្ពជិតោ។ សោ មហន្តំ កបល្លំ “បត្ត”ន្តិ គហេត្វា ចរតិ, កបល្លបូរំ យាគុំ បិវតិ, ភត្តំ ភុញ្ជតិ, បូវខជ្ជកញ្ច ខាទតិ។ អថស្ស

មហគ្ឃសភាវំ សត្ថុ អារោចេសុំ។ សត្ថា តស្ស បត្តត្ថវិកំ នានុជានិ, ហេដ្ឋាមញ្ចេ បត្តំ និក្កុជ្ជិត្វា ឋបេតិ, សោ ឋបេន្តោបិ យំសេន្តោវ បណាមេត្វា ឋបេតិ, គណ្ហន្តោបិ យំសេន្តោវ អាកឌ្ឍិត្វា គណ្ហាតិ។ តំ គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ យំសនេន បរិក្ខីណំ, នាឡិកោទនមត្តស្សេវ គណ្ហនកំ ជាតំ។ តតោ សត្ថុ អារោចេសុំ, អថស្ស សត្ថា បត្តត្ថវិកំ អនុជានិ។ ថេរោ អបរេន សមយេន ឥន្ទ្រិយភាវនំ ភាវេន្តោ អគ្គផលេ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ។ ឥតិ សោ បុព្ពេ សវិសេសំ បិណ្ឌោល្លាយ ឧលតីតិ បិណ្ឌោលោ, គោត្តេន បន ភារទ្វាជោតិ ឧភយំ ឯកតោ កត្វា “បិណ្ឌោលភារទ្វាជោ”តិ វុច្ចតិ។

អារញ្ញកោតិ គាមន្តសេនាសនបដិក្ខិបនេន អរញ្ញេ និវាសោ អស្សាតិ អារញ្ញកោ, អារញ្ញកធុតង្គំ សមាទាយ វត្តន្តស្សេតំ នាមំ។ តថា ភិក្ខាសង្ខាតានំ អាមិសបិណ្ឌានំ បាតោ បិណ្ឌបាតោ, បរេហិ ទិន្នានំ បិណ្ឌានំ បត្តេ និបតនន្តិ អត្ថោ។ បិណ្ឌបាតំ ឧញ្ឆតិ តំ តំ កុលំ ឧបសង្កមន្តោ គវេសតីតិ **បិណ្ឌបាតិកោ,** បិណ្ឌាយ វា បតិតុំ ចរិតុំ វតមេតស្សាតិ បិណ្ឌបាតី, បិណ្ឌបាតីយេវ បិណ្ឌបាតិកោ។ សង្ការកូដាទីសុ បំសូនំ ឧបរិ ឋិតត្តា អព្ភុគ្គតដ្ឋេន បំសុកូលំ វិយាតិ បំសុកូលំ, បំសុ វិយ វា កុច្ឆិតភាវំ ឧលតិ គច្ឆតីតិ បំសុកូលំ, បំសុកូលស្ស ធារណំ បំសុកូលំ, តំ សីលំ ឯតស្សាតិ **បំសុកូលិកោ**។ សង្ឃាដិឧត្តរាសង្គអន្តរវាសកសង្ខាតានិ តីណិ ចីវរានិ តិចីវរំ, តិចីវរស្ស ធារណំ តិចីវរំ, តំ សីលំ ឯតស្សាតិ **តេចីវរិកោ។ អប្បិច្ឆោ**តិអាទីនំ បទានំ អត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។

ធុតវាទោតិ **ធុតោ** វុច្ចតិ ធុតកិលេសោ បុគ្គលោ, កិលេសធុននកធម្មោ វា។ តត្ថ អត្ថិ ធុតោ, ន ធុតវាទោ, អត្ថិ ន ធុតោ, ធុតវាទោ, អត្ថិ នេវ ធុតោ, ន ធុតវាទោ, អត្ថិ ធុតោ ចេវ, ធុតវាទោ ចាតិ ឥទំ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ។ តេសុ យោ សយំ ធុតធម្មេ សមាទាយ វត្តតិ, ន បរំ តទត្ថាយ សមាទបេតិ, អយំ បឋមោ។ យោ បន សយំ ន ធុតធម្មេ សមាទាយ វត្តតិ, បរំ សមាទបេតិ, អយំ ទុតិយោ។ យោ ឧភយរហិតោ, អយំ តតិយោ។ យោ បន ឧភយសម្បន្នោ, អយំ ចតុត្ថោ។ ឯវរូបោ ច អាយស្មា បិណ្ឌោលភារទ្វាជោតិ។ តេន វុត្តំ “ធុតវាទោ”តិ។ ឯកទេសសរូបេកសេសវសេន ហិ អយំ និទ្ទេសោ យថា តំ “នាមរូប”ន្តិ។

អធិចិត្តមនុយុត្តោតិ ឯត្ថ អដ្ឋសមាបត្តិសម្បយោគតោ អរហត្តផលសមាបត្តិសម្បយោគតោ វា ចិត្តស្ស អធិចិត្តភាវោ វេទិតព្ពោ, ឥធ បន “អរហត្តផលចិត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ តំតំសមាបត្តីសុ សមាធិ ឯវ អធិចិត្តំ, ឥធ បន អរហត្តផលសមាធិ វេទិតព្ពោ។ កេចិ បន “អធិចិត្តមនុយុត្តេន, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនា កាលេន កាលំ តីណិ និមិត្តានិ មនសិ កាតព្ពានីតិ ឯតស្មិំ អធិចិត្តសុត្តេ (អ. និ. ៣.១០៣) វិយ សមថវិបស្សនាចិត្តំ អធិចិត្តន្តិ ឥធាធិប្បេត”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។ បុរិមោយេវត្ថោ គហេតព្ពោ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អាយស្មតោ បិណ្ឌោលភារទ្វាជស្ស អធិដ្ឋានបរិក្ខារសម្បទាសម្បន្នំ អធិចិត្តានុយោគសង្ខាតំ អត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ ឯវំ “អធិចិត្តានុយោគោ មម សាសនានុដ្ឋាន”ន្តិ ទីបេន្តោ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **អនូបវាទោ**តិ វាចាយ កស្សចិបិ អនុបវទនំ។ **អនូបឃាតោ**តិ កាយេន កស្សចិ ឧបឃាតាករណំ។ **បាតិមោក្ខេ**តិ ឯត្ថ បាតិមោក្ខបទស្ស អត្ថោ ហេដ្ឋា នានប្បការេហិ វុត្តោ, តស្មិំ បាតិមោក្ខេ។ សត្តន្នំ អាបត្តិក្ខន្ធានំ អវីតិក្កមលក្ខណោ **សំវរោ។ មត្តញ្ញុតា**តិ បដិគ្គហណបរិភោគវសេន បមាណញ្ញុតា។ **បន្តញ្ច សយនាសនន្តិ** វិវិត្តំ សង្ឃដ្ដនវិរហិតំ សេនាសនំ។ **អធិចិត្តេ ច អាយោគោ**តិ អដ្ឋន្នំ សមាបត្តីនំ អធិគមាយ ភាវនានុយោគោ។

អបរោ នយោ – **អនូបវាទោ**តិ កស្សចិបិ ឧបរុជ្ឈនវចនស្ស អវទនំ។ តេន សព្ពម្បិ វាចសិកំ សីលំ សង្គណ្ហាតិ។ **អនូបឃាតោ**តិ កាយេន កស្សចិ ឧបឃាតស្ស បរវិហេឋនស្ស អករណំ។ តេន សព្ពម្បិ កាយិកំ សីលំ សង្គណ្ហាតិ។ យាទិសំ បនិទំ ឧភយំ ពុទ្ធានំ សាសនន្តោគធំ ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ – “**បាតិមោក្ខេ ច សំវរោ**”តិ វុត្តំ។ **ច**សទ្ទោ និបាតមត្តំ។ **បាតិមោក្ខេ ច សំវរោ**តិ បាតិមោក្ខសំវរភូតោ អនូបវាទោ អនូបឃាតោ ចាតិ អត្ថោ។

អថ វា **បាតិមោក្ខេ**តិ អធិករណេ ភុម្មំ។ បាតិមោក្ខេ និស្សយភូតេ សំវរោ។ កោ បន សោតិ? អនូបវាទោ អនូបឃាតោ។ ឧបសម្បទវេលាយញ្ហិ អវិសេសេន បាតិមោក្ខសីលំ សមាទិន្នំ នាម ហោតិ, តស្មិំ បាតិមោក្ខេ ឋិតស្ស តតោ បរំ ឧបវាទូបឃាតានំ អករណវសេន សំវរោ, សោ អនូបវាទោ អនូបឃាតោ ចាតិ វុត្តោ។

អថ វា **បាតិមោក្ខេ**តិ និប្ផាទេតព្ពេ ភុម្មំ យថា “ចេតសោ អវូបសមោ អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋាន”ន្តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។ តេន បាតិមោក្ខេន សាធេតព្ពោ អនូបវាទោ អនូបឃាតោ, បាតិមោក្ខសំវរសង្គហិតោ

អនូបវាទោ អនូបឃាតោឥច្ចេវ អត្ថោ។ **សំវរោ**តិ ឥមិនា បន សតិសំវរោ , ញាណសំវរោ, ខន្តិសំវរោ, វីរិយសំវរោតិ ឥមេសំ ចតុន្នំ សំវរានំ គហណំ, បាតិមោក្ខសាធនំ ឥទំ សំវរចតុក្កំ។

មត្តញ្ញុតា ច ភត្តស្មិន្តិ បរិយេសនបដិគ្គហណបរិភោគវិស្សជ្ជនានំ វសេន ភោជនេ បមាណញ្ញុតា។ **បន្តញ្ច សយនាសន**ន្តិ ភាវនានុកូលំ អរញ្ញរុក្ខមូលាទិវិវិត្តសេនាសនំ។ **អធិចិត្តេ ច អាយោគោ**តិ សព្ពចិត្តានំ អធិកត្តា ឧត្តមត្តា អធិចិត្តសង្ខាតេ អរហត្តផលចិត្តេ សាធេតព្ពេ តស្ស និប្ផាទនត្ថំ សមថវិបស្សនាភាវនាវសេន អាយោគោ។ **ឯតំ ពុទ្ធាន សាសន**ន្តិ ឯតំ បរស្ស អនូបវទនំ, អនូបឃាតនំ, បាតិមោក្ខសំវរោ , បរិយេសនបដិគ្គហណាទីសុ មត្តញ្ញុតា, វិវិត្តវាសោ, យថាវុត្តអធិចិត្តានុយោគោ ច ពុទ្ធានំ សាសនំ ឱវាទោ អនុសិដ្ឋីតិ អត្ថោ។ ឯវំ ឥមាយ គាថាយ តិស្សោ សិក្ខា កថិតាតិ វេទិតព្ពា។

ឆដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សារិបុត្តសុត្តវណ្ណនា

៣៧. សត្តមេ អបុព្ពំ នត្ថិ។ គាថាយ **អធិចេតសោ**តិ អធិចិត្តវតោ, សព្ពចិត្តានំ អធិកេន អរហត្តផលចិត្តេន សមន្នាគតស្សាតិ អត្ថោ។ **អប្បមជ្ជតោ**តិ ន បមជ្ជតោ, អប្បមាទេន អនវជ្ជធម្មេសុ សាតច្ចកិរិយាយ សមន្នាគតស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **មុនិនោ**តិ “យោ មុនាតិ ឧភោ លោកេ, មុនិ តេន បវុច្ចតី”តិ (ធ. ប. ២៦៩; ចូឡនិ. មេត្តគូមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ២១) ឯវំ ឧភយលោកមុននេន មោនំ វុច្ចតិ ញាណំ, តេន អរហត្តផលញាណសង្ខាតេន ញាណេន សមន្នាគតត្តា វា ខីណាសវោ មុនិ នាម, តស្ស មុនិនោ។ **មោនបថេសុ សិក្ខតោ**តិ អរហត្តញាណសង្ខាតស្ស មោនស្ស បថេសុ សត្តតឹសពោធិបក្ខិយធម្មេសុ តីសុ វា សិក្ខាសុ សិក្ខតោ។ ឥទញ្ច បុព្ពភាគប្បដិបទំ គហេត្វា វុត្តំ។ បរិនិដ្ឋិតសិក្ខោ ហិ អរហា, តស្មា ឯវំ សិក្ខតោ, ឥមាយ សិក្ខាយ មុនិភាវំ បត្តស្ស មុនិនោតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យស្មា ច ឯតទេវ, តស្មា ហេដ្ឋិមមគ្គផលចិត្តានំ វសេន អធិចេតសោ, ចតុសច្ចសម្ពោធបដិបត្តិយំ អប្បមាទវសេន អប្បមជ្ជតោ, មគ្គញាណសមន្នាគមេន មុនិនោតិ ឯវមេតេសំ តិណ្ណំ បទានំ អត្ថោ យុជ្ជតិយេវ។ អថ វា “អប្បមជ្ជតោ សិក្ខតោ”តិ បទានំ ហេតុអត្ថតា ទដ្ឋព្ពា អប្បមជ្ជនហេតុ សិក្ខនហេតុ ច អធិចេតសោតិ។

សោកា ន ភវន្តិ តាទិនោតិ តាទិសស្ស ខីណាសវមុនិនោ អព្ភន្តរេ ឥដ្ឋវិយោគាទិវត្ថុកា សោកា ចិត្តសន្តាបា ន ហោន្តិ។ អថ វា **តាទិនោ**តិ តាទិលក្ខណសមន្នាគតស្ស ឯវរូបស្ស មុនិនោ សោកា ន ភវន្តីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **ឧបសន្តស្សា**តិ រាគាទីនំ អច្ចន្តូបសមេន ឧបសន្តស្ស។ **សទា សតីមតោ**តិ សតិវេបុល្លប្បត្តិយា និច្ចកាលំ សតិយា អវិរហិតស្ស។

ឯត្ថ ច “អធិចេតសោ”តិ ឥមិនា អធិចិត្តសិក្ខា, “អប្បមជ្ជតោ”តិ ឯតេន អធិសីលសិក្ខា, “មុនិនោ មោនបថេសុ សិក្ខតោ”តិ ឯតេហិ អធិបញ្ញាសិក្ខា។ “មុនិនោ”តិ វា ឯតេន អធិបញ្ញាសិក្ខា, “មោនបថេសុ សិក្ខតោ”តិ ឯតេន តាសំ លោកុត្តរសិក្ខានំ បុព្ពភាគបដិបទា, “សោកា ន ភវន្តី”តិអាទីហិ សិក្ខាបារិបូរិយា អានិសំសោ បកាសិតោតិ វេទិតព្ពំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

សត្តមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សុន្ទរីសុត្តវណ្ណនា

៣៨. អដ្ឋមេ **សក្កតោ**តិអាទីនំ បទានំ អត្ថោ ហេដ្ឋា វណ្ណិតោយេវ។ **អសហមានា**តិ ន សហមានា, ឧសូយន្តាតិ អត្ថោ។ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច សក្ការំ អសហមានាតិ សម្ពន្ធោ។

សុន្ទរីតិ តស្សា នាមំ។ សា កិរ តស្មឹ កាលេ សព្ពបរិព្ពាជិកាសុ អភិរូបា ទស្សនីយា បាសាទិកា បរមាយ វណ្ណបោក្ខរតាយ សមន្នាគតា, តេនេវ សា “សុន្ទរី”តិ បញ្ញាយិត្ថ។ សា ច អនតីតយោព្ពនា អសំយតសមាចារា ហោតិ, តស្មា តេ សុន្ទរិំ បរិព្ពាជិកំ បាបកម្មេ ឧយ្យោជេសុំ។ តេ ហិ អញ្ញតិត្ថិយា ពុទ្ធុប្បាទតោ បដ្ឋាយ សយំ ហតលាភសក្ការា ហេដ្ឋា អក្កោសសុត្តវណ្ណនាយំ អាគតនយេន ភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ឧឡារំ អបរិមិតំ លាភសក្ការំ បវត្តមានំ ទិស្វា ឥស្សាបកតា ឯកតោ ហុត្វា សម្មន្តយឹសុ – មយំ សមណស្ស គោតមស្ស ឧប្បន្នកាលតោ បដ្ឋាយ នដ្ឋា ហតលាភសក្ការា, ន នោ កោចិ អត្ថិភាវម្បិ ជានាតិ, កឹ និស្សាយ នុ ខោ លោកោ សមណេ គោតមេ អភិប្បសន្នោ ឧឡារំ សក្ការសម្មានំ ឧបនេតីតិ? តត្ថេកោ អាហ – “ឧច្ចាកុលប្បសុតោ អសម្ភិន្នាយ

មហាសម្មតប្បវេណិយា ជាតោ”តិ, អបរេ “អភិជាតិយំ តស្ស អនេកានិ អច្ឆរិយានិ បាតុភូតានី”តិ, អញ្ញេ “កាលទេវិលំ វន្ទាបេតុំ ឧបនីតស្ស បាទា បរិវត្តិត្វា តស្ស ជដាសុ បតិដ្ឋិតា”តិ, អបរេ “វប្បមង្គលកាលេ ជម្ពុច្ឆាយាយ សយាបិតស្ស វីតិក្កន្តេបិ មជ្ឈន្ហិកេ ជម្ពុច្ឆាយា អបរិវត្តិត្វា ឋិតា”តិ, អញ្ញេ “អភិរូបោ ទស្សនីយោ បាសាទិកោ រូបសម្បត្តិយា”តិ, អបរេ “ជិណ្ណាតុរមតបព្ពជិតសង្ខាតនិមិត្តេ ទិស្វា សំវេគជាតោ អាគាមិនំ ចក្កវត្តិរជ្ជំ បហាយ បព្ពជិតោ”តិ។ ឯវំ អបរិមាណកាលេ សម្ភតំ អនញ្ញសាធារណំ ភគវតោ បុញ្ញញាណសម្ភារំ ឧក្កំសបារមិប្បត្តំ និរុបមំ សល្លេខប្បដិបទំ អនុត្តរញ្ច ញាណបហានសម្បទាទិពុទ្ធានុភាវំ អជានន្តា អត្តនា យថាទិដ្ឋំ យថាសុតំ ធរមានំ តំ តំ ភគវតោ ពហុមានការណំ កិត្តេត្វា អពហុមានការណំ បរិយេសិត្វា អបស្សន្តា “កេន នុ ខោ ការណេន មយំ សមណស្ស គោតមស្ស អយសំ ឧប្បាទេត្វា លាភសក្ការំ នាសេយ្យាមា”តិ។ តេសុ ឯកោ តិខិណមន្តី ឯវមាហ – “អម្ភោ ឥមស្មឹ សត្តលោកេ មាតុគាមសុខេ អសត្តសត្តា នាម នត្ថិ, អយញ្ច សមណោ គោតមោ អភិរូបោ ទេវសមោ តរុណោ, អត្តនោ សមរូបំ មាតុគាមំ លភិត្វា សជ្ជេយ្យ។ អថាបិ ន សជ្ជេយ្យ, ជនស្ស បន សង្កិយោ ភវេយ្យ, ហន្ទ មយំ សុន្ទរឹ បរិព្ពាជិកំ តថា ឧយ្យោជេម, យថា សមណស្ស គោតមស្ស អយសោ បថវិយំ បត្ថរេយ្យា”តិ។

តំ សុត្វា ឥតរេ “ឥទំ សុដ្ឋុ តយា ចិន្តិតំ, ឯវញ្ហិ កតេ សមណោ គោតមោ អយសកេន ឧបទ្ទុតោ សីសំ ឧក្ខិបិតុំ អសក្កោន្តោ យេន វា តេន វា បលាយិស្សតី”តិ សព្ពេវ ឯកជ្ឈាសយា ហុត្វា តថា ឧយ្យោជេតុំ សុន្ទរិយា សន្តិកំ អគមំសុ។ សា តេ ទិស្វា “កឹ តុម្ហេ ឯកតោ អាគតត្ថា”តិ អាហ។ តិត្ថិយា អនាលបន្តា អារាមបរិយន្តេ បដិច្ឆន្នេ ឋានេ និសីទឹសុ។ សា តត្ថ គន្ត្វា បុនប្បុនំ អាលបន្តី បដិវចនំ អលភិត្វា កឹ តុម្ហាកំ អបរជ្ឈំ? កស្មា មេ បដិវចនំ ន ទេថាតិ? តថា ហិ បន ត្វំ អម្ហេ វិហេឋិយមានេ អជ្ឈុបេក្ខសីតិ ។ កោ តុម្ហេ វិហេឋេតីតិ? “កឹ បន ត្វំ ន បស្សសិ, សមណំ គោតមំ អម្ហេ វិហេឋេត្វា ហតលាភសក្ការេ កត្វា វិចរន្ត”ន្តិ វត្វា “តត្ថ មយា កឹ កាតព្ព”ន្តិ វុត្តេ “តេន ហិ ត្វំ អភិក្ខណំ ជេតវនសមីបំ គន្ត្វា មហាជនស្ស ឯវញ្ចេវញ្ច វទេយ្យាសី”តិ អាហំសុ។ សាបិ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិ។ តេន វុត្តំ – “**អញ្ញតិត្ថិយា បរិព្ពាជកា ភគវតោ សក្ការំ អសហមានា**”តិអាទិ។

តត្ថ **ឧស្សហសី**តិ សក្កោសិ។ **អត្ថ**ន្តិ ហិតំ កិច្ចំ វា។ **ក្យាហ**ន្តិ កឹ អហំ។ យស្មា តេ តិត្ថិយា តស្សា អញ្ញាតកាបិ សមានា បព្ពជ្ជសម្ពន្ធមត្តេន សង្គណ្ហិតុំ ញាតកា វិយ ហុត្វា “**ឧស្សហសិ ត្វំ ភគិនិ ញាតីនំ អត្ថំ កាតុ**”ន្តិ អាហំសុ។ តស្មា សាបិ មិតំ វល្លិ វិយ បាទេ លគ្គា **ជីវិតម្បិ មេ បរិច្ចត្តំ ញាតីនំ អត្ថាយា**តិ អាហ។

តេន ហីតិ “យស្មា ត្វំ ‘ជីវិតម្បិ មេ តុម្ហាកំ អត្ថាយ បរិច្ចត្ត’ន្តិ វទសិ, ត្វញ្ច បឋមវយេ ឋិតា អភិរូបា សោភគ្គប្បត្តា ច, តស្មា យថា តំ និស្សាយ សមណស្ស គោតមស្ស អយសោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តថា ករេយ្យាសី”តិ វត្វា “អភិក្ខណំ ជេតវនំ គច្ឆាហី”តិ ឧយ្យោជេសុំ។ សាបិ ខោ ពាលា កកចទន្តបន្តិយា បុប្ផាវលិកីឡំ កីឡិតុកាមា វិយ, បភិន្នមទំ ចណ្ឌហត្ថឹ សោណ្ឌាយ បរាមសន្តី វិយ, នលាដេន មច្ចុំ គណ្ហន្តី វិយ តិត្ថិយានំ វចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា មាលាគន្ធវិលេបនតម្ពូលមុខវាសាទីនិ គហេត្វា មហាជនស្ស សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា នគរំ បវិសនកាលេ ជេតវនាភិមុខី គច្ឆន្តី “កហំ គច្ឆសី”តិ ច បុដ្ឋា “សមណស្ស គោតមស្ស សន្តិកំ, អហញ្ហិ តេន សទ្ធឹ ឯកគន្ធកុដិយំ វសាមី”តិ វត្វា អញ្ញតរស្មឹ តិត្ថិយារាមេ វសិត្វា បាតោវ ជេតវនមគ្គំ ឱតរិត្វា នគរាភិមុខី អាគច្ឆន្តី “កឹ សុន្ទរិ កហំ គតាសី”តិ ច បុដ្ឋា “សមណេន គោតមេន សទ្ធឹ ឯកគន្ធកុដិយំ វសិត្វា តំ កិលេសរតិយា រមាបេត្វា អាគតាម្ហី”តិ វទតិ។ តេន វុត្តំ – “**ឯវំ អយ្យាតិ ខោ សុន្ទរី បរិព្ពាជិកា តេសំ អញ្ញតិត្ថិយានំ បរិព្ពាជកានំ បដិស្សុត្វា អភិក្ខណំ ជេតវនំ អគមាសី**”តិ។

តិត្ថិយា កតិបាហស្ស អច្ចយេន ធុត្តានំ កហាបណេ ទត្វា “គច្ឆថ, សុន្ទរឹ មារេត្វា សមណស្ស គោតមស្ស គន្ធកុដិយា អវិទូរេ មាលាកចវរន្តរេ និក្ខិបិត្វា ឯថា”តិ វទឹសុ។ តេ តថា អកំសុ។ តតោ តិត្ថិយា “សុន្ទរឹ ន បស្សាមា”តិ កោលាហលំ កត្វា រញ្ញោ អារោចេត្វា “កត្ថ បន តុម្ហេ បរិសង្កថា”តិ រញ្ញា វុត្តា ឥមេសុ ទិវសេសុ ជេតវនេ វសតិ, តត្ថស្សា បវត្តឹ ន ជានាមាតិ។ “តេន ហិ គច្ឆថ, នំ តត្ថ វិចិនថា”តិ រញ្ញា អនុញ្ញាតា អត្តនោ ឧបដ្ឋាកេ គហេត្វា ជេតវនំ គន្ត្វា វិចិនន្តា វិយ ហុត្វា មាលាកចវរំ ព្យូហិត្វា តស្សា សរីរំ មញ្ចកំ អារោបេត្វា នគរំ បវេសេត្វា “សមណស្ស គោតមស្ស សាវកា ‘សត្ថុនា កតំ បាបកម្មំ បដិច្ឆាទេស្សាមា’តិ សុន្ទរឹ មារេត្វា មាលាកចវរន្តរេ និក្ខិបឹសូ”តិ រញ្ញោ អារោចេសុំ។ រាជាបិ អនុបបរិក្ខិត្វា “តេន ហិ គច្ឆថ, នគរំ អាហិណ្ឌថា”តិ អាហ។ តេ នគរវីថីសុ “បស្សថ សមណានំ សក្យបុត្តិយានំ កម្ម”ន្តិអាទីនិ វទន្តា វិចរិត្វា បុន រញ្ញោ និវេសនទ្វារំ អគមំសុ។ រាជា សុន្ទរិយា សរីរំ អាមកសុសានេ អដ្ដកំ អារោបេត្វា រក្ខាបេសិ។ សាវត្ថិវាសិនោ ឋបេត្វា អរិយសាវកេ យេភុយ្យេន “បស្សថ សមណានំ សក្យបុត្តិយានំ កម្ម”ន្តិអាទីនិ វត្វា អន្តោនគរេ ពហិនគរេ ច ភិក្ខូ អក្កោសន្តា វិចរឹសុ។ តេន វុត្តំ – “**យទា តេ អញ្ញឹសុ តិត្ថិយា បរិព្ពាជកា ‘វោទិដ្ឋា ខោ សុន្ទរី’**”តិអាទិ។

តត្ថ **អញ្ញឹសូតិ** ជានឹសុ។ **វោទិដ្ឋាតិ** ព្យបទិដ្ឋា, ជេតវនំ អាគច្ឆន្តី ច គច្ឆន្តី ច វិសេសតោ ទិដ្ឋា, ពហុលំ ទិដ្ឋាតិ អត្ថោ។ **បរិខាកូបេតិ** ទីឃិកាវាដេ ។ **យា សា, មហារាជ, សុន្ទរីតិ**, មហារាជ, យា សា ឥមស្មឹ នគរេ រូបសុន្ទរតាយ "សុន្ទរី"តិ បាកដា អភិញ្ញាតា បរិព្ពាជិកា។ **សា នោ ន ទិស្សតីតិ** សា អម្ហាកំ ចក្ខុ វិយ ជីវិតំ វិយ ច បិយាយិតព្ពា, ឥទានិ ន ទិស្សតិ។ **យថានិក្ខិត្តន្តិ** បុរិសេ អាណាបេត្វា មាលាកចវរន្តរេ អត្តនា យថាឋបិតំ។ "យថានិខាត"ន្តិបិ បាឋោ, បថវិយំ និខាតប្បការន្តិ អត្ថោ។

រថិយាយ រថិយន្តិ វិថិតោ វីថឹ។ **វីថីតិ** ហិ វិនិវិជ្ឈនករច្ឆា។ **សិង្ឃាដកន្តិ** តិកោណរច្ឆា។ **អលជ្ជិនោតិ** ន លជ្ជិនោ, បាបជិគុច្ឆាវិរហិតាតិ អត្ថោ។ **ទុស្សីលាតិ** និស្សីលា។ **បាបធម្មាតិ** លាមកសភាវា និហីនាចារា។ **មុសាវាទិនោតិ** ទុស្សីលា សមានា "សីលវន្តោ មយ"ន្តិ អលិកវាទិតាយ មុសាវាទិនោ។ **អព្រហ្មចារិនោតិ** "មេថុនប្បដិសេវិតាយ អសេដ្ឋចារិនោ ឥមេ ហិ នាមា"តិ ហីឡេន្តា វទន្តិ។ **ធម្មចារិនោតិ** កុសលធម្មចារិនោ។ **សមចារិនោតិ** កាយកម្មាទិសមចារិនោ។ **កល្យាណធម្មាតិ** សុន្ទរសភាវា, បដិជានិស្សន្តិ នាមាតិ សម្ពន្ធោ។ នាមសទ្ទយោគេន ហិ ឯត្ថ បដិជានិស្សន្តីតិ អនាគតកាលវចនំ។ **សាមញ្ញន្តិ** សមណភាវោ សមិតបាបតា។ **ព្រហ្មញ្ញន្តិ** សេដ្ឋភាវោ ពាហិតបាបតា។ **កុតោតិ** កេន ការណេន។ **អបគតាតិ** អបេតា បរិភដ្ឋា។ **បុរិសកិច្ចន្តិ** មេថុនប្បដិសេវនំ សន្ធាយ វទន្តិ។

អថ ភិក្ខូ តំ បវត្តឹ ភគវតោ អារោចេសុំ។ សត្ថា "តេន ហិ, ភិក្ខវេ, តុម្ហេបិ តេ មនុស្សេ ឥមាយ គាថាយ បដិចោទេថា"តិ វត្វា "អភូតវាទី"តិ គាថមាហ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – **"អថ ខោ សម្ពហុលា...បេ.... និហីនកម្មា មនុជា បរត្ថា"**តិ។ តត្ថ **នេសោ, ភិក្ខវេ, សទ្ទោ ចិរំ ភវិស្សតីតិ** ឥទំ សត្ថា តស្ស អយសស្ស និប្ផត្តឹ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ជានិត្វា ភិក្ខូ សមស្សាសេន្តោ អាហ។

គាថាយំ **អភូតវាទីតិ** បរស្ស ទោសំ អទិស្វាវ មុសាវាទំ កត្វា អភូតេន អតច្ឆេន បរំ អព្ភាចិក្ខន្តោ។ **យោ វាបិ កត្វាតិ** យោ វា បន បាបកម្មំ កត្វា "នាហំ ឯតំ ករោមី"តិ អាហ។ **បេច្ច សមា ភវន្តីតិ** តេ ឧភោបិ ជនា ឥតោ បរលោកំ គន្ត្វា និរយូបគមនេន គតិយា សមា ភវន្តិ។ គតិយេវ ហិ នេសំ បរិច្ឆិន្នា, អាយុ បន អបរិច្ឆិន្នា។ ពហុកញ្ហិ បាបំ កត្វា ចិរំ និរយេ បច្ចតិ, បរិត្តកំ កត្វា អប្បមត្តកមេវ កាលំ បច្ចតិ។ យស្មា បន នេសំ ឧភិន្នម្បិ លាមកមេវ កម្មំ, តេន វុត្តំ – **និហីនកម្មា មនុជា បរត្ថាតិ**។ "បរត្ថា"តិ ឥមស្ស បន បទស្ស បុរតោ "បេច្ចា"តិបទេន សម្ពន្ធោ, បេច្ច បរត្ថ ឥតោ គន្ត្វា តេ និហីនកម្មា បរលោកេ សមា ភវន្តីតិ អត្ថោ។

បរិយាបុណិត្វាតិ ឧគ្គហេត្វា។ **អការកាតិ** អបរាធស្ស ន ការកា។ **នយិមេហិ កតន្តិ** ឯវំ កិរ នេសមហោសិ – ឥមេហិ សមណេហិ សក្យបុត្តិយេហិ អទ្ធា តំ បាបកម្មំ ន កតំ, យំ អញ្ញតិត្ថិយា ឧគ្ឃោសិត្វា សកលនគរំ អាហិណ្ឌឹសុ, យស្មា ឥមេ អម្ហេសុ ឯវំ អសព្ភាហិ ផរុសាហិ វាចាហិ អព្ភាចិក្ខន្តេសុបិ ន កិញ្ចិ វិការំ ទស្សេន្តិ, ខន្តិសោរច្ចញ្ច ន វិជហន្តិ, កេវលំ បន "អភូតវាទី និរយំ ឧបេតី"តិ ធម្មំយេវ វទន្តា សបន្តិយេវ, ឥមេ សមណា សក្យបុត្តិយា អម្ហេ អនុបធារេត្វា អព្ភាចិក្ខន្តេ សបន្តិ, សបថំ ករោន្តា វិយ វទន្តិ ។ អថ វា "យោ វាបិ កត្វា 'ន ករោមិ' ចាហា"តិ វទន្តា សបន្តិ, អត្តនោ អការកភាវំ ពោធេតុំ អម្ហាកំ សបថំ ករោន្តិ ឥមេតិ អត្ថោ។

តេសញ្ហិ មនុស្សានំ ភគវតា ភាសិតគាថាយ សវនសមនន្តរមេវ ពុទ្ធានុភាវេន សារជ្ជំ ឱក្កមិ, សំវេគោ ឧប្បជ្ជិ "នយិទំ អម្ហេហិ បច្ចក្ខតោ ទិដ្ឋំ, សុតំ នាម តថាបិ ហោតិ, អញ្ញថាបិ ហោតិ, ឯតេ ច អញ្ញតិត្ថិយា ឥមេសំ អនត្ថកាមា អហិតកាមា, តស្មា តេ សទ្ទាយ នយិទំ អម្ហេហិ វត្តព្ពំ, ទុដ្ឋានា ហិ សមណា"តិ។ តេ តតោ បដ្ឋាយ តតោ ឱរមឹសុ។

រាជាបិ យេហិ សុន្ទរី មារិតា, តេសំ ជាននត្ថំ បុរិសេ អាណាបេសិ។ អថ តេ ធុត្តា តេហិ កហាបណេហិ សុរំ បិវន្តា អញ្ញមញ្ញំ កលហំ ករឹសុ។ តេសុ ហិ ឯកោ ឯកំ អាហ – "ត្វំ សុន្ទរឹ ឯកប្បហារេន មារេត្វា មាលាកចវរន្តរេ ខិបិត្វា តតោ លទ្ធកហាបណេហិ សុរំ បិវសិ, ហោតុ ហោតូ"តិ។ រាជបុរិសា តំ សុត្វា តេ ធុត្តេ គហេត្វា រញ្ញោ ទស្សេសុំ។ រាជា "តុម្ហេហិ សា មារិតា"តិ តេ ធុត្តេ បុច្ឆិ។ "អាម, ទេវា"តិ។ "កេហិ មារាបិតា"តិ? "អញ្ញតិត្ថិយេហិ, ទេវា"តិ។ រាជា តិត្ថិយេ បក្កោសាបេត្វា តមត្ថំ បដិជានាបេត្វា, "អយំ សុន្ទរី តស្ស សមណស្ស គោតមស្ស អវណ្ណំ អារោបេតុកាមេហិ អម្ហេហិ មារាបិតា, នេវ គោតមស្ស, ន គោតមសាវកានំ ទោសោ អត្ថិ, អម្ហាកមេវ ទោសោតិ ឯវំ វទន្តា នគរំ អាហិណ្ឌថា"តិ អាណាបេសិ។ តេ តថា អកំសុ។ មហាជនោ សម្មទេវ សទ្ទហិ។ តិត្ថិយានំ ធិក្ការំ អកាសិ, តិត្ថិយា មនុស្សវធទណ្ឌំ បាបុណឹសុ។ តតោ បដ្ឋាយ ពុទ្ធស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ភិយ្យោសោមត្តាយ សក្ការសម្មានោ មហា អហោសិ។ ភិក្ខូ អច្ឆរិយព្ភុតចិត្តជាតា ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា អត្តមនា បដិវេទេសុំ។ តេន វុត្តំ – **"អថ ខោ សម្ពហុលា ភិក្ខូ...បេ.... អន្តរហិតោ សោ, ភន្តេ, សទ្ទោ"**តិ។

កស្មា បន ភគវា “តិត្ថិយានំ ឥទំ កម្ម”ន្តិ ភិក្ខូនំ នារោចេសិ? អរិយានំ តាវ អារោចនេន បយោជនំ នត្ថិ, បុថុជ្ជនេសុ បន “យេ ន សទ្ទហេយ្យុំ, តេសំ តំ ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តេយ្យា”តិ នារោចេសិ។ អបិចេតំ ពុទ្ធានំ អនាចិណ្ណំ, យំ អនាគតស្ស ឰទិសស្ស វត្ថុស្ស អាចិក្ខនំ។ បរានុទ្ទេសិកមេវ ហិ ភគវា សំកិលេសបក្ខំ វិភាវេតិ , កម្មញ្ច កតោកាសំ ន សក្កា និវត្តេតុន្តិ អព្ភក្ខានំ តន្និមិត្តញ្ច ភគវា អជ្ឈុបេក្ខន្តោ និសីទិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“ន អន្តលិក្ខេ ន សមុទ្ទមជ្ឈេ,
ន បព្ពតានំ វិវរំ បវិស្ស;
ន វិជ្ជតី សោ ជគតិប្បទេសោ,
យត្ថដ្ឋិតោ មុច្ចេយ្យ បាបកម្មា”តិ។ (ធ. ប. ១២៧; មិ. ប. ៤.២.៤);

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ មម្មច្ឆេទនវសេនាបិ ពាលជនេហិ បវត្តិតំ ទុរុត្តវចនំ ខន្តិពលសមន្នាគតស្ស ធីរស្ស ទុត្តិតិក្ខា នាម នត្ថីតិ ឥមមត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ អធិវាសនខន្តិពលវិភាវនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **តុទន្តិ វាចាយ ជនា អសញ្ញតា, សរេហិ សង្គាមគតំវ កុញ្ជរ**ន្តិ កាយិកសំវរាទីសុ កស្សចិបិ សំវរស្ស អភាវេន អសំយតា អវិនីតា ពាលជនា សរេហិ សាយកេហិ សង្គាមគតំ យុទ្ធគតំ កុញ្ជរំ ហត្ថិនាគំ បដិយោធា វិយ វាចាសត្តីហិ តុទន្តិ វិជ្ឈន្តិ, អយំ តេសំ សភាវោ ។ **សុត្វាន វាក្យំ ផរុសំ ឧទីរិតំ, អធិវាសយេ ភិក្ខុ អទុដ្ឋចិត្តោ**តិ តំ បន តេហិ ពាលជនេហិ ឧទីរិតំ ភាសិតំ មម្មឃដ្ដនវសេន បវត្តិតំ ផរុសំ វាក្យំ វចនំ អភូតំ ភូតតោ និព្ពេឋេន្តោ មម ករកចូបមឱវាទំ (ម. និ. ១.២២២ អាទយោ) អនុស្សរន្តោ ឰសកម្បិ អទុដ្ឋចិត្តោ ហុត្វា “សំសារសភាវោ ឯសោ”តិ សំសារេ ភយំ ឥក្ខណសីលោ ភិក្ខុ អធិវាសយេ, អធិវាសនខន្តិយំ ឋត្វា ខមេយ្យាតិ អត្ថោ។

ឯត្ថាហ – កឹ បន តំ កម្មំ, យំ អបរិមាណកាលំ សក្កច្ចំ ឧបចិតវិបុលបុញ្ញសម្ភារោ សត្ថា ឯវំ ទារុណំ អភូតព្ភក្ខានំ បាបុណីតិ? វុច្ចតេ – អយំ សោ ភគវា ពោធិសត្តភូតោ អតីតជាតិយំ មុនាឡិ នាម ធុត្តោ ហុត្វា បាបជនសេវី អយោនិសោមនសិការពហុលោ វិចរតិ។ សោ ឯកទិវសំ សុរភិំ នាម បច្ចេកសម្ពុទ្ធំ នគរំ បិណ្ឌាយ បវិសិតុំ ចីវរំ បារុបន្តំ បស្សិ។ តស្មិញ្ច សមយេ អញ្ញតរា ឥត្ថី តស្ស អវិទូរេន គច្ឆតិ។ ធុត្តោ “អព្រហ្មចារី អយំ សមណោ”តិ អព្ភាចិក្ខិ។ សោ តេន កម្មេន ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ និរយេ បច្ចិត្វា តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកាវសេសេន ឥទានិ ពុទ្ធោ ហុត្វាបិ សុន្ទរិយា ការណា អភូតព្ភក្ខានំ បាបុណិ។ យថា ចេតំ, ឯវំ ចិញ្ចមាណវិកាទីនំ វិការកិត្តីនំ ភគវតោ អព្ភក្ខានាទីនិ ទុក្ខានិ បត្តានិ, សព្ពានិ បុព្ពេ កតស្ស កម្មស្ស វិបាកាវសេសានិ, យានិ “កម្មបិលោតិកានី”តិ វុច្ចន្តិ។ វុត្តញ្ហេតំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.៣៩.៦៤-៩៦) –

“អនោតត្តសរាសន្នេ, រមណីយេ សិលាតលេ;
នានារតនបជ្ជោតេ, នានាគន្ធវនន្តរេ។

“មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន, បរេតោ លោកនាយកោ;
អាសីនោ ព្យាករី តត្ថ, បុព្ពកម្មានិ អត្តនោ។

“សុណាថ ភិក្ខវោ មយ្ហំ, យំ កម្មំ បកតំ មយា;
បិលោតិកស្ស កម្មស្ស, ពុទ្ធត្តេបិ វិបច្ចតិ។

១. “មុនាឡិ នាមហំ ធុត្តោ, បុព្ពេ អញ្ញាសុ ជាតិសុ;
បច្ចេកពុទ្ធំ សុរភិំ, អព្ភាចិក្ខឹ អទូសកំ។

“តេន កម្មវិបាកេន, និរយេ សំសរឹ ចិរំ;
ពហូ វស្សសហស្សានិ, ទុក្ខំ វេទេមិ វេទនំ។

“តេន កម្មាវសេសេន, ឥធ បច្ឆិមកេ ភវេ;
អព្ភក្ខានំ មយា លទ្ធំ, សុន្ទរិកាយ ការណា។

២. “សព្ពាភិភុស្ស ពុទ្ធស្ស, នន្ទោ នាមាសិ សាវកោ;
តំ អព្ភក្ខាយ និរយេ, ចិរំ សំសរិតំ មយា។

“ទស វស្សសហស្សានិ, និរយេ សំសរឹ ចិរំ;
មនុស្សភាវំ លទ្ធាហំ, អព្ភក្ខានំ ពហុំ លភឹ។

“តេន កម្មាវសេសេន, ចិញ្ចមាណវិកា មមំ;
អព្ភាចិក្ខិ អភូតេន, ជនកាយស្ស អគ្គតោ។

៣. “ព្រាហ្មណោ សុតវា អាសឹ, អហំ សក្កតបូជិតោ;
មហាវនេ បញ្ចសតេ, មន្តេ វាចេមិ មាណវេ។

“តត្ថាគតោ ឥសី ភីមោ, បញ្ចាភិញ្ញោ មហិទ្ធិកោ;
តញ្ចាហំ អាគតំ ទិស្វា, អព្ភាចិក្ខឹ អទូសកំ។

“តតោហំ អវចំ សិស្សេ, កាមភោគី អយំ ឥសិ;
មយ្ហម្បិ ភាសមានស្ស, អនុមោទឹសុ មាណវា។

“តតោ មាណវកា សព្វេ, ភិក្ខមានំ កុលេ កុលេ;
មហាជនស្ស អាហំសុ, កាមភោគី អយំ ឥសិ។

“តេន កម្មវិបាកេន, បញ្ច ភិក្ខុសតា ឥមេ;
អព្ភក្ខានំ លភុំ សព្វេ, សុន្ទរិកាយ ការណា។

៤. “វេមាតុភាតិកំ បុព្វេ, ធនហេតុ ហនឹ អហំ;
បក្ខិបឹ គិរិទុគ្គស្មឹ, សិលាយ ច អបឹសយឹ។

“តេន កម្មវិបាកេន, ទេវទត្តោ សិលំ ខិបិ;
អង្គុដ្ឋំ បឹសយី បាទេ, មម បាសាណសក្ខរា។

៥. “បុរេហំ ទារកោ ហុត្វា, កីឡមានោ មហាបថេ;
បច្ចេកពុទ្ធំ ទិស្វាន, មគ្គេ សកលិកំ ខិបឹ។

“តេន កម្មវិបាកេន, ឥធ បច្ឆិមកេ ភវេ;
វធត្ថំ មំ ទេវទត្តោ, អភិមារេ បយោជយិ។

៦. “ហត្ថារោហោ បុរេ អាសឹ, បច្ចេកមុនិមុត្តមំ;
បិណ្ឌាយ វិចរន្តំ តំ, អាសាទេសឹ គជេនហំ។

“តេន កម្មវិបាកេន, ភន្តោ នាឡាគិរី គជោ;
គិរិព្ពជេ បុរវរេ, ទារុណោ សមុបាគមិ។

៧. “រាជាហំ បត្ថិវោ អាសឹ, សត្តិយា បុរិសេ ហនឹ;
តេន កម្មវិបាកេន, និរយេ បច្ចិសំ ភុសំ។

“កម្មុនោ តស្ស សេសេន, សោទានិ សកលំ មម;
បាទេ ឆវឹ បកប្បេសិ, ន ហិ កម្មំ វិនស្សតិ។

៨. “អហំ កេវដ្ដគាមស្មឹ, អហុំ កេវដ្ដទារកោ;
មច្ឆកេ ឃាតិតេ ទិស្វា, ជនយឹ សោមនស្សកំ។

“តេន កម្មវិបាកេន, សីសទុក្ខំ អហូ មម;
សក្កា ច សព្វេ ហញ្ញឹសុ, យទា ហនិ វិដដូភោ។

៩. “ផុស្សស្សាហំ បាវចនេ, សាវកេ បរិភាសយឹ;
យវំ ខាទថ ភុញ្ជថ, មា ច ភុញ្ជថ សាលយោ។

“តេន កម្មវិបាកេន, តេមាសំ ខាទិតំ យវំ;
និមន្តិតោ ព្រាហ្មណេន, វេរញ្ជាយំ វសឹ តទា។

១០. “និព្ពទ្ធេ វត្តមានម្ហិ, មល្លបុត្តំ និហេឋយឹ;
តេន កម្មវិបាកេន, បិដ្ឋិទុក្ខំ អហូ មម។

១១. “តិកិច្ឆកោ អហំ អាសឹ, សេដ្ឋិបុត្តំ វិរេចយឹ;
តេន កម្មវិបាកេន, ហោតិ បក្ខន្ទិកា មម។

១២. “អវចាហំ ជោតិបាលោ, កស្សបំ សុគតំ តទា;
កុតោ នុ ពោធិ មុណ្ឌស្ស, ពោធិ បរមទុល្លភា។

“តេន កម្មវិបាកេន, អចរឹ ទុក្ករំ ពហុំ;
ឆព្ពស្សានុរុវេលាយំ, តតោ ពោធឹ អបាបុណឹ។

“នាហំ ឯតេន មគ្គេន, បាបុណឹ ពោធិមុត្តមំ;
កុម្មគ្គេន គវេសិស្សំ, បុព្ពកម្មេន វារិតោ។

“បុញ្ញបាបបរិក្ខីណោ, សព្ពសន្តាបវជ្ជិតោ;
អសោកោ អនុបាយាសោ, និព្ពាយិស្សមនាសវោ។

“ឯវំ ជិនោ វិយាកាសិ, ភិក្ខុសង្ឃស្ស អគ្គតោ;
សព្ពាភិញ្ញាពលប្បត្តោ, អនោតត្តមហាសរេ”តិ។ (អប. ថេរ ១.៣៩.៦៤-៩៦);

អដ្ឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ឧបសេនសុត្តវណ្ណនា

៣៩. នវមេ **ឧបសេនស្សា**តិ ឯត្ថ **ឧបសេនោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ, វង្គន្តព្រាហ្មណស្ស បន បុត្តត្តា “វង្គន្តបុត្តោ”តិ ច នំ វោហរន្តិ។

អយញ្ហិ ថេរោ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស កនិដ្ឋភាតា, សាសនេ បព្ពជិត្វា អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេ ឧបសម្បទាយ ទ្វិវស្សោ ឧបជ្ឈាយោ ហុត្វា ឯកំ ភិក្ខុំ ឧបសម្បាទេត្វា តេន សទ្ធឹ ភគវតោ ឧបដ្ឋានំ គតោ, តស្ស ភិក្ខុនោ ភគវតា តស្ស សទ្ធិវិហារិកភាវំ បុច្ឆិត្វា ខន្ធកេ អាគតនយេន “អតិលហុំ ខោ ត្វំ, មោឃបុរិស, អាវត្តោ ពាហុល្លាយ, យទិទំ គណពន្ធិយ”ន្តិ (មហាវ. ៧៥) វិគរហិតោ បតោទាភិតុន្នោ វិយ អាជានីយោ សំវិគ្គមានសោ “យទិបាហំ ឥទានិ បរិសំ និស្សាយ ភគវតា វិគរហិតោ, បរិសំយេវ បន និស្សាយ បាសំសិយោ ភវេយ្យ”ន្តិ ឧស្សាហជាតោ សព្ពេ ធុតធម្មេ សមាទាយ វត្តមានោ វិបស្សនំ អារភិត្វា ន ចិរស្សេវ ឆឡភិញ្ញោ បដិសម្ភិទាប្បត្តោ មហាខីណាសវោ ហុត្វា អត្តនោ និស្សិតកេ ធុតង្គធរេ ឯវ កត្វា តេហិ សទ្ធឹ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា សន្ថតសិក្ខាបទេ (បារា. ៥៦៥ អាទយោ) អាគតនយេន “បាសាទិកា ខោ ត្យាយំ, ឧបសេន, បរិសា”តិ បរិសវសេន ភគវតោ សន្តិកា លទ្ធបសំសោ “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ សមន្តបាសាទិកានំ យទិទំ ឧបសេនោ វង្គន្តបុត្តោ”តិ (អ. និ. ១.២១៣) ឯតទគ្គេ ឋបិតោ អសីតិយា មហាសាវកេសុ អព្ភន្តរោ។

សោ ឯកទិវសំ បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តោ អន្តេវាសិកេសុ អត្តនោ អត្តនោ ទិវាដ្ឋានំ គតេសុ ឧទកកុម្ភតោ ឧទកំ គហេត្វា បាទេ បក្ខាលេត្វា គត្តានិ សីតឹ កត្វា ចម្មក្ខណ្ឌំ អត្ថរិត្វា ទិវាដ្ឋានេ ទិវាវិហារំ និសិន្នោ អត្តនោ គុណេ អាវជ្ជេសិ។ តស្ស តេ អនេកសតា អនេកសហស្សា ហោង្គានុហោង្គំ ឧបដ្ឋហឹសុ។ សោ “មយ្ហំ តាវ សាវកស្ស សតោ ឥមេ ឯវរូបា គុណា, កីទិសា នុ ខោ មយ្ហំ សត្ថុ គុណា”តិ ភគវតោ គុណាភិមុខំ មនសិការំ បេសេសិ។ តេ តស្ស ញាណពលានុរូបំ អនេកកោដិសហស្សា ឧបដ្ឋហឹសុ។ សោ “ឯវំសីលោ មេ សត្ថា ឯវំធម្មោ ឯវំបញ្ញោ ឯវំវិមុត្តី”តិអាទិនា ច “ឥតិបិ សោ ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិអាទិនា ច អាវិភាវានុរូបំ សត្ថុ គុណេ អនុស្សរិត្វា , តតោ “ស្វាក្ខាតោ”តិអាទិនា ធម្មស្ស, “សុប្បដិបន្នោ”តិអាទិនា អរិយសង្ឃស្ស ច គុណេ អនុស្សរិ។ ឯវំ មហាថេរោ អនេកាការវោការំ រតនត្តយគុណេសុ អាវិភូតេសុ អត្តមនោ បមុទិតោ ឧឡារបីតិសោមនស្សំ បដិសំវេទេន្តោ និសីទិ។ តមត្ថំ ទស្សេតុំ “**អាយស្មតោ ឧបសេនស្ស វង្គន្តបុត្តស្ស រហោគតស្សា**”តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ **រហោគតស្សា**តិ រហសិ គតស្ស។ **បដិសល្លីនស្សា**តិ ឯកីភូតស្ស។ **ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទី**តិ ឯវំ ឥទានិ វុច្ចមានាការោ ចិត្តស្ស វិតក្កោ ឧប្បជ្ជិ។ **លាភា វត មេ**តិ យេ ឥមេ មនុស្សត្តពុទ្ធុប្បាទសទ្ធាសមធិគមាទយោ, អហោ វត មេ ឯតេ លាភា។ **សុលទ្ធំ វត មេ**តិ យញ្ហិទំ មយា ភគវតោ សាសនេ បព្ពជ្ជូបសម្បទារតនត្តយបយិរុបាសនាទិ បដិលទ្ធំ, តំ មេ អហោ វត សុដ្ឋុ លទ្ធំ។ តត្ថ ការណមាហ “**សត្ថា ច មេ**”តិអាទិនា។

តត្ថ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេហិ យថារហំ សត្តេ អនុសាសតីតិ **សត្ថា**។ ភាគ្យវន្តតាទីហិ ការណេហិ **ភគវា**។ អារកត្តា កិលេសេហិ, កិលេសារីនំ ហតត្តា, សំសារចក្កស្ស វា អរានំ ហតត្តា, បច្ចយាទីនំ អរហត្តា, បាបករណេ រហាភាវា **អរហំ** ។ សម្មា សាមញ្ច សព្ពធម្មានំ ពុទ្ធត្តា **សម្មាសម្ពុទ្ធោ**តិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១២៣ អាទយោ) ពុទ្ធានុស្សតិនិទ្ទេសតោ គហេតព្ពោ។

ស្វាក្ខាតេតិ សុដ្ឋុ អក្ខាតេ, ឯកន្តនិយ្យានិកំ កត្វា ភាសិតេ។ **ធម្មវិនយេ**តិ បាវចនេ។ តញ្ហិ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានានំ សំសារទុក្ខបាតតោ ធារណេន, រាគាទិកិលេសេ វិនយនេន ច ធម្មវិនយោតិ វុច្ចតិ។ **សព្រហ្មចារិនោ**តិ សេដ្ឋដ្ឋេន ព្រហ្មសង្ខាតំ ភគវតោ សាសនំ អរិយមគ្គំ សហ ចរន្តិ បដិបជ្ជន្តីតិ សព្រហ្មចារិនោ។ **សីលវន្តោ**តិ មគ្គផលសីលវសេន សីលវន្តោ។ **កល្យាណធម្មា**តិ សមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញាណទស្សនាទយោ កល្យាណា សុន្ទរា ធម្មា ឯតេសំ អត្ថីតិ កល្យាណធម្មា។ ឯតេន សង្ឃស្ស សុប្បដិបត្តិំ ទស្សេតិ។ **សីលេសុ ចម្ហិ បរិបូរការី**តិ “អហម្បិ បព្ពជិត្វា ន តិរច្ឆានកថាកថិកោ កាយទឡ្ហិពហុលោ ហុត្វា វិហាសិំ, អថ ខោ បាតិមោក្ខសំវរាទី ចតុព្ពិធម្បិ សីលំ អខណ្ឌំ អឆិទ្ទំ អសពលំ អកម្មាសំ ភុជិស្សំ វិញ្ញុប្បសត្ថំ អបរាមដ្ឋំ កត្វា បរិបូរេន្តោ អរិយមគ្គំយេវ បាបេសិ”ន្តិ វទតិ។ ឯតេន ហេដ្ឋិមផលទ្វយសម្បត្តិមត្តនោ ទីបេតិ។ សោតាបន្នសកទាគាមិនោ ហិ សីលេសុ បរិបូរការិនោ។ **សុសមាហិតោ ចម្ហិ ឯកគ្គចិត្តោ**តិ ឧបចារប្បនាភេទេន សមាធិនា សព្ពថាបិ សមាហិតោ ច អម្ហិ អវិក្ខិត្តចិត្តោ។ ឥមិនា សមាធិស្មិំ បរិបូរការិតាវចនេន តតិយផលសម្បត្តិមត្តនោ ទីបេតិ។ អនាគាមិនោ ហិ សមាធិស្មិំ បរិបូរការិនោ។ **អរហា ចម្ហិ ខីណាសវោ**តិ កាមាសវាទីនំ សព្ពសោ ខីណត្តា ខីណាសវោ, តតោ ឯវ បរិក្ខីណភវសំយោជនោ សទេវកេ លោកេ អគ្គទក្ខិណេយ្យតាយ អរហា ចម្ហិ។ ឯតេន អត្តនោ កតករណីយតំ ទស្សេតិ។ **មហិទ្ធិកោ ចម្ហិ មហានុភាវោ**តិ អធិដ្ឋានវិកុព្ពនាទិឥទ្ធីសុ មហតា វសីភាវេន សមន្នាគតត្តា មហិទ្ធិកោ ឧឡារស្ស បុញ្ញានុភាវស្ស គុណានុភាវស្ស ច សម្បត្តិយា មហានុភាវោ ច អស្មិ។ ឯតេន លោកិយាភិញ្ញានវានុបុព្ពវិហារសមាបត្តិយោគមត្តនោ ទីបេតិ។ អភិញ្ញាសុ វសីភាវេន ហិ អរិយា យថិច្ឆិតនិប្ផាទនេន មហិទ្ធិកា, បុព្ពូបនិស្សយសម្បត្តិយា នានាវិហារសមាបត្តីហិ ច វិសោធិតសន្តានត្តា មហានុភាវា ច ហោន្តីតិ។

ភទ្ទកំ មេ ជីវិតន្តិ ឯវំវិធសីលាទិគុណសមន្នាគតស្ស មេ យាវាយំ កាយោ ធរតិ, តាវ សត្តានំ ហិតសុខមេវ វឌ្ឍតិ, បុញ្ញក្ខេត្តភាវតោ ជីវិតម្បិ មេ ភទ្ទកំ សុន្ទរំ។ **ភទ្ទកំ មរណ**ន្តិ សចេ បនិទំ ខន្ធបញ្ចកំ អជ្ជ វា ឥមស្មិំយេវ វា ខណេ អនុបាទានោ វិយ ជាតវេទោ និព្ពាយតិ, តំ អប្បដិសន្ធិកំ បរិនិព្ពានសង្ខាតំ មរណម្បិ មេ ភទ្ទកន្តិ ឧភយត្ថ តាទិភាវំ ទីបេតិ។ ឯវំ មហាថេរោ អប្បហីនសោមនស្សុប្បិលាវិតវាសនុស្សន្នត្តា ឧឡារសោមនស្សិតោ ធម្មពហុមានេន ធម្មបីតិបដិសំវេទនេន បរិវិតក្កេសិ។

តំ សត្ថា គន្ធកុដិយំ និសិន្នោវ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ជានិត្វា ជីវិតេ មរណេ ច តស្ស តាទិភាវវិភាវនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ ភគវា…បេ…. ឧទានេសី**”តិ។

តត្ថ **យំ ជីវិតំ ន តបតី**តិ យំ ខីណាសវបុគ្គលំ ជីវិតំ អាយតី ខន្ធប្បវត្តិយា សព្ពេន សព្ពំ អភាវតោ ន តបតិ ន ពាធតិ, វត្តមានមេវ វា ជីវិតំ សព្ពសោ សង្ខតធម្មត្តា សតិបញ្ញាវេបុល្លប្បត្តិយា សព្ពត្ថ សតិសម្បជញ្ញសមាយោគតោ ន ពាធតិ។ យោ ហិ អន្ធបុថុជ្ជនោ បាបជនសេវី អយោនិសោមនសិការពហុលោ អកតកុសលោ អកតបុញ្ញោ, សោ “អកតំ វត មេ កល្យាណ”ន្តិអាទិនា វិប្បដិសារេន តបតីតិ តស្ស ជីវិតំ តំ តបតិ នាម។ ឥតរេ បន អកតបាបា កតបុញ្ញា កល្យាណបុថុជ្ជនេន សទ្ធឹ សត្ត សេខា តបនីយធម្មបរិវជ្ជនេន អតបនីយធម្មសមន្នាគមេន ច បច្ឆានុតាបេន ន តបន្តីតិ ន តេសំ ជីវិតំ តបតិ។ ខីណាសវេ បន វត្តព្ពមេវ នត្ថីតិ បវត្តិទុក្ខវសេន អត្ថវណ្ណនា កតា។

មរណន្តេ ន សោចតីតិ មរណសង្ខាតេ អន្តេ បរិយោសានេ, មរណសមីបេ វា ន សោចតិ អនាគាមិមគ្គេនេវ សោកស្ស សមុគ្ឃាតិតត្តា។ **ស វេ ទិដ្ឋបទោ ធីរោ, សោកមជ្ឈេ ន សោចតី**តិ សោ អនភិជ្ឈាទីនំ ចតុន្នំ ធម្មបទានំ និព្ពានស្សេវ វា ទិដ្ឋត្តា ទិដ្ឋបទោ, ធិតិសម្បន្នត្តា ធីរោ ខីណាសវោ សោចនធម្មត្តា “សោកា”តិ លទ្ធនាមានំ អវីតរាគានំ សត្តានំ, សោកហេតូនំ វា លោកធម្មានំ មជ្ឈេ ឋត្វាបិ ន សោចតិ។

ឥទានិស្ស សព្ពសោ សោកហេតូនំ អភាវំ ទីបេតុំ “**ឧច្ឆិន្នភវតណ្ហស្សា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ យស្ស អគ្គមគ្គេន សព្ពសោ ឧច្ឆិន្នា ភវតណ្ហា, សោ ឧច្ឆិន្នភវតណ្ហោ។ តស្ស អវសេសកិលេសានំ អនវសេសូបសមេន សន្តចិត្តស្ស ខីណាសវភិក្ខុនោ។ **វិក្ខីណោ ជាតិសំសារោ**តិ ជាតិអាទិកោ –

“ខន្ធានញ្ច បដិបាដិ, ធាតុអាយតនាន ច;
អព្ពោច្ឆិន្នំ វត្តមានា, ‘សំសារោ’តិ បវុច្ចតី”តិ។ –

វុត្តលក្ខណោ សំសារោ វិសេសតោ ខីណោ។ តស្មា **នត្ថិ តស្ស បុនព្ភវោ**តិ យស្មា តស្ស ឯវរូបស្ស អរិយបុគ្គលស្ស អាយតិំ បុនព្ភវោ នត្ថិ, តស្មា តស្ស ជាតិសំសារោ ខីណោ។ កស្មា បនស្ស បុនព្ភវោ នត្ថិ? យស្មា ឧច្ឆិន្នភវតណ្ហោ សន្តចិត្តោ ច ហោតិ, តស្មាតិ អាវត្តេត្វា វត្តព្ពំ។ អថ វា វិក្ខីណោ ជាតិសំសារោ, តតោ ឯវ នត្ថិ តស្ស បុនព្ភវោតិ អត្ថោ យោជេតព្ពោ។

នវមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សារិបុត្តឧបសមសុត្តវណ្ណនា

៤០. ទសមេ **អត្តនោ ឧបសម**ន្តិ សាវកបារមីមត្ថកប្បត្តិយា ហេតុភូតំ អគ្គមគ្គេន អត្តនោ អនវសេសកិលេសវូបសមំ។

អាយស្មា ហិ សារិបុត្តោ អនុបសន្តកិលេសានំ សត្តានំ រាគាទិកិលេសជនិតសន្តាបទរថបរិឡាហទុក្ខញ្ចេវ កិលេសាភិសង្ខារនិមិត្តំ ជាតិជរាព្យាធិមរណសោកបរិទេវាទិទុក្ខញ្ច បច្ចក្ខតោ ទិស្វា អតីតានាគតេបិ នេសំ វដ្ដមូលកទុក្ខំ បរិតុលេត្វា ករុណាយមានោ អត្តនាបិ បុថុជ្ជនកាលេ អនុភូតំ កិលេសនិមិត្តំ វា អនប្បកំ ទុក្ខំ អនុស្សរិត្វា “ឯទិសស្ស នាម មហាទុក្ខស្ស ហេតុភូតា កិលេសា ឥទានិ មេ សុប្បហីនា”តិ អត្តនោ កិលេសវូបសមំ អភិណ្ហំ បច្ចវេក្ខតិ។ បច្ចវេក្ខន្តោ ច “ឥមេ ឯត្តកា កិលេសា សោតាបត្តិមគ្គេន ឧបសមិតា, ឯត្តកា សកទាគាមិមគ្គេន, ឯត្តកា អនាគាមិមគ្គេន, ឯត្តកា អរហត្តមគ្គេន ឧបសមិតា”តិ តំតំមគ្គញាណេហិ ឱធិសោ កិលេសានំ ឧបសមិតភាវំ បច្ចវេក្ខតិ, តេន វុត្តំ – “**អត្តនោ ឧបសមំ បច្ចវេក្ខមានោ**”តិ។

អបរេ “ថេរោ អរហត្តផលសមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា តំ បច្ចវេក្ខិត្វា ‘ឥមស្ស វតាយំ សន្តបណីតភាវោ អច្ចន្តសន្តាយ អសង្ខតាយ ធាតុយា អារម្មណតោ, សយញ្ច សម្មទេវ កិលេសវូបសមតោ’តិ ឯវំ អភិណ្ហំ ឧបសមំ បច្ចវេក្ខតី”តិ វទន្តិ។ អញ្ញេ បន “អនវសេសកិលេសានំ ឧបសមបរិយោសានេ ជាតំ អគ្គផលមេវេត្ថ ឧបសមោ នាម, តំ បច្ចវេក្ខមានោ និសិន្នោ”តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ យទិទំ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស មហាបញ្ញតាទិហេតុភូតំ សាវកេសុ អនញ្ញសាធារណំ កិលេសប្បហានំ អគ្គផលំ វា ឧបសមបរិយាយេន វុត្តំ, តស្ស បច្ចវេក្ខណសង្ខាតំ អត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទនុភាវទីបកំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **ឧបសន្តសន្តចិត្តស្សា**តិ ឧបសន្តមេវ ហុត្វា សន្តំ ចិត្តំ ឯតស្សាតិ ឧបសន្តសន្តចិត្តោ។ សមាបត្តិយា វិក្ខម្ភនេន ហិ ឧបសន្តកិលេសត្តា ឧបសន្តចិត្តំ ន សព្ពថា “ឧបសន្តសន្ត”ន្តិ វុច្ចតិ តស្ស ឧបសមស្ស អនច្ចន្តិកភាវតោ, ន តថា អគ្គមគ្គេន។ តេន បន អច្ចន្តមេវ កិលេសានំ សមុច្ឆិន្នត្តា អរហតោ ចិត្តំ បុន កិលេសានំ អនុបសមេតព្ពតាយ សមថវិបស្សនាហេដ្ឋិមមគ្គេហិ ឧបសន្តកិលេសំ ហុត្វា អច្ចន្តសន្តភាវតោវ “ឧបសន្តសន្ត”ន្តិ វុច្ចតិ។ តេន វុត្តំ – “ឧបសន្តមេវ ហុត្វា សន្តំ ចិត្តំ ឯតស្សាតិ ឧបសន្តសន្តចិត្តោ”តិ។ **ឧបសន្ត**ន្តិ វា ឧបសមោ វុច្ចតិ, តស្មា “ឧបសន្តសន្តចិត្តស្សា”តិ អច្ចន្តូបសមេន សន្តចិត្តស្សាតិ អត្ថោ។

អថ វា សតិបិ សព្ពេសំ ខីណាសវានំ អនវសេសកិលេសវូបសមេ សាវកបារមីញាណស្ស បន មត្ថកប្បត្តិហេតុភូតោ សាវកេសុ អនញ្ញសាធារណោ សវិសេសោ ធម្មសេនាបតិនោ កិលេសវូបសមោតិ ទស្សេតុំ សត្ថា ឧបសន្តសទ្ទេន វិសេសេត្វា អាហ “ឧបសន្តសន្តចិត្តស្សា”តិ។

តត្រាយមត្ថោ – ភុសំ ទឡ្ហំ វា សន្តំ ឧបសន្តំ, តេន ឧបសន្តេន ឧបសន្តមេវ ហុត្វា សន្តំ ឧបសន្តសន្តំ , តាទិសំ ចិត្តំ ឯតស្សាតិ សព្ពំ បុរិមសទិសមេវ។ តថា ហេស ភគវតា – “សារិបុត្តោ, ភិក្ខវេ, មហាបញ្ញោ បុថុបញ្ញោ ហាសបញ្ញោ ជវនបញ្ញោ តិក្ខបញ្ញោ និព្ពេធិកបញ្ញោ”តិអាទិនា (ម. និ. ៣.៩៣) អនេកបរិយាយេន

វណ្ណិតោ ថោមិតោ។ **នេត្តិច្ឆិន្នស្សា**តិ នេត្តិ វុច្ចតិ ភវតណ្ហា សំសារស្ស នយនតោ, សា នេត្តិ ឆិន្នា ឯតស្សាតិ នេត្តិច្ឆិន្នោ។ តស្ស នេត្តិច្ឆិន្នស្ស, បហីនតណ្ហស្សាតិ អត្ថោ។ **មុត្តោ សោ មារពន្ធនា**តិ សោ ឯវំវិធោ បរិក្ខីណភវសំយោជនោ សព្ពស្មា មារពន្ធនតោ មុត្តោ, ន តស្ស មារពន្ធនមោចនាយ ករណីយំ អត្ថិ, តស្មា ធម្មសេនាបតិ អត្តនោ ឧបសមំ បច្ចវេក្ខតីតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ទសមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច មេឃិយវគ្គវណ្ណនា។

៥. សោណវគ្គោ

១. បិយតរសុត្តវណ្ណនា

៤១. មហាវគ្គស្ស បឋមេ **មល្លិកាយ ទេវិយា សទ្ធិន្តិ** មល្លិកាយ នាម អត្តនោ មហេសិយា សហ។ **ឧបរិបាសាទវរគតោ**តិ បាសាទវរស្ស ឧបរិ គតោ។ **កោចញ្ញោ អត្តនា បិយតរោ**តិ កោចិ អញ្ញោ អត្តនា បិយាយិតព្ពតរោ។ **អត្ថិ នុ ខោ តេ**តិ “កឹ តេ អត្ថី”តិ ទេវឹ បុច្ឆតិ។

កស្មា បុច្ឆតិ? អយញ្ហិ សាវត្ថិយំ ទុគ្គតមាលាការស្ស ធីតា។ ឯកទិវសំ អាបណតោ បូវំ គហេត្វា មាលារាមំ គច្ឆន្តី “ខាទិស្សាមី”តិ គច្ឆន្តី បដិបថេ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតំ ភគវន្តំ ភិក្ខាចារំ បវិសន្តំ ទិស្វា បសន្នចិត្តា តំ ភគវតោ អទាសិ។ សត្ថា តថារូបេ ឋានេ និសីទនាការំ ទស្សេសិ។ អានន្ទត្ថេរោ ចីវរំ បញ្ញាបេត្វា អទាសិ។ ភគវា តត្ថ និសីទិត្វា តំ បូវំ បរិភុញ្ជិត្វា មុខំ វិក្ខាលេត្វា សិតំ បាត្វាកាសិ។ ថេរោ “កោ ឥមិស្សា, ភន្តេ, ទានស្ស វិបាកោ ភវិស្សតី”តិ បុច្ឆិ។ “អជ្ជេសា, អានន្ទ, តថាគតស្ស បឋមំ ភោជនំ អទាសិ, អជ្ជេវ កោសលរញ្ញោ អគ្គមហេសី ភវិស្សតិ បិយា មនាបា”តិ។ តំ ទិវសមេវ ច រាជា កាសិគាមេ ភាគិនេយ្យេន សទ្ធឹ យុជ្ឈិត្វា បរាជិតោ បលាយិត្វា អាគតោ នគរំ បវិសន្តោ “ពលកាយស្ស អាគមនំ អាគមេស្សាមី”តិ តំ មាលារាមំ បាវិសិ។ សា រាជានំ អាគតំ បស្សិត្វា តស្ស វត្តមកាសិ។ រាជា តស្សា វត្តេ បសីទិត្វា បិតរំ បក្កោសាបេត្វា មហន្តំ ឥស្សរិយំ ទត្វា តំ អន្តេបុរំ បដិហរាបេត្វា អគ្គមហេសិដ្ឋានេ ឋបេសិ។ អថេកទិវសំ រាជា ចិន្តេសិ – “មយា ឥមិស្សា មហន្តំ ឥស្សរិយំ ទិន្នំ, យំនូនាហំ ឥមំ បុច្ឆេយ្យំ ‘កោ តេ បិយោ’តិ? សា ‘ត្វំ មេ, មហារាជ, បិយោ’តិ វត្វា, បុន មំ បុច្ឆិស្សតិ, អថស្សាហំ ‘មយ្ហម្បិ ត្វំយេវ បិយា’តិ វក្ខាមី”តិ។ ឥតិ សោ អញ្ញមញ្ញំ វិស្សាសជននត្ថំ សម្មោទនីយំ ករោន្តោ បុច្ឆិ។

ទេវី បន បណ្ឌិតា ពុទ្ធុបដ្ឋាយិកា សង្ឃុបដ្ឋាយិកា “នាយំ បញ្ហោ រញ្ញោ មុខំ ឧល្លោកេត្វា កថេតព្ពោ”តិ ចិន្តេត្វា យថាភូតមេវ វទន្តី **“នត្ថិ ខោ មេ, មហារាជ, កោចញ្ញោ អត្តនា បិយតរោ”**តិ អាហ។ វត្វាបិ អត្តនា ព្យាកតមត្ថំ ឧបាយេន រញ្ញោ បច្ចត្តំ កាតុកាមា **“តុយ្ហំ បន, មហារាជ, អត្ថញ្ញោ កោចិ អត្តនា បិយតរោ”**តិ តថេវ រាជានំ បុច្ឆិ យថា រញ្ញា សយំ បុដ្ឋា។ រាជាបិ តាយ សរសលក្ខណេន កថិតត្តា និវត្តិតុំ អសក្កោន្តោ សយម្បិ សរសលក្ខណេនេវ កថេន្តោ តថេវ ព្យាកាសិ យថា ទេវិយា ព្យាកតំ។

ព្យាករិត្វា ច មន្ទធាតុកតាយ ឯវំ ចិន្តេសិ – “អហំ រាជា បថវិស្សរោ មហន្តំ បថវិមណ្ឌលំ អភិវិជិយ អជ្ឈាវសាមិ, មយ្ហំ តាវ យុត្តំ ‘អត្តនា បិយតរំ អញ្ញំ ន បស្សាមី’តិ, អយំ បន វសលី ហីនជច្ចា សមានា មយា ឧច្ចេ ឋានេ ឋបិតា សាមិភូតំ មំ ន តថា បិយាយតិ, ‘អត្តាវ បិយតរោ’តិ មម សម្មុខា វទតិ, យាវ កក្ខឡា វតាយ”ន្តិ អនត្តមនោ ហុត្វា “ននុ តេ តីណិ រតនានិ បិយតរានី”តិ ចោទេសិ។ ទេវី ‘រតនត្តយំបាហំ ទេវ អត្តនោ សគ្គសុខំ មោក្ខសុខញ្ច បត្ថយន្តី សម្បិយាយាមិ, តស្មា អត្តាវ មេ បិយតរោ”តិ អាហ។ សព្ពោ ចាយំ លោកោ អត្តទត្ថមេវ បរំ បិយាយតិ, បុត្តំ បត្ថេន្តោបិ “អយំ មំ ជិណ្ណកាលេ បោសេស្សតី”តិ បត្ថេតិ, ធីតរំ “មម កុលំ វឌ្ឍិស្សតី”តិ, ភរិយំ “មយ្ហំ បាទេ បរិចរិស្សតី”តិ, អញ្ញេបិ ញាតិមិត្តពន្ធវេ តំតំកិច្ចវសេន, ឥតិ អត្តទត្ថមេវ សម្បស្សន្តោ លោកោ បរំ បិយាយតីតិ។ អយញ្ហិ ទេវិយា អធិប្បាយោ។

អថ រាជា ចិន្តេសិ – “អយំ មល្លិកា កុសលា បណ្ឌិតា និបុណា ‘អត្តាវ មេ បិយតរោ’តិ វទតិ, មយ្ហម្បិ អត្តាវ បិយតរោ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ, ហន្ទាហំ ឥមមត្ថំ សត្ថុ អារោចេស្សាមិ, យថា ច មេ សត្ថា ព្យាករិស្សតិ, តថា នំ ធារេស្សាមី”តិ។ ឯវំ បន ចិន្តេត្វា សត្ថុ សន្តិកំ ឧបសង្កមិត្វា តមត្ថំ អារោចេសិ។ តេន វុត្តំ – **“អថ ខោ រាជា បសេនទិ កោសលោ…បេ.… បិយតរោ**”តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ “លោកេ សព្ពសត្តានំ អត្តាវ អត្តនោ បិយតរោ”តិ រញ្ញា វុត្តមត្ថំ សព្ពសោ ជានិត្វា តទត្ថបរិទីបនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **សព្ពា ទិសា អនុបរិគម្ម ចេតសា**តិ សព្ពា អនវសេសា ទសបិ ទិសា បរិយេសនវសេន ចិត្តេន អនុគន្ត្វា។ **នេវជ្ឈគា បិយតរមត្តនា ក្វចី**តិ អត្តនា អតិសយេន បិយំ អញ្ញំ កោចិ បុរិសោ សព្ពុស្សាហេន បរិយេសន្តោ ក្វចិ កត្ថចិ សព្ពទិសាសុ នេវ អធិគច្ឆេយ្យ ន បស្សេយ្យ។ **ឯវំ បិយោ បុថុ អត្តា បរេសន្តិ** ឯវំ កស្សចិ អត្តនា បិយតរស្ស អនុបលព្ភនវសេន បុថុ វិសុំ វិសុំ តេសំ តេសំ សត្តានំ អត្តាវ បិយោ។ **តស្មា ន ហឹសេ បរមត្តកាមោ**តិ យស្មា ឯវំ សព្ពោបិ សត្តោ អត្តានំ បិយាយតិ អត្តនោ សុខកាមោ ទុក្ខប្បដិក្កូលោ, តស្មា អត្តកាមោ អត្តនោ ហិតសុខំ ឥច្ឆន្តោ បរំ សត្តំ អន្តមសោ កុន្ថកិបិល្លិកំ ឧបាទាយ ន ហឹសេ ន ហនេយ្យ ន

បាណិលេខ្ឌទណ្ឌាទីហិបិ វិហេឋេយ្យ។ បរស្ស ហិ អត្តនា កតេ ទុក្ខេ តំ តតោ សង្កមន្តំ វិយ កាលន្តរេ អត្តនិ សន្ទិស្សតិ។ អយញ្ហិ កម្មានំ ធម្មតាតិ។

បឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អប្បាយុកសុត្តវណ្ណនា

៤២. ទុតិយេ **អច្ឆរិយំ, ភន្តេ**តិ ឥទម្បិ មេឃិយសុត្តេ វិយ គរហណច្ឆរិយវសេន វេទិតព្ពំ។ **យាវ អប្បាយុកា**តិ យត្តកំ បរិត្តាយុកា, អតិឥត្តរជីវិតាតិ អត្ថោ។ **សត្តាហជាតេ**តិ សត្តាហេន ជាតោ សត្តាហជាតោ។ តស្មិំ សត្តាហជាតេ, ជាតស្ស សត្តមេ អហនីតិ អត្ថោ។ **តុសិតំ កាយំ ឧបបជ្ជី**តិ តុសិតំ ទេវនិកាយំ បដិសន្ធិគ្គហណវសេន ឧបបជ្ជិ។

ឯកទិវសំ កិរ ថេរោ បច្ឆាភត្តំ ទិវាដ្ឋានេ និសិន្នោ លក្ខណានុព្យញ្ជនប្បដិមណ្ឌិតំ សោភគ្គប្បត្តំ ទស្សនានុត្តរិយភូតំ ភគវតោ រូបកាយសិរិំ មនសិ ករិត្វា, ‘‘អហោ ពុទ្ធានំ រូបកាយសម្បត្តិ ទស្សនីយា សមន្តបាសាទិកា មនោហរា’’តិ ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ បដិសំវេទេន្តោ ឯវំ ចិន្តេសិ – ‘‘វិជាតមាតុយា នាម វិរូបោបិ បុត្តោ សុរូបោ វិយ មនាបោ ហោតិ, សចេ បន ពុទ្ធានំ មាតា មហាមាយា ទេវី ធរេយ្យ, កីទិសំ នុ ខោ តស្សា ភគវតោ រូបទស្សនេ បីតិសោមនស្សំ ឧប្បជ្ជេយ្យ, មហាជានិ ខោ មយ្ហំ មហាមាតុ ទេវិយា, យា សត្តាហជាតេ ភគវតិ កាលកតា’’តិ។ ឯវំ បន ចិន្តេត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា អត្តនោ បរិវិតក្កិតំ អារោចេន្តោ តស្សា កាលកិរិយំ គរហន្តោ ‘‘**អច្ឆរិយំ, ភន្តេ**’’តិអាទិមាហ។

កេចិ បនាហុ – ‘‘មហាបជាបតិ គោតមី ភគវន្តំ មហតា អាយាសេន បព្ពជ្ជំ យាចិត្វាបិ បដិក្ខិត្តា, មយា បន ឧបាយេន យាចិតោ ភគវា អដ្ឋគរុធម្មប្បដិគ្គហណវសេន តស្សា បព្ពជ្ជំ ឧបសម្បទញ្ច អនុជានិ, សា តេ ធម្មេ បដិគ្គហេត្វា លទ្ធបព្ពជ្ជូបសម្បទា ភគវតោ ទុតិយំ បរិសំ ឧប្បាទេត្វា ចតុត្ថាយ បរិសាយ បច្ចយោ អហោសិ។ សចេ បន ភគវតោ ជនេត្តិ មហាមាយា ទេវី ធរេយ្យ, ឯវមេតា ចុភោបិ ខត្តិយភគិនិយោ ឯកតោ ហុត្វា ឥមំ សាសនំ សោភេយ្យុំ, ភគវា ច មាតរិ ពហុមានេន មាតុគាមស្ស សាសនេ បព្ពជ្ជំ ឧបសម្បទញ្ច សុខេនេវ អនុជានេយ្យ, អប្បាយុកតាយ បនស្សា កសិរេន និប្ផន្នមិទន្តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ថេរោ ភគវតោ សន្តិកេ ‘**អច្ឆរិយំ, ភន្តេ**’តិអាទិមាហា’’តិ។ តំ អការណំ។ ភគវា ហិ មាតុយា វា អញ្ញស្ស វា មាតុគាមស្ស អត្តនោ សាសនេ បព្ពជ្ជំ អនុជានន្តោ គរុកំយេវ កត្វា អនុជានាតិ, ន លហុកំ ចិរដ្ឋិតិកាមតាយាតិ។

អបរេ បនាហុ – ‘‘ទសពលចតុវេសារជ្ជាទិកេ អនញ្ញសាធារណេ អនន្តាបរិមាណេ ពុទ្ធគុណេ ថេរោ មនសិ ករិត្វា យា ឯវំ មហានុភាវំ នាម លោកេ អគ្គបុគ្គលំ សត្ថារំ កុច្ឆិនា ទស មាសេ បរិហរិ, សា ពុទ្ធមាតា កស្សចិ បរិចារិកា ភវិស្សតីតិ អយុត្តមិទំ។ កស្មា? សត្ថុ គុណានុច្ឆវិកមេវេតំ, យទិទំ សត្តាហជាតេ ភគវតិ ជនេត្តិ កាលំ ករោតិ, កាលកតា ច តុសិតេសុ ឧប្បជ្ជតីតិ អច្ឆរិយព្ភុតចិត្តជាតោ ហុត្វា តំ អត្តនោ វិតក្កុប្បាទនំ ភគវតោ អារោចេន្តោ ‘**អច្ឆរិយំ, ភន្តេ**’តិអាទិវចនំ អវោចា’’តិ។

សត្ថា បន យស្មា សត្តាហជាតេសុ ពោធិសត្តេសុ ពោធិសត្តមាតុ កាលកិរិយា ធម្មតា សិទ្ធា, តស្មា តំ ធម្មតំ បវិទីបេន្តោ ‘‘**ឯវមេតំ, អានន្ទា**’’តិអាទិមាហ។ សា បនាយំ ធម្មតា យស្មា យថា សព្ពេ ពោធិសត្តា បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតបុរេ និព្ពត្តិត្វា តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា អាយុបរិយោសានេ ទសសហស្សចក្កវាឡទេវតាហិ សន្និបតិត្វា អភិសម្ពោធិ បត្តំ មនុស្សលោកេ បដិសន្ធិគ្គហណាយ អជ្ឈេសិតា កាលទីបទេសកុលានិ វិយ ជនេត្តិយា អាយុបរិមាណម្បិ ឱលោកេត្វា បដិសន្ធឹ គណ្ហន្តិ, អយម្បិ ភគវា ពោធិសត្តភូតោ តថេវ តុសិតបុរេ ឋិតោ បញ្ច មហាវិលោកនានិ វិលោកេន្តោ សត្តទិវសាធិកទសមាសបរិមាណំ មាតុយា អាយុបរិមាណំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ‘‘អយំ មម បដិសន្ធិគ្គហណស្ស កាលោ, ឥទានិ ឧប្បជ្ជិតុំ វដ្ដតី’’តិ ញត្វាវ បដិសន្ធឹ អគ្គហេសិ, តស្មា សព្ពពោធិសត្តានំ អាចិណ្ណសមាចិណ្ណវសេនេវ វេទិតព្ពំ។ តេនាហ ភគវា – ‘‘**អប្បាយុកា ហិ, អានន្ទ, ពោធិសត្តមាតរោ ហោន្តិ**’’តិអាទិ។

តត្ថ **កាលំ ករោន្តី**តិ យថាវុត្តអាយុបរិក្ខយេនេវ កាលំ ករោន្តិ, ន វិជាតបច្ចយា។ ចរិមត្តភាវេហិ ពោធិសត្តេហិ វសិតដ្ឋានំ ចេតិយឃរសទិសំ ហោតិ, ន អញ្ញេសំ បរិភោគារហំ, ន ច សក្កា ពោធិសត្តមាតរំ អបនេត្វា អញ្ញំ អគ្គមហេសិដ្ឋានេ ឋបេតុន្តិ តត្តកំ ឯវ ពោធិសត្តមាតុ អាយុប្បមាណំ ហោតិ, តស្មា តទា កាលំ ករោន្តិ។ ឥមមេវ ហិ អត្ថំ សន្ធាយ មហាពោធិសត្តា បញ្ចមំ មហាវិលោកនំ ករោន្តិ។

កតរស្មិំ បន វយេ កាលំ ករោន្តីតិ? មជ្ឈិមវយេ។ បឋមវយស្មិញ្ហិ សត្តានំ អត្តភាវេ ឆន្ទរាគោ ពលវា ហោតិ, តេន តទា សញ្ជាតគព្ភា ឥត្ថិយោ យេភុយ្យេន គព្ភំ អនុរក្ខិតុំ ន សក្កោន្តិ។ គណ្ឋេយ្យំ ចេ, គព្ភោ ពហ្វាពាធោ ហោតិ។ មជ្ឈិមវយស្ស បន ទ្វេ កោដ្ឋាសេ អតិក្កមិត្វា តតិយកោដ្ឋាសេ វត្ថុ វិសទំ ហោតិ, វិសទេ វត្ថុម្ហិ និព្ពត្តទារកា អរោគា ហោន្តិ, តស្មា ពោធិសត្តមាតរោ បឋមវយេ សម្បត្តិំ អនុភវិត្វា មជ្ឈិមវយស្ស តតិយកោដ្ឋាសេ វិជាយិត្វា កាលំ ករោន្តីតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ ពោធិសត្តមាតុ អញ្ញេសញ្ច សព្ពសត្តានំ អត្តភាវេ អាយុស្ស មរណបរិយោសានតំ វិទិត្វា តទត្ថវិភាវនមុខេន អនវជ្ជប្បដិបត្តិយំ ឧស្សាហទីបកំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **យេ កេចី**តិ អនិយមនិទ្ទេសោ។ **ភូតា**តិ និព្ពត្តា។ **ភវិស្សន្តី**តិ អនាគតេ និព្ពត្តិស្សន្តិ។ **វា**សទ្ទោ វិកប្បត្ថោ, **អបិ**សទ្ទោ សម្បិណ្ឌនត្ថោ។ តេន និព្ពត្តមានេបិ សង្គណ្ហាតិ។ ឯត្តាវតា អតីតាទិវសេន តិយទ្ធបរិយាបន្នេ សត្តេ អនវសេសតោ បរិយាទិយតិ។ អបិច គព្ភសេយ្យកសត្តា គព្ភតោ និក្ខន្តកាលតោ បដ្ឋាយ ភូតា នាម, តតោ បុព្វេ ភវិស្សន្តិ នាម។ សំសេទជូបបាតិកា បដិសន្ធិចិត្តតោ បរតោ ភូតា នាម, តតោ បុព្វេ ឧប្បជ្ជិតព្ពភវវសេន ភវិស្សន្តិ នាម។ សព្ពេបិ វា បច្ចុប្បន្នភវវសេន ភូតា នាម, អាយតិំ បុនព្ភវវសេន ភវិស្សន្តិ នាម។ ខីណាសវា ភូតា នាម។ តេ ហិ ភូតា ឯវ, ន បុន ភវិស្សន្តីតិ, តទញ្ញេ ភវិស្សន្តិ នាម។

សព្ពេ គមិស្សន្តិ បហាយ ទេហន្តិ សព្ពេ យថាវុត្តភេទា សព្ពភវយោនិគតិវិញ្ញាណដ្ឋិតិសត្តាវាសាទិវសេន អនេកភេទភិន្នា សត្តា ទេហំ អត្តនោ សរីរំ បហាយ និក្ខិបិត្វា បរលោកំ គមិស្សន្តិ, អសេក្ខា បន និព្ពានំ។ ឯត្ថ កោចិ អចវនធម្មោ នាម នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ **តំ សព្ពជានិំ កុសលោ វិទិត្វា**តិ តទេតំ សព្ពស្ស សត្តស្ស ជានិំ ហានិំ មរណំ, សព្ពស្ស វា សត្តស្ស ជានិំ វិនាសំ បភង្គុតំ កុសលោ បណ្ឌិតជាតិកោ មរណានុស្សតិវសេន អនិច្ចតាមនសិការវសេន វា ជានិត្វា។ **អាតាបិយោ ព្រហ្មចរិយំ ចរេយ្យា**តិ វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ អាតាបិយសង្ខាតេន វីរិយេន សមន្នាគតត្តា អាតាបិយោ ចតុព្ពិធសម្មប្បធានវសេន អារទ្ធវីរិយោ អនវសេសមរណសមតិក្កមនូបាយំ មគ្គព្រហ្មចរិយំ ចរេយ្យ, បដិបជ្ជេយ្យាតិ អត្ថោ។

ទុតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សុប្បពុទ្ធកុដ្ឋិសុត្តវណ្ណនា

៤៣. តតិយេ **រាជគហេ សុប្បពុទ្ធោ នាម កុដ្ឋី អហោសី**តិ សុប្បពុទ្ធនាមកោ ឯកោ បុរិសោ រាជគហេ អហោសិ។ សោ ច កុដ្ឋី កុដ្ឋរោគេន ពាឡ្ហវិទ្ធសិតគត្តោ។ **មនុស្សទលិទ្ទោ**តិ យត្តកា រាជគហេ មនុស្សា តេសុ សព្ពទុគ្គតោ។ សោ ហិ សង្ការកូដវតិអាទីសុ មនុស្សេហិ ឆឌ្ឌិតបិលោតិកខណ្ឌានិ សិព្ពិត្វា បរិទហតិ, កបាលំ គហេត្វា ឃរា ឃរំ គន្ត្វា លទ្ធអាចាមឧច្ឆិដ្ឋភត្តានិ និស្សាយ ជីវតិ, តម្បិ បុព្វេ កតកម្មបច្ចយា ន យាវទត្ថំ លភតិ។ តេន វុត្តំ “មនុស្សទលិទ្ទោ”តិ។ **មនុស្សកបណោ**តិ មនុស្សេសុ បរមកបណតំ បត្តោ។ **មនុស្សវរាកោ**តិ មនុស្សានំ ហីឡិតបរិភូតតាយ អតិវិយ ទីនោ។ **មហតិយា បរិសាយា**តិ មហតិយា ភិក្ខុបរិសាយ ចេវ ឧបាសកបរិសាយ ច។

ឯកទិវសំ កិរ ភគវា មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ រាជគហំ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា ភិក្ខូនំ សុលភបិណ្ឌបាតំ កត្វា បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តោ កតិបយភិក្ខុបរិវារោ និក្ខន្តោ យេហិ ទានំ ទិន្នំ, តេសំ ឧបាសកានំ អវសេសភិក្ខូនញ្ច អាគមនំ អាគមយមានោ អន្តោនគរេយេវ អញ្ញតរស្មិំ រមណីយេ បទេសេ អដ្ឋាសិ។ តាវទេវ ភិក្ខូ តតោ តតោ អាគន្ត្វា ភគវន្តំ បរិវារេសុំ, ឧបាសកាបិ “អនុមោទនំ សុត្វា វន្ទិត្វា និវត្តិស្សាមា”តិ ភគវន្តំ ឧបសង្កមឹសុ, មហាសន្និបាតោ អហោសិ។ ភគវា និសីទនាការំ ទស្សេសិ។ តាវទេវ ពុទ្ធារហំ អាសនំ បញ្ញបេសុំ។ អថ ភគវា អសីតិអនុព្យញ្ជនប្បដិមណ្ឌិតេហិ ទ្វត្តិំសមហាបុរិសលក្ខណេហិ វិរោចមានាយ ព្យាមប្បភាបរិក្ខេបសមុជ្ជលាយ នីលបីតលោហិតោទាតមញ្ជេដ្ឋបភស្សរានំ វសេន ឆព្ពណ្ណពុទ្ធរំសិយោ វិស្សជ្ជេន្តិយា អនុបមាយ រូបកាយសិរិយា សកលមេវ តំ បទេសំ ឱភាសេន្តោ តារាគណបរិវុតោ វិយ បុណ្ណចន្ទោ ភិក្ខុគណបរិវុតោ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទិត្វា មនោសិលាតលេ កេសរសីហោ វិយ សីហនាទំ នទន្តោ ករវីករុតមញ្ជុនា ព្រហ្មស្សរេន ធម្មំ ទេសេតិ។

ភិក្ខូបិ ខោ អប្បិច្ឆា សន្តុដ្ឋា បវិវិត្តា អសំសដ្ឋា អារទ្ធវីរិយា បហិតត្តា ចោទកា បាបគរហិនោ វត្តារោ វចនក្ខមា សីលសម្បន្នា សមាធិសម្បន្នា បញ្ញាសម្បន្នា វិមុត្តិសម្បន្នា វិមុត្តិញាណទស្សនសម្បន្នា មេឃវណ្ណំ បំសុកូលចីវរំ បារុបិត្វា សុវម្មិតា វិយ គន្ធហត្ថិនោ ភគវន្តំ បរិវារេត្វា ឱហិតសោតា ធម្មំ សុណន្តិ។ ឧបាសកាបិ

សុទ្ធវត្ថនិវត្ថា សុទ្ធុត្តរាសង្គា បុព្វណ្ហសមយំ មហាទានានិ បវត្តេត្វា គន្ធមាលាទីហិ ភគវន្តំ បូជេត្វា វន្ទិត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស និបច្ចការំ ទស្សេត្វា ភគវន្តំ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច បរិវារេត្វា សំយតហត្ថបាទា ឱហិតសោតា សក្កច្ចំ ធម្មំ សុណន្តិ។ តេន វុត្តំ – “**តេន ខោ បន សមយេន ភគវា មហតិយា បរិសាយ បរិវុតោ ធម្មំ ទេសេន្តោ និសិន្នោ ហោតី**”តិ។

សុប្បពុទ្ធោ បន ជិឃច្ឆាទុព្ពល្យបរេតោ ឃាសបរិយេសនំ ចរមានោ អន្តរវីថិ ឱតិណ្ណោ ទូរតោវ តំ មហាជនសន្និបាតំ ទិស្វា, “កឹ នុ ខោ អយំ មហាជនកាយោ សន្និបតិតោ, អទ្ធា ឯត្ថ ភោជនំ ទីយតិ មញ្ញេ, អប្បេវ នាមេត្ថ គតេន កិញ្ចិ ខាទនីយំ វា ភោជនីយំ វា លទ្ធុំ សក្កា”តិ សញ្ជាតាភិលាសោ តត្ថ គន្ត្វា អទ្ទស ភគវន្តំ បាសាទិកំ ទស្សនីយំ បសាទនីយំ ឧត្តមទមថសមថមនុប្បត្តំ ទន្តំ គុត្តំ សន្តិន្ទ្រិយំ សុសមាហិតំ តាយ បរិសាយ បរិវុតំ ធម្មំ ទេសេន្តំ, ទិស្វាន បុរិមជាតិសម្ភតាយ បរិបក្កាយ ឧបនិស្សយសម្បត្តិយា ចោទិយមានោ “យំនូនាហម្បិ ធម្មំ សុណេយ្យ”ន្តិ បរិសបរិយន្តេ និសីទិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “**អទ្ទសា ខោ សុប្បពុទ្ធោ កុដ្ឋី…បេ. … តត្ថេវ ឯកមន្តំ និសីទិ ‘អហម្បិ ធម្មំ សោស្សាមី’**”តិ។

សព្ពាវន្តន្តិ សព្ពាវតី ហីនាទិសព្ពបុគ្គលវតំ, តត្ថ កិញ្ចិបិ អនវសេសេត្វាតិ អត្ថោ។ “សព្ពាវន្ត”ន្តិបិ បឋន្តិ។ **ចេតសា**តិ ពុទ្ធចក្ខុសម្បយុត្តចិត្តេន។ ចិត្តសីសេន ហិ ញាណំ និទ្ទិដ្ឋំ, តស្មា អាសយានុសយញាណេន ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណេន ចាតិ អត្ថោ។ **ចេតោ បរិច្ច មនសាកាសី**តិ តស្សា បរិសាយ ចិត្តំ បច្ចេកំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា មនសិ អកាសិ តេ វោលោកេសិ។ **ភព្ពោ ធម្មំ វិញ្ញាតុ**ន្តិ មគ្គផលធម្មំ អធិគន្តុំ សមត្ថោ, ឧបនិស្សយសម្បន្នោតិ អត្ថោ។ **ឯតទហោសី**តិ អយំ សុប្បពុទ្ធោ កិញ្ចាបិ តគរសិខិម្ហិ បច្ចេកពុទ្ធេ អបរជ្ឈិត្វា ឦទិសោ ជាតោ, មគ្គផលូបនិស្សយោ បនស្ស បំសុបដិច្ឆន្នសុវណ្ណនិក្ខំ វិយ អន្តោហទយេយេវ វិជ្ជោតតិ, តស្មា សុវិញ្ញាបិយោតិ ឥទំ អហោសិ។ តេនាហ – “**អយំ ខោ ឥធ ភព្ពោ ធម្មំ វិញ្ញាតុ**”ន្តិ។

អនុបុព្ពិំ កថន្តិ ទានានន្តរំ សីលំ, សីលានន្តរំ សគ្គំ, សគ្គានន្តរំ មគ្គន្តិ ឯវំ អនុបដិបាដិកថំ។ ភគវា ហិ បឋមំ ហេតុនា សទ្ធិំ អស្សាទំ ទស្សេត្វា តតោ សត្តេ វិវេចេតុំ នានានយេហិ អាទីនវំ បកាសេត្វា អាទីនវសវនេន សំវិគ្គហទយានំ នេក្ខម្មគុណវិភាវនមុខេន ច វិវដ្ដំ ទស្សេតិ។

ទានកថន្តិ ឥទំ នាម សុខានំ និទានំ, សម្បត្តីនំ មូលំ, ភោគានំ បតិដ្ឋា, វិសមគតស្ស តាណំ លេណំ គតិ បរាយណំ, ឥធលោកបរលោកេសុ ទានសទិសោ អវស្សយោ បតិដ្ឋា អាលម្ពនំ តាណំ លេណំ គតិ បរាយណំ នត្ថិ។ ឥទញ្ហិ អវស្សយដ្ឋេន រតនមយសីហាសនសទិសំ, បតិដ្ឋានដ្ឋេន មហាបថវិសទិសំ , អាលម្ពនដ្ឋេន អាលម្ពនរជ្ជុសទិសំ, ទុក្ខនិត្ថរណដ្ឋេន នាវាសទិសំ, សមស្សាសនដ្ឋេន សង្គាមសូរោ, ភយបរិត្តាណដ្ឋេន សុបរិខាបរិក្ខិត្តនគរំ, មច្ឆេរមលាទីហិ អនុបលិត្តដ្ឋេន បទុមំ, តេសំ និទហនដ្ឋេន ជាតវេទោ, ទុរាសទដ្ឋេន អាសីវិសោ, អសន្តាសដ្ឋេន សីហោ, ពលវន្តដ្ឋេន ហត្ថី, អភិមង្គលសម្មតដ្ឋេន សេតឧសភោ, ខេមន្តភូមិសម្បាបនដ្ឋេន វលាហកោ អស្សរាជា។ ទានញ្ហិ លោកេ រជ្ជសិរិំ ទេតិ, ចក្កវត្តិសម្បត្តិំ សក្កសម្បត្តិំ មារសម្បត្តិំ ព្រហ្មសម្បត្តិំ សាវកបារមីញាណំ បច្ចេកពោធិញាណំ សម្មាសម្ពោធិញាណំ ទេតីតិ ឯវមាទិទានគុណប្បដិសំយុត្តកថំ។

យស្មា បន ទានំ ទេន្តោ សីលំ សមាទាតុំ សក្កោតិ, តស្មា ទានកថានន្តរំ សីលកថំ កថេសិ។ **សីលកថ**ន្តិ សីលំ នាមេតំ សត្តានំ អវស្សយោ បតិដ្ឋា អាលម្ពនំ តាណំ លេណំ គតិ បរាយណំ។ ឥធលោកបរលោកសម្បត្តីនញ្ហិ សីលសទិសោ អវស្សយោ បតិដ្ឋា អាលម្ពនំ តាណំ លេណំ គតិ បរាយណំ នត្ថិ, សីលាលង្ការសទិសោ អលង្ការោ, សីលបុប្ផសទិសំ បុប្ផំ, សីលគន្ធសទិសោ គន្ធោ នត្ថិ, សីលាលង្ការេន ហិ អលង្កតំ សីលកុសុមបិឡន្ធិតំ សីលគន្ធានុលិត្តំ សទេវកោ លោកោ ឱលោកេន្តោ តិត្តិំ ន គច្ឆតីតិ ឯវមាទីហិ សីលគុណប្បដិសំយុត្តកថំ។

ឥទំ បន សីលំ និស្សាយ អយំ សគ្គោ លព្ភតីតិ ទស្សេតុំ សីលានន្តរំ សគ្គកថំ កថេសិ។ **សគ្គកថ**ន្តិ សគ្គោ នាម ឥដ្ឋោ កន្តោ មនាបោ, និច្ចមេត្ថ កីឡា និច្ចសម្បត្តិយោ លព្ភន្តិ, ចាតុមហារាជិកា ទេវា នវុតិវស្សសតសហស្សានិ ទិព្ពសុខំ ទិព្ពសម្បត្តិំ បដិលភន្តិ, តាវតឹសា តិស្សោ វស្សកោដិយោ សដ្ឋិ ច វស្សសតសហស្សានីតិ ឯវមាទិសគ្គគុណប្បដិសំយុត្តកថំ។ សគ្គសម្បត្តិំ កថេន្តានញ្ហិ ពុទ្ធានំ មុខំ នប្បហោតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ “អនេកបរិយាយេន ខោ អហំ, ភិក្ខវេ, សគ្គកថំ កថេយ្យ”ន្តិអាទិ។

ឯវំ ហេតុនា សទ្ធិំ សគ្គកថាយ បលោភេត្វា បុន ហត្ថិំ អលង្ករិត្វា តស្ស សោណ្ឌំ ឆិន្ទន្តោ វិយ “អយម្បិ សគ្គោ អនិច្ចោ អធុវោ, ន ឯត្ថ ឆន្ទរាគោ កាតព្ពោ”តិ ទស្សនត្ថំ “អប្បស្សាទា កាមា ពហុទុក្ខា ពហុបាយាសា,

អាទីនវោ ឯត្ថ ភិយ្យោ’’តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៧៧; ២.៤២) នយេន កាមានំ អាទីនវំ ឱការំ សំកិលេសំ កថេសិ។ តត្ថ **អាទីនវ**ន្តិ ទោសំ។ **ឱការ**ន្តិ លាមកសភាវំ, អសេដ្ឋេហិ សេវិតព្ពំ សេដ្ឋេហិ ន សេវិតព្ពំ និហីនសភាវន្តិ អត្ថោ។ **សំកិលេស**ន្តិ តេហិ សត្តានំ សំសារេ សំកិលិស្សនំ។ តេនាហ – ‘‘កិលិស្សន្តិ វត ភោ សត្តា’’តិ (ម. និ. ២.៣៥១)។

ឯវំ កាមាទីនវេន តជ្ជេត្វា **នេក្ខម្មេ អានិសំសំ បកាសេសិ** បព្ពជ្ជាយ ឈានាទីសុ ច គុណំ ទីបេសិ វណ្ណេសិ។ **កល្លចិត្ត**ន្តិអាទីសុ **កល្លចិត្ត**ន្តិ កម្មនិយចិត្តំ, ហេដ្ឋា បវត្តិតទេសនាយ អស្សទ្ធិយាទីនំ ចិត្តទោសានំ វិគតត្តា ឧបរិទេសនាយ ភាជនភាវូបគមនេន កម្មនិយចិត្តំ, កម្មក្ខមចិត្តន្តិ អត្ថោ។ ទិដ្ឋិមានាទិសំកិលេសវិគមេន **មុទុចិត្តំ**។ កាមច្ឆន្ទាទិវិគមេន **វិនីវរណចិត្តំ**។ សម្មាបដិបត្តិយំ ឧឡារបីតិបាមោជ្ជយោគេន **ឧទគ្គចិត្តំ**។ តត្ថ សទ្ធាសម្បត្តិយា **បសន្នចិត្តំ**, យទា ភគវា អញ្ញាសីតិ សម្ពន្ធោ។

អថ វា **កល្លចិត្ត**ន្តិ កាមច្ឆន្ទវិគមេន អរោគចិត្តំ។ **មុទុចិត្ត**ន្តិ ព្យាបាទវិគមេន មេត្តាវសេន អកឋិនចិត្តំ។ **វិនីវរណចិត្ត**ន្តិ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចវិគមេន អវិក្ខិបនតោ ន បិហិតចិត្តំ។ **ឧទគ្គចិត្ត**ន្តិ ថិនមិទ្ធវិគមេន សម្បគ្គហវសេន អលីនចិត្តំ។ **បសន្នចិត្ត**ន្តិ វិចិកិច្ឆាវិគមេន សម្មាបដិបត្តិយា អធិមុត្តចិត្តំ។

អថាតិ បច្ឆា។ **សាមុក្កំសិកា**តិ សាមំ ឧក្កំសិកា អត្តនាវ ឧទ្ធរិត្វា គហិតា, សយម្ភូញាណេន សាមំ ទិដ្ឋា, អញ្ញេសំ អសាធារណាតិ អត្ថោ។ កា ច បន សាតិ? អរិយសច្ចទេសនា។ តេនេវាហ – **‘‘ទុក្ខំ សមុទយំ និរោធំ មគ្គ’’**ន្តិ។ ឥទញ្ហិ សច្ចានំ សរូបទស្សនំ, តស្មា ឥមស្មិំ ឋានេ អរិយសច្ចានិ កថេតព្ពានិ, តានិ សព្ពាការតោ វិត្ថារេន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៥២៩) វុត្តានីតិ តត្ថ វុត្តនយេន វេទិតព្ពានិ។

សេយ្យថាបីតិអាទិនា ឧបមាវសេន សុប្បពុទ្ធស្ស កិលេសប្បហានំ អរិយមគ្គុប្បាទញ្ច ទស្សេតិ។ **អបគតកាឡក**ន្តិ វិគតកាឡកំ។ **សម្មទេវា**តិ សុដ្ឋុយេវ។ **រជន**ន្តិ នីលបីតលោហិតមញ្ជេដ្ឋាទិរង្គជាតំ។ **បដិគ្គណ្ហេយ្យា**តិ គណ្ហេយ្យ, បភស្សរំ ភវេយ្យ។ **តស្មិំយេវ អាសនេ**តិ តស្សំយេវ និសជ្ជាយំ។ ឯតេនស្ស លហុវិបស្សនកតា តិក្ខបញ្ញតា សុខាបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញតា ច ទស្សិតា ហោន្តិ។ **វិរជំ វីតមល**ន្តិ អបាយគមនីយរាគរជាទីនំ អភាវេន វិរជំ, អនវសេសទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាមលាបគមេន វីតមលំ។ បឋមមគ្គវជ្ឈកិលេសរជាភាវេន វា វិរជំ, បញ្ចវិធទុស្សីលមលាបគមេន វីតមលំ។ **ធម្មចក្ខុ**ន្តិ សោតាបត្តិមគ្គោ អធិប្បេតោ។ តស្ស ឧប្បត្តិអាការទស្សនត្ថំ **‘‘យំកិញ្ចិ សមុទយធម្មំ, សព្ពំ តំ និរោធធម្ម’’**ន្តិ វុត្តំ។ តញ្ហិ និរោធំ អារម្មណំ កត្វា កិច្ចវសេន ឯវំ សង្ខតធម្មេ បដិវិជ្ឈន្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

តត្រិទំ ឧបមាសំសន្ទនំ – វត្ថំ វិយ ចិត្តំ ទដ្ឋព្ពំ, វត្ថស្ស អាគន្តុកមលេហិ កិលិដ្ឋភាវោ វិយ ចិត្តស្ស រាគាទិមលេហិ សំកិលិដ្ឋភាវោ, ធោវនផលកំ វិយ អនុបុព្ពិកថា, ឧទកំ វិយ សទ្ធា, ឧទកេន តេមេត្វា តេមេត្វា គោមយខារេហិ កាឡកេ សម្មទ្ទិត្វា វត្ថស្ស ធោវនប្បយោគោ វិយ សទ្ធាសលិលេន តេមេត្វា សតិសមាធិបញ្ញាហិ ទោសេ សិថិលេ កត្វា សទ្ធាទិវិធិនា ចិត្តស្ស សោធនេ វីរិយារម្ភោ, តេន បយោគេន វត្ថេ កាឡកាបគមោ វិយ វីរិយារម្ភេន កិលេសវិក្ខម្ភនំ, រង្គជាតំ វិយ អរិយមគ្គោ, តេន សុទ្ធស្ស វត្ថស្ស បភស្សរភាវោ វិយ វិក្ខម្ភិតកិលេសស្ស ចិត្តស្ស មគ្គេន បរិយោទាបនន្តិ។

ឯវំ បន សុប្បពុទ្ធោ បរិសបរិយន្តេ និសិន្នោ ធម្មទេសនំ សុត្វា សោតាបត្តិផលំ បត្វា អត្តនា បដិលទ្ធគុណំ សត្ថុ អារោចេតុកាមោ បរិសមជ្ឈំ ឱគាហិតុំ អវិសហន្តោ មហាជនស្ស សត្ថារំ វន្ទិត្វា អនុគន្ត្វា និវត្តកាលេ ភគវតិ វិហារំ គតេ សយម្បិ វិហារំ អគមាសិ។ តស្មិំ ខណេ សក្កោ ទេវរាជា ‘‘អយំ សុប្បពុទ្ធោ កុដ្ឋី អត្តនា សត្ថុ សាសនេ បដិលទ្ធគុណំ បាកដំ កាតុកាមោ’’តិ ញត្វា ‘‘វីមំសិស្សាមិ ន’’ន្តិ គន្ត្វា អាកាសេ ឋិតោ ឯតទវោច – ‘‘សុប្បពុទ្ធ ត្វំ មនុស្សទលិទ្ទោ មនុស្សកបណោ មនុស្សវរាកោ, អហំ តេ អបរិមិតំ ធនំ ទស្សាមិ, ‘ពុទ្ធោ ន ពុទ្ធោ, ធម្មោ ន ធម្មោ, សង្ឃោ ន សង្ឃោ, អលំ មេ ពុទ្ធេន, អលំ មេ ធម្មេន, អលំ មេ សង្ឃេនា’តិ វទេហី’’តិ។ អថ នំ សោ អាហ ‘‘កោសិ ត្វ’’ន្តិ? ‘‘អហំ សក្កោ ទេវរាជា’’តិ។ ‘‘អន្ធពាល អហិរិក, ត្វំ មយា សទ្ធិំ កថេតុំ ន យុត្តរូបោ, យោ ត្វំ ឯវំ អវត្តព្ពំ វទេសិ, អបិច មំ ត្វំ ‘ទុគ្គតោ ទលិទ្ទោ កបណោ’តិ កស្មា វទេសិ, ននុ អហំ លោកនាថស្ស ឱរសបុត្តោ, នេវាហំ ទុគ្គតោ ន ទលិទ្ទោ ន កបណោ, អថ ខោ សុខប្បត្តោ បរមេន សុខេន អបាហមស្មិ មហទ្ធនោ’’តិ វត្វា អាហ –

> ‘‘សទ្ធាធនំ សីលធនំ, ហិរិឱត្តប្បិយំ ធនំ;
> សុតធនញ្ច ចាគោ ច, បញ្ញា វេ សត្តមំ ធនំ។

“យស្ស ឯតេ ធនា អត្ថិ, ឥត្ថិយា បុរិសស្ស វា;
‘អទលិទ្ទោ’តិ តំ អាហុ, អមោឃំ តស្ស ជីវិត”ន្តិ។ (អ. និ. ៧.៥) –

តស្មិមានិ មេ សត្ត អរិយធនានិ សន្តិ។ យេសញ្ហិ ឥមានិ ធនានិ សន្តិ, ន ត្វេវ តេ ពុទ្ធេហិ វា បច្ចេកពុទ្ធេហិ វា ‘ទលិទ្ទា’តិ វុច្ចន្តី”តិ។

សក្កោ តស្ស កថំ សុត្វា តំ អន្តរាមគ្គេ ឱហាយ សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា សព្ពំ តំ វចនំ បដិវចនញ្ច អារោចេសិ។ អថ នំ ភគវា អាហ – “ន ខោ សក្ក សក្កា តាទិសានំ សតេនបិ សហស្សេនបិ សុប្បពុទ្ធំ កុដ្ឋឹ ‘ពុទ្ធោ ន ពុទ្ធោ, ធម្មោ ន ធម្មោ, សង្ឃោ ន សង្ឃោ’តិ កថាបេតុ”ន្តិ។ សុប្បពុទ្ធោបិ ខោ កុដ្ឋី សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា សត្ថារា កតបដិសន្ថារោ អត្តនា បដិលទ្ធគុណំ អារោចេសិ។ តេន វុត្តំ – **“អថ ខោ សុប្បពុទ្ធោ កុដ្ឋី ទិដ្ឋធម្មោ”**តិអាទិ។

តត្ថ **ទិដ្ឋធម្មោ**តិ ទិដ្ឋោ អរិយសច្ចធម្មោ ឯតេនាតិ ទិដ្ឋធម្មោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ “ទិដ្ឋធម្មោ”តិ ចេត្ថ សាមញ្ញវចនោ ធម្មសទ្ទោ។ ទស្សនំ នាម ញាណទស្សនតោ អញ្ញម្បិ អត្ថីតិ តំ និវត្តនត្ថំ **“បត្តធម្មោ”**តិ វុត្តំ។ បត្តិ ច ញាណសម្បត្តិតោ អញ្ញាបិ វិជ្ជតីតិ តតោ វិសេសនត្ថំ **“វិទិតធម្មោ”**តិ វុត្តំ។ សា បនាយំ វិទិតធម្មតា ធម្មេសុ ឯកទេសេនាបិ ហោតីតិ និប្បទេសតោ វិទិតភាវំ ទស្សេតុំ **“បរិយោគាឡ្ហធម្មោ”**តិ វុត្តំ។ តេនស្ស យថាវុត្តំ សច្ចាភិសម្ពោធំយេវ ទីបេតិ។ មគ្គញាណញ្ហិ ឯកាភិសមយវសេន បរិញ្ញាទិកិច្ចំ សាធេន្តំ និប្បទេសេនបិ បរិញ្ញេយ្យធម្មំ សមន្តតោ ឱគាឡ្ហំ នាម ហោតិ, ន តទញ្ញញាណំ។ តេន វុត្តំ – “ទិដ្ឋោ អរិយសច្ចធម្មោ ឯតេនាតិ ទិដ្ឋធម្មោ”តិ។ តេនេវាហ **“តិណ្ណវិចិកិច្ឆោ”**តិអាទិ។

តត្ថ បដិភយកន្តារសទិសា សោឡសវត្ថុកា ច អដ្ឋវត្ថុកា ច តិណ្ណា វិចិកិច្ឆា ឯតេនាតិ **តិណ្ណវិចិកិច្ឆោ**។ តតោ ឯវ បវត្តិអាទីសុ “ឯវំ នុ ខោ, ន នុ ខោ”តិ ឯវំ បវត្តិកា វិគតា សមុច្ឆិន្នា កថំកថា ឯតស្សាតិ **វិគតកថំកថោ**។ សារជ្ជករានំ បាបធម្មានំ បហីនត្តា តប្បដិបក្ខេសុ ច សីលាទិគុណេសុ សុប្បតិដ្ឋិតត្តា វេសារជ្ជំ វិសារទភាវំ វេយ្យត្តិយំ បត្តោតិ **វេសារជ្ជប្បត្តោ**។ នាស្ស បរោ បច្ចយោ, ន បរស្ស សទ្ធាយ ឯត្ថ វត្តតីតិ **អបរប្បច្ចយោ**។ កត្ថាតិ អាហ **“សត្ថុសាសនេ”**តិ។

អភិក្កន្តន្តិអាទីសុ កិញ្ចាបិ អយំ អភិក្កន្តសទ្ទោ ខយសុន្ទរាភិរូបព្ភានុមោទនាទីសុ អនេកេសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ, ឥធ បន អព្ភានុមោទនេ ទដ្ឋព្ពោ។ តេនេវ សោ បសាទវសេន បសំសាវសេន ច ទ្វិក្ខត្តុំ វុត្តោ, សាធុ សាធុ, ភន្តេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អភិក្កន្ត**ន្តិ វា អតិកន្តំ អតិឥដ្ឋំ អតិមនាបំ, អតិសុន្ទរន្តិ អត្ថោ។ តត្ថ ឯកេន អភិក្កន្តសទ្ទេន ភគវតោ ទេសនំ ថោមេតិ, ឯកេន អត្តនោ បសាទំ។

អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – អភិក្កន្តំ, ភន្តេ, យទិទំ ភគវតោ ធម្មទេសនា, អភិក្កន្តំ, ភន្តេ, យទិទំ ភគវតោ ធម្មទេសនំ អាគម្ម មម បសាទោតិ។ ភគវតោ ឯវ វា វចនំ អភិក្កន្តំ ទោសនាសនតោ, អភិក្កន្តំ គុណាធិគមនតោ, តថា សទ្ធាវឌ្ឍនតោ, បញ្ញាជននតោ, សាត្ថតោ , សព្យញ្ជនតោ, ឧត្តានបទតោ, គម្ភីរត្ថតោ, កណ្ណសុខតោ, ហទយង្គមតោ, អនត្តុក្កំសនតោ, អបរវម្ភនតោ, ករុណាសីតលតោ, បញ្ញាវទាតតោ, អាបាថរមណីយតោ, វិមទ្ទក្ខមតោ, សុយ្យមានសុខតោ, វីមំសិយមានហិតតោតិ ឯវមាទីហិ យោជេតព្ពំ។

តតោ បរម្បិ ចតូហិ ឧបមាហិ ទេសនំយេវ ថោមេតិ។ តត្ថ **និក្កុជ្ជិត**ន្តិ អធោមុខដ្ឋបិតំ, ហេដ្ឋាមុខជាតំ វា។ **ឧក្កុជ្ជេយ្យា**តិ ឧបរិ មុខំ ករេយ្យ។ **បដិច្ឆន្ន**ន្តិ តិណបណ្ណាទិនា ឆាទិតំ។ **វិវរេយ្យា**តិ ឧគ្ឃាដេយ្យ។ **មូឡ្ហស្សា**តិ ទិសាមូឡ្ហស្ស។ **មគ្គំ អាចិក្ខេយ្យា**តិ ហត្ថេ គហេត្វា “ឯស មគ្គោ”តិ មគ្គំ ឧបទិសេយ្យ។ **អន្ធការេ**តិ ចតុរង្គសមន្នាគតេ។ អយំ តាវ បទត្ថោ។

អយំ បន អធិប្បាយយោជនា – យថា កោចិ និក្កុជ្ជិតំ ឧក្កុជ្ជេយ្យ, ឯវំ សទ្ធម្មវិមុខំ អសទ្ធម្មេ បតិដ្ឋិតំ មំ អសទ្ធម្មា វុដ្ឋាបេន្តេន, យថា បដិច្ឆន្នំ វិវរេយ្យ, ឯវំ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនន្តរធានតោ បភុតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិគហនបដិច្ឆន្នំ សាសនំ វិវរន្តេន, យថា មូឡ្ហស្ស មគ្គំ អាចិក្ខេយ្យ, ឯវំ កុម្មគ្គមិច្ឆាមគ្គប្បដិបន្នស្ស មេ សគ្គមោក្ខមគ្គំ អាវិករោន្តេន, យថា អន្ធការេ តេលបជ្ជោតំ ធារេយ្យ, ឯវំ មោហន្ធការេ និមុគ្គស្ស មេ ពុទ្ធាទិរតនរូបានិ អបស្សតោ តប្បដិច្ឆាទកមោហន្ធការវិទ្ធំសនទេសនាបជ្ជោតធារណេន ភគវតា នានានយេហិ បកាសិតត្តា អនេកបរិយាយេន ធម្មោ បកាសិតោ។

ឯវំ ទេសនំ ថោមេត្វា តាយ ទេសនាយ រតនត្តយេ បសន្នចិត្តោ បសន្នាការំ ករោន្តោ **“ឯសាហ”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯសាហ**ន្តិ ឯសោ អហំ។ **ភគវន្តំ សរណំ គច្ឆាមី**តិ ភគវា មេ សរណំ បរាយណំ អឃស្ស ឃាតា, ហិតស្ស វិធាតាតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ភគវន្តំ គច្ឆាមិ ភជាមិ, ឯវំ វា ជានាមិ ពុជ្ឈាមីតិ។ យេសញ្ហិ ធាតូនំ គតិអត្ថោ, ពុទ្ធិបិ តេសំ អត្ថោតិ។ **ធម្ម**ន្តិ អធិគតមគ្គេ សច្ឆិកតនិរោធេ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានេ ចតូសុ អបាយេសុ អបតមានេ ធារេតីតិ ធម្មោ។ សោ អត្ថតោ អរិយមគ្គោ ចេវ និព្ពានញ្ច។ វុត្តញ្ហេតំ –

“យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិ (អ. និ. ៤.៣៤; ឥតិវុ. ៩០)។

“យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា វា អសង្ខតា វា, វិរាគោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិ (ឥតិវុ. ៩០) ច –

ន កេវលំ អរិយមគ្គោ ចេវ និព្ពានញ្ច, អបិច ខោ អរិយផលេហិ សទ្ធិំ បរិយត្តិធម្មោបិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“រាគវិរាគមនេជមសោកំ, ធម្មមសង្ខតមប្បដិកូលំ;
មធុរមិមំ បគុណំ សុវិភត្តំ, ធម្មមិមំ សរណត្ថមុបេហី”តិ។ (វិ. វ. ៨៨៧);

ឯត្ថ ហិ **រាគវិរាគ**ន្តិ មគ្គោ វុត្តោ។ **អនេជមសោក**ន្តិ ផលំ។ **អសង្ខត**ន្តិ និព្ពានំ។ **អប្បដិកូលំ មធុរមិមំ បគុណំ សុវិភត្ត**ន្តិ បរិយត្តិធម្មោ វុត្តោតិ។

ភិក្ខុសង្ឃន្តិ ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញេន សំហតំ អដ្ឋអរិយបុគ្គលសមូហំ។ ឯត្តាវតា សុប្បពុទ្ធោ តីណិ សរណគមនានិ បដិវេទេសិ។ **ឧបាសកំ មំ ភគវា ធារេតុ អជ្ជតគ្គេ បាណុបេតំ សរណំ គត**ន្តិ **អជ្ជតគ្គេ**តិ អជ្ជតំ អាទឹ កត្វា។ “អជ្ជទគ្គេ”តិបិ បាឋោ, តត្ថ ទការោ បទសន្ធិករោ, អជ្ជ អគ្គេ អជ្ជ អាទឹ កត្វាតិ អត្ថោ។ **បាណុបេត**ន្តិ បាណេហិ ឧបេតំ, យាវ មេ ជីវិតំ បវត្តតិ, តាវ ឧបេតំ អនញ្ញសត្ថុកំ តីហិ សរណគមនេហិ សរណំ គតំ រតនត្តយស្ស ឧបាសនតោ ឧបាសកំ កប្បិយការកំ មំ ភគវា ឧបធារេតុ ជានាតូតិ អត្ថោ។ ឥមស្ស ច សរណគមនំ អរិយមគ្គាធិគមេនេវ និប្ផន្នំ, អជ្ឈាសយំ បន អាវិករោន្តោ ឯវមាហ។

ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទិត្វា អនុមោទិត្វាតិ ភគវតោ វចនំ ចិត្តេន អភិនន្ទិត្វា តមេវ អភិនន្ទិតភាវំ បកាសេន្តោ វុត្តនយេន វាចាយ អនុមោទិត្វា។ **អភិវាទេត្វា បទក្ខិណំ កត្វា បក្កាមី**តិ តំ ភគវន្តំ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា សត្ថុ គុណនិន្នចិត្តោ យាវ ទស្សនវិសយសមតិក្កមា ភគវន្តំយេវ បេក្ខមានោ បញ្ជលិកោ នមស្សមានោ បក្កាមិ។

បក្កន្តោ ច កុដ្ឋរោគាភិភវេន ឆិន្នហត្ថបាទង្គុលិ ឧក្ការគតោ សមន្តតោ វិស្សន្ទមានាសវោ កណ្ឌុតិបតិបីឡិតោ អសុចិ ទុគ្គន្ធោ ជេគុច្ឆតមោ បរមការុញ្ញតំ បត្តោ “នាយំ កាយោ ឥមស្ស អច្ចន្តសន្តស្ស បណីតតមស្ស អរិយធម្មស្ស អាធារោ ភវិតុំ យុត្តោ”តិ ឧប្បន្នាភិសន្ធិនា វិយ សគ្គសំវត្តនិយេន បុញ្ញកម្មេន ឱកាសេ កតេ អបាយុកសំវត្តនិយេន ឧបច្ឆេទកេន បាបកម្មេន កតូបចិតេន ចោទិយមានោ តរុណវច្ឆាយ ធេនុយា អាបតិត្វា មារិតោ។ តេន វុត្តំ – **“អថ ខោ អចិរបក្កន្តំ សុប្បពុទ្ធំ កុដ្ឋឹ គាវី តរុណវច្ឆា អធិបតិត្វា ជីវិតា វោរោបេសី”**តិ។

សោ កិរ អតីតេ ឯកោ សេដ្ឋិបុត្តោ ហុត្វា អត្តនោ សហាយេហិ តីហិ សេដ្ឋិបុត្តេហិ សទ្ធិំ កីឡន្តោ ឯកំ នគរសោភិនឹ គណិកំ ឧយ្យានំ នេត្វា ទិវសំ សម្បត្តឹ អនុភវិត្វា អត្ថង្គតេ សូរិយេ សហាយេ ឯតទវោច – “ឥមិស្សា ហត្ថេ កហាបណសហស្សំ ពហុកញ្ច សុវណ្ណំ មហគ្ឃានិ ច បសាធនានិ សំវិជ្ជន្តិ, ឥមស្មឹ វនេ អញ្ញោ កោចិ នត្ថិ, រត្តិ ច ជាតា, ហន្ទ ឥមំ មយំ មារេត្វា សព្ពំ ធនំ គហេត្វា គច្ឆាមា”តិ។ តេ ចត្តារោបិ ជនា ឯកជ្ឈាសយា ហុត្វា តំ មារេតុំ ឧបក្កមឹសុ។ សា តេហិ មារិយមានា “ឥមេ និល្លជ្ជា និក្កុរុណា មយា សទ្ធិំ កិលេសសន្ថវំ កត្វា និរបរាធំ មំ កេវលំ ធនលោភេន មារេន្តិ, ឯកវារំ តាវ មំ ឥមេ មារេន្តុ, អហំ បន យក្ខិនី ហុត្វា អនេកវារំ ឥមេ មារេតុំ សមត្ថា ភវេយ្យ”ន្តិ បត្ថនំ កត្វា កាលមកាសិ។ តេសុ កិរ ឯកោ បក្កុសាតិ កុលបុត្តោ អហោសិ, ឯកោ ពាហិយោ ទារុចីរិយោ, ឯកោ តម្ពទាឋិកោ ចោរឃាតកោ, ឯកោ សុប្បពុទ្ធោ កុដ្ឋី, ឥតិ ឥមេសំ ចតុន្នំ ជនានំ អនេកសតេ អត្តភាវេ សា យក្ខយោនិយំ និព្ពត្តា គាវី ហុត្វា ជីវិតា វោរោបេសិ។ តេ តស្ស កម្មស្ស និស្សន្ទេន តត្ថ តត្ថ អន្តរាមរណំ បាបុណឹសុ។ ឯវំ សុប្បពុទ្ធស្ស កុដ្ឋិស្ស សហសា មរណំ ជាតំ, តេន វុត្តំ – “អថ ខោ អចិរបក្កន្តំ…បេ…. វោរោបេសី”តិ។

អថ សម្ពហុលា ភិក្ខូ តស្ស កាលកិរិយំ ភគវតោ អារោចេត្វា អភិសម្បរាយំ បុច្ឆឹសុ។ ភគវា ព្យាកាសិ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ សម្ពហុលា ភិក្ខូ**”តិអាទិ។

តត្ថ **តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា**តិ សក្កាយទិដ្ឋិ វិចិកិច្ឆា សីលព្ពតបរាមាសោតិ ឥមេសំ តិណ្ណំ ភវពន្ធនានំ សមុច្ឆេទវសេន បហានា។ **សោតាបន្នោ**តិ សោតសង្ខាតំ អរិយមគ្គំ អាទិតោ បន្នោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“សោតោ សោតោតិ ឥទំ, អាវុសោ សារិបុត្ត, វុច្ចតិ។ កតមោ នុ ខោ, អាវុសោ, សោតោតិ? អយមេវ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ”តិអាទិ (សំ. និ. ៥.១០០១)។

អវិនិបាតធម្មោតិ វិនិបតនំ វិនិបាតោ, នាស្ស វិនិបាតោ ធម្មោតិ អវិនិបាតធម្មោ, ចតូសុ អបាយេសុ ឧបបជ្ជនវសេន អបតនសភាវោតិ អត្ថោ។ **និយតោ**តិ ធម្មនិយាមេន សម្មត្តនិយាមេន និយតោ។ **សម្ពោធិបរាយណោ**តិ ឧបរិមគ្គត្តយសង្ខាតា សម្ពោធិ បរំ អយនំ អស្ស គតិ បដិសរណំ អវស្សំ បត្តព្ពន្តិ សម្ពោធិបរាយណោ។ ឯតេន “តស្ស កា គតិ, កោ អភិសម្បរាយោ”តិ បុច្ឆាយ ភទ្ទិកា ឯវ សុប្បពុទ្ធស្ស គតិ, ន បាបិកាតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ។ ន បន តេន សម្បត្តា គតិ, តំ បន បុច្ឆានុសន្ធិវសេន បកាសេតុកាមោ ធម្មរាជា ឯត្តកមេវ អភាសិ។ បស្សតិ ហិ ភគវា “មយា ឯត្តកេ កថិតេ ឥមិស្សំយេវ បរិសតិ អនុសន្ធិកុសលោ ឯកោ ភិក្ខុ សុប្បពុទ្ធស្ស កុដ្ឋិភាវទាលិទ្ទិយកបណភាវានំ ការណំ បុច្ឆិស្សតិ, អថាហំ តស្ស តំ ការណំ តេន បុច្ឆានុសន្ធិនា បកាសេត្វា ទេសនំ និដ្ឋាបេស្សាមី”តិ។ តេនេវាហ – “**ឯវំ វុត្តេ អញ្ញតរោ ភិក្ខូ**”តិអាទិ។ តត្ថ **ហេតូ**តិ អសាធារណការណំ, សាធារណការណំ បន **បច្ចយោ**តិ, អយមេតេសំ វិសេសោ។ **យេនា**តិ យេន ហេតុនា យេន បច្ចយេន ច។

ភូតបុព្ពន្តិ ជាតបុព្ពំ។ អតីតេ កាលេ និព្ពត្តំ តំ ទស្សេតុំ “**សុប្បពុទ្ធោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ កទា បន ភូតន្តិ? អតីតេ កិរ អនុប្បន្នេ តថាគតេ ពារាណសិយា សាមន្តា ឯកស្មិំ គាមេ ឯកា កុលធីតា ខេត្តំ រក្ខតិ។ សា ឯកំ បច្ចេកពុទ្ធំ ទិស្វា បសន្នចិត្តា តស្ស បញ្ចហិ លាជាសតេហិ សទ្ធិំ ឯកំ បទុមបុប្ផំ ទត្វា បញ្ច បុត្តសតានិ បត្ថេសិ។ តស្មិំយេវ ខណេ បញ្ចសតា មិគលុទ្ទកា បច្ចេកពុទ្ធស្ស មធុរមំសំ ទត្វា “ឯតិស្សា បុត្តា ភវេយ្យាម, តុម្ហេហិ បត្តវិសេសំ លភេយ្យាមា”តិ ច បត្ថយឹសុ។ សា យាវតាយុកំ ឋត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តា។ តតោ ចុតា ឯកស្មិំ ជាតស្សរេ បទុមគព្ភេ និព្ពត្តិ។ តមេកោ តាបសោ ទិស្វា បដិជគ្គិ។ តស្សា វិចរន្តិយា បាទុទ្ធារេ បាទុទ្ធារេ ភូមិតោ បទុមានិ ឧដ្ឋហន្តិ។ ឯកោ វនចរកោ ទិស្វា ពារាណសិរញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា តំ អានេត្វា អគ្គមហេសិំ អកាសិ។ តស្សា កុច្ឆិយំ គព្ភោ សណ្ឋាសិ។ មហាបទុមកុមារោ តស្សា កុច្ឆិយំ វសិ, សេសា គព្ភមលំ និស្សាយ និព្ពត្តា, តេ វយប្បត្តា ឧយ្យានេ បទុមស្សរេ កីឡន្តា ឯកេកស្មិំ បទុមេ និសីទិត្វា បរិបក្កញាណា សង្ខារេសុ ខយវយំ បដ្ឋបេត្វា បច្ចេកពោធិំ បាបុណឹសុ។ តេសំ ព្យាករណគាថា អហោសិ –

“សរោរុហំ បទុមបលាសបត្រជំ,
សុបុប្ផិតំ ភមរគណានុកិណ្ណំ;
អនិច្ចតំ ខយវយតំ វិទិត្វា,
ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

ឯវំ បច្ចេកពោធិំ អភិសម្ពុទ្ធេសុ តេសុ បញ្ចសុ បច្ចេកពុទ្ធសតេសុ អព្ភន្តរោ តគរសិខី នាម បច្ចេកសម្ពុទ្ធោ គន្ធមាទនបព្ពតេ នន្ទមូលបព្ភារេ សត្តាហំ និរោធសមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា សត្តាហស្ស អច្ចយេន និរោធា វុដ្ឋិតោ អាកាសេន អាគន្ត្វា ឥសិគិលិបព្ពតេ ឱតរិត្វា បុព្ពណ្ហសមយំ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ រាជគហំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ តស្មិញ្ច សមយេ រាជគហេ ឯកោ សេដ្ឋិបុត្តោ មហតា បរិវារេន ឧយ្យានកីឡនត្ថំ នគរតោ និក្ខមន្តោ តគរសិខិបច្ចេកពុទ្ធំ ទិស្វា “កោ អយំ ភណ្ឌុកាសាវវសនោ, កុដ្ឋី ភវិស្សតិ, តថា ហិ កុដ្ឋិចីវរេន សរីរំ បារុបិត្វា គច្ឆតី”តិ និដ្ឋុភិត្វា អបសព្យំ កត្វា បក្កាមិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “**សុប្បពុទ្ធោ កុដ្ឋី ឥមស្មិំយេវ រាជគហេ…បេ…. បក្កាមី**”តិ។

តត្ថ **ក្វាយ**ន្តិ កោ អយំ។ ឌំសនវសេន វទតិ។ “កោវាយ”ន្តិបិ បាឡិ។ **កុដ្ឋី**តិ អកុដ្ឋិំយេវ តំ សេដ្ឋិ កុដ្ឋរោគំ អក្កោសវត្ថុំ បាបេន្តោ វទតិ។ **កុដ្ឋិចីវរេនា**តិ កុដ្ឋីនំ ចីវរេន។ យេភុយ្យេន ហិ កុដ្ឋិនោ ឌំសមកសសរីសបបដិពាហនត្ថំ រោគបដិច្ឆាទនត្ថញ្ច យំ វា តំ វា បិលោតិកខណ្ឌំ គហេត្វា បារុបតិ, ឯវមយម្បីតិ ទស្សេតិ។ បំសុកូលចីវរធរត្តា វា អគ្គឡានំ អនេកវណ្ណភាវេន កុដ្ឋសរីរសទិសោតិ ហីឡេន្តោ “កុដ្ឋិចីវរេនា”តិ អាហ។ **និដ្ឋុភិត្វា**តិ ខេឡំ បាតេត្វា។ **អបសព្យតោ ករិត្វា**តិ បណ្ឌិតា តាទិសំ បច្ចេកពុទ្ធំ ទិស្វា វន្ទិត្វា បទក្ខិណំ ករោន្តិ, អយំ បន អវិញ្ញុតាយ បរិភវេន តំ អបសព្យំ កត្វា អត្តនោ អបសព្យំ អបទក្ខិណំ កត្វា គតោ។ “អបសព្យាមតោ”តិបិ បាឋោ។ **តស្ស កម្មស្សា**តិ តគរសិខិម្ហិ បច្ចេកពុទ្ធេ “ក្វាយំ កុដ្ឋី”តិ ហីឡេត្វា

និដ្ឋភនអបសព្យករណវសេន បវត្តបាបកម្មស្ស។ **និរយេ បច្ចិត្តា**តិ និរយេ និរយគ្គិនា ទយ្ហិត្ត។ “បច្ចិត្វា និរយគ្គិនា”តិបិ បឋន្តិ។ **តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកាវសេសេនា**តិ យេន កម្មេន សោ និរយេ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ, ន តំ កម្មំ មនុស្សលោកេ វិបាកំ ទេតិ។ យា បនស្ស នានក្ខណិកា ចេតនា តទា បច្ចេកពុទ្ធេ វិប្បដិបជ្ជនវសេន បវត្តា អបរាបរិយវេទនីយភូតា, សា អបរាបរិយវេទនីយេនេវ បុញ្ញកម្មេន មនុស្សេសុ តិហេតុកបដិសន្ធិយា ទិន្នាយ បវត្តិយំ កុដ្ឋិភាវំ ទាលិទ្ទិយំ បរមការុញ្ញតំ អាបាទេសិ។ តំ សន្ធាយ កម្មសភាគតាវសេន “តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកាវសេសេនា”តិ វុត្តំ។ សទិសេបិ ហិ លោកេ តព្ពោហារោ ទិដ្ឋោ យថា តំ “សា ឯវ តិត្តិរី, តានិយេវ ឱសធានី”តិ។

ឯត្តាវតា “កោ នុ ខោ, ភន្តេ, ហេតូ”តិ តេន ភិក្ខុនា បុដ្ឋបញ្ហំ វិស្សជ្ជេត្វា ឥទានិ យោ “តស្ស កា គតិ, កោ អភិសម្បរាយោ”តិ បុព្ពេ ភិក្ខូហិ បុដ្ឋបញ្ហោ, តំ វិស្សជ្ជេតុំ **“សោ តថាគតប្បវេទិត”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តថាគតប្បវេទិត**ន្តិ តថាគតេន ភគវតា ទេសិតំ អក្ខាតំ បកាសិតន្តិ តថាគតប្បវេទិតំ។ **អាគម្មា**តិ អធិគន្ត្វា, និស្សាយ ញត្វា វា។ “តថាគតប្បវេទិតេ ធម្មវិនយេ”តិបិ បាឋោ។ **សទ្ធំ សមាទិយី**តិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវា, ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ ភគវតោ សាវកសង្ឃោតិ រតនត្តយសន្និស្សយំ បុព្ពភាគសទ្ធញ្ចេវ លោកុត្តរសទ្ធញ្ចាតិ ទុវិធម្បិ សទ្ធំ សម្មា អាទិយិ។ យថា ន បុន អាទាតព្ពា ហោតិ, ឯវំ យាវ ភវក្ខយា គណ្ហិ, អត្តនោ ចិត្តសន្តានេ ឧប្បាទេសីតិ អត្ថោ។ **សីលំ សមាទិយី**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សីល**ន្តិ បុព្ពភាគសីលេន សទ្ធឹ មគ្គសីលំ ផលសីលញ្ច ។ **សុត**ន្តិ បរិយត្តិពាហុសច្ចំ បដិវេធពាហុសច្ចញ្ចាតិ ទុវិធម្បិ សុតំ។ បរិយត្តិធម្មាបិ ហិ តេន ធម្មស្សវនកាលេ សច្ចប្បដិវេធាយ សាវកេហិ យថាលទ្ធប្បការំ សុតា បរិចិតា មនសានុបេក្ខិតា ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធា ចាតិ។ **ចាគ**ន្តិ បឋមមគ្គវជ្ឈកិលេសាភិសង្គារាទនំ វោស្សគ្គសង្ខាតំ ចាគំ, យេន អរិយសាវកា ទេយ្យធម្មេសុ មុត្តចាគា ច ហោន្តិ បយតបាណី វោស្សគ្គរតា។ **បញ្ញ**ន្តិ សទ្ធឹ វិបស្សនាបញ្ញាយ មគ្គបញ្ញញ្ចេវ ផលបញ្ញញ្ច។

កាយស្ស ភេទាតិ ឧបាទិន្នក្ខន្ធបរិច្ចាគា។ **បរំ មរណា**តិ តទនន្តរំ អភិនិព្ពត្តក្ខន្ធគហណា។ អថ វា **កាយស្ស ភេទា**តិ ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស ឧបច្ឆេទា។ **បរំ មរណា**តិ ចុតិតោ ឧទ្ធំ។ **សុគតឹ សគ្គំ លោក**ន្តិ បទត្តយេនាបិ ទេវលោកមេវ វទតិ។ សោ ហិ សម្បត្តីនំ សោភនត្តា សុន្ទរា គតីតិ សុគតិ, រូបាទីហិ វិសេសេហិ សុដ្ឋុ អគ្គោតិ សគ្គោ, សព្ពកាលំ សុខមេវេត្ថ លោកិយតិ, លុជ្ជតីតិ វា លោកោតិ វុច្ចតិ។ **ឧបបន្នោ**តិ បដិសន្ធិគ្គហណវសេន ឧបគតោ។ **សហព្យត**ន្តិ សហភាវំ។ វចនត្ថោ បន សហ ព្យតិ បវត្តតិ, វសតីតិ វា សហព្យោ, សហបាយី សហវាយី វា។ តស្ស ភាវោ សហព្យតា។ **អតិរោចតី**តិ អតិក្កម្ម អភិភវិត្វា រោចតិ វិរោចតិ។ **វណ្ណេនា**តិ រូបសម្បត្តិយា។ **យសសា**តិ បរិវារេន។ សោ ហិ អសុចិមក្ខិតំ ជជ្ជរំ មត្តិកាភាជនំ ឆឌ្ឌេត្វា អនេករតនវិចិត្តំ បភស្សររំសិជាលវិនទ្ធសុទ្ធជម្ពុនទភាជនំ គណ្ហន្តោ វិយ វុត្តប្បការំ កឡេវរំ ឥជ និក្ខិបិត្វា ឯកចិត្តក្ខណេន យថាវុត្តំ ទិព្ពត្តភាវំ មហតា បរិវារេន សទ្ធឹ បដិលភីតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ បាបានំ អបរិវជ្ជនេ អាទីនវំ, បរិវជ្ជនេ ច អានិសំសំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទត្ថវិភាវនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តស្សាយំ សង្ខេបត្ថោ – យថា **ចក្ខុមា** បុរិសោ **បរក្កមេ** កាយិកវីរិយេ **វិជ្ជមានេ** សរីរេ វហន្តេ **វិសមានិ** បបាតាទិដ្ឋានានិ ចណ្ឌភាវេន វា វិសមានិ ហត្ថិអស្សអហិកុក្កុរគោរូបាទីនិ **បរិវជ្ជយេ, ឯវំ ជីវលោកស្មឹ** ឥមស្មឹ សត្តលោកេ **បណ្ឌិតោ** សប្បញ្ញោ បុរិសោ តាយ សប្បញ្ញតាយ អត្តនោ ហិតំ ជានន្តោ **បាបានិ** លាមកានិ ទុច្ចរិតានិ បរិវជ្ជេយ្យ។ ឯវញ្ហិ យថាយំ សុប្បពុទ្ធោ តគរសិខិម្ហិ បច្ចេកពុទ្ធេ បាបំ អបរិវជ្ជេត្វា មហន្តំ អនយព្យសនំ អាបជ្ជិ, ឯវំ អាបជ្ជេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ យថា វា សុប្បពុទ្ធោ កុដ្ឋី មម ធម្មទេសនំ អាគម្ម ឥទានិ សំវេគប្បត្តោ បាបានិ បរិវជ្ជេន្តោ ឧឡារំ វិសេសំ អធិគញ្ឆិ, ឯវំ អញ្ញោបិ ឧឡារំ វិសេសាធិគមំ ឥច្ឆន្តោ បាបានិ បរិវជ្ជេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។

តតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. កុមារកសុត្តវណ្ណនា

៤៤. ចតុត្ថេ **កុមារកា**តិ តរុណបុគ្គលា។ យេ សុភាសិតទុព្ភាសិតស្ស អត្ថំ ជានន្តិ, តេ ឥធ កុមារកាតិ អធិប្បេតា។ ឥមេ ហិ សត្តា ជាតទិវសតោ បដ្ឋាយ យាវ បញ្ចទសវស្សកា, តាវ “កុមារកា, ពាលា”តិ ច វុច្ចន្តិ, តតោ បរំ វីសតិវស្សានិ “យុវានោ”តិ។ **មច្ឆកេ ពាធេន្តី**តិ មគ្គសមីបេ ឯកស្មឹ តឡាកេ និទាឃកាលេ ឧទកេ បរិក្ខីណេ និន្នដ្ឋានេ ឋិតំ ឧទកំ ឧស្សិញ្ចិត្វា ឧទ្ទកមច្ឆេ គណ្ហន្តិ ចេវ ហនន្តិ ច “បចិត្វា ខាទិស្សាមា”តិ។

តេនុបសង្កមីតិ មគ្គតោ ថោកំ តទ្បាកំ អតិក្កមិត្វា ឋិតោ, តស្មា “ឧបសង្កមី”តិ វទតិ។ កស្មា បន ឧបសង្កមិ? តេ កុមារកេ អត្តនិ វិស្សាសំ ជនេតុំ ឧបសង្កមិ។ **ភាយថ វោ**តិ ឯត្ថ **វោ**តិ និបាតមត្តំ។ **ទុក្ខស្សា**តិ និស្សក្កេ សាមិវចនំ, ទុក្ខស្មាតិ អត្ថោ។ **អប្បិយំ វោ ទុក្ខ**ន្តិ “កឹ តុម្ហាកំ សរីរេ ឧប្បជ្ជនកទុក្ខំ អប្បិយំ អនិដ្ឋ”ន្តិ បុច្ឆតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឥមេ សត្តា អត្តនោ ទុក្ខំ អនិច្ឆន្តា ឯវ ហុត្វា ទុក្ខហេតុំ បដិបជ្ជន្តា អត្តនោ តំ ឥច្ឆន្តា ឯវ នាម ហោន្តីតិ ឯតមត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ បាបកិរិយាយ និសេធនំ អាទីនវវិភាវនញ្ច ឧទានំ ឧទានេសិ។

តស្សត្ថោ – យទិ តុម្ហាកំ សកលមាបាយិកំ, សុគតិយញ្ច អប្បាយុកតាមនុស្សទោភគ្គិយាទិភេទំ **ទុក្ខំ អប្បិយំ** អនិដ្ឋំ, យទិ តុម្ហេ តតោ **ភាយថ, អាវិ វា** បរេសំ បាកដភាវវសេន អប្បដិច្ឆន្នំ កត្វា កាយេន វា វាចាយ វា បាណាតិបាតាទិប្បភេទំ **យទិ វា រហោ** អបាកដភាវវសេន បដិច្ឆន្នំ កត្វា មនោទ្វារេ ឯវ អភិជ្ឈាទិប្បភេទំ អណុមត្តម្បិ **បាបកំ** លាមកធម្មំ **មាកត្ថ** មា ករិត្ថ, អថ បន តំ បាបកម្មំ ឯតរហិ **ករោថ,** អាយតឹ វា **ករិស្សថ,** និរយាទីសុ ចតូសុ អបាយេសុ មនុស្សេសុ ច តស្ស ផលភូតំ ទុក្ខំ ឥតោ វា ឯត្តោ វា បលាយន្តេ អម្ហេ នានុពន្ធិស្សតីតិ អធិប្បាយេន **ឧបេច្ច** អបេច្ច **បលាយត**ម្បិ តុម្ហាកំ តតោ **មុត្តិ** មោក្ខោ នត្ថិ។ គតិកាលាទិបច្ចយន្តរសមវាយេ វិបច្ចិស្សតិយេវាតិ ទស្សេតិ។ “បលាយនេ”តិបិ បឋន្តិ, វុត្តនយេន យត្ថ កត្ថចិ គមនេ បក្កមនេ សតីតិ អត្ថោ។ អយញ្ច អត្ថោ “ន អន្តលិក្ខេ ន សមុទ្ទមជ្ឈេ…បេ…. បាបកម្មា”តិ (ធ. ប. ១២៧; មិ. ប. ៤.២.៤) ឥមាយ គាថាយ ទីបេតព្ពោ។

ចតុត្ថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ឧបោសថសុត្តវណ្ណនា

៤៥. បញ្ចមេ **តទហូ**តិ តស្មឹ អហនិ តស្មឹ ទិវសេ។ **ឧបោសថេ**តិ ឯត្ថ ឧបវសន្តិ ឯត្ថាតិ ឧបោសថោ, **ឧបវសន្តី**តិ សីលេន វា អនសនេន វា ឧបេតា ហុត្វា វសន្តីតិ អត្ថោ។ អយញ្ហិ ឧបោសថសទ្ទោ “អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ ឧបោសថំ ឧបវសាមី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.៧១; ១០.៤៦) សីលេ អាគតោ។ “ឧបោសថោ វា បវារណា វា”តិអាទីសុ (មហាវ. ១៥៥) បាតិមោក្ខុទ្ទេសាទិវិនយកម្មេ។ “គោបាលកូបោសថោ និគណ្ឋុបោសថោ”តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.៧១) ឧបវាសេ។ “ឧបោសថោ នាម នាគរាជា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.២៤៦) បញ្ញត្តិយំ។ “អជ្ជុបោសថោ បន្នរសោ”តិអាទីសុ (មហាវ. ១៦៨) ទិវសេ។ ឥធាបិ ទិវសេយេវ ទដ្ឋព្ពោ, តស្មា “តទហុបោសថេ”តិ តស្មឹ ឧបោសថទិវសភូតេ អហនីតិ អត្ថោ។ **និសិន្នោ ហោតី**តិ មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ ឱវាទបាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិតុំ និសិន្នោ ហោតិ។ និសជ្ជ បន ភិក្ខូនំ ចិត្តានិ ឱលោកេន្តោ ឯកំ ទុស្សីលបុគ្គលំ ទិស្វា, “សចាហំ ឥមស្មឹ បុគ្គលេ ឥធ និសិន្នេយេវ បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិស្សាមិ, សត្តធាស្ស មុទ្ធា ផលិស្សតី”តិ តស្មឹ អនុកម្បាយ តុណ្ហីយេវ អហោសិ។

ឯត្ថ ច **ឧទ្ធស្តំ អរុណ**ន្តិ អរុណុគ្គមនំ វត្វាបិ “ឧទ្ទិសតុ, ភន្តេ ភគវា, ភិក្ខូនំ បាតិមោក្ខ”ន្តិ ថេរេ ភគវន្តំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ យាចិ តស្មឹ កាលេ “ន, ភិក្ខវេ, អនុបោសថេ ឧបោសថោ កាតព្ពោ”តិសិក្ខាបទស្ស (មហាវ. ១៨៣) អបញ្ញត្តត្តា។ **អបរិសុទ្ធា, អានន្ទ, បរិសា**តិ តិក្ខត្តុំ ថេរេន បាតិមោក្ខុទ្ទេសស្ស យាចិតត្តា អនុទ្ទេសស្ស ការណំ កថេន្តោ “អសុកបុគ្គលោ អបរិសុទ្ធោ”តិ អវត្វា “អបរិសុទ្ធា, អានន្ទ, បរិសា”តិ អាហ។ កស្មា បន ភគវា តិយាមរត្តឹ តថា វីតិនាមេសិ? តតោ បដ្ឋាយ ឱវាទបាតិមោក្ខំ អនុទ្ទិសិតុកាមោ តស្ស វត្តំ បាកដំ កាតុំ។

អទ្ទសាតិ កថំ អទ្ទស។ អត្តនោ ចេតោបរិយញាណេន តស្សំ បរិសតិ ភិក្ខូនំ ចិត្តានិ បរិជានន្តោ តស្ស មោឃបុរិសស្ស ទុស្សីល្យចិត្តំ បស្សិ។ យស្មា បន ចិត្តេ ទិដ្ឋេ តំសមង្គីបុគ្គលោ ទិដ្ឋោ នាម ហោតិ, តស្មា **“អទ្ទសា ខោ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ តំ បុគ្គលំ ទុស្សីល”**ន្តិអាទិ **វុត្តំ** ។ យថេវ ហិ អនាគតេ សត្តសុ ទិវសេសុ បវត្តមានំ បរេសំ ចិត្តំ ចេតោបរិយញាណលាភី ជានាតិ, ឯវំ អតីតេបីតិ។ **ទុស្សីល**ន្តិ និស្សីលំ, សីលវិរហិតន្តិ អត្ថោ។ **បាបធម្ម**ន្តិ ទុស្សីលត្តា ឯវ ហីនជ្ឈាសយតាយ លាមកសភាវំ។ **អសុចិ**ន្តិ អបរិសុទ្ធេហិ កាយកម្មាទីហិ សមន្នាគតត្តា ន សុចឹ។ **សង្កស្សរសមាចារ**ន្តិ កិញ្ចិទេវ អសារុប្បំ ទិស្វា “ឥទំ ឥមិនា កតំ ភវិស្សតី”តិ ឯវំ បរេសំ អាសង្កនីយតាយ សង្កាយ សរិតព្ពសមាចារំ, អថ វា កេនចិទេវ ករណីយេន មន្តយន្តេ ភិក្ខូ ទិស្វា “កច្ចិ នុ ខោ ឥមេ មយា កតកម្មំ ជានិត្វា មន្តេន្តី”តិ អត្តនោយេវ សង្កាយ សរិតព្ពសមាចារំ។

លជ្ជិតព្ពតាយ បដិច្ឆាទេតព្ពការណតោ បដិច្ឆន្នំ កម្មន្តំ ឯតស្សាតិ **បដិច្ឆន្នកម្មន្តំ**។ កុច្ឆិតសមណវេសធារិតាយ ន សមណន្តិ **អស្សមណំ**។ សលាកគ្គហណាទីសុ “កិត្តកា សមណា”តិ ច គណនាយ

“អហម្បិ សមណោម្ហី”តិ មិច្ឆាបដិញ្ញាយ **សមណបដិញ្ញំ**។ អសេដ្ឋចារិតាយ **អព្រហ្មចារិំ**។ អញ្ញេ ព្រហ្មចារិនោ សុនិវត្ថេ សុបារុតេ សុបត្តធរេ គាមនិគមាទីសុ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ជីវិកំ កប្បេន្តេ ទិស្វា អព្រហ្មចារី សមានោ សយម្បិ តាទិសេន អាការេន បដិបជ្ជន្តោ ឧបោសថាទីសុ សន្ទិស្សន្តោ “អហម្បិ ព្រហ្មចារី”តិ បដិញ្ញំ ទេន្តោ វិយ ហោតីតិ **ព្រហ្មចារិបដិញ្ញំ**។ បូតិនា កម្មេន សីលវិបត្តិយា អន្តោ អនុបវិដ្ឋត្តា **អន្តោបូតិំ**។ ឆហិ ទ្វារេហិ រាគាទិកិលេសវស្សនេន តិន្តត្តា **អវស្សុតំ**។ សញ្ជាតរាគាទិកចវរត្តា សីលវន្តេហិ ឆឌ្ឌេតព្ពត្តា ច **កសម្ពុជាតំ។ មជ្ឈេ ភិក្ខុសង្ឃស្ស និសិន្នន្តិ** សង្ឃបរិយាបន្នោ វិយ ភិក្ខុសង្ឃស្ស អន្តោ និសិន្នំ។ **ទិដ្ឋោសីតិ** អយំ បន ន បកតត្តោតិ ភគវតា ទិដ្ឋោ អសិ។ យស្មា ច ឯវំ ទិដ្ឋោ, តស្មា នត្ថិ **តេ តវ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ** ឯកកម្មាទិសំវាសោ។ យស្មា បន សោ **សំវាសោ តវ នត្ថិ**, តស្មា **ឧដ្ឋេហិ, អាវុសោ**តិ ឯវមេត្ថ បទយោជនា វេទិតព្ពា។

តតិយម្បិ ខោ សោ បុគ្គលោ តុណ្ហី អហោសីតិ អនេកវារំ វត្វាបិ ថេរោ “សយមេវ និក្ខមិស្សតី”តិ វា, “ឥទានិ ឥមេសំ បដិបត្តឹ ជានិស្សាមី”តិ វា អធិប្បាយេន តុណ្ហី អហោសិ។ **ពាហាយំ គហេត្វា**តិ ភគវតា មយា ច យាថាវតោ ទិដ្ឋោ, យាវតតិយំ ឧដ្ឋេហីតិ វុត្តោ ន ឧដ្ឋាតិ, “ឥទានិស្ស និក្កឌ្ឍនកាលោ មា សង្ឃស្ស ឧបោសថន្តរាយោ អហោសី”តិ តំ ពាហាយំ អគ្គហេសិ, តថា គហេត្វា។ **ពហិទ្វារកោដ្ឋកា និក្ខាមេត្វា**តិ ទ្វារកោដ្ឋកសាលតោ ពហិ និក្ខាមេត្វា។ **ពហី**តិ បន និក្ខាមិតដ្ឋានទស្សនំ, អថ វា **ពហិទ្វារកោដ្ឋកា**តិ ពហិទ្វារកោដ្ឋកតោបិ និក្ខាមេត្វា, ន អន្តោទ្វារកោដ្ឋកតោ, ឯវំ ឧភយថាបិ វិហារតោ ពហិ កត្វាតិ អត្ថោ។ **សូចិឃដិកំ ទត្វា**តិ អគ្គឡសូចិញ្ច ឧបរិឃដិកញ្ច អាទហិត្វា, សុដ្ឋុតរំ កវាដំ ថកេត្វាតិ អត្ថោ។ **យាវ ពាហាគហណាបិ នាមា**តិ ឥមិនា “អបរិសុទ្ធា, អានន្ទ, បរិសា”តិ វចនំ សុត្វា ឯវ ហិ តេន បក្កមិតព្ពំ សិយា, ឯវំ អបក្កមិត្វា យាវ ពាហាគហណាបិ នាម សោ មោឃបុរិសោ អាគមេស្សតីតិ អច្ឆរិយមិទន្តិ ទស្សេតិ។ ឥទម្បិ គរហណច្ឆរិយមេវាតិ វេទិតព្ពំ។

អថ ភគវា ចិន្តេសិ – “ឥទានិ ភិក្ខុសង្ឃោ អព្ពុទជាតោ, អបរិសុទ្ធា បុគ្គលា ឧបោសថំ អាគច្ឆន្តិ, ន ច តថាគតា អបរិសុទ្ធាយ បរិសាយ ឧបោសថំ ករោន្តិ, បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសន្តិ, អនុទ្ទិសន្តេ ច ភិក្ខុសង្ឃស្ស ឧបោសថោ បច្ឆិជ្ជតិ, យំនូនាហំ ឥតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខូនំយេវ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ អនុជានេយ្យ”ន្តិ។ ឯវំ បន ចិន្តេត្វា ភិក្ខូនំយេវ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ អនុជានិ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ ភគវា…បេ… បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសេយ្យាថា**”តិ។

តត្ថ **ន ទានាហ**ន្តិ ឥទានិ អហំ ឧបោសថំ ន ករិស្សាមិ, បាតិមោក្ខំ ន ឧទ្ទិសិស្សាមីតិ បច្ចេកំ ន-ការេន សម្ពន្ធោ។ ទុវិធញ្ហិ បាតិមោក្ខំ អាណាបាតិមោក្ខំ ឱវាទបាតិមោក្ខន្តិ។ តេសុ “សុណាតុ មេ, ភន្តេ”តិអាទិកំ (មហាវ. ១៣៤) អាណាបាតិមោក្ខំ, តំ សាវកាវ ឧទ្ទិសន្តិ, ន ពុទ្ធា, អយំ អន្វទ្ធមាសំ ឧទ្ទិសិយតិ។ “ខន្តី បរមំ… បេ… សព្ពបាបស្ស អករណំ…បេ… អនូបវាទោ អនូបឃាតោ…បេ… ឯតំ ពុទ្ធាន សាសន”ន្តិ (ទី. និ. ២.៩០; ធ. ប. ១៨៣-១៨៥) ឥមា បន តិស្សោ គាថា ឱវាទបាតិមោក្ខំ នាម, តំ ពុទ្ធាវ ឧទ្ទិសន្តិ, ន សាវកា, ឆន្នម្បិ វស្សានំ អច្ចយេន ឧទ្ទិសន្តិ។ ទីឃាយុកពុទ្ធានញ្ហិ ធរមានកាលេ អយមេវ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ , អប្បាយុកពុទ្ធានំ បន បឋមពោធិយំយេវ។ តតោ បរំ ឥតរោ, តញ្ច ខោ ភិក្ខូ ឯវ ឧទ្ទិសន្តិ, ន ពុទ្ធា, តស្មា អម្ហាកម្បិ ភគវា វីសតិវស្សមត្តំ ឱវាទបាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិត្វា ឥមំ អន្តរាយំ ទិស្វា តតោ បរំ ន ឧទ្ទិសិ។ **អដ្ឋាន**ន្តិ អការណំ។ **អនវកាសោ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ ការណញ្ហិ យថា តិដ្ឋតិ ឯត្ថ ផលំ តទាយត្តវុត្តិតាយាតិ ឋានន្តិ វុច្ចតិ, ឯវំ អនវកាសោតិបិ វុច្ចតីតិ។ **យ**ន្តិ កិរិយាបរាមសនំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន យោជេតព្ពំ។

អដ្ឋិមេ, ភិក្ខវេ, មហាសមុទ្ទេតិ កោ អនុសន្ធិ? យ្វាយំ អបរិសុទ្ធាយ បរិសាយ បាតិមោក្ខស្ស អនុទ្ទេសោ វុត្តោ, សោ ឥមស្មឹ ធម្មវិនយេ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោតិ តំ អបរេហិ សត្តហិ អច្ឆរិយព្ភុតធម្មេហិ សទ្ធឹ វិភជិត្វា ទស្សេតុកាមោ បឋមំ តាវ តេសំ ឧបមាភាវេន មហាសមុទ្ទេ អដ្ឋ អច្ឆរិយព្ភុតធម្មេ ទស្សេន្តោ សត្ថា “អដ្ឋិមេ, ភិក្ខវេ, មហាសមុទ្ទេ”តិអាទិមាហ។

បកតិទេវា វិយ ន សុរន្តិ ន ឥសន្តិ ន វិរោចន្តីតិ **អសុរា**, សុរា នាម ទេវា, តេសំ បដិបក្ខាតិ វា អសុរា, វេបចិត្តិបហារាទាទយោ។ តេសំ ភវនំ សិនេរុស្ស ហេដ្ឋាភាគេ, តេ តត្ថ បវិសន្តា និក្ខមន្តា សិនេរុបាទេ មណ្ឌបាទី និម្មិនិត្វា កីឡន្តាវ អភិរមន្តិ។ តត្ថ តេសំ អភិរតិ ឥមេ គុណេ ទិស្វាតិ អាហ – “**យេ ទិស្វា ទិស្វា អសុរា មហាសមុទ្ទេ អភិរមន្តី**”តិ។ តត្ថ **អភិរមន្តី**តិ រតឹ វិន្ទន្តិ, អនុក្កណ្ឋមានា វសន្តីតិ អត្ថោ។

អនុបុព្ពនិន្នោតិអាទីនិ សព្ពានិ អនុបដិបាដិយា និន្នភាវស្សេវ វេវចនានិ។ **ន អាយតកេនេវ បបាតោ**តិ ន ឆិន្នតដោ មហាសោព្ភោ វិយ អាទិតោ ឯវ បបាតោ។ សោ ហិ តីរទេសតោ បដ្ឋាយ ឯកង្គុលទ្វង្គុលវិទត្ថិរតន

យន្តិឧសភអឌ្ឍគាវុតគាវុតឌ្ឍយោជនាទិវសេន គម្ភីរោ ហុត្វា គច្ឆន្តោ គច្ឆន្តោ សិនេរុបាទមូលេ ចតុរាសីតិយោជនសហស្សគម្ភីរោ ហុត្វា ឋិតោតិ ទស្សេតិ។

ឋិតធម្មោតិ ឋិតសភាវោ អវដ្ឋិតសភាវោ។ **ន មតេន កុណបេន សំវសតី**តិ យេន កេនចិ ហត្ថិអស្សាទីនំ កឡេវរេន សទ្ធិំ ន សំវសតិ។ **តីរំ វាហេតី**តិ តីរំ អបនេតិ។ **ថលំ ឧស្សារេតី**តិ ហត្ថេន គហេត្វា វិយ វីចិប្បហារេនេវ ថលេ ខិបតិ។ **គង្គា យមុនា**តិ អនោតត្តទហស្ស ទក្ខិណមុខតោ និក្ខន្តនទី បញ្ច ធារា ហុត្វា បវត្តដ្ឋានេ គង្គាតិអាទិនា បញ្ចធា សង្ខំ គតា។

តត្រាយំ ឥមាសំ នទីនំ អាទិតោ បដ្ឋាយ ឧប្បត្តិកថា – អយញ្ហិ ជម្ពុទីបោ ទសសហស្សយោជនបរិមាណោ, តត្ថ ចតុសហស្សយោជនប្បមាណោ បទេសោ ឧទកេន អជ្ឈោត្ថដោ សមុទ្ទោតិ សង្ខំ គតោ, តិសហស្សយោជនប្បមាណេ មនុស្សា វសន្តិ, តិសហស្សយោជនប្បមាណេ ហិមវា បតិដ្ឋិតោ ឧព្ពេធេន បញ្ចយោជនសតិកោ ចតុរាសីតិកូដសហស្សបដិមណ្ឌិតោ សមន្តតោ សន្ទមានបញ្ចសតនទីវិចិត្តោ, យត្ថ អាយាមេន វិត្ថារេន គម្ភីរតាយ ច បណ្ណាសយោជនប្បមាណោ ទិយឌ្ឍយោជនសតបរិមណ្ឌលោ អនោតត្តទហោ កណ្ណមុណ្ឌទហោ រថការទហោ ឆទ្ទន្តទហោ កុណាលទហោ មន្ទាកិនិទហោ សីហបបាតទហោតិ សត្ត មហាសរា បតិដ្ឋិតា។

តេសុ **អនោតត្តទហោ** សុទស្សនកូដំ ចិត្តកូដំ កាឡកូដំ គន្ធមាទនកូដំ កេលាសកូដន្តិ ឥមេហិ បញ្ចហិ បព្ពតកូដេហិ បរិក្ខិត្តោ។ តត្ថ **សុទស្សនកូដំ** សោវណ្ណមយំ តិយោជនសតុព្ពេធំ អន្តោវង្កំ កាកមុខសណ្ឋានំ តមេវ សរំ បដិច្ឆាទេត្វា ឋិតំ, **ចិត្តកូដំ** សព្ពរតនមយំ។ **កាឡកូដំ** អញ្ជនមយំ។ **គន្ធមាទនកូដំ** មសារគល្លមយំ អព្ភន្តរេ មុគ្គវណ្ណំ; មូលគន្ធោ, សារគន្ធោ, ផេគ្គុគន្ធោ, តចគន្ធោ, បបដិកាគន្ធោ, ខន្ធគន្ធោ, រសគន្ធោ, បុប្ផគន្ធោ, ផលគន្ធោ, បត្តគន្ធោតិ ឥមេហិ ទសហិ គន្ធេហិ ឧស្សន្នំ, នានប្បការឱសធសញ្ឆន្នំ, កាឡបក្ខុបោសថទិវសេ អាទិត្តំ វិយ អង្គារំ បជ្ជលន្តំ តិដ្ឋតិ។ **កេលាសកូដំ** រជតមយំ។ សព្ពានិ ចេតានិ សុទស្សនេន សមានុព្ពេធសណ្ឋានានិ តមេវ សរំ បដិច្ឆាទេត្វា ឋិតានិ។ តត្ថ ទេវានុភាវេន នាគានុភាវេន ច ទេវោ វស្សតិ, នទិយោ ច សន្ទន្តិ, តំ សព្ពម្បិ ឧទកំ អនោតត្តមេវ បវិសតិ, ចន្ទិមសូរិយា ទក្ខិណេន វា ឧត្តរេន វា គច្ឆន្តា បព្ពតន្តរេន តត្ថ ឱភាសំ ករោន្តិ, ឧជុកំ គច្ឆន្តា ន ករោន្តិ, តេនេវស្ស "អនោតត្ត"ន្តិ សង្ខា ឧទបាទិ។

តត្ថ រតនមយមនុញ្ញសោបានសិលាតលានិ និម្មច្ឆកច្ឆបានិ ផលិកសទិសានិ និម្មលូទកានិ តទុបភោគសត្តានំ កម្មនិព្ពត្តានេវ នហានតិត្ថានិ ច ហោន្តិ, យត្ថ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធា ឥទ្ធិមន្តោ សាវកា ឥសយោ ច នហានាទីនិ ករោន្តិ, ទេវយក្ខាទយោ ឧទកកីឡំ កីឡន្តិ។

តស្ស ចតូសុ បស្សេសុ សីហមុខំ, ហត្ថិមុខំ, អស្សមុខំ, ឧសភមុខន្តិ ចត្តារិ ឧទកនិក្ខមនមុខានិ ហោន្តិ, យេហិ ចតស្សោ នទិយោ សន្ទន្តិ។ សីហមុខេន និក្ខន្តនទីតីរេ កេសរសីហា ពហុតរា ហោន្តិ, តថា ហត្ថិមុខាទីហិ ហត្ថិអស្សឧសភា។ បុរត្ថិមទិសតោ និក្ខន្តនទី អនោតត្តំ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ឥតរា តិស្សោ នទិយោ អនុបគម្ម បាចីនហិមវន្តេនេវ អមនុស្សបថំ គន្ត្វា មហាសមុទ្ទំ បវិសតិ។ បច្ឆិមទិសតោ ឧត្តរទិសតោ ច និក្ខន្តនទិយោបិ តថេវ បទក្ខិណំ កត្វា បច្ឆិមហិមវន្តេនេវ ឧត្តរហិមវន្តេនេវ ច អមនុស្សបថំ គន្ត្វា មហាសមុទ្ទំ បវិសន្តិ។

ទក្ខិណទិសតោ និក្ខន្តនទី បន តំ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ទក្ខិណេន ឧជុកំ បាសាណបិដ្ឋេនេវ សដ្ឋិយោជនានិ គន្ត្វា បព្ពតំ បហរិត្វា ឧដ្ឋាយ បរិក្ខេបេន តិគាវុតប្បមាណឧទកធារា ហុត្វា អាកាសេន សដ្ឋិយោជនានិ គន្ត្វា តិយគ្គឡេ នាម បាសាណេ បតិតា, បាសាណោ ឧទកធារាវេគេន ភិន្នោ។ តត្ថ បញ្ញាសយោជនប្បមាណា តិយគ្គឡា នាម បោក្ខរណី ជាតា, បោក្ខរណិយា កូលំ ភិន្ទិត្វា បាសាណំ បវិសិត្វា សដ្ឋិយោជនានិ គន្ត្វា តតោ ឃនបឋវិំ ភិន្ទិត្វា ឧមង្គេន សដ្ឋិយោជនានិ គន្ត្វា វិញ្ឈំ នាម តិរច្ឆានបព្ពតំ បហរិត្វា ហត្ថតលេ បញ្ចង្គុលិសទិសា បញ្ចធារា ហុត្វា បវត្តន្តិ។

សា តិក្ខត្តុំ អនោតត្តំ បទក្ខិណំ កត្វា គតគតដ្ឋានេ "**អាវដ្ដគង្គា**"តិ វុច្ចតិ, ឧជុកំ បាសាណបិដ្ឋេន សដ្ឋិយោជនានិ គតគតដ្ឋានេ "**កណ្ហគង្គា**"តិ, អាកាសេន សដ្ឋិយោជនានិ គតគតដ្ឋានេ "**អាកាសគង្គា**"តិ, តិយគ្គឡបាសាណេ បញ្ញាសយោជនោកាសេ ឋិតា "**តិយគ្គឡបោក្ខរណី**"តិ, កូលំ ភិន្ទិត្វា បាសាណំ បវិសិត្វា សដ្ឋិយោជនានិ គតគតដ្ឋានេ "**ពហលគង្គា**"តិ, ឧមង្គេន សដ្ឋិយោជនានិ គតគតដ្ឋានេ "**ឧមង្គគង្គា**"តិ វុច្ចតិ, វិញ្ឈំ នាម តិរច្ឆានបព្ពតំ បហរិត្វា បញ្ចធារា ហុត្វា បវត្តដ្ឋានេ គង្គា, យមុនា, អចិរវតី, សរភូ, មហីតិ បញ្ចធា សង្ខំ គតា។ ឯវមេតា បញ្ច មហានទិយោ ហិមវន្តតោ បវត្តន្តីតិ វេទិតព្ពា។

តត្ថ **នទី និន្នគា**តិអាទិកំ គោត្តំ, **គង្គា យមុនា**តិអាទិកំ នាមំ។ **សវន្តិយោ**តិ យា កាចិ សវមានា សន្ទមានា គច្ឆន្តិយោ មហានទិយោ វា កុន្នទិយោ វា។ **អប្បេន្តី**តិ អល្លីយន្តិ ឱសរន្តិ។ **ធារា**តិ វុដ្ឋិធារា។ **បូរត្ត**ន្តិ បុណ្ណភាវោ។ មហាសមុទ្ទស្ស ហិ អយំ ធម្មតា – “ឥមស្មិំ កាលេ ទេវោ មន្ទោ ជាតោ, ជាលក្ខិបាទីនិ អាទាយ មច្ឆកច្ឆបេ គណ្ហិស្សាមា”តិ វា “ឥមស្មិំ កាលេ អតិមហន្តី វុដ្ឋិ, ន លភិស្សាម នុ ខោ បិដ្ឋិបសារណដ្ឋាន”ន្តិ វា តំ ន សក្កា វត្តុំ។ បឋមកប្បិកកាលតោ បដ្ឋាយ ហិ យំ វស្សិត្វា សិនេរុមេខលំ អាហច្ច ឧទកំ ឋិតំ, តំ តតោ ឯកង្គុលមត្តម្បិ ឧទកំ នេវ ហេដ្ឋា ឱតរតិ, ន ឧទ្ធំ ឧត្តរតិ។

ឯករសោតិ អសម្ភិន្នរសោ។ **មុត្តា**តិ ខុទ្ទកមហន្តវដ្ដទីឃាទិភេទា អនេកវិធា មុត្តា។ **មណី**តិ រត្តនីលាទិភេទោ អនេកវិធោ មណិ។ **វេឡុរិយោ**តិ វំសវណ្ណសិរីសបុប្ផវណ្ណាទិសណ្ឋានតោ អនេកវិធោ។ **សង្ខោ**តិ ទក្ខិណាវត្តតម្ពកុច្ឆិកធមនសង្ខាទិភេទោ អនេកវិធោ។ **សិលា**តិ សេតកាឡមុគ្គវណ្ណាទិភេទា អនេកវិធា។ **បវាឡ**ន្តិ ខុទ្ទកមហន្តមន្ទរត្តឃនរត្តាទិភេទំ អនេកវិធំ។ **លោហិតង្គោ**តិ បទុមរាគាទិភេទោ អនេកវិធោ **មសារគល្ល**ន្តិ កពរមណិ។ “ចិត្តផលិក”ន្តិបិ វទន្តិ។

មហតំ ភូតានន្តិ មហន្តានំ សត្តានំ។ **តិមិតិមិង្គលា**ទិកា តិស្សោ មច្ឆជាតិយោ។ តិមិំ គិលនសមត្ថា តិមិង្គលា, តិមិញ្ច តិមិង្គលញ្ច គិលនសមត្ថា “តិមិតិមិង្គលា”តិ វទន្តិ។ **នាគា**តិ ឩមិបិដ្ឋិវាសិនោបិ វិមានដ្ឋកនាគាបិ។

ឯវមេវ ខោតិ កិញ្ចាបិ សត្ថា ឥមស្មិំ ធម្មវិនយេ សោឡសបិ ពាត្តឹសបិ តតោ ភិយ្យោបិ អច្ឆរិយព្ភុតធម្មេ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ សក្កោតិ, តទា ឧបមាភាវេន បន គហិតានំ អដ្ឋន្នំ អនុរូបវសេន អដ្ឋេវ តេ ឧបមេតព្ពធម្មេ វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ **“ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, ឥមស្មិំ ធម្មវិនយេ អដ្ឋ អច្ឆរិយា អព្ភុតា ធម្មា**”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **អនុបុព្ពសិក្ខាយ** តិស្សោ សិក្ខា គហិតា, **អនុបុព្ពកិរិយាយ** តេរស ធុតង្គធម្មា, **អនុបុព្ពបដិបទាយ** សត្ត អនុបស្សនា អដ្ឋារស មហាវិបស្សនា អដ្ឋតឹស អារម្មណវិភត្តិយោ សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយធម្មា ច គហិតា។ **ន អាយតកេនេវ អញ្ញាបដិវេធោ**តិ មណ្ឌូកស្ស ឧប្បតិត្វា គមនំ វិយ អាទិតោវ សីលបូរណាទីនិ អកត្វា អរហត្តបដិវេធោ នាម នត្ថិ, បដិបាដិយា បន សីលសមាធិបញ្ញាយោ បូរេត្វាវ អរហត្តប្បត្តីតិ អត្ថោ។

មម សាវកាតិ សោតាបន្នាទិកេ អរិយបុគ្គលេ សន្ធាយ វទតិ។ **ន សំវសតី**តិ ឧបោសថកម្មាទិវសេន សំវាសំ ន ករោតិ។ **ឧក្ខិបតី**តិ អបនេតិ។ **អារកាវា**តិ ទូរេយេវ។ **ន តេន និព្ពានធាតុយា ឩនត្តំ វា បូរត្តំ វា**តិ អសង្ខ្យេយ្យេបិ មហាកប្បេ ពុទ្ធេសុ អនុប្បជ្ជន្តេសុ ឯកសត្តោបិ បរិនិព្ពាតុំ ន សក្កោតិ, តទាបិ “តុច្ឆា និព្ពានធាតូ”តិ ន សក្កា វត្តុំ, ពុទ្ធកាលេ បន ឯកេកស្មិំ សមាគមេ អសង្ខ្យេយ្យាបិ សត្តា អមតំ អារាធេន្តិ, តទាបិ ន សក្កា វត្តុំ “បូរា និព្ពានធាតូ”តិ។ **វិមុត្តិរសោ**តិ កិលេសេហិ វិមុច្ចនរសោ។ សព្ពា ហិ សាសនស្ស សម្បត្តិ យាវទេវ អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តស្ស វិមុត្តិយា ហោតិ។

រតនានីតិ រតិជននដ្ឋេន រតនានិ។ សតិបដ្ឋានាទយោ ហិ ភាវិយមានា បុព្ពភាគេបិ អនប្បកំ បីតិបាមោជ្ជំ និព្ពត្តេន្តិ, បគេវ អបរភាគេ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;
> លភតី បីតិបាមោជ្ជំ, អមតំ តំ វិជានត”ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៧៤) –

លោកិយរតននិមិត្តំ បន បីតិបាមោជ្ជំ ន តស្ស កលភាគម្បិ អគ្ឃតីតិ អយមត្ថោ ហេដ្ឋា ទស្សិតោ ឯវ។ អបិច –

> “ចិត្តីកតំ មហគ្ឃញ្ច, អតុលំ ទុល្លភទស្សនំ;
> អនោមសត្តបរិភោគំ, ‘រតន’ន្តិ បវុច្ចតី”តិ។

យទិ ច ចិត្តីកតាទិភាវេន រតនំ នាម ហោតិ, សតិបដ្ឋានាទីនំយេវ ភូតតោ រតនភាវោ។ ពោធិបក្ខិយធម្មានញ្ហិ សោ អានុភាវោ, យំ សាវកា សាវកបារមីញាណំ, បច្ចេកពុទ្ធា បច្ចេកពោធិញាណំ, សម្មាសម្ពុទ្ធា សម្មាសម្ពោធឹ អធិគច្ឆន្តីតិ អាសន្នការណត្តា។ បរម្បរការណញ្ហិ ទានាទិឧបនិស្សយោតិ ឯវំ រតិជននដ្ឋេន ចិត្តីកតាទិអត្ថេន ច រតនភាវោ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ សាតិសយោ។ តេន វុត្តំ – “**តត្រិមានិ រតនានិ, សេយ្យថិទំ, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា**”តិអាទិ។

តត្ថ អារម្មណេ បក្ខន្ទិត្វា ឧបដ្ឋានដ្ឋេន បដ្ឋានំ, សតិយេវ បដ្ឋានំ សតិបដ្ឋានំ។ អារម្មណស្ស បន កាយាទិវសេន ចតុព្ពិធត្តា វុត្តំ “**ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា**”តិ។ តថា ហិ កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ សុភសុខនិច្ចអត្តសញ្ញានំ បហានតោ អសុភទុក្ខានិច្ចានត្តតាគហណតោ ច នេសំ កាយានុបស្សនាទិភាវោ វិភត្តោ។

សម្មា បទហន្តិ ឯតេន, សយំ វា សម្មា បទហតិ, បសត្ថំ, សុន្ទរំ វា បទហន្តិ **សម្មប្បធានំ**។ បុគ្គលស្ស វា សម្មទេវ បធានភាវករណតោ **សម្មប្បធានំ**។ វីរិយស្សេតំ អធិវចនំ។ តម្បិ អនុប្បន្នុប្បន្នានំ អកុសលានំ អនុប្បាទនបហានវសេន អនុប្បន្នុប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បាទនភាវនវសេន ច ចតុកិច្ចំ កត្វា វុត្តំ “**ចត្តារោ សម្មប្បធានា**”តិ។

ឥជ្ឈតីតិ **ឥទ្ធិ**, សមិជ្ឈតិ និប្ផជ្ជតីតិ អត្ថោ។ ឥជ្ឈន្តិ វា ឯតាយ សត្តា ឥទ្ធា វុទ្ធា ឧក្កំសគតា ហោន្តីតិ **ឥទ្ធិ**។ ឥតិ បឋមេន អត្ថេន ឥទ្ធិ ឯវ បាទោ ឥទ្ធិបាទោ, ឥទ្ធិកោដ្ឋាសោតិ អត្ថោ ។ ទុតិយេន អត្ថេន ឥទ្ធិយា បាទោ បតិដ្ឋា អធិគមូបាយោតិ ឥទ្ធិបាទោ។ តេន ហិ ឧបរូបរិវិសេសសង្ខាតំ ឥទ្ធិំ បជ្ជន្តិ បាបុណន្តិ, ស្វាយំ ឥទ្ធិបាទោ យស្មា ឆន្ទាទិកេ ចត្តារោ អធិបតិធម្មេ ធុរេ ជេដ្ឋកេ កត្វា និព្ពត្តីយតិ, តស្មា វុត្តំ “**ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា**”តិ។

បញ្ចិន្ទ្រិយានីតិ សទ្ធាទីនិ បញ្ច ឥន្ទ្រិយានិ។ តត្ថ អស្សទ្ធិយំ អភិភវិត្វា អធិមោក្ខលក្ខណេ ឥន្ទដ្ឋំ ការេតីតិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ, កោសជ្ជំ អភិភវិត្វា បគ្គហលក្ខណេ , បមាទំ អភិភវិត្វា ឧបដ្ឋានលក្ខណេ, វិក្ខេបំ អភិភវិត្វា អវិក្ខេបលក្ខណេ, អញ្ញាណំ អភិភវិត្វា ទស្សនលក្ខណេ ឥន្ទដ្ឋំ ការេតីតិ បញ្ញិន្ទ្រិយំ។

តានិយេវ អស្សទ្ធិយាទីហិ អនភិភវនីយតោ អកម្បិយដ្ឋេន សម្បយុត្តធម្មេសុ ថិរភាវេន “**ពលានី**”តិ វេទិតព្ពានិ។

សត្ត ពោជ្ឈង្គាតិ ពោធិយា, ពោធិស្ស វា អង្គាតិ ពោជ្ឈង្គា។ យា ហិ ឯសា ធម្មសាមគ្គី យាយ លោកុត្តរមគ្គក្ខណេ ឧប្បជ្ជមានាយ លីនុទ្ធច្ចបតិដ្ឋានាយូហនកាមសុខត្តកិលមថានុយោគ- ឧច្ឆេទសស្សតាភិនិវេសាទីនំ អនេកេសំ ឧបទ្ទវានំ បដិបក្ខភូតាយ សតិធម្មវិចយវីរិយបីតិបស្សទ្ធិសមាធិឧបេក្ខាសង្ខាតាយ ធម្មសាមគ្គិយា អរិយសាវកោ ពុជ្ឈតិ, កិលេសនិទ្ទាយ វុដ្ឋហតិ, ចត្តារិ វា អរិយសច្ចានិ បដិវិជ្ឈតិ, និព្ពានមេវ វា សច្ឆិករោតីតិ “ពោធី”តិ វុច្ចតិ, តស្សា ធម្មសាមគ្គិសង្ខាតាយ ពោធិយា អង្គាតិបិ ពោជ្ឈង្គា ឈានង្គមគ្គង្គាទយោ វិយ។ យោបេស វុត្តប្បការាយ ធម្មសាមគ្គិយា ពុជ្ឈតីតិ កត្វា អរិយសាវកោ “ពោធី”តិ វុច្ចតិ, តស្ស ពោធិស្ស អង្គាតិបិ ពោជ្ឈង្គា សេនង្គរថង្គាទយោ វិយ។ តេនាហុ បោរាណា – “ពុជ្ឈនកស្ស បុគ្គលស្ស អង្គាតិ ពោជ្ឈង្គា”តិ។ “ពោធិយា សំវត្តន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា”តិអាទិនា នយេនបិ ពោជ្ឈង្គានំ ពោជ្ឈង្គត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោតិ តំតំមគ្គវជ្ឈកិលេសេហិ អារកត្តា អរិយភាវករត្តា អរិយផលបដិលាភករត្តា ច អរិយោ។ សម្មាទិដ្ឋិអាទីនិ អដ្ឋង្គានិ អស្ស អត្ថិ, អដ្ឋ អង្គានិយេវ វា អដ្ឋង្គិកោ។ កិលេសេ មារេន្តោ គច្ឆតិ, និព្ពានត្ថិកេហិ មគ្គិយតិ, សយំ វា និព្ពានំ មគ្គតីតិ មគ្គោតិ។ ឯវមេតេសំ សតិបដ្ឋានាទីនំ អត្ថវិភាគោ វេទិតព្ពោ។

សោតាបន្នោតិ មគ្គសង្ខាតំ សោតំ អាបជ្ជិត្វា បាបុណិត្វា ឋិតោ, សោតាបត្តិផលដ្ឋោតិ អត្ថោ។ **សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នោ**តិ សោតាបត្តិផលស្ស អត្តបច្ចក្ខករណាយ បដិបជ្ជមានោ បឋមមគ្គដ្ឋោ, យោ អដ្ឋមកោតិបិ វុច្ចតិ។ **សកទាគាមី**តិ សកិទេវ ឥមំ លោកំ បដិសន្ធិគ្គហណវសេន អាគមនសីលោ ទុតិយផលដ្ឋោ។ **អនាគាមី**តិ បដិសន្ធិគ្គហណវសេន កាមលោកំ អនាគមនសីលោ តតិយផលដ្ឋោ ។ យោ បន សទ្ធានុសារី ធម្មានុសារី ឯកពីជីតិ ឯវមាទិកោ អរិយបុគ្គលវិភាគោ, សោ ឯតេសំយេវ បភេទោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អត្ថនោ ធម្មវិនយេ មតកុណបសទិសេន ទុស្សីលបុគ្គលេន សទ្ធឹ សំវាសាភាវសង្ខាតំ អត្ថំ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទានន្តិ** ឥមំ អសំវាសារហសំវាសារហវិភាគការណបរិទីបនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **ឆន្នមតិវស្សតី**តិ អាបត្តឹ អាបជ្ជិត្វា បដិច្ឆាទេន្តោ អញ្ញំ នវំ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, តតោ បរំ តតោ បរន្តិ ឯវំ អាបត្តិវស្សំ កិលេសវស្សំ អតិវិយ វស្សតិ។ **វិវដំ នាតិវស្សតី**តិ អាបត្តឹ អាបន្នោ តំ អប្បដិច្ឆាទេត្វា វិវរន្តោ សព្រហ្មចារីនំ បកាសេន្តោ យថាធម្មំ យថាវិនយំ បដិករោន្តោ ទេសេន្តោ វុដ្ឋហន្តោ អញ្ញំ នវំ អាបត្តឹ ន អាបជ្ជតិ, តេនស្ស វិវដំ បុន អាបត្តិវស្សំ កិលេសវស្សំ ន វស្សតិ។ យស្មា ច ឯតទេវំ, តស្មា **ឆន្នំ** ឆាទិតំ អាបត្តឹ

វិវេថ បកាសេថ។ **ឯវំ តំ នាតិវស្សតី**តិ ឯវំ សន្តេ តំ អាបត្តិអាបជ្ជនកំ អាបន្នបុគ្គលំ អត្តភាវំ អតិវិជ្ឈិត្វា កិលេសវស្សំ ន វស្សតិ ន តេមេតិ។ ឯវំ សោ កិលេសេហិ អនវស្សុតោ បរិសុទ្ធសីលោ សមាហិតោ ហុត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា សម្មសន្តោ អនុក្កមេន និព្ពានំ បាបុណាតីតិ អធិប្បាយោ។

បញ្ចមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សោណសុត្តវណ្ណនា

៤៦. ឆដ្ឋេ **អវន្តីសូ**តិ អវន្តិរដ្ឋេ។ **កុររឃរេ**តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ **បវត្តេ បព្ពតេ**តិ បវត្តនាមកេ បព្ពតេ។ “បបាតេ បព្ពតេ”តិបិ បឋន្តិ។ **សោណោ ឧបាសកោ កុដិកណ្ណោ**តិ នាមេន សោណោ នាម, តីហិ សរណគមនេហិ ឧបាសកភាវប្បដិវេទនេន ឧបាសកោ, កោដិអគ្ឃនកស្ស កណ្ណបិឡន្ធនស្ស ធារណេន “កោដិកណ្ណោ”តិ វត្តព្ពេ “កុដិកណ្ណោ”តិ ឯវំ អភិញ្ញាតោ, ន សុខុមាលសោណោតិ អធិប្បាយោ ។ អយញ្ហិ អាយស្មតោ មហាកច្ចាយនស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា សាសនេ អភិប្បសន្នោ, សរណេសុ ច សីលេសុ ច បតិដ្ឋិតោ បវត្តេ បព្ពតេ ឆាយូទកសម្បន្នេ ឋានេ វិហារំ ការេត្វា ថេរំ តត្ថ វសាបេត្វា ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋាតិ។ តេន វុត្តំ – “**អាយស្មតោ មហាកច្ចានស្ស ឧបដ្ឋាកោ ហោតី**”តិ។

សោ កាលេន កាលំ ថេរស្ស ឧបដ្ឋានំ គច្ឆតិ។ ថេរោ ចស្ស ធម្មំ ទេសេតិ។ តេន សំវេគពហុលោ ធម្មចរិយាយ ឧស្សាហជាតោ វិហរតិ។ សោ ឯកទា សត្ថេន សទ្ធឹ វាណិជ្ជត្ថាយ ឧជ្ជេនឹ គច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ អដវិយំ សត្ថេ និវិដ្ឋេ រត្តិយំ ជនសម្ពាធភយេន ឯកមន្តំ អបក្កម្ម និទ្ទំ ឧបគញ្ឆិ។ សត្ថោ បច្ចូសវេលាយំ ឧដ្ឋាយ គតោ, ន ឯកោបិ សោណំ បពោធេសិ, សព្ពេបិ វិសរិត្វា អគមំសុ។ សោ បភាតាយ រត្តិយា បពុជ្ឈិត្វា ឧដ្ឋាយ កញ្ចិ អបស្សន្តោ សត្ថេនេវ គតមគ្គំ គហេត្វា សីឃំ សីឃំ គច្ឆន្តោ ឯកំ វដរុក្ខំ ឧបគញ្ឆិ។ តត្ថ អទ្ទស ឯកំ មហាកាយំ វិរូបទស្សនំ គច្ឆន្តំ បុរិសំ អដ្ឋិតោ មុត្តានិ អត្តនោ មំសានិ សយមេវ ខាទន្តំ, ទិស្វាន “កោសិ ត្វ”ន្តិ បុច្ឆិ។ “បេតោម្ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កស្មា ឯវំ ករោសី”តិ។ “អត្តនោ បុព្ពកម្មេនា”តិ។ “កឹ បន តំ កម្ម”ន្តិ។ “អហំ បុព្ពេ ភារុកច្ឆនគរវាសី កូដវាណិជោ ហុត្វា បរេសំ សន្តកំ វញ្ចេត្វា ខាទឹ, សមណេ ច ភិក្ខាយ ឧបគតេ ‘តុម្ហាកំ មំសំ ខាទថា’តិ អក្កោសឹ, តេន កម្មេន ឯតរហិ ឥមំ ទុក្ខំ អនុភវាមី”តិ។ តំ សុត្វា សោណោ អតិវិយ សំវេគំ បដិលភិ។

តតោ បរំ គច្ឆន្តោ មុខតោ បគ្ឃរិតកាឡលោហិតេ ទ្វេ បេតទារកេ បស្សិត្វា តថេវ បុច្ឆិ។ តេបិស្ស អត្តនោ កម្មំ កថេសុំ។ តេ កិរ ភារុកច្ឆនគរេ ទារកកាលេ គន្ធវាណិជ្ជាយ ជីវិកំ កប្បេន្តា អត្តនោ មាតរិ ខីណាសវេ និមន្តេត្វា ភោជេន្តិយា គេហំ គន្ត្វា “អម្ហាកំ សន្តកំ កស្មា សមណានំ ទេសិ, តយា ទិន្នំ ភោជនំ ភុញ្ជនកសមណានំ មុខតោ កាឡលោហិតំ បគ្ឃរតូ”តិ អក្កោសឹសុ។ តេ តេន កម្មេន និរយេ បច្ចិត្វា តស្ស វិបាកាវសេសេន បេតយោនិយំ និព្ពត្តិត្វា តទា ឥមំ ទុក្ខំ អនុភវន្តិ។ តម្បិ សុត្វា សោណោ អតិវិយ សំវេគជាតោ អហោសិ។

សោ ឧជ្ជេនឹ គន្ត្វា តំ ករណីយំ តីរេត្វា កុលឃរំ បច្ចាគតោ ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា កតបដិសន្ថារោ ថេរស្ស តមត្ថំ អារោចេសិ។ ថេរោបិស្ស បវត្តិនិវត្តីសុ អាទីនវានិសំសេ វិភាវេន្តោ ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ ថេរំ វន្ទិត្វា គេហំ គតោ សាយមាសំ ភុញ្ជិត្វា សយនំ ឧបគតោ ថោកំយេវ និទ្ទាយិត្វា បពុជ្ឈិត្វា សយនតលេ និសជ្ជ យថាសុតំ ធម្មំ បច្ចវេក្ខិតុំ អារទ្ធោ។ តស្ស តំ ធម្មំ បច្ចវេក្ខតោ, តេ ច បេតត្តភាវេ អនុស្សរតោ សំសារទុក្ខំ អតិវិយ ភយានកំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាសិ, បព្ពជ្ជាយ ចិត្តំ នមិ។ សោ វិភាតាយ រត្តិយា សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា អត្តនោ អជ្ឈាសយំ អារោចេត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ សោណស្ស ឧបាសកស្ស កុដិកណ្ណស្ស រហោគតស្ស...បេ.... បព្ពាជេតុ មំ, ភន្តេ, អយ្យោ មហាកច្ចានោ**”តិ។

តត្ថ **យថា យថា**តិអាទីនំ បទានំ អយំ សង្ខេបត្ថោ – យេន យេន អាការេន អយ្យោ មហាកច្ចានោ ធម្មំ ទេសេតិ អាចិក្ខតិ បញ្ញបេតិ បដ្ឋបេតិ វិវរតិ វិភជតិ ឧត្តានីករោតិ បកាសេតិ, តេន តេន មេ ឧបបរិក្ខតោ ឯវំ ហោតិ, យទេតំ សិក្ខត្តយព្រហ្មចរិយំ ឯកម្បិ ទិវសំ អក្ខណ្ឌំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ បាបេតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិបុណ្ណំ**។ ឯកទិវសម្បិ កិលេសមលេន អមលិនំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ បាបេតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិសុទ្ធំ។ សង្ខលិខិត**ន្តិ លិខិតសង្ខសទិសំ ធោតសង្ខសប្បដិភាគំ ចរិតព្ពំ។ **ឥទំ ន សុករំ អគារំ អជ្ឈាវសតា** អគារមជ្ឈេ វសន្តេន **ឯកន្ត បរិបុណ្ណំ...បេ.... ចរិតុំ យំនូនាហំ** កេសេ ចេវ មស្សូនិ ច **ឱហារេត្វា** វោរោបេត្វា កាសាយរសបីតតាយ **កាសាយានិ** ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តានំ អនុច្ឆវិកានិ វត្ថានិ **អច្ឆាទេត្វា** និវាសេត្វា ចេវ បារុបិត្វា ច **អគារស្មា** និក្ខមិត្វា **អនគារិយំ បព្ពជេយ្យំ** ។ យស្មា អគារស្ស ហិតំ កសិវាណិជ្ជាទិកម្មំ អគារិយន្តិ វុច្ចតិ, តញ្ច

បព្ពជ្ជាយ នត្ថិ, តស្មា បព្ពជ្ជា អនគារិយា នាម។ តំ **អនគារិយំ** បព្ពជ្ជំ **បព្ពជេយ្យំ** ឧបគច្ឆេយ្យំ, បដិបជ្ជេយ្យន្តិ អត្ថោ។

ឯវំ អត្តនា វោហារិតក្កិតំ សោណោ ឧបាសកោ ថេរស្ស អារោចេត្វា តំ បដិបជ្ជិតុកាមោ “**បព្ពាជេតុ មំ, ភន្តេ, អយ្យោ មហាកច្ចានោ**”តិ អាហ។ ថេរោ បន “តាវស្ស ញាណបរិបាកំ កថ”ន្តិ ឧបធារេត្វា ញាណបរិបាកំ អាគមយមានោ “**ទុក្ករំ ខោ**”តិអាទិនា បព្ពជ្ជាឆន្ទំ និវារេសិ។

តត្ថ **ឯកភត្តន្តិ** “ឯកភត្តិកោ ហោតិ រត្តូបរតោ វិរតោ វិកាលភោជនា”តិ (ទី. និ. ១.១៩៤; អ. និ. ៣.៧១) ឯវំ វុត្តំ វិកាលភោជនវិរតី សន្ធាយ វទតិ។ **ឯកសេយ្យន្តិ** អទុតិយសេយ្យំ។ ឯត្ថ ច សេយ្យាសីសេន “ឯកោ តិដ្ឋតិ, ឯកោ គច្ឆតិ, ឯកោ និសីទតី”តិអាទិនា (មហានិ. ៧; ៤៩) នយេន វុត្តេសុ ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ កាយវិវេកំ ទីបេតិ, ន ឯកាកិនា ហុត្វា សយនមត្តំ។ **ព្រហ្មចរិយន្តិ** មេថុនវិរតិព្រហ្មចរិយំ, សិក្ខត្តយានុយោគសង្ខាតំ សាសនព្រហ្មចរិយំ វា។ **ឥង្ឃាតិ** ចោទនត្ថេ និបាតោ។ **តត្ថេវាតិ** គេហេយេវ។ **ពុទ្ធានំ សាសនំ អនុយុញ្ជាតិ** និច្ចសីលឧបោសថសីលាទិភេទំ បញ្ចង្គអដ្ឋង្គទសង្គសីលំ, តទនុរូបញ្ច សមាធិបញ្ញាភាវនំ អនុយុញ្ជ។ ឯតញ្ហិ ឧបាសកេន បុព្ពភាគេ អនុយុញ្ជិតព្ពំ ពុទ្ធសាសនំ នាម។ តេនាហ – “**កាលយុត្តំ ឯកភត្តំ ឯកសេយ្យំ ព្រហ្មចរិយ**”ន្តិ។

តត្ថ **កាលយុត្តន្តិ** ចាតុទ្ទសីបញ្ចទសីអដ្ឋមីបាដិហារិយបក្ខសង្ខាតេន កាលេន យុត្តំ, យថាវុត្តកាលេ វា តុយ្ហំ អនុយុញ្ជន្តស្ស យុត្តំ បតិរូបំ សក្កុណេយ្យំ, ន សព្ពកាលំ បព្ពជ្ជាតិ អធិប្បាយោ។ សព្ពមេតំ ញាណស្ស អបរិបក្កត្តា តស្ស កាមានំ ទុប្បហានតាយ សម្មាបដិបត្តិយំ យោគ្យំ ការាបេតុំ វទតិ, ន បព្ពជ្ជាឆន្ទំ និវារេតុំ។ **បព្ពជ្ជាភិសង្ខារោតិ** បព្ពជិតុំ អារម្ភោ ឧស្សាហោ។ **បដិបស្សម្ភីតិ** ឥន្ទ្រិយានំ អបរិបក្កត្តា, សំវេគស្ស ច នាតិតិក្ខភាវតោ វូបសមិ។ កិញ្ចាបិ បដិបស្សម្ភិ, ថេរេន វុត្តវិធឹ បន អនុតិដ្ឋន្តោ កាលេន កាលំ ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា បយិរុបាសន្តោ ធម្មំ សុណាតិ។ តស្ស វុត្តនយេនេវ ទុតិយំ បព្ពជ្ជាយ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិ, ថេរស្ស ច អារោចេសិ។ ទុតិយម្បិ ថេរោ បដិក្ខិបិ។ តតិយវារេ បន ញាណស្ស បរិបក្កភាវំ ញត្វា “តទានិ នំ បព្ពាជេតុំ កាលោ”តិ ថេរោ បព្ពាជេសិ, បព្ពជិតញ្ច តំ តីណិ សំវច្ឆរានិ អតិក្កមិត្វា គណំ បរិយេសិត្វា ឧបសម្បាទេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “**ទុតិយម្បិ ខោ សោណោ...បេ.... ឧបសម្បាទេសី**”តិ។

តត្ថ **អប្បភិក្ខុកោតិ** កតិបយភិក្ខុកោ។ តទា កិរ ភិក្ខូ យេភុយ្យេន មជ្ឈិមទេសេ ឯវ វសឹសុ។ តស្មា តត្ថ កតិបយា ឯវ អហេសុំ , តេ ច ឯកស្មឹ និគមេ ឯកោ, ឯកស្មឹ ទ្វេតិ ឯវំ វិសុំ វិសុំ វសឹសុ។ **កិច្ឆេនាតិ** ទុក្ខេន។ **កសិរេនាតិ** អាយាសេន។ **តតោ តតោតិ** តស្មា តស្មា គាមនិគមាទិតោ។ ថេរេន ហិ កតិបយេ ភិក្ខូ អានេត្វា អញ្ញេសុ អានីយមានេសុ បុព្ពេ អានីតា កេនចិទេវ ករណីយេន បក្កមឹសុ, កិញ្ចិ កាលំ អាគមេត្វា បុន តេសុ អានីយមានេសុ ឥតរេ បក្កមឹសុ។ ឯវំ បុនប្បុនំ អានយនេន សន្និបាតោ ចិរេនេវ អហោសិ, ថេរោ ច តទា ឯកវិហារី អហោសិ។ **ទសវគ្គំ ភិក្ខុសង្ឃំ សន្និបាតេត្វាតិ** តទា ភគវតា បច្ចន្តទេសេបិ ទសវគ្គេនេវ សង្ឃេន ឧបសម្បទា អនុញ្ញាតា។ ឥតោនិទានញ្ហិ ថេរេន យាចិតោ បញ្ចវគ្គេន សង្ឃេន បច្ចន្តទេសេ ឧបសម្បទំ អនុជានិ។ តេន វុត្តំ – “**តិណ្ណំ វស្សានំ...បេ.... សន្និបាតេត្វា**”តិ។

វស្សំវុដ្ឋស្សាតិ ឧបសម្បជ្ជិត្វា បឋមវស្សំ ឧបគន្ត្វា វុសិតវតោ។ **ឦទិសោ ច ឦទិសោ ចាតិ** ឯវរូបោ ច ឯវរូបោ ច, ឯវរូបាយ នាមកាយរូបកាយសម្បត្តិយា សមន្នាគតោ, ឯវរូបាយ ធម្មកាយសម្បត្តិយា សមន្នាគតោតិ **សុតោយេវ មេ សោ ភគវា។ ន ខោ មេ សោ ភគវា សម្មុខា ទិដ្ឋោតិ** ឯតេន បុថុជ្ជនសទ្ធាយ ឯវំ អាយស្មា សោណោ ភគវន្តំ ទដ្ឋុកាមោ អហោសិ។ អបរភាគេ បន សត្ថារា សទ្ធឹ ឯកគន្ធកុដិយំ វសិត្វា បច្ចូសសមយំ អជ្ឈិដ្ឋោ សោឡស អដ្ឋកវគ្គិកានិ សុត្តំ សម្មុខា អជ្ឈិ កត្វា មនសិ កត្វា សព្ពំ ចេតសោ សមន្នាហរិត្វា អត្ថធម្មប្បដិសំវេទី ហុត្វា ភណន្តោ ធម្មូបសញ្ហិតបាមោជ្ជាទិមុខេន សមាហិតោ សរភញ្ញបរិយោសានេ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ អនុបុព្ពេន អរហត្តំ បាបុណិ។ ឯតទត្ថមេវ ហិស្ស ភគវតា អត្តនា សទ្ធឹ ឯកគន្ធកុដិយំ វាសោ អាណត្តោតិ វទន្តិ។

កេចិ បនាហុ – “ន ខោ មេ សោ ភគវា សម្មុខា ទិដ្ឋោ”តិ ឥទំ រូបកាយទស្សនមេវ សន្ធាយ វុត្តន្តិ។ អាយស្មា ហិ សោណោ បព្ពជិត្វាវ ថេរស្ស សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ឃដេន្តោ វាយមន្តោ អនុបសម្បន្នោវ សោតាបន្នោ ហុត្វា ឧបសម្បជ្ជិត្វា “ឧបាសកាបិ សោតាបន្នា ហោន្តិ, អហម្បិ សោតាបន្នោ, កិមេត្ថ ចិត្ត”ន្តិ ឧបរិមគ្គត្ថាយ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អន្តោវស្សេយេវ ឆឡភិញ្ញោ ហុត្វា វិសុទ្ធិបវារណាយ បវារេសិ ។ អរិយសច្ចទស្សនេន ហិ ភគវតោ ធម្មកាយោ ទិដ្ឋោ នាម ហោតិ។ វុត្តញ្ចេតំ –

“យោ ខោ, វក្កលិ, ធម្មំ បស្សតិ, សោ មំ បស្សតិ។ យោ មំ បស្សតិ, សោ ធម្មំ បស្សតី”តិ (សំ. និ. ៣.៨៧)។

តស្មាស្ស ធម្មកាយទស្សនំ បគេវ សិទ្ធំ, បវារេត្វា បន រូបកាយំ ទដ្ឋុកាមោ អហោសីតិ។

“សចេ មំ ឧបជ្ឈាយោ អនុជានាតី”តិបិ បាឋោ។ “ភន្តេ”តិ បន លិខន្តិ។ តថា “សាធុ សាធុ, អាវុសោ សោណ, គច្ឆ ត្វំ, អាវុសោ សោណា”តិបិ បាឋោ។ “អាវុសោ”តិ បន កេសុចិ បោត្ថកេសុ នត្ថិ។ តថា “ឯវមាវុសោតិ ខោ អាយស្មា សោណោ”តិបិ បាឋោ។ អាវុសោវាទោយេវ ហិ អញ្ញមញ្ញំ ភិក្ខូនំ ភគវតោ ធរមានកាលេ អាចិណ្ណោ។ **ភគវន្តំ បាសាទិក**ន្តិអាទីនំ បទានំ អត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។

កច្ចិ ភិក្ខុ ខមនីយន្តិ ភិក្ខុ ឥទំ តុយ្ហំ ចតុចក្កំ នវទ្វារំ សរីរយន្តំ កច្ចិ ខមនីយំ, កឹ សក្កា ខមិតុំ សហិតុំ បរិហរិតុំ, កឹ ទុក្ខភារោ នាភិភវតិ។ **កច្ចិ យាបនីយ**ន្តិ កឹ តំតំកិច្ចេសុ យាបេតុំ គមេតុំ សក្កា, ន កញ្ចិ អន្តរាយន្តិ ទស្សេតិ។ **កច្ចិសិ អប្បកិលមថេនា**តិ អនាយាសេន ឥមំ ឯត្តកំ អទ្ធានំ កច្ចិ អាគតោសិ។

ឯតទហោសីតិ ពុទ្ធាចិណ្ណំ អនុស្សរន្តស្ស អាយស្មតោ អានន្ទស្ស ឯតំ “**យស្ស ខោ មំ ភគវា**”តិអាទិនា ឥទានិ វុច្ចមានំ ចិត្តេ អាចិណ្ណំ អហោសិ។ **ឯកវិហារេ**តិ ឯកគន្ធកុដិយំ។ គន្ធកុដិ ហិ ឥធ វិហារោតិ អធិប្បេតា។ **វត្ថុ**ន្តិ វសិតុំ។

និសជ្ជាយ វីតិនាមេត្វាតិ ឯត្ថ យស្មា ភគវា អាយស្មតោ សោណស្ស សមាបត្តិសមាបជ្ជនេ បដិសន្ថារំ ករោន្តោ សាវកសាធារណា សព្ពា សមាបត្តិយោ អនុលោមបដិលោមំ សមាបជ្ជន្តោ **ពហុទេវ រត្តិំ...បេ.... វិហារំ បាវិសិ,** តស្មា អាយស្មាបិ សោណោ ភគវតោ អធិប្បាយំ ញត្វា តទនុរូបំ សព្ពា តា សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជន្តោ “ពហុទេវ រត្តិំ...បេ.... វិហារំ បាវិសី”តិ កេចិ វទន្តិ។ បវិសិត្វា ច ភគវតា អនុញ្ញាតោ ចីវរំ តិរោករណិយំ កត្វាបិ ភគវតោ បាទបស្សេ និសជ្ជាយ វីតិនាមេសិ។ **អជ្ឈេសី**តិ អាណាបេសិ។ **បដិភាតុ តំ ភិក្ខុ ធម្មោ ភាសិតុ**ន្តិ ភិក្ខុ តុយ្ហំ ធម្មោ ភាសិតុំ ឧបដ្ឋាតុ ញាណមុខេ អាគច្ឆតុ, យថាសុតំ យថាបរិយត្តំ ធម្មំ ភណាហីតិ អត្ថោ។

សោឡស អដ្ឋកវគ្គិកានីតិ អដ្ឋកវគ្គភូតានិ កាមសុត្តាទីនិ សោឡស សុត្តានិ។ **សរេន អភណី**តិ សុត្តុស្សារណសរេន អភាសិ, សរភញ្ញវសេន កថេសីតិ អត្ថោ។ **សរភញ្ញបរិយោសានេ**តិ ឧស្សារណាវសានេ។ **សុគ្គហិតានី**តិ សម្មា ឧគ្គហិតានិ។ **សុមនសិកតានី**តិ សុដ្ឋុ មនសិ កតានិ។ ឯកច្ចោ ឧគ្គហណកាលេ សម្មា ឧគ្គហេត្វាបិ បច្ឆា សជ្ឈាយាទិវសេន មនសិ ករណកាលេ ព្យញ្ជនានិ វា មិច្ឆា រោបេតិ, បទបច្ឆាភដ្ឋំ វា ករោតិ, ន ឯវមយំ។ ឥមិនា បន សម្មទេវ យថុគ្គហិតំ មនសិ កតានិ។ តេន វុត្តំ – “សុមនសិកតានីតិ សុដ្ឋុ មនសិ កតានី”តិ។ **សូបធារិតានី**តិ អត្ថតោបិ សុដ្ឋុ ឧបធារិតានិ។ អត្ថេ ហិ សុដ្ឋុ ឧបធារិតេ សក្កា បាឡឹ សម្មា ឧស្សារេតុំ។ **កល្យាណិយាសិ វាចាយ សមន្នាគតោ**តិ សិថិលធនិតាទីនំ យថាវិធានវចនេន បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ជនបរិបុណ្ណាយ បោរិយា វាចាយ សមន្នាគតោ អាសិ។ **វិស្សដ្ឋាយា**តិ វិមុត្តាយ។ ឯតេនស្ស វិមុត្តវាទិតំ ទស្សេតិ។ **អនេលគឡាយា**តិ ឯលា វុច្ចតិ ទោសោ, តំ ន បគ្ឃរតីតិ អនេលគឡា, តាយ និទ្ទោសាយាតិ អត្ថោ។ អថ វា **អនេលគឡាយា**តិ អនេលាយ ច អគឡាយ ច និទ្ទោសាយ អគឡិតបទព្យញ្ជនាយ, អបរិហីនបទព្យញ្ជនាយាតិ អត្ថោ។ តថា ហិ នំ ភគវា “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ កល្យាណវាក្ករណានំ យទិទំ សោណោ កុដិកណ្ណោ”តិ (អ. និ. ១.២០៦) ឯតទគ្គេ ឋបេសិ។ **អត្ថស្ស វិញ្ញាបនិយា**តិ យថាធិប្បេតំ អត្ថំ វិញ្ញាបេតុំ សមត្ថាយ។

កតិវស្សោតិ សោ កិរ មជ្ឈិមវយស្ស តតិយកោដ្ឋាសេ ឋិតោ អាកប្បសម្បន្នោ ច បរេសំ ចិរតរបព្ពជិតោ វិយ ខាយតិ។ តំ សន្ធាយ ភគវា បុច្ឆតីតិ កេចិ, តំ អការណំ។ ឯវំ សន្តេ សមាធិសុខំ អនុភវិតុំ យុត្តោ, ឯត្តកំ កាលំ កស្មា បមាទមាបន្នោតិ បុន អនុយុញ្ជិតុំ សត្ថា “កតិវស្សោសី”តិ តំ បុច្ឆតិ។ តេនេវាហ – “**កិស្ស បន ត្វំ ភិក្ខុ ឯវំ ចិរំ អកាសី**”តិ។

តត្ថ **កិស្សា**តិ កឹ ការណា។ **ឯវំ ចិរំ អកាសី**តិ ឯវំ ចិរាយិ, កេន ការណេន ឯវំ ចិរកាលំ បព្ពជ្ជំ អនុបគន្ត្វា អគារមជ្ឈេ វសីតិ អត្ថោ។ **ចិរំ ទិដ្ឋោ មេ**តិ ចិរេន ចិរកាលេន មយា ទិដ្ឋោ។ **កាមេសូ**តិ កិលេសកាមេសុ ច វត្ថុកាមេសុ ច។ **អាទីនវោ**តិ ទោសោ។ **អបិ ចា**តិ កាមេសុ អាទីនវេ កេនចិ បការេន ទិដ្ឋេបិ ន តាវាហំ ឃរាវាសតោ និក្ខមិតុំ អសក្ខិំ។ កស្មា? **សម្ពាធោ ឃរាវាសោ** ឧច្ចាវចេហិ កិច្ចករណីយេហិ សមុបព្យូឡ្ហោ អគារិយភាវោ។ តេនេវាហ – “**ពហុកិច្ចោ ពហុករណីយោ**”តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ កាមេសុ យថាភូតំ អាទីនវទស្សិនោ ចិត្តំ ចិរាយិត្វាបិ ន បតិដ្ឋាតិ, អញ្ញទត្ថុ បទុមបលាសេ ឧទកពិន្ទុ វិយ វិនិវត្តតិយេវាតិ ឯតមត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ បវត្តិ និវត្តិញ្ច សម្មទេវ ជានន្តោ បវត្តិយំ តន្និមិត្តេ ច ន កទាចិបិ រមតីតិ ឥទមត្ថទីបកំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **ទិស្វា អាទីនវំ លោកេ**តិ សព្ពស្មិំ សង្ខារលោកេ “អនិច្ចោ ទុក្ខោ វិបរិណាមធម្មោ”តិអាទិនា អាទីនវំ ទោសំ បញ្ញាយ បស្សិត្វា។ ឯតេន វិបស្សនាវារោ កថិតោ ។ **ញត្វា ធម្មំ និរុបធិ**ន្តិ សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គត្តា និរុបធិំ និព្ពានធម្មំ យថាភូតំ ញត្វា និស្សរណវិវេកាសង្ខតាមតសភាវតោ មគ្គញាណេន បដិវិជ្ឈិត្វា។ “ទិស្វា ញត្វា”តិ ឥមេសំ បទានំ “សប្បិំ បិវិត្វា ពលំ ហោតិ, សីហំ ទិស្វា ភយំ ហោតិ, បញ្ញាយ ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តី”តិអាទីសុ (បុ. ប. ២០៨; អ. និ. ៩.៤២-៤៣) វិយ ហេតុអត្ថតា ទដ្ឋព្ពា។ **អរិយោ ន រមតី បាបេ**តិ កិលេសេហិ អារកត្តា អរិយោ សប្បុរិសោ អណុមត្តេបិ បាបេ ន រមតិ។ កស្មា? **បាបេ ន រមតី សុចី**តិ សុវិសុទ្ធកាយសមាចារាទិតាយ វិសុទ្ធបុគ្គលោ រាជហំសោ វិយ ឧក្ការដ្ឋានេ បាបេ សំកិលិដ្ឋធម្មេ ន រមតិ នាភិនន្ទតិ។ “បាបោ ន រមតី សុចិ”ន្តិបិ បាឋោ។ តស្សត្ថោ – បាបោ បាបបុគ្គលោ សុចី អនវជ្ជំ វោទានធម្មំ ន រមតិ, អញ្ញទត្ថុ គាមសូករាទយោ វិយ ឧក្ការដ្ឋានំ អសុចី សំកិលេសធម្មំយេវ រមតីតិ បដិបក្ខតោ ទេសនំ បរិវត្តេតិ។

ឯវំ ភគវតា ឧទានេ ឧទានិតេ អាយស្មា សោណោ ឧដ្ឋាយាសនា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា អត្តនោ ឧបជ្ឈាយស្ស វចនេន បច្ចន្តទេសេ បញ្ចវត្ថូនិ ឧបសម្បទាទិបញ្ចវត្ថូនិ យាចិ។ ភគវាបិ តានិ អនុជានីតិ តំ សព្ពំ ខន្ធកេ (មហាវ. ២៤២ អាទយោ) អាគតនយេន វេទិតព្ពំ។

ឆដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. កង្ខារេវតសុត្តវណ្ណនា

៤៧. សត្តមេ **កង្ខារេវតោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ សោ ហិ សាសនេ បព្ពជិត្វា លទ្ធូបសម្បទោ សីលវា កល្យាណធម្មោ វិហរតិ, “អកប្បិយា មុគ្គា, ន កប្បន្តិ មុគ្គា បរិភុញ្ជិតុំ, អកប្បិយោ គុឡោ”តិ (មហាវ. ២៧២) ច អាទិនា វិនយកុក្កុច្ចសង្ខាតកង្ខាពហុលោ បន ហោតិ។ តេន **កង្ខារេវតោ**តិ បញ្ញាយិត្ថ។ សោ អបរភាគេ សត្ថុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ឃដេន្តោ វាយមន្តោ ឆឡភិញ្ញោ សច្ឆិកត្វា ឈានសុខេន ផលសុខេន វីតិនាមេតិ, យេភុយ្យេន បន អត្តនា អធិគតំ អរិយមគ្គំ គរុំ កត្វា បច្ចវេក្ខតិ។ តេន វុត្តំ – **“អត្តនោ កង្ខាវិតរណវិសុទ្ធិំ បច្ចវេក្ខមានោ**”តិ។ មគ្គបញ្ញា ហិ “អហោសិ នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធាន”ន្តិអាទិនយបវត្តាយ (ម. និ. ១.១៨; សំ. និ. ២.២០) សោឡសវត្ថុកាយ, “ពុទ្ធេ កង្ខតិ...បេ.... បដិច្ចសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ កង្ខតី”តិ (ធ. ស. ១០០៨) ឯវំ វុត្តាយ អដ្ឋវត្ថុកាយ, បគេវ ឥតរាសន្តិ អនវសេសតោ សព្ពកង្ខានំ វិតរណតោ សមតិក្កមនតោ, អញ្ញេហិ ច អត្តនា បហាតព្ពកិលេសេហិ អច្ចន្តវិសុជ្ឈនតោ “កង្ខាវិតរណវិសុទ្ធី”តិ ឥធាធិប្បេតា។ តញ្ហិ អយមាយស្មា ទីឃរត្តំ កង្ខាបកតត្តា “ឥមំ មគ្គធម្មំ អធិគម្ម ឥមា មេ កង្ខា អនវសេសា បហីនា”តិ គរុំ កត្វា បច្ចវេក្ខមានោ និសីទិ, ន សប្បច្ចយនាមរូបទស្សនំ អនិច្ចន្តិកត្តា តស្ស កង្ខាវិតរណស្ស។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អរិយមគ្គស្ស អនវសេសកង្ខាវិតរណសង្ខាតំ អត្ថំ វិទិត្វា តទត្ថទីបកំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **យា កាចិ កង្ខា ឥធ វា ហុរំ វា**តិ ឥធ ឥមស្មិំ បច្ចុប្បន្នេ អត្តភាវេ “អហំ នុ ខោស្មិ នោ នុ ខោស្មី”តិអាទិនា ហុរំ វា, អតីតានាគតេសុ អត្តភាវេសុ “អហោសិំ នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធាន”ន្តិអាទិនា ឧប្បជ្ជនកា កង្ខា។ **សកវេទិយា វា បរវេទិយា វា**តិ តា ឯវំ វុត្តនយេនេវ សកអត្តភាវេ អារម្មណវសេន បដិលភិតព្ពាយ បវត្តិយា សកវេទិយា វា បរស្ស អត្តភាវេ បដិលភិតព្ពាយ “ពុទ្ធោ នុ ខោ, នោ នុ ខោ”តិអាទិនា វា បរស្មិំ បធានេ ឧត្តមេ បដិលភិតព្ពាយ បវត្តិយា បរវេទិយា វា យា កាចិ កង្ខា វិចិកិច្ឆា។ **យេ ឈាយិនោ តា បជហន្តិ សព្ពា, អាតាបិនោ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តា**តិ យេ អារម្មណូបនិជ្ឈានេន លក្ខណូបនិជ្ឈានេន ឈាយិនោ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា ចតុព្ពិធសម្មប្បធានបារិបូរិយា អាតាបិនោ មគ្គព្រហ្មចរិយំ ចរន្តា អធិគច្ឆន្តា សទ្ធានុសារីអាទិប្បភេទា បឋមមគ្គដ្ឋា បុគ្គលា, តា សព្ពា កង្ខា បជហន្តិ សមុច្ឆិន្ទន្តិ មគ្គក្ខណេ។ តតោ បរំ បន តា បហីនា នាម ហោន្តិ, តស្មា ឥតោ អញ្ញំ តាសំ អច្ចន្តប្បហានំ នាម នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។

ឥតិ ភគវា ឈានមុខេន អាយស្មតោ កង្ខារេវតស្ស ឈានសីសេន អរិយមគ្គាធិគមំ ថោមេន្តោ ថោមនាវសេន ឧទានំ ឧទានេសិ។ តេនេវ ច នំ “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ឈាយីនំ យទិទំ កង្ខារេវតោ”តិ (អ. និ. ១.២០៤) ឈាយីភាវេន ឯតទគ្គេ ឋបេសីតិ។

សត្តមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សង្ឃភេទសុត្តវណ្ណនា

៤៨. អដ្ឋមេ **អាយស្មន្តំ អានន្ទំ ឯតទវោចា**តិ អភិមារេ បយោជេត្វា នាឡាគិរិំ វិស្សជ្ជាបេត្វា សិលំ បវដ្ដេត្វា ភគវតោ អនត្ថំ កាតុំ អសក្កោន្តោ “សង្ឃំ ភិន្ទិត្វា ចក្កភេទំ ករិស្សាមី”តិ អធិប្បាយេន ឯតំ “**អជ្ជតគ្គេ**”តិអាទិវចនំ អវោច។ **អញ្ញត្រេវ ភគវតា**តិ វិនា ឯវ ភគវន្តំ, សត្ថារំ អកត្វាតិ អត្ថោ។ **អញ្ញត្រ ភិក្ខុសង្ឃា**តិ វិនា ឯវ ភិក្ខុសង្ឃំ។ **ឧបោសថំ ករិស្សាមិ សង្ឃកម្មានិ ចា**តិ ភគវតោ ឱវាទការកំ ភិក្ខុសង្ឃំ វិសុំ កត្វា មំ អនុវត្តន្តេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ អាវេណិកំ ឧបោសថំ សង្ឃកម្មានិ ច ករិស្សាមីតិ អត្ថោ។ **ទេវទត្តោ សង្ឃំ ភិន្ទិស្សតី**តិ ភេទករានំ សព្ពេសំ ទេវទត្តេន សជ្ជិតត្តា ឯកំសេនេវ ទេវទត្តោ អជ្ជ សង្ឃំ ភិន្ទិស្សតិ ទ្វិធា ករិស្សតិ។ “អធម្មំ ធម្មោ”តិអាទីសុ ហិ អដ្ឋារសសុ ភេទករវត្ថូសុ យំកិញ្ចិ ឯកម្បិ វត្ថុំ ទីបេត្វា តេន តេន ការណេន “ឥមំ គណ្ហថ, ឥមំ រោចេថា”តិ សញ្ញាបេត្វា សលាកំ គាហេត្វា វិសុំ សង្ឃកម្មេ កតេ សង្ឃោ ភិន្នោ ហោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “បញ្ចហិ, ឧបាលិ, អាការេហិ សង្ឃោ ភិជ្ជតិ កម្មេន ឧទ្ទេសេន វោហរន្តោ អនុស្សាវនេន សលាកគ្គាហេនា”តិ (បរិ. ៤៥៨)។

តត្ថ **កម្មេនា**តិ អបលោកនកម្មាទីសុ ចតូសុ កម្មេសុ អញ្ញតរេន កម្មេន។ **ឧទ្ទេសេនា**តិ បញ្ចសុ បាតិមោក្ខុទ្ទេសេសុ អញ្ញតរេន ឧទ្ទេសេន។ **វោហរន្តោ**តិ តាហិ តាហិ ឧប្បត្តីហិ “អធម្មំ ធម្មោ”តិអាទីនិ (អ. និ. ១០.៣៧; ចូឡវ. ៣៥២) អដ្ឋារសភេទករវត្ថូនិ ទីបេន្តោ។ **អនុស្សាវនេនា**តិ “ននុ តុម្ហេ ជានាថ មយ្ហំ ឧច្ចាកុលា បព្ពជិតភាវំ ពហុស្សុតភាវញ្ច, មាទិសោ នាម ឧទ្ធម្មំ ឧព្ពិនយំ គាហេយ្យាតិ កឹ តុម្ហាកំ ចិត្តម្បិ ឧប្បាទេតុំ យុត្តំ, កិមហំ អបាយតោ ន ភាយាមី”តិអាទិនា នយេន កណ្ណមូលេ វចីភេទំ កត្វា អនុស្សាវនេន។ **សលាកគ្គាហេនា**តិ ឯវំ អនុស្សាវេត្វា តេសំ ចិត្តំ ឧបត្ថម្ភេត្វា អនាវត្តិធម្មេ កត្វា “គណ្ហថ ឥមំ សលាក”ន្តិ សលាកគ្គាហេន។

ឯត្ថ ច កម្មមេវ ឧទ្ទេសោ វា បមាណំ, វោហារានុស្សាវនសលាកគ្គាហា បន បុព្ពភាគា។ អដ្ឋារសវត្ថុទីបនវសេន ហិ វោហរន្តេន តត្ថ រុចិជននត្ថំ អនុស្សាវេត្វា សលាកាយ គាហិតាយបិ អភិន្នោវ ហោតិ សង្ឃោ។ យទា បនេវំ ចត្តារោ វា អតិរេកា វា សលាកំ គាហេត្វា អាវេណិកំ ឧទ្ទេសំ វា កម្មំ វា ករោន្តិ, តទា សង្ឃោ ភិន្នោ នាម ហោតិ។ ទេវទត្តោ ច សព្ពំ សង្ឃភេទស្ស បុព្ពភាគំ និដ្ឋាបេត្វា “ឯកំសេនេវ អជ្ជ អាវេណិកំ ឧបោសថំ សង្ឃកម្មញ្ច ករិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា “អជ្ជតគ្គេ”តិអាទិវចនំ អវោច។ តេនាហ – **“អជ្ជ, ភន្តេ, ទេវទត្តោ សង្ឃំ ភិន្ទិស្សតី**”តិ។ យតោ អវោចុម្ហា “ភេទករានំ សព្ពេសំ ទេវទត្តេន សជ្ជិតត្តា”តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អវីចិមហានិរយុប្បត្តិសំវត្តនិយំ កប្បដ្ឋិយំ អតេកិច្ឆំ ទេវទត្តេន និព្ពត្តិយមានំ សង្ឃភេទកម្មំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា ។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ កុសលាកុសលេសុ យថាក្កមំ សប្បុរិសាសប្បុរិសសភាគវិសភាគបដិបត្តិវសេន បន សុកុសលាតិ ឥទមត្ថវិភាវនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **សុករំ សាធុនា សាធូ**តិ អត្តនោ បរេសញ្ច ហិតំ សាធេតីតិ សាធុ, សម្មាបដិបន្នោ។ តេន សាធុនា សារិបុត្តាទិនា សាវកេន បច្ចេកពុទ្ធេន សម្មាសម្ពុទ្ធេន អញ្ញេន វា លោកិយសាធុនា សាធុ សុន្ទរំ ភទ្ទកំ អត្តនោ បរេសញ្ច ហិតសុខាវហំ សុករំ សុខេន កាតុំ សក្កា។ **សាធុ បាបេន ទុក្ករ**ន្តិ តទេវ បន វុត្តលក្ខណំ សាធុ បាបេន ទេវទត្តាទិនា បាបបុគ្គលេន ទុក្ករំ កាតុំ ន សក្កា, ន សោ តំ កាតុំ សក្កោតីតិ អត្ថោ។ **បាបំ បាបេន សុករ**ន្តិ បាបំ អសុន្ទរំ អត្តនោ បរេសញ្ច អនត្ថាវហំ បាបេន យថាវុត្តបាបបុគ្គលេន សុករំ សុខេន កាតុំ សក្កុណេយ្យំ។ **បាបមរិយេហិ ទុក្ករ**ន្តិ អរិយេហិ បន ពុទ្ធាទីហិ តំ តំ បាបំ ទុក្ករំ ទុរភិសម្ភវំ។ សេតុឃាតោយេវ ហិ តេសន្តិ សត្ថា ទីបេតិ។

អដ្ឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សធាយមានសុត្តវណ្ណនា

៤៩. នវមេ **មាណវកា**តិ តរុណា។ បឋមេ យោព្ពនេ ឋិតា ព្រាហ្មណកុមារកា ឥធាធិប្បេតា។

សជាយមានរូបាតិ ឧប្បណ្ណជាតិកំ វចនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អញ្ញេសំ ឧប្បណ្ណេន្តា សជន្តិ, តទត្ថវចនសីលាតិ អត្ថោ។ តស្សាយំ វចនត្ថោ – សជនំ សជោ, តំ អាចិក្ខន្តីតិ សជយមានាតិ វត្តព្ពេ ទីឃំ កត្វា “សជាយមានា”តិ វុត្តំ។ អថ វា វិសេសតោ សសេធេ វិយ អត្តានំ អាវទន្តីតិ សជាយមានា។ តេ ឯវំ សភាវតាយ “សជាយមាន រូបា”តិ វុត្តំ។ “សទ្ទាយមានរូបា”តិបិ បាឋោ, ឧច្ចាសទ្ទមហាសទ្ទំ ករោន្តាតិ អត្ថោ។ **ភគវតោ អវិទូរេ អតិក្កមន្តី**តិ ភគវតោ សវនវិសយេ តំ តំ មុខារុឡ្ហំ វទន្តា អតិយន្តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ តេសំ វាចាយ អសញ្ញតភាវំ ជានិត្វា តទត្ថទីបកំ ធម្មសំវេគវសេន **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **បរិមុដ្ឋា**តិ ទន្ធា មុដ្ឋស្សតិនោ។ **បណ្ឌិតាភាសា**តិ បណ្ឌិតបតិរូបកា “កេ អញ្ញេ ជានន្តិ, មយមេវេត្ថ ជានាមា”តិ តស្មិំ តស្មិំ អត្ថេ អត្តានមេវ ជានន្តំ កត្វា សមុទាចរណតោ។ **វាចាគោចរភាណិនោ**តិ យេសំ វាចា ឯវ គោចរោ វិសយោ, តេ វាចាគោចរភាណិនោ, វាចាវត្ថុមត្តស្សេវ ភាណិនោ អត្ថស្ស អបរិញ្ញាតត្តា។ អថ វា វាចាយ អគោចរំ អរិយានំ កថាយ អវិសយំ មុសាវាទំ ភណន្តីតិ វាចាគោចរភាណិនោ។ អថ វា “គោចរភាណិនោ”តិ ឯត្ថ អាការស្ស រស្សភាវោ កតោ។ វាចាគោចរា, ន សតិបដ្ឋានាទិគោចរា ភាណិនោវ។ កថំ ភាណិនោ? **យាវិច្ឆន្តិ មុខាយាមំ** អត្តនោ យាវ មុខាយាមំ យាវ មុខប្បសារណំ ឥច្ឆន្តិ, តាវ បសារេត្វា ភាណិនោ, បរេសុ គារវេន, អត្តនោ អវិសយតាយ ច មុខសង្កោចំ ន ករោន្តីតិ អត្ថោ។ អថ វា វាចាគោចរា ឯវ ហុត្វា ភាណិនោ, សយំ អជានិត្វា បរបត្តិកា ឯវ ហុត្វា វត្តារោតិ អត្ថោ។ តតោ ឯវ យាវិច្ឆន្តិ មុខាយាមំ យេន វចនេន សាវេតព្ពា, តំ អចិន្តេត្វា យាវទេវ អត្តនោ មុខប្បសារណមត្តំ ឥច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ **យេន នីតា ន តំ វិទូ**តិ យេន មុដ្ឋស្សច្ចាទិនា និល្លជ្ជភាវំ បណ្ឌិតមានីភាវញ្ច នីតា “មយមេវ ភណាមា”តិ, តំ តថា អត្តនោ ភណន្តស្ស ការណំ ន វិទូ, អវិទ្ទសុនោ អសូរា ន ជានន្តីតិ អត្ថោ។

នវមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ចូឡបន្ថកសុត្តវណ្ណនា

៥០. ទសមេ **ចូឡបន្ថកោ**តិ មហាបន្ថកត្ថេរស្ស កនិដ្ឋភាតិកត្តា បន្ថេ ជាតត្តា ច ទហរកាលេ លទ្ធវោហារេន អបរភាគេបិ អយមាយស្មា “ចូឡបន្ថកោ”ត្វេវ បញ្ញាយិត្ថ។ គុណវិសេសេហិ បន ឆឡភិញ្ញោ បភិន្នបដិសម្ភិទោ “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ មនោមយំ កាយំ អភិនិម្មិនន្តានំ យទិទំ ចូឡបន្ថកោ, ចេតោវិវដ្ដកុសលានំ យទិទំ ចូឡបន្ថកោ”តិ ទ្វីសុ (អ. និ. ១.១៩៨) ឋានេសុ ភគវតា ឯតទគ្គេ ឋបិតោ អសីតិយា មហាសាវកេសុ អព្ភន្តរោ។

សោ ឯកទិវសំ បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តោ អត្តនោ ទិវាដ្ឋានេ ទិវាវិហារំ និសិន្នោ សមាបត្តីហិ ទិវសភាគំ វីតិនាមេត្វា សាយន្ហសមយំ ឧបាសកេសុ ធម្មស្សវនត្ថំ អនាគតេសុ ឯវ វិហារមជ្ឈំ បវិសិត្វា ភគវតិ គន្ធកុដិយំ និសិន្នេ “អកាលោ តាវ ភគវតោ ឧបដ្ឋានំ ឧបសង្កមិតុ”ន្តិ គន្ធកុដិបមុខេ ឯកមន្តំ និសីទិ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា។ តេន វុត្តំ – **“តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា ចូឡបន្ថកោ ភគវតោ អវិទូរេ និសិន្នោ ហោតិ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ឧជុំ កាយំ បណិធាយ បរិមុខំ សតិំ ឧបដ្ឋបេត្វា”**តិ។ សោ ហិ តទា កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា សមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា និសីទិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អាយស្មតោ ចូឡបន្ថកស្ស កាយចិត្តានំ សម្មាបណិហិតភាវសង្ខាតំ អត្ថំ ជានិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ អញ្ញោបិ យោ បសូទ្ទកាយោ សព្ពិរិយាបថេសុ ឧបដ្ឋិតស្សតិ សមាហិតោ, តស្ស ភិក្ខុនោ អនុបាទា បរិនិព្ពានបរិយោសានស្ស វិសេសាធិគមស្ស តត្ថ បាតុភាវវិភាវនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **ឋិតេន កាយេនា**តិ កាយទ្វារិកស្ស អសំវរស្ស បហានេន អករណេន សម្មា ឋបិតេន ចោបនកាយេន, តថា ចក្ខាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ និព្ពិសេវនភាវករណេន សុដ្ឋុ ឋបិតេន បញ្ចទ្វារិកកាយេន, សំយតហត្ថបាទតាយ ហត្ថកុក្កុច្ចាទីនំ អភាវតោ អបរិផន្ទនេន ឋិតេន ករជកាយេន ចាតិ សង្ខេបតោ សព្ពេនបិ កាយេន និព្ពិការតាសង្ខាតេន និច្ចលភាវេន ឋិតេន។ ឯតេនស្ស សីលបារិសុទ្ធិ ទស្សិតា។ ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ច ឥទំ ករណវចនំ។ **ឋិតេន ចេតសា**តិ ចិត្តស្ស ឋិតិបរិទីបនេន សមាធិសម្បទំ ទស្សេតិ។ សមាធិ ហិ ចិត្តស្ស ‘ឋិតី’តិ វុច្ចតិ។ តស្មា សមថវសេន វិបស្សនាវសេនេវ វា ឯកគ្គតាយ សតិ ចិត្តំ អារម្មណេ ឯកោទិភាវូបគមនេន ឋិតំ នាម ហោតិ, ន អញ្ញថា។ ឥទញ្ច យថាវុត្តកាយចិត្តានំ ឋបនំ សមាទហនំ សព្ពស្មិំ កាលេ សព្ពេសុ ច ឥរិយាបថេសុ ឥច្ឆិតព្ពន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ – **“តិដ្ឋំ និសិន្នោ ឧទ វា សយានោ”**តិ ។ តត្ថ **វា**-សទ្ទោ អនិយមត្ថោ។

តេន តិដ្ឋន្តោ វា និសិន្នោ វា សយានោ វា តទញ្ញិរិយាបថោ វាតិ អយមត្ថោ ទីបិតោ ហោតីតិ ចង្កមនស្សាបិ ឥធ សង្គហោ វេទិតព្ពោ។

ឯតំ សតី ភិក្ខុ អធិដ្ឋហានោតិ យាយ បគេវ បរិសុទ្ធសមាចារោ កាយចិត្តទុដ្ឋុល្លភាវូបសមនេន កាយំ ចិត្តញ្ច អសារទ្ធំ កត្វា បដិលទ្ធាយ អនវជ្ជសុខាធិដ្ឋាយ កាយចិត្តបស្សទ្ធិវសេន ចិត្តំ លហុំ មុទុំ កម្មញ្ញញ្ច កត្វា សម្មា ឋបេន្តោ សមាទហន្តោ កម្មដ្ឋានំ បរិព្រូហេតិ មត្ថកញ្ច បាបេតិ, តំ ឯវំ កម្មដ្ឋានានុយោគស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានេសុ ពហូបការំ សតី ភិក្ខុ អធិដ្ឋហានោ សីលវិសោធនំ អាទឹ កត្វា យាវ វិសេសាធិគមា តត្ថ តត្ថ អធិដ្ឋហន្តោតិ អត្ថោ។ **លភេថ បុព្ពាបរិយំ វិសេស**ន្តិ សោ ឯវំ សតិអារក្ខេន ចេតសា កម្មដ្ឋានំ ឧបរូបរិ វឌ្ឍេន្តោ ព្រូហេន្តោ ផាតឹ ករោន្តោ បុព្ពាបរិយំ បុព្ពាបរិយវន្តំ បុព្ពាបរភាគេន បវត្តំ ឧឡារុឡារតរាទិភេទវិសេសំ លភេយ្យ។

តត្ថ ទុវិធោ បុព្ពាបរិយវិសេសោ សមថវសេន វិបស្សនាវសេន ចាតិ។ តេសុ **សមថវសេន** តាវ និមិត្តុប្បត្តិតោ បដ្ឋាយ យាវ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនវសីភាវោ, តាវ បវត្តោ ភាវនាវិសេសោ បុព្ពាបរិយវិសេសោ។ **វិបស្សនាវសេន** បន រូបមុខេន អភិនិវិសន្តស្ស រូបធម្មបរិគ្គហតោ, ឥតរស្ស នាមធម្មបរិគ្គហតោ បដ្ឋាយ យាវ អរហត្តាធិគមោ, តាវ បវត្តោ ភាវនាវិសេសោ បុព្ពាបរិយវិសេសោ។ អយមេវ ច ឥធាធិប្បេតោ។

លទ្ធាន បុព្ពាបរិយំ វិសេសន្តិ បុព្ពាបរិយវិសេសំ ឧក្កំសបារមិប្បត្តំ អរហត្តំ លភិត្វា។ **អទស្សនំ មច្ចុរាជស្ស គច្ឆេ**តិ ជីវិតុបច្ឆេទវសេន សព្ពេសំ សត្តានំ អភិភវនតោ មច្ចុរាជសង្ខាតស្ស មរណស្ស វិសយភូតំ ភវត្តយំ សមតិក្កន្តត្តា អទស្សនំ អគោចរំ គច្ឆេយ្យ។ ឥមស្មឹ វគ្គេ យំ អវុត្តំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវាតិ។

ទសមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច មហាវគ្គវណ្ណនា។

៦. ជច្ចន្ធវគ្គោ

១. អាយុសង្ខារោស្សជ្ជនសុត្តវណ្ណនា

៥១. ជច្ចន្ធវគ្គស្ស បឋមេ **វេសាលិយ**ន្តិអាទិ ហេដ្ឋា វុត្តត្ថមេវ។ **វេសាលិំ បិណ្ឌាយ បាវិសី**តិ កទា បាវិសិ? ឧក្កាចេលតោ និក្ខមិត្វា វេសាលិំ គតកាលេ។ ភគវា ហិ វេឡុវគាមកេ វស្សំ វសិត្វា តតោ និក្ខមិត្វា អនុបុព្ពេន សាវត្ថិំ បត្វា ជេតវនេ វិហាសិ។ តស្មិំ កាលេ ធម្មសេនាបតិ អត្តនោ អាយុសង្ខារំ ឱលោកេត្វា “សត្តាហមេវ បវត្តិស្សតី”តិ ញត្វា ភគវន្តំ អនុជានាបេត្វា នាឡកគាមំ គន្ត្វា តត្ថ មាតរំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាបេត្វា បរិនិព្ពាយិ។ សត្ថា ចុន្ទេន អាភតា តស្ស ធាតុយោ គហេត្វា ធាតុចេតិយំ ការាបេត្វា មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ រាជគហំ អគមាសិ។ តត្ថ គតកាលេ អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ បរិនិព្ពាយិ។ ភគវា តស្សបិ ធាតុយោ គហេត្វា ចេតិយំ ការាបេត្វា រាជគហតោ និក្ខមិត្វា អនុបុព្ពេន ឧក្កាចេលំ អគមាសិ។ តត្ថ គង្គាតីរេ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ និសីទិត្វា អគ្គសាវកានំ បរិនិព្ពានប្បដិសំយុត្តំ ធម្មំ ទេសេត្វា ឧក្កាចេលតោ និក្ខមិត្វា វេសាលិំ អគមាសិ។ ឯវំ គតោ ភគវា “បុព្ពណ្ហសមយំ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ វេសាលិំ បិណ្ឌាយ បាវិសី”តិ វុច្ចតិ។ តេន វុត្តំ – “ឧក្កាចេលតោ និក្ខមិត្វា វេសាលិំ គតកាលេ”តិ។

និសីទនន្តិ ឥធ ចម្មក្ខណ្ឌំ អធិប្បេតំ។ **ចាបាលំ ចេតិយ**ន្តិ បុព្ពេ ចាបាលស្ស នាម យក្ខស្ស វសិតដ្ឋានំ “ចាបាលចេតិយ”ន្តិ បញ្ញាយិត្ថ។ តត្ថ ភគវតោ កតវិហារោបិ តាយ រុឡ្ហិយា “ចាបាលចេតិយ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **ឧទេនំ ចេតិយ**ន្តិ ឯវមាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សត្តម្ព**ន្តិ កិកិស្ស កិរ កាសិរញ្ញោ ធីតរោ សត្ត កុមារិយោ សំវេគជាតា រាជគេហតោ និក្ខមិត្វា យត្ថ បធានំ បទហឹសុ, តំ ឋានំ “សត្តម្ពំ ចេតិយ”ន្តិ វទន្តិ។ **ពហុបុត្ត**ន្តិ ពហុបារោហោ ឯកោ និគ្រោធរុក្ខោ, តស្មិំ អធិវត្ថំ ទេវតំ ពហូ មនុស្សា បុត្តេ បត្ថេន្តិ, តទុបាទាយ តំ ឋានំ “ពហុបុត្តំ ចេតិយ”ន្តិ បញ្ញាយិត្ថ។ **សារន្ទទ**ន្តិ សារន្ទទស្ស នាម យក្ខស្ស វសិតដ្ឋានំ។ ឥតិ សព្ពានេវ តានិ ពុទ្ធុប្បាទតោ បុព្ពេ ទេវតាបរិគ្គហិតត្តា ចេតិយវោហារេន វោហរិតានិ , ភគវតោ វិហារេ កតេបិ ច តថេវ បញ្ញាយន្តិ។ **រមណីយា**តិ ឯត្ថ វេសាលិយា តាវ ភូមិភាគសម្បត្តិយា បុគ្គលសម្បត្តិយា សុលភបច្ចយតាយ ច រមណីយភាវោ វេទិតព្ពោ។ វិហារានំ បន នគរតោ នាតិទូរតាយ នាច្ចាសន្នតាយ គមនាគមនសម្បត្តិយា អនាកិណ្ណវិហារដ្ឋានតាយ ឆាយូទកសម្បត្តិយា បវិវេកបតិរូបតាយ ច រមណីយតា ទដ្ឋព្ពា។ **ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា**តិ ឯត្ថ ឥទ្ធិបាទបទស្ស អត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។ **ភាវិតា**តិ វឌ្ឍិតា។ **ពហុលីកតា**តិ បុនប្បុនំ កតា។ **យានីកតា**តិ យុត្តយានំ វិយ កតា។ **វត្ថុកតា**តិ បតិដ្ឋដ្ឋេន វត្ថុ វិយ កតា។ **អនុដ្ឋិតា**តិ អធិដ្ឋិតា។ **បរិចិតា**តិ សមន្តតោ ចិតា សុវឌ្ឍិតា។ **សុសមារទ្ធា**តិ សុដ្ឋុ សមារទ្ធា, អតិវិយ សម្មា និប្ផាទិតាតិ។

ឯវំ អនិយមេន កថេត្វា បុន និយមេត្វា ទស្សេតុំ, “**តថាគតស្ស ខោ**”តិអាទិមាហ។ ឯត្ថ ច **កប្ប**ន្តិ អាយុកប្បំ។ **តិដ្ឋេយ្យា**តិ តស្មិំ តស្មិំ កាលេ យំ មនុស្សានំ អាយុប្បមាណំ, តំ បរិបុណ្ណំ កត្វា តិដ្ឋេយ្យ ធរេយ្យ។ **កប្បាវសេសំ វា**តិ “អប្បំ វា ភិយ្យោ វា”តិ (ទី. និ. ២.៧; អ. និ. ៧.៧៤) វុត្តំ វស្សសតតោ អតិរេកំ វា។ មហាសីវត្ថេរោ បនាហ – “ពុទ្ធានំ អដ្ឋានេ គជ្ជិតំ នាម នត្ថិ។ យថេវ ហិ វេឡុវគាមកេ ឧប្បន្នំ មារណន្តិកំ វេទនំ ទស មាសេ វិក្ខម្ភេសិ, ឯវំ បុនប្បុនំ តំ សមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា វិក្ខម្ភេន្តោ ឥមំ ភទ្ទកប្បមេវ តិដ្ឋេយ្យា”តិ។ កស្មា បន ន ឋិតោតិ? ឧបាទិន្នកសរីរំ នាម ខណ្ឌិច្ចាទីហិ អភិភុយ្យតិ, ពុទ្ធា ច បន ខណ្ឌិច្ចាទិភាវំ អប្បត្វា បញ្ចមេ អាយុកោដ្ឋាសេ ពហុជនស្ស បិយមនាបកាលេយេវ បរិនិព្ពាយន្តិ។ ពុទ្ធានុពុទ្ធេសុ អគ្គសាវកមហាសាវកេសុ បរិនិព្ពុតេសុ អបរិវារេន ឯកកេនេវ ឋាតព្ពំ ហោតិ, ទហរសាមណេរបរិវារេន វា។ តតោ “អហោ ពុទ្ធានំ បរិសា”តិ ហីឡេតព្ពតំ អាបជ្ជេយ្យ, តស្មា ន ឋិតោតិ។ ឯវំ វុត្តេបិ សោ បន ន រុច្ចតិ, “អាយុកប្បោ”តិ ឥទមេវ អដ្ឋកថាយ និយមិតំ។

ឱឡារិកេ និមិត្តេតិ ថូលេ សញ្ញុប្បាទនេ។ ថូលសញ្ញុប្បាទនញ្ហេតំ, “តិដ្ឋតុ ភគវា កប្ប”ន្តិ សកលកប្បំ អវដ្ឋានយាចនាយ យទិទំ “យស្ស កស្សចិ, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា”តិអាទិនា អញ្ញាបទេសេន អត្តនោ ចតុរិទ្ធិបាទភាវនានុភាវេន កប្បំ អវដ្ឋានសមត្ថតាវិភាវនំ។ **ឱភាសេ**តិ បាកដវចនេ។ បាកដញ្ហេតំ វចនំ បរិយាយំ មុញ្ចិត្វា ឧជុកមេវ អត្តនោ អធិប្បាយវិភាវនំ។

ពហុជនហិតាយាតិ មហាជនស្ស ហិតត្ថាយ។ **ពហុជនសុខាយា**តិ មហាជនស្ស សុខត្ថាយ។ **លោកានុកម្បាយា**តិ សត្តលោកស្ស អនុកម្បំ បដិច្ច។ កតរស្ស សត្តលោកស្ស? យោ ភគវតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា បដិវិជ្ឈតិ, អមតបានំ បិវតិ, តស្ស។ ភគវតោ ហិ ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តទេសនាយ អញ្ញាតកោណ្ឌញ្ញប្បមុខា អដ្ឋារស ព្រហ្មកោដិយោ ធម្មំ បដិវិជ្ឈឹសុ។ ឯវំ យាវ សុភទ្ទបរិព្ពាជកវិនយនា ធម្មបដិវិទ្ធសត្តានំ គណនា នត្ថិ,

មហាសមយសុត្តំ មង្គលសុត្តំ ចូឡរាហុលោវាទសុត្តំ សមចិត្តសុត្តន្តិ ឥមេសំ ចតុន្នំ សុត្តានំ ទេសនាកាលេ អភិសមយប្បត្តសត្តានំ បរិច្ឆេទោ នត្ថិ, ឯតស្ស អបរិមាណស្ស សត្តលោកស្ស អនុកម្បាយ ភគវតោ ឋានំ ជាតំ។ ឯវំ អនាគតេបិ ភវិស្សតីតិ អធិប្បាយេន វទតិ។ **ទេវមនុស្សានន្តិ** ន កេវលំ ទេវមនុស្សានំយេវ, អវសេសានំ នាគសុបណ្ណាទីនម្បិ អត្ថាយ ហិតាយ សុខាយ ភគវតោ ឋានំ ហោតិ។ សហេតុកបដិសន្ធិកេ បន មគ្គផលសច្ឆិកិរិយាយ ភព្ពបុគ្គលេ ទស្សេតុំ ឯវំ វុត្តំ, តស្មា អញ្ញេសម្បិ អត្ថត្ថាយ ហិតត្ថាយ សុខត្ថាយ ភគវា តិដ្ឋតូតិ អត្ថោ។ តត្ថ **អត្ថាយា**តិ ឥធលោកសម្បត្តិអត្ថាយ ។ **ហិតាយា**តិ បរលោកសម្បត្តិហេតុភូតហិតត្ថាយ។ **សុខាយា**តិ និព្ពានធាតុសុខត្ថាយ។ បុរិមំ បន ហិតសុខគ្គហណំ សព្ពសាធារណវសេន វេទិតព្ពំ។

យថា តំ មារេន បរិយុដ្ឋិតចិត្តោតិ ឯត្ថ ន្តិ និបាតមត្តំ, យថា មារេន បរិយុដ្ឋិតចិត្តោ អជ្ឈោត្ថដចិត្តោ អញ្ញោបិ កោចិ បុថុជ្ជនោ បដិវិជ្ឈិតុំ ន សក្កុណេយ្យ, ឯវមេវ នាសក្ខិ បដិវិជ្ឈិតុន្តិ អត្ថោ។ មារោ ហិ យស្ស កេចិ វិបល្លាសា អប្បហីនា, តស្ស ចិត្តំ បរិយុដ្ឋាតិ។ យស្ស បន សព្ពេន សព្ពំ ទ្វាទស វិបល្លាសា អប្បហីនា, តស្ស វត្តព្ពមេវ នត្ថិ, ថេរស្ស ច ចត្តារោ វិបល្លាសា អប្បហីនា, តេនស្ស ចិត្តំ បរិយុដ្ឋាសិ។ សោ បន ចិត្តបរិយុដ្ឋានំ ករោន្តោ កឹ ករោតីតិ? ភេរវំ រូបារម្មណំ វា ទស្សេតិ, សទ្ទារម្មណំ វា សាវេតិ, តតោ សត្តា តំ ទិស្វា វា សុត្វា វា សតឹ វិស្សជ្ជេត្វា វិវដមុខា ហោន្តិ។ តេសំ មុខេន ហត្ថំ បវេសេត្វា ហទយំ មទ្ទតិ, តតោ វិសញ្ញីនោ ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ។ ថេរស្ស បនេស មុខេន ហត្ថំ បវេសេតុំ កឹ សក្ខិស្សតិ, ភេរវារម្មណំ បន ទស្សេតិ។ តំ ទិស្វា ថេរោ និមិត្តោភាសំ ន បដិវិជ្ឈិ។ ជានន្តោយេវ ភគវា កិមត្ថំ យាវតតិយំ អាមន្តេសិ? បរតោ “តិដ្ឋតុ, ភន្តេ ភគវា”តិ យាចិតេ “តុយ្ហេវេតំ ទុក្កដំ, តុយ្ហេវេតំ អបរទ្ធ”ន្តិ ទោសារោបនេន សោកតនុករណត្ថំ។ បស្សតិ ហិ ភគវា “អយំ មយិ អតិវិយ សិនិទ្ធហទយោ, សោ បរតោ ភូមិចាលការណញ្ច អាយុសង្ខារោស្សជ្ជនញ្ច សុត្វា មម ចិរដ្ឋានំ យាចិស្សតិ, អថាហំ ‘កិស្ស ត្វំ បុរេតរំ ន យាចសី’តិ តស្សេវ សីសេ ទោសំ បាតេស្សាមិ, សត្តា ច អត្តនោ អបរាធេន ន តថា វិហញ្ញន្តិ, តេនស្ស សោកោ តនុកោ ភវិស្សតី”តិ។

គច្ឆ ត្វំ, អានន្ទាតិ យស្មា ទិវាវិហារត្ថាយ ឥធាគតោ, តស្មា, អានន្ទ, គច្ឆ ត្វំ យថារុចិតំ ឋានំ ទិវាវិហារាយ។ តេនេវាហ – “**យស្ស ទានិ កាលំ មញ្ញសី**”តិ។

មារោ បាបិមាតិ ឯត្ថ សត្តេ អនត្ថេ និយោជេន្តោ មារេតីតិ មារោ។ **បាបិមា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ សោ ហិ បាបធម្មេន សមន្នាគតត្តា ‘បាបិមា’តិ វុច្ចតិ។ **ភាសិតា ខោ បនេសា**តិ អយញ្ហិ ភគវតិ ពោធិមណ្ឌេ សត្ត សត្តាហេ អតិក្កមិត្វា អជបាលនិគ្រោធេ វិហរន្តេ អត្តនោ ធីតាសុ អាគន្ត្វា ឥច្ឆាវិឃាតំ បត្វា គតាសុ អយំ “អត្ថេសោ ឧបាយោ”តិ ចិន្តេន្តោ អាគន្ត្វា “ភគវា យទត្ថំ តុម្ហេហិ បារមិយោ បូរិតា, សោ វោ អត្ថោ អនុប្បត្តោ, បដិវិទ្ធំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, កឹ តេ លោកវិចរណេនា”តិ វត្វា យថា អជ្ជ ឯវមេវ “បរិនិព្ពាតុ ទានិ, ភន្តេ ភគវា”តិ យាចិ។ ភគវា ចស្ស “ន តាវាហ”ន្តិអាទីនិ វត្វា បដិក្ខិបិ។ តំ សន្ធាយ ឥទានិ “ភាសិតា ខោ បនេសា”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **វិយត្តា**តិ អរិយមគ្គាធិគមវសេន ព្យត្តា។ **វិនីតា**តិ តថេវ កិលេសវិនយនេន វិនីតា។ **វិសារទា**តិ សារជ្ជករានំ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាទីនំ បហានេន វិសារទភាវំ បត្តា។ **ពហុស្សុតា**តិ តេបិដកវសេន ពហុ សុតមេតេសន្តិ ពហុស្សុតា។ តមេវ ធម្មំ ធារេន្តីតិ **ធម្មធរា**។ អថ វា **ពហុស្សុតា**តិ បរិយត្តិពហុស្សុតា ចេវ បដិវេធពហុស្សុតា ច។ **ធម្មធរា**តិ បរិយត្តិធម្មានំ ចេវ បដិវេធធម្មានញ្ច ធារណតោ ធម្មធរាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ ។ **ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នា**តិ អរិយធម្មស្ស អនុធម្មភូតំ វិបស្សនាធម្មំ បដិបន្នា។ **សាមីចិប្បដិបន្នា**តិ ញាណទស្សនវិសុទ្ធិយា អនុច្ឆវិកំ វិសុទ្ធិបរម្បរាបដិបទំ បដិបន្នា។ **អនុធម្មចារិនោ**តិ សល្លេខិកំ តស្សា បដិបទាយ អនុរូបំ អប្បិច្ឆតាទិធម្មំ ចរណសីលា។ **សកំ អាចរិយក**ន្តិ អត្តនោ អាចរិយវាទំ។ **អាចិក្ខិស្សន្តី**តិ អាទិតោ កថេស្សន្តិ, អត្តនា ឧគ្គហិតនិយាមេន បរេ ឧគ្គណ្ហាបេស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **ទេសេស្សន្តី**តិ វាចេស្សន្តិ, បាឡឹ សម្មា វាចេស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **បញ្ញបេស្សន្តី**តិ បជានាបេស្សន្តិ, បកាសេស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **បដ្ឋបេស្សន្តី**តិ បការេន ឋបេស្សន្តិ។ **វិវរិស្សន្តី**តិ វិវដំ ករិស្សន្តិ។ **វិភជិស្សន្តី**តិ វិភត្តំ ករិស្សន្តិ។ **ឧត្តានីករិស្សន្តី**តិ អនុត្តានំ គម្ភីរំ ឧត្តានំ បាកដំ ករិស្សន្តិ។ **សហធម្មេនា**តិ សហេតុកេន សការណេន វចនេន។ **សប្បាដិហារិយ**ន្តិ យាវនិយ្យានិកំ កត្វា។ **ធម្មំ ទេសេស្សន្តី**តិ នវវិធលោកុត្តរធម្មំ បពោធេស្សន្តិ, បកាសេស្សន្តីតិ អត្ថោ។

ឯត្ថ ច “បញ្ញបេស្សន្តី”តិអាទីហិ ឆហិ បទេហិ ឆ អត្ថបទានិ ទស្សិតានិ, អាទិតោ បន ទ្វីហិ បទេហិ ឆ ព្យញ្ជនបទានីតិ។ ឯត្តាវតា តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ សំវណ្ណនានយេន សង្គហេត្វា ទស្សិតំ ហោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ នេត្តិយំ “ទ្វាទសបទានិ សុត្តំ, តំ សព្ពំ ព្យញ្ជនញ្ច អត្ថោ ចា”តិ (នេត្តិ. សង្គហវារ)។

ព្រហ្មចរិយន្តិ សិក្ខត្តយសង្គហិតំ សកលំ សាសនព្រហ្មចរិយំ។ **ឥទ្ធ**ន្តិ សមិទ្ធំ ឈានុប្បាទវសេន។ **ផីត**ន្តិ វុទ្ធិប្បត្តំ សព្ពផាលិផុល្លំ អភិញ្ញាសម្បត្តិវសេន។ **វិត្ថារិក**ន្តិ វិត្ថតំ តស្មិំ តស្មិំ ទិសាភាគេ បតិដ្ឋហនវសេន។ **ពាហុជញ្ញ**ន្តិ ពហូហិ ញាតំ បដិវិទ្ធំ ពហុជនាភិសមយវសេន។ **បុថុភូត**ន្តិ សព្ពាការវសេន បុថុលភាវប្បត្តំ។ កថំ? **យាវ ទេវមនុស្សេហិ សុប្បកាសិត**ន្តិ យត្តកា វិញ្ញុជាតិកា ទេវា មនុស្សា ច អត្ថិ, តេហិ សព្ពេហិ សុដ្ឋុ បកាសិតន្តិ អត្ថោ។

អប្បោស្សុក្កោតិ និរុស្សុក្កោ លីនវីរិយោ។ “តូញ្ហិ, បាបិម, សត្តសត្តាហាតិក្កមនតោ បដ្ឋាយ ‘បរិនិព្ពាតុ ទានិ, ភន្តេ ភគវា, បរិនិព្ពាតុ សុគតោ’តិ វិរវន្តោ អាហិណ្ឌិត្ថ, អជ្ជ ទានិ បដ្ឋាយ វិគតុស្សាហោ ហោហិ, មា មយ្ហំ បរិនិព្ពានត្ថាយ វាយាមំ ករោហី”តិ វទតិ។ **សតោ សម្បជានោ អាយុសង្ខារំ ឱស្សជី**តិ សតិំ សូបដ្ឋិតំ កត្វា ញាណេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា អាយុសង្ខារំ វិស្សជិ បជហិ។ តត្ថ ន ភគវា ហត្ថេន លេឌ្ឌុំ វិយ អាយុសង្ខារំ ឱស្សជិ, តេមាសមត្តមេវ បន សមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា តតោ បរំ ន សមាបជ្ជិស្សាមីតិ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “ឱស្សជី”តិ, “វោស្សជ្ជី”តិបិ បាឋោ។

កស្មា បន ភគវា កប្បំ វា កប្បាវសេសំ វា ឋាតុំ សមត្ថោ តត្តកំ កាលំ អដ្ឋត្វា បរិនិព្ពាយិតុំ មារស្ស យាចនាយ អាយុសង្ខារំ ឱស្សជិ? ន ភគវា មារស្ស យាចនាយ អាយុសង្ខារំ ឱស្សជិ, នាបិ ថេរស្ស អាយាចនាយ ន ឱស្សជិស្សតិ, តេមាសតោ បន បរំ ពុទ្ធវេនេយ្យានំ អភាវតោ អាយុសង្ខារំ ឱស្សជិ ។ ឋានញ្ហិ នាម ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ យាវទេវ វេនេយ្យវិនយនត្ថំ, តេ អសតិ វិនេយ្យជនេ កេន នាម ការណេន ឋស្សន្តិ។ យទិ ច មារស្ស យាចនាយ បរិនិព្ពាយេយ្យ, បុរេតរំយេវ បរិនិព្ពាយេយ្យ។ ពោធិមណ្ឌេបិ ហិ មារេន យាចិតំ, និមិត្តោភាសករណម្បិ ថេរស្ស សោកតនុករណត្ថន្តិ វុត្តោវាយមត្ថោ។ អបិច ពុទ្ធពលទីបនត្ថំ និមិត្តោភាសករណំ។ ឯវំ មហានុភាវា ពុទ្ធា ភគវន្តោយេវ តិដ្ឋន្តាបិ អត្តនោ រុចិយាវ តិដ្ឋន្តិ, បរិនិព្ពាយន្តាបិ អត្តនោ រុចិយាវ បរិនិព្ពាយន្តីតិ។

មហាភូមិចាលោតិ មហន្តោ បថវីកម្បោ។ តទា កិរ ទសសហស្សិលោកធាតុ អកម្បិត្ថ។ **ភឹសនកោ**តិ ភយជនកោ។ **ទេវទុន្ទុភិយោ ច ផលឹសូ**តិ ទេវភេរិយោ នទីសុ, ទេវោ សុក្ខគជ្ជិតំ គជ្ជិ, អកាលវិជ្ជុលតា និច្ឆរឹសុ, ខណិកវស្សំ វស្សីតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ សង្ខារវិសង្ខារានំ វិសេសសង្ខាតំ អត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ អនវសេសសង្ខារេ វិស្សជ្ជេត្វា អត្តនោ វិសង្ខារគមនទីបកំ ឧទានំ ឧទានេសិ។ កស្មា ឧទានេសិ? កោចិ នាម វទេយ្យ “មារេន បច្ឆតោ បច្ឆតោ អនុពន្ធិត្វា ‘បរិនិព្ពាតុ, ភន្តេ’តិ ឧបទ្ទុតោ ភយេន ភគវា អាយុសង្ខារំ ឱស្សជី”តិ។ “តស្សោកាសោ មា ហោតុ, ភីតស្ស ឧទានំ នាម នត្ថី”តិ ឯតស្ស ទីបនត្ថំ បីតិវេគវិស្សដ្ឋំ ឧទានំ ឧទានេសីតិ អដ្ឋកថាសុ វុត្តំ។ តតោ តេមាសមត្តេនេវ ច បន ពុទ្ធកិច្ចស្ស និប្ផជ្ជនតោ ឯវំ ទីឃរត្តំ មយា បរិហដោយំ ទុក្ខភារោ ន ចិរស្សេវ និក្ខិបិយតីតិ បស្សតោ បរិនិព្ពានគុណបច្ចវេក្ខណេ តស្ស ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ ឧប្បជ្ជិ, តេន បីតិវេគេន ឧទានេសីតិ យុត្តំ វិយ។ ឯកន្តេន ហិ វិសង្ខារនិន្នោ និព្ពានជ្ឈាសយោ សត្ថា មហាករុណាយ ពលក្ការេន វិយ សត្តហិតត្ថំ លោកេ សុចិរំ ឋិតោ។ តថា ហិ ទេវសិកំ ចតុវីសតិកោដិសតសហស្សសង្ខា សមាបត្តិយោ វឡញ្ជេតិ, សោ ទានិ មហាករុណាធិការស្ស និប្ផន្នត្តា និព្ពានាភិមុខោ អនប្បកំ បីតិសោមនស្សំ បដិសំវេទេសិ។ តេនេវ ហិ ភគវតោ កិលេសបរិនិព្ពានទិវសេ វិយ ខន្ធបរិនិព្ពានទិវសេបិ សរីរាភា វិសេសតោ វិប្បសន្នា បរិសុទ្ធា បភស្សរា អហោសីតិ។

គាថាយ សោណសិង្គាលាទីនម្បិ បច្ចក្ខភាវតោ តុលិតំ បរិច្ឆិន្នន្តិ **តុលំ**, កាមាវចរកម្មំ។ ន តុលំ **អតុលំ**, តុលំ វា សទិសមស្ស អញ្ញំ លោកិយកម្មំ នត្ថីតិ **អតុលំ**, មហគ្គតកម្មំ។ កាមាវចរំ រូបាវចរំ វា **តុលំ**, អរូបាវចរំ **អតុលំ**។ អប្បវិបាកំ វា **តុលំ**, ពហុវិបាកំ **អតុលំ**។ **សម្ភវ**ន្តិ សម្ភវស្ស ហេតុភូតំ, ឧបបត្តិជនកន្តិ អត្ថោ។ **ភវសង្ខារ**ន្តិ បុនព្ភវសង្ខារណកំ។ **អវស្សជី**តិ វិស្សជ្ជេសិ។ **មុនី**តិ ពុទ្ធមុនិ។ **អជ្ឈត្តរតោ**តិ និយកជ្ឈត្តរតោ។ **សមាហិតោ**តិ ឧបចារប្បនាសមាធិវសេន សមាហិតោ។ **អភិន្ទិ កវចមិវា**តិ កវចំ វិយ អភិន្ទិ។ **អត្តសម្ភវ**ន្តិ អត្តនិ សញ្ជាតំ កិលេសំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ “សវិបាកដ្ឋេន សម្ភវំ, ភវាភវាភិសង្ខរណដ្ឋេន ភវសង្ខារន្តិ ច លទ្ធនាមំ តុលាតុលសង្ខាតំ លោកិយកម្មញ្ច ឱស្សជិ, សង្គាមសីសេ មហាយោធោ កវចំ វិយ អត្តសម្ភវំ កិលេសញ្ច អជ្ឈត្តរតោ សមាហិតោ ហុត្វា អភិន្ទី”តិ។

អថ វា **តុល**ន្តិ តុលេន្តោ តីរេន្តោ។ **អតុលញ្ច សម្ភវ**ន្តិ និព្ពានញ្ចេវ ភវញ្ច។ **ភវសង្ខារ**ន្តិ ភវគាមិកំ កម្មំ។ **អវស្សជិ មុនី**តិ “បញ្ចក្ខន្ធា អនិច្ចា, បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ និរោធោ និព្ពានំ និច្ច”ន្តិអាទិនា នយេន តុលេន្តោ ពុទ្ធមុនិ ភវេ អាទីនវំ, និព្ពានេ ច អានិសំសំ ទិស្វា តំ ខន្ធានំ មូលភូតំ ភវសង្ខារកម្មំ “កម្មក្ខយាយ សំវត្តតី”តិ (ម. និ.

២.៨១; អ. និ. ៤.២៣៣) ឯវំ វុត្តេន កម្មក្ខយករេន អរិយមគ្គេន អវស្សជិ ។ កថំ អជ្ឈត្តរតោ សមាហិតោ, អភិន្ទិ ករចមិវត្តសម្ភវំ។ សោ ហិ វិបស្សនាវសេន អជ្ឈត្តរតោ, សមថវសេន សមាហិតោតិ ឯវំ បុព្ពភាគតោ បដ្ឋាយ សមថវិបស្សនាពលេន ករចំ វិយ អត្តភាវំ បរិយោនទ្ធិត្វា ឋិតំ, អត្តនិ សម្ភវត្តា "អត្តសម្ភវ"ន្តិ លទ្ធនាមំ សព្ពំ កិលេសជាលំ អភិន្ទិ, កិលេសាភាវេនេវ កម្មំ អប្បដិសន្ធិកត្តា អវស្សដ្ឋំ នាម ហោតីតិ ឯវំ កិលេសប្បហានេន កម្មំ បជហិ។ ឥតិ ពោធិមូលេយេវ អវស្សដ្ឋភវសង្ខារោ ភគវា វេខមិស្សកេន វិយ ជរសកដំ សមាបត្តិវេខមិស្សកេន អត្តភាវំ យាបេន្តោបិ "ឥតោ តេមាសតោ ឧទ្ធំ សមាបត្តិវេខមស្ស ន ទស្សាមី"តិ ចិត្តុប្បាទនេន អាយុសង្ខារំ ឱស្សជីតិ។

បឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សត្តជដិលសុត្តវណ្ណនា

៥២. ទុតិយេ **ពហិទ្វារកោដ្ឋកេ**តិ បាសាទទ្វារកោដ្ឋកស្ស ពហិ, ន វិហារទ្វារកោដ្ឋកស្ស។ សោ កិរ បាសាទោ លោហបាសាទោ វិយ សមន្តា ចតុទ្វារកោដ្ឋកបរិវុតោ បាការបរិក្ខិត្តោ។ តេសុ បាចីនទ្វារកោដ្ឋកស្ស ពហិ បាសាទច្ឆាយាយំ បាចីនលោកធាតុំ ឱលោកេន្តោ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នោ ហោតិ។ **ជដិលា**តិ ជដាវន្តោ តាបសវេសធារិនោ។ **និគណ្ឋា**តិ សេតបដនិគណ្ឋរូបធារិនោ។ **ឯកសាដកា**តិ ឯកសាដកនិគណ្ឋា វិយ ឯកំ បិលោតិកខណ្ឌំ ហត្ថេ ពន្ធិត្វា តេនាបិ សរីរស្ស បុរិមភាគំ បដិច្ឆាទេត្វា វិចរណកា។ **បរូឡ្ហកច្ឆនខលោមា**តិ បរូឡ្ហកច្ឆលោមា បរូឡ្ហនខា បរូឡ្ហអវសេសលោមា ច, កច្ឆាទីសុ ទីឃលោមា ទីឃនខា ចាតិ អត្ថោ។ **ខារិវិវិធមាទាយា**តិ វិវិធំ ខារាទិនានប្បការំ បព្ពជិតបរិក្ខារភណ្ឌិកំ គហេត្វា។ **អវិទូរេ អតិក្កមន្តី**តិ វិហារស្ស អវិទូរមគ្គេន នគរំ បវិសន្តិ។

រាជាហំ, ភន្តេ, បសេនទិ កោសលោតិ អហំ, ភន្តេ, រាជា បសេនទិ កោសលោ, មយ្ហំ នាមំ តុម្ហេ ជានាថាតិ។ កស្មា បន រាជា លោកេ អគ្គបុគ្គលស្ស សន្តិកេ និសិន្នោ ឯវរូបានំ នគ្គនិស្សិរិកានំ អញ្ជលិំ បគ្គណ្ហាតីតិ? សង្គណ្ហនត្ថាយ។ ឯវញ្ហិស្ស អហោសិ "សចាហំ ឯត្តកម្បិ ឯតេសំ ន ករិស្សាមិ, មយំ បុត្តទារំ បហាយ ឯតស្សត្ថាយ ទុក្ករជនទុក្ខសេយ្យាទីនិ អនុភោម, អយំ អម្ហាកំ និបច្ចការមត្តម្បិ ន ករោតិ ។ តស្មិញ្ហិ កតេ អម្ហេ 'ឱចរកា'តិ ជនោ អត្តហេត្វា 'បព្ពជិតា'ឥច្ចេវ សញ្ញានិស្សតិ, កឹ ឥមស្ស ភូតត្ថកថនេនាតិ អត្តនា ទិដ្ឋំ សុតំ បដិច្ឆាទេត្វា ន កថេយ្យុំ, ឯវំ កតេ បន អនិគ្គហិត្វា កថេស្សន្តី"តិ។ អបិច សត្ថុ អជ្ឈាសយជាននត្ថម្បិ ឯវមកាសីតិ។ រាជា កិរ ភគវន្តំ ឧបសង្កមន្តោបិ កតិបយកាលំ សម្មាសម្ពោធឹ ន សទ្ទហិ។ តេនស្ស ឯវំ អហោសិ "យទិ ភគវា សព្ពំ ជានាតិ, មយា ឥមេសំ និបច្ចការំ កត្វា 'ឥមេ អរហន្តោ'តិ វុត្តេ នានុជានេយ្យ, អថ មំ អនុវត្តន្តោ អនុជានេយ្យ, កុតោ តស្ស សព្ពញ្ញុតា"តិ។ ឯវំ សោ សត្ថុ អជ្ឈាសយជាននត្ថំ តថា អកាសិ។ ភគវា បន "ឧជុកមេវ 'ន ឥមេ សមណា ឱចរកា'តិ វុត្តេ យទិបិ រាជា សទ្ទហតិ, មហាជនោ បន តមត្ថំ អជានន្តោ ន សទ្ទហេយ្យ, សមណោ គោតមោ 'រាជា អត្តនោ កថំ សុណាតី'តិ យំ កិញ្ចិ មុខារុឡ្ហំ កថេតី'តិ វទេយ្យ, តទស្ស ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តេយ្យ, អញ្ញោ ច តុឡ្ហកម្មំ វិរជំ កតំ ភវេយ្យ, សយមេវ រាជា តេសំ ឱចរកភាវំ កថេស្សតី"តិ ញត្វា "**ទុជ្ជានំ ខោ ឯត**"ន្តិអាទិមាហ។

តត្ថ **កាមភោគិនា**តិ ឥមិនា បន រាគាភិភវំ, ឧភយេនាបិ វិក្ខិត្តចិត្តតំ ទស្សេតិ។ **បុត្តសម្ពាធសយន**ន្តិ បុត្តេហិ សម្ពាធសយនំ ។ ឯត្ថ ច បុត្តសីសេន ទារបរិគ្គហំ, បុត្តទារេសុ ឧប្បិលាវិតេន តេសំ យាវវាសាទិហេតុ សោកាភិភវេន ចិត្តស្ស សំកិលិដ្ឋតំ ទស្សេតិ។ **កាសិកចន្ទន**ន្តិ សណ្ហចន្ទនំ, កាសិកវត្ថញ្ច ចន្ទនញ្ចាតិ វា អត្ថោ។ **មាលាគន្ធវិលេបន**ន្តិ វណ្ណគន្ធត្ថាយ មាលា, សុគន្ធភាវត្ថាយ គន្ធំ, ឆវិរាគករណត្ថាយ វិលេបនំ ធារេន្តេន។ **ជាតរូបរជត**ន្តិ សុវណ្ណញ្ចេវ អវសិដ្ឋធនញ្ច។ **សាទិយន្តេនា**តិ បដិគ្គណ្ហន្តេន។ សព្ពេនបិ កាមេសុ អភិគិទ្ធភាវមេវ បកាសេតិ។

សំវាសេនាតិ សហវាសេន។ **សីលំ វេទិតព្ព**ន្តិ "អយំ បេសលោ វា ទុស្សីលោ វា"តិ សំវសន្តេន ឯកស្មិំ ឋានេ សហ វសន្តេន ជានិតព្ពោ។ **តញ្ច ខោ ទីឃេន អទ្ធុនា ន ឥត្តរ**ន្តិ តញ្ច សីលំ ទីឃេន កាលេន វេទិតព្ពំ, ន ឥត្តរេន។ កតិបយទិវសេ ហិ សញ្ញតាការោ សំវុតិន្ទ្រិយាការោ ច ហុត្វា សក្កា ទស្សេតុំ។ **មនសិ ករោតា នោ អមនសិ ករោតា**តិ តម្បិ "សីលមស្ស បរិគ្គណ្ហិស្សាមី"តិ មនសិ ករោន្តេន បច្ចវេក្ខន្តេន សក្កា ជានិតុំ, ន ឥតរេន។ **បញ្ញវតា**តិ តម្បិ សប្បញ្ញេនេវ បណ្ឌិតេន។ ពាលោ ហិ មនសិ ករោន្តោបិ ជានិតុំ ន សក្កោតិ។ **សំវោហារេនា**តិ កថនេន។

"យោ ហិ កោចិ មនុស្សេសុ, វោហារំ ឧបជីវតិ;

ឯវំ វាសេដ្ឋ ជានាហិ, វាណិជោ សោ ន ព្រាហ្មណោ’’តិ។ (សុ. និ. ៦១៩) –

ឯត្ថ ហិ វាណិជ្ជំ វោហារោ នាម។ ‘‘ចត្តារោ អរិយវោហារា’’តិ (ទី. និ. ៣.៣១៣) ឯត្ថ ចេតនា។ ‘‘សង្ខា សមញ្ញា បញ្ញត្តិ វោហារោ’’តិ (ធ. ស. ១៣១៣-១៣១៥) ឯត្ថ បណ្ណត្តិ។ ‘‘វោហារមត្តេន សោ វោហរេយ្យា’’តិ (សំ. និ. ១.២៥) ឯត្ថ កថា វោហារោ។ តជាបិ សោ ឯវ អធិប្បេតោ។ ឯកច្ចស្ស ហិ សម្មុខាកថា បរម្មុខាកថាយ ន សមេតិ, បរម្មុខាកថា សម្មុខាកថាយ, តថា បុរិមកថា បច្ឆិមកថាយ, បច្ឆិមកថា ច បុរិមកថាយ។ សោ កថេន្តោយេវ សក្កា ជានិតុំ ‘‘អសុចិ ឯសោ បុគ្គលោ’’តិ។ សុចិសីលស្ស បន បុរិមំ បច្ឆិមេន, បច្ឆិមញ្ច បុរិមេន, សម្មុខា កថិតញ្ច បរម្មុខា កថិតេន, បរម្មុខា កថិតញ្ច សម្មុខា កថិតេន សមេតិ, តស្មា កថេន្តេន សក្កា សុចិភាវោ ជានិតុន្តិ បកាសេន្តោ អាហ – **‘‘សំវោហារេន សោចេយ្យំ វេទិតព្ព’’**ន្តិ។

ថាមោតិ ញាណថាមោ។ យស្ស ហិ ញាណថាមោ នត្ថិ, សោ ឧប្បន្នេសុ ឧបទ្ទវេសុ គហេតព្ពគហណំ កត្តព្ពករណំ អបស្សន្តោ អទ្វារិកំ ឃរំ បវិដ្ឋោ វិយ ចរតិ។ តេនាហ – **‘‘អាបទាសុ ខោ, មហារាជ, ថាមោ វេទិតព្ពោ’’**តិ។ **សាកច្ឆាយា**តិ សហកថាយ។ ទុប្បញ្ញស្ស ហិ កថា ឧទកេ គេណ្ឌុ វិយ ឧប្លវតិ, បញ្ញវតោ កថេន្តស្ស បដិភានំ អនន្តំ ហោតិ។ ឧទកវិប្ផន្ទនេនេវ ហិ មច្ឆោ ខុទ្ទកោ មហន្តោ វាតិ បញ្ញាយតិ។

ឥតិ ភគវា រញ្ញោ ឧជុកមេវ តេ ‘‘ឥមេ នាមា’’តិ អវត្វា អរហន្តានំ អនរហន្តានញ្ច ជាននូបាយំ បកាសេសិ។ រាជា តំ សុត្វា ភគវតោ សព្ពញ្ញុតាយ ទេសនាវិលាសេន ច អភិប្បសន្នោ **‘‘អច្ឆរិយំ, ភន្តេ’’**តិអាទិនា អត្តនោ បសាទំ បកាសេត្វា ឥទានិ តេ យាថាវតោ ភគវតោ អារោចេន្តោ **‘‘ឯតេ, ភន្តេ, មម បុរិសា ចរា’’**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ចរា**តិ អបព្ពជិតា ឯវ បព្ពជិតរូបេន រដ្ឋបិណ្ឌំ ភុញ្ជន្តា បដិច្ឆន្នកម្មន្តត្តា។ **ឱចរកា**តិ ហេដ្ឋា ចរកា។ ចរា ហិ បព្ពតមត្ថកេន ចរន្តាបិ ហេដ្ឋា ចរការ និហីនកម្មត្តា។ អថ វា **ឱចរកា**តិ ចរបុរិសា។ **ឱចរិត្វា**តិ អវចរិត្វា វីមំសិត្វា, តស្មិំ តស្មិំ ទេសេ តំ តំ បវត្តិំ ញត្វាតិ អត្ថោ។ **ឱសារិស្សាមី**តិ បដិបជ្ជិស្សាមិ, ករិស្សាមីតិ អត្ថោ។ **រជោជល្ល**ន្តិ រជញ្ច មលញ្ច។ **បវាហេត្វា**តិ សុដ្ឋុ វិក្ខាលនវសេន អបនេត្វា។ **កប្បិតកេសមស្សូ**តិ អលង្ការសត្ថេ វុត្តវិធិនា កប្បកេហិ ឆិន្នកេសមស្សូ។ **កាមគុណេហី**តិ កាមកោដ្ឋាសេហិ, កាមពន្ធនេហិ វា **សមប្បិតា**តិ សុដ្ឋុ អប្បិតា អល្លីនា។ **សមង្គិភូតា**តិ សហភូតា ។ **បរិចារេស្សន្តី**តិ ឥន្ទ្រិយានិ ស មន្តតោ ចារេស្សន្តិ កីឡាបេស្សន្តិ វា។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ តេសំ រាជបុរិសានំ អត្តនោ ឧទរស្ស ការណា បព្ពជិតវេសេន លោកវញ្ចនសង្ខាតំ អត្ថំ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ បរាធីនតាបរវញ្ចនតាបដិក្ខេបវិភាវនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **ន វាយមេយ្យ សព្ពត្ថា**តិ ទូតេយ្យឱចរកកម្មាទិកេ សព្ពស្មិំ បាបធម្មេ ឥមេ រាជបុរិសា វិយ បព្ពជិតោ ន វាយមេយ្យ, វាយាមំ ឧស្សាហំ ន ករេយ្យ, សព្ពត្ថ យត្ថ កត្ថចិ វាយាមំ អកត្វា អប្បមត្តកេបិ បុញ្ញស្មិំយេវ វាយមេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ **នាញ្ញស្ស បុរិសោ សិយា**តិ បព្ពជិតរូបេន អញ្ញស្ស បុគ្គលស្ស សេវកបុរិសោ ន សិយា។ កស្មា? ឯវរូបស្សបិ ឱចរកាទិបាបកម្មស្ស កត្តព្ពត្តា។ **នាញ្ញំ និស្សាយ ជីវេយ្យា**តិ អញ្ញំ បរំ ឥស្សរាទី និស្សាយ ‘‘តប្បដិពទ្ធំ មេ សុខទុក្ខ’’ន្តិ ឯវំចិត្តោ ហុត្វា ន ជីវិកំ បវត្តេយ្យ, អត្តទីបោ អត្តសរណោ អនញ្ញសរណោ ឯវ ភវេយ្យ។ អថ វា អនត្ថាវហតោ ‘‘ឱចរណ’’ន្តិ លទ្ធនាមកត្តា អញ្ញំ អកុសលកម្មំ និស្សាយ ន ជីវេយ្យ។ **ធម្មេន ន វណី ចរេ**តិ ធនាទិអត្ថាយ ធម្មំ ន កថេយ្យ។ យោ ហិ ធនាទិហេតុ បរេសំ ធម្មំ ទេសេតិ, សោ ធម្មេន វាណិជ្ជំ ករោតិ នាម, ឯវំ ធម្មេន តំ ន ចរេយ្យ។ អថ វា ធនាទីនំ អត្ថាយ កោសលរញ្ញោ បុរិសោ វិយ ឱចរកាទិកម្មំ ករោន្តោ បរេហិ អនាសង្កនីយតាយ បព្ពជ្ជាលិង្គសមាទានាទីនិ អនុតិដ្ឋន្តោ ធម្មេន វាណិជ្ជំ ករោតិ នាម។ យោបិ ឥធ បរិសុទ្ធំ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តោបិ អញ្ញតរំ ទេវនិកាយំ បណិធាយ ព្រហ្មចរិយំ ចរតិ, សោបិ ធម្មេន វាណិជ្ជំ ករោតិ នាម, ឯវំ ធម្មេន វាណិជ្ជំ ន ចរេ, ន ករេយ្យាតិ អត្ថោ។

ទុតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បច្ចវេក្ខណសុត្តវណ្ណនា

៥៣. តតិយេ **អត្តនោ អនេកេ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេ បហីនេ**តិ លោភទោសមោហវិបរីតមនសិការ អហិរិកានោត្តប្បកោធូបនាហមក្ខបលាសឥស្សាមច្ឆរិយមាយា- សាឋេយ្យថម្ភសារម្ភមានាតិមានមទបមាទ តណ្ហាអវិជ្ជាតិវិធាកុសលមូលទុច្ចរិតសំកិលេសវិសម- សញ្ញាវិតក្កបបញ្ចចតុព្ពិធវិបល្លាស អាសវឱឃយោគគន្ថាគតិគមនតណ្ហុប្បាទានបញ្ចវិធ- ចេតោខិលបញ្ចចេតោវិនិពន្ធនីវរណាភិនន្ទនឆវិវាទ- មូលតណ្ហាកាយសត្តានុសយអដ្ឋមិច្ឆត្តនវ- តណ្ហាមូលកទសាកុសលកម្មបថទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតអដ្ឋសតតណ្ហាវិ

ចរិតាទិប្បភេទេ អត្តនោ សន្តានេ អនាទិកាលបវត្តេ ទិយឌ្ឍសហស្សកិលេសេ តំសហគតេ ចាបិ អនេកេ បាបកេ លាមកេ អកោសល្លសម្ភូតដ្ឋេន អកុសលេ ធម្មេ អនវសេសំ សហ វាសនាយ ពោធិមូលេយេវ បហីនេ អរិយមគ្គេន សមុច្ឆិន្នេ បច្ចវេក្ខមានោ “អយម្បិ មេ កិលេសោ បហីនោ, អយម្បិ មេ កិលេសោ បហីនោ”តិ អនុបទបច្ចវេក្ខណាយ បច្ចវេក្ខមានោ ភគវា និសិន្នោ ហោតិ។

អនេកេ ច កុសលេ ធម្មេតិ សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញាណទស្សនំ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ចត្តារោ សម្មប្បធានា, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា, ចត្តារោ អរិយមគ្គា, ចត្តារិ ផលានិ, ចតស្សោ បដិសម្ភិទា, ចតុយោនិបរិច្ឆេទកញាណំ, ចត្តារោ អរិយវំសា, ចត្តារិ វេសារជ្ជញាណានិ, បញ្ច បធានិយង្គានិ, បញ្ចង្គិកោ សម្មាសមាធិ, បញ្ចញាណិកោ សម្មាសមាធិ, បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, បញ្ច ពលានិ, បញ្ច និស្សារណីយា ធាតុយោ, បញ្ច វិមុត្តាយតនញាណានិ, បញ្ច វិមុត្តិបរិបាចនីយា សញ្ញា, ឆ អនុស្សតិដ្ឋានានិ, ឆ គារវា, ឆ និស្សារណីយា ធាតុយោ, ឆ សតតវិហារា, ឆ អនុត្តរិយានិ, ឆ និព្ពេធភាគិយា បញ្ញា, ឆ អភិញ្ញា, ឆ អសាធារណញាណានិ, សត្ត អបរិហានិយា ធម្មា, សត្ត អរិយធនានិ, សត្ត ពោជ្ឈង្គា, សត្ត សប្បុរិសធម្មា, សត្ត និទ្ទសវត្ថូនិ, សត្ត សញ្ញា, សត្ត ទក្ខិណេយ្យបុគ្គលទេសនា, សត្ត ខីណាសវពលទេសនា, អដ្ឋ បញ្ញាបដិលាភហេតុទេសនា, អដ្ឋ សម្មត្តានិ, អដ្ឋ លោកធម្មាតិក្កមា, អដ្ឋ អារម្ភវត្ថូនិ, អដ្ឋ អក្ខណទេសនា, អដ្ឋ មហាបុរិសវិតក្កា, អដ្ឋ អភិភាយតនទេសនា, អដ្ឋ វិមោក្ខា, នវ យោនិសោមនសិការមូលកា ធម្មា, នវ បារិសុទ្ធិបធានិយង្គានិ, នវ សត្តាវាសទេសនា, នវ អាឃាតប្បដិវិនយា, នវ សញ្ញា, នវ នានត្តានិ, នវ អនុបុព្ពវិហារា, ទស នាថករណា ធម្មា, ទស កសិណាយតនានិ, ទស កុសលកម្មបថា, ទស សម្មត្តានិ, ទស អរិយវាសា, ទស អសេក្ខា ធម្មា, ទស តថាគតពលានិ, ឯកាទស មេត្តានិសំសា, ទ្វាទស ធម្មចក្កាការា, តេរស ធុតង្គគុណា, ចុទ្ទស ពុទ្ធញាណានិ, បន្នរស វិមុត្តិបរិបាចនីយា ធម្មា, សោឡសវិធា អានាបានស្សតិ, សោឡស អបរន្តបនីយា ធម្មា, អដ្ឋារស មហាវិបស្សនា, អដ្ឋារស ពុទ្ធធម្មា, ឯកូនវីសតិ បច្ចវេក្ខណញាណានិ, ចតុចត្តាលីស ញាណវត្ថូនិ, បញ្ញាស ឧទយព្ពយញាណានិ, បរោបញ្ញាស កុសលា ធម្មា, សត្តសត្តតិ ញាណវត្ថូនិ, ចតុវីសតិកោដិសតសហស្សសមាបត្តិសញ្ចារិមហាវជិរញាណំ, អនន្តនយសមន្តបដ្ឋានបវិចយបច្ចវេក្ខណទេសនាញាណានិ, តថា អនន្តាសុ លោកធាតូសុ អនន្តានំ សត្តានំ អាសយាទិវិភាវនញាណានិ ចាតិ ឯវមាទិកេ អនេកេ អត្តនោ កុសលេ អនវជ្ជធម្មេ អនន្តកាលំ បារមិបរិភាវនាយ មគ្គភាវនាយ ច បារិបូរិំ គតេ “ឥមេបិ អនវជ្ជធម្មា មយិ សំវិជ្ជន្តិ, ឥមេបិ អនវជ្ជធម្មា មយិ សំវិជ្ជន្តី”តិ រុចិវសេន មនសិការាភិមុខេ ពុទ្ធគុណេ វគ្គវគ្គេ បុញ្ជបុញ្ជេ កត្វា បច្ចវេក្ខមានោ និសិន្នោ ហោតិ។ តេ ច ខោ សបទេសតោ ឯវ, ន និប្បទេសតោ។ សព្ពេ ពុទ្ធគុណេ ភគវតាបិ អនុបទំ អនវសេសតោ មនសិ កាតុំ ន សក្កា អនន្តាបរិមេយ្យភាវតោ។

វុត្តញ្ហេតំ –

“ពុទ្ធោបិ ពុទ្ធស្ស ភណេយ្យ វណ្ណំ,
កប្បម្បិ ចេ អញ្ញមភាសមានោ;
ខីយេថ កប្បោ ចិរទីឃមន្តរេ,
វណ្ណោ ន ខីយេថ តថាគតស្សា”តិ។

អបរម្បិ វុត្តំ –

“អសង្ខេយ្យានិ នាមានិ, សគុណេន មហេសិនោ;
គុណេន នាមមុទ្ធេយ្យំ, អបិ នាម សហស្សតោ”តិ។

តទា ហិ ភគវា បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តោ វិហារំ បវិសិត្វា គន្ធកុដិប្បមុខេ ឋត្វា ភិក្ខូសុ វត្តំ ទស្សេត្វា គតេសុ មហាគន្ធកុដឹ បវិសិត្វា បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នោ អត្តនោ អតីតជាតិវិសយំ ញាណំ បេសេសិ។ អថស្ស តានិ និរន្តរំ បោង្ខានុបោង្ខំ អនន្តាបរិមាណប្បភេទា ឧបដ្ឋហឹសុ។ សោ “ឯវំ មហន្តស្ស នាម ទុក្ខក្ខន្ធស្ស មូលភូតា ឥមេ កិលេសា”តិ កិលេសវិសយំ ញាណចារំ បេសេត្វា តេ បហានមុខេន អនុបទំ បច្ចវេក្ខិត្វា “ឥមេ វត កិលេសា អនវសេសតោ មយ្ហំ សុដ្ឋុ បហីនា”តិ បុន តេសំ បហានករំ សាការំ សបរិវារំ សឧទ្ទេសំ អរិយមគ្គំ បច្ចវេក្ខន្តោ អនន្តាបរិមាណភេទេ អត្តនោ សីលាទិអនវជ្ជធម្មេ មនសាកាសិ។ តេន វុត្តំ –

“តេន ខោ បន សមយេន ភគវា អត្តនោ អនេកេ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេ បហីនេ បច្ចវេក្ខមានោ និសិន្នោ ហោតិ, អនេកេ ច កុសលេ ធម្មេ ភាវនាបារិបូរិំ គតេ”តិ។

ឯវំ បច្ចវេក្ខិត្វា ឧប្បន្នបីតិសោមនស្សទ្វេសភូតំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **អហុ បុព្ពេ**តិ អរហត្តមគ្គញាណុប្បត្តិតោ បុព្ពេ សព្ពោបិ ចាយំ រាគាទិកោ កិលេសគណោ មយ្ហំ សន្តានេ អហុ អាសិ, ន ឥមស្មិំ កិលេសគណេ កោចិបិ កិលេសោ នាហោសិ។ **តទា នាហូ**តិ តទា តស្មិំ កាលេ អរិយមគ្គក្ខណេ សោ កិលេសគណោ ន អហុ ន អាសិ, តត្ថ អណុមត្តោបិ កិលេសោ អគ្គមគ្គក្ខណេ អប្បហីនោ នាម នត្ថិ។ “តតោ នាហូ”តិបិ បឋន្តិ, តតោ អរហត្តមគ្គក្ខណតោ បរំ នាសីតិ អត្ថោ។ **នាហុ បុព្ពេ**តិ យោ ចាយំ មម អបរិមាណោ អនវជ្ជធម្មោ ឯតរហិ ភាវនាបារិបូរឹ គតោ ឧបលព្ភតិ, សោបិ អរិយមគ្គក្ខណតោ បុព្ពេ ន អហុ ន អាសិ។ **តទា អហូ**តិ យទា បន មេ អគ្គមគ្គញាណំ ឧប្បន្នំ, តទា សព្ពោបិ មេ អនវជ្ជធម្មោ អាសិ។ អគ្គមគ្គាធិគមេន ហិ សទ្ធឹ សព្ពេបិ សព្ពញ្ញុគុណា ពុទ្ធានំ ហត្ថគតា ឯវ ហោន្តិ។

ន ចាហុ ន ច ភវិស្សតិ, ន ចេតរហិ វិជ្ជតីតិ យោ បន សោ អនវជ្ជធម្មោ អរិយមគ្គោ មយ្ហំ ពោធិមណ្ឌេ ឧប្បន្នោ, យេន សព្ពោ កិលេសគណោ អនវសេសំ បហីនោ, សោ យថា មយ្ហំ មគ្គក្ខណតោ បុព្ពេ ន ចាហុ ន ច អហោសិ, ឯវំ អត្តនា បហាតព្ពកិលេសាភាវតោ តេ កិលេសា វិយ អយម្បិ ន ច ភវិស្សតិ អនាគតេ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, ឯតរហិ បច្ចុប្បន្នកាលេបិ ន វិជ្ជតិ ន ឧបលព្ភតិ អត្តនា កត្តព្ពកិច្ចាភាវតោ។ ន ហិ អរិយមគ្គោ អនេកវារំ បវត្តតិ។ តេនេវាហ – “ន បារំ ទិគុណំ យន្តី”តិ។

ឥតិ ភគវា អរិយមគ្គេន អត្តនោ សន្តានេ អនវសេសំ បហីនេ អកុសលេ ធម្មេ ភាវនាបារិបូរឹ គតេ អបរិមាណេ អនវជ្ជធម្មេ ច បច្ចវេក្ខមានោ អត្តូបនាយិកបីតិវេគវិស្សដ្ឋំ ឧទានំ ឧទានេសិ។ បុរិមាយ គាថាយ បុរិមវេសារជ្ជទ្វយមេវ កថិតំ, បច្ឆិមទ្វយំ សម្មាសម្ពោធិយា បកាសិតត្តា បកាសិតមេវ ហោតីតិ។

តតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បឋមនានាតិត្ថិយសុត្តវណ្ណនា

៥៤. ចតុត្ថេ **នានាតិត្ថិយសមណព្រាហ្មណបរិព្ពាជកា**តិ ឯត្ថ តរន្តិ ឯតេន សំសារោឃន្តិ តិត្ថំ, និព្ពានមគ្គោ។ ឥធ បន វិបរីតវិបល្លាសវសេន ទិដ្ឋិគតិកេហិ តថា គហិតទិដ្ឋិទស្សនំ “តិត្ថ”ន្តិ អធិប្បេតំ។ តស្មិំ សស្សតាទិនានាការេ តិត្ថេ និយុត្តាតិ នានាតិត្ថិយា, នគ្គនិគណ្ឋាទិសមណា ចេវ កបកលាបាទិព្រាហ្មណា ច បោក្ខរសាតាទិបរិព្ពាជកា ច សមណព្រាហ្មណបរិព្ពាជកា។ នានាតិត្ថិយា ច តេ សមណព្រាហ្មណបរិព្ពាជកា ចាតិ នានាតិត្ថិយសមណព្រាហ្មណបរិព្ពាជកា។

“សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា”តិអាទិនា បស្សន្តិ ឯតាយ, សយំ វា បស្សតិ, តថា ទស្សនមត្តមេវ វាតិ ទិដ្ឋិ, មិច្ឆាភិនិវេសស្សេតំ អធិវចនំ។ សស្សតាទិវសេន នានា អនេកវិធា ទិដ្ឋិយោ ឯតេសន្តិ **នានាទិដ្ឋិកា**។ សស្សតាទិវសេនេវ ខមនំ ខន្តិ, រោចនំ រុចិ, អត្ថតោ “សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា”តិអាទិនា (ឧទា. ៥៥) បវត្តោ ចិត្តវិបល្លាសោ សញ្ញាវិបល្លាសោ ច។ តថា នានា ខន្តិយោ ឯតេសន្តិ **នានាខន្តិកា**, នានា រុចិយោ ឯតេសន្តិ **នានារុចិកា**។ ទិដ្ឋិគតិកា ហិ បុព្ពភាគេ តថា តថា ចិត្តំ រោចេត្វា ខមាបេត្វា ច បច្ឆា “ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ”ន្តិ អភិនិវិសន្តិ។ អថ វា “អនិច្ចំ និច្ច”ន្តិអាទិនា តថា តថា ទស្សនវសេន ទិដ្ឋិ, ខមនវសេន ខន្តិ, រុច្ចនវសេន រុចីតិ ឯវំ តីហិបិ បទេហិ ទិដ្ឋិ ឯវ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ **នានាទិដ្ឋិនិស្សយនិស្សិតា**តិ សស្សតាទិបរិកប្បវសេន នានាវិធំ ទិដ្ឋិយា និស្សយំ វត្ថុំ ការណំ, ទិដ្ឋិសង្ខាតមេវ វា និស្សយំ និស្សិតា អល្លីនា ឧបគតា, តំ អនិស្សជ្ជិត្វា ឋិតាតិ អត្ថោ។ ទិដ្ឋិយោបិ ហិ ទិដ្ឋិគតិកានំ អភិនិវេសាការានំ និស្សយា ហោន្តិ។

សន្តីតិ អត្ថិ សំវិជ្ជន្តិ ឧបលព្ភន្តិ។ **ឯកេ**តិ ឯកច្ចេ។ **សមណព្រាហ្មណា**តិ បព្ពជ្ជូបគមេន សមណា, ជាតិយា ព្រាហ្មណា, លោកេន វា សមណាតិ ច ព្រាហ្មណាតិ ច ឯវំ គហិតា។ **ឯវំវាទិនោ**តិ ឯវំ ឥទានិ វត្តព្ពាការេន វទន្តីតិ ឯវំវាទិនោ។ ឯវំ ឥទានិ វត្តព្ពាការេន បវត្តា ទិដ្ឋិ ឯតេសន្តិ **ឯវំទិដ្ឋិនោ**។ តត្ថ ទុតិយេន ទិដ្ឋិគតិកានំ មិច្ឆាភិនិវេសោ ទស្សិតោ, បឋមេន តេសំ យថាភិនិវេសំ បរេសំ តត្ថ បតិដ្ឋាបនវសេន វោហារោ។

សស្សតោ លោកោ, ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញន្តិ ឯត្ថ **លោកោ**តិ អត្តា។ សោ ហិ ទិដ្ឋិគតិកេហិ លោកិយន្តិ ឯត្ថ បុញ្ញំ បាបំ តព្ពិបាកា, សយំ វា ការកាទិភាវេន អភិយុត្តេហិ លោកិយតីតិ លោកោតិ អធិប្បេតោ។ ស្វាយំ សស្សតោ អមរោ និច្ចោ ធុវោតិ យទិទំ អម្ហាកំ ទស្សនំ ឥទមេវ សច្ចំ អវិបរីតំ, អញ្ញំ បន អសស្សតោតិអាទិ បរេសំ ទស្សនំ មោឃំ មិច្ឆាតិ អត្ថោ។ ឯតេន ចត្តារោបិ សស្សតវាទា ទស្សិតា ហោន្តិ។ **អសស្សតោ**តិ ន

សស្សតោ, អនិច្ចោ អធុវោ ចវនធម្មោតិ អត្ថោ។ “អសស្សតោ”តិ សស្សតភាវប្បដិក្ខេបេនេវ ឧច្ឆេទោ ទីបិតោតិ សត្តបិ ឧច្ឆេទវាទា ទីបិតា ហោន្តិ។

អន្តវាតិ សបរិយន្តោ បរិវដុមោ បរិច្ឆិន្នប្បមាណោ, ន សព្ពគតោតិ អត្ថោ។ ឯតេន សរីរបរិមាណោ អង្គុដ្ឋបរិមាណោ អវយវបរិមាណោ បរមាណុបរិមាណោ អត្តាតិ ឯវមាទិវាទា ទស្សិតា ហោន្តិ។ **អនន្តវា**តិ អបរិយន្តោ, សព្ពគតោតិ អត្ថោ។ ឯតេន កបិលកណាទាទិវាទា ទីបិតា ហោន្តិ។

តំ ជីវំ តំ សរីរន្តិ យំ សរីរំ, តទេវ ជីវសង្ខាតំ វត្ថុ, យញ្ច ជីវសង្ខាតំ វត្ថុ, តទេវ សរីរន្តិ ជីវញ្ច សរីរញ្ច អទ្វយំ សមនុបស្សតិ។ ឯតេន អាជីវកានំ វិយ “រូបី អត្តា”តិ អយំ វាទោ ទស្សិតោ ហោតិ។ **អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរ**ន្តិ ឥមិនា បន “អរូបី អត្តា”តិ អយំ វាទោ ទស្សិតោ។

ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណាតិ ឯត្ថ **តថាគតោ**តិ សត្តោ។ តញ្ហិ ទិដ្ឋិគតិកោ ការកវេទកាទិសង្ខាតំ, និច្ចធុវាទិសង្ខាតំ វា តថាភាវំ គតោតិ តថាគតោតិ វោហរតិ, សោ មរណតោ ឥធកាយស្ស ភេទតោ បរំ ឧទ្ធំ ហោតិ, អត្ថិ សំវិជ្ជតីតិ អត្ថោ។ ឯតេន សស្សតគ្គាហមុខេន សោឡស សញ្ញីវាទា អដ្ឋ អសញ្ញីវាទា អដ្ឋ ច នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទា ទស្សិតា ហោន្តិ។ **ន ហោតី**តិ នត្ថិ ន ឧបលព្ភតិ។ ឯតេន ឧច្ឆេទវាទោ ទស្សិតោ។ **ហោតិ ច ន ច ហោតី**តិ អត្ថិ ច នត្ថិ ចាតិ។ ឯតេន ឯកច្ចសស្សតវាទា សត្ត សញ្ញីវាទា ច ទស្សិតា។ **នេវ ហោតិ ន ន ហោតី**តិ ឥមិនា បន អមរាវិក្ខេបវាទោ ទស្សិតោតិ វេទិតព្ពំ។

ឥមេ កិរ ទិដ្ឋិគតិកា នានាទេសតោ អាគន្ត្វា សាវត្ថិយំ បដិវសន្តា ឯកទា សមយប្បវាទកេ សន្និបតិត្វា អត្តនោ អត្តនោ វាទំ បគ្គយ្ហ អញ្ញវាទេ ខុំសេន្តា វិវាទាបន្នា អហេសុំ។ តេន វុត្តំ **“តេ ភណ្ឌនជាតា”**តិអាទិ។

តត្ថ ភណ្ឌនំ នាម កលហស្ស បុព្ពភាគោ។ **ភណ្ឌនជាតា**តិ ជាតភណ្ឌនា។ **កលហោ**តិ កលហោ ឯវ, កលស្ស វា ហននតោ កលហោ ទដ្ឋព្ពោ។ អញ្ញមញ្ញស្ស វិរុទ្ធវាទំ អាបន្នាតិ **វិវាទាបន្នា**។ មម្មឃដ្ដនតោ មុខមេវ សត្តីតិ **មុខសត្តិ**, ផរុសវាចា។ ផលូបចារេន វិយ ហិ ការណំ ការណូបចារេន ផលម្បិ វោហរិយតិ យថា តំ “សុខោ ពុទ្ធានុប្បាទោ, បាបកម្មំ បច្ចនុភោតី”តិ ច។ តាហិ មុខសត្តីហិ វិតុទន្តា វិជ្ឈន្តា វិហរន្តិ។ **ឯទិសោ ធម្មោ**តិ ធម្មោ អវិបរីតសភាវោ ឯទិសោ ឯវរូបោ, យថា មយា វុត្តំ “សស្សតោ លោកោ”តិ។ **នេទិសោ ធម្មោ**តិ ន ឯទិសោ ធម្មោ , យថា តយា វុត្តំ “អសស្សតោ លោកោ”តិ, ឯវំ សេសបទេហិបិ យោជេតព្ពំ។ សោ ច តិត្ថិយានំ វិវាទោ សកលនគរេ បាកដោ ជាតោ។ អថ ភិក្ខូ សាវត្ថី បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋា តំ សុត្វា “អត្ថិ នោ ឥទំ កថាបាភតំ, យំ នូន មយំ ឥមំ បវត្តិំ ភគវតោ អារោចេយ្យាម, អប្បេវ នាម តំ និស្សាយ សត្ថុ សណ្ហសុខុមំ ធម្មទេសនំ លភេយ្យាមា”តិ តេ បច្ឆាភត្តំ ធម្មទេសនាកាលេ ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេសុំ។ តេន វុត្តំ – **“អថ ខោ សម្ពហុលា ភិក្ខូ”**តិអាទិ។

តំ សុត្វា ភគវា អញ្ញតិត្ថិយានំ ធម្មស្ស អយថាភូតបជាននំ បកាសេន្តោ **“អញ្ញតិត្ថិយា, ភិក្ខវេ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អន្ធា**តិ បញ្ញាចក្ខុវិរហេន អន្ធា។ តេនាហ **“អចក្ខុកា”**តិ។ បញ្ញា ហិ ឥធ “ចក្ខូ”តិ អធិប្បេតា។ តថា ហិ វុត្តំ **“អត្ថំ ន ជានន្តី”**តិអាទិ។ តត្ថ **អត្ថំ ន ជានន្តី**តិ ឥធលោកត្ថំ បរលោកត្ថំ ន ជានន្តិ, ឥធលោកបរលោកេសុ វុទ្ធិំ អត្តុទយំ នាវពុជ្ឈន្តិ, បរមត្ថេ បន និព្ពានេ កថាវកា។ យេ ហិ នាម បវត្តិមត្តេបិ សម្មូឡ្ហា, តេ កថំ និវត្តិំ ជានិស្សន្តីតិ។ **អនត្ថំ ន ជានន្តី**តិ យទត្ថេន តេ អត្ថំ ន ជានន្តិ, តទត្ថេន អនត្ថម្បិ ន ជានន្តិ។ យស្មា **ធម្មំ ន ជានន្តិ**, តស្មា **អធម្មម្បិ ន ជានន្តិ**។ តេ ហិ វិបរិយេសគ្គាហិតាយ ធម្មំ កុសលម្បិ អកុសលំ ករោន្តិ, អធម្មម្បិ អកុសលំ កុសលំ ករោន្តិ។ ន កេវលញ្ច ធម្មាធម្មេសុ ឯវ, អថ ខោ តស្ស វិបាកេសុបិ សម្មូឡ្ហា។ តថា ហិ តេ កម្មម្បិ វិបាកំ កត្វា វោហរន្តិ, វិបាកម្បិ កម្មំ កត្វា។ តថា **ធម្មំ** សភាវធម្មម្បិ ន ជានន្តិ, **អធម្មំ** អសភាវធម្មម្បិ ន ជានន្តិ។ ឯវំភូតា ច សភាវធម្មំ អសភាវធម្មញ្ច, អសភាវធម្មំ សភាវធម្មញ្ច កត្វា បវេទេន្តិ។

ឥតិ ភគវា តិត្ថិយានំ មោហទិដ្ឋិបដិលាភភាវេន បញ្ញាចក្ខុវេកល្លតោ អន្ធភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តមត្ថំ ជច្ចន្ធូបមាយ បកាសេតុំ **“ភូតបុព្ពំ, ភិក្ខវេ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ភូតបុព្ព**ន្តិ បុព្ពេ ភូតំ, អតីតកាលេ និព្ពត្តំ។ **អញ្ញតរោ រាជា អហោសី**តិ បុរាតនោ នាមគោត្តេហិ លោកេ អបាកដោ ឯកោ រាជា អហោសិ។ **សោ រាជា អញ្ញតរំ បុរិសំ អាមន្តេសី**តិ តស្ស កិរ រញ្ញោ សោភគ្គប្បត្តំ សព្ពង្គសម្បន្នំ អត្តនោ ឱបវយ្ហំ ហត្ថិំ ឧបដ្ឋានំ អាគតំ ទិស្វា ឯតទហោសិ – “ភទ្ទកំ វត, ភោ, ហត្ថិយានំ ទស្សនីយ”ន្តិ។ តេន ច សមយេន ឯកោ ជច្ចន្ធោ រាជង្គណេន គច្ឆតិ។ តំ ទិស្វា រាជា ចិន្តេសិ – “មហាជានិយា ខោ ឥមេ អន្ធា យេ ឯវរូបំ ទស្សនីយំ ន លភន្តិ ទដ្ឋុំ។ យំនូនាហំ ឥមិស្សា សាវត្ថិយា យត្តកា ជច្ចន្ធា សព្ពេ តេ សន្និបាតាបេត្វា ឯកទេសំ ឯកទេសំ ហត្ថេន ផុសាបេត្វា តេសំ

វចនំ សុណេយ្យ’’ន្តិ។ កេឡិសីលោ រាជា ឯកេន បុរិសេន សាវត្ថិយា សព្ពេ ជច្ចន្ធេ សន្និបាតាបេត្វា តស្ស បុរិសស្ស សញ្ញំ អទាសិ “យថា ឯកេកោ ជច្ចន្ធោ សីសាទិកំ ឯកេកំយេវ ហត្ថិស្ស អង្គំ ផុសិត្វា ‘ហត្ថី មយា ទិដ្ឋោ’តិ សញ្ញំ ឧប្បាទេសិ, តថា ករោហី’’តិ។ សោ បុរិសោ តថា អកាសិ។ អថ រាជា តេ ជច្ចន្ធេ បច្ចេកំ បុច្ឆិ “កីទិសោ, ភណេ, ហត្ថី’’តិ។ តេ អត្តនា ទិដ្ឋទិដ្ឋាវយវមេវ ហត្ថី កត្វា វទន្តា “ឯទិសោ ហត្ថី, នេទិសោ ហត្ថី’’តិ អញ្ញមញ្ញំ កលហំ ករោន្តា ហត្ថាទីហិ ឧបក្កមិត្វា រាជង្គណេ មហន្តំ កោលាហលំ អកំសុ។ រាជា សបរិជនោ តេសំ តំ វិប្បការំ ទិស្វា ផាសុកេហិ ភិជ្ជមានេហិ ហទយេន ឧត្តតេន មហាហសិតំ ហសិ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ, ភិក្ខវេ, សោ រាជា…បេ. … អត្តមនោ អហោសី**’’តិ។

តត្ថ **អម្ភោ**តិ អាលបនំ។ **យាវតកា**តិ យត្តកា។ **ជច្ចន្ធា**តិ ជាតិយា អន្ធា, ជាតិតោ បដ្ឋាយ អចក្ខុកា។ **ឯកជ្ឈន្តិ** ឯកតោ។ **ភណេ**តិ អពហុមានាលាបោ។ **ហត្ថី ទស្សេហី**តិ យថាវុត្តំ ហត្ថិំ សយាបេត្វា ទស្សេហិ។ សោ ច សុសិក្ខិតត្តា អបរិប្ផន្ទន្តោ និបជ្ជិ។ **ទិដ្ឋោ នោ ហត្ថី**តិ ហត្ថេន បរាមសនំ ទស្សនំ កត្វា អាហំសុ។ តេន បុរិសេន សីសំ បរាមសាបេត្វា “ឯទិសោ ហត្ថី’’តិ សញ្ញាបិតត្តា តាទិសំយេវ នំ ហត្ថិំ សញ្ជានន្តា ជច្ចន្ធា “**ឯទិសោ ទេវ ហត្ថី សេយ្យថាបិ កុម្ភោ**’’តិ វទឹសុ។ **កុម្ភោ**តិ ច ឃដោតិ អត្ថោ។ **ខីលោ**តិ នាគទន្តខិលោ។ **សោណ្ឌោ**តិ ហត្ថោ។ **នង្គលីសា**តិ នង្គលស្ស សិរស្ស ឦសា។ **កាយោ**តិ សរីរំ។ **កោដ្ឋោ**តិ កុសូលោ។ **បាទោ**តិ ជង្ឃោ។ **ថូណោ**តិ ថម្ភោ។ **នង្គដ្ឋន្តិ** វាឡស្ស ឧរិមប្បទេសោ។ **វាលធី**តិ វាលស្ស អគ្គប្បទេសោ។ **មុដ្ឋីហិ សំសុម្ភឹសូ**តិ មុដ្ឋិយោ ពន្ធិត្វា បហរិំសុ, មុដ្ឋិយាតំ អកំសុ។ **អត្តមនោ អហោសី**តិ កេឡិសីលត្តា សោ រាជា តេន ជច្ចន្ធានំ កលហេន អត្តមនោ បហាសេន គហិតមនោ អហោសិ។

ឯវមេវ ខោតិ ឧបមាសំសន្ទនំ។ តស្សត្ថោ – ភិក្ខវេ, យថា តេ ជច្ចន្ធា អចក្ខុកា ឯកង្គទស្សិនោ អនវសេសតោ ហត្ថិំ អបស្សិត្វា អត្តនា ទិដ្ឋាវយវមត្តំ ហត្ថិសញ្ញាយ ឥតរេហិ ទិដ្ឋំ អននុជានន្តា អញ្ញមញ្ញំ វិវាទំ អាបន្នា កលហំ អកំសុ, ឯវមេវ ឥមេ អញ្ញតិត្ថិយា សក្កាយស្ស ឯកទេសំ រូបវេទនាទី អត្តនោ ទិដ្ឋិទស្សនេន យថាទិដ្ឋំ “អត្តា’’តិ មញ្ញមានា តស្ស សស្សតាទិភាវំ អារោបេត្វា “ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ’’ន្តិ អភិនិវិសិត្វា អញ្ញមញ្ញំ វិវទន្តិ, យថាភូតំ បន អត្តានត្តំ ធម្មាធម្មញ្ច ន ជានន្តិ។ តស្មា អន្ធា អចក្ខុកា ជច្ចន្ធបដិភាគាតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ តិត្ថិយានំ ធម្មសភាវំ យថាភូតំ អជានន្តានំ អបស្សន្តានំ ជច្ចន្ធានំ វិយ ហត្ថិម្ហិ យថាទស្សនំ មិច្ឆាភិនិវេសំ, តត្ថ ច វិវាទាបត្តិំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទត្ថទីបកំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។**

តត្ថ **ឥមេសុ កិរ សជ្ជន្តិ, ឯកេ សមណព្រាហ្មណា**តិ ឥធេកច្ចេ បព្ពជ្ជូបគមនេន សមណា, ជាតិមត្តេន ព្រាហ្មណា “សស្សតោ លោកោ’’តិអាទិនយប្បវត្តេសុ ឥមេសុ ឯវ អសារេសុ ទិដ្ឋិគតេសុ ទិដ្ឋាភិនន្ទនវសេន, ឥមេសុ វា រូបាទីសុ ឧបាទានក្ខន្ធេសុ ឯវំ អនិច្ចេសុ ទុក្ខេសុ វិបរិណាមធម្មេសុ តណ្ហាភិនន្ទនទិដ្ឋាភិនន្ទនានំ វសេន “ឯតំ មមា’’តិអាទិនា សជ្ជន្តិ កិរ។ អហោ នេសំ សម្មោហោតិ ទស្សេតិ។ **កិរ**សទ្ទោ ចេត្ថ អរុចិសូចនត្ថោ។ តេន តត្ថ សង្គការណាភាវមេវ ទីបេតិ។ ន កេវលំ សជ្ជន្តិ ឯវ, អថ ខោ **វិគ្គយ្ហ នំ វិវទន្តិ** “ន ត្វំ ឥមំ ធម្មវិនយំ អាជានាសិ, អហំ ឥមំ ធម្មវិនយំ អាជានាមី’’តិអាទិនា វិគ្គាហិកកថានុយោគវសេន វិគ្គយ្ហ វិវទន្តិ វិវាទំ អាបជ្ជន្តិ។ **ន**ន្តិ ចេត្ថ និបាតមត្តំ។ អថ វា **វិគ្គយ្ហ ន**ន្តិ នំ ទិដ្ឋិនិស្សយំ សក្កាយទិដ្ឋិមេវ វា វិបរីតទស្សនត្តា សស្សតាទិវសេន អញ្ញមញ្ញំ វិរុទ្ធំ គហេត្វា វិវទន្តិ វិសេសតោ វទន្តិ, អត្តនោ ឯវ វាទំ វិសិដ្ឋំ អវិបរីតំ កត្វា អភិនិវិស្ស វោហរន្តិ។ យថា កិំ? **ជនា ឯកង្គទស្សិនោ** យថេវ ជច្ចន្ធជនា ហត្ថិស្ស ឯកេកង្គទស្សិនោ “យំ យំ អត្តនា ផុសិត្វា ញាតំ, តំ តទេវ ហត្ថី’’តិ គហេត្វា អញ្ញមញ្ញំ វិគ្គយ្ហ វិវទឹសុ, ឯវំសម្បទមិទន្តិ អត្ថោ។ ឥវសទ្ទោ ចេត្ថ លុត្តនិទ្ទិដ្ឋោតិ វេទិតព្ពោ។

ចតុត្ថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ទុតិយនានាតិត្ថិយសុត្តវណ្ណនា

៥៥. បញ្ចមេ **សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា**តិ រូបាទីសុ អញ្ញតរំ អត្តាតិ ច លោកោតិ ច គហេត្វា តំ សស្សតំ និច្ចន្តិ អញ្ញេបិ ច តថា គាហេន្តា វោហរន្តិ។ យថាហ –

“រូបំ អត្តា ចេវ លោកោ ច សស្សតោ ចាតិ អត្តានញ្ច លោកញ្ច បញ្ញបេន្តិ។ វេទនំ… សញ្ញំ… សង្ខារេ… វិញ្ញាណំ អត្តា ច លោកោ ច សស្សតោ ចាតិ អត្តានញ្ច លោកញ្ច បញ្ញបេន្តី’’តិ។

អថ វា **អត្តា**តិ អហង្ការវត្ថុ, **លោកោ**តិ មមង្ការវត្ថុ, យំ “អត្តនិយ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **អត្តា**តិ វា សយំ, **លោកោ**តិ បរោ។ **អត្តា**តិ វា បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធេសុ ឯកោ ខន្ធោ, ឥតរោ **លោកោ** ។ **អត្តា**តិ វា សវិញ្ញាណកោ ខន្ធសន្តានោ, អវិញ្ញាណកោ **លោកោ**។ ឯវំ តំ តំ អត្តាតិ ច លោកោតិ ច យថាទស្សិតំ ទ្វិធា គហេត្វា តទុភយំ “និច្ចោ ធុវោ សស្សតោ”តិ អភិនិវិស្ស វោហរន្តិ។ ឯតេន ចត្តារោ សស្សតវាទា ទស្សិតា។ **អសស្សតោ**តិ សត្តបិ ឧច្ឆេទវាទា ទស្សិតា។ **សស្សតោ ច អសស្សតោ ចា**តិ ឯកច្ចោ អត្តា ច លោកោ ច សស្សតោ, ឯកច្ចោ អសស្សតោតិ ឯវំ សស្សតោ ច អសស្សតោ ចាតិ អត្ថោ។ អថ វា ស្វេវ អត្តា ច លោកោ ច អត្តគតិទិដ្ឋិកានំ វិយ សស្សតោ ច អសស្សតោ ច, សិយា សស្សតោតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សព្ពថាបិ ឥមិនា ឯកច្ចសស្សតវាទោ ទស្សិតោ។ **នេវ សស្សតោ នាសស្សតោ**តិ ឥមិនា អមរាវិក្ខេបវាទោ ទស្សិតោ។ តេ ហិ សស្សតវាទេ អសស្សតវាទេ ច ទោសំ ទិស្វា “នេវ សស្សតោ នាសស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា”តិ វិក្ខេបំ ករោន្តា វិវទន្តិ។

សយំកតោតិ អត្តនា កតោ។ យថា ហិ តេសំ តេសំ សត្តានំ អត្តា ច អត្តនោ ធម្មានុធម្មំ កត្វា សុខទុក្ខានិ បដិសំវេទេតិ, ឯវំ អត្តាវ អត្តានំ តស្ស ច ឧបភោគភូតំ កិញ្ចនំ បលិពោធសង្ខាតំ លោកញ្ច ករោតិ, អភិនិម្មិនាតីតិ អត្តលទ្ធិ វិយ អយម្បិ តេសំ លទ្ធិ។ **បរំកតោ**តិ បរេន កតោ, អត្តតោ បរេន ឥស្សរេន វា បុរិសេន វា បជាបតិនា វា កាលេន វា បកតិយា វា អត្តា ច លោកោ ច កតោ , និម្មិតោតិ អត្ថោ។ **សយំកតោ ច បរំកតោ ចា**តិ យស្មា អត្តានញ្ច លោកញ្ច និម្មិនន្តា ឥស្សរាទយោ ន កេវលំ សយមេវ និម្មិនន្តិ, អថ ខោ តេសំ តេសំ សត្តានំ ធម្មាធម្មានំ សហការីការណំ លភិត្វាវ, តស្មា សយំកតោ ច បរំកតោ ច អត្តា ច លោកោ ចាតិ ឯកច្ចានំ លទ្ធិ។ **អសយំការោ អបរំការោ**តិ នត្ថិ ឯតស្ស សយំការោតិ អសយំការោ, នត្ថិ ឯតស្ស បរការោតិ អបរការោ។ អនុនាសិកាគមំ កត្វា វុត្តំ “អបរំការោ”តិ។ អយំ ឧភយត្ថ ទោសំ ទិស្វា ឧភយំ បដិក្ខិបតិ។ អថ កថំ ឧប្បន្នោតិ អាហ – **អធិច្ចសមុប្បន្នោ**តិ យទិច្ឆាយ សមុប្បន្នោ កេនចិ ការណេន វិនា ឧប្បន្នោតិ អធិច្ចសមុប្បន្នវាទោ ទស្សិតោ។ តេន ច អហេតុកវាទោបិ សង្គហិតោ ហោតិ។

ឥទានិ យេ ទិដ្ឋិគតិកា អត្តានំ វិយ សុខទុក្ខម្បិ តស្ស គុណភូតំ កិញ្ចនភូតំ វា សស្សតាទិវសេន អភិនិវិស្ស វោហរន្តិ, តេសំ តំ វាទំ ទស្សេតុំ “**សន្តេកេ សមណព្រាហ្មណា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តំ វុត្តនយមេវ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯត្ថ បន ឥធ ជច្ចន្ធូបមាយ អនាគតត្តា តំ ហិត្វា ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ អត្ថោ យោជេតព្ពោ, តថា គាថាយ។

តត្ថ **អន្តរាវ វិសីទន្តិ, អបត្វាវ តមោគធ**ន្តិ អយំ វិសេសោ។ តស្សត្ថោ – ឯវំ ទិដ្ឋិគតេសុ ទិដ្ឋិនិស្សយេសុ អាសជ្ជមានា ទិដ្ឋិគតិកា កាមោឃាទីនំ ចតុន្នំ ឱឃានំ, សំសារមហោឃស្សេវ វា អន្តរាវ វេមជ្ឈេ ឯវ យំ តេសំ បារភាវេន បតិដ្ឋដ្ឋេន វា ឱគធសង្ខាតំ និព្ពានំ តទធិគមូបាយោ វា អរិយមគ្គោ តំ អប្បត្វាវ អនធិគន្ត្វាវ វិសីទន្តិ សំសីទន្តិ។ ឱគាធន្តិ បតិដ្ឋហន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វាតិ ឱគាធោ, អរិយមគ្គោ និព្ពានញ្ច។ ឱគាធមេវេត្ថ រស្សត្តំ កត្វា ឱគធន្តិ វុត្តំ។ តំ ឱគធំ តមោគធន្តិ បទវិភាគោ។

បញ្ចមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. តតិយនានាតិត្ថិយសុត្តវណ្ណនា

៥៦. ឆដ្ឋេ សព្ពំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឯត្ថ បន ទិដ្ឋិតណ្ហាមានេសុ ទោសំ ទិស្វា តេ ទូរតោ វជ្ជេត្វា សង្ខារេ យថាភូតំ បស្សតោ ច តត្ថ អនាទីនវទស្សិតាយ មិច្ឆាភិនិវិដ្ឋស្ស យថាភូតំ អបស្សតោ ច យថាក្កមំ សំសារតោ អតិវត្តនានតិវត្តនទីបកំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសីតិ អត្ថោ យោជេតព្ពោ។

តត្ថ **អហង្ការបសុតាយំ បជា**តិ “សយំកតោ អត្តា ច លោកោ ចា”តិ ឯវំ វុត្តសយំការសង្ខាតំ អហង្ការំ តថាបវត្តំ ទិដ្ឋិំ បសុតា អនុយុត្តា អយំ បជា មិច្ឆាភិនិវិដ្ឋោ សត្តកាយោ។ **បរំការូបសំហិតា**តិ បរោ អញ្ញោ ឥស្សរាទិកោ សព្ពំ ករោតីតិ ឯវំ បវត្តបរំការទិដ្ឋិសន្និស្សិតា តាយ ឧបសំហិតាតិ បរំការូបសំហិតា។ **ឯតទេកេ នាព្ភញ្ញំសូ**តិ ឯតំ ទិដ្ឋិទ្វយំ ឯកេ សមណព្រាហ្មណា តត្ថ ទោសទស្សិនោ ហុត្វា នានុជានឹសុ។ កថំ? សតិ ហិ សយំការេ កាមការតោ សត្តានំ ឥដ្ឋេនេវ ភវិតព្ពំ, ន អនិដ្ឋេន។ ន ហិ កោចិ អត្តនោ ទុក្ខំ ឥច្ឆតិ, ភវតិ ច អនិដ្ឋំ, តស្មា ន សយំការោ។ បរំការោបិ យទិ ឥស្សរហេតុកោ, ស្វាយំ ឥស្សរោ អត្តត្ថំ វា ករេយ្យ បរត្ថំ វា។ តត្ថ យទិ អត្តត្ថំ, អត្តនា អកតកិច្ចោ សិយា អសិទ្ធស្ស សាធនតោ។ អថ វា បរត្ថំ សព្ពេសំ ហិតសុខមេវ និប្ផជ្ជេយ្យ, ន អហិតំ ទុក្ខំ និប្ផជ្ជតិ, តស្មា ឥស្សរវសេន ន បរំការោ សិជ្ឈតិ។ យទិ ច ឥស្សរសង្ខាតំ អញ្ញនិរបេក្ខំ និច្ចមេកការណំ បវត្តិយា សិយា, កម្មេន ឧប្បត្តិ ន សិយា, សព្ពេហេវ ឯកជ្ឈំ ឧប្បជ្ជិតព្ពំ ការណស្ស សន្និហិតត្តា។

អថស្ស អញ្ញម្បិ សហការិការណំ តច្ឆិតំ, តញ្ចេវ ហេតុ, កិំ តស្សេវេន អបរិនិដ្ឋិតសាមគ្គិយេន បរិកប្បិតេន។ យថា ច តស្សេវហេតុកោ បរំការោ ន សិជ្ឈតិ, ឯវំ បជាបតិបុរិសបកតិព្រហ្មកាលាទិហេតុតោបិ ន សិជ្ឈតេវ តេសម្បិ អសិទ្ធត្តា វុត្តទោសានតិវត្តនតោ ច។ តេន វុត្តំ "ឯតទេកេ នាព្ភញ្ញំសូ"តិ។ យេ បន យថាវុត្តេ សយំការបរំការេ នានុជានន្តាបិ អធិច្ចសមុប្បន្នំ អត្តានញ្ច លោកញ្ច បញ្ញបេន្តិ, តេបិ **ន នំ សល្លន្តិ អទ្ទសុំ** អធិច្ចសមុប្បន្នន្តិវាទិនោបិ មិច្ឆាភិនិវេសំ អនតិក្កមនតោ យថាភូតំ អជានន្តានំ ទិដ្ឋិគតំ តត្ថ តត្ថ ទុក្ខុប្បាទនតោ វិជ្ឈនដ្ឋេន "សល្ល"ន្តិ ន បស្សិំសុ។

ឯតញ្ច សល្លំ បដិកច្ច បស្សតោតិ យោ បន អារទ្ធវិបស្សកោ បញ្ចបិ ឧបាទានក្ខន្ធេ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ អនត្តតោ សមនុបស្សតិ, សោ ឯតញ្ច តិវិធំ វិបរីតទស្សនំ អញ្ញញ្ច សកលំ មិច្ឆាភិនិវេសំ តេសញ្ច និស្សយភូតេ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេបិ តុជ្ជនតោ ទុរុទ្ធារតោ ច "សល្ល"ន្តិ បដិកច្ច បុព្ពេយេវ វិបស្សនាបញ្ញាយ បស្សតិ។ ឯវំ បស្សតោ អរិយមគ្គក្ខណេ ឯកន្តេនេវ **អហំករោមីតិ ន តស្ស ហោតិ**។ យថា ច អត្តនោ ការកភាវោ តស្ស ន ឧបដ្ឋាតិ, ឯវំ **បរោ ករោតីតិ ន តស្ស ហោតិ,** កេវលំ បន អនិច្ចសង្ខាតំ បដិច្ចសមុប្បន្នធម្មមត្តមេវ ហោតិ។ ឯត្តាវតា សម្មាបដិបន្នស្ស សព្ពថាបិ ទិដ្ឋិមានាភាវោវ ទស្សិតោ។ តេន ច អរហត្តប្បត្តិយា សំសារសមតិក្កមោ បកាសិតោ ហោតិ។

ឥទានិ យោ ទិដ្ឋិគតេ អល្លីនោ, ន សោ សំសារតោ សីសំ ឧក្ខិបិតុំ សក្កោតិ, តំ ទស្សេតុំ "**មានុបេតា**"តិ គាថមាហ។ តត្ថ **មានុបេតា អយំ បជា**តិ អយំ សព្ពាបិ ទិដ្ឋិគតិកសង្ខាតា បជា សត្តកាយោ "មយ្ហំ ទិដ្ឋិ សុន្ទរា, មយ្ហំ អាទានោ សុន្ទរោ"តិ អត្តនោ គាហស្ស សំបគ្គហលក្ខណេន មានេន ឧបេតា សមន្នាគតា។ **មានគន្ថា មានវិនិពទ្ធា**តិ តតោ ឯវ តេន អបរាបរំ ឧប្បជ្ជមានេន យថា តំ ទិដ្ឋិំ ន បដិនិស្សជ្ជតិ, ឯវំ អត្តនោ សន្តានស្ស គន្ថិតត្តា វិនិពទ្ធត្តា ច មានគន្ថា មានវិនិពទ្ធា។ **ទិដ្ឋីសុ សារម្ភកថា, សំសារំ នាតិវត្តតី**តិ "ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ"ន្តិ អត្តក្កំសនបរវម្ភនវសេន អត្តនោ ទិដ្ឋាភិនិវេសេន បរេសំ ទិដ្ឋីសុ សារម្ភកថា វិរោធកថា សំសារនាយិកានំ អវិជ្ជាតណ្ហានំ អប្បហានតោ សំសារំ នាតិវត្តតិ, ន អតិក្កមតីតិ អត្ថោ។

ឆដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សុភូតិសុត្តវណ្ណនា

៥៧. សត្តមេ **សុភូតី**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ សោ ហិ អាយស្មា បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ បាទមូលេ កតាភិនីហារោ កប្បសតសហស្សំ ឧបចិតបុញ្ញសម្ភារោ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ ឧឡារវិភវេ គហបតិកុលេ ឧប្បន្នោ ភគវតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា សំវេគជាតោ ឃរា និក្ខម្ម បព្ពជិត្វា កតាធិការត្តា ឃដេន្តោ វាយមន្តោ ន ចិរស្សេវ ឆឡភិញ្ញោ ជាតោ, ព្រហ្មវិហារភាវនាយ បន ឧក្កំសបារមិប្បត្តិយា "ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ អរណវិហារីនំ យទិទំ សុភូតី"តិ (អ. និ. ១.២០១) អរណវិហារេ ភគវតា ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ សោ ឯកទិវសំ សាយន្ហសមយំ ទិវាដ្ឋានតោ វិហារង្គណំ ឱតិណ្ណោ ចតុបរិសមជ្ឈេ ភគវន្តំ ធម្មំ ទេសេន្តំ ទិស្វា "ទេសនាបរិយោសានេ វុដ្ឋហិត្វា វន្ទិស្សាមី"តិ កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា ភគវតោ អវិទូរេ អញ្ញតរស្មិំ រុក្ខមូលេ និសិន្នោ ផលសមាបត្តិំ សមាបជ្ជិ។ តេន វុត្តំ – "**តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា សុភូតិ...បេ.... សមាបជ្ជិត្វា**"តិ។

តត្ថ ទុតិយជ្ឈានតោ បដ្ឋាយ រូបាវចរសមាធិ សព្ពោបិ អរូបាវចរសមាធិ អវិតក្កសមាធិ ឯវ។ ឥធ បន ចតុត្ថជ្ឈានបាទកោ អរហត្តផលសមាធិ "អវិតក្កសមាធី"តិ អធិប្បេតោ។ ទុតិយជ្ឈានាទីហិ បហីនា មិច្ឆាវិតក្កា ន តាវ សុប្បហីនា អច្ចន្តប្បហានាភាវតោ, អរិយមគ្គេន បន បហីនា ឯវ បុន បហានកិច្ចាភាវតោ។ តស្មា អគ្គមគ្គបរិយោសានភូតោ អរហត្តផលសមាធិ សព្ពេសំ មិច្ឆាវិតក្កានំ បហានន្តេ ឧប្បន្នត្តា វិសេសតោ "អវិតក្កសមាធី"តិ វត្តព្ពតំ អរហតិ, បគេវ ចតុត្ថជ្ឈានបាទកោ។ តេន វុត្តំ – "ឥធ បន ចតុត្ថជ្ឈានបាទកោ អរហត្តផលសមាធិ 'អវិតក្កសមាធី'តិ អធិប្បេតោ"តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អាយស្មតោ សុភូតិស្ស សព្ពមិច្ឆាវិតក្កសព្ពសំកិលេសបហានសង្ខាតំ អត្ថំ សព្ពាការតោ ជានិត្វា តទត្ថទីបកំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **យស្ស វិតក្កា វិធូបិតា**តិ យេន អរិយបុគ្គលេន, យស្ស វា អរិយបុគ្គលស្ស កាមវិតក្កាទយោ សព្ពេបិ មិច្ឆាវិតក្កា វិធូបិតា អរិយមគ្គញាណេន សន្តាបិតា សមុច្ឆិន្នា។ **អជ្ឈត្តំ សុវិកប្បិតា អសេសា**តិ និយកជ្ឈត្តសង្ខាតេ អត្តនោ សន្តានេ ឧប្បជ្ជនារហា សុវិកប្បិតា សុដ្ឋុ វិកប្បិតា អសេសតោ, កិញ្ចិបិ អសេសេត្វា សុសមុច្ឆិន្នាតិ អត្ថោ។ **តំ សង្គមតិច្ច អរូបសញ្ញី**តិ ឯត្ថ ន្តិ និបាតមត្តំ។ អថ វា ហេតុអត្ថោ **តំ**សទ្ទោ។ យស្មា

អនវសេសេន មិច្ឆាវិតក្កា សមុច្ឆិន្នា, តស្មា រាគសង្គាទិកំ បញ្ចវិធំ សង្គំ, សព្ពម្បិ វា កិលេសសង្គំ អតិច្ច អតិក្កមិត្វា អតិក្កមនហេតុ រូបសភាវាភាវតោ រុប្បនសង្ខាតស្ស ច វិការស្ស តត្ថ អភាវតោ និព្ពិការហេតុភាវតោ វា "អរូប"ន្តិ លទ្ធនាមំ និព្ពានំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តាហិ មគ្គផលសញ្ញាហិ អរូបសញ្ញី។ **ចតុយោគាតិគតោ**តិ កាមយោគោ ភវយោគោ ទិដ្ឋិយោគោ អវិជ្ជាយោគោតិ ចត្តារោ យោគេ យថារហំ ចតូហិបិ មគ្គេហិ អតិក្កមិត្វា គតោ។ **ន ជាតុ មេតី**តិ **ម**ការោ បទសន្ធិករោ, ជាតុ ឯកំសេនេវ បុនព្ភវាយ ន ឯតិ, អាយតឹ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ តស្ស នត្ថីតិ អត្ថោ។ "ន ជាតិ មេតី"តិបិ បឋន្តិ, សោ ឯវត្ថោ។ ឥតិ ភគវា អាយស្មតោ សុភូតិស្ស អរហត្តផលសមាបត្តិវិហារំ អនុបាទិសេសនិព្ពានញ្ច អារព្ភ បីតិវេគវិស្សដ្ឋំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

សត្តមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. គណិកាសុត្តវណ្ណនា

៥៨. អដ្ឋមេ **ទ្វេ បូគា**តិ ទ្វេ គណា។ **អញ្ញតរិស្សា គណិកាយា**តិ អញ្ញតរាយ នគរសោភិនិយា។ **សារត្តា**តិ សុដ្ឋុ រត្តា។ **បដិពទ្ធចិត្តា**តិ កិលេសវសេន ពទ្ធចិត្តា។ រាជគហេ កិរ ឯកស្មិំ ឆណទិវសេ ពហូ ធុត្តបុរិសា គណពន្ធនេន វិចរន្តា ឯកមេកស្ស ឯកមេកំ វេសិំ អានេត្វា ឧយ្យានំ បវិសិត្វា ឆណកីឡំ កីឡឹសុ។ តតោ បរម្បិ ទ្វេ តយោ ឆណទិវសេ តំ តំយេវ វេសិំ អានេត្វា ឆណកីឡំ កីឡឹសុ។ អថាបរស្មិំ ឆណទិវសេ អញ្ញេបិ ធុត្តា តថេវ ឆណកីឡំ កីឡិតុកាមា វេសិយោ អានេន្តា បុរិមធុត្តេហិ បុព្ពេ អានីតំ ឯកំ វេសិំ អានេន្តិ។ ឥតរេ តំ ទិស្វា "អយំ អម្ហាកំ បរិគ្គហោ"តិ អាហំសុ។ តេបិ តថេវ អាហំសុ។ "ឯវំ អម្ហាកំ បរិគ្គហោ, អម្ហាកំ បរិគ្គហោ"តិ កលហំ វឌ្ឍេត្វា បាណិប្បហារាទីនិ អកំសុ។ តេន វុត្តំ – **"តេន ខោ បន សមយេន រាជគហេ ទ្វេ បូគា"**តិអាទិ។ តត្ថ **ឧបក្កមន្តី**តិ បហរន្តិ។ **មរណម្បិ និគច្ឆន្តី**តិ ពលវូបក្កមេហិ មរណំ ឧបគច្ឆន្តិ, ឥតរេបិ មរណមត្តំ មរណប្បមាណទុក្ខំ បាបុណន្តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ កាមេសុ គេធំ វិវាទមូលំ សព្ពានត្ថមូលន្តិ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ អន្តទ្វយេ ច មជ្ឈិមាយ បដិបត្តិយា អាទីនវានិសំសវិភាវនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **យញ្ច បត្ត**ន្តិ យំ រូបាទិបញ្ចកាមគុណជាតំ បត្តំ "នត្ថិ កាមេសុ ទោសោ"តិ ទិដ្ឋឹ បុរក្ខត្វា វា អបុរក្ខត្វា វា ឯតរហិ លទ្ធំ អនុភុយ្យមានំ។ **យញ្ច បត្តព្ព**ន្តិ យញ្ច កាមគុណជាតមេវ "ភុញ្ជិតព្ពា កាមា, បរិភុញ្ជិតព្ពា កាមា, អាសេវិតព្ពា កាមា, បដិសេវិតព្ពា កាមា, យោ កាមេ បរិភុញ្ជតិ, សោ លោកំ វឌ្ឍេតិ, យោ លោកំ វឌ្ឍេតិ, សោ ពហុំ បុញ្ញំ បសវតី"តិ ទិដ្ឋឹ ឧបនិស្សាយ តំ អនិស្សជ្ជិត្វា កតេន កម្មុនា អនាគតេ បត្តព្ពំ អនុភវិតព្ពញ្ច។ **ឧភយមេតំ រជានុកិណ្ណ**ន្តិ ឯតំ ឧភយំ បត្តំ បត្តព្ពញ្ច រាគរជាទីហិ អនុកិណ្ណំ។ សម្បត្តេ ហិ វត្ថុកាមេ អនុភវន្តោ រាគរជេន វោកិណ្ណោ ហោតិ, តត្ថ បន សំកិលិដ្ឋចិត្តស្ស ផលេ អាយតឹ អាបន្នេ ទោមនស្សុប្បត្តិយា ទោសរជេន វោកិណ្ណោ ហោតិ, ឧភយត្ថាបិ មោហរជេន វោកិណ្ណោ ហោតិ។ កស្ស បនេតំ រជានុកិណ្ណន្តិ អាហ – **"អាតុរស្សានុសិក្ខតោ"**តិ កាមបត្ថនាវសេន កិលេសាតុរស្ស, តស្ស ច ផលេន ទុក្ខាតុរស្ស ច ឧភយត្ថាបិ បដិការាភិលាសាយ កិលេសផលេ អនុសិក្ខតោ។

តថា **យញ្ច បត្ត**ន្តិ យំ អចេលកវតាទិវសេន បត្តំ អត្តបរិតាបនំ ។ **យញ្ច បត្តព្ព**ន្តិ យំ មិច្ឆាទិដ្ឋិកម្មសមាទានហេតុ អបាយេសុ បត្តព្ពំ ផលំ។ **ឧភយមេតំ រជានុកិណ្ណ**ន្តិ តទុភយំ ទុក្ខរជានុកិណ្ណំ។ **អាតុរស្សា**តិ កាយកិលមថេន ទុក្ខាតុរស្ស។ **អនុសិក្ខតោ**តិ មិច្ឆាទិដ្ឋឹ, តស្សា សមាទាយកេ បុគ្គលេ ច អនុសិក្ខតោ។

យេ ច សិក្ខាសារាតិ យេហិ យថាសមាទិន្នំ សីលព្ពតាទិសង្ខាតំ សិក្ខំ សារតោ គហេត្វា "ឥមិនា សំសារសុទ្ធី"តិ កថិតា។ តេនាហ – **សីលព្ពតំ ជីវិតំ ព្រហ្មចរិយំ ឧបដ្ឋានសារា**តិ។ តត្ថ យំ "ន ករោមី"តិ ឱរមតិ, តំ សីលំ, វិសភោជនកិច្ចាចរណាទិកំ វតំ, សាកភក្ខតាទិជីវិកា ជីវិតំ, មេថុនវិរតិ ព្រហ្មចរិយំ, ឯតេសំ អនុតិដ្ឋនំ ឧបដ្ឋានំ, ភូតបិណ្ឌកបរិភណ្ឌាទិវសេន ខន្ទទេវសិវាទិបរិចរណំ វា ឧបដ្ឋានំ, ឯវមេតេហិ យថាវុត្តេហិ សីលាទីហិ សំសារសុទ្ធិ ហោតីតិ តានិ សារតោ គហេត្វា ឋិតា សមណព្រាហ្មណា សិក្ខាសារា សីលព្ពតំ ជីវិតំ ព្រហ្មចរិយំ "ឧបដ្ឋានសារា"តិ វេទិតព្ពា។ **អយមេកោ អន្តោ**តិ អយំ សីលព្ពតបរាមាសវសេន អត្តកិលមថានុយោគសង្ខាតោ មជ្ឈិមាយ បដិបត្តិយា ឧប្បថភូតោ លាមកដ្ឋេន ច ឯកោ អន្តោ។ **អយំ ទុតិយោ អន្តោ**តិ អយំ កាមសុខល្លិកានុយោគោ កាមេសុ បាតព្យតាបត្តិសង្ខាតោ ទុតិយោ វុត្តនយេន អន្តោ។

ឥច្ចេតេ ឧភោ អន្តាតិ កាមសុខល្លិកានុយោគោ អត្តកិលមថានុយោគោ ច ឥតិ ឯតេ ឧភោ អន្តា។ តេ ច ខោ ឯតរហិ បត្តេ, អាយតឹ បត្តព្ពេ ច កិលេសទុក្ខរជានុកិណ្ណេ កាមគុណេ អត្តបរិតាបនេ ច អល្លីនេហិ

កិលេសទុក្ខាតុរានំ អនុសិក្ខន្តេហិ, សយញ្ច កិលេសទុក្ខាតុរេហិ បដិបជ្ជិតព្ពត្តា លាមកា ឧប្បថភូតា ចាតិ អន្តា។ **កដសិវឌ្ឍនា**តិ អន្ធបុថុជ្ជនេហិ អភិកង្ខិតព្ពង្គេន កដសិសង្ខាតានំ តណ្ហាអវិជ្ជានំ អភិវឌ្ឍនា។ **កដសិយោ ទិដ្ឋី វឌ្ឍេន្តី**តិ តា បន កដសិយោ នានប្បការទិដ្ឋី វឌ្ឍេន្តិ។ វត្ថុកាមេសុ អស្សាទានុបស្សិនោ ហិ តេ បជហិតុំ អសក្កោន្តស្ស តណ្ហាអវិជ្ជាសហការីការណំ លភិត្វា “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិនា (ធ. ស. ១២២១; វិភ. ៩៣៨) នត្ថិកទិដ្ឋី អកិរិយទិដ្ឋី អហេតុកទិដ្ឋិញ្ច គណ្ហាបេន្តិ, អត្តបរិតាបនំ អនុយុត្តស្ស បន អវិជ្ជាតណ្ហាសហការីការណំ លភិត្វា “សីលេន សុទ្ធិ វតេន សុទ្ធី”តិអាទិនា អត្តសុទ្ធិអភិលាសេន សីលព្ពតបរាមាសទិដ្ឋី គណ្ហាបេន្តិ។ សក្កាយទិដ្ឋិយា បន តេសំ បច្ចយភាវោ បាកដោយេវ។ ឯវំ អន្តទ្វយូបនិស្សយេន តណ្ហាអវិជ្ជានំ ទិដ្ឋិវឌ្ឍកតា វេទិតព្ពា។ កេចិ បន “កដសីតិ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ អធិវចន”ន្តិ វទន្តិ។ តេសំ យទគ្គេន តតោ អន្តទ្វយតោ សំសារសុទ្ធិ ន ហោតិ, តទគ្គេន តេ ឧបាទានក្ខន្ធេ អភិវឌ្ឍេតីតិ អធិប្បាយោ។ អបរេ បន “កដសិវឌ្ឍនា”តិ បទស្ស “អបរាបរំ ជរាមរណេហិ សិវថិកវឌ្ឍនា”តិ អត្ថំ វទន្តិ។ តេហិបិ អន្តទ្វយស្ស សំសារសុទ្ធិហេតុភាវាភាវោយេវ វុត្តោ, កដសិយា បន ទិដ្ឋិវឌ្ឍនការណភាវោ វត្តព្ពោ។

ឯតេ តេ ឧភោ អន្តេ អនភិញ្ញាយាតិ តេ ឯតេ យថាវុត្តេ ឧភោបិ អន្តេ អជានិត្វា “ឥមេ អន្តា តេ ច ឯវំគហិតា ឯវំអនុដ្ឋិតា ឯវំគតិកា ឯវំអភិសម្បរាយា”តិ ឯវំ អជាននហេតុ អជាននការណា។ “បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា”តិអាទីសុ (បុ. ប. ២០៨; អ. និ. ៩.៤៣) វិយស្ស ហេតុអត្ថតា ទដ្ឋព្ពា។ **ឱលីយន្តិ ឯកេ**តិ ឯកេ កាមសុខានុយោគវសេន សង្កោចំ អាបជ្ជន្តិ។ **អតិធាវន្តិ ឯកេ**តិ ឯកេ អត្តកិលមថានុយោគវសេន អតិក្កមន្តិ។ កាមសុខមនុយុត្តា ហិ វីរិយស្ស អករណតោ កោសជ្ជវសេន សម្មាបដិបត្តិតោ សង្កោចមាបន្នតា ឱលីយន្តិ នាម, អត្តបរិតាបនមនុយុត្តា បន កោសជ្ជំ បហាយ អនុបាយេន វីរិយារម្ភំ ករោន្តា សម្មាបដិបត្តិយា អតិក្កមនតោ អតិធាវន្តិ នាម, តទុភយំ បន តត្ថ អាទីនវាទស្សនតោ។ តេន វុត្តំ – “ឧភោ អន្តេ អនភិញ្ញាយ ឱលីយន្តិ ឯកេ អតិធាវន្តិ ឯកេ”តិ។ តត្ថ តណ្ហាភិនន្ទនវសេន ឱលីយន្តិ, ទិដ្ឋាភិនន្ទនវសេន អតិធាវន្តីតិ វេទិតព្ពំ។

អថ វា សស្សតាភិនិវេសវសេន ឱលីយន្តិ ឯកេ, ឧច្ឆេទាភិនិវេសវសេន អតិធាវន្តិ ឯកេ។ គោសីលាទិវសេន ហិ អត្តបរិតាបនមនុយុត្តា ឯកច្ចេ “ឥមិនាហំ សីលេន វា វតេន វា តបេន វា ព្រហ្មចរិយេន វា ទេវោ វា ភវិស្សាមិ ទេវញ្ញតរោ វា, តត្ថ និច្ចោ ធុវោ សស្សតោ អវិបរិណាមធម្មោ សស្សតិសមំ តថេវ ឋស្សាមី”តិ សស្សតទស្សនំ អភិនិវិសន្តា សំសារេ ឱលីយន្តិ នាម, កាមសុខមនុយុត្តា បន ឯកច្ចេ យំកិញ្ចិ កត្វា ឥន្ទ្រិយានិ សន្តប្បេតុកាមា លោកាយតិកា វិយ តទនុគុណំ ឧច្ឆេទទស្សនំ អភិនិវិសន្តា អនុបាយេន វដ្ដុបច្ឆេទស្ស បរិយេសនតោ អតិធាវន្តិ នាម។ ឯវំ សស្សតុច្ឆេទវសេនបិ ឱលីយនាតិធាវនានិ វេទិតព្ពានិ។

យេ ច ខោ តេ អភិញ្ញាយាតិ យេ ច ខោ បន អរិយបុគ្គលា តេ យថាវុត្តេ ឧភោ អន្តេ “ឥមេ អន្តា ឯវំគហិតា ឯវំអនុដ្ឋិតា ឯវំគតិកា ឯវំអភិសម្បរាយា”តិ អភិវិសិដ្ឋេន ញាណេន វិបស្សនាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ ជានិត្វា មជ្ឈិមបដិបទំ សម្មាបដិបន្នា, តាយ សម្មាបដិបត្តិយា។ **តត្រ ច នាហេសុ**ន្តិ តត្រ តស្មឹ អន្តទ្វយេ បតិតា ន អហេសុំ, តំ អន្តទ្វយំ បជហឹសូតិ អត្ថោ។ **តេន ច នាមញ្ញឹសូ**តិ តេន អន្តទ្វយបហានេន “មម ឥទំ អន្តទ្វយបហានំ, អហំ អន្តទ្វយំ បហាសឹ, ឥមិនា អន្តទ្វយបហានេន សេយ្យោ”តិអាទិនា តណ្ហាទិដ្ឋិមានមញ្ញនាវសេន ន អមញ្ញឹសុ សព្ពមញ្ញនានំ សម្មទេវ បហីនត្តា។ ឯត្ថ ច អគ្គផលេ ឋិតេ អរិយបុគ្គលេ សន្ធាយ “តត្រ ច នាហេសុំ, តេន ច នាមញ្ញឹសូ”តិ អតីតកាលវសេន អយំ ទេសនា បវត្តា, មគ្គក្ខណេ បន អធិប្បេតេ វត្តមានកាលវសេនេវ វត្តព្ពំ សិយា។ **វដ្ដំ តេសំ នត្ថិ បញ្ញាបនាយា**តិ យេ ឯវំ បហីនសព្ពមញ្ញនា ឧត្តមបុរិសា, តេសំ អនុបាទាបរិនិព្ពុតានំ កម្មវិបាកកិលេសវសេន តិវិធម្បិ វដ្ដំ នត្ថិ បញ្ញាបនាយ, វត្តមានក្ខន្ធភេទតោ ឧទ្ធំ អនុបាទានោ វិយ ជាតវេទោ អបញ្ញត្តិកភាវមេវ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។

អដ្ឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ឧបាតិធាវន្តិសុត្តវណ្ណនា

៥៩. នវមេ **រត្តន្ធការតិមិសាយ**ន្តិ រត្តិយំ អន្ធការេ មហាតិមិសាយំ។ រត្តិបិ ហិ អន្ធការវិរហិតា ហោតិ, យាវ បុណ្ណមាយ រត្តិ ជុណ្ហោភាសិតា។ អន្ធការោបិ “តិមិសា”តិ ន វត្តព្ពោ ហោតិ អព្ភមហិកាទិឧបក្កិលេសវិរហិតេ ទេវេ។ មហន្ធការោ ហិ “តិមិសា”តិ វុច្ចតិ។ អយំ បន អមាវសី រត្តិ ទេវោ ច មេឃបដលសញ្ឆន្នោ។ តេន វុត្តំ – “រត្តន្ធការតិមិសាយន្តិ រត្តិយា អន្ធការេ មហាតិមិសាយ”ន្តិ។ **អព្ភោកាសេ**តិ អប្បដិច្ឆន្នេ ឱកាសេ វិហារង្គណេ។ **តេលប្បទីបេសុ ឈាយមានេសូ**តិ តេលបជ្ជោតេសុ ជលមានេសុ។

ននុ ច ភគវតោ ព្យាមប្បភា បកតិយា ព្យាមមត្តប្បទេសំ អភិព្យាបេត្វា ចន្ទិមសូរិយាលោកំ អភិភវិត្វា ឃនពហលំ ពុទ្ធាលោកំ វិស្សជ្ជេន្តី អន្ធការំ វិធមិត្វា តិដ្ឋតិ, កាយប្បភាបិ នីលបីតាទិវសេន ឆព្ពណ្ណឃនពុទ្ធរស្មិយោ វិស្សជ្ជេត្វា បកតិយាវ សមន្តតោ អសីតិហត្ថប្បទេសំ ឱភាសេន្តី តិដ្ឋតិ, ឯវំ ពុទ្ធាលោកេនេវ ឯកោភាសភូតេ ភគវតោ និសិន្នោកាសេ បទីបករណេ កិច្ចំ នត្ថីតិ? សច្ចំ នត្ថិ, តថាបិ បុញ្ញត្ថិកា ឧបាសកា ភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច បូជាករណត្ថំ ទេវសិកំ តេលប្បទីបំ ឧបដ្ឋបេន្តិ។ តថា ហិ វុត្តំ – សាមញ្ញផលេបិ “ឯតេ មណ្ឌលមាលេ ទីបា ឈាយន្តី”តិ (ទី. និ. ១.១៥៩)។ “វត្តន្ធការតិមិសាយ”ន្តិ ឥទម្បិ តស្សា រត្តិយា សភាវកិត្តនត្ថំ វុត្តំ, ន បន ភគវតោ និសិន្នោកាសស្ស អន្ធការភាវតោ។ បូជាករណត្ថមេវ ហិ តទាបិ ឧបាសកេហិ បទីបា ការិតា។

តស្មិញ្ហិ ទិវសេ សាវត្ថិវាសិនោ ពហូ ឧបាសកា បាតោវ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា វិហារំ គន្ត្វា ឧបោសថង្គានិ សមាទិយិត្វា ពុទ្ធប្បមុខំ ភិក្ខុសង្ឃំ និមន្តេត្វា នគរំ បវិសិត្វា មហាទានានិ បវត្តេត្វា ភគវន្តំ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច អនុគន្ត្វា និវត្តិត្វា អត្តនោ អត្តនោ គេហានិ គន្ត្វា សយម្បិ បរិភុញ្ជិត្វា សុទ្ធវត្ថនិវត្ថា សុទ្ធុត្តរាសង្គា គន្ធមាលាទិហត្ថា វិហារំ គន្ត្វា ភគវន្តំ បូជេត្វា កេចិ មនោភាវនីយេ ភិក្ខូ បយិរុបាសន្តា កេចិ យោនិសោមនសិករោន្តា ទិវសភាគំ វីតិនាមេសុំ។ តេ សាយន្ហសមយេ ភគវតោ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា សត្ថរិ ធម្មសភាមណ្ឌបតោ បដ្ឋាយ គន្ធកុដិសមីបេ អជ្ឈោកាសេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នេ, ភិក្ខុសង្ឃេ ច ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បយិរុបាសន្តេ ឧបោសថវិសោធនត្ថញ្ចេវ យោនិសោមនសិការបរិព្រូហនត្ថញ្ច នគរំ អគន្ត្វា វិហារេយេវ វសិតុកាមា ឱហីយិសុ។ អថ តេ ភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច បូជាករណត្ថំ ពហូ តេលប្បទីបេ អារោបេត្វា សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច អញ្ជលិំ កត្វា ភិក្ខូនំ បរិយន្តេ និសិន្នា កថំ សមុដ្ឋាបេសុំ, “ភន្តេ, ឥមេ តិត្ថិយា នានាវិធានិ ទិដ្ឋិគតានិ អភិនិវិស្ស វោហរន្តិ, តថា វោហរន្តា ច កទាចិ សស្សតំ, កទាចិ អសស្សតំ, ឧច្ឆេទាទីសុ អញ្ញតរន្តិ ឯកស្មិំយេវ អដ្ឋត្វា នវនវានិ ទិដ្ឋិគតានិ ‘ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ’ន្តិ បគ្គយ្ហ តិដ្ឋន្តិ ឧម្មត្តកសទិសា, តេសំ តថា អភិនិវិដ្ឋានំ កា គតិ, កោ អភិសម្បរាយោ”តិ។ តេន ច សមយេន ពហូ បដង្គបាណកា បតន្តា បតន្តា តេសុ តេលប្បទីបេសុ និបតន្តិ។ តេន វុត្តំ – “**តេន ខោ បន សមយេន សម្ពហុលា អធិបាតកា**”តិអាទិ។

តត្ថ **អធិបាតកា**តិ បដង្គបាណកា, យេ “សលភា”តិបិ វុច្ចន្តិ។ តេ ហិ ទីបសិខំ អធិបតនតោ “អធិបាតកា”តិ អធិប្បេតា។ **អាបាតបរិបាត**ន្តិ អាបាតំ បរិបាតំ, អាបតិត្វា អាបតិត្វា បរិបតិត្វា បរិបតិត្វា, អភិមុខបាតញ្ចេវ បរិព្ភមិត្វា បាតញ្ច កត្វាតិ អត្ថោ។ “អាបាថេ បរិបាត”ន្តិ កេចិ បឋន្តិ, អាបាថេ បទីបស្ស អត្តនោ អាបាថគមនេ សតិ បរិបតិត្វា បរិបតិត្វាតិ អត្ថោ។ **អនយ**ន្តិ អវឌ្ឍិំ ទុក្ខំ។ **ព្យសន**ន្តិ វិនាសំ។ បុរិមបទេន ហិ មរណមត្តំ ទុក្ខំ, បច្ឆិមបទេន មរណំ តេសំ ទីបេតិ។ តត្ថ កេចិ បាណកា សហ បតនេនេវ មរិំសុ, កេចិ មរណមត្តំ ទុក្ខំ អាបជ្ជិំសុ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អធិបាតកបាណកានំ អត្តហិតំ អជានន្តានំ អត្តុបក្កមវសេន និរត្ថកព្យសនាបត្តិំ វិទិត្វា តេសំ វិយ ទិដ្ឋិគតិកានំ ទិដ្ឋាភិនិវេសេន អនយព្យសនាបត្តិទីបកំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **ឧបាតិធាវន្តិ ន សារមេន្តី**តិ សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិអាទិភេទំ សារំ ន ឯន្តិ, ចតុសច្ចាភិសមយវសេន ន អធិគច្ឆន្តិ។ តស្មិំ បន សឧបាយេ សារេ តិដ្ឋន្តេយេវ វិមុត្តាភិលាសាយ តំ ឧបេន្តា វិយ ហុត្វាបិ ទិដ្ឋិវិបល្លាសេន អតិធាវន្តិ អតិក្កមិត្វា គច្ឆន្តិ, បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេ “និច្ចំ សុភំ សុខំ អត្តា”តិ អភិនិវិសិត្វា គណ្ហន្តាតិ អត្ថោ។ **នវំ នវំ ពន្ធនំ ព្រូហយន្តី**តិ តថា គណ្ហន្តា ច តណ្ហាទិដ្ឋិសង្ខាតំ នវំ នវំ ពន្ធនំ ព្រូហយន្តិ វឌ្ឍយន្តិ។ **បតន្តិ បជ្ជោតមិវាធិបាតកា, ទិដ្ឋេ សុតេ ឥតិហេកេ និវិដ្ឋា**តិ ឯវំ តណ្ហាទិដ្ឋិពន្ធនេហិ ពទ្ធត្តា ឯកេ សមណព្រាហ្មណា ទិដ្ឋេ អត្តនា ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទិដ្ឋិទស្សនេនេវ វា ទិដ្ឋេ អនុស្សវូបលទ្ធមត្តេនេវ ច សុតេ “ឥតិហ ឯកន្តតោ ឯវមេត”ន្តិ និវិដ្ឋា ទិដ្ឋាភិនិវេសេន “សស្សត”ន្តិអាទិនា អភិនិវិដ្ឋា, ឯកន្តហិតំ វា និស្សរណំ អជានន្តា រាគាទីហិ ឯកាទសហិ អគ្គីហិ អាទិត្តំ ភវត្តយសង្ខាតំ អង្គារកាសុំយេវ ឥមេ វិយ អធិបាតកា ឥមំ បជ្ជោតំ បតន្តិ, ន តតោ សីសំ ឧក្ខិបិតុំ សក្កោន្តីតិ អត្ថោ។

នវមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ឧប្បជ្ជន្តិសុត្តវណ្ណនា

៦០. ទសមេ **យាវកីវ**ន្តិ យត្តកំ កាលំ។ **យតោ**តិ យទា, យតោ បដ្ឋាយ, យស្មិំ កាលេតិ វា អត្ថោ។ **ឯវមេតំ, អានន្ទា**តិ, អានន្ទ, តថាគតេ ឧប្បន្នេ តថាគតស្ស តថាគតសាវកានំយេវ ច លាភសក្ការោ អភិវឌ្ឍតិ,

តិត្ថិយា បន និត្តេជា វិហតប្បភា បហីនលាភសក្ការា ហោន្តីតិ យំ តយា វុត្តំ, ឯតំ ឯវំ, ន ឯតស្ស អញ្ញថាភាវោ។ ចក្កវត្តិនោ ហិ ចក្ករតនស្ស បាតុភាវេន លោកោ ចក្ករតនំ មុញ្ចិត្វា អញ្ញត្ថ បូជាសក្ការសម្មានំ ន បវត្តេតិ, ចក្ករតនមេវ បន សព្ពោ លោកោ សព្ពភាវេហិ សក្ករោតិ គរុំ ករោតិ មានេតិ បូជេតិ។ ឥតិ វដ្ដានុសារិបុញ្ញមត្តនិស្សន្ទស្សបិ តាវ មហន្តោ អានុភាវោ, កិមង្គំ បន វិវដ្ដានុសារិបុញ្ញផលូបត្ថម្ភស្ស អនន្តាបរិមេយ្យគុណគណាធារស្ស ពុទ្ធរតនស្ស ធម្មរតនស្ស សង្ឃរតនស្ស ចាតិ ទស្សេតិ។

ភគវា ហិ សម្មាសម្ពោធឹ បត្វា បវត្តវរធម្មចក្កោ អនុក្កមេន លោកេ ឯកសដ្ឋិយា អរហន្តេសុ ជាតេសុ សដ្ឋិ អរហន្តេ ជនបទចារិកាយ វិស្សជ្ជេត្វា ឧរុវេលំ បត្វា ឧរុវេលកស្សបប្បមុខេ សហស្សជដិលេ អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេត្វា តេហិ បរិវុតោ លដ្ឋិវនុយ្យានេ និសីទិត្វា ពិម្ពិសារប្បមុខានំ អង្គមគធវាសីនំ ទ្វាទស នហុតានិ សាសនេ ឱតារេត្វា យទា រាជគហេ វិហាសិ, តតោ បដ្ឋាយ ភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច យថា យថា ឧបរូបរិ ឧឡារលាភសក្ការោ អភិវឌ្ឍតិ, តថា តថា សព្ពតិត្ថិយានំ លាភសក្ការោ បរិហាយិ ឯវ។

អថេកទិវសំ អាយស្មា អានន្ទោ ទិវាដ្ឋានេ និសិន្នោ ភគវតោ ច អរិយសង្ឃស្ស ច សម្មាបដិបត្តឹ បច្ចវេក្ខិត្វា បីតិសោមនស្សជាតោ “កថំ នុ ខោ តិត្ថិយាន”ន្តិ តេសំ បដិបត្តឹ អាវជ្ជេសិ។ អថស្ស នេសំ សព្ពថាបិ ទុប្បដិបត្តិយេវ ឧបដ្ឋាសិ។ សោ “ឯវំមហានុភាវេ នាម បុញ្ញូបនិស្សយស្ស ធម្មានុធម្មប្បដិបត្តិយា ច ឧក្កំសបារមិប្បត្តេ ភគវតិ, អរិយសង្ឃេ ច ធរន្តេ កថំ ឥមេ អញ្ញតិត្ថិយា ឯវំ ទុប្បដិបន្នា អកតបុញ្ញា វរាកា លាភិនោ សក្កតា ភវិស្សន្តី”តិ តិត្ថិយានំ លាភសក្ការហានី និស្សាយ ការុញ្ញំ ឧប្បាទេត្វា អថ អត្តនោ បរិវិតក្កំ “យាវកីវញ្ច, ភន្តេ”តិអាទិនា ភគវតោ អារោចេសិ។ ភគវា ច តំ, “អានន្ទ, តយា មិច្ឆា បរិវិតក្កិត”ន្តិ អវត្វា សុវណ្ណាលិង្គសទិសំ គីវំ ឧន្នាមេត្វា សុបុប្ផិតសតបត្តសស្សិរិកំ មហាមុខំ អភិប្បសន្នគរំ កត្វា “ឯវមេតំ, អានន្ទា”តិ សម្បហំសិត្វា “យាវកីវញ្ចា”តិអាទិនា តស្ស វចនំ បច្ចនុមោទិ។ តេន វុត្តំ – **“អថ ខោ អាយស្មា អានន្ទោ…បេ… ភិក្ខុសង្ឃោ ចា”**តិ។ អថ ភគវា តស្សំ អដ្ឋុប្បត្តិយំ អតីតេបិ មយិ អនុប្បន្នេ ឯកច្ចេ នីចជនា សម្មានំ លភិត្វា មម ឧប្បាទតោ បដ្ឋាយ ហតលាភសក្ការា អហេសុន្តិ **ពាវេរុជាតកំ** (ជា. ១.៤.១៥៣ អាទយោ) កថេសិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ទិដ្ឋិគតិកានំ តាវ សក្ការសម្មានោ យាវ ន សម្មាសម្ពុទ្ធា លោកេ ឧប្បជ្ជន្តិ, តេសំ បន ឧប្បាទតោ បដ្ឋាយ តេ ហតលាភសក្ការា និប្បភា និត្តេជាវ ហោន្តិ, ទុប្បដិបត្តិយា ទុក្ខតោ ច ន មុច្ចន្តីតិ ឯតមត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទត្ថទីបនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **ឱភាសតិ តាវ សោ កិមី**តិ សោ ខជ្ជូបនកកិមិ តាវទេវ ឱភាសតិ ជោតតិ ទិព្ពតិ។ **យាវ ន ឧន្នមតេ បភង្ករោ**តិ គីសុបិ មហាទីបេសុ ឯកក្ខណេ អាលោកករណេន “បភង្ករោ”តិ លទ្ធនាមោ សូរិយោ យាវ ន ឧគ្គមតិ ន ឧទេតិ។ អនុគ្គតេ ហិ សូរិយេ លទ្ធោកាសា ខជ្ជូបនកា វិបរិវត្តមានាបិ កណ្ដកផលសទិសា តមសិ វិជ្ជោតន្តិ។ **ស វេរោចនម្ហិ ឧគ្គតេ, ហតប្បភោ ហោតិ ន ចាបិ ភាសតី**តិ សមន្តតោ អន្ធការំ វិធមិត្វា កិរណសហស្សេន វិរោចនសភាវតាយ វេរោចននាមកេ អាទិច្ចេ ឧដ្ឋិតេ សោ ខជ្ជូបនកោ ហតប្បភោ និត្តេជោ កាឡកោ ហោតិ, រត្តន្ធការេ វិយ ន ភាសតិ ន ទិព្ពតិ។

ឯវំ ឱភាសិតមេវ តក្កិកានន្តិ យថា តេន ខជ្ជូបនកេន សូរិយុគ្គមនតោ បុរេយេវ ឱភាសិតំ ហោតិ, ឯវំ តក្កេត្វា វិតក្កេត្វា បរិកប្បនមត្តេន ទិដ្ឋីនំ គហណតោ “តក្កិកា”តិ លទ្ធនាមេហិ តិត្ថិយេហិ ឱភាសិតំ អត្តនោ សមយតេជេន ទីបេត្វា អធិដ្ឋិតំ តាវ, **យាវ សម្មាសម្ពុទ្ធា លោកេ នុប្បជ្ជន្តិ។ ន តក្កិកា សុជ្ឈន្តិ ន ចាបិ សាវកា**តិ យទា បន សម្មាសម្ពុទ្ធា លោកេ ឧប្បជ្ជន្តិ, តទា ទិដ្ឋិគតិកា ន សុជ្ឈន្តិ ន សោភន្តិ, ន ចាបិ តេសំ សាវកា សោភន្តិ, អញ្ញទត្ថុ វិហតសោភា រត្តិខិត្តា វិយ សរា ន បញ្ញាយន្តេវ។ អថ វា យាវ សម្មាសម្ពុទ្ធា លោកេ នុប្បជ្ជន្តិ, តាវទេវ តក្កិកានំ ឱភាសិតំ អត្តនោ សមយេន ជោតនំ ពាលលាបនំ, ន តតោ បរំ។ កស្មា? យស្មា ន តក្កិកា សុជ្ឈន្តិ, ន ចាបិ សាវកា។ តេ ហិ ទុរក្ខាតធម្មវិនយា សម្មាបដិបត្តិរហិតា ន សំសារតោ សុជ្ឈន្តិ អនិយ្យានិកសាសនត្តា។ តេនាហ **“ទុទ្ទិដ្ឋី ន ទុក្ខា បមុច្ចរេ”**តិ។ តក្កិកា ហិ អយាថាវលទ្ធិកតាយ ទុទ្ទិដ្ឋិនោ មិច្ឆាភិនិវិដ្ឋទិដ្ឋិកា វិបរីតទស្សនា តំ ទិដ្ឋឹ អនិស្សជ្ជិត្វា សំសារទុក្ខតោ ន កទាចិបិ មុច្ចន្តីតិ។

ទសមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច ជច្ចន្ធវគ្គវណ្ណនា។

៧. ចូឡវគ្គោ

១. បឋមលកុណ្ឌកភទ្ទិយសុត្តវណ្ណនា

៦១. ចូឡវគ្គស្ស បឋមេ **លកុណ្ឌកភទ្ទិយ**ន្តិ ឯត្ថ **ភទ្ទិយោ**តិ តស្ស អាយស្មតោ នាមំ, កាយស្ស បន រស្សត្តា “លកុណ្ឌកភទ្ទិយោ”តិ នំ សញ្ជានន្តិ។ សោ កិរ សាវត្ថិវាសី កុលបុត្តោ មហទ្ធនោ មហាភោគោ រូបេន អបាសាទិកោ ទុព្ពណ្ណោ ទុទ្ទសិកោ ឱកោដិមកោ។ សោ ឯកទិវសំ សត្ថុ ជេតវនេ វិហរន្តេ ឧបាសកេហិ សទ្ធឹ វិហារំ គន្ត្វា ធម្មទេសនំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិត្វា លទ្ធូបសម្បទោ សត្ថុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ សោតាបត្តិផលំ បាបុណិ។ តទា សេក្ខា ភិក្ខូ យេភុយ្យេន អាយស្មន្តំ សារិបុត្តំ ឧបសង្កមិត្វា ឧបរិមគ្គត្ថាយ កម្មដ្ឋានំ យាចន្តិ, ធម្មទេសនំ យាចន្តិ, បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ។ សោ តេសំ អធិប្បាយំ បូរេន្តោ កម្មដ្ឋានំ អាចិក្ខតិ, ធម្មំ ទេសេតិ, បញ្ហំ វិស្សជ្ជេតិ។ តេ ឃដេន្តា វាយមន្តា អប្បេកច្ចេ សកទាគាមិផលំ, អប្បេកច្ចេ អនាគាមិផលំ, អប្បេកច្ចេ អរហត្តំ, អប្បេកច្ចេ តិស្សោ វិជ្ជា, អប្បេកច្ចេ ឆឡភិញ្ញា, អប្បេកច្ចេ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា អធិគច្ឆន្តិ។ តេ ទិស្វា លកុណ្ឌកភទ្ទិយោបិ សេខោ សមានោ កាលំ ញត្វា អត្តនោ ចិត្តកល្លតញ្ច សល្លេខញ្ច បច្ចវេក្ខិត្វា ធម្មសេនាបតឹ ឧបសង្កមិត្វា កតបដិសន្ថារោ សម្មោទមានោ ធម្មទេសនំ យាចិ។ សោបិស្ស អជ្ឈាសយស្ស អនុរូបំ កថំ កថេសិ។ តេន វុត្តំ – **“តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា សារិបុត្តោ អាយស្មន្តំ លកុណ្ឌកភទ្ទិយំ អនេកបរិយាយេន ធម្មិយា កថាយ សន្ទស្សេតី**”តិអាទិ។

តត្ថ **អនេកបរិយាយេនា**តិ “ឥតិបិ បញ្ចក្ខន្ធា អនិច្ចា, ឥតិបិ ទុក្ខា, ឥតិបិ អនត្តា”តិ ឯវំ អនេកេហិ ការណេហិ។ **ធម្មិយា កថាយា**តិ បញ្ចន្នំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ ឧទយព្ពយាទិបកាសនិយា ធម្មិយា កថាយ។ **សន្ទស្សេតី**តិ តានិយេវ អនិច្ចាទិលក្ខណានិ ឧទយព្ពយាទិកេ ច សម្មា ទស្សេតិ, ហត្ថេន គហេត្វា វិយ បច្ចក្ខតោ ទស្សេតិ។ **សមាទបេតី**តិ តត្ថ លក្ខណារម្មណិកំ វិបស្សនំ សម្មា អាទបេតិ, យថា វីថិបដិបន្នា ហុត្វា បវត្តតិ, ឯវំ គណ្ហាបេតិ។ **សមុត្តេជេតី**តិ វិបស្សនាយ អារទ្ធាយ សង្ខារានំ ឧទយព្ពយាទីសុ ឧបដ្ឋហន្តេសុ យថាកាលំ បគ្គហនិគ្គហសមុបេក្ខណេហិ ពោជ្ឈង្គានំ អនុបវត្តនេន ភាវនំ មជ្ឈិមំ វីថឹ ឱតារេត្វា យថា វិបស្សនាញាណំ សូរំ បសន្នំ ហុត្វា វហតិ, ឯវំ ឥន្ទ្រិយានំ វិសទភាវករណេន វិបស្សនាចិត្តំ សម្មា ឧត្តេជេតិ, វិសទាបនវសេន វោទបេតិ។ **សម្បហំសេតី**តិ តថា បវត្តិយមានាយ វិបស្សនាយ សមប្បវត្តភាវនាវសេន ចេវ ឧបរិលទ្ធព្ពភាវនាពលេន ច ចិត្តំ សម្មា បហំសេតិ, លទ្ធស្សាទវសេន វា សុដ្ឋុ តោសេតិ។ **អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចី**តិ យថា យថា ធម្មសេនាបតិ ធម្មំ ទេសេតិ, តថា តថា តថលក្ខណំ វិបស្សន្តស្ស ថេរស្ស ច ទេសនានុភាវេន, អត្តនោ ច ឧបនិស្សយសម្បត្តិយា ញាណស្ស បរិបាកំ គតត្តា ទេសនានុសារេន ញាណេ អនុបវត្តន្តេ កាមាសវាទីសុ កញ្ចិ អាសវំ អគ្គហេត្វា មគ្គបដិបាដិយា អនវសេសតោ ចិត្តំ វិមុច្ចិ, អរហត្តផលំ សច្ឆាកាសីតិ អត្ថោ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អាយស្មតោ លកុណ្ឌកភទ្ទិយស្ស អញ្ញារាធនសង្ខាតំ អត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទត្ថទីបនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **ឧទ្ធ**ន្តិ រូបធាតុយា អរូបធាតុយា ច។ **អធោ**តិ កាមធាតុយា។ **សព្ពធី**តិ សព្ពស្មិម្បិ សង្ខារគតេ។ **វិប្បមុត្តោ**តិ បុព្ពភាគេ វិក្ខម្ភនវិមុត្តិយា អបរភាគេ សមុច្ឆេទបដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តីហិ សព្ពប្បការេន វិមុត្តោ។ ឯត្ថ ច **ឧទ្ធំ វិប្បមុត្តោ**តិ ឯតេន បញ្ចុទ្ធម្ភាគិយសំយោជនបហានំ ទស្សេតិ។ **អធោ វិប្បមុត្តោ**តិ ឯតេន បញ្ចោរម្ភាគិយសំយោជនបហានំ។ **សព្ពធិ វិប្បមុត្តោ**តិ ឯតេន អវសិដ្ឋសព្ពាកុសលបហានំ ទស្សេតិ។ អថ វា **ឧទ្ធ**ន្តិ អនាគតកាលគ្គហណំ។ **អធោ**តិ អតីតកាលគ្គហណំ។ ឧភយគ្គហណេនេវ តទុភយបដិសំយុត្តត្តា បច្ចុប្បន្នោ អទ្ធា គហិតោ ហោតិ, តត្ថ អនាគតកាលគ្គហណេន អនាគតក្ខន្ធាយតនធាតុយោ គហិតា។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សព្ពធី**តិ កាមភវាទិកេ សព្ពស្មឹ ភវេ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – អនាគតោ អតីតោ បច្ចុប្បន្នោតិ ឯវំ តិយទ្ធសង្គហិតេ សព្ពស្មឹ ភវេ វិប្បមុត្តោតិ។

អយំហមស្មីតិ អនានុបស្សីតិ យោ ឯវំ វិប្បមុត្តោ, សោ រូបវេទនាទីសុ “អយំ នាម ធម្មោ អហមស្មី”តិ ទិដ្ឋិមានមញ្ញនាវសេន ឯវំ នានុបស្សតិ។ តស្ស តថា ទស្សនេ ការណំ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ អថ វា **អយំហមស្មីតិ អនានុបស្សី**តិ ឥទំ យថាវុត្តាយ វិមុត្តិយា អធិគមុបាយទីបនំ។ តិយទ្ធសង្គហិតេ តេភូមកេ សង្ខារេ “ឯតំ មម, ឯសោហមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តា”តិ បវត្តនសភាវាយ មញ្ញនាយ អនធិដ្ឋានំ កត្វា “នេតំ មម, នេសោហមស្មិ, ន មេ សោ អត្តា”តិ ឯវំ ឧប្បជ្ជមានា យា បុព្ពភាគវុដ្ឋានគាមិនី វិបស្សនា, សា វិមុត្តិយា បទដ្ឋានំ។ **ឯវំ វិមុត្តោ ឧទតារិ ឱឃំ, អតិណ្ណបុព្ពំ អបុនព្ភវាយា**តិ ឯវំ ទសហិ សំយោជនេហិ សព្ពាកុសលេហិ ច សព្ពថា វិមុត្តោ អរហា អរិយមគ្គាធិគមនតោ បុព្ពេ សុបិនន្តេបិ អតិណ្ណបុព្ពំ កាមោឃោ ភវោឃោ ទិដ្ឋោឃោ អវិជ្ជោឃោតិ ឥមំ ចតុព្ពិ

ជំ ឱយំ, សំសារមហោឃមេវ វា អបុនព្ភវាយ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានាយ ឧទតារិ ឧត្តិណ្ណោ, ឧត្តរិត្វា បារេ បតិដ្ឋិតោតិ អត្ថោ។

បឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយលកុណ្ឌកភទ្ទិយសុត្តវណ្ណនា

៦២. ទុតិយេ **សេខំ មញ្ញមានោ**តិ “សេខោ អយ”ន្តិ មញ្ញមានោ។ តត្រាយំ វចនត្ថោ – សិក្ខតីតិ សេខោ។ កឹ សិក្ខតិ? អធិសីលំ អធិចិត្តំ អធិបញ្ញញ្ច។ អថ វា សិក្ខនំ សិក្ខា, សា ឯតស្ស សីលន្តិ សេខោ។ សោ ហិ អបរិយោសិតសិក្ខត្តា តទធិមុត្តត្តា ច ឯកន្តេន សិក្ខនសីលោ, ន បរិនិដ្ឋិតសិក្ខោ អសេខោ វិយ តត្ថ បដិប្បស្សទ្ធុស្សុក្កោ, នាបិ វិស្សដ្ឋសិក្ខោ បចុរជនោ វិយ តត្ថ អនធិមុត្តោ។ អថ វា អរិយាយ ជាតិយា តីសុ សិក្ខាសុ ជាតោ, តត្ថ វា ភវោតិ សេខោ។ **ភិយ្យោសោមត្តាយា**តិ បមាណតោ ឧត្តរិ, បមាណំ អតិក្កមិត្វា អធិកតរន្តិ អត្ថោ។ អាយស្មា ហិ លកុណ្ឌកភទ្ទិយោ បឋមសុត្តេ វុត្តេន វិធិនា បឋមោវាទេន យថានិសិន្នោវ អាសវក្ខយប្បត្តោ។ ធម្មសេនាបតិ បន តស្ស តំ អរហត្តប្បត្តិំ អនាវជ្ជនេន អជានិត្វា “សេខោយេវា”តិ មញ្ញមានោ អប្បំ យាចិតោ ពហុំ ទទមានោ ឧឡារបុរិសោ វិយ ភិយ្យោ ភិយ្យោ អនេកបរិយាយេន អាសវក្ខយាយ ធម្មំ កថេតិយេវ។ អាយស្មាបិ លកុណ្ឌកភទ្ទិយោ “កតកិច្ចោ ទានាហំ, កឹ ឥមិនា ឱវាទេនា”តិ អចិន្តេត្វា សទ្ធម្មគារវេន បុព្ពេ វិយ សក្កច្ចំ សុណាតិយេវ។ តំ ទិស្វា ភគវា តន្ទកុដិយំ និសិន្នោយេវ ពុទ្ធានុភាវេន យថា ធម្មសេនាបតិ តស្ស កិលេសក្ខយំ ជានាតិ, តថា កត្វា ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។ តេន វុត្តំ **“តេន ខោ បន សមយេនា”**តិអាទិ។ តត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ អនន្តរសុត្តេ វុត្តមេវ។

គាថាយំ បន **អច្ឆេច្ឆិ វដ្ដ**ន្តិ អនវសេសតោ កិលេសវដ្ដំ សមុច្ឆិន្ទិ, ឆិន្នេ ច កិលេសវដ្ដេ កម្មវដ្ដម្បិ ឆិន្នមេវ។ **ព្យគា និរាស**ន្តិ អាសា វុច្ចតិ តណ្ហា, នត្ថិ ឯត្ថ អាសាតិ និរាសំ, និព្ពានំ។ តំ និរាសំ វិសេសេន អគា អធិគតោតិ ព្យគា, អគ្គមគ្គស្ស អធិគតត្តា បុន អធិគមការណេន វិនា អធិគតោតិ អត្ថោ។ យស្មា តណ្ហា ទុក្ខសមុទយភូតា, តាយ បហីនាយ អប្បហីនោ នាម កិលេសោ នត្ថិ, តស្មាស្ស តណ្ហាបហានំ សវិសេសំ កត្វា ទស្សេន្តោ **“*វិសុក្ខា សរិតា ន សន្ទតី*”**តិ អាហ។ តស្សត្ថោ – ចតុត្ថសូរិយបាតុភាវេន វិយ មហានទិយោ ចតុត្ថមគ្គញាណុប្បាទេន អនវសេសតោ វិសុក្ខា វិសោសិតា តណ្ហាសរិតា នទី ន សន្ទតិ, ឥតោ បដ្ឋាយ ន បវត្តតិ។ តណ្ហា ហិ “សរិតា”តិ វុច្ចតិ។ យថាហ – “សរិតានិ សិនេហិតានិ ច, សោមនស្សានិ ភវន្តិ ជន្តុនោ”តិ (ធ. ប. ៣៤១), “សរិតា វិសត្តិកា”តិ (ធ. ស. ១០៦៥; មហានិ. ៣) ច។ **ឆិន្នំ វដ្ដំ ន វត្តតី**តិ ឯវំ កិលេសវដ្ដសមុច្ឆេទេន ឆិន្នំ វដ្ដំ អនុប្បាទធម្មតំ អវិបាកធម្មតញ្ច អាបាទនេន ឧបច្ឆិន្នំ កម្មវដ្ដំ ន វត្តតិ ន បវត្តតិ។ **ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា**តិ យទេតំ សព្ពសោ កិលេសវដ្ដាភាវតោ កម្មវដ្ដស្ស អប្បវត្តនំ, សោ អាយតឹ វិបាកវដ្ដស្ស ឯកំសេនេវ អនុប្បាទោ ឯវ សកលស្សាបិ សំសារទុក្ខស្ស អន្តោ បរិច្ឆេទោ បរិវដុមភាវោតិ។

ទុតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បឋមសត្តសុត្តវណ្ណនា

៦៣. តតិយេ **កាមេសូ**តិ វត្ថុកាមេសុ។ **អតិវេល**ន្តិ វេលំ អតិក្កមិត្វា។ **សត្តា**តិ អយោនិសោមនសិការពហុលតាយ វិជ្ជមានម្បិ អាទីនវំ អនោលោកេត្វា អស្សាទមេវ សរិត្វា សជ្ជនវសេន សត្តា, អាសត្តា លគ្គាតិ អត្ថោ។ **រត្តា**តិ វត្ថំ វិយ រង្គជាតេន ចិត្តស្ស វិបរិណាមករណេន ឆន្ទរាគេន រត្តា សារត្តា។ **គិទ្ធា**តិ អភិកង្ខនសភាវេន អភិជ្ឈនេន គិទ្ធា គេធំ អាបន្នា។ **គធិតា**តិ រាគមុច្ឆិតា វិយ ទុម្មោចនីយភាវេន តត្ថ បដិពទ្ធា។ **មុច្ឆិតា**តិ កិលេសវសេន វិសញ្ញីភូតា វិយ អនញ្ញកិច្ចា មុច្ឆំ មោហំ អាបន្នា។ **អជ្ឈោបន្នា**តិ អនញ្ញសាធារណេ វិយ កត្វា គិលិត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា ឋិតា។ **សម្មត្តកជាតា**តិ កាមេសុ បាតព្យតំ អាបជ្ជន្តា អប្បសុខវេទនាយ សម្មត្តកា សុដ្ឋុ មត្តកា ជាតា។ “សម្មោទកជាតា”តិបិ បាឋោ, ជាតសម្មោទនា ឧប្បន្នបហំសាតិ អត្ថោ។ សព្ពេហិបិ បទេហិ តេសំ តណ្ហាធិបន្នតំយេវ វទតិ។ ឯត្ថ ច បឋមំ “កាមេសូ”តិ វត្វា បុនបិ “កាមេសូ”តិ វចនំ តេសំ សត្តានំ តទធិមុត្តិទីបនត្ថំ។ តេន សព្ពិរិយាបថេសុ កាមគុណសមង្គិនោ ហុត្វា តទា វិហរិំសូតិ ទស្សេតិ។

តស្មិញ្ហិ សមយេ ឋបេត្វា អរិយសាវកេ សព្ពេ សាវត្ថិវាសិនោ ឧស្សវំ ឃោសេត្វា យថាវិភវំ អាបានភូមឹ សជ្ជេត្វា ភុញ្ជន្តា បិវន្តា អាវិ ចេវ រហោ ច កាមេ បរិភុញ្ជន្តា ឥន្ទ្រិយានិ បរិចារេន្តា កាមេសុ បាតព្យតំ អាបជ្ជឹសុ។ ភិក្ខូ សាវត្ថិយំ បិណ្ឌាយ ចរន្តា តត្ថ តត្ថ គេហេ អារាមុយ្យានាទីសុ ច មនុស្សេ ឧស្សវំ ឃោសេត្វា កាមនិន្នេ តថា

បដិបជ្ជន្តេ ទិស្វា “វិហារំ គន្ត្វា សណ្ហសុខុមំ ធម្មំ លភិស្សាមា”តិ ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេសុំ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ សម្ពហុលា ភិក្ខូ…បេ… កាមេសុ វិហរន្តី**”តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ តេសំ មនុស្សានំ អាបានភូមិរមណីយេសុ មហាបរិឡាហេសុ អនេកានត្ថានុពន្ធេសុ ឃោរាសយ្ហកដុកផលេសុ កាមេសុ អនាទីនវទស្សិតំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា កាមានញ្ចេវ កិលេសានញ្ច អាទីនវវិភាវនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **កាមេសុ សត្តា**តិ វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមេន រត្តា មត្តា សត្តា វិសត្តា លគ្គា លគ្គិតា សំយុត្តា។ **កាមសង្គសត្តា**តិ តាយេវ កាមសត្តិយា វត្ថុកាមេសុ រាគសង្គេន ចេវ ទិដ្ឋិមានទោសអវិជ្ជាសង្គេហិ ច សត្តា អាសត្តា។ **សំយោជនេ វជ្ជមបស្សមានា**តិ កម្មវដ្ដំ វិបាកវដ្ដេន, ភវាទិកេ វា ភវន្តរាទីហិ, សត្តេ វា ទុក្ខេហិ សំយោជនតោ ពន្ធនតោ សំយោជននាមកេ កាមរាគាទិកិលេសជាតេ សំយោជនីយេសុ ធម្មេសុ អស្សាទានុបស្សិតាយ វដ្ដទុក្ខមូលភាវាទិកំ វជ្ជំ ទោសំ អាទីនវំ អបស្សន្តា។ **ន ហិ ជាតុ សំយោជនសង្គសត្តា, ឱឃំ តរេយ្យុំ វិបុលំ មហន្ត**ន្តិ ឯវំ អាទីនវទស្សនាភាវេន សំយោជនសភាវេសុ សង្គេសុ, សំយោជនសង្ខាតេហិ វា សង្គេហិ តេសំ វិសយេសុ តេភូមកធម្មេសុ សត្តា វិបុលវិសយតាយ អនាទិកាលតាយ ច វិបុលំ វិត្ថិណ្ណំ មហន្តញ្ច កាមាទិឱឃំ, សំសារោឃមេវ វា ន កទាចិ តរេយ្យុំ, ឯកំសេនេវ តស្ស ឱឃស្ស បារំ ន គច្ឆេយ្យុន្តិ អត្ថោ។

តតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ទុតិយសត្តសុត្តវណ្ណនា

៦៤. ចតុត្ថេ **អន្ធីកតា**តិ កាមា នាម អនន្ធម្បិ អន្ធំ ករោន្តិ។

យថាហ –

> “លុទ្ធោ អត្ថំ ន ជានាតិ, លុទ្ធោ ធម្មំ ន បស្សតិ;
> អន្ធតមំ តទា ហោតិ, យំ លោភោ សហតេ នរ”ន្តិ។ (ឥតិវុ. ៨៨; មហានិ. ៥; ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២៨) –

តស្មា កាមេន អនន្ធាបិ អន្ធា កតាតិ អន្ធីកតា។ សេសំ អនន្តរសុត្តេ វុត្តនយមេវ។ តត្ថ ហិ មនុស្សានំ បវត្តិ ភិក្ខូហិ ទិស្វា ភគវតោ អារោចិតា, ឥធ ភគវតា សាមំយេវ ទិដ្ឋាតិ អយមេវ វិសេសោ។ សត្ថា សាវត្ថិតោ និក្ខមិត្វា ជេតវនំ គច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ អចិរវតិយំ នទិយំ មច្ឆពន្ធេហិ ឱឌ្ឌិតំ កុមិនំ បរិសិត្វា និក្ខន្តំ អសក្កោន្តេ ពហូ មច្ឆេ បស្សិ, តតោ អបរភាគេ ឯកំ ខីរបកំ វច្ឆំ គោរវំ កត្វា អនុពន្ធិត្វា ថញ្ញបិបាសាយ គីវំ បសារេត្វា មាតុ អន្តរសត្ថិយំ មុខំ ឧបនេន្តំ បស្សិ។ អថ ភគវា វិហារំ បវិសិត្វា បាទេ បក្ខាលេត្វា បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នោ បច្ឆិមំ វត្ថុទ្វយំ បុរិមស្ស ឧបមានភាវេន គហេត្វា ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **កាមន្ធា**តិ វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមេន អន្ធា វិចក្ខុកា កតា។ **ជាលសញ្ឆន្នា**តិ សកត្តភាវបរត្តភាវេសុ អជ្ឈត្តិកពាហិរាយតនេសុ, តន្និស្សិតេសុ ច ធម្មេសុ អតីតាទិវសេន អនេកភេទភិន្នេសុ ហេដ្ឋុបរិយវសេន អបរាបរំ ឧប្បត្តិយា អន្តោគធានំ អនត្ថាវហតោ ច ជាលភូតាយ តណ្ហាយ សុខុមច្ឆិទ្ទេន ជាលេន បរិវុតោ វិយ ឧទករហទោ សញ្ឆន្នា បលិគុណ្ឋិតា អជ្ឈោត្ថដា។ **តណ្ហាឆទនឆាទិតា**តិ តណ្ហាសង្ខាតេន ឆទនេន សេវាលបណកេន វិយ ឧទកំ ឆាទិតា, បដិច្ឆន្នា បិហិតាតិ អត្ថោ។ បទទ្វយេនាបិ កាមច្ឆន្ទនីវរណនិវារិតកុសលចិត្តាចារតំ ទស្សេតិ។

បមត្តពន្ធុនា ពទ្ធាតិ កិលេសមារេន ទេវបុត្តមារេន ច ពទ្ធា។ យទគ្គេន ហិ កិលេសមារេន ពទ្ធា, តទគ្គេន ទេវបុត្តមារេនបិ ពទ្ធា នាម ហោន្តិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “អន្តលិក្ខចរោ បាសោ, យ្វាយំ ចរតិ មានសោ;
> តេន តំ ពាធយិស្សាមិ, ន មេ សមណ មោក្ខសី”តិ។ (សំ. និ. ១.១៥១; មហាវ. ៣៣);

នមុចិ កណ្ហោ បមត្តពន្ធូតិ តីណិ មារស្ស នាមានិ។ ទេវបុត្តមារោបិ ហិ កិលេសមារោ វិយ អនត្ថេន បមត្តេ សត្តេ ពន្ធតីតិ បមត្តពន្ធុ។ “បមត្តា ពន្ធនេ ពទ្ធា”តិបិ បឋន្តិ។ តត្ថ **ពន្ធនេ**តិ កាមគុណពន្ធនេតិ អត្ថោ។ **ពទ្ធាតិ** និយមិតា។ យថា កឹ? **មច្ឆាវ កុមិនាមុខេ** យថា នាម មច្ឆពន្ធកេន ឱឌ្ឌិតស្ស កុមិនស្ស មុខេ

បរិឡ្ហា មច្ឆា តេន ពទ្ធា ហុត្វា មរណមន្វេន្តិ បាបុណន្តិ, ឯវមេវ មារេន ឱឌ្ឌិតេន កាមគុណពន្ធនេន ពទ្ធា ឥមេ សត្តា **ជរាមរណមន្វេន្តិ។ វច្ឆោ ខីរបកោវ មាតរំ** យថា ខីរបាយី តរុណវច្ឆោ អត្តនោ មាតរំ អន្វេតិ អនុគច្ឆតិ, ន អញ្ញំ ឯវំ មារពន្ធនពទ្ធា សត្តា សំសារេ បរិព្ភមន្តា មរណមេវ អន្វេន្តិ អនុគច្ឆន្តិ, ន អជរំ អមរណំ និព្ពានន្តិ អធិប្បាយោ។

ចតុត្ថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អបរលកុណ្ឋកភទ្ទិយសុត្តវណ្ណនា

៦៥. បញ្ចមេ **សម្ពហុលានំ ភិក្ខូនំ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ**តិ អាយស្មា លកុណ្ឋកភទ្ទិយោ ឯកទិវសំ សម្ពហុលេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ គាមន្តរេន បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កតភត្តកិច្ចោ បត្តំ ធោវកំ កត្វា ថវិកាយ បក្ខិបិត្វា អំសេ លគ្គេត្វា ចីវរំ សង្ឃរិត្វា តម្បិ វាមំសេ ឋបេត្វា បាសាទិកេន អភិក្កន្តេន បដិក្កន្តេន អាលោកិតេន វិលោកិតេន សមិញ្ជិតេន បសារិតេន ឱក្ខិត្តចក្ខុ ឥរិយាបថសម្បន្នោ អត្តនោ សតិបញ្ញាវេបុល្លំ បកាសេន្តោ វិយ សតិសម្បជញ្ញំ សូបដ្ឋិតំ កត្វា សមាហិតេន ចិត្តេន បទេ បទំ និក្ខិបន្តោ គច្ឆតិ, គច្ឆន្តោ ច ភិក្ខូនំ បច្ឆតោ បច្ឆតោ គច្ឆតិ តេហិ ភិក្ខូហិ អសំមិស្សោ។ កស្មា? អសំសដ្ឋវិហារិតាយ។ អបិច តស្សាយស្មតោ រូបំ បរិភូតំ បរិភវដ្ឋានីយំ បុថុជ្ជនា ឱហីឡេន្តិ។ ថេរោ តំ ជានិត្វា បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ គច្ឆតិ “មា ឥមេ មំ និស្សាយ អបុញ្ញំ បសវិំសូ”តិ។ ឯវំ តេ ភិក្ខូ ច ថេរោ ច សាវត្ថឹ បត្វា វិហារំ បវិសិត្វា យេន ភគវា តេនុបសង្កមន្តិ។ តេន វុត្តំ – **“តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា លកុណ្ឋកភទ្ទិយោ”**តិអាទិ។

តត្ថ **ទុព្ពណ្ណ**ន្តិ វិរូបំ។ តេនស្ស វណ្ណសម្បត្តិយា សណ្ឋានសម្បត្តិយា ច អភាវំ ទស្សេតិ។ **ទុទ្ទសិក**ន្តិ អបាសាទិកទស្សនំ។ តេនស្ស អនុព្យញ្ជនសម្បត្តិយា អាការសម្បត្តិយា ច អភាវំ ទស្សេតិ។ **ឱកោដិមក**ន្តិ រស្សំ។ ឥមិនា អារោហសម្បត្តិយា អភាវំ ទស្សេតិ។ **យេភុយ្យេន ភិក្ខូនំ បរិភូតរូប**ន្តិ បុថុជ្ជនភិក្ខូហិ ឱហីឡិតរូបំ។ បុថុជ្ជនា ឯកច្ចេ ឆព្ពគ្គិយាទយោ តស្សាយស្មតោ គុណំ អជានន្តា ហត្ថកណ្ណចូឡិកាទីសុ គណ្ហន្តា បរាមសន្តា កីឡន្តា បរិភវន្តិ, ន អរិយា, កល្យាណបុថុជ្ជនា វា។

ភិក្ខូ អាមន្តេសីតិ កស្មា អាមន្តេសិ? ថេរស្ស គុណំ បកាសេតុំ។ ឯវំ កិរ ភគវតោ អហោសិ “ឥមេ ភិក្ខូ មម បុត្តស្ស មហានុភាវតំ ន ជានន្តិ, តេន តំ បរិភវន្តិ, តំ នេសំ ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយ ភវិស្សតិ, ហន្ទាហំ ឥមស្ស គុណេ ភិក្ខូនំ បកាសេត្វា បរិភវតោ នំ មោចេស្សាមី”តិ។

បស្សថ នោតិ បស្សថ នុ។ **ន ច សា សមាបត្តិ សុលភរូបា, យា តេន ភិក្ខុនា អសមាបន្នបុព្ពា**តិ រូបសមាបត្តិ អរូបសមាបត្តិ ព្រហ្មវិហារសមាបត្តិ និរោធសមាបត្តិ ផលសមាបត្តីតិ ឯវំ បភេទា សាវកសាធារណា យា កាចិ សមាបត្តិយោ នាម, តាសុ ឯកាបិ សមាបត្តិ ន សុលភរូបា, ទុល្លភា, នត្ថិយេវ សា តេន លកុណ្ឋកភទ្ទិយេន ភិក្ខុនា អសមាបន្នបុព្ពា។ ឯតេនស្ស យំ វុត្តំ។ **“មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ”**តិ, តត្ថ មហិទ្ធិកតំ បកាសេត្វា ឥទានិ មហានុភាវតំ ទស្សេតុំ **“យស្ស ចត្ថាយ”**តិអាទិមាហ។ តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។ ឯត្ថ ច ភគវា “ឯសោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ”តិអាទិនា, “ភិក្ខវេ, អយំ ភិក្ខុ ន យោ វា សោ វា ទុព្ពណ្ណោ ទុទ្ទសិកោ ឱកោដិមកោតិ ភិក្ខូនំ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អាគច្ឆតីតិ ច ឯត្តកេន ន ឱញ្ញាតព្ពោ, អថ ខោ មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ, យំកិញ្ចិ សាវកេន បត្តព្ពំ, សព្ពំ តំ តេន អនុប្បត្តំ, តស្មា តំ បាសាណច្ឆត្តំ វិយ គរុំ កត្វា ឱលោកេថ, តំ វោ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ភវិស្សតី”តិ ទស្សេតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អាយស្មតោ លកុណ្ឋកភទ្ទិយស្ស មហិទ្ធិកតាមហានុភាវតាទិភេទំ គុណរាសឹ សព្ពាការតោ ជានិត្វា តទត្ថទីបនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **នេលង្គោ**តិ ឯលំ វុច្ចតិ ទោសោ, នាស្ស ឯលន្តិ នេលំ ។ កឹ បន តំ? សុបរិសុទ្ធសីលំ។ តញ្ហិ និទ្ទោសដ្ឋេន ឥធ “នេល”ន្តិ អធិប្បេតំ។ តំ នេលំ បធានភូតំ អង្គំ ឯតស្សាតិ នេលង្គោ។ សោ យំ “រថោ”តិ វុច្ចតិ, តេន សម្ពន្ធោ, តស្មា សុបរិសុទ្ធសីលង្គោតិ អត្ថោ។ អរហត្តផលសីលញ្ហិ ឥធាធិប្បេតំ។ សេតោ បច្ឆាទោ ឯតស្សាតិ **សេតបច្ឆាទោ។ បច្ឆាទោ**តិ រថស្ស ឧបរិ អត្ថរិតព្ពកម្ពលាទិ។ សោ បន សុបរិសុទ្ធធវលភាវេន សេតោ វា ហោតិ រត្តនីលាទីសុ វា អញ្ញតរោ។ ឥធ បន អរហត្តផលវិមុត្តិយា អធិប្បេតត្តា សុបរិសុទ្ធភាវំ ឧបាទាយ “សេតបច្ឆាទោ”តិ វុត្តំ យថា អញ្ញត្រាបិ “រថោ សីលបរិក្ខារោ”តិ។ ឯកោ សតិសង្ខាតោ អរោ ឯតស្សាតិ **ឯការោ។ វត្តតី**តិ បវត្តតិ។ **រថោ**តិ ថេរស្ស អត្តភាវំ សន្ធាយ វទតិ។

អនីឃន្តិ និទ្ទុក្ខំ, ខោភវិរហិតំ យានំ វិយ កិលេសបរិខោភវិរហិតន្តិ អត្ថោ។ **អាយន្ត**ន្តិ សម្ពហុលានំ ភិក្ខូនំ បិន្ឌិតោ បិន្ឌិតោ អាគច្ឆន្តំ។ **ឆិន្នសោត**ន្តិ បច្ឆិន្នសោតំ។ បកតិរថស្ស ហិ សុខបវត្តនត្ថំ អក្ខសីសេសុ នាភិយញ្ច ឧបលិត្តានំ សប្បិតេលាទីនំ សោតោ សវនំ សន្ទនំ ហោតិ, តេន សោ អច្ឆិន្នសោតោ នាម ហោតិ។ អយំ បន ឆត្តឹសតិយា សោតានំ អនវសេសតោ បហីនត្តា ឆិន្នសោតោ នាម ហោតិ, តំ ឆិន្នសោតំ។ នត្ថិ ឯតស្ស ពន្ធនន្តិ **អពន្ធនោ**។ រថូបត្ថរស្ស ហិ អក្ខេន សទ្ធឹ និច្ចលភាវករណត្ថំ ពហូនិ ពន្ធនានិ ហោន្តិ, តេន សោ សពន្ធនោ។ អយំ បន សព្ពសំយោជនពន្ធនានំ អនវសេសតោ បរិក្ខីណត្តា អពន្ធនោ, តំ អពន្ធនំ។ **បស្សា**តិ ភគវា ថេរស្ស គុណេហិ សោមនស្សប្បត្តោ ហុត្វា អត្តានំ វទតិ។

ឥតិ សត្ថា អាយស្មន្តំ លកុណ្ឌកភទ្ទិយំ អរហត្តផលសីសេន សុចក្កំ, អរហត្តផលវិមុត្តិយា សុឧត្តរច្ឆទំ, សូបដ្ឋិតាយ សតិយា ស្វារំ, កិលេសបរិខោភាភាវេន អបរិខោភំ, តណ្ហូបលេបាភាវេន អនុបលេបំ, សំយោជនាទីនំ អភាវេន អពន្ធនំ សុបរិក្ខិត្តំ សុយុត្តំ អាជញ្ញរថំ កត្វា ទស្សេតិ។

បញ្ចមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. តណ្ហាសង្ខយសុត្តវណ្ណនា

៦៦. ឆដ្ឋេ **អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញោ**តិ ឯត្ថ **កោណ្ឌញ្ញោ**តិ តស្សាយស្មតោ គោត្តតោ អាគតនាមំ។ សាវកេសុ បន សព្ពបឋមំ អរិយសច្ចានិ បដិវិជ្ឈីតិ ភគវតា "អញ្ញាសិ វត, ភោ, កោណ្ឌញ្ញោ"តិ (មហាវ. ១៧; សំ. និ. ៥.១០៨១) វុត្តឧទានវសេន ថេរោ សាសនេ "អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញោ"ត្វេវ បញ្ញាយិត្ថ។ **តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តិ**ន្តិ តណ្ហា សង្ខីយតិ បហីយតិ ឯត្ថាតិ តណ្ហាសង្ខយោ, និព្ពានំ។ តស្មិំ តណ្ហាសង្ខយេ វិមុត្តិ។ តណ្ហា វា សង្ខីយតិ បហីយតិ ឯតេនាតិ តណ្ហាសង្ខយោ, អរិយមគ្គោ។ តស្ស ផលភូតា, បរិយោសានភូតា វា វិមុត្តីតិ តណ្ហាសង្ខយវិមុត្តិ , និប្បរិយាយេន អរហត្តផលសមាបត្តិ។ តំ បច្ចវេក្ខមានោ និសិន្នោ ហោតិ។ អយញ្ហិ អាយស្មា ពហុលំ ផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជតិ, តស្មា ឥធាបិ ឯវមកាសិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរស្ស អគ្គផលបច្ចវេក្ខណំ វិទិត្វា តទត្ថទីបនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **យស្ស មូលំ ឆមា នត្ថី**តិ យស្ស អរិយបុគ្គលស្ស អត្តភាវរុក្ខមូលភូតា អវិជ្ជា, តស្សាវ បតិដ្ឋា ហេតុភូតា អាសវនីវរណអយោនិសោមនសិការសង្ខាតា ឆមា បថវី ច នត្ថិ អគ្គមគ្គេន សមុគ្ឃាតិតត្តា។ **បណ្ណា នត្ថិ កុតោ លតា**តិ នត្ថិ លតា កុតោ បណ្ណាតិ បទសម្ពន្ធោ។ មានាតិមានាទិបភេទា សាខាបសាខាទិសង្ខាតា លតាបិ នត្ថិ, កុតោ ឯវ មទប្បមាទមាយាសាឋេយ្យាទិបណ្ណានីតិ អត្ថោ។ អថ វា **បណ្ណា នត្ថិ កុតោ លតា**តិ រុក្ខង្កុរស្ស វឌ្ឍមានស្ស បឋមំ បណ្ណានិ និព្ពត្តន្តិ។ បច្ឆា សាខាបសាខាសង្ខាតា លតាតិ កត្វា វុត្តំ។ តត្ថ យស្ស អរិយមគ្គភាវនាយ អសតិ ឧប្បជ្ជនារហស្ស អត្តភាវរុក្ខស្ស អរិយមគ្គស្ស ភាវិតត្តា យំ អវិជ្ជាសង្ខាតំ មូលំ, តស្ស បតិដ្ឋានភូតំ អាសវាទិ ច នត្ថិ។ មូលគ្គហណេនេវ ចេត្ថ មូលការណត្តា ពីជដ្ឋានិយំ កម្មំ តទភាវោបិ គហិតោយេវាតិ វេទិតព្ពោ។ អសតិ ច កម្មពីជេ តំនិមិត្តោ វិញ្ញាណង្កុរោ, វិញ្ញាណង្កុរនិមិត្តា ច នាមរូបសឡាយតនបត្តសាខាទយោ ន និព្ពត្តិស្សន្តិយេវ។ តេន វុត្តំ – "យស្ស មូលំ ឆមា នត្ថិ, បណ្ណា នត្ថិ កុតោ លតា"តិ។

តំ ធីរំ ពន្ធនា មុត្តន្តិ តំ ចតុព្ពិធសម្មប្បធានវីរិយយោគេន វិជិតមារត្តា ធីរំ, តតោ ឯវ សព្ពកិលេសាភិសង្ខារពន្ធនតោ មុត្តំ។ **កោ តំ និន្ទិតុមរហតី**តិ ឯត្ថ ន្តិ និបាតមត្តំ។ ឯវំ សព្ពកិលេសវិប្បមុត្តំ សីលាទិអនុត្តរគុណសមន្នាគតំ កោ នាម វិញ្ញុជាតិកោ និន្ទិតុំ គរហិតុំ អរហតិ និន្ទានិមិត្តស្សេវ អភាវតោ។ **ទេវាបិ នំ បសំសន្តី**តិ អញ្ញទត្ថុ ទេវា សក្កាទយោ គុណវិសេសវិទូ, **អបិ**សទ្ទេន មនុស្សាបិ ខត្តិយបណ្ឌិតាទយោ បសំសន្តិ។ កិញ្ច ភិយ្យោ **ព្រហ្មុនាបិ បសំសិតោ** មហាព្រហ្មុនាបិ អញ្ញេហិបិ ព្រហ្មនាគយក្ខគន្ធព្ពាទីហិបិ បសំសិតោ ថោមិតោយេវាតិ។

ឆដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. បបញ្ចខយសុត្តវណ្ណនា

៦៧. សត្តមេ **បបញ្ចសញ្ញាសង្ខាបហាន**ន្តិ បបញ្ចេន្តិ យត្ថ សយំ ឧប្បន្នា, តំ សន្តានំ វិត្ថារេន្តិ ចិរំ ឋបេន្តីតិ បបញ្ចា, កិលេសា។ វិសេសតោ រាគទោសមោហតណ្ហាទិដ្ឋិមានា។ តថា ហិ វុត្តំ –

> “រាគោ បបញ្ចោ, ទោសោ បបញ្ចោ, មោហោ បបញ្ចោ, តណ្ហា បបញ្ចោ, ទិដ្ឋិ បបញ្ចោ, មានោ បបញ្ចោ”តិ។ –

អបិច សំកិលេសដ្ឋោ បបញ្ចដ្ឋោ, កចវរដ្ឋោ បបញ្ចដ្ឋោ។ តត្ថ រាគបបញ្ចស្ស សុភសញ្ញា និមិត្តំ, ទោសបបញ្ចស្ស អាឃាតវត្ថុ, មោហបបញ្ចស្ស អាសវា, តណ្ហាបបញ្ចស្ស វេទនា, ទិដ្ឋិបបញ្ចស្ស សញ្ញា, មានបបញ្ចស្ស វិតក្កោ និមិត្តំ។ តេហិ បបញ្ចេហិ សហគតា សញ្ញា បបញ្ចសញ្ញា។ បបញ្ចសញ្ញានំ សង្ខា ភាគា កោដ្ឋាសា បបញ្ចសញ្ញាសង្ខា។ អត្ថតោ សទ្ធឹ និមិត្តេហិ តំតំបបញ្ចស្ស បក្ខិយោ កិលេសគណោ។ សញ្ញាគហណញ្ចេត្ថ តស្ស នេសំ សាធារណហេតុភាវេន។ វុត្តញ្ហេតំ – “សញ្ញានិទានា ហិ បបញ្ចសង្ខា”តិ (សុ. និ. ៨៨០)។ តេសំ បហានំ, តេន តេន មគ្គេន រាគាទិកិលេសានំ សមុច្ឆេទនន្តិ អត្ថោ។

តទា ហិ ភគវា អតីតាសុ អនេកកោដិសតសហស្សសង្ខាសុ អត្តនោ ជាតីសុ អនត្ថស្ស និមិត្តភូតេ កិលេសេ ឥមស្មិំ ចរិមភវេ អរិយមគ្គេន ពោធិមណ្ឌេ សវាសនេ បហីនេ បច្ចវេក្ខិត្វា សត្តសន្តានញ្ច កិលេសចរិតំ រាគាទិកិលេសសំកិលិដ្ឋំ កញ្ជិយបុណ្ណលាពុំ វិយ តក្កភរិតចាដឹ វិយ វសាបីតបិលោតិកំ វិយ ច ទុព្ពិនិមោចិយំ ទិស្វា “ឯវំ គហនំ នាមិទំ កិលេសវដ្ដំ អនាទិកាលភាវិតំ មយ្ហំ អនវសេសំ បហីនំ, អហោ សុប្បហីន”ន្តិ ឧប្បន្នបីតិបាមោជ្ជោ ឧទានំ ឧទានេសិ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ ភគវា អត្តនោ បបញ្ចសញ្ញាសង្ខាបហានំ វិទិត្វា តាយំ វេលាយំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសី**”តិ។

តត្ថ **យស្ស បបញ្ចា ឋិតិ ច នត្ថី**តិ យស្មា ភគវា អត្តានមេវ បរំ វិយ កត្វា និទ្ទិសតិ តស្មា យស្ស អគ្គបុគ្គលស្ស វុត្តលក្ខណា បបញ្ចា, តេហិ កតា សំសារេ ឋិតិ ច នត្ថិ។ នេត្តិយំ បន “ឋិតិ នាម អនុសយោ”តិ (នេត្តិ. ២៧) វុត្តំ។ អនុសយោ ហិ ភវបវត្តិយា មូលន្តិ។ សត្តេ សំសារេ បបញ្ចេន្តីតិ បបញ្ចា។ “បបញ្ចដ្ឋិតី”តិ ច បាឋោ។ តស្សត្ថោ – បបញ្ចានំ ឋិតិ វិជ្ជមានតា មគ្គេន អសមុច្ឆេទោ បបញ្ចដ្ឋិតិ, បបញ្ចា ឯវ វា អវសិដ្ឋកុសលាកុសលវិបាកានំ បវត្តិយា ហេតុភាវតោ វដ្ដស្ស ឋិតិ បបញ្ចដ្ឋិតិ, សា យស្ស អគ្គបុគ្គលស្ស នត្ថិ។ **សន្ទានំ បលិឃញ្ច វីតិវត្តោ**តិ យោ ពន្ធនដ្ឋេន សន្តានសទិសត្តា “សន្ទាន”ន្តិ លទ្ធនាមា តណ្ហាទិដ្ឋិយោ, និព្ពាននគរបវេសនិសេធនតោ បលិឃសទិសត្តា បលិឃសង្ខាតំ អវិជ្ជញ្ច វីតិវត្តោ សវាសនបហានេន វិសេសតោ អតិក្កន្តោ។ អបរេ បន កោធំ “សន្ទាន”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។ សោ ហិ “បរាភិសជ្ជនី”តិ វុត្តោតិ។

តំ និត្តណ្ហំ មុនឹ ចរន្តន្តិ តំ សព្ពថាបិ តណ្ហាភាវេន និត្តណ្ហំ, ឧភយលោកមុននតោ អត្តហិតបរហិតមុននតោ ច មុនឹ, ឯកន្តេនេវ សព្ពសត្តហិតត្ថំ ចតូហិ ឥរិយាបថេហិ នានាសមាបត្តិចារេហិ អនញ្ញសាធារណេន ញាណចារេន ច ចរន្តំ។ **នាវជានាតិ សទេវកោបិ លោកោ**តិ សព្ពោ សបញ្ញជាតិកោ សត្តលោកោ សទេវកោបិ សព្រហ្មកោបិ ន កទាចិបិ អវជានាតិ ន បរិភោតិ, អថ ខោ អយមេវ លោកេ អគ្គោ សេដ្ឋោ ឧត្តមោ បវរោតិ គរុំ ករោន្តោ សក្កច្ចំ បូជាសក្ការនិរតោ ហោតីតិ។

សត្តមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. កច្ចានសុត្តវណ្ណនា

៦៨. អដ្ឋមេ **អជ្ឈត្ត**ន្តិ ឯត្ថ អយំ **អជ្ឈត្ត**សទ្ទោ “ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានី”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៣០៤) អជ្ឈត្តជ្ឈត្តេ អាគតោ។ “អជ្ឈត្តា ធម្មា (ធ. ស. តិកមាតិកា ២០), អជ្ឈត្តំ វា កាយេ កាយានុបស្សី”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣៧៣-៣៧៤) និយកជ្ឈត្តេ។ “សព្ពនិមិត្តានំ អមនសិការា អជ្ឈត្តំ សុញ្ញតំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.១៨៧) វិសយជ្ឈត្តេ, ឥស្សរិយដ្ឋានេតិ អត្ថោ។ ផលសមាបត្តិ ហិ ពុទ្ធានំ ឥស្សរិយដ្ឋានំ នាម។ “តេនានន្ទ, ភិក្ខុនា តស្មិំយេវ បុរិមស្មិំ សមាធិនិមិត្តេ អជ្ឈត្តមេវ ចិត្តំ សណ្ឋបេតព្ព”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.១៨៨) គោចរជ្ឈត្តេ។ ឥធាបិ គោចរជ្ឈត្តេយេវ ទដ្ឋព្ពោ។ តស្មា **អជ្ឈត្ត**ន្តិ គោចរជ្ឈត្តភូតេ កម្មដ្ឋានារម្មណេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បរិមុខ**ន្តិ អភិមុខំ។ **សូបដ្ឋិតាយា**តិ សុដ្ឋុ ឧបដ្ឋិតាយ កាយគតាយ សតិយា។ សតិសីសេន ចេត្ថ ឈានំ វុត្តំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ “អជ្ឈត្តំ កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានវសេន បដិលទ្ធំ ឧឡារំ ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា”តិ។

អយញ្ហិ ថេរោ ភគវតិ សាវត្ថិយំ វិហរន្តេ ឯកទិវសំ សាវត្ថិយំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តោ វិហារំ បវិសិត្វា ភគវតោ វត្តំ ទស្សេត្វា ទិវាដ្ឋានេ ទិវាវិហារំ និសិន្នោ នានាសមាបត្តីហិ ទិវសភាគំ វីតិនាមេត្វា សាយន្ហសមយំ វិហារមជ្ឈំ ឱតរិត្វា ភគវតិ គន្ធកុដិយំ និសិន្នេ "អកាលោ តាវ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិតុ"ន្តិ គន្ធកុដិយា អវិទូរេ, អញ្ញតរស្មិំ រុក្ខមូលេ កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា យថារុត្តំ សមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា និសីទិ។ សត្ថា តំ តថានិសិន្នំ គន្ធកុដិយំ និសិន្នោយេវ បស្សិ។ តេន វុត្តំ – "**តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា មហាកច្ចានោ... បេ.... សូបដ្ឋិតាយា**"តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អាយស្មតោ មហាកច្ចានត្ថេរស្ស សតិបដ្ឋានភាវនាវសេន អធិគតំ ឈានំ បាទកំ កត្វា សមាបជ្ជនំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទត្ថទីបនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **យស្ស សិយា សព្ពទា សតិ, សតតំ កាយគតា ឧបដ្ឋិតា**តិ យស្ស អារទ្ធវិបស្សកស្ស ឯកទិវសំ ឆកោដ្ឋាសេ កត្វា សព្ពស្មិម្បិ កាលេ នាមរូបភេទេន ទុវិធេបិ កាយេ គតា កាយារម្មណា បញ្ចន្នំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ អនិច្ចាទិសម្មសនវសេន សតតំ និរន្តរំ សាតច្ចកិរិយោគវសេន សតិ ឧបដ្ឋិតា សិយា។

អយំ កិរាយស្មា បឋមំ កាយគតាសតិកម្មដ្ឋានវសេន ឈានំ និព្ពត្តេត្វា តំ បាទកំ កត្វា កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានមុខេន វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ បត្តោ។ សោ អបរភាគេបិ យេភុយ្យេន តមេវ ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ តថេវ ច វិបស្សិត្វា ផលសមាបត្តិំ សមាបជ្ជតិ។ ស្វាយំ យេន វិធិនា អរហត្តំ បត្តោ, តំ វិធិំ ទស្សេន្តោ សត្ថា "យស្ស សិយា សព្ពទា សតិ, សតតំ កាយគតា ឧបដ្ឋិតា"តិ វត្វា តស្សា ឧបដ្ឋានាការំ វិភាវេតុំ "**នោ ចស្ស នោ ច មេ សិយា, ន ភវិស្សតិ ន ច មេ ភវិស្សតី**"តិ អាហ។

តស្សត្ថោ ទ្វិធា វេទិតព្វោ សម្មសនតោ បុព្ពភាគវសេន សម្មសនកាលវសេន ចាតិ។ តេសុ បុព្ពភាគវសេន តាវ **នោ ចស្ស នោ ច មេ សិយា**តិ អតីតកាលេ មម កិលេសកម្មំ នោ ចស្ស ន ភវេយ្យ ចេ, ឥមស្មិំ បច្ចុប្បន្នកាលេ អយំ អត្តភាវោ នោ ច មេ សិយា ន មេ ឧប្បជ្ជេយ្យ។ យស្មា បន មេ អតីតេ កម្មកិលេសា អហេសុំ, តស្មា តំនិមិត្តោ ឯតរហិ អយំ មេ អត្តភាវោ បវត្តតិ។ **ន ភវិស្សតិ ន ច មេ ភវិស្សតី**តិ ឥមស្មិំ អត្តភាវេ បដិបក្ខាធិគមេន កិលេសកម្មំ ន ភវិស្សតិ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ មេ, អាយតិំ វិបាកវដ្ដំ ន ច មេ ភវិស្សតិ ន មេ បវត្តិស្សតីតិ។ ឯវំ កាលត្តយេ កម្មកិលេសហេតុកំ ឥទំ មយ្ហំ អត្តភាវសង្ខាតំ ខន្ធបញ្ចកំ , ន ឥស្សរាទិហេតុកំ, យថា ច មយ្ហំ, ឯវំ សព្ពសត្តានន្តិ សប្បច្ចយនាមរូបទស្សនំ បកាសិតំ ហោតិ។

សម្មសនកាលវសេន បន **នោ ចស្ស នោ ច មេ សិយា**តិ យស្មា ឥទំ ខន្ធបញ្ចកំ ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចំ, អភិណ្ហបដិបីឡនដ្ឋេន ទុក្ខំ, អវសវត្តនដ្ឋេន អនត្តា, ឯវំ យទិ អយំ អត្តា នាម នាបិ ខន្ធបញ្ចកវិនិមុត្តោ កោចិ នោ ចស្ស នោ ច សិយា ន ភវេយ្យ, ឯវំ, ភន្តេ, នោ ច មេ សិយា មម សន្តកំ នាម កិញ្ចិ ន ភវេយ្យ។ **ន ភវិស្សតី**តិ អត្តនិ អត្តនិយេ ភវិតព្ពំ យថា ចិទំ នាមរូបំ ឯតរហិ ច អតីតេ ច អត្តត្តនិយំ សុញ្ញំ, ឯវំ ន ភវិស្សតិ ន មេ ភវិស្សតិ, អនាគតេបិ ខន្ធវិនិមុត្តោ អត្តា នាម ន កោចិ ន មេ ភវិស្សតិ ន បវត្តិស្សតិ, តតោ ឯវំ កិញ្ចិ បលិពោធដ្ឋានិយំ ន មេ ភវិស្សតិ អាយតិម្បិ អត្តនិយំ នាម ន មេ កិញ្ចិ ភវិស្សតីតិ។ ឥមិនា តីសុ កាលេសុ "អហ"ន្តិ គហេតព្ពស្ស អភាវតោ "មម"ន្តិ គហេតព្ពស្ស ច អភាវំ ទស្សេតិ។ តេន ចតុក្កោដិកា សុញ្ញតា បកាសិតា ហោតិ។

អនុបុព្ពវិហារិ តត្ថ សោតិ ឯវំ តីសុបិ កាលេសុ អត្តត្តនិយំ សុញ្ញតំ តត្ថ សង្ខារគតេ អនុបស្សន្តោ អនុក្កមេន ឧទយព្ពយញ្ញាណាទិវិបស្សនាញាណេសុ ឧប្បជ្ជមានេសុ អនុបុព្ពវិបស្សនាវិហារវសេន អនុបុព្ពវិហារី សមានោ។ **កាលេនេវ តរេ វិសត្តិក**ន្តិ សោ ឯវំ វិបស្សនំ មត្ថកំ បាបេត្វា ឋិតោ យោគាវចរោ ឥន្ទ្រិយានំ បរិបាកគតកាលេន វុដ្ឋានគាមិនិយា វិបស្សនាយ មគ្គេន យដិតកាលេន អរិយមគ្គស្ស ឧប្បត្តិកាលេន សកលស្ស ភវត្តយស្ស សំគននតោ វិសត្តិកាសង្ខាតំ តណ្ហំ តរេយ្យ, វិតរិត្វា តស្សា បារតីរេ តិដ្ឋេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។

ឥតិ ភគវា អញ្ញាបទេសេន អាយស្មតោ មហាកច្ចានស្ស អរហត្តុប្បត្តិទីបនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

អដ្ឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ឧទបានសុត្តវណ្ណនា

៦៩. នវមេ **មល្លេសូ**តិ មល្លា នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហីវសេន “មល្លា”តិ វុច្ចតិ, តេសុ មល្លេសុ, យំ លោកេ “មល្លោ”តិ វុច្ចតិ។ កេចិ បន “មាលេសូ”តិ បឋន្តិ។ **ចារិយំ ចរមានោ**តិ អតុរិតចារិកាវសេន មហាមណ្ឌលជនបទចារិកំ ចរមានោ។ **មហតា ភិក្ខុសង្ឃេនា**តិ អបរិច្ឆេទគុណេន មហន្តេន សមណគណេន។ តទា ហិ ភគវតោ មហាភិក្ខុបរិវារោ អហោសិ។ **ថូណំ នាម មល្លានំ ព្រាហ្មណគាមោ**តិ បុរត្ថិមទក្ខិណាយ ទិសាយ មជ្ឈិមទេសស្ស អវធិដ្ឋានេ មល្លទេសេ ថូណនាមកោ ព្រាហ្មណពហុលតាយ ព្រាហ្មណគាមោ។ **តទវសរី**តិ តំ អវសរិ, ថូណគាមមគ្គំ បាបុណីតិ អត្ថោ។ **អស្សោសុន្តិ** សុណឹសុ, សោតទ្វារសម្បត្តវចននិគ្ឃោសានុសារេន ជានឹសូតិ អត្ថោ។ **ខោ**តិ បទបូរណេ, អវធារណត្ថេ វា និបាតោ។ តត្ថ អវធារណត្ថេន អស្សោសុំយេវ, ន តេសំ សវនន្តរាយោ អហោសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ បទបូរណេន បទព្យញ្ជនសិលិដ្ឋត្តមត្តមេវ។ **ថូណេយ្យកា**តិ ថូណគាមវាសិនោ។ **ព្រាហ្មណគហបតិកា**តិ ឯត្ថ ព្រហ្មំ អណន្តីតិ ព្រាហ្មណា, មន្តេ សជ្ឈាយន្តីតិ អត្ថោ។ ឥទមេវ ហិ ជាតិព្រាហ្មណានំ និព្ពចនំ, អរិយា បន ពាហិតបាបត្តា “ព្រាហ្មណា”តិ វុច្ចន្តិ។ **គហបតិកា**តិ ខត្តិយព្រាហ្មណេ វជ្ជេត្វា យេ កេចិ អគារំ អជ្ឈាវសន្តា វុច្ចន្តិ, វិសេសតោ វេស្សា។ ព្រាហ្មណា ច គហបតិកា ច ព្រាហ្មណគហបតិកា។

ឥទានិ យមត្ថំ តេ អស្សោសុំ, តំ ទស្សេតុំ **“សមណោ ខលុ, ភោ, គោតមោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សមិតបាបត្តា “សមណោ”តិ វេទិតព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ – “សមិតាស្ស ហោន្តិ បាបកា អកុសលា ធម្មា”តិអាទិ (មហានិ. ១.៤៣៤)។ ភគវា ច អនុត្តរេន អរិយមគ្គេន សព្ពសោ សមិតបាបោ។ តេនស្ស យថាភុច្ចគុណាធិគតមេតំ នាមំ, យទិទំ សមណោតិ។ **ខលូ**តិ អនុស្សវត្ថេ និបាតោ។ **ភោ**តិ ព្រាហ្មណជាតិកានំ ជាតិសមុទាគតំ អាលបនមត្តំ។ វុត្តម្បិ ចេតំ “ភោវាទិ នាម សោ ហោតិ, សចេ ហោតិ សកិញ្ចនោ”តិ (ធ. ប. ៣៩៦)។ **គោតមោ**តិ គោត្តវសេន ភគវតោ បរិកិត្តនំ។ តស្មា “សមណោ ខលុ, ភោ, គោតមោ”តិ សមណោ កិរ, ភោ, គោតមគោត្តោតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **សក្យបុត្តោ**តិ ឥទំ បន ភគវតោ ឧច្ចាកុលបរិទីបនំ។ **សក្យកុលា បព្ពជិតោ**តិ សទ្ធាបព្ពជិតភាវបរិទីបនំ។ កេនចិ បារិជុញ្ញេន អនភិភូតោ អបរិក្ខីណំយេវ តំ កុលំ បហាយ នេក្ខម្មាធិគមសទ្ធាយ បព្ពជិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧទបានំ តិណស្ស ច ភុសស្ស ច យាវ មុខតោ បូរេសុន្តិ** បានីយកូបំ តិណេន ច ភុសេន ច មុខប្បមាណេន វឌ្ឍេសុំ, តិណាទីនិ បក្ខិបិត្វា កូបំ បិទហឹសូតិ អត្ថោ។

តស្ស កិរ គាមស្ស ពហិ ភគវតោ អាគមនមគ្គេ ព្រាហ្មណានំ បរិភោគភូតោ ឯកោ ឧទបានោ អហោសិ។ តំ ឋបេត្វា តត្ថ សព្ពានិ កូបតឡាកាទីនិ ឧទកដ្ឋានានិ តទា វិសុក្ខានិ និរុទកានិ អហេសុំ។ អថ ថូណេយ្យកា រតនត្តយេ អប្បសន្នា មច្ឆេរបកតា ភគវតោ អាគមនំ សុត្វា “សចេ សមណោ គោតមោ សសាវកោ ឥមំ គាមំ បវិសិត្វា ទ្វីហតីហំ វសេយ្យ, សព្ពំ ឥមំ ជនំ អត្តនោ វចនេ ឋបេយ្យ, តតោ ព្រាហ្មណធម្មោ បតិដ្ឋំ ន លភេយ្យា”តិ តត្ថ ភគវតោ អវាសាយ បរិសក្កន្តា “ឥមស្មឹ គាមេ អញ្ញត្ថ ឧទកំ នត្ថិ, អមុំ ឧទបានំ អបរិភោគំ ករិស្សាម, ឯវំ សមណោ គោតមោ សសាវកោ ឥមំ គាមំ ន បវិសិស្សតី”តិ សម្មន្តយិត្វា សព្ពេ គាមវាសិនោ សក្តាហស្ស ឧទកំ គហេត្វា ចាដិអាទីនិ បូរេត្វា ឧទបានំ តិណេន ច ភុសេន ច បិទហឹសុ។ តេន វុត្តំ – **“ឧទបានំ តិណស្ស ច ភុសស្ស ច យាវ មុខតោ បូរេសុំ, ‘មា តេ មុណ្ឌកា សមណកា បានីយំ អបំសូ’”**តិ។

តត្ថ **មុណ្ឌកា សមណកា**តិ មុណ្ឌេ “មុណ្ឌា”តិ សមណេ “សមណា”តិ វត្តុំ វដ្ដេយ្យ, តេ បន ខុំសនាធិប្បាយេន ហីឡេន្តា ឯវមាហំសុ។ **មា**តិ បដិសេធេ, មា អបំសុ មា បិវិំសូតិ អត្ថោ។ **មគ្គា ឱក្កម្ម**តិ មគ្គតោ អបសក្កិត្វា។ **ឯតម្ហា**តិ យោ ឧទបានោ តេហិ តថា កតោ, តមេវ និទ្ទិសន្តោ អាហ។ កឹ បន ភគវា តេសំ ព្រាហ្មណានំ វិប្បការំ អនាវជ្ជិត្វា ឯវមាហ – “ឯតម្ហា ឧទបានា បានីយំ អាហរា”តិ, ឧទាហុ អាវជ្ជិត្វា ជានន្តោតិ? ជានន្តោ ឯវ ភគវា អត្តនោ ពុទ្ធានុភាវំ បកាសេត្វា តេ ទមេត្វា និព្ពិសេវនេ កាតុំ ឯវមាហ, ន បានីយំ បាតុកាមោ។ តេនេវេត្ថ មហាបរិនិព្ពានសុត្តេ វិយ “បិបាសិតោស្មី”តិ (ទី. និ. ២.១៩១) ន វុត្តំ។ ធម្មភណ្ឌាគារិកោ បន សត្ថុ អជ្ឈាសយំ អជានន្តោ ថូណេយ្យកេហិ កតំ វិប្បការំ អាចិក្ខន្តោ **“ឥទានិ សោ, ភន្តេ”**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **ឥទានី**តិ អធុនា, អម្ហាកំ អាគមនវេលាយមេវាតិ អត្ថោ។ **ឯសោ, ភន្តេ, ឧទបានោ**តិ បឋន្តិ។ ថេរោ ទ្វិក្ខត្តុំ បដិក្ខិបិត្វា តតិយវារេ “ន ខោ តថាគតា តិក្ខត្តុំ បច្ចនីកា កាតព្ពា, ការណំ ទិដ្ឋំ ភវិស្សតិ ទីឃទស្សិនា”តិ មហារាជទត្តិយំ ភគវតោ បត្តំ គហេត្វា ឧទបានំ អគមាសិ។ គច្ឆន្តេ ថេរេ ឧទបានេ ឧទកំ បរិបុណ្ណំ ហុត្វា ឧត្តរិត្វា សមន្តតោ សន្ទតិ, សព្ពំ តិណំ ភុសញ្ច ឧប្លវិត្វា សយមេវ អបគច្ឆិ។ តេន ច សន្ទមានេន សលិលេន ឧបរូបរិ វឌ្ឍន្តេន តស្មឹ គាមេ សព្ពេវ បោក្ខរណីអាទយោ ជលាសយា វិសុក្ខា បរិបូរឹសុ, តថា បរិខាកុសុព្ភនិន្នាទីនិ ច។ សព្ពោ គាមប្បទេសោ មហោឃេន អជ្ឈោត្ថដោ មហាវស្សកាលេ វិយ អហោសិ។ កុមុទុប្បលបទុមបុណ្ឌរីកាទីនិ ជលជបុប្ផានិ តត្ថ តត្ថ ឧដ្ឋហិត្វា វិកសមានានិ ឧទកំ សញ្ឆាទឹសុ។ សរេសុ ហំសកោញ្ចចក្កវាកការណ្ឌវពកាទយោ ឯ ឧទកសកុណិកា វស្សមានា តត្ថ តត្ថ វិចរឹសុ។ ថូណេយ្យកា តំ មហោឃំ តថា ឧត្តរន្តំ សមន្តតោ វិចិតរង្គសមាកុលំ បរិយន្តតោ សមុដ្ឋហមានំ រុចិរំ ផេណពុព្ពុឡកំ ទិស្វា អច្ឆរិយព្ភុត

ចិត្តជាតា ឯវំ សម្មន្តេសុំ “មយំ សមណស្ស គោតមស្ស ឧទកុបច្ឆេទំ កាតុំ វាយមិម្ហា, អយំ បន មហោឃោ តស្ស អាគមនកាលតោ បដ្ឋាយ ឯវំ អភិវឌ្ឍតិ, និស្សំសយំ ខោ អយំ តស្ស ឥទ្ធានុភាវោ។ មហិទ្ធិកោ ហិ សោ មហានុភាវោ។ ឋានំ ខោ បនេតំ វិជ្ជតិ, យថា យំ មហោឃោ ឧដ្ឋហិត្វា អម្ហាកំ គាមម្បិ ឱត្ថរេយ្យ។ ហន្ទ មយំ សមណំ គោតមំ ឧបសង្កមិត្វា បយិរុបាសិត្វា អច្ចយំ ទេសេន្តា ខមាបេយ្យាមា”តិ។

តេ សព្ពេវ ឯកជ្ឈាសយា ហុត្វា សង្ឃសង្ឃី គណីភូតា គាមតោ និក្ខមិត្វា យេន ភគវា តេនុបសង្កមីសុ។ ឧបសង្កមិត្វា អប្បេកច្ចេ ភគវតោ បាទេ សិរសា វន្ទឹសុ, អប្បេកច្ចេ អញ្ជលី បណាមេសុំ, អប្បេកច្ចេ ភគវតា សទ្ធឹ សម្មោទឹសុ, អប្បេកច្ចេ តុណ្ហីភូតា និសីទឹសុ, អប្បេកច្ចេ នាមគោត្តំ សាវេសុំ។ ឯវំ បន កត្វា សព្ពេវ ឯកមន្តំ និសីទិត្វា “ឥធ មយំ, ភោ គោតម, ភោតោ ចេវ គោតមស្ស គោតមសាវកានញ្ច ឧទកប្បដិសេធំ ការយិម្ហ, អមុកស្មឹ ឧទបានេ តិណញ្ច ភុសញ្ច បក្ខិបិម្ហ។ សោ បន ឧទបានោ អចេតនោបិ សមានោ សចេតនោ វិយ ភោតោ គុណំ ជានន្តោ វិយ សយមេវ សព្ពំ តិណំ ភុសំ អបនេត្វា សុវិសុទ្ធោ ជាតោ, សព្ពោបិ ចេត្ថ និន្នប្បទេសោ មហតា ឧទកោឃេន បរិបុណ្ណោ រមណីយោវ ជាតោ, ឧទកូបជីវិនោ សត្តា បរិតុដ្ឋា។ មយំ បន មនុស្សាបិ សមានា ភោតោ គុណេ ន ជានិម្ហ, យេ មយំ ឯវំ អករិម្ហ, សាធុ នោ ភវំ គោតមោ តថា ករោតុ, យថាយំ មហោឃោ ឥមំ គាមំ ន ឱត្ថរេយ្យ, អច្ចយោ នោ អច្ចគមា យថាពាលំ, តំ នោ ភវំ គោតមោ អច្ចយំ បដិគ្គណ្ហាតុ អនុកម្បំ ឧបាទាយា”តិ អច្ចយំ ទេសេសុំ។ ភគវាបិ “តគ្ឃ តុម្ហេ អច្ចយោ អច្ចគមា យថាពាលំ, តំ វោ មយំ បដិគ្គណ្ហាម អាយតឹ សំវរាយា”តិ តេសំ អច្ចយំ បដិគ្គហេត្វា បសន្នចិត្តតំ ញត្វា ឧត្តរិ អជ្ឈាសយានុរូបំ ធម្មំ ទេសេសិ។ តេ ភគវតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា បសន្នចិត្តា សរណាទីសុ បតិដ្ឋិតា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា បទក្ខិណំ កត្វា បក្កមឹសុ។ តេសំ បន អាគមនតោ បុរេតរំយេវ អាយស្មា អានន្ទោ តំ បាដិហារិយំ ទិស្វា អច្ឆរិយព្ភុតចិត្តជាតោ បត្តេន បានីយំ អាទាយ ភគវតោ ឧបនាមេត្វា តំ បវត្តឹ អារោចេសិ។ តេន វុត្តំ – “**ឯវំ, ភន្តេតិ ខោ អាយស្មា អានន្ទោ**”តិអាទិ។

តត្ថ **មុខតោ ឱវមិត្វា**តិ សព្ពំ តំ តិណាទឹ មុខេន ឆឌ្ឌេត្វា។ **វិស្សន្ទន្តោ មញ្ញេ**តិ បុព្ពេ ទីឃរជ្ជុកេន ឧទបានេន ឧស្សិញ្ចិត្វា គហេតព្ពឧទកោឃោ ភគវតោ បត្តំ គហេត្វា ថេរស្ស គតកាលេ មុខេន វិស្សន្ទន្តោ វិយ សមតិត្តិកោ កាកបេយ្យោ ហុត្វា អដ្ឋាសិ។ ឥទញ្ច ថេរស្ស គតកាលេ ឧទកប្បវត្តឹ សន្ធាយ វុត្តំ។ តតោ បរំ បន បុព្ពេ វុត្តនយេន តស្មឹ គាមេ សកលំ និន្នដ្ឋានំ ឧទកេន បរិបុណ្ណំ អហោសីតិ។ អយំ បនិទ្ធិ ន ពុទ្ធានំ អធិដ្ឋានេន, នាបិ ទេវានុភាវេន, អថ ខោ ភគវតោ បុញ្ញានុភាវេន បរិត្តទេសនត្តំ រាជគហតោ វេសាលិគមនេ វិយ។ កេចិ បន “ថូណេយ្យកានំ ភគវតិ បសាទជននត្ថំ តេសំ អត្ថកាមាហិ ទេវតាហិ កត”ន្តិ។ អបរេ “ឧទបានស្ស ហេដ្ឋា វសនកនាគរាជា ឯវមកាសី”តិ។ សព្ពំ តំ អការណំ, យថា ភគវតោ បុញ្ញានុភាវេនេវ តថា ឧទកុប្បត្តិយា បរិទីបិតត្តា។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អធិដ្ឋានេន វិនា អត្តនា ឥច្ឆិតនិប្ផត្តិសង្ខាតំ អត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទត្ថទីបនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **កឹ កយិរា ឧទបានេន, អាបា ចេ សព្ពទា សិយុ**ន្តិ យស្ស សព្ពកាលំ សព្ពត្ថ ច អាបា ចេ យទិ សិយុំ យទិ ឧបលព្ភេយ្យុំ យទិ អាកង្ខាមត្តបដិពទ្ធោ, តេសំ លាភោ, តេន ឧទបានេន កឹ កយិរា កឹ ករេយ្យ, កឹ បយោជនន្តិ អត្ថោ។ **តណ្ហាយ មូលតោ ឆេត្វា, កិស្ស បរិយេសនំ ចរេ**តិ យាយ តណ្ហាយ វិនិពទ្ធា សត្តា អកតបុញ្ញា ហុត្វា ឥច្ឆិតាលាភទុក្ខេន វិហញ្ញន្តិ, តស្សា តណ្ហាយ មូលំ, មូលេ វា ឆិន្ទិត្វា បិតោ មាទិសោ សព្ពញ្ញុពុទ្ធោ កិស្ស កេន ការណេន បានីយបរិយេសនំ, អញ្ញំ វា បច្ចយបរិយេសនំ ចរេយ្យ។ “មូលតោ ឆេត្តា”តិបិ បឋន្តិ, តណ្ហាយ មូលំ មូលេយេវ វា ឆេទកោតិ អត្ថោ។ អថ វា **មូលតោ ឆេត្តា**តិ មូលតោ បដ្ឋាយ តណ្ហាយ ឆេទកោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យោ ពោធិយា មូលភូតមហាបណិធានតោ បដ្ឋាយ អបរិមិតំ សកលំ បុញ្ញសម្ភារំ អត្តនោ អចិន្តេត្វា លោកហិតត្ថមេវ បរិណាមនវសេន បរិបូរេន្តោ មូលតោ បភុតិ តណ្ហាយ ឆេត្តា, សោ តណ្ហាហេតុកស្ស ឥច្ឆិតាលាភស្ស អភាវតោ កិស្ស កេន ការណេន ឧទកបរិយេសនំ ចរេយ្យ, ឥមេ បន ថូណេយ្យកា អន្ធពាលា ឥមំ ការណំ អជានន្តា ឯវមកំសូតិ។

នវមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ឧតេនសុត្តវណ្ណនា

៧០. ទសមេ **រញ្ញោ ឧតេនស្សា**តិ ឧតេនស្ស នាម រញ្ញោ, យោ “វដ្សរាជា”តិបិ វុច្ចតិ។ **ឧយ្យានគតស្សា**តិ ឧយ្យានកីឡនត្ថំ ឧយ្យានំ គតស្ស ។ អនាទរេ ហិ ឥទំ សាមិវចនំ, “អន្តេបុរ”ន្តិ បន បទំ អបេក្ខិត្វា

សម្ពន្ធេបេតំ សាមិវចនំ ហោតិ។ **កាលង្កតានី**តិ អគ្គិទឌ្ឍានិ ហុត្វា មតានិ ហោន្តិ។ **សាមាវតីបមុខានី**តិ ឯត្ថ កា បនាយំ សាមាវតី, កថញ្ច ទឌ្ឍាតិ? វុច្ចតេ, ភទ្ទវតិយំ សេដ្ឋិនោ ធីតា ឃោសកសេដ្ឋិនា ធីតុដ្ឋានេ ឋបិតា បញ្ចសតឥត្ថិបរិវារា រញ្ញោ ឧតេនស្ស អគ្គមហេសី មេត្តាវិហារពហុលា អរិយសាវិកា សាមាវតី នាម។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បន អាទិតោ បដ្ឋាយ សាមាវតិយា ឧប្បត្តិកថា ធម្មបទវត្ថុម្ហិ (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.២០ សាមាវតីវត្ថុ) វុត្តនយេន វេទិតព្ពា។ មាគណ្ឌិយស្ស នាម ព្រាហ្មណស្ស ធីតា អត្តនោ មាតាបិតូនំ –

> “ទិស្វាន តណ្ហំ អរតឹ រគញ្ច,
> នាហោសិ ឆន្ទោ អបិ មេថុនស្មឹ;
> កិមេវិទំ មុត្តករីសបុណ្ណំ,
> បាទាបិ នំ សម្ផុសិតុំ ន ឥច្ឆេ”តិ។ (សុ. និ. ៨៤១) –

ភគវតា ទេសិតំ ឥមំ គាថំ សុត្វា សត្ថរិ ពទ្ធាឃាតា មាគណ្ឌិយា អបរភាគេ រញ្ញោ ឧតេនេន មហេសិដ្ឋានេ ឋបិតា ភគវតោ កោសម្ពឹ ឧបគតភាវំ, សាមាវតីបមុខានញ្ច បញ្ចន្នំ ឥត្ថិសតានំ ឧបាសិកាភាវំ ញត្វា “អាគតោ នាម សមណោ គោតមោ ឥមំ នគរំ, ទានិស្ស កត្តព្ពំ ជានិស្សាមិ, ឥមាបិ តស្ស ឧបដ្ឋាយិកា, ឥមាសម្បិ សាមាវតីបមុខានញ្ច កត្តព្ពំ ជានិស្សាមី”តិ អនេកបរិយាយេហិ តថាគតស្ស តាសញ្ច អនត្ថំ កាតុំ វាយមិត្វាបិ អសក្កោន្តី បុនេកទិវសំ រញ្ញា សទ្ធឹ ឧយ្យានកីឡំ គច្ឆន្តី ចូឡបិតុ សាសនំ បហិណិ “សាមាវតិយា បាសាទំ គន្ត្វា ទុស្សកោដ្ឋាគារតេលកោដ្ឋាគារានិ វិវរាបេត្វា ទុស្សានិ តេលចាដីសុ តេមេត្វា ថម្ភេ វេឋេត្វា តា សព្ពា ឯកតោ កត្វា ទ្វារំ បិទហិត្វា ពហិ យន្តំ ទត្វា ទណ្ឌទីបិកាហិ គេហេ អគ្គឹ ទទមានោ ឱតរិត្វា គច្ឆតូ”តិ។

តំ សុត្វា សោ បាសាទំ អភិរុយ្ហ កោដ្ឋាគារានិ វិវរិត្វា វត្ថានិ តេលចាដីសុ តេមេត្វា ថម្ភេ វេឋេតុំ អារភិ។ អថ នំ សាមាវតីបមុខា ឥត្ថិយោ “កឹ ឯតំ ចូឡបិតា”តិ វទន្តិយោ ឧបសង្កមឹសុ។ “អម្មា, រាជា ទឡ្ហិកម្មត្ថាយ ឥមេ ថម្ភេ តេលបិលោតិកាហិ ពន្ធាបេតិ , រាជគេហេ នាម សុយុត្តទុយុត្តំ ទុជ្ជានំ, មា មេ សន្តិកេ ហោថា”តិ វត្វា តា អាគតា គព្ភេសុ បវេសេត្វា ទ្វារានិ បិទហិត្វា ពហិ យន្តកំ ទត្វា អាទិតោ បដ្ឋាយ អគ្គឹ ទេន្តោ ឱតរិ។ សាមាវតី តាសំ ឱវាទំ អទាសិ, “អម្មា, អនមតគ្គេ សំសារេ វិចរន្តីនំ ឯវមេវ អគ្គិនា ឈាមត្តភាវានំ ពុទ្ធញាណេនបិ បរិច្ឆេទោ ន សុករោ, អប្បមត្តា ហោថា”តិ។ តា សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា អធិគតផលាយ វិញ្ញាតសាសនាយ ខុជ្ជុត្តរាយ អរិយសាវិកាយ សេក្ខបដិសម្ភិទាបត្តាយ សត្ថារា ទេសិតនិយាមេនេវ ធម្មំ ទេសេន្តិយា សន្តិកេ សោតាបត្តិផលស្ស អធិគតា អន្តរន្តរា កម្មដ្ឋានមនសិការេន យុត្តប្បយុត្តា គេហេ ឈាយន្តេ វេទនាបរិគ្គហកម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោន្តិយោ កាចិ ទុតិយផលំ, កាចិ តតិយផលំ បាបុណិត្វា កាលមកំសុ។ អថ ភិក្ខូ កោសម្ពិយំ បិណ្ឌាយ ចរន្តា តំ បវត្តឹ ញត្វា បច្ឆាភត្តំ ភគវតោ អារោចេត្វា តាសំ អភិសម្បរាយំ បុច្ឆឹសុ។ ភគវា ច តាសំ អរិយផលាធិគមំ ភិក្ខូនំ អភាសិ។ តេន វុត្តំ – “**តេន ខោ បន សមយេន រញ្ញោ ឧតេនស្ស...បេ. ... អនិប្ផលា កាលង្កតា**”តិ។

តត្ថ **អនិប្ផលា**តិ ន និប្ផលា, សម្បត្តសាមញ្ញផលា ឯវ កាលង្កតា។ តា បន ផលានិ បដិលភន្តិយោ សាមាវតិយា –

> “អារម្ភថ និក្កមថ, យុញ្ជថ ពុទ្ធសាសនេ;
> ធុនាថ មច្ចុនោ សេនំ, នឡាគារំវ កុញ្ជរោ។
>
> “យោ ឥមស្មឹ ធម្មវិនយេ, អប្បមត្តោ វិហស្សតិ;
> បហាយ ជាតិសំសារំ, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សតី”តិ។ (សំ. និ. ១.១៨៥; នេត្តិ. ២៩) –

គាថាហិ ឱវទិយមានា វេទនាបរិគ្គហកម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោន្តិយោ វិបស្សិត្វា ទុតិយតតិយផលានិ បដិលភឹសុ។ ខុជ្ជុត្តរា បន អាយុសេសស្ស អត្ថិតាយ, បុព្ពេ តាទិសស្ស កម្មស្ស អកតត្តា ច តតោ បាសាទតោ ពហិ អហោសិ។ “ទសយោជនន្តរេ បក្កាមី”តិ ច វទន្តិ។ អថ ភិក្ខូ ធម្មសភាយំ កថំ សមុដ្ឋាបេសុំ, “អាវុសោ, អននុច្ឆវិកំ វត អរិយសាវិកានំ ឯវរូបំ មរណ”ន្តិ។ សត្ថា អាគន្ត្វា “កាយ នុត្ថ, ភិក្ខវេ, ឯតរហិ កថាយ សន្និសិន្នា”តិ បុច្ឆិត្វា “ឥមាយ នាមា”តិ វុត្តេ , “ភិក្ខវេ, យទិបិ តាសំ ឥមស្មឹ អត្តភាវេ អយុត្តំ, បុព្ពេ កតកម្មស្ស បន យុត្តមេវ តាហិ លទ្ធ”ន្តិ វត្វា តេហិ យាចិតោ អតីតំ អាហរិ។

អតីតេ ពារាណសិយំ ព្រហ្មទត្តេ រជ្ជំ ការេន្តេ អដ្ឋ បច្ចេកពុទ្ធា រញ្ញោ និវេសនេ និពទ្ធំ ភុញ្ជន្តិ។ បញ្ចសតា ឥត្ថិយោ តេ ឧបដ្ឋហន្តិ។ តេសុ សត្ត ជនា ហិមវន្តំ គច្ឆន្តិ, ឯកោ នទីតីរសមីបេ ឯកស្មឹ តិណគហនេ

សមាបត្តិយា និសីទតិ។ អថេកទិវសំ រាជា បច្ចេកពុទ្ធេសុ គតេសុ តាហិ ឥត្ថីហិ សទ្ធឹ ឧទកកីឡំ កីឡិតុកាមោ តត្ថ គតោ។ តា ឥត្ថិយោ ទិវសភាគំ ឧទកេ កីឡិត្វា សីតបីឡិតា វិសិព្ពិតុកាមា តំ តិណគហនំ ឧបរិ វិសុក្ខតិណសញ្ឆន្នំ "តិណរាសី"តិ សញ្ញាយ បរិវារេត្វា អគ្គឹ ទត្វា តិណេសុ ឈាយិត្វា បតន្តេសុ បច្ចេកពុទ្ធំ ទិស្វា "រញ្ញោ បច្ចេកពុទ្ធោ ឈាយតិ, តំ រាជា ញត្វា អម្ហេ នាសេស្សតិ, សុទឌ្ឍំ នំ ករិស្សាមា"តិ សព្ពា ឥតោ ចិតោ ច ទារុអាទីនិ អាហរិត្វា តស្ស ឧបរិ រាសី កត្វា អាលិម្បេត្វា "ឥទានិ ឈាយិស្សតី"តិ បក្កមឹសុ។ តា បឋមំ អសញ្ចេតនិកា ហុត្វា ឥទានិ កម្មុនា ពជ្ឈឹសុ។ បច្ចេកពុទ្ធំ បន អន្តោសមាបត្តិយំ សចេ ទារូនំ សកដសហស្សម្បិ អាហរិត្វា អាលិម្បេន្តា ឧសុមាការមត្តម្បិ គាហេតុំ ន សក្កោន្តិ, តស្មា សោ សត្តមេ ទិវសេ ឧដ្ឋាយ យថាសុខំ អគមាសិ។ តា តស្ស កម្មស្ស កតត្តា ពហូនិ វស្សសហស្សានិ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ និរយេ បច្ចិត្វា តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកាវសេសេន អត្តភាវសតេ ឥមិនាវ និយាមេន គេហេ ឈាយមានេ ឈាយឹសុ។ ឥទំ តាសំ បុព្ពកម្មំ។

យស្មា បន តេ ឥមស្មឹ អត្តភាវេ អរិយផលានិ សច្ឆាកំសុ, រតនត្តយំ បយិរុបាសឹសុ, តស្មា តត្ថ អនាគាមិនិយោ សុទ្ធាវាសេសុ ឧបបន្នា, ឥតរា កាចិ តាវតឹសេសុ, កាចិ យាមេសុ, កាចិ តុសិតេសុ, កាចិ និម្មានរតីសុ, កាចិ បរនិម្មិតវសវត្តីសុ ឧបបន្នា។

រាជាបិ ខោ ឧតេនោ "សាមាវតិយា គេហំ កិរ ឈាយតី"តិ សុត្វា វេគេន អាគច្ឆន្តោបិ តំ បទេសំ តាសុ ទឌ្ឍាសុយេវ សម្បាបុណិ។ អាគន្ត្វា បន គេហំ និព្ពាបេត្វា ឧប្បន្នពលវទោមនស្សោ មាគណ្ឌិយាយ តថាការិតភាវំ ឧបាយេន ញត្វា អរិយសាវិកាសុ កតាបរាធកម្មុនា ចោទិយមានោ តស្សា រាជាណំ ការេសិ សទ្ធឹ ញាតកេហិ។ ឯវំ សា សបរិជនា សមិត្តពន្ធវា អនយព្យសនំ បាបុណិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ សាមាវតីបមុខានំ តាសំ ឥត្ថីនំ អគ្គិម្ហិ អនយព្យសនាបត្តិហេតុំ, មាគណ្ឌិយាយ ច សមិត្តពន្ធវាយ រាជាណាយ អនយព្យសនាបត្តិនិមិត្តំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទត្ថទីបនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **មោហសម្ពន្ធនោ លោកោ, ភព្ពរូបោវ ទិស្សតី**តិ យោ ឥធ សត្តលោកោ ភព្ពរូបោវ ហេតុសម្បន្នោ វិយ ហុត្វា ទិស្សតិ, សោបិ មោហសម្ពន្ធនោ មោហេន បលិគុណ្ឋិតោ អត្តហិតាហិតំ អជានន្តោ ហិតេ ន បដិបជ្ជតិ, អហិតំ ទុក្ខាវហំ ពហុញ្ច អបុញ្ញំ អាចិនាតិ។ "ភវរូបោវ ទិស្សតី"តិបិ បាឋោ។ តស្សត្ថោ – អយំ លោកោ មោហសម្ពន្ធនោ មោហេន បលិគុណ្ឋិតោ, តតោ ឯវ ភវរូបោវ សស្សតសភាវោ វិយស្ស អត្តា ទិស្សតិ, អជរាមរោ វិយ ឧបដ្ឋាតិ, យេន បាណាតិបាតាទីនិ អកត្តព្ពានិ ករោតិ។

ឧបធិពន្ធនោ ពាលោ, តមសា បរិវារិតោ។ សស្សតោរិវ ខាយតីតិ ន កេវលញ្ច មោហសម្ពន្ធនោ ឯវ, អបិច ខោ ឧបធិពន្ធនោបិ អយំ អន្ធពាលលោកោ អវិជ្ជាតមសា បរិវារិតោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យេន ញាណេន អវិបរីតំ កាមេ ច ខន្ធេ ច "អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា"តិ បស្សេយ្យ, តស្ស អភាវតោ យស្មា ពាលោ អន្ធបុថុជ្ជនោ អញ្ញាណតមសា សមន្តតោ បរិវារិតោ និវុតោ, តស្មា សោ កាមូបធិ កិលេសូបធិ ខន្ធូបធីតិ ឥមេសំ ឧបធីនំ វសេន ច ឧបធិពន្ធនោ, តតោ ឯវ ចស្ស សោបធិស្ស បស្សតោ សស្សតោ វិយ និច្ចោ សព្ពកាលភាវី វិយ ខាយតិ។ "អសស្សតិរិវ ខាយតី"តិបិ បាឋោ។ តស្សត្ថោ – អត្ថា សព្ពកាលំ វិជ្ជតិ ឧបលព្ភតីតិ អញ្ញោ អសស្សតិ អនិច្ចោតិ លោកស្ស សោ ឧបធិ មិច្ឆាភិនិវេសវសេន ឯកទេសោ វិយ ខាយតិ, ឧបដ្ឋហតីតិ អត្ថោ។ **រ**ការោ ហិ បទសន្ធិករោ។ **បស្សតោ នត្ថិ កិញ្ចន**ន្តិ យោ បន សង្ខារេ បរិគ្គហេត្វា អនិច្ចាទិវសេន វិបស្សតិ, តស្សេវ វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ យថាភូតំ បស្សតោ ជានតោ បដិវិជ្ឈតោ រាគាទិកិញ្ចនំ នត្ថិ, យេន សំសារេ ពជ្ឈេយ្យ។ តថា អបស្សន្តោ ឯវ ហិ អវិជ្ជាតណ្ហាទិដ្ឋិអាទិពន្ធនេហិ សំសារេ ពទ្ធោ សិយាតិ អធិប្បាយោ។

ទសមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច ចូឡវគ្គវណ្ណនា។

៨. បាដលិគាមិយវគ្គោ

១. បឋមនិព្ពានបដិសំយុត្តសុត្តវណ្ណនា

៧១. បាដលិគាមិយវគ្គស្ស បឋមេ **និព្ពានបដិសំយុត្តាយា**តិ អមតធាតុសន្និស្សិតាយ អសង្ខតធាតុយា បវេទនវសេន បវត្តាយ។ **ធម្មិយា កថាយា**តិ ធម្មទេសនាយ។ **សន្ទស្សេតី**តិ សភាវសរសលក្ខណតោ និព្ពានំ ទស្សេតិ។ **សមាទបេតី**តិ តមេវ អត្ថំ តេ ភិក្ខូ គណ្ហាបេតិ។ **សមុត្តេជេតី**តិ តទត្ថគហណេ ឧស្សាហំ ជនេន្តោ តេជេតិ ជោតេតិ។ **សម្បហំសេតី**តិ និព្ពានគុណេហិ សម្មទេវ សព្ពប្បការេហិ តោសេតិ។

អថ វា **សន្ទស្សេតី**តិ “សោ សព្ពសង្ខារសមថោ សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គោ តណ្ហក្ខយោ វិរាគោ និរោធោ”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៨១; ២.៣៣៧; មហាវ. ៨) នយេនេវ សព្ពថា តេន តេន បរិយាយេន តេសំ តេសំ អជ្ឈាសយានុរូបំ សម្មា ទស្សេតិ។ **សមាទបេតី**តិ “តមិនា អរិយមគ្គេន តំ អធិគន្តព្ព”ន្តិ អធិគម បដិបទាយ សទ្ធឹ តត្ថ ភិក្ខូ និន្នបោណបព្ភារេ ករោន្តោ សម្មា អាទបេតិ គណ្ហាបេតិ។ **សមុត្តេជេតី**តិ ឯតំ ទុក្ករំ ទុរភិសម្ភវន្តិ “មា សម្មាបដិបត្តិយំ បមាទំ អន្តរាវោសានំ អាបជ្ជថ, ឧបនិស្សយសម្បន្នស្ស វីរិយវតោ នយិទំ ទុក្ករំ, តស្មា សីលវិសុទ្ធិអាទិវិសុទ្ធិបដិបទាយ ឧដ្ឋហថ ឃដយថ វាយមេយ្យាថា”តិ និព្ពានាធិគមាយ ឧស្សាហេតិ, តត្ថ វា ចិត្តំ វោទបេតិ។ **សម្បហំសេតី**តិ “មទនិម្មទនោ បិបាសវិនយោ អាលយសមុគ្ឃាតោ”តិ (អ. និ. ៤.៣៤; ឥតិវុ. ៩០), រាគក្ខយោ ទោសក្ខយោ មោហក្ខយោតិ (សំ. និ. ៤.៣៦៧; ឥតិវុ. ៤៤), អសង្ខតន្តិ (សំ. និ. ៤.៣៦៧), អមតញ្ច សន្តន្តិអាទិនា ច អនេកបរិយាយេន (សំ. និ. ៤.៤០៩) និព្ពានានិសំសប្បកាសនេន តេសំ ភិក្ខូនំ ចិត្តំ តោសេន្តោ ហាសេន្តោ សម្បហំសេតិ សមស្សាសេតិ។

តេធាតិ តេ ឥធ។ **អដ្ឋឹ កត្វា**តិ “អត្ថិ កិញ្ចិ អយំ នោ អត្ថោ អធិគន្តព្ពោ”តិ ឯវំ សល្លក្ខេត្វា តាយ ទេសនាយ អត្ថិកា ហុត្វា។ **មនសិ កត្វា**តិ ចិត្តេ ឋបេត្វា អនញ្ញវិហិតា តំ ទេសនំ អត្តនោ ចិត្តគតមេវ កត្វា។ **សព្ពំ ចេតសោ សមន្នាហរិត្វា**តិ សព្ពេន ការកចិត្តេន អាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ បរិយោសានា ទេសនំ អាវជ្ជេត្វា, តក្កតមេវ អាភោគំ កត្វាតិ អត្ថោ។ អថ វា **សព្ពំ ចេតសោ សមន្នាហរិត្វា**តិ សព្ពស្មា ចិត្តតោ ទេសនំ សម្មា អនុ អនុ អាហរិត្វា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ទេសេន្តស្ស យេហិ ចិត្តេហិ ទេសនា កតា, សព្ពស្មា ចិត្តតោ បវត្តំ ទេសនំ ពហិ គន្តុំ អទេន្តោ សម្មា អវិបរីតំ អនុ អនុ អាហរិត្វា អត្តនោ ចិត្តសន្តានំ អាហរិត្វា យថាទេសិតទេសិតំ ទេសនំ សុដ្ឋុ ឧបធារេត្វា។ **ឱហិតសោតា**តិ អវហិតសោតា, សុដ្ឋុ ឧបិតសោតា។ **ឱហិតសោតា**តិ វា អវិក្ខិត្តសោតា។ តមេវ ឧបលព្ភមានោបិ ហិ សវនេ អវិក្ខេបោ សតិសំវរោ វិយ ចក្ខុន្ទ្រិយាទីសុ សោតិន្ទ្រិយេបិ វត្តុមរហតីតិ។ ឯត្ថ ច “អដ្ឋឹ កត្វា”តិអាទីហិ ចតូហិបិ បទេហិ តេសំ ភិក្ខូនំ តប្បរភាវតោ សវនេ អាទរទីបនេន សក្កច្ចសវនំ ទស្សេតិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ តេសំ ភិក្ខូនំ តស្សា និព្ពានបដិសំយុត្តាយ ធម្មកថាយ សវនេ អាទរការិតំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ និព្ពានស្ស តព្ពិធុរធម្មទេសនាមុខេន បរមត្ថតោ វិជ្ជមានភាវវិភាវនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **អត្ថី**តិ វិជ្ជតិ, បរមត្ថតោ ឧបលព្ភតីតិ អត្ថោ។ **ភិក្ខវេ**តិ តេសំ ភិក្ខូនំ អាលបនំ។ននុ ច ឧទានំ នាម បីតិសោមនស្សសមុដ្ឋាបិតោ វា ធម្មសំវេគសមុដ្ឋាបិតោ វា ធម្មបដិគ្គាហកនិរបេក្ខោ ឧទាហារោ, តថា ចេវ ឯត្តកេសុ សុត្តេសុ អាគតំ, ឥធ កស្មា ភគវា ឧទានេន្តោ តេ ភិក្ខូ អាមន្តេសីតិ? តេសំ ភិក្ខូនំ សញ្ញាបនត្ថំ។ និព្ពានបដិសំយុត្តញ្ហិ ភគវា តេសំ ភិក្ខូនំ ធម្មំ ទេសេត្វា និព្ពានគុណានុស្សរណេន ឧប្បន្នបីតិសោមនស្សោ ឧទានំ ឧទានេសិ។ ឥធ និព្ពានវជ្ជោ សព្ពោ សភាវធម្មោ បច្ចយាយត្តវុត្តិកោវ ឧបលព្ភតិ, ន បច្ចយនិរបេក្ខោ។ អយំ បន និព្ពានធម្មោ កតមបច្ចយេ ឧបលព្ភតីតិ តេសំ ភិក្ខូនំ ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយ តេ ច សញ្ញាបេតុកាមោ **“អត្ថិ, ភិក្ខវេ, តទាយតន”**ន្តិអាទិមាហ, ន ឯកន្តតោវ តេ បដិគ្គាហកេ កត្វាតិ វេទិតព្ពំ។ **តទាយតន**ន្តិ តំ ការណំ។ **ទ**ការោ បទសន្ធិករោ។ និព្ពានញ្ហិ មគ្គផលញាណាទីនំ អារម្មណបច្ចយភាវតោ រូបាទីនិ វិយ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនំ អារម្មណបច្ចយភូតានីតិ ការណដ្ឋេន “អាយតន”ន្តិ វុច្ចតិ។ ឯត្តាវតា ច ភគវា តេសំ ភិក្ខូនំ អសង្ខតាយ ធាតុយា បរមត្ថតោ អត្ថិភាវំ បវេទេសិ។

តត្រាយំ ធម្មន្វយោ – ឥធ សង្ខតធម្មានំ វិជ្ជមានត្តា អសង្ខតាយបិ ធាតុយា ភវិតព្ពំ តប្បដិបក្ខត្តា សភាវធម្មានំ។ យថា ហិ ទុក្ខេ វិជ្ជមានេ តប្បដិបក្ខភូតំ សុខម្បិ វិជ្ជតិយេវ , តថា ឧណ្ហេ វិជ្ជមានេ សីតម្បិ វិជ្ជតិ, បាបធម្មេសុ វិជ្ជមានេសុ កល្យាណធម្មាបិ វិជ្ជន្តិ ឯវ។ វុត្តញ្ចេតំ –

“យថាបិ ទុក្ខេ វិជ្ជន្តេ, សុខំ នាមបិ វិជ្ជតិ;
ឯវំ ភវេ វិជ្ជមានេ, វិភវោបិ ឥច្ឆិតព្ពកោ។

“យថាបិ ឧណ្ហេ វិជ្ជន្តេ, អបរំ វិជ្ជតិ សីតលំ;
ឯវំ តិវិធគ្គិ វិជ្ជន្តេ, និព្ពានំ ឥច្ឆិតព្ពកំ។

“យថាបិ បាបេ វិជ្ជន្តេ, កល្យាណមបិ វិជ្ជតិ;
ឯវមេវ ជាតិ វិជ្ជន្តេ, អជាតិមបិ ឥច្ឆិតព្ពក”ន្តិអាទិ។ (ពុ. វំ. ២.១០-១២) –

អបិច និព្ពានស្ស បរមត្ថតោ អត្ថិភាវវិចារណំ បរតោ អាវិភវិស្សតិ។

ឯវំ ភគវា អសង្ខតាយ ធាតុយា បរមត្ថតោ អត្ថិភាវំ សម្មុខេន ទស្សេត្វា ឥទានិ តព្ពិធុរធម្មាបោហនមុខេនស្ស សភាវំ ទស្សេតុំ, **“យត្ថ នេវ បថវី ន អាបោ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ យស្មា និព្ពានំ សព្ពសង្ខារវិធុរសភាវំ យថា សង្ខតធម្មេសុ កត្ថចិ នត្ថិ, តថា តត្ថបិ សព្ពេ សង្ខតធម្មា។ ន ហិ សង្ខតាសង្ខតធម្មានំ សមោធានំ សម្ភវតិ។ តត្រាយំ អត្ថវិភាវនា – យត្ថ យស្មិំ និព្ពានេ យស្សំ អសង្ខតធាតុយំ នេវ កក្ខឡលក្ខណា បថវីធាតុ អត្ថិ, ន បគ្ឃរណលក្ខណា អាបោធាតុ, ន ឧណ្ហលក្ខណា តេជោធាតុ, ន វិត្ថម្ភនលក្ខណា វាយោធាតុ អត្ថិ។ ឥតិ ចតុមហាភូតាភាវវចនេន យថា សព្ពស្សបិ ឧបាទារូបស្ស អភាវោ វុត្តោ ហោតិ តន្និស្សិតត្តា។ ឯវំ អនវសេសតោ កាមរូបភវស្ស តត្ថ អភាវោ វុត្តោ ហោតិ តទាយត្តវុត្តិភាវតោ។ ន ហិ មហាភូតនិស្សយេន វិនា បញ្ចវោការភវោ ឯកវោការភវោ វា សម្ភវតីតិ។

ឥទានិ អរូបសភាវត្តេបិ និព្ពានស្ស អរូបភវបរិយាបន្នានំ ធម្មានំ តត្ថ អភាវំ ទស្សេតុំ, **“ន អាកាសានញ្ចាយតនំ…បេ…. ន នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតន”**ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ **ន អាកាសានញ្ចាយតន**ន្តិ សទ្ធិំ អារម្មណេន កុសលវិបាកកិរិយភេទោ តិវិធោបិ អាកាសានញ្ចាយតនចិត្តុប្បាទោ នត្ថីតិ អត្ថោ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ យទគ្គេន ច និព្ពានេ កាមលោកាទីនំ អភាវោ ហោតិ, តទគ្គេន តត្ថ ឥធលោកបរលោកានម្បិ អភាវោតិ អាហ – **“នាយំ លោកោ ន បរលោកោ”**តិ។ តស្សត្ថោ – យ្វាយំ “ឥត្ថត្តំ ទិដ្ឋធម្មោ ឥធលោកោ”តិ ច លទ្ធវោហារោ ខន្ធាទិលោកោ, យោ ច “តតោ អញ្ញថា បរោ អភិសម្បរាយោ”តិ ច លទ្ធវោហារោ ខន្ធាទិលោកោ, តទុភយម្បិ តត្ថ នត្ថីតិ។ **ន ឧភោ ចន្ទិមសូរិយា**តិ យស្មា រូបគតេ សតិ តមោ នាម សិយា, តមស្ស ច វិធមនត្ថំ ចន្ទិមសូរិយេហិ វត្តិតព្ពំ។ សព្ពេន សព្ពំ បន យត្ថ រូបគតមេវ នត្ថិ, កុតោ តត្ថ តមោ។ តមស្ស វា វិធមនា ចន្ទិមសូរិយា, តស្មា ចន្ទិមា សូរិយោ ចាតិ ឧភោបិ តត្ថ និព្ពានេ នត្ថីតិ អត្ថោ។ ឥមិនា អាលោកសភាវតំយេវ និព្ពានស្ស ទស្សេតិ។

ឯត្តាវតា ច អនភិសមេតាវីនំ ភិក្ខូនំ អនាទិមតិសំសារេ សុបិនន្តេបិ អននុភូតបុព្ពំ បរមគម្ភីរំ អតិទុទ្ទសំ សណ្ហសុខុមំ អតក្កាវចរំ អច្ចន្តសន្តំ បណ្ឌិតវេទនីយំ អតិបណីតំ អមតំ និព្ពានំ វិភាវេន្តោ បឋមំ តាវ “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, តទាយតន”ន្តិ តស្ស អត្ថិភាវំ តេសំ អញ្ញាណាទីនិ អបនេត្វា “យត្ថ នេវ បថវី …បេ…. ន ឧភោ ចន្ទិមសូរិយា”តិ តទញ្ញធម្មាបោហនមុខេន តំ វិភាវេតិ ធម្មរាជា។ តេន បថវីអាទិសព្ពសង្ខតធម្មវិធុរសភាវា យា អសង្ខតា ធាតុ, តំ និព្ពានន្តិ ទីបិតំ ហោតិ។ តេនេវាហ, **“តត្រាបាហំ, ភិក្ខវេ, នេវ អាគតឹ វទាមី”**តិ។

តត្ថ **តត្រា**តិ តស្មិំ។ **អបិ**សទ្ទោ សមុច្ចយេ។ អហំ, ភិក្ខវេ, យត្ថ សង្ខារបវត្តេ កុតោចិ កស្សចិ អាគតឹ ន វទាមិ យថាបច្ចយំ តត្ថ ធម្មមត្តស្ស ឧប្បជ្ជនតោ។ ឯវំ តស្មិម្បិ អាយតនេ និព្ពានេ កុតោចិ អាគតឹ អាគមនំ នេវ វទាមិ អាគន្តព្ពដ្ឋានតាយ អភាវតោ។ **ន គតិ**ន្តិ កត្ថចិ គមនំ ន វទាមិ គន្តព្ពដ្ឋានតាយ អភាវតោ។ ន ហិ តត្ថ សត្តានំ ឋបេត្វា ញាណេន អារម្មណករណំ អាគតិគតិយោ សម្ភវន្តិ, នាបិ ឋិតិចុតូបបត្តិយោ វទាមិ។ “តទាបហ”ន្តិបិ បាឡិ។ តស្សត្ថោ – តម្បិ អាយតនំ ឋានន្តរតោ ឋានន្តរំ វិយ ន អាគន្តព្ពតាយ ន អាគតិ, ន គន្តព្ពតាយ ន គតិ, បថវីបព្ពតាទិ វិយ អបតិដ្ឋានតាយ ន ឋិតិ, អបច្ចយត្តា វា ឧប្បាទាភាវោ, តតោ អមតសភាវត្តា ចវនាភាវោ, ឧប្បាទនិរោធាភាវតោ ចេវ តទុភយបរិច្ឆិន្នាយ ឋិតិយា ច អភាវតោ ន ឋិតឹ ន ចុតឹ ន ឧបបត្តឹ វទាមិ។ កេវលំ បន តំ អរូបសភាវត្តា អបច្ចយត្តា ច ន កត្ថចិ បតិដ្ឋិតន្តិ **អប្បតិដ្ឋំ**។ តត្ថ បវត្តាភាវតោ បវត្តប្បដិបក្ខតោ ច **អប្បវត្តំ**។ អរូបសភាវត្តេបិ វេទនាទយោ វិយ កស្សចិបិ អារម្មណស្ស អនាលម្ពនតោ ឧបត្ថម្ភនិរបេក្ខតោ ច **អនារម្មណមេវ** តំ “អាយតន”ន្តិ វុត្តំ និព្ពានំ។ អយញ្ច **ឯវ**សទ្ទោ អប្បតិដ្ឋមេវ អប្បវត្តមេវាតិ បទទ្វយេនបិ យោជេតព្ពោ ។ **ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា**តិ យទិទំ “អប្បតិដ្ឋ”ន្តិអាទីហិ វចនេហិ វណ្ណិតំ ថោមិតំ យថាវុត្តលក្ខណំ និព្ពានំ, ឯសោ ឯវ សកលស្ស វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តោ បរិយោសានំ តទធិគមេ សតិ សព្ពទុក្ខាភាវតោ។ តស្មា “ទុក្ខស្ស អន្តោ”តិ អយមេវ តស្ស សភាវោតិ ទស្សេតិ។

បឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយនិព្ពានបដិសំយុត្តសុត្តវណ្ណនា

៧២. ទុតិយេ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ ឥមំ និព្ពានស្ស បកតិយា គម្ភីរភាវតោ ទុទ្ទសភាវទីបនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។ តត្ថ **ទុទ្ទស**ន្តិ សភាវគម្ភីរត្តា អតិសុខុមសណ្ហសភាវត្តា ច អនុបចិតញាណសម្ភារេហិ បស្សិតុំ ន សក្កាតិ ទុទ្ទសំ។ វុត្តញ្ហេតំ – “តញ្ហិ តេ, មាគណ្ឌិយ, អរិយំ បញ្ញាចក្ខុ នត្ថិ, យេន ត្វំ អារោគ្យំ ជានេយ្យាសិ, និព្ពានម្បិ បស្សេយ្យាសី”តិ (ម. និ. ២.២១៨)។ អបរម្បិ វុត្តំ – “ឥទម្បិ ខោ ឋានំ ទុទ្ទសំ, យទិទំ សព្ពសង្ខារសមថោ”តិអាទិ (មហាវ. ៨; ម. និ. ១.២៨១; ២.៣៣៧)។ **អនត**ន្តិ រូបាទិអារម្មណេសុ, កាមាទីសុ ច ភវេសុ នមនតោ តន្និន្នភាវេន បវត្តិតោ សត្តានញ្ច តត្ថ នមនតោ តណ្ហា នតា នាម, នត្ថិ ឯត្ថ នតាតិ អនតំ, និព្ពានន្តិ អត្ថោ។ “អនន្ត”ន្តិបិ បឋន្តិ, និច្ចសភាវត្តា អន្តវិរហិតំ, អចវនធម្មំ និរោធំ អមតន្តិ អត្ថោ។ កេចិ បន “អនន្ត”ន្តិ បទស្ស “អប្បមាណ”ន្តិ អត្ថំ វទន្តិ។ ឯត្ថ ច “ទុទ្ទស”ន្តិ ឥមិនា បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណេហិ រាគាទិកិលេសេហិ ចិរកាលភាវិតត្តា សត្តានំ អបច្ចយភាវនា ន សុករាតិ និព្ពានស្ស កិច្ឆេន អធិគមនីយតំ ទស្សេតិ។ **ន ហិ សច្ចំ សុទស្សន**ន្តិ ឥមិនាបិ តមេវត្ថំ បាកដំ ករោតិ។ តត្ថ **សច្ច**ន្តិ និព្ពានំ។ តញ្ហិ កេនចិ បរិយាយេន អសន្តសភាវាភាវតោ ឯកន្តេនេវ សន្តត្តា អវិបរីតដ្ឋេន សច្ចំ។ ន ហិ តំ សុទស្សនំ ន សុខេន បស្សិតព្ពំ, សុចិរម្បិ កាលំ បុញ្ញញាណសម្ភារេ សមានេន្តេហិបិ កសិរេនេវ សមធិគន្តព្ពតោ។ តថា ហិ វុត្តំ ភគវតា – “កិច្ឆេន មេ អធិគត”ន្តិ (មហាវ. ៨; ម. និ. ១.២៨១; ២.៣៣៧)។

បដិវិទ្ធា តណ្ហា ជានតោ បស្សតោ នត្ថិ កិញ្ចនន្តិ តញ្ច និរោធសច្ចំ សច្ឆិកិរិយាភិសមយវសេន អភិសមេន្តេន វិសយតោ កិច្ចតោ ច អារម្មណតោ ច អារម្មណប្បដិវេធេន អសម្មោហប្បដិវេធេន ច បដិវិទ្ធំ, យថាបរិញ្ញាភិសមយវសេន ទុក្ខសច្ចំ, ភាវនាភិសមយវសេន មគ្គសច្ចញ្ច អសម្មោហតោ បដិវិទ្ធំ ហោតិ, ឯវំ បហានាភិសមយវសេន អសម្មោហតោ ច បដិវិទ្ធា តណ្ហា ហោតិ។ ឯវញ្ច ចត្តារិ សច្ចានិ យថាភូតំ អរិយមគ្គបញ្ញាយ ជានតោ បស្សតោ ភវាទីសុ នតភូតា តណ្ហា នត្ថិ, តទភាវេ សព្ពស្សបិ កិលេសវដ្ដស្ស អភាវោ, តតោ ឯវ កម្មវិបាកវដ្ដានំ អសម្ភវោយេវាតិ ឯវំ ភគវា តេសំ ភិក្ខូនំ អនវសេសវដ្ដទុក្ខវូបសមហេតុភូតំ អមតមហានិព្ពានស្ស អានុភាវំ បកាសេសិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ទុតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយនិព្ពានបដិសំយុត្តសុត្តវណ្ណនា

៧៣. តតិយេ **អថ ខោ ភគវា ឯតមត្ថំ វិទិត្វា**តិ តទា កិរ ភគវតា អនេកបរិយាយេន សំសារស្ស អាទីនវំ បកាសេត្វា សន្ទស្សនាទិវសេន និព្ពានបដិសំយុត្តាយ ធម្មទេសនាយ កតាយ តេសំ ភិក្ខូនំ ឯតទហោសិ – “អយំ សំសារោ ភគវតា អវិជ្ជាទីហិ ការណេហិ សហេតុកោ បកាសិតោ, និព្ពានស្ស បន តទុបសមស្ស ន កិញ្ចិ ការណំ វុត្តំ, តយិទំ អហេតុកំ, កថំ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន ឧបលព្ភតី”តិ។ អថ ភគវា តេសំ ភិក្ខូនំ ឯតំ យថាវុត្តំ បរិវិតក្កសង្ខាតំ អត្ថំ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ តេសំ ភិក្ខូនំ វិមតិវិធមនត្ថញ្ចេវ ឥធ សមណព្រាហ្មណានំ “និព្ពានំ និព្ពានន្តិ វាចាវត្ថុមត្តមេវ, នត្ថិ ហិ បរមត្ថតោ និព្ពានំ នាម អនុបលព្ភមានសភាវត្តា”តិ លោកាយតិកាទយោ វិយ វិប្បដិបន្នានំ ពាហិរា ច បុថុជ្ជនិកតិកានំ មិច្ឆាវាទភញ្ជនត្ថញ្ច ឥមំ អមតមហានិព្ពានស្ស បរមត្ថតោ អត្ថិភាវទីបនំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **អជាតំ អភូតំ អកតំ អសង្ខត**ន្តិ សព្ពានិបិ បទានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានិ។ អថ វា វេទនាទយោ វិយ ហេតុបច្ចយសមវាយសង្ខាតាយ ការណសាមគ្គិយា ន ជាតំ ន និព្ពត្តន្តិ **អជាតំ**, ការណេន វិនា, សយមេវ វា ន ភូតំ ន បាតុភូតំ ន ឧប្បន្នន្តិ **អភូតំ**, ឯវំ អជាតត្តា អភូតត្តា ច យេន កេនចិ ការណេន ន កតន្តិ **អកតំ**, ជាតភូតកតសភាវោ ច នាមរូបានំ សង្ខតធម្មានំ ហោតិ, ន អសង្ខតសភាវស្ស និព្ពានស្សាតិ ទស្សនត្ថំ **អសង្ខត**ន្តិ វុត្តំ។ បដិលោមតោ វា សមេច្ច សម្ភូយ បច្ចយេហិ កតន្តិ សង្ខតំ, តថា ន សង្ខតំ សង្ខតលក្ខណរហិតន្តិ អសង្ខតន្តិ។ ឯវំ អនេកេហិ ការណេហិ និព្ពត្តិតភាវេ បដិសិទ្ធេ “សិយា នុ ខោ ឯកេនេវ ការណេន កត”ន្តិ អាសង្កាយ “ន យេន កេនចិ កត”ន្តិ ទស្សនត្ថំ “អកត”ន្តិ វុត្តំ។ ឯវំ អបច្ចយម្បិ សមានំ “សយមេវ នុ ខោ ឥទំ ភូតំ បាតុភូត”ន្តិ អាសង្កាយ តន្និវត្តនត្ថំ “អភូត”ន្តិ វុត្តំ។ “អយញ្ចេតស្ស អសង្ខតាកតាភូតភាវោ សព្ពេន សព្ពំ អជាតិធម្មត្តា”តិ ទស្សេតុំ “អជាត”ន្តិ វុត្តំ។ ឯវមេតេសំ ចតុន្នម្បិ បទានំ សាត្ថកភាវំ វិទិត្វា “តយិទំ និព្ពានំ អត្ថិ, ភិក្ខវេ”តិ បរមត្ថតោ និព្ពានស្ស អត្ថិភាវោ បកាសិតោតិ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ ឧទានេន្តេន ភគវតា, “ភិក្ខវេ”តិ អាលបនេ ការណំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

ឥតិ សត្ថា “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អជាតំ អភូតំ អកតំ អសង្ខត”ន្តិ វត្វា តត្ថ ហេតុំ ទស្សេន្តោ “**នោ ចេតំ, ភិក្ខវេ**”តិអាទិមាហ។ តស្សាយំ សង្ខេបត្ថោ – ភិក្ខវេ, យទិ អជាតាទិសភាវា អសង្ខតា ធាតុ ន អភវិស្ស ន សិយា, ឥធ លោកេ ជាតាទិសភាវស្ស រូបាទិក្ខន្ធបញ្ចកសង្ខាតស្ស សង្ខតស្ស និស្សរណំ អនវសេសវូបសមោ ន បញ្ញាយេយ្យ ន ឧបលព្ភេយ្យ ន សម្ភវេយ្យ។ និព្ពានញ្ហិ អារម្មណំ កត្វា បវត្តមានា សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ អរិយមគ្គធម្មា អនវសេសកិលេសេ សមុច្ឆិន្ទន្តិ។ តេនេត្ថ សព្ពស្សបិ វដ្ដទុក្ខស្ស អប្បវត្តិ អបគមោ និស្សរណំ បញ្ញាយតិ។

ឯវំ ព្យតិរេកវសេន និព្ពានស្ស អត្ថិភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អន្វយវសេនបិ តំ ទស្សេតុំ, “**យស្មា ច ខោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តំ វុត្តត្ថមេវ។ ឯត្ថ ច យស្មា “អបច្ចយា ធម្មា, អសង្ខតា ធម្មា (ធ. ស. ទុកមាតិកា ៧, ៨), អត្ថិ, ភិក្ខវេ, តទាយតនំ, យត្ថ នេវ បថវី (ឧទា. ៧១), ឥទម្បិ ខោ ឋានំ ទុទ្ទសំ, យទិទំ សព្ពសង្ខារសមថោ សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គោ (មហាវ. ៨; ម. និ. ១.២៨១; ២.៣៣៧), អសង្ខតញ្ច វោ, ភិក្ខវេ, ធម្មំ ទេសេស្សាមិ អសង្ខតគាមិនិញ្ច បដិបទ”ន្តិអាទីហិ (សំ. និ. ៤.៣៦៦-៣៦៧) អនេកេហិ សុត្តបទេហិ, “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អជាត”ន្តិ ឥមិនាបិ ច សុត្តេន និព្ពានធាតុយា បរមត្ថតោ សម្ភវោ សព្ពលោកំ អនុកម្បមានេន សម្មាសម្ពុទ្ធេន ទេសិតោ, តស្មា យទិបិ តត្ថ អបច្ចក្ខការីនម្បិ វិញ្ញូនំ កង្ខា វា វិមតិ វា នត្ថិយេវ។ យេ បន បរនេយ្យពុទ្ធិនោ បុគ្គលា, តេសំ វិមតិវិនោទនត្ថំ អយមេត្ថ អធិប្បាយនិទ្ធារណមុខេន យុត្តិវិចារណា – យថា បរិញ្ញេយ្យតាយ សឧត្តរានំ កាមានំ រូបាទីនញ្ច បដិបក្ខភូតំ តព្ពិធុរសភាវំ និស្សរណំ បញ្ញាយតិ, ឯវំ តំសភាវានំ សព្ពេសម្បិ សង្ខតធម្មានំ បដិបក្ខភូតេន តព្ពិធុរសភាវេន និស្សរណេន ភវិតព្ពំ។ យញ្ចេតំ និស្សរណំ, សា អសង្ខតា ធាតុ។ កិញ្ច ភិយ្យោ សង្ខតធម្មារម្មណំ វិបស្សនាញាណំ អបិ អនុលោមញាណំ កិលេសេ សមុច្ឆេទវសេន បជហិតុំ ន សក្កោតិ។ តថា សម្មុតិសច្ចារម្មណំ បឋមជ្ឈានាទីសុ ញាណំ វិក្ខម្ភនវសេនេវ កិលេសេ បជហតិ, ន សមុច្ឆេទវសេន។ ឥតិ សង្ខតធម្មារម្មណស្ស សម្មុតិសច្ចារម្មណស្ស ច ញាណស្ស កិលេសានំ សមុច្ឆេទប្បហានេ អសមត្ថភាវតោ តេសំ សមុច្ឆេទប្បហានករស្ស អរិយមគ្គញាណស្ស តទុភយវិបរីតសភាវេន អារម្មណេន ភវិតព្ពំ , សា អសង្ខតា ធាតុ។ តថា “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អជាតំ អភូតំ អកតំ អសង្ខត”ន្តិ ឥទំ និព្ពានបទស្ស បរមត្ថតោ អត្ថិភាវជោតកំ វចនំ អវិបរីតត្ថំ ភគវតា ភាសិតត្តា។ យញ្ហិ ភគវតា ភាសិតំ, តំ អវិបរីតត្ថំ បរមត្ថំ យថា តំ “សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា, សព្ពេ សង្ខារា ទុក្ខា, សព្ពេ ធម្មា អនត្តា”តិ (អ. និ. ៣.១៣៧; មហានិ. ២៧), តថា និព្ពានសទ្ទោ កត្ថចិ វិសយេ យថាភូតបរមត្ថវិសយោ ឧបចារមត្តវុត្តិសព្ភាវតោ សេយ្យថាបិ សីហសទ្ទោ។ អថ វា អត្ថេវ បរមត្ថតោ អសង្ខតា ធាតុ, ឥតរតព្ពិបរីតវិនិមុត្តសភាវត្តា សេយ្យថាបិ បថវីធាតុ វេទនាតិ។ ឯវមាទីហិ នយេហិ យុត្តិតោបិ អសង្ខតាយ ធាតុយា បរមត្ថតោ អត្ថិភាវោ វេទិតព្ពោ។

តតិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុត្ថនិព្ពានបដិសំយុត្តសុត្តវណ្ណនា

៧៤. ចតុត្ថេ **អថ ខោ ភគវា ឯតមត្ថំ វិទិត្វា**តិ តទា កិរ ភគវតា អនេកបរិយាយេន សន្ទស្សនាទិវសេន និព្ពានបដិសំយុត្តាយ ធម្មទេសនាយ កតាយ តេសំ ភិក្ខូនំ ឯតទហោសិ – “អយំ តាវ ភគវតា អមតមហានិព្ពានធាតុយា អនេកាការវោការំ អានិសំសំ ទស្សេន្តេន អនញ្ញសាធារណោ អានុភាវោ បកាសិតោ, អធិគមូបាយោ បនស្សា ន ភាសិតោ, កថំ នុ ខោ បដិបជ្ជន្តេហិ អម្ហេហិ អយំ អធិគន្តព្ពា”តិ។ អថ ភគវា តេសំ ភិក្ខូនំ ឯតំ យថាវុត្តបរិវិតក្កសង្ខាតំ អត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។ **ឥមំ ឧទាន**ន្តិ តណ្ហាវសេន កត្ថចិ អនិស្សិតស្ស បស្សទ្ធកាយចិត្តស្ស វីថិបដិបន្នវិបស្សនស្ស អរិយមគ្គេន អនវសេសតោ តណ្ហាបហានេន និព្ពានាធិគមវិភាវនំ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

តត្ថ **និស្សិតស្ស ចលិត**ន្តិ រូបាទិសង្ខារេ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ និស្សិតស្ស ចលិតំ “ឯតំ មម, ឯសោ មេ អត្តា”តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវិប្ផន្ទិតំ ហោតិ។ អប្បហីនតណ្ហាទិដ្ឋិកស្ស ហិ បុគ្គលស្ស សុខាទីសុ ឧប្បន្នេសុ តានិ អភិភុយ្យ វិហរិតុំ អសក្កោន្តស្ស “មម វេទនា, អហំ វេទិយាមី”តិអាទិនា តណ្ហាទិដ្ឋិគាហវសេន កុសលប្បវត្តិតោ ចិត្តសន្តានស្ស ចលនំ កម្បនំ, អវក្ខលិតំ វា ហោតីតិ អត្ថោ។ **អនិស្សិតស្ស ចលិតំ នត្ថី**តិ យោ បន វិសុទ្ធិបដិបទំ បដិបជ្ជន្តោ សមថវិបស្សនាហិ តណ្ហាទិដ្ឋិយោ វិក្ខម្ភេត្វា អនិច្ចាទិវសេន សង្ខារេ សម្មសន្តោ វិហរតិ, តស្ស តំ អនិស្សិតស្ស យថាវុត្តំ ចលិតំ អវក្ខលិតំ, វិប្ផន្ទិតំ វា នត្ថិ ការណស្ស សុវិក្ខម្ភិតត្តា។

ចលិតេ អសតីតិ យថាវុត្តេ ចលិតេ អសតិ យថា តណ្ហាទិដ្ឋិគាហា នប្បវត្តន្តិ, តថា វីថិបដិបន្នាយ វិបស្សនាយ តំ ឧស្សុក្កន្តស្ស។ **បស្សទ្ធី**តិ វិបស្សនាចិត្តសហជាតានំ កាយចិត្តានំ សារម្ភករកិលេសវូបសមិនី ទុវិធាបិ បស្សទ្ធិ ហោតិ។ **បស្សទ្ធិយា សតិ នតិ ន ហោតី**តិ បុព្ពេនាបរំ វិសេសយុត្តាយ បស្សទ្ធិយា សតិ អនវជ្ជសុខាធិដ្ឋានំ សមាធឹ វឌ្ឍេត្វា តំ បញ្ញាយ សមវាយករណេន សមថវិបស្សនំ យុគនទ្ធំ យោជេត្វា មគ្គបរម្បរាយ កិលេសេ

ខេបេន្តស្ស កាមភវាទីសុ នមនតោ “នតី”តិ លទ្ធនាមា តណ្ហា អរហត្តមគ្គក្ខណេ អនវសេសតោ ន ហោតិ, អនុប្បត្តិធម្មតំ អាបាទិតត្តា ន ឧប្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។

នតិយា អសតីតិ អរហត្តមគ្គេន តណ្ហាយ សុប្បហីនត្តា ភវាទិអត្ថាយ អាលយនិកន្តិ បរិយុដ្ឋានេ អសតិ។ **អាគតិគតិ ន ហោតី**តិ បដិសន្ធិវសេន ឥធ អាគតិ អាគមនំ ចុតិវសេន គតិ ឥតោ បរលោកគមនំ បេច្ចភាវោ ន ហោតិ ន បវត្តតិ។ **អាគតិគតិយា អសតី**តិ វុត្តនយេន អាគតិយា ច គតិយា ច អសតិ។ **ចុតូបបាតោ ន ហោតី**តិ អបរាបរំ ចវនុបបជ្ជនំ ន ហោតិ ន បវត្តតិ។ អសតិ ហិ កិលេសវដ្ដេ កម្មវដ្ដំ បច្ឆិន្នមេវ, បច្ឆិន្នេ ច តស្មិំ កុតោ វិបាកវដ្ដស្ស សម្ភវោ។ តេនាហ – “**ចុតូបបាតេ អសតិ នេវិធ ន ហុរ**”ន្តិអាទិ។ តត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា ពាហិយសុត្តេ វិត្ថារតោ វុត្តមេវ។ តស្មា តត្ថ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឥតិ ភគវា ឥធាបិ តេសំ ភិក្ខូនំ អនវសេសតោ វដ្ដទុក្ខវូបសមហេតុភូតំ អមតមហានិព្ពានស្ស អានុភាវំ សម្មាបដិបត្តិយា បកាសេតិ។

ចតុត្ថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចុន្ទសុត្តវណ្ណនា

៧៥. បញ្ចមេ **មល្លេសូ**តិ ឯវំនាមកេ ជនបទេ។ **មហតា ភិក្ខុសង្ឃេនា**តិ គុណមហត្តសង្ខ្យាមហត្តេហិ មហតា។ សោ ហិ ភិក្ខុសង្ឃោ សីលាទិគុណវិសេសយោគេនបិ មហា តត្ថ សព្ពបច្ឆិមកស្ស សោតាបន្នភាវតោ, សង្ខ្យាមហត្តេនបិ មហា អបរិច្ឆិន្នគណនត្តា។ អាយុសង្ខារោស្សជ្ជនតោ បដ្ឋាយ ហិ អាគតាគតា ភិក្ខូ ន បក្កមឹសុ។ **ចុន្ទស្សា**តិ ឯវំនាមកស្ស។ **កម្មារបុត្តស្សា**តិ សុវណ្ណការបុត្តស្ស។ សោ កិរ អឌ្ឍោ មហាកុដុម្ពិកោ ភគវតោ បឋមទស្សនេនេវ សោតាបន្នោ ហុត្វា អត្តនោ អម្ពវនេ សត្ថុវសនានុច្ឆវិកំ គន្ធកុដឹ, ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានឧបដ្ឋានសាលាកុដិមណ្ឌបចង្កមនាទិកេ ច សម្បាទេត្វា បាការបរិក្ខិត្តំ ទ្វារកោដ្ឋកយុត្តំ វិហារំ កត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស និយ្យាទេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “**តត្រ សុទំ ភគវា បាវាយំ វិហរតិ ចុន្ទស្ស កម្មារបុត្តស្ស អម្ពវនេ**”តិ។

បដិយាទាបេត្វាតិ សម្បាទេត្វា។ “**សូករមទ្ទវ**ន្តិ សូករស្ស មុទុសិនិទ្ធំ បវត្តមំស”ន្តិ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ កេចិ បន “សូករមទ្ទវន្តិ ន សូករមំសំ, សូករេហិ មទ្ទិតវំសកឡីរោ”តិ វទន្តិ។ អញ្ញេ “សូករេហិ មទ្ទិតប្បទេសេ ជាតំ អហិឆត្តក”ន្តិ។ អបរេ បន “សូករមទ្ទវំ នាម ឯកំ រសាយន”ន្តិ ភណឹសុ ។ តញ្ហិ ចុន្ទោ កម្មារបុត្តោ “អជ្ជ ភគវា បរិនិព្ពាយិស្សតី”តិ សុត្វា “អប្បេវ នាម នំ បរិភុញ្ជិត្វា ចិរតរំ តិដ្ឋេយ្យា”តិ សត្ថុ ចិរជីវិតុកម្យតាយ អទាសីតិ វទន្តិ។

តេន មំ បរិវិសាតិ តេន មមំ ភោជេហិ។ កស្មា ភគវា ឯវមាហ? បរានុទ្ទយតាយ។ តញ្ច ការណំ បាឡិយំ វុត្តមេវ។ តេន អភិហដភិក្ខាយ បរេសំ អបរិភោគារហតោ ច តថា វុត្តំ វដ្ដតីតិ ទស្សិតំ ហោតិ។ តស្មិំ កិរ សូករមទ្ទវេ ទ្វិសហស្សទីបបរិវារេសុ ចតូសុ មហាទីបេសុ ទេវតា ឱជំ បក្ខិបឹសុ។ តស្មា តំ អញ្ញោ កោចិ សម្មា ជីរាបេតុំ ន សក្កោតិ, តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា បរូបវាទមោចនត្ថំ “**នាហំ តំ, ចុន្ទ, បស្សាមី**”តិអាទិនា សីហនាទំ នទិ។ យេ ហិ បរេ ឧបវទេយ្យុំ “អត្តនា បរិភុត្តាវសេសំ នេវ ភិក្ខូនំ, ន អញ្ញេសំ មនុស្សានំ អទាសិ, អាវាដេ និខណាបេត្វា វិនាសេសី”តិ, “តេសំ វចនោកាសោ មា ហោតូ”តិ បរូបវាទមោចនត្ថំ សីហនាទំ នទិ។

តត្ថ **សទេវកេ**តិអាទីសុ សហ ទេវេហីតិ **សទេវកោ**, សហ មារេនាតិ **សមារកោ**, សហ ព្រហ្មុនាតិ **សព្រហ្មកោ**, សហ សមណព្រាហ្មណេហីតិ **សស្សមណព្រាហ្មណី**, បជាតត្តា **បជា**, សហ ទេវមនុស្សេហីតិ **សទេវមនុស្សា**។ តស្មិំ សទេវកេ លោកេ…បេ.… សទេវមនុស្សាយ។ តត្ថ សទេវកវចនេន បញ្ចកាមាវចរទេវគ្គហណំ, សមារកវចនេន ឆដ្ឋកាមាវចរទេវគ្គហណំ, សព្រហ្មកវចនេន ព្រហ្មកាយិកាទិព្រហ្មគ្គហណំ, សស្សមណព្រាហ្មណីវចនេន សាសនស្ស បច្ចត្ថិកបច្ចាមិត្តសមណព្រាហ្មណគ្គហណំ សមិតបាបពាហិតបាបសមណព្រាហ្មណគ្គហណញ្ច, បជាវចនេន សត្តលោកគ្គហណំ, សទេវមនុស្សវចនេន សម្មុតិទេវអវសេសមនុស្សគ្គហណំ។ ឯវមេត្ថ តីហិ បទេហិ ឱកាសលោកវសេន, ទ្វីហិ បជាវសេន សត្តលោកោ គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។ អបរោ នយោ – សទេវកវចនេន អរូបាវចរលោកោ គហិតោ, សមារកវចនេន ឆកាមាវចរទេវលោកោ, សព្រហ្មកវចនេន រូបី ព្រហ្មលោកោ, សស្សមណព្រាហ្មណវចនេន ចតុបរិសវសេន សម្មុតិទេវេហិ សហ មនុស្សលោកោ, អវសេសសត្តលោកោ វា គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។

ភុត្តាវិស្សាតិ ភុត្តវតោ។ **ខរោ**តិ ផរុសោ។ **អាពាធោ**តិ វិសភាគរោគោ។ **បពាឡ្ហា**តិ ពលវតិយោ។ **មារណន្តិកា**តិ មរណន្តា មរណសមីបបាបនសមត្ថា។ **សតោ សម្បជានោ អធិវាសេសី**តិ សតឹ ឧបដ្ឋិតំ កត្វា ញាណេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា អធិវាសេសិ។ **អវិហញ្ញមានោ**តិ វេទនានុវត្តនវសេន អសល្លក្ខិតធម្មោ វិយ អបរាបរំ បរិវត្តនំ អករោន្តោ អបីឡិយមានោ អទុក្ខិយមានោ វិយ អធិវាសេសិ។ ភគវតោ ហិ វេឡុវគាមកេយេវ តា វេទនា ឧប្បន្នា, សមាបត្តិពលេន បន វិក្ខម្ភិតា យាវ បរិនិព្ពានទិវសា ន ឧប្បជ្ជឹសុ ទិវសេ ទិវសេ សមាបត្តីហិ បដិបណាមនតោ។ តំ ទិវសំ បន បរិនិព្ពាយិតុកាមោ “កោដិសហស្សហត្ថីនំ ពលំ ធារេន្តានំ វជិរសង្ឃាតសមានកាយានំ អបរិមិតកាលំ ឧបចិតបុញ្ញសម្ភារានម្បិ ភវេ សតិ ឯវរូបា វេទនា បវត្តន្តិ, កិមង្គំ បន អញ្ញេស”ន្តិ សត្តានំ សំវេគជននត្ថំ សមាបត្តឹ ន សមាបជ្ជិ, តេន វេទនា ខរា វត្តឹសុ។ **អាយាមា**តិ ឯហិ យាម។

ចុន្ទស្ស ភត្តំ ភុញ្ជិត្វាតិអាទិកា អបរភាគេ ធម្មសង្គាហកេហិ ឋបិតា គាថា។ តត្ថ **ភុត្តស្ស ច សូករមទ្ទវេនា**តិ ភុត្តស្ស ឧទបាទិ, ន បន ភុត្តបច្ចយា។ យទិ ហិ អភុត្តស្ស ឧប្បជ្ជិស្សា, អតិខរោ អភវិស្សា, សិនិទ្ធភោជនំ បន ភុត្តត្តា តនុកា វេទនា អហោសិ, តេនេវ បទសា គន្តុំ អសក្ខិ។ ឯតេន ឃ្វាយំ “យស្ស តំ បរិភុត្តំ សម្មា បរិណាមំ គច្ឆេយ្យ អញ្ញត្រ តថាគតស្សា”តិ សីហនាទោ នទិតោ, តស្ស សាត្ថកតា ទស្សិតា។ ពុទ្ធានញ្ហិ អដ្ឋានេ គជ្ជិតំ នាម នត្ថិ។ យស្មា តំ បរិភុត្តំ ភគវតោ ន កិញ្ចិ វិការំ ឧប្បាទេសិ, កម្មេន បន លទ្ធោកាសេន ឧប្បាទិយមានំ វិការំ អប្បមត្តកតាយ ឧបសមេន្តោ សរីរេ ពលំ ឧប្បាទេសិ, យេន យថា វក្ខមានំ តិវិធំ បយោជនំ សម្បាទេសិ, តស្មា សម្មទេវ តំ បរិណាមំ គតំ, មារណន្តិកត្តា បន វេទនានំ អវិញ្ញាតំ អបាកដំ អហោសីតិ។ **វិរិច្ចមានោ**តិ អភិណ្ហំ បវត្តលោហិតវិរេចនោវ សមានោ។ **អវោចា**តិ អត្តនា ឥច្ឆិតដ្ឋានេ បរិនិព្ពានត្ថាយ ឯវមាហ។

កស្មា បន ភគវា ឯវំ រោគេ ឧប្បន្នេ កុសិនារំ អគមាសិ, កឹ អញ្ញត្ថ ន សក្កា បរិនិព្ពាយិតុន្តិ? បរិនិព្ពាយិតុំ នាម ន កត្ថចិ ន សក្កា, ឯវំ បន ចិន្តេសិ – មយិ កុសិនារំ គតេ មហាសុទស្សនសុត្តទេសនាយ (ទី. និ. ២.២៤១) អដ្ឋុប្បត្តិ ភវិស្សតិ, តាយ យា ទេវលោកេ អនុភវិតព្ពសទិសា សម្បត្តិ មនុស្សលោកេ មយា អនុភូតា, តំ ទ្វីហិ ភាណវារេហិ បដិមណ្ឌេត្វា ទេសេស្សាមិ, តំ សុត្វា ពហូ ជនា កុសលំ កត្តព្ពំ មញ្ញិស្សន្តិ។ សុភទ្ទោបិ តត្ថ មំ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា វិស្សជ្ជនបរិយោសានេ សរណេសុ បតិដ្ឋាយ បព្ពជិត្វា លទ្ធូបសម្បទោ កម្មដ្ឋានំ ភាវេត្វា មយិ ធរន្តេយេវ អរហត្តំ បត្វា បច្ឆិមសាវកោ នាម ភវិស្សតិ។ អញ្ញត្ថ មយិ បរិនិព្ពុតេ ធាតុនិមិត្តំ មហាកលហោ ភវិស្សតិ, លោហិតំ នទី វិយ សន្ទិស្សតិ។ កុសិនារាយំ បន បរិនិព្ពុតេ ទោណព្រាហ្មណោ តំ វិវាទំ វូបសមេត្វា ធាតុយោ វិភជិត្វា ទស្សតីតិ ឥមានិ តីណិ ការណានិ បស្សន្តោ ភគវា មហតា ឧស្សាហេន កុសិនារំ អគមាសិ។

ឥង្ឃាតិ ចោទនត្ថេ និបាតោ។ **កិលន្តោស្មី**តិ បរិស្សន្តោ អស្មិ។ តេន យថាវុត្តវេទនានំ ពលវភាវំ ឯវ ទស្សេតិ។ ភគវា ហិ អត្តនោ អានុភាវេន តទា បទសា អគមាសិ, អញ្ញេសំ បន យថា បទុទ្ធារម្បិ កាតុំ ន សក្កា, តថា វេទនា តិខិណា ខរា កដុកា វត្តឹសុ។ តេនេវាហ “**និសីទិស្សាមី**”តិ។

ឥទានីតិ អធុនា។ **លុឡិត**ន្តិ មទ្ទិតំ វិយ អាកុលំ។ **អាវិល**ន្តិ អាលុលំ។ **អច្ឆោទកា**តិ តនុបសន្នសលិលា។ **សាតោទកា**តិ មធុរតោយា។ **សីតោទកា**តិ សីតលជលា។ **សេតោទកា**តិ និក្កទ្ទមា ។ ឧទកញ្ហិ សភាវតោ សេតវណ្ណំ, ភូមិវសេន កទ្ទមាវិលតាយ ច អញ្ញាទិសំ ហោតិ, កកុធាបិ នទី វិមលវាលិកា សមោកិណ្ណា សេតវណ្ណា សន្ទតិ។ តេន វុត្តំ “សេតោទកា”តិ។ **សុបតិត្ថា**តិ សុន្ទរតិត្ថា។ **រមណីយា**តិ មនោហរភូមិភាគតាយ រមិតព្ពា យថាវុត្តឧទកសម្បត្តិយា ច មនោរមា។

កិលន្តោស្មិ ចុន្ទក, និបជ្ជិស្សាមីតិ តថាគតស្ស ហិ –

“កាឡាវកញ្ច គង្គេយ្យំ, បណ្ឌរំ តម្ពបិង្គលំ;
គន្ធមង្គលហេមញ្ច, ឧបោសថឆទ្ទន្តិមេ ទសា”តិ។ –

ឯវំ វុត្តេសុ ទសសុ ហត្ថិកុលេសុ កាឡាវកសង្ខាតានំ យំ ទសន្នំ បកតិហត្ថីនំ ពលំ, តំ ឯកស្ស គង្គេយ្យស្សាតិ ឯវំ ទសគុណិតាយ គណនាយ បកតិហត្ថីនំ កោដិសហស្សពលប្បមាណំ សរីរពលំ។ តំ សព្ពម្បិ តស្មឹ ទិវសេ បច្ឆាភត្តតោ បដ្ឋាយ ចង្កវារេ បក្ខិត្តឧទកំ វិយ បរិក្ខយំ គតំ។ បាវាយ តិគាវុតេ កុសិនារា។ ឯតស្មឹ អន្តរេ បញ្ចវីសតិយា ឋានេសុ និសីទិត្វា មហន្តំ ឧស្សាហំ កត្វា អាគច្ឆន្តោ សូរិយត្ថង្គមនវេលាយ ភគវា កុសិនារំ បាបុណីតិ ឯវំ “រោគោ នាម សព្ពំ អារោគ្យំ មទ្ទន្តោ អាគច្ឆតី”តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ សទេវកស្ស លោកស្ស សំវេគករំ វាចំ ភាសន្តោ “កិលន្តោស្មិ, ចុន្ទក, និបជ្ជិស្សាមី”តិ អាហ។

សីហសេយ្យន្តិ ឯត្ថ កាមភោគីសេយ្យា បេតសេយ្យា តថាគតសេយ្យា សីហសេយ្យាតិ ចតស្សោ សេយ្យា។ តត្ថ “យេភុយ្យេន, ភិក្ខវេ, កាមភោគី វាមេន បស្សេន សេយ្យំ កប្បេន្តី”តិ (អ. និ. ៤.២៤៦) អយំ កាមភោគីសេយ្យា។ “យេភុយ្យេន , ភិក្ខវេ, បេតា ឧត្តានា សេន្តី”តិ (អ. និ. ៤.២៤៦) អយំ បេតសេយ្យា។ ចតុត្ថជ្ឈានំ តថាគតសេយ្យា។ “សីហោ, ភិក្ខវេ, មិគរាជា ទក្ខិណេន បស្សេន សេយ្យំ កប្បេតី”តិ (អ. និ. ៤.២៤៦) អយំ សីហសេយ្យា។ អយញ្ហិ តេជុស្សទឥរិយាបថត្តា ឧត្តមសេយ្យា នាម។ តេន វុត្តំ – “**ទក្ខិណេន បស្សេន សីហសេយ្យំ កប្បេសី**”តិ។ **បាទេ បាទន្តិ** ទក្ខិណបាទេ វាមបាទំ។ **អច្ចាធាយា**តិ អតិអាធាយ, គោប្ផកំ អតិក្កម្ម ឋបេត្វា។ គោប្ផកេន ហិ គោប្ផកេ, ជាណុនា ជាណុម្ហិ សង្ឃដ្ដិយមានេ អភិណ្ហំ វេទនា ឧប្បជ្ជន្តិ , សេយ្យា ផាសុកា ន ហោតិ។ យថា បន ន សង្ឃដ្ដេតិ, ឯវំ អតិក្កម្ម ឋបិតេ វេទនា នុប្បជ្ជន្តិ, សេយ្យា ផាសុកា ហោតិ។ តស្មា ឯវំ និបជ្ជិ។

គន្ត្វាន ពុទ្ធោតិ ឥមា គាថា អបរភាគេ ធម្មសង្គាហកេហិ ឋបិតា។ តត្ថ **នទិកន្តិ** នទីំ។ **អប្បដិមោធ លោកេ**តិ អប្បដិមោ ឥធ ឥមស្មិំ សទេវកេ លោកេ។ **ន្ហត្វា ច បិវិត្វា ចុទតារី**តិ គត្តានំ សីតិករណវសេន ន្ហត្វា ច បានីយំ បិវិត្វា ច នទិតោ ឧត្តរិ។ តទា កិរ ភគវតិ ន្ហាយន្តេ អន្តោនទិយំ មច្ឆកច្ឆបា, ឧទកំ, ឧភោសុ តីរេសុ វនសណ្ឌោ, សព្ពោ ច សោ ភូមិភាគោតិ សព្ពំ សុវណ្ណវណ្ណមេវ អហោសិ។ **បុរក្ខតោ**តិ គុណវិសិដ្ឋសត្តុត្តមគរុភាវតោ សទេវកេន លោកេន បូជាសម្មានវសេន បុរក្ខតោ។ **ភិក្ខុគណស្ស មជ្ឈេ**តិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស មជ្ឈេ។ តទា ភិក្ខូ ភគវតោ វេទនានំ អធិមត្តភាវំ វិទិត្វា អាសន្នា ហុត្វា សមន្តតោ បរិវារេត្វាវ គច្ឆន្តិ។ **សត្ថា**តិ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេហិ សត្តានំ អនុសាសនតោ សត្ថា។ **បវត្តា ភគវា ឥធ ធម្មេ**តិ ភាគ្យវន្តតាទីហិ ភគវា ឥធ សីលាទិសាសនធម្មេ បវត្តា, ធម្មេ វា ចតុរាសីតិធម្មក្ខន្ធសហស្សានិ បវត្តា បវត្តេតា។ **អម្ពវនន្តិ** តស្សា ឯវ នទិយា តីរេ អម្ពវនំ។ **អាមន្តយិ ចុន្ទកន្តិ** តស្មិំ កិរ ខណេ អាយស្មា អានន្ទោ ឧទកសាដិកំ បីឡេន្តោ ឱហីយិ, ចុន្ទកត្ថេរោ សមីបេ អហោសិ។ តស្មា តំ ភគវា អាមន្តយិ។ **បមុខេ និសីទី**តិ វត្តសីសេន សត្ថុ បុរតោ និសីទិ “កឹ នុ ខោ សត្ថា អាណាបេតី”តិ។ ឯត្តាវតា ធម្មភណ្ឌាគារិកោ អនុប្បត្តោ។ ឯវំ អនុប្បត្តំ អថ ខោ ភគវា អាយស្មន្តំ អានន្ទំ អាមន្តេសិ។

ឧបទហេយ្យាតិ ឧប្បាទេយ្យ, វិប្បដិសារស្ស ឧប្បាទកោ កោចិ បុរិសោ សិយា អបិ ភវេយ្យ។ **អលាភា**តិ យេ អញ្ញេសំ ទានំ ទទន្តានំ ទានានិសំសសង្ខាតា លាភា ហោន្តិ, តេ អលាភា។ **ទុល្លទ្ធន្តិ** បុញ្ញវិសេសេន លទ្ធម្បិ មនុស្សត្តំ ទុល្លទ្ធំ។ **យស្ស តេ**តិ យស្ស តវ។ ឧត្តណ្ឌុលំ វា អតិកិលិន្នំ វា កោ តំ ជានាតិ, កីទិសម្បិ បច្ឆិមំ បិណ្ឌបាតំ ភុញ្ជិត្វា តថាគតោ បរិនិព្ពុតោ, អទ្ធា តេន យំ វា តំ វា ទិន្នំ ភវិស្សតីតិ។ **លាភា**តិ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកា ទានានិសំសសង្ខាតា លាភា។ **សុលទ្ធន្តិ** តុយ្ហំ មនុស្សត្តំ សុលទ្ធំ។ **សម្មុខា**តិ សម្មុខតោ, ន អនុស្សវេន ន បរម្បរាយាតិ អត្ថោ។ **មេតន្តិ** មេ ឯតំ មយា ឯតំ។ **ទ្វេមេ**តិ ទ្វេ ឥមេ។ **សមសមផលា**តិ សព្ពាការេន សមានផលា។

ននុ ច យំ សុជាតាយ ទិន្នំ បិណ្ឌបាតំ ភុញ្ជិត្វា តថាគតោ អភិសម្ពុទ្ធោ, តំ កិលេសានំ អប្បហីនកាលេ ទានំ, ឥទំ បន ចុន្ទស្ស ទានំ ខីណាសវកាលេ, កស្មា ឯតានិ សមផលានីតិ? បរិនិព្ពានសមតាយ សមាបត្តិសមតាយ អនុស្សរណសមតាយ ច។ ភគវា ហិ សុជាតាយ ទិន្នំ បិណ្ឌបាតំ ភុញ្ជិត្វា សឧបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតោ, ចុន្ទេន ទិន្នំ ភុញ្ជិត្វា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតោតិ ឯវំ **បរិនិព្ពានសមតាយ**បិ សមផលានិ។ អភិសម្ពុជ្ឈនទិវសេ ច អគ្គមគ្គស្ស ហេតុភូតា ចតុវីសតិកោដិសតសហស្សសង្ខាសមាបត្តិយោ សមាបជ្ជិ, បរិនិព្ពានទិវសេបិ សព្ពា តា សមាបជ្ជិ។ ឯវំ **សមាបត្តិសមតាយ**បិ សមផលានិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

“យស្ស ចេតំ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា អនុត្តរំ អប្បមាណំ ចេតោសមាធឹ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ, អប្បមាណោ តស្ស បុញ្ញាភិសន្ទោ កុសលាភិសន្ទោ”តិអាទិ។ –

សុជាតា ច អបរភាគេ អស្សោសិ “ន កិរ សា រុក្ខទេវតា, ពោធិសត្តោ កិរេស, តំ កិរ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុទ្ធោ, សត្តសត្តាហំ កិរស្ស តេន យាបនា អហោសី”តិ។ តស្សា ឥទំ សុត្វា “លាភា វត មេ”តិ អនុស្សរន្តិយា ពលវបីតិសោមនស្សំ ឧទបាទិ។ ចុន្ទស្សបិ អបរភាគេ “អវសានបិណ្ឌបាតោ កិរ មយា ទិន្នោ, ធម្មសីសំ កិរ មយា គហិតំ, មយ្ហំ កិរ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា សត្ថា អត្តនា ចិរកាលាភិបត្ថិតាយ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតោ”តិ សុត្វា “លាភា វត មេ”តិ អនុស្សរតោ ពលវបីតិសោមនស្សំ ឧទបាទិ។ ឯវំ **អនុស្សរណសមតាយ**បិ សមផលានិ ទ្វេបិ បិណ្ឌបាតទានានីតិ វេទិតព្ពានិ។

អាយុសំវត្តនិកន្តិ ទីឃាយុកសំវត្តនិកំ។ **ឧបចិតន្តិ** បសុតំ ឧប្បាទិតំ។ **យសសំវត្តនិកន្តិ** បរិវារសំវត្តនិកំ។ **អាធិបតេយ្យសំវត្តនិកន្តិ** សេដ្ឋភាវសំវត្តនិកំ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ ទានស្ស មហប្ផលតញ្ចេវ សីលាទិគុណេហិ អត្តនោ ច អនុត្តរទក្ខិណេយ្យភាវំ អនុបាទាបរិនិព្ពានញ្ចាតិ តិវិធម្បិ អត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទត្ថទីបនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **ទទតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតីតិ** ទានំ ទេន្តស្ស ចិត្តសម្បត្តិយា ច ទក្ខិណេយ្យសម្បត្តិយា ច ទានមយំ បុញ្ញំ ឧបចីយតិ, មហប្ផលតរញ្ច មហានិសំសតរញ្ច ហោតីតិ អត្ថោ។ អថ វា **ទទតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតីតិ** ទេយ្យធម្មំ បរិច្ចជន្តោ បរិច្ចាគចេតនាយ ពហុលីកតាយ អនុក្កមេន សព្ពត្ថ អនាបត្តិពហុលោ សុវិសុទ្ធសីលំ រក្ខិត្វា សមថវិបស្សនញ្ច ភាវេតុំ សក្កោតីតិ តស្ស ទានាទិវសេន តិវិធម្បិ បុញ្ញំ អភិវឌ្ឍតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **សំយមតោតិ** សីលសំយមេន សំយមន្តស្ស, សំវរេ ឋិតស្សាតិ អត្ថោ។ **វេរំ ន ចីយតីតិ** បញ្ចវិធវេរំ ន បវឌ្ឍតិ, អទោសបធានត្តា វា អធិសីលស្ស កាយវាចាចិត្តេហិ សយំមន្តោ សុវិសុទ្ធសីលោ ខន្តិពហុលតាយ កេនចិ វេរំ ន ករោតិ, កុតោ តស្ស ឧបចយោ។ តស្មា តស្ស សំយមតោ សំយមន្តស្ស, សំយមហេតុ វា វេរំ ន ចីយតិ។ **កុសលោ ច ជហាតិ បាបកន្តិ** កុសលោ បន ញាណសម្បន្នោ សុវិសុទ្ធសីលេ បតិដ្ឋិតោ អដ្ឋតឹសាយ អារម្មណេសុ អត្តនោ អនុរូបំ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ឧបចារប្បនាភេទំ ឈានំ សម្បាទេន្តោ បាបកំ លាមកំ កាមច្ឆន្ទាទិអកុសលំ វិក្ខម្ភនវសេន ជហាតិ បរិច្ចជតិ។ សោ តមេវ ឈានំ បាទកំ កត្វា សង្ខារេសុ ខយវយំ បដ្ឋបេត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរិយមគ្គេន អនវសេសំ បាបកំ លាមកំ អកុសលំ សមុច្ឆេទវសេន ជហាតិ។ **រាគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពុតោតិ** សោ ឯវំ បាបកំ បជហិត្វា រាគាទីនំ ខយា អនវសេសកិលេសនិព្ពានេន, តតោ បរំ ខន្ធនិព្ពានេន ច និព្ពុតោ ហោតីតិ ឯវំ ភគវា ចុន្ទស្ស ច ទក្ខិណសម្បត្តឹ, អត្តនោ ច ទក្ខិណេយ្យសម្បត្តឹ និស្សាយ បីតិវេគវិស្សដ្ឋំ ឧទានំ ឧទានេសិ។

បញ្ចមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. បាដលិគាមិយសុត្តវណ្ណនា

៧៦. ឆដ្ឋេ **មគធេសូតិ** មគធរដ្ឋេ។ **មហតាតិ** ឥធាបិ គុណមហត្តេនបិ អបរិច្ឆិន្នសង្ខ្យត្តា គណនមហត្តេនបិ មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន។ **បាដលិគាមោតិ** ឯវំនាមកោ មគធរដ្ឋេ ឯកោ គាមោ។ តស្ស កិរ គាមស្ស មាបនទិវសេ គាមគ្គហណដ្ឋានេ ទ្វេ តយោ បាដលង្កុរា បថវិតោ ឧព្ភិជ្ជិត្វា និក្ខមឹសុ។ តេន តំ "បាដលិគាមោ"ត្វេវ វោហរឹសុ។ **តទវសរីតិ** តំ បាដលិគាមំ អវសរិ អនុបាបុណិ។ កទា បន ភគវា បាដលិគាមំ អនុបាបុណិ? ហេដ្ឋា វុត្តនយេន សាវត្ថិយំ ធម្មសេនាបតិនោ ចេតិយំ ការាបេត្វា តតោ និក្ខមិត្វា រាជគហេ វសន្តោ តត្ថ អាយស្មតោ មហាមោគ្គល្លានស្ស ច ចេតិយំ ការាបេត្វា តតោ និក្ខមិត្វា អម្ពលដ្ឋិកាយំ វសិត្វា អតុរិតចារិកាវសេន ជនបទចារិកំ ចរន្តោ តត្ថ តត្ថ ឯករត្តិវាសេន វសិត្វា លោកំ អនុគ្គណ្ហន្តោ អនុក្កមេន បាដលិគាមំ អនុបាបុណិ។

បាដលិគាមិយាតិ បាដលិគាមវាសិនោ ឧបាសកា។ តេ កិរ ភគវតោ បឋមទស្សនេន កេចិ សរណេសុ, កេចិ សីលេសុ, កេចិ សរណេសុ ច សីលេសុ ច បតិដ្ឋិតា។ តេន វុត្តំ **"ឧបាសកា"**តិ។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមឹសូតិ** បាដលិគាមេ កិរ អជាតសត្តុនោ លិច្ឆវិរាជូនញ្ច មនុស្សា កាលេន កាលំ គន្ត្វា គេហសាមិកេ គេហតោ នីហរិត្វា មាសម្បិ អឌ្ឍមាសម្បិ វសន្តិ។ តេន បាដលិគាមវាសិនោ មនុស្សា និច្ចុបទ្ទុតា "ឯតេសញ្ចេវ អាគតកាលេ វសនដ្ឋានំ ភវិស្សតី"តិ ឯកបស្សេ ឥស្សរានំ ភណ្ឌប្បដិសាមនដ្ឋានំ, ឯកបស្សេ វសនដ្ឋានំ, ឯកបស្សេ អាគន្តុកានំ អទ្ធិកមនុស្សានំ, ឯកបស្សេ ទលិទ្ទានំ កបណមនុស្សានំ, ឯកបស្សេ គិលានានំ វសនដ្ឋានំ ភវិស្សតីតិ សព្ពេសំ អញ្ញមញ្ញំ អឃដ្ដេត្វា វសនប្បហោនកំ នគរមជ្ឈេ មហាសាលំ ការេសុំ, តស្សា នាមំ **អាវសថាគារន្តិ**។ តំ ទិវសញ្ច និដ្ឋានំ អគមាសិ។ តេ តត្ថ គន្ត្វា ហត្ថកម្មសុធាកម្មចិត្តកម្មាទិវសេន សុបរិនិដ្ឋិតំ សុសជ្ជិតំ ទេវវិមានសទិសំ តំ ទ្វារកោដ្ឋកតោ បដ្ឋាយ ឱលោកេត្វា "ឥទំ អាវសថាគារំ អតិវិយ មនោរមំ សស្សិរិកំ, កេន នុ ខោ បឋមំ បរិភុត្តំ អម្ហាកំ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ អស្សា"តិ ចិន្តេសុំ, តស្មិំយេវ ច ខណេ "ភគវា តំ គាមំ អនុប្បត្តោ"តិ អស្សោសុំ។ តេន តេ ឧប្បន្នបីតិសោមនស្សា "អម្ហេហិ ភគវា គន្ត្វាបិ អានេតព្ពោ សិយា, សោ បន សយមេវ អម្ហាកំ វសនដ្ឋានំ សម្បត្តោ, អជ្ជ មយំ ភគវន្តំ ឥធ វសាបេត្វា បឋមំ បរិភុញ្ជាបេស្សាម តថា ភិក្ខុសង្ឃំ, ភិក្ខុសង្ឃេ អាគតេ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ អាគតមេវ ភវិស្សតិ, សត្ថារំ មង្គលំ វទាបេស្សាម, ធម្មំ កថាបេស្សាម។ ឥតិ តីហិ រតនេហិ បរិភុត្តេ បច្ឆា អម្ហាកញ្ច បរេសញ្ច បរិភោគោ ភវិស្សតិ, ឯវំ នោ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ភវិស្សតី"តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា ឯតទត្ថមេវ ភគវន្តំ ឧបសង្កមឹសុ។ តស្មា ឯវមាហំសុ – **"អធិវាសេតុ នោ, ភន្តេ ភគវា, អាវសថាគារ"**ន្តិ។

យេន អាវសថាគារំ តេនុបសង្កមីសូតិ កិញ្ចាបិ តំ តំ ទិវសមេវ បរិនិដ្ឋិតត្តា ទេវវិមានំ វិយ សុសជ្ជិតំ សុបដិជគ្គិតំ, ពុទ្ធារហំ បន កត្វា ន បញ្ញត្តំ, “ពុទ្ធា នាម អរញ្ញជ្ឈាសយា អរញ្ញារាមា, អន្តោគាមេ វសេយ្យុំ វា នោ វា, តស្មា ភគវតោ រុចឹ ជានិត្វាវ បញ្ញាបេស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា តេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមឹសុ, ឥទានិ ភគវតោ រុចឹ ជានិត្វា តថា បញ្ញាបេតុកាមា យេន អាវសថាគារំ តេនុបសង្កមឹសុ។ **សព្ពសន្ថរិំ អាវសថាគារំ សន្ថរិត្វា**តិ យថា សព្ពមេវ សន្ថតំ ហោតិ, ឯវំ តំ សន្ថរិត្វា សព្ពបឋមំ តាវ “គោមយំ នាម សព្ពមង្គលេសុ វដ្ដតី”តិ សុធាបរិកម្មកតម្បិ ភូមឹ អល្លគោមយេន ឱបុញ្ជាបេត្វា បរិសុក្ខភាវំ ញត្វា យថា អក្កន្តដ្ឋានេ បទំ ន បញ្ញាយតិ, ឯវំ ចតុជ្ជាតិយគន្ធេហិ លិម្បេត្វា ឧបរិ នានាវណ្ណកដសារកេ សន្ថរិត្វា តេសំ ឧបរិ មហាបិដ្ឋិកកោជវាទី កត្វា ហត្ថត្ថរណាទីហិ នានាវណ្ណេហិ អត្ថរណេហិ សន្ថរិតព្ពយុត្តកំ សព្ពោកាសំ សន្ថរាបេសុំ។ តេន វុត្តំ – “សព្ពសន្ថរិំ អាវសថាគារំ សន្ថរិត្វា”តិ។

អាសនានញ្ហិ មជ្ឈដ្ឋានេ តាវ មង្គលថម្ភំ និស្សាយ មហារហំ ពុទ្ធាសនំ បញ្ញាបេត្វា តត្ថ យំ យំ មុទុកញ្ច មនោរមញ្ច បច្ចត្ថរណំ, តំ តំ បច្ចត្ថរិត្វា ឧភតោលោហិតកំ មនុញ្ញទស្សនំ ឧបធានំ ឧបទហិត្វា ឧបរិ សុវណ្ណរជតតារកាវិចិត្តំ វិតានំ ពន្ធិត្វា គន្ធទាមបុប្ផទាមាទីហិ អលង្ករិត្វា សមន្តា ទ្វាទសហត្ថេ ឋានេ បុប្ផជាលំ ការេត្វា តឹសហត្ថមត្តដ្ឋានំ បដសាណិយា បរិក្ខិបាបេត្វា បច្ឆិមភិត្តឹ និស្សាយ ភិក្ខុសង្ឃស្ស បល្លង្កអបស្សយមញ្ចបីឋាទីនិ បញ្ញាបេត្វា ឧបរិ សេតបច្ចត្ថរណេហិ បច្ចត្ថរាបេត្វា សាលាយ បាចីនបស្សំ អត្តនោ និសជ្ជាយោគ្គំ ការេសុំ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ **“អាសនានិ បញ្ញាបេត្វា”**តិ។

ឧទកមណិកន្តិ មហាកុច្ឆិកំ ឧទកចាដឹ។ ឯវំ ភគវា ភិក្ខុសង្ឃោ ច យថារុចិយា ហត្ថបាទេ ធោវិស្សន្តិ, មុខំ វិក្ខាលេស្សន្តីតិ តេសុ តេសុ ឋានេសុ មណិវណ្ណស្ស ឧទកស្ស បូរេត្វា វាសត្ថាយ នានាបុប្ផានិ ចេវ ឧទកវាសចុណ្ណានិ ច បក្ខិបិត្វា កទលិបណ្ណេហិ បិទហិត្វា បតិដ្ឋបេសុំ។ តេន វុត្តំ “ឧទកមណិកំ បតិដ្ឋាបេត្វា”តិ។

តេលប្បទីបំ អារោបេត្វាតិ រជតសុវណ្ណាទិមយទណ្ឌទីបិកាសុ យោធករូបវិលាសខចិតរូបកាទីនំ ហត្ថេ ឋបិតសុវណ្ណរជតាទិមយកបល្លិកាសុ តេលប្បទីបំ ជាលយិត្វា។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមឹសូ**តិ ឯត្ថ បន តេ បាដលិគាមិយា ឧបាសកា ន កេវលំ អាវសថាគារមេវ, អថ ខោ សកលស្មិម្បិ គាមេ វីថិយោ សជ្ជាបេត្វា ធជេ ឧស្សាបេត្វា គេហទ្វារេសុ បុណ្ណឃដេ កទលិយោ ច ឋបាបេត្វា សកលគាមំ ទីបមាលាហិ វិប្បកិណ្ណតារកំ វិយ កត្វា “ខីរបកេ ទារកេ ខីរំ បាយេថ, ទហរកុមារេ លហុំ លហុំ ភោជេត្វា សយាបេថ, ឧច្ចាសទ្ទំ មា ករិត្ថ, អជ្ជ ឯករត្តឹ សត្ថា អន្តោគាមេ វសិស្សតិ, ពុទ្ធា នាម អប្បសទ្ទកាមា ហោន្តី”តិ ភេរឹ ចរាបេត្វា សយំ ទណ្ឌទីបិកា អាទាយ យេន ភគវា តេនុបសង្កមឹសុ។

អថ ខោ ភគវា និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ សទ្ធឹ ភិក្ខុសង្ឃេន យេន អាវសថាគារំ តេនុបសង្កមីតិ “យស្សទានិ, ភន្តេ, ភគវា កាលំ មញ្ញតី”តិ ឯវំ កិរ តេហិ កាលេ អារោចិតេ ភគវា លាខារសេន តិន្តរត្តកោវិឡារបុប្ផវណ្ណំ រត្តទុបដ្ដំ កត្តរិយា បទុមំ កន្តេន្តោ វិយ, សំវិធាយ តិមណ្ឌលំ បដិច្ឆាទេន្តោ និវាសេត្វា សុវណ្ណបាមង្គេន បទុមកលាបំ បរិក្ខិបន្តោ វិយ, វិជ្ជុលតាសស្សិរិកំ កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា រត្តកម្ពលេន គជកុម្ភំ បរិយោនន្ធន្តោ វិយ, រតនសតុព្ពេធេ សុវណ្ណគ្ឃិកេ បវាឡជាលំ ខិបមានោ វិយ, មហតិ សុវណ្ណចេតិយេ រត្តកម្ពលកញ្ចុកំ បដិមុញ្ចន្តោ វិយ, គច្ឆន្តំ បុណ្ណចន្ទំ រត្តវលាហកេន បដិច្ឆាទេន្តោ វិយ, កញ្ចនគិរិមត្ថកេ សុបក្កលាខារសំ បរិសិញ្ចន្តោ វិយ, ចិត្តកូដបព្ពតមត្ថកំ វិជ្ជុលតាជាលេន បរិក្ខិបន្តោ វិយ, សកលចក្កវាឡសិនេរុយុគន្ធរមហាបថវឹ ចាលេត្វា គហិតនិគ្រោធបល្លវសមានវណ្ណំ សុរត្តវរបំសុកូលំ បារុបិត្វា វនគហនតោ និក្ខន្តកេសរសីហោ វិយ, សមន្តតោ ឧទយបព្ពតកូដតោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ, ពាលសូរិយោ វិយ ច អត្តនា និសិន្នចារុមណ្ឌបតោ និក្ខមិ។

អថស្ស កាយតោ មេឃមុខតោ វិជ្ជុកលាបា វិយ រស្មិយោ និក្ខមិត្វា សុវណ្ណរសធារាបរិសេកបិញ្ជរបត្តបុប្ផផលសាខាវិដបេ វិយ សមន្តតោ រុក្ខេ ករឹសុ។ តាវទេវ អត្តនោ អត្តនោ បត្តចីវរមាទាយ មហាភិក្ខុសង្ឃោ ភគវន្តំ បរិវារេសិ។ តេ ច នំ បរិវារេត្វា ឋិតា ភិក្ខូ ឯវរូបា អហេសុំ អប្បិច្ឆា សន្តុដ្ឋា បវិវិត្តា អសំសដ្ឋា អារទ្ធវីរិយា វត្តារោ វចនក្ខមា ចោទកា បាបគរហិនោ សីលសម្បន្នា សមាធិសម្បន្នា បញ្ញាសម្បន្នា វិមុត្តិសម្បន្នា វិមុត្តិញាណទស្សនសម្បន្នា។ តេហិ បរិវុតោ ភគវា រត្តកម្ពលបរិក្ខិត្តោ វិយ សុវណ្ណក្ខន្ធោ, នក្ខត្តបរិវារិតោ វិយ បុណ្ណចន្ទោ, រត្តបទុមវនសណ្ឌមជ្ឈគតា វិយ សុវណ្ណនាវា, បវាឡវេទិកបរិក្ខិត្តោ វិយ សុវណ្ណបាសាទោ វិរោចិត្ថ។ មហាកស្សបប្បមុខា បន មហាថេរា មេឃវណ្ណំ បំសុកូលចីវរំ បារុបិត្វា មណិវម្មវម្មិតា វិយ មហានាគា បរិវារយឹសុ វន្តរាគា ភិន្នកិលេសា វិជដិតជដា ឆិន្នពន្ធនា កុលេ វា គណេ វា អលគ្គា។

ឥតិ ភគវា សយំ វីតរាគោ វីតរាគេហិ, វីតទោសោ វីតទោសេហិ, វីតមោហោ វីតមោហេហិ, និក្កណ្ហោ និក្កណ្ហេហិ, និក្កិលេសោ និក្កិលេសេហិ, សយំ ពុទ្ធោ អនុពុទ្ធេហិ បរិវារិតោ បត្តបរិវារិតំ វិយ កេសរំ, កេសរបរិវារិតា វិយ កណ្ណិកា, អដ្ឋនាគសហស្សបរិវារិតោ វិយ ឆទ្ទន្តោ នាគរាជា, នវុតិហំសសហស្សបរិវារិតោ វិយ ធតរដ្ឋោ ហំសរាជា, សេនង្គបរិវារិតោ វិយ ចក្កវត្តិរាជា, មរុគណបរិវារិតោ វិយ សក្កោ ទេវរាជា, ព្រហ្មគណបរិវារិតោ វិយ ហារិតមហាព្រហ្មា, តារាគណបរិវារិតោ វិយ បុណ្ណចន្ទោ, អនុបមេន ពុទ្ធវេសេន អបរិមាណេន ពុទ្ធវិលាសេន បាដលិគាមិនំ មគ្គំ បដិបជ្ជិ។

អថស្ស បុរត្ថិមកាយតោ សុវណ្ណវណ្ណា ឃនពុទ្ធរស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា អសីតិហត្ថដ្ឋានំ អគ្គហេសុំ, តថា បច្ឆិមកាយតោ ទក្ខិណបស្សតោ វាមបស្សតោ សុវណ្ណវណ្ណា ឃនពុទ្ធរស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា អសីតិហត្ថដ្ឋានំ អគ្គហេសុំ, ឧបរិកេសន្តតោ បដ្ឋាយ សព្ពកេសាវដ្ដេហិ មោរគីវរាជវណ្ណា អសិតា ឃនពុទ្ធរស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា គគនតលេ អសីតិហត្ថដ្ឋានំ អគ្គហេសុំ, ហេដ្ឋាបាទតលេហិ បវាឡវណ្ណា រស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា ឃនបថវិយំ អសីតិហត្ថដ្ឋានំ អគ្គហេសុំ, ទន្តតោ អក្ខីនំ សេតដ្ឋានតោ, នខានំ មំសវិមុត្តដ្ឋានតោ ឱទាតា ឃនពុទ្ធរស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា អសីតិហត្ថដ្ឋានំ អគ្គហេសុំ, រត្តបីតវណ្ណានំ សម្ភិន្នដ្ឋានតោ មញ្ជេដ្ឋវណ្ណា រស្មិយោ ឧដ្ឋហិត្វា អសីតិហត្ថដ្ឋានំ អគ្គហេសុំ, សព្ពត្ថកមេវ បភស្សរា រស្មិយោ ឧដ្ឋហឹសុ។ ឯវំ សមន្តា អសីតិហត្ថដ្ឋានំ ឆព្ពណ្ណា ពុទ្ធរស្មិយោ វិជ្ជោតមានា វិប្ផន្ទមានា វិធាវមានា កញ្ចនទណ្ឌទីបិកាទីហិ និច្ឆរិត្វា អាកាសំ បក្ខន្ទមានា មហាបទីបជាលា វិយ, ចាតុទ្ទីបិកមហាមេឃតោ និក្ខន្តវិជ្ជុលតា វិយ ច ទិសោទិសំ បក្ខន្ទឹសុ។ យាហិ សព្ពេ ទិសាភាគា សុវណ្ណចម្បកបុប្ផេហិ វិកិរិយមានា វិយ, សុវណ្ណឃដតោ សុវណ្ណរសធារាហិ អាសិញ្ចិយមានា វិយ, បសារិតសុវណ្ណបដបរិក្ខិត្តា វិយ, វេរម្ភវាតេន សមុទ្ធតកឹសុកកណិការកោវិឡារបុប្ផចុណ្ណសមោកិណ្ណា វិយ, ចីនបិដ្ឋចុណ្ណសម្បរិញ្ជិតា វិយ ច វិរោចឹសុ។

ភគវតោបិ អសីតិអនុព្យញ្ជនព្យាមប្បភាបរិក្ខេបសមុជ្ជលំ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណប្បដិមណ្ឌិតំ សរីរំ អព្ភមហិកាទិឧបក្កិលេសវិមុត្តំ សមុជ្ជលន្តតារកាវភាសិតំ វិយ, គគនតលំ វិកសិតំ វិយ បទុមវនំ, សព្ពបាលិផុល្លោ វិយ យោជនសតិកោ បារិច្ឆត្តកោ, បដិបាដិយា ឋបិតានំ ទ្វត្តឹសសូរិយានំ ទ្វត្តឹសចន្ទិមានំ ទ្វត្តឹសចក្កវត្តីនំ ទ្វត្តឹសទេវរាជានំ ទ្វត្តឹសមហាព្រហ្មានំ សិរិយា សិរិំ អភិភវមានំ វិយ វិរោចិត្ថ, យថា តំ ទសហិ បារមីហិ ទសហិ ឧបបារមីហិ ទសហិ បរមត្ថបារមីហីតិ សម្មទេវ បរិបូរិតាហិ សមតឹសបារមិតាហិ អលង្កតំ កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ ទិន្នេន ទានេន រក្ខិតេន សីលេន កតេន កល្យាណកម្មេន ឯកស្មឹ អត្តភាវេ សមោសរិត្វា វិបាកំ ទាតុំ ឱកាសំ អលភមានេន សម្ពាធប្បត្តំ វិយ និព្ពត្តិតំ នាវាសហស្សភណ្ឌំ ឯកំ នាវំ អារោបនកាលោ វិយ, សកដសហស្សភណ្ឌំ ឯកំ សកដំ អារោបនកាលោ វិយ, បញ្ចវីសតិយា គង្គានំ សម្ភិន្នមុខទ្វារេ ឯកតោ រាសិភូតកាលោ វិយ អហោសិ។

ឥមាយ ពុទ្ធសិរិយា ឱភាសមានស្សបិ ភគវតោ បុរតោ អនេកានិ ទណ្ឌទីបិកាសហស្សានិ ឧក្ខិបឹសុ។ តថា បច្ឆតោ វាមបស្សេ ទក្ខិណបស្សេ ជាតិកុសុមចម្បកវនមាលិការត្តុប្បលនីលុប្បលពកុលសិន្ទុវារាទិបុប្ផានិ ចេវ នីលបីតាទិវណ្ណសុគន្ធចុណ្ណានិ ច ចាតុទ្ទីបិកមហាមេឃវិស្សដ្ឋា សលិលវុដ្ឋិយោ វិយ វិប្បកិរឹសុ ។ បញ្ចង្គិកតូរិយនិគ្ឃោសា ច ពុទ្ធធម្មសង្ឃគុណាសំយុត្តា ថុតិឃោសា ច សព្ពា ទិសា បូរយមានា មុខសម្ភាសា វិយ អហេសុំ។ ទេវសុបណ្ណនាគយក្ខគន្ធព្ពមនុស្សានំ អក្ខីនិ អមតបានំ វិយ លភឹសុ។ ឥមស្មឹ បន ឋានេ ឋត្វា បទសហស្សេហិ គមនវណ្ណនំ វត្តុំ វដ្ដតិ។ តត្រិយំ មុខមត្តំ –

“ឯវំ សព្ពង្គសម្បន្នោ, កម្បយន្តោ វសុន្ធរំ;
អហេឋយន្តោ បាណានិ, យាតិ លោកវិនាយកោ។

“ទក្ខិណំ បឋមំ បាទំ, ឧទ្ធរន្តោ នរាសភោ;
គច្ឆន្តោ សិរិសម្បន្នោ, សោភតេ ទ្វិបទុត្តមោ។

“គច្ឆតោ ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស, ហេដ្ឋា បាទតលំ មុទុ;
សមំ សម្ផុសតេ ភូមិំ, រជសានុបលិម្បតិ។

“និន្នំ ឋានំ ឧន្នមតិ, គច្ឆន្តេ លោកនាយកេ;
ឧន្នតញ្ច សមំ ហោតិ, បថវី ច អចេតនា។

“បាសាណា សក្ខរា ចេវ, កថលា ខាណុកណ្ដកា;

សព្ពេ មគ្គា វិវជ្ជន្តិ, គច្ឆន្តេ លោកនាយកេ។

“នាតិទូរេ ឧទ្ធរតិ, នច្ចាសន្នេ ច និក្ខិបំ;
អឃដ្ដយន្តោ និយ្យាតិ, ឧភោ ជាណូ ច គោប្ផកេ។

“នាតិសីឃំ បក្កមតិ, សម្បន្នចរណោ មុនិ;
ន ចាបិ សណិកំ យាតិ, គច្ឆមានោ សមាហិតោ។

“ឧទ្ធំ អធោ ច តិរិយំ, ទិសញ្ច វិទិសំ តថា;
ន បេក្ខមានោ សោ យាតិ, យុគមត្តំវបេក្ខតិ។

“នាគវិក្កន្តចារោ សោ, គមនេ សោភតេ ជិនោ;
ចារុំ គច្ឆតិ លោកគ្គោ, ហាសយន្តោ សទេវកេ។

“ឧសភរាជាវ សោភន្តោ, ចារុចារីវ កេសរី;
តោសយន្តោ ពហូ សត្តេ, គាមំ សេដ្ឋោ ឧបាគមី”តិ។ –

វណ្ណកាលោ នាម កិរេស។ ឯវំវិធេសុ កាលេសុ ភគវតោ សរីរវណ្ណេ វា គុណវណ្ណេ វា ធម្មកថិកស្ស ថាមោយេវ បមាណំ, ចុណ្ណិយបទេហិ គាថាពន្ធេហិ យត្តកំ សក្កោតិ, តត្តកំ វត្តព្ពំ។ “ទុក្កថិត”ន្តិ វា “អតិត្ថេន បក្ខន្ទោ”តិ វា ន វត្តព្ពោ។ អបរិមាណវណ្ណា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ, តេសំ ពុទ្ធាបិ អនវសេសតោ វណ្ណំ វត្តុំ អសមត្ថា។ សកលម្បិ ហិ កប្បំ វណ្ណេន្តា បរិយោសាបេតុំ ន សក្កោន្តិ, បគេវ ឥតរា បជាតិ។ ឥមិនា សិរិវិលាសេន អលង្កតប្បដិយត្តំ បាដលិគាមំ បាវិសិ , បវិសិត្វា ភគវា បសន្នចិត្តេន ជនេន បុប្ផគន្ធធូមវាសចុណ្ណាទីហិ បូជិយមានោ អាវសថាគារំ បាវិសិ។ តេន វុត្តំ – “អថ ខោ ភគវា និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ សទ្ធិំ ភិក្ខុសង្ឃេន យេន អាវសថាគារំ តេនុបសង្កមី”តិ។

បាទេ បក្ខាលេត្វាតិ យទិបិ ភគវតោ បាទេ រជោជល្លំ ន ឧបលិម្បតិ, តេសំ បន ឧបាសកានំ កុសលាភិវុទ្ធិំ អាកង្ខន្តោ បរេសំ ទិដ្ឋានុគតិំ អាបជ្ជនត្ថញ្ច ភគវា បាទេ បក្ខាលេតិ។ អបិច ឧបាទិន្នកសរីរំ នាម សីតំ កាតព្ពម្បិ ហោតីតិ ឯតទត្ថម្បិ ភគវា ន្ហានបាទធោវនាទីនិ ករោតិយេវ។ **ភគវន្តំយេវ បុរក្ខត្វា**តិ ភគវន្តំ បុរតោ កត្វា។ តត្ថ ភគវា ភិក្ខូនញ្ចេវ ឧបាសកានញ្ច មជ្ឈេ និសិន្នោ គន្ធោទកេន ន្ហាបេត្វា ទុកូលចុម្ពដកេន វោទកំ កត្វា ជាតិហិង្គុលកេន មជ្ជិត្វា រត្តកម្ពលេន បលិវេឋេត្វា បីឋេ ឋបិតា រត្តសុវណ្ណឃនបដិមា វិយ អតិវិរោចិត្ថ។

អយំ បនេត្ថ បោរាណានំ វណ្ណភណនមគ្គោ –

“គន្ត្វាន មណ្ឌលមាឡំ, នាគវិក្កន្តចារណោ;
ឱភាសយន្តោ លោកគ្គោ, និសីទិ វរមាសនេ។

“តហិំ និសិន្នោ នរទម្មសារថិ,
ទេវាតិទេវោ សតបុញ្ញលក្ខណោ;
ពុទ្ធាសនេ មជ្ឈគតោ វិរោចតិ,
សុវណ្ណនិក្ខំ វិយ បណ្ឌុកម្ពលេ។

“នេក្ខំ ជម្ពោនទស្សេវ, និក្ខិត្តំ បណ្ឌុកម្ពលេ;
វិរោចតិ វីតមលោ, មណិវេរោចនោ យថា។

“មហាសាលោវ សម្ផុល្លោ, មេរុរាជាវលង្កតោ;
សុវណ្ណយូបសង្កាសោ, បទុមោ កោកនទោ យថា។

“ជលន្តោ ទីបរុក្ខោវ, បព្ពតគ្គេ យថា សិខី;
ទេវានំ បារិឆត្តោវ, សព្ពផុល្លោ វិរោចតី”តិ។

បាដលិគាមិយេ ឧបាសកេ អាមន្តេសីតិ យស្មា តេសុ ឧបាសកេសុ ពហូ ជនា សីលេសុ បតិដ្ឋិតា, តស្មា បឋមំ តាវ សីលវិបត្តិយា អាទីនវំ បកាសេត្វា បច្ឆា សីលសម្បទាយ អានិសំសំ ទស្សេតុំ, “**បញ្ចិមេ គហបតយោ**”តិអាទិនា ធម្មទេសនត្ថំ អាមន្តេសិ។

តត្ថ **ទុស្សីលោ**តិ និស្សីលោ។ **សីលវិបន្នោ**តិ វិបន្នសីលោ ភិន្នសំវរោ។ ឯត្ថ ច “ទុស្សីលោ”តិ បទេន បុគ្គលស្ស សីលាភាវោ វុត្តោ។ សោ បនស្ស សីលាភាវោ ទុវិធោ អសមាទានេន វា សមាទិន្នស្ស ភេទេន វាតិ។ តេសុ បុរិមោ ន តថា សាវជ្ជោ, យថា ទុតិយោ សាវជ្ជតរោ។ យថាធិប្បេតាទីនវនិមិត្តំ សីលាភាវំ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ ទស្សេតុំ, “សីលវិបន្នោ”តិ វុត្តំ។ តេន “ទុស្សីលោ”តិ បទស្ស អត្ថំ ទស្សេតិ។ **បមាទាធិករណ**ន្តិ បមាទការណា។ ឥទញ្ច សុត្តំ គហដ្ឋានំ វសេន អាគតំ, បព្ពជិតានម្បិ បន លព្ភតេវ។ គហដ្ឋោ ហិ យេន សិប្បដ្ឋានេន ជីវិកំ កប្បេតិ យទិ កសិយា យទិ វាណិជ្ជាយ យទិ គោរក្ខេន, បាណាតិបាតាទិវសេន បមត្តោ តំ តំ យថាកាលំ សម្បាទេតុំ ន សក្កោតិ, អថស្ស កម្មំ វិនស្សតិ។ មាឃាតកាលេ បន បាណាតិបាតាទីនិ ករោន្តោ ទណ្ឌវសេន មហតី ភោគជានី និគច្ឆតិ។ បព្ពជិតោ ទុស្សីលោ បមាទការណា សីលតោ ពុទ្ធវចនតោ ឈានតោ សត្តអរិយធនតោ ច ជានី និគច្ឆតិ។

បាបកោ កិត្តិសទ្ទោតិ គហដ្ឋស្ស “អសុកោ អមុកកុលេ ជាតោ ទុស្សីលោ បាបធម្មោ បរិច្ចត្តឥធលោកបរលោកោ សលាកភត្តមត្តម្បិ ន ទេតី”តិ បរិសមជ្ឈេ បាបកោ កិត្តិសទ្ទោ អព្ភុគ្គច្ឆតិ។ បព្ពជិតស្ស “អសុកោ នាម ថេរោ សត្ថុ សាសនេ បព្ពជិត្វា នាសក្ខិ សីលានិ រក្ខិតុំ, ន ពុទ្ធវចនំ គហេតុំ, វេជ្ជកម្មាទីហិ ជីវតិ, ឆហិ អគារវេហិ សមន្នាគតោ”តិ ឯវំ បាបកោ កិត្តិសទ្ទោ អព្ភុគ្គច្ឆតិ។

អវិសារទោតិ គហដ្ឋោ តាវ អវស្សំ ពហូនំ សន្និបាតដ្ឋានេ “កោចិ មម កម្មំ ជានិស្សតិ, អថ មំ និន្ទិស្សតិ, រាជកុលស្ស វា ទស្សេស្សតី”តិ សភយោ ឧបសង្កមតិ, មង្កុភូតោ បត្តក្ខន្ធោ អធោមុខោ និសីទតិ, វិសារទោ ហុត្វា កថេតុំ ន សក្កោតិ។ បព្ពជិតោបិ ពហុភិក្ខុសង្ឃេ សន្និបតិតេ “អវស្សំ កោចិ មម កម្មំ ជានិស្សតិ, អថ មេ ឧបោសថម្បិ បវារណម្បិ ឋបេត្វា សាមញ្ញតោ ចាវេត្វា និក្កឌ្ឍិស្សតី”តិ សភយោ ឧបសង្កមតិ, វិសារទោ ហុត្វា កថេតុំ ន សក្កោតិ។ ឯកច្ចោ បន ទុស្សីលោបិ សមានោ សុសីលោ វិយ ចរតិ, សោបិ អជ្ឈាសយេន មង្កុ ហោតិយេវ។

សម្មូឡ្ហោ កាលំ ករោតីតិ ទុស្សីលស្ស ហិ មរណមញ្ចេ និបន្នស្ស ទុស្សីលកម្មានិ សមាទាយ បវត្តិតដ្ឋានានិ អាបាថំ អាគច្ឆន្តិ។ សោ ឧម្មីលេត្វា ឥធលោកំ, និមីលេត្វា បរលោកំ បស្សតិ។ តស្ស ចត្តារោ អបាយា កម្មានុរូបំ ឧបដ្ឋហន្តិ, សត្តិសតេន បហរិយមានោ វិយ អគ្គិជាលាភិឃាតេន ឈាយមានោ វិយ ច ហោតិ។ សោ “វារេថ, វារេថា”តិ វិរវន្តោវ មរតិ។ តេន វុត្តំ – “សម្មូឡ្ហោ កាលំ ករោតី”តិ។

កាយស្ស ភេទាតិ ឧបាទិន្នក្ខន្ធបរិច្ចាគា។ **បរំ មរណា**តិ តទនន្តរំ អភិនិព្ពត្តក្ខន្ធគ្គហណា។ អថ វា **កាយស្ស ភេទា**តិ ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស ឧបច្ឆេទា។ **បរំ មរណា**តិ ចុតិតោ ឧទ្ធំ។ **អបាយ**ន្តិអាទិ សព្ពំ និរយវេវចនំ។ និរយោ ហិ សគ្គមោក្ខហេតុភូតា បុញ្ញសង្ខាតា អយា អបេតត្តា, សុខានំ វា អយស្ស, អាគមនស្ស វា អភាវា អបាយោ។ ទុក្ខស្ស គតិ បដិសរណន្តិ **ទុគ្គតិ**, ទោសពហុលតាយ វា ទុដ្ឋេន កម្មុនា និព្ពត្តា គតីតិ ទុគ្គតិ។ វិវសា និបតន្តិ ឯត្ថ ទុក្កតការិនោតិ **វិនិបាតោ**, វិនស្សន្តា វា ឯត្ថ និបតន្តិ សម្ភិជ្ជមានង្គបច្ចង្គាតិ វិនិបាតោ។ នត្ថិ ឯត្ថ អស្សាទសញ្ញិតោ អយោតិ **និរយោ**។

អថ វា អបាយគ្គហណេន តិរច្ឆានយោនឹ ទីបេតិ។ តិរច្ឆានយោនិ ហិ អបាយោ សុគតិតោ អបេតត្តា, ន ទុគ្គតិ មហេសក្ខានំ នាគរាជាទីនំ សម្ភវតោ។ ទុគ្គតិគ្គហណេន បេត្តិវិសយំ ទីបេតិ។ សោ ហិ អបាយោ ចេវ ទុគ្គតិ ច សុគតិតោ អបេតត្តា, ទុក្ខស្ស ច គតិភូតត្តា, ន តុ វិនិបាតោ អសុរសទិសំ អវិនិបតិតត្តា បេតមហិទ្ធិកានម្បិ វិជ្ជមានត្តា។ វិនិបាតគ្គហណេន អសុរកាយំ ទីបេតិ។ សោ ហិ យថាវុត្តេនដ្ឋេន “អបាយោ” ចេវ “ទុគ្គតិ” ច សព្ពសម្បត្តិសមុស្សយេហិ វិនិបតិតត្តា “វិនិបាតោ”តិ ច វុច្ចតិ។ និរយគ្គហណេន អវីចិអាទិកំ អនេកប្បការំ និរយមេវ ទីបេតិ។ **ឧបបជ្ជតី**តិ និព្ពត្តតិ។

អានិសំសកថា វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្ពា។ អយំ បន វិសេសោ – **សីលវា**តិ សមាទានវសេន សីលវា។ **សីលសម្បន្នោ**តិ បរិសុទ្ធំ បរិបុណ្ណញ្ច កត្វា សីលស្ស សមាទានេន សីលសម្បន្នោ។ **ភោគក្ខន្ធ**ន្តិ ភោគរាសឹ។ **សុគតឹ សគ្គំ លោក**ន្តិ ឯត្ថ សុគតិគ្គហណេន មនុស្សគតិបិ សង្គយ្ហតិ, សគ្គគ្គហណេន ទេវគតិ ឯវ។ តត្ថ សុន្ទរា គតិ **សុគតិ**, រូបាទីហិ វិសយេហិ សុដ្ឋុ អគ្គោតិ **សគ្គោ**, សោ សព្ពោបិ លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន **លោកោ**តិ។

បាដលិគាមិយេ ឧបាសកេ ពហុទេវ រត្តឹ ធម្មិយា កថាយាតិ អញ្ញាយបិ បាឡិមុត្តាយ ធម្មកថាយ ចេវ អាវសថានុមោទនកថាយ ច។ តទា ហិ ភគវា យស្មា អជាតសត្តុនា តត្ថ បាដលិបុត្តនគរំ មាបេន្តេន អញ្ញេសុ គាមនិគមជនបទរាជធានីសុ យេ សីលាចារសម្បន្នា កុដុម្ពិកា, តេ អានេត្វា ធនធញ្ញឃរវត្ថុខេត្តវត្ថាទីនិ ចេវ បរិហារញ្ច ទាបេត្វា និវេសិយន្តិ។ តស្មា បាដលិគាមិយា ឧបាសកា អានិសំសទស្សាវិតាយ វិសេសតោ សីលគរុកា សព្ពគុណានញ្ច សីលស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ តេសំ បឋមំ សីលានិសំសេ បកាសេត្វា តតោ បរំ អាកាសគង្គំ ឱតារេន្តោ វិយ, បថវោជំ អាកឌ្ឍន្តោ វិយ, មហាជម្ពុំ មត្ថកេ គហេត្វា ចាលេន្តោ វិយ, យោជនិកមធុកណ្ឌំ ចក្កយន្តេន បីឡេត្វា មធុរសំ បាយមានោ វិយ បាដលិគាមិកានំ ឧបាសកានំ ហិតសុខាវហំ បកិណ្ណកកថំ កថេន្តោ “អាវាសទានំ នាមេតំ គហបតយោ មហន្តំ បុញ្ញំ, តុម្ហាកំ អាវាសោ មយា បរិភុត្តោ, ភិក្ខុសង្ឃេន ច បរិភុត្តោ, មយា ច ភិក្ខុសង្ឃេន ច បរិភុត្តេ បន ធម្មរតនេនបិ បរិភុត្តោយេវ ហោតិ។ ឯវំ តីហិ រតនេហិ បរិភុត្តេ អបរិមេយ្យោ ច វិបាកោ, អបិច អាវាសទានស្មិំ ទិន្នេ សព្ពទានំ ទិន្នមេវ ហោតិ, ភូមដ្ឋកបណ្ណសាលាយ វា សាខាមណ្ឌបស្ស វា សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស កតស្ស អានិសំសោ បរិច្ឆិន្ទិតុំ ន សក្កា។ អាវាសទានានុភាវេន ហិ ភវេ និព្ពត្តមានស្សាបិ សម្បីឡិតគព្ភវាសោ នាម ន ហោតិ, ទ្វាទសហត្ថោ ឱវរកោ វិយស្ស មាតុកុច្ឆិ អសម្ពាធោវ ហោតី”តិ ឯវំ នានានយេហិ វិចិត្តំ ពហុំ ធម្មកថំ កថេត្វា –

> “សីតំ ឧណ្ហំ បដិហន្តិ, តតោ វាឡមិគានិ ច;
> សរីសបេ ច មកសេ, សិសិរេ ចាបិ វុដ្ឋិយោ។
>
> “តតោ វាតាតបោ ឃោរោ, សញ្ជាតោ បដិហញ្ញតិ;
> លេណត្ថញ្ច សុខត្ថញ្ច, ឈាយិតុញ្ច វិបស្សិតុំ។
>
> “វិហារទានំ សង្ឃស្ស, អគ្គំ ពុទ្ធេន វណ្ណិតំ;
> តស្មា ហិ បណ្ឌិតោ បោសោ, សម្បស្សំ អត្ថមត្តនោ។
>
> “វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេ;
> តេសំ អន្នញ្ច បានញ្ច, វត្ថសេនាសនានិ ច។
>
> “ទទេយ្យ ឧជុភូតេសុ, វិប្បសន្នេន ចេតសា;
> តេ តស្ស ធម្មំ ទេសេន្តិ, សព្ពទុក្ខាបនូទនំ;
> យំ សោ ធម្មំ ឥធញ្ញាយ, បរិនិព្ពាតិ អនាសវោ”តិ។ (ចូឡវ. ២៩៥) –

ឯវំ អយម្បិ អាវាសទានេ អានិសំសោតិ ពហុទេវ រត្តឹ អតិរេកតរំ ទិយឌ្ឍយាមំ អាវាសទានានិសំសកថំ កថេសិ។ តត្ថ ឥមា គាថា តាវ សង្គហំ អារូឡ្ហា, បកិណ្ណកធម្មទេសនា បន សង្គហំ នារោហតិ។ **សន្ទស្សេត្វា**តិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។

អភិក្កន្តាតិ អតិក្កន្តា ទ្វេ យាមា គតា។ **យស្ស ទានិ កាលំ មញ្ញថា**តិ យស្ស គមនស្ស តុម្ហេ កាលំ មញ្ញថ, គមនកាលោ តុម្ហាកំ, គច្ឆថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កស្មា បន ភគវា តេ ឧយ្យោជេសីតិ? អនុកម្បាយ។ តិយាមរត្តិញ្ហិ តត្ថ និសីទិត្វា វីតិនាមេន្តានំ តេសំ សរីរេ អាពាធោ ឧប្បជ្ជេយ្យាតិ, ភិក្ខុសង្ឃស្សាបិ ច វិប្បភាគសយននិសជ្ជាយ ឱកាសោ លទ្ធោ វដ្ដតិ, ឥតិ ឧភយានុកម្បាយ ឧយ្យោជេសីតិ។ **សុញ្ញាគារ**ន្តិ បាដិយេក្កំ សុញ្ញាគារំ នាម តត្ថ នត្ថិ។ តេន កិរ គហបតយោ តស្សេវ អាវសថាគារស្ស ឯកបស្សេ បដសាណិយា បរិក្ខិបាបេត្វា កប្បិយមញ្ចំ បញ្ញាបេត្វា តត្ថ កប្បិយបច្ចត្ថរណំ អត្ថរិត្វា ឧបរិ សុវណ្ណរជតតារកាគន្ធមាលាទិបដិមណ្ឌិតំ វិតានំ ពន្ធិត្វា តេលប្បទីបំ អារោបេសុំ “អប្បេវ នាម សត្ថា ធម្មាសនតោ វុដ្ឋាយ ថោកំ វិស្សមិតុកាមោ ឥធ និបជ្ជេយ្យ, ឯវំ នោ ឥទំ អាវសថាគារំ ភគវតា ចតូហិ ឥរិយាបថេហិ បរិភុត្តំ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ភវិស្សតី”តិ។ សត្ថាបិ តទេវ សន្ធាយ តត្ថ សង្ឃាដឹ បញ្ញាបេត្វា សីហសេយ្យំ កប្បេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “សុញ្ញាគារំ បាវិសី”តិ។ តត្ថ បាទធោវនដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ យាវ ធម្មាសនា អគមាសិ, ឯត្តកេ ឋានេ គមនំ និប្ផន្នំ។ ធម្មាសនំ បត្វា ថោកំ អដ្ឋាសិ, ឥទំ តត្ថ ឋានំ។ ភគវា ទ្វេ យាមេ ធម្មាសនេ និសីទិ, ឯត្តកេ ឋានេ និសជ្ជា និប្ផន្នា។ ឧបាសកេ ឧយ្យោជេត្វា ធម្មាសនតោ ឱរុយ្ហ យថាវុត្តេ ឋានេ សីហសេយ្យំ កប្បេសិ។ ឯវំ តំ ឋានំ ភគវតា ចតូហិ ឥរិយាបថេហិ បរិភុត្តំ អហោសីតិ។

សុនិធវស្សការាតិ សុនិធោ ច វស្សការោ ច ទ្វេ ព្រាហ្មណា។ **មគធមហាមត្តា**តិ មគធរញ្ញោ មហាអមច្ចា, មគធរដ្ឋេ វា មហាមត្តា មហតិយា ឥស្សរិយមត្តាយ សមន្នាគតាតិ មហាមត្តា។ **បាដលិគាមេ នគរំ មាបេន្តី**តិ

បាដលិគាមសង្ខាតេ ភូមិបទេសេ នគរំ មាបេន្តិ។ **វជ្ជីនំ បដិពាហាយា**តិ លិច្ឆវិរាជូនំ អាយមុខប្បច្ឆិន្ទនត្ថំ។ **សហស្សសហស្សេវា**តិ ឯកេកវគ្គវសេន សហស្សំ សហស្សំ ហុត្វា។ **វត្ថូនី**តិ ឃរវត្ថូនិ។ **ចិត្តានិ នមន្តិ និវេសនានិ មាបេតុ**ន្តិ រញ្ញោ រាជមហាមត្តានញ្ច និវេសនានិ មាបេតុំ វត្ថុវិជ្ជាបាឋកានំ ចិត្តានិ នមន្តិ។ តេ កិរ អត្តនោ សិប្បានុភាវេន ហេដ្ឋាបថវិយំ តីសហត្ថមត្តេ ឋានេ “ឥធ នាគគ្គាហោ, ឥធ យក្ខគ្គាហោ, ឥធ ភូតគ្គាហោ, ឥធ បាសាណោ វា ខាណុកោ វា អត្ថី”តិ ជានន្តិ។ តេ តទា សិប្បំ ជប្បេត្វា ទេវតាហិ សទ្ធឹ សម្មន្តយមានា វិយ មាបេន្តិ។

អថ វា នេសំ សរីរេ ទេវតា អធិមុច្ចិត្វា តត្ថ តត្ថ និវេសនានិ មាបេតុំ ចិត្តំ នាមេន្តិ។ តា ចតូសុ កោណេសុ ខាណុកេ កោដ្ដេត្វា វត្ថុម្ហិ គហិតមត្តេ បដិវិគច្ឆន្តិ។ សទ្ធកុលានំ សទ្ធា ទេវតា តថា ករោន្តិ, អស្សទ្ធកុលានំ អស្សទ្ធា ទេវតា។ កឹការណា? សទ្ធានញ្ហិ ឯវំ ហោតិ “ឥធ មនុស្សា និវេសនំ មាបេន្តា បឋមំ ភិក្ខុសង្ឃំ និសីទាបេត្វា មង្គលំ វទាបេស្សន្តិ, អថ មយំ សីលវន្តានំ ទស្សនំ ធម្មកថំ បញ្ហវិស្សជ្ជនំ អនុមោទនំ សោតុំ លភិស្សាម, មនុស្សា ច ទានំ ទត្វា អម្ហាកំ បត្តឹ ទស្សន្តី”តិ។ អស្សទ្ធា ទេវតាបិ “អត្តនោ ឥច្ឆានុរូបំ តេសំ បដិបត្តឹ បស្សិតុំ, កថញ្ច សោតុំ លភិស្សាមា”តិ តថា ករោន្តិ។

តាវតឹសេហីតិ យថា ហិ ឯកស្មឹ កុលេ ឯកំ បណ្ឌិតមនុស្សំ, ឯកស្មិញ្ច វិហារេ ឯកំ ពហុស្សុតំ ភិក្ខុំ ឧបាទាយ “អសុកកុលេ មនុស្សា បណ្ឌិតា, អសុកវិហារេ ភិក្ខូ ពហុស្សុតា”តិ សទ្ទោ អព្ភុគ្គច្ឆតិ, ឯវមេវ សក្កំ ទេវរាជានំ, វិស្សកម្មញ្ច ទេវបុត្តំ ឧបាទាយ “តាវតឹសា បណ្ឌិតា”តិ សទ្ទោ អព្ភុគ្គតោ។ តេនាហ “តាវតឹសេហី”តិ។ **សេយ្យថាបី**តិអាទិនា ទេវេហិ តាវតឹសេហិ សទ្ធឹ មន្តេត្វា វិយ សុនិធវស្សការា នគរំ មាបេន្តីតិ ទស្សេតិ។

យាវតា, អានន្ទ, អរិយំ អាយតនន្តិ យត្តកំ អរិយមនុស្សានំ ឱសរណដ្ឋានំ នាម អត្ថិ។ **យាវតា វណិប្បថោ**តិ យត្តកំ វាណិជានំ អាហដភណ្ឌស្ស រាសិវសេន កយវិក្កយដ្ឋានំ នាម, វាណិជានំ វសនដ្ឋានំ វា អត្ថិ។ **ឥទំ អគ្គនគរ**ន្តិ តេសំ អរិយាយតនវណិប្បថានំ ឥទំ នគរំ អគ្គំ ភវិស្សតិ ជេដ្ឋកំ បាមោក្ខំ។ **បុដភេទន**ន្តិ ភណ្ឌបុដភេទនដ្ឋានំ, ភណ្ឌភណ្ឌិកានំ មោចនដ្ឋានន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សកលជម្ពុទីបេ អលទ្ធភណ្ឌម្បិ ហិ ឥធេវ លភិស្សន្តិ, អញ្ញត្ថ វិក្កយំ អគច្ឆន្តាបិ ឥធេវ វិក្កយំ គច្ឆិស្សន្តិ, តស្មា ឥធេវ បុដំ ភិន្ទិស្សន្តីតិ អត្ថោ។ អាយានម្បិ ហិ ចតូសុ ទ្វារេសុ ចត្តារិ, សភាយំ ឯកន្តិ ឯវំ ទិវសេ ទិវសេ បញ្ចសតសហស្សានិ តត្ថ ឧដ្ឋហិស្សន្តិ។ តានិ សភាវានិ អាយានីតិ ទស្សេតិ។

អគ្គិតោ វាតិអាទីសុ សមុច្ចយត្ថោ **វា**សទ្ទោ, អគ្គិនា ច ឧទកេន ច មិថុភេទេន ច នស្សិស្សតីតិ អត្ថោ។ តស្ស ហិ ឯកោ កោដ្ឋាសោ អគ្គិនា នស្សិស្សតិ, និព្ពាបេតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ, ឯកំ កោដ្ឋាសំ គង្គា គហេត្វា គមិស្សតិ, ឯកោ ឥមិនា អកថិតំ អមុស្ស, អមុនា អកថិតំ ឥមស្ស វទន្តានំ បិសុណវាចានំ វសេន ភិន្នានំ មនុស្សានំ អញ្ញមញ្ញភេទេន វិនស្សិស្សតិ។ ឯវំ វត្វា ភគវា បច្ចូសកាលេ គង្គាតីរំ គន្ត្វា កតមុខធោវនោ ភិក្ខាចារវេលំ អាគមយមានោ និសីទិ។

សុនិធវស្សការាបិ “អម្ហាកំ រាជា សមណស្ស គោតមស្ស ឧបដ្ឋាកោ , សោ អម្ហេ ឧបគតេ បុច្ឆិស្សតិ ‘សត្ថា កិរ បាដលិគាមំ អគមាសិ, កឹ តស្ស សន្តិកំ ឧបសង្កមិត្ថ, ន ឧបសង្កមិត្ថា’តិ។ ‘ឧបសង្កមិម្ហា’តិ ច វុត្តេ ‘និមន្តយិត្ថ, ន និមន្តយិត្ថា’តិ បុច្ឆិស្សតិ។ ‘ន និមន្តយិម្ហា’តិ ច វុត្តេ អម្ហាកំ ទោសំ អារោបេត្វា និគ្គណ្ហិស្សតិ, ឥទញ្ចាបិ មយំ អកតដ្ឋានេ នគរំ មាបេម, សមណស្ស ខោ បន គោតមស្ស គតគតដ្ឋានេ កាឡកណ្ណិសត្តា បដិក្កមន្តិ, តំ មយំ នគរមង្គលំ វាចាបេស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា និមន្តយឹសុ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ សុនិធវស្សការា**”តិអាទិ។

បុព្ពណ្ហសមយន្តិ បុព្ពណ្ហេ កាលេ។ **និវាសេត្វា**តិ គាមបវេសននីហារេន និវាសនំ និវាសេត្វា កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា។ **បត្តចីវរមាទាយា**តិ ចីវរំ បារុបិត្វា បត្តំ ហត្ថេន គហេត្វា។

សីលវន្តេត្ថាតិ សីលវន្តោ ឯត្ថ អត្តនោ វសនដ្ឋានេ។ **សញ្ញតេ**តិ កាយវាចាចិត្តេហិ សញ្ញតេ។ **តាសំ ទក្ខិណមាទិសេ**តិ សង្ឃស្ស ទិន្នេ ចត្តារោ បច្ចយេ តាសំ ឃរទេវតានំ អាទិសេយ្យ បត្តឹ ទទេយ្យ។ **បូជិតា បូជយន្តី**តិ “ឥមេ មនុស្សា អម្ហាកំ ញាតកាបិ ន ហោន្តិ, ឯវម្បិ នោ បត្តឹ ទេន្តី”តិ អារក្ខំ សុសំវិហិតំ ករោន្តិ សុដ្ឋុ អារក្ខំ ករោន្តិ។ **មានិតា មានយន្តី**តិ កាលានុកាលំ ពលិកម្មករណេន មានិតា “ឯតេ មនុស្សា អម្ហាកំ ញាតកាបិ ន ហោន្តិ, តថាបិ ចតុបញ្ចឆមាសន្តរំ នោ ពលិកម្មំ ករោន្តី”តិ មានេន្តិ ឧប្បន្នបរិស្សយំ ហរន្តិ។ **តតោ ន**ន្តិ តតោ តំ បណ្ឌិតជាតិកំ បុរិសំ។ **ឱរស**ន្តិ ឧរេ ឋបេត្វា វឌ្ឍិតំ, យថា មាតា ឱរសំ បុត្តំ អនុកម្បតិ, ឧប្បន្នបរិស្សយហរណត្ថមេវស្ស យថា វាយមតិ, ឯវំ អនុកម្បន្តីតិ អត្ថោ។ **ភទ្រានិ បស្សតី**តិ សុន្ទរានិ បស្សតិ។

អនុមោទិត្វាតិ តេហិ តទា បសុតបុញ្ញស្ស អនុមោទនវសេន តេសំ ធម្មកថំ កត្វា។ សុនិធវស្សការាបិ “យាតត្ថ ទេវតា អាសុំ, តាសំ ទក្ខិណមាទិសេ”តិ ភគវតោ វចនំ សុត្វា ទេវតានំ បត្តិំ អទំសុ។ **តំ គោតមទ្វារំ នាម អហោសី**តិ តស្ស នគរស្ស យេន ទ្វារេន ភគវា និក្ខមិ, តំ គោតមទ្វារំ នាម អហោសិ។ គង្គាយ បន ឧត្តរណតិត្ថំ អនោតិណ្ណត្តា គោតមតិត្ថំ នាម នាហោសិ។ **បូរា**តិ បុណ្ណា។ **សមតិត្តិកា**តិ តដសមំ ឧទកស្ស តិត្ថា ភរិតា។ **កាកបេយ្យា**តិ តីរេ ឋិតកាកេហិ បាតុំ សក្កុណេយ្យឧទកា។ ទ្វីហិបិ បទេហិ ឧភតោកូលសមំ បរិបុណ្ណភាវមេវ ទស្សេតិ។ **ឧឡុម្បន្តិ** បារគមនត្ថាយ ទារូនិ សង្ឃាដេត្វា អាណិយោ កោដ្ដេត្វា កតំ។ **កុល្លន្តិ** វេឡុទណ្ឌាទិកេ វល្លិអាទីហិ ពន្ធិត្វា កតំ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ មហាជនស្ស តង្ខោទកមត្តស្សបិ កេវលំ តរិតុំ អសមត្ថតំ, អត្តនោ បន ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច អតិគម្ភីរវិត្ថតំ សំសារមហណ្ណវំ តរិត្វា ឋិតភាវញ្ច សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទត្ថបរិទីបនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **អណ្ណវន្តិ** សព្ពន្តិមេន បរិច្ឆេទេន យោជនមត្តំ គម្ភីរស្ស ច វិត្ថតស្ស ច ឧទកដ្ឋានស្សេតំ អធិវចនំ។ **សរន្តិ** សរិត្វា គមនតោ ឥធ នទី អធិប្បេតា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – **យេ** គម្ភីរវិត្ថតំ សំសារណ្ណវំ តណ្ហាសរិតញ្ច **តរន្តិ,** តេ អរិយមគ្គសង្ខាតំ **សេតុំ កត្វាន វិសជ្ជ បល្លលានិ** អនាមសិត្វាវ ឧទកភរិតានិ និន្នដ្ឋានានិ, អយំ បន ឥទំ អប្បមត្តកំ ឧទកំ តរិតុកាមោ **កុល្លញ្ហិ ជនោ បពន្ធតិ** កុល្លំ ពន្ធិតុំ អាយាសំ អាបជ្ជតិ។ **តិណ្ណា មេធាវិនោ ជនា**តិ អរិយមគ្គញាណសង្ខាតាយ មេធាយ សមន្នាគតត្តា មេធាវិនោ ពុទ្ធា ច ពុទ្ធសាវកា ច វិនា ឯវ កុល្លេន តិណ្ណា បរតីរេ បតិដ្ឋិតាតិ។

ឆដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ទ្វិធាបថសុត្តវណ្ណនា

៧៧. សត្តមេ **អទ្ធានមគ្គបដិបន្នោ**តិ អទ្ធានសង្ខាតំ ទីឃមគ្គំ បដិបន្នោ គច្ឆន្តោ ហោតិ។ **នាគសមាលេនា**តិ ឯវំនាមកេន ថេរេន។ **បច្ឆាសមណេនា**តិ អយំ តទា ភគវតោ ឧបដ្ឋាកោ អហោសិ។ តេន នំ បច្ឆាសមណំ កត្វា មគ្គំ បដិបជ្ជិ។ ភគវតោ ហិ បឋមពោធិយំ វីសតិវស្សានិ អនិពទ្ធា ឧបដ្ឋាកា អហេសុំ, តតោ បរំ យាវ បរិនិព្ពានា បញ្ចវីសតិវស្សានិ អាយស្មា អានន្ទោ ឆាយាវ ឧបដ្ឋាសិ។ អយំ បន អនិពទ្ធុបដ្ឋាកកាលោ។ តេន វុត្តំ – “**អាយស្មតា នាគសមាលេន បច្ឆាសមណេនា**”តិ។ **ទ្វិធាបថន្តិ** ទ្វិធាភូតំ មគ្គំ។ “ទ្វេធាបថ”ន្តិបិ បឋន្តិ អាយស្មា នាគសមាលោ អត្តនា បុព្ពេ តត្ថ កតបរិចយត្តា ឧជុភាវញ្ចស្ស សន្ធាយ វទតិ “**អយំ, ភន្តេ ភគវា, បន្ថោ**”តិ។

ភគវា បន តទា តស្ស សបរិស្សយភាវំ ញត្វា តតោ អញ្ញំ មគ្គំ គន្តុកាមោ “**អយំ, នាគសមាល, បន្ថោ**”តិ អាហ។ “សបរិស្សយោ”តិ ច វុត្តេ អសទ្ទហិត្វា “ភគវា ន តត្ថ បរិស្សយោ”តិ វទេយ្យ, តទស្ស ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយាតិ “សបរិស្សយោ”តិ ន កថេសិ។ តិក្ខត្តុំ “អយំ បន្ថោ, ឥមិនា គច្ឆាមា”តិ វត្វា ចតុត្ថវារេ “ន ភគវា ឥមិនា មគ្គេន គន្តុំ ឥច្ឆតិ, អយមេវ ច ឧជុមគ្គោ, ហន្ទាហំ ភគវតោ បត្តចីវរំ ទត្វា ឥមិនា មគ្គេន គមិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា សត្ថុ បត្តចីវរំ ទាតុំ អសក្កោន្តោ ភូមិយំ ឋបេត្វា បច្ចុបដ្ឋិតេន ទុក្ខសំវត្តនិកេន កម្មុនា ចោទិយមានោ ភគវតោ វចនំ អនាទិយិត្វាវ បក្កាមិ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ អាយស្មា នាគសមាលោ ភគវតោ បត្តចីវរំ តត្ថេវ ឆមាយំ និក្ខិបិត្វា បក្កាមី**”តិ។ តត្ថ **ភគវតោ បត្តចីវរន្តិ** អត្តនោ ហត្ថគតំ ភគវតោ បត្តចីវរំ។ **តត្ថេវា**តិ តស្មិំយេវ មគ្គេ **ឆមាយំ** បថវិយំ និក្ខិបិត្វា បក្កាមិ។ ឥទំ វោ ភគវា បត្តចីវរំ, សចេ ឥច្ឆថ, គណ្ហថ, យទិ អត្តនា ឥច្ឆិតមគ្គំយេវ គន្តុកាមត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ ភគវាបិ អត្តនោ បត្តចីវរំ សយមេវ គហេត្វា យថាធិប្បេតំ មគ្គំ បដិបជ្ជិ។

អន្តរាមគ្គេ ចោរា និក្ខមិត្វាតិ តទា កិរ បញ្ចសតា បុរិសា លុទ្ទា លោហិតបាណិនោ រាជាបរាធិនោ ហុត្វា អរញ្ញំ បវិសិត្វា ចោរិកាយ ជីវិកំ កប្បេន្តា “បារិបន្ថិកភាវេន រញ្ញោ អាយបថំ បច្ឆិន្ទិស្សាមា”តិ មគ្គសមីបេ អរញ្ញេ តិដ្ឋន្តិ។ តេ ថេរំ តេន មគ្គេន គច្ឆន្តំ ទិស្វា “អយំ សមណោ ឥមិនា មគ្គេន អាគច្ឆតិ, អវឡញ្ជិតព្ពំ មគ្គំ វឡញ្ជេតិ, អម្ហាកំ អត្ថិភាវំ ន ជានាតិ, ហន្ទ នំ ជានាបេស្សាមា”តិ កុជ្ឈិត្វា គហនដ្ឋានតោ វេគេន និក្ខមិត្វា សហសា ថេរំ ភូមិយំ បាតេត្វា ហត្ថបាទេហិ កោដ្ដេត្វា មត្តិកាបត្តញ្ចស្ស ភិន្ទិត្វា ចីវរំ ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ឆិន្ទិត្វា បព្ពជិតត្តា “តំ ន ហនាម, ឥតោ បដ្ឋាយ ឥមស្ស មគ្គស្ស បរិស្សយភាវំ ជានាហី”តិ វិស្សជ្ជេសុំ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ អាយស្មតោ…បេ…. វិប្បាលេសុ**”ន្តិ។

ភគវាបិ “អយំ តេន មគ្គេន គតោ ចោរេហិ ពាធិតោ មំ បរិយេសិត្វា ឥទានេវ អាគមិស្សតី”តិ ញត្វា ថោកំ គន្ត្វា មគ្គា ឱក្កម្ម អញ្ញតរស្មឹ រុក្ខមូលេ និសីទិ។ អាយស្មាបិ ខោ នាគសមាលោ បច្ឆាគន្ត្វា សត្ថារា គតមគ្គមេវ គហេត្វា គច្ឆន្តោ តស្មឹ រុក្ខមូលេ ភគវន្តំ បស្សិត្វា ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា តំ បវត្តឹ សព្ពំ អារោចេសិ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ អាយស្មា នាគសមាលោ…បេ… សង្ឃាដិញ្ច វិប្បាលេសុំ**”ន្តិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អាយស្មតោ នាគសមាលស្ស អត្តនោ វចនំ អនាទិយិត្វា អខេមន្តមគ្គគមនំ, អត្តនោ ច ខេមន្តមគ្គគមនំ វិទិត្វា តទត្ថទីបនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **សទ្ធឹ ចរន្តិ** សហ ចរន្តោ។ **ឯកតោ វស**ន្តិ ឥទំ តស្សេវ វេវចនំ, សហ វសន្តោតិ អត្ថោ ។ **មិស្សោ អញ្ញជនេន វេទគូ**តិ វេទិតព្ពង្គេន វេទសង្ខាតេន ចតុសច្ចអរិយមគ្គញាណេន គតត្តា អធិគតត្តា, វេទស្ស វា សកលស្ស ញេយ្យស្ស បារំ គតត្តា វេទគូ។ អត្តនោ ហិតាហិតំ ន ជានាតីតិ អញ្ញោ, អវិទ្វា ពាលោតិ អត្ថោ។ តេន អញ្ញេន ជនេន មិស្សោ សហចរណមត្តេន មិស្សោ។ **វិទ្វា បជហាតិ បាបក**ន្តិ តេន វេទគូភាវេន វិទ្វា ជានន្តោ បាបកំ អភទ្ទកំ អត្តនោ ទុក្ខាវហំ បជហាតិ, បាបកំ វា អកល្យាណបុគ្គលំ បជហាតិ។ យថា កឹ? **កោញ្ចោ ខីរបកោវ និន្នគ**ន្តិ យថា កោញ្ចសកុណោ ឧទកមិស្សិតេ ខីរេ ឧបនីតេ វិនា តោយំ ខីរមត្តស្សេវ បិវនតោ ខីរបកោ និន្នដ្ឋានគមនេន និន្នគសង្ខាតំ ឧទកំ បជហាតិ វជ្ជេតិ, ឯវំ បណ្ឌិតោ កិរ ទុប្បញ្ញបុគ្គលេហិ ឋាននិសជ្ជាទីសុ សហភូតោបិ អាចារេន តេ បជហាតិ, ន កទាចិបិ សម្មិស្សោ ហោតិ។

សត្តមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. វិសាខាសុត្តវណ្ណនា

៧៨. អដ្ឋមេ ***វិសាខាយ មិគារមាតុយា នត្តា កាលង្កតា ហោតី***តិ វិសាខាយ មហាឧបាសិកាយ បុត្តស្ស ធីតា កុមារិកា កាលង្កតា ហោតិ។ សា កិរ វត្តសម្បន្នា សាសនេ អភិប្បសន្នា មហាឧបាសិកាយ គេហំ បវិដ្ឋានំ ភិក្ខូនំ ភិក្ខុនីនញ្ច អត្តនា កាតព្ពវេយ្យាវច្ចំ បុរេភត្តំ បច្ឆាភត្តញ្ច អប្បមត្តា អកាសិ, អត្តនោ បិតាមហិយា ចិត្តានុកូលំ បដិបជ្ជិ។ តេន វិសាខា គេហតោ ពហិ គច្ឆន្តី សព្ពំ តស្សាយេវ ភារំ កត្វា គច្ឆតិ, រូបេន ច ទស្សនីយា បាសាទិកា, ឥតិ សា តស្សា វិសេសតោ បិយា មនាបា អហោសិ។ សា រោគាភិភូតា កាលមកាសិ។ តេន វុត្តំ – “តេន ខោ បន សមយេន វិសាខាយ មិគារមាតុយា នត្តា កាលង្កតា ហោតិ បិយា មនាបា”តិ។ អថ មហាឧបាសិកា តស្សា មរណេន សោកំ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តី ទុក្ខី ទុម្មនា សរីរនិក្ខេបំ ការេត្វា “អបិ នាម សត្ថុ សន្តិកំ គតកាលេ ចិត្តស្សាទំ លភេយ្យ”ន្តិ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិ។ តេន វុត្តំ – “**អថ ខោ វិសាខា មិគារមាតា**”តិអាទិ។ តត្ថ **ទិវា ទិវស្សា**តិ ទិវសស្សាបិ ទិវា, មជ្ឈន្ហិកេ កាលេតិ អត្ថោ។

ភគវា វិសាខាយ វដ្ដាភិរតឹ ជានន្តោ ឧបាយេន សោកតនុករណត្ថំ “**ឥច្ឆេយ្យាសិ ត្វំ វិសាខេ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យាវតិកា**តិ យត្តកា។ តទា កិរ សត្ត ជនកោដិយោ សាវត្ថិយំ បដិវសន្តិ ។ តំ សន្ធាយ ភគវា “**កីវពហុកា បន វិសាខេ សាវត្ថិយា មនុស្សា ទេវសិកំ កាលំ ករោន្តី**”តិ បុច្ឆិ។ វិសាខា “**ទសបិ, ភន្តេ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តីណី**តិ តយោ។ អយមេវ វា បាឋោ។ **អវិវិត្តា**តិ អសុញ្ញា។

អថ ភគវា អត្តនោ អធិប្បាយំ បកាសេន្តោ “**អបិ នុ ត្វំ កទាចិ ករហចិ អនល្លវត្ថា វា ភវេយ្យាសិ អនល្លកេសា វា**”តិ អាហ។ ននុ ឯវំ សន្តេ តយា សព្ពកាលំ សោកាភិភូតាយ មតានំ បុត្តាទីនំ អមង្គលូបចារវសេន ឧទកោរោហណេន អល្លវត្ថាយ អល្លកេសាយ ឯវ ភវិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ តំ សុត្វា ឧបាសិកា សំវេគជាតា “**នោ ហេតំ, ភន្តេ**”តិ បដិក្ខិបិត្វា បិយវត្ថុំ វិប្បដិសារតោ អត្តនោ ចិត្តស្ស និវត្តភាវំ សត្ថុ អារោចេន្តី “**អលំ មេ, ភន្តេ, តាវពហុកេហិ បុត្តេហិ ច នត្តារេហិ ចា**”តិ អាហ។

អថស្សា ភគវា “ទុក្ខំ នាមេតំ បិយវត្ថុនិមិត្តំ, យត្តកានិ បិយវត្ថូនិ, តត្តកានិ ទុក្ខានិ។ តស្មា សុខកាមេន ទុក្ខប្បដិកូលេន សព្ពសោ បិយវត្ថុតោ ចិត្តំ វិវេចេតព្ព”ន្តិ ធម្មំ ទេសេន្តោ “**យេសំ ខោ វិសាខេ សតំ បិយានិ, សតំ តេសំ ទុក្ខានី**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សតំ បិយានី**តិ សតំ បិយាយិតព្ពវត្ថូនិ។ “សតំ បិយ”ន្តិបិ កេចិ បឋន្តិ។ ឯត្ថ ច យស្មា ឯកតោ បដ្ឋាយ យាវ ទស, តាវ សង្ខ្យា សង្ខ្យេយ្យប្បធានា, តស្មា “**យេសំ ទស បិយានិ, ទស តេសំ ទុក្ខានី**”តិអាទិនា បាឡិ អាគតា។ កេចិ បន “យេសំ ទស បិយានំ, ទស នេសំ ទុក្ខាន”ន្តិអាទិនា បឋន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។ យស្មា បន វីសតិតោ បដ្ឋាយ យាវ សតំ, តាវ សង្ខ្យា សង្ខ្យេយ្យប្បធានាវ, តស្មា តត្ថាបិ សង្ខ្យេយ្យប្បធានតំយេវ គហេត្វា “យេសំ ខោ វិសាខេ សតំ បិយានិ, សតំ តេសំ ទុក្ខានី”តិអាទិនា បាឡិ

អាគតា។ សព្ពេសម្បិ ច “យេសំ ឯកំ បិយំ, ឯកំ តេសំ ទុក្ខ”ន្តិ បាឋោ, ន បន ទុក្ខស្សាតិ។ ឯតស្មិំ បក្ខេ ឯករសា ឯកជ្ឈាសយា ច ភគវតោ ទេសនា ហោតិ។ តស្មា យថាវុត្តនយាវ បាឡិ វេទិតព្ពា។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វា សោកបរិទេវាទិកំ ចេតសិកំ កាយិកញ្ច ទុក្ខំ បិយវត្ថុនិមិត្តំ បិយវត្ថុម្ហិ សតិ ហោតិ, អសតិ ន ហោតីតិ ឯតមត្ថំ សព្ពាការតោ ជានិត្វា តទត្ថបរិទីបនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តស្សត្ថោ – ញាតិភោគរោគសីលទិដ្ឋិព្យសនេហិ ផុដ្ឋស្ស អន្តោ និជ្ឈាយន្តស្ស ពាលស្ស ចិត្តសន្តាបលក្ខណា **យេ កេចិ** មុទុមជ្ឈាទិភេទេន យាទិសា តាទិសា **សោកា វា** តេហិយេវ ផុដ្ឋស្ស សោកុទ្ទេហកសមុដ្ឋាបិតវចីវិប្បលាបលក្ខណា **បរិទេវិតា វា** អនិដ្ឋផោដ្ឋព្ពបដិហតកាយស្ស កាយបីឡនលក្ខណា **ទុក្ខា វា** តថា អវុត្តត្ថស្ស វិកប្បនត្ថេន **វា**សទ្ទេន គហិតា ទោមនស្សុបាយាសាទយោ វា និស្សយភេទេន ច **អនេករូបា** នានាវិធា ឥមស្មិំ សត្តលោកេ ទិស្សន្តិ ឧបលព្ភន្តិ, សព្ពេបិ **ឯតេ បិយំ** បិយជាតិកំ សត្តំ សង្ខារញ្ច **បដិច្ច** និស្សាយ អាគម្ម បច្ចយំ កត្វា **បភវន្តិ** និព្ពត្តន្តិ។ តស្មិំ បន យថាវុត្តេ បិយវត្ថុម្ហិ **បិយេ អសន្តេ** បិយភាវករេ ឆន្ទរាគេ បហីនេ ន កទាចិបិ **ឯតេ ភវន្តិ**។ វុត្តញ្ហេតំ – “បិយតោ ជាយតី សោកោ…បេ… បេមតោ ជាយតី សោកោ”តិ ច អាទិ (ធ. ប. ២១២-២១៣)។ តថា “បិយប្បភូតា កលហា វិវាទា, បរិទេវសោកា សហមច្ឆរេហី”តិ ច អាទិ (សុ. និ. ៨៦៩)។ ឯត្ថ ច “បរិទេវិតា វា ទុក្ខា វា”តិ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ, “បរិទេវិតានិ វា ទុក្ខានិ វា”តិ វត្តព្ពេ វិភត្តិលោបោ វា កតោតិ វេទិតព្ពោ។

តស្មា ហិ តេ សុខិនោ វីតសោកាតិ យស្មា បិយប្បភូតា សោកាទយោ យេសំ នត្ថិ, តស្មា តេ ឯវ សុខិនោ វីតសោកា នាម។ កេ បន តេ? **យេសំ បិយំ នត្ថិ កុហិញ្ចិ លោកេ** យេសំ អរិយានំ សព្ពសោ វីតរាគត្តា កត្ថចិបិ សត្តលោកេ សង្ខារលោកេ ច បិយំ បិយភាវោ “បុត្តោ”តិ វា “ភាតា”តិ វា “ភគិនី”តិ វា “ភរិយា”តិ វា បិយំ បិយាយនំ បិយភាវោ នត្ថិ, សង្ខារលោកេបិ “ឯតំ មម សន្តកំ, ឥមិនាហំ ឥមំ នាម សុខំ លភាមិ លភិស្សាមី”តិ បិយំ បិយាយនំ បិយភាវោ នត្ថិ។ **តស្មា អសោកំ វិរជំ បត្ថយានោ, បិយំ ន កយិរាថ កុហិញ្ចិ លោកេ**តិ យស្មា ច សុខិនោ នាម វីតសោកា, វីតសោកត្តាវ កត្ថចិបិ វិសយេ បិយភាវោ នត្ថិ, តស្មា អត្តនោ យថាវុត្តសោកាភាវេន ច អសោកំ អសោកភាវំ រាគរជាទិវិគមនេន វិរជំ វិរជភាវំ អរហត្តំ, សោកស្ស រាគរជាទីនញ្ច អភាវហេតុភាវតោ វា “អសោកំ វិរជ”ន្តិ លទ្ធនាមំ និព្ពានំ បត្ថយានោ កត្តុកម្យតាកុសលច្ឆន្ទស្ស វសេន ឆន្ទជាតោ កត្ថចិ លោកេ រូបាទិធម្មេ អន្តមសោ សមថវិបស្សនាធម្មេបិ បិយំ បិយភាវំ បិយាយនំ ន កយិរាថ ន ឧប្បាទេយ្យ។ វុត្តញ្ហេតំ – “ធម្មាបិ វោ, ភិក្ខវេ, បហាតព្ពា, បគេវ អធម្មា”តិ (ម. និ. ១.២៤០)។

អដ្ឋមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បឋមទព្ពសុត្តវណ្ណនា

៧៩. នវមេ **អាយស្មា**តិ បិយវចនំ។ **ទព្ពោ**តិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ។ **មល្លបុត្តោ**តិ មល្លរាជស្ស បុត្តោ។ សោ ហិ អាយស្មា បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ បាទមូលេ កតាភិនីហារោ កប្បសតសហស្សំ ឧបចិតបុញ្ញសញ្ចយោ អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ មល្លរាជស្ស ទេវិកា កុច្ឆិយំ និព្ពត្តោ កតាធិការត្តា ជាតិយា សត្តវស្សិកកាលេយេវ មាតាបិតរោ ឧបសង្កមិត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ។ តេ ច “បព្ពជិត្វាបិ អាចារំ តាវ សិក្ខតុ, សចេ តំ នាភិរមិស្សតិ, ឥធេវ អាគមិស្សតី”តិ អនុជានឹសុ។ សោ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ។ សត្ថាបិស្ស ឧបនិស្សយសម្បត្តឹ ឱលោកេត្វា បព្ពជ្ជំ អនុជានិ។ តស្ស បព្ពជ្ជាសមយេ ទិន្នឱវាទេន ភវត្តយំ អាទិត្តំ វិយ ឧបដ្ឋាសិ។ សោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា ខុរគ្គេយេវ អរហត្តំ បាបុណិ។ យំកិញ្ចិ សាវកេន បត្តព្ពំ, “តិស្សោ វិជ្ជា ចតស្សោ បដិសម្ភិទា ឆឡភិញ្ញា នវ លោកុត្តរធម្មា”តិ ឯវមាទិកំ សព្ពំ អធិគន្ត្វា អសីតិយា មហាសាវកេសុ អព្ភន្តរោ អហោសិ។ វុត្តញ្ហេតំ តេន អាយស្មតា –

> “មយា ខោ ជាតិយា សត្តវស្សេន អរហត្តំ សច្ឆិកតំ, យំកិញ្ចិ សាវកេន បត្តព្ពំ, សព្ពំ តំ អនុប្បត្តំ មយា”តិអាទិ (បារា. ៣៨០)។

យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ សោ កិរាយស្មា ឯកទិវសំ រាជគហេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តោ ភគវតោ វត្តំ ទស្សេត្វា ទិវាដ្ឋានំ គន្ត្វា ឧទកកុម្ភតោ ឧទកំ គហេត្វា បាទេ បក្ខាលេត្វា គត្តានិ សីតិំ កត្វា ចម្មក្ខណ្ឌំ បញ្ញាបេត្វា និសិន្នោ កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា សមាបត្តឹ សមាបជ្ជិ។ អថាយស្មា យថាកាលបរិច្ឆេទំ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋហិត្វា អត្តនោ អាយុសង្ខារេ ឱលោកេសិ។ តស្ស តេ បរិក្ខីណា កតិបយមុហុត្តិកា ឧបដ្ឋហឹសុ។ សោ ចិន្តេសិ – “ន ខោ មេតំ បតិរូបំ, យមហំ សត្ថុ អនារោចេត្វា សព្រហ្មចារីហិ ច អវិទិតោ ឥធ

យថានិសិន្នោវ បរិនិព្ពាយិស្សាមិ។ យំនូនាហំ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា បរិនិព្ពានំ អនុជានាបេត្វា សត្ថុ វត្តំ ទស្សេត្វា សាសនស្ស និយ្យានិកភាវទស្សនត្ថំ មយ្ហំ ឥទ្ធានុភាវំ វិភាវេន្តោ អាកាសេ និសីទិត្វា តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា បរិនិព្ពាយេយ្យំ។ ឯវំ សន្តេ យេ មយិ អស្សទ្ធា អប្បសន្នា, តេសម្បិ បសាទោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តទស្ស តេសំ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយា”តិ។ ឯវញ្ច សោ អាយស្មា ចិន្តេត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា សព្ពំ តំ តថេវ អកាសិ។ តេន វុត្តំ – **“អថ ខោ អាយស្មា ទព្ពោ មល្លបុត្តោ យេន ភគវា តេនុបសង្កមី”**តិអាទិ។

តត្ថ **បរិនិព្ពានកាលោ មេ**តិ “ភគវា មយ្ហំ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពានកាលោ ឧបដ្ឋិតោ, តមហំ ភគវតោ អារោចេត្វា បរិនិព្ពាយិតុកាមោម្ហី”តិ ទស្សេតិ។ កេចិ បនាហុ “ន តាវ ថេរោ ជិណ្ណោ, ន ច គិលានោ, បរិនិព្ពានាយ ច សត្ថារំ អាបុច្ឆតិ, កឹ តត្ថ ការណំ? ‘មេត្តិយភូមជកា ភិក្ខូ បុព្ពេ មំ អមូលកេន បារាជិកេន អនុទ្ធំសេសុំ, តស្មឹ អធិករណេ វូបសន្តេបិ អក្កោសន្តិយេវ។ តេសំ សទ្ទហិត្វា អញ្ញេបិ បុថុជ្ជនា មយិ អគារវំ បរិភវញ្ច ករោន្តិ។ ឥមញ្ច ទុក្ខភារំ និរត្ថកំ វហិត្វា កឹ បយោជនំ, តស្មាហំ ឥទានេវ បរិនិព្ពាយិស្សាមី’តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា សត្ថារំ អាបុច្ឆី”តិ។ តំ អការណំ។ ន ហិ ខីណាសវា អបរិក្ខីណេ អាយុសង្ខារេ បរេសំ ឧបវាទាទិភយេន បរិនិព្ពានាយ ចេតេន្តិ យជយន្តិ វាយមន្តិ, ន ច បរេសំ បសំសាទិហេតុ ចិរំ តិដ្ឋន្តិ, អថ ខោ សរសេនេវ អត្តនោ អាយុសង្ខារស្ស បរិក្ខយំ អាគមេន្តិ។ យថាហ –

> “នាភិកង្ខាមិ មរណំ, នាភិកង្ខាមិ ជីវិតំ;
> កាលញ្ច បដិកង្ខាមិ, និព្ពិសំ ភតកោ យថា”តិ។ (ថេរគា. ១៩៦, ៦០៦; មិ. ប. ២.២.៤) –

ភគវាបិស្ស អាយុសង្ខារំ ឱលោកេត្វា បរិក្ខីណភាវំ ញត្វា **“យស្សទានិ ត្វំ, ទព្ព, កាលំ មញ្ញសី”**តិ អាហ។

វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វាតិ អាកាសំ អភិឧគ្គន្ត្វា, វេហាសំ គន្ត្វាតិ អត្ថោ។ **អភិ**សទ្ទយោគេន ហិ ឥទំ ឧបយោគវចនំ, អត្ថោ បន ភុម្មវសេន វេទិតព្ពោ។ វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា កឹ អកាសីតិ អាហ – **“អាកាសេ អន្តលិក្ខេ បល្លង្កេន និសីទិត្វា”**តិអាទិ។ តត្ថ **តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា**តិ តេជោកសិណចតុត្ថជ្ឈានសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា។ ថេរោ ហិ តទា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ឯកមន្តំ ឋិតោ “ភគវា កប្បសតសហស្សំ តុម្ហេហិ សទ្ធឹ តត្ថ តត្ថ វសន្តោ បុញ្ញានិ ករោន្តោ ឥមមេវត្ថំ សន្ធាយ អកាសឹ, ស្វាយមត្ថោ អជ្ជ មត្ថកំ បត្តោ, ឥទំ បច្ឆិម ទស្សន”ន្តិ អាហ។ យេ តត្ថ បុថុជ្ជនភិក្ខូ សោតាបន្នសកទាគាមិនោ ច, តេសុ ឯកច្ចានំ មហន្តំ ការុញ្ញំ អហោសិ, ឯកច្ចេ អារោទនប្បត្តា អហេសុំ។ អថស្ស ភគវា ចិត្តាចារំ ញត្វា “តេន ហិ, ទព្ព, មយ្ហំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ឥទ្ធិបាដិហារិយំ ទស្សេហី”តិ អាហ។ តាវទេវ សព្ពោ ភិក្ខុសង្ឃោ សន្និបតិ។ អថាយស្មា ទព្ពោ “ឯកោបិ ហុត្វា ពហុធា ហោតី”តិអាទិនា (បដិ. ម. ១.១០២; ទី. និ. ១.៤៨៤) នយេន អាគតានិ សាវកសាធារណានិ សព្ពានិ បាដិហារិយានិ ទស្សេត្វា បុន ច ភគវន្តំ វន្ទិត្វា អាកាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា អាកាសេ បថវឹ និម្មិនិត្វា តត្ថ បល្លង្កេន និសិន្នោ តេជោកសិណសមាបត្តិយា បរិកម្មំ កត្វា សមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ សរីរំ អាវជ្ជិត្វា បុន សមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា សរីរឈាបនតេជោធាតុំ អធិដ្ឋហិត្វា បរិនិព្ពាយិ។ សហ អធិដ្ឋានេន សព្ពោ កាយោ អគ្គិនា អាទិត្តោ អហោសិ។ ខណេនេវ ច សោ អគ្គិ កប្បវុដ្ឋានគ្គិ វិយ អណុមត្តម្បិ សង្ខារគតំ មសិមត្តម្បិ តត្ថ កិញ្ចិ អនវសេសេន្តោ អធិដ្ឋានពលេន ឈាបេត្វា និព្ពាយិ។ តេន វុត្តំ – **“អថ ខោ អាយស្មា ទព្ពោ មល្ល បុត្តោ”**តិអាទិ។ តត្ថ **វុដ្ឋហិត្វា បរិនិព្ពាយី**តិ ឥទ្ធិចិត្តតោ វុដ្ឋហិត្វា ភវង្គចិត្តេន បរិនិព្ពាយិ។

ឈាយមានស្សាតិ ជាលិយមានស្ស។ **ឌយ្ហមានស្សា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ អថ វា **ឈាយមានស្សា**តិ ជាលា បវត្តិក្ខណំ សន្ធាយ វុត្តំ, **ឌយ្ហមានស្សា**តិ វីតច្ចិតង្គារក្ខណំ។ **ឆារិកា**តិ ភស្មំ។ **មសី**តិ កជ្ជលំ។ **ន បញ្ញាយិត្ថា**តិ ន បស្សិត្ថ, អធិដ្ឋានពលេន សព្ពំ ខណេនេវ អន្តរធាយិត្ថាតិ អត្ថោ។ កស្មា បន ថេរោ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ ឥទ្ធិបាដិហារិយំ ទស្សេសិ, ននុ ភគវតា ឥទ្ធិបាដិហារិយករណំ បដិក្ខិត្តន្តិ ? ន ចោទេតព្ពមេតំ គិហីនំ សម្មុខា បាដិហារិយករណស្ស បដិក្ខិត្តត្តា។ តញ្ច ខោ វិកុព្ពនវសេន, ន បនេវ អធិដ្ឋានវសេន។ អយំ បនាយស្មា ធម្មសាមិនា អាណត្តោវ បាដិហារិយំ ទស្សេសិ។

ឯតមត្ថំ វិទិត្វាតិ ឯតំ អាយស្មតោ ទព្ពស្ស មល្លបុត្តស្ស អនុបាទាបរិនិព្ពានំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា តទត្ថបរិទីបនំ **ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ**។

តត្ថ **អភេទិ កាយោ**តិ សព្ពោ ភូតុបាទាយបភេទោ ចតុសន្តតិរូបកាយោ ភិជ្ជិ, អនវសេសតោ ឌយ្ហិ, អន្តរធាយិ, អនុប្បត្តិធម្មតំ អាបជ្ជិ។ **និរោធិ សញ្ញា**តិ រូបាយតនាទិគោចរតាយ រូបសញ្ញាទិភេទា សព្ពាបិ សញ្ញា អប្បដិសន្ធិកេន និរោធេន និរុជ្ឈិ។ **វេទនា សីតិភវិំសុ សព្ពា**តិ វិបាកវេទនា កិរិយវេទនាតិ សព្ពាបិ វេទនា អប្បដិសន្ធិកនិរោធេន និរុទ្ធត្តា អណុមត្តម្បិ វេទនាទរថស្ស អភាវតោ សីតិភូតា អហេសុំ, កុសលាកុសល

វេទនា បន អរហត្តផលក្ខណេយេវ និរោធំ គតា។ “សីតិភវិំសូ”តិបិ បឋន្តិ, សន្តា និរុទ្ធា អហេសុន្តិ អត្ថោ។ **វូបសមឹសុ សង្ខារា**តិ វិបាកកិរិយប្បភេទា សព្វេបិ ផស្សាទយោ សង្ខារក្ខន្ធធម្មា អប្បដិសន្ធិកនិរោធេនេវ និរុទ្ធត្តា វិសេសេន ឧបសមឹសុ។ **វិញ្ញាណំ អត្ថមាគមា**តិ វិញ្ញាណម្បិ វិបាកកិរិយប្បភេទំ សព្វំ អប្បដិសន្ធិក និរោធេនេវ អត្ថំ វិនាសំ ឧបច្ឆេទំ អគមា អគច្ឆិ។

ឥតិ ភគវា អាយស្មតោ ទព្ពស្ស មល្លបុត្តស្ស បញ្ចន្នម្បិ ខន្ធានំ បុព្វេយេវ កិលេសាភិសង្ខារុបាទានស្ស អនវសេសតោ និរុទ្ធត្តា អនុបាទានោ វិយ ជាតវេទោ អប្បដិសន្ធិកនិរោធេន និរុទ្ធភាវំ និស្សាយ បីតិវេគវិស្សដ្ឋំ ឧទានំ ឧទានេសីតិ។

នវមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទុតិយទព្ពសុត្តវណ្ណនា

៨០. ទសមេ **តត្រ ខោ ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសី**តិ ភគវា រាជគហេ យថាភិរន្តំ វិហរិត្វា ជនបទចារិកំ ចរន្តោ អនុក្កមេន សាវត្ថិំ បត្វា ជេតវនេ វិហរន្តោយេវ យេសំ ភិក្ខូនំ អាយស្មតោ ទព្ពស្ស មល្លបុត្តស្ស បរិនិព្ពានំ អបច្ចក្ខំ, តេសំ តំ បច្ចក្ខំ កត្វា ទស្សេតុំ, យេបិ ច មេត្តិយភូមជកេហិ កតេន អភូតេន អព្ភាចិក្ខណេន ថេរេ គារវរហិតា បុថុជ្ជនា, តេសំ ថេរេ ពហុមានុប្បាទនត្ថញ្ច អាមន្តេសិ។ តត្ថ **តត្រា**តិ វចនសញ្ញាបនេ និបាតមត្តំ។ **ខោ**តិ អវធារណេ។ តេសុ “តត្រា”តិ ឥមិនា “ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសី”តិ ឯតេសំ បទានំ វុច្ចមានត្ថំយេវ ជោតេតិ។ “ខោ”តិ បន ឥមិនា អាមន្តេសិយេវ, នាស្ស អាមន្តនេ កោចិ អន្តរាយោ អហោសីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ។ អថ វា **តត្រា**តិ តស្មិំ អារាមេ។ **ខោ**តិ វចនាលង្ការេ និបាតោ។ **អាមន្តេសី**តិ អភាសិ។ កស្មា បន ភគវា ភិក្ខូយេវ អាមន្តេសីតិ? ជេដ្ឋត្តា សេដ្ឋត្តា អាសន្នត្តា សព្វកាលំ សន្និហិតត្តា ធម្មទេសនាយ វិសេសតោ ភាជនភូតត្តា ច។

ភិក្ខវោតិ តេសំ អាមន្តនាការទស្សនំ។ **ភទន្តេ**តិ អាមន្តិតានំ ភិក្ខូនំ គារវេន សត្ថុ បដិវចនទានំ។ តត្ថ “ភិក្ខវោ”តិ វទន្តោ ភគវា តេ ភិក្ខូ អាលបតិ។ “ភទន្តេ”តិ វទន្តា តេ បច្ចាលបន្តិ។ អបិច “ភិក្ខវោ”តិ ឥមិនា ករុណាវិប្ផារសោម្មហទយនិស្សិតបុព្ពង្គមេន វចនេន តេ ភិក្ខូ កម្មដ្ឋានមនសិការធម្មបច្ចវេក្ខណាទិតោ និវត្តេត្វា អត្តនោ មុខាភិមុខេ ករោតិ។ “ភទន្តេ”តិ ឥមិនា សត្ថរិ អាទរពហុមានគារវទីបនវចនេន តេ ភិក្ខូ អត្តនោ សុស្សូសតំ ឱវាទប្បដិគ្គហគារវភាវញ្ច បដិវេទេន្តិ។ **ភគវតោ បច្ចស្សោសុ**ន្តិ តេ ភិក្ខូ ភគវតោ វចនំ បតិ អស្សោសុំ សោតុកាមតំ ជនេសុំ ។ **ឯតទវោចា**តិ ភគវា ឯតំ ឥទានិ វត្តមានំ សកលំ សុត្តំ អភាសិ។ **ទព្ពស្ស, ភិក្ខវេ, មល្លបុត្តស្សា**តិអាទិ អនន្តរសុត្តេ វុត្តត្ថមេវ។ **ឯតមត្ថ**ន្តិអាទីសុបិ អបុព្ពំ នត្ថិ, អនន្តរសុត្តេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

គាថាសុ បន **អយោឃនហតស្សា**តិ អយោ ហញ្ញតិ ឯតេនាតិ អយោឃនំ, កម្មារានំ អយោកូដំ អយោមុដ្ឋិ ច។ តេន អយោឃនេន ហតស្ស បហតស្ស។ កេចិ បន “អយោឃនហតស្សាតិ ឃនអយោបិណ្ឌំ ហតស្សា”តិ អត្ថំ វទន្តិ។ **ឯវ**-សទ្ទោ ចេត្ថ និបាតមត្តំ។ **ជលតោ ជាតវេទសោ**តិ ឈាយមានស្ស អគ្គិស្ស។ អនាទរេ ឯតំ សាមិវចនំ។ **អនុបុព្ពូបសន្តស្សា**តិ អនុក្កមេន ឧបសន្តស្ស វិជ្ឈាតស្ស និរុទ្ធស្ស។ **យថា ន ញាយតេ គតី**តិ យថា តស្ស គតិ ន ញាយតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – អយោមុដ្ឋិកូដាទិនា មហតា អយោឃនេន ហតស្ស សំហតស្ស, កំសភាជនាទិគតស្ស វា ជលមានស្ស អគ្គិស្ស, តថា ឧប្បន្នស្ស វា សទ្ទស្ស អនុក្កមេន ឧបសន្តស្ស សុវូបសន្តស្ស ទសសុ ទិសាសុ ន កត្ថចិ គតិ បញ្ញាយតិ បច្ចយនិរោធេន អប្បដិសន្ធិកនិរុទ្ធត្តា។

ឯវំ សម្មាវិមុត្តានន្តិ ឯវំ សម្មា ហេតុនា ញាយេន តទង្គវិក្ខម្ភនវិមុត្តិបុព្ពង្គមេន អរិយមគ្គេន ចតូហិបិ ឧបាទានេហិ អាសវេហិ ច វិមុត្តត្តា សម្មា វិមុត្តានំ, តតោ ឯវ កាមបពន្ធសង្ខាតំ កាមោឃំ ភវោឃាទិភេទំ អវសិដ្ឋំ ឱឃញ្ច តរិត្វា ឋិតត្តា **កាមពន្ធោឃតារិនំ** សុដ្ឋុ បដិបស្សម្ភិតសព្វកិលេសវិប្ផន្ទិតត្តា កិលេសាភិសង្ខារវាតេហិ ច អកម្បនីយតាយ **អចលំ** អនុបាទិសេសនិព្ពានសង្ខាតំ សព្វសង្ខារូបសមំ **សុខំ បត្តានំ** អធិគតានំ ខីណាសវានំ **គតិ** ទេវមនុស្សាទិភេទាសុ គតីសុ អយំ នាមាតិ បញ្ញាបេតព្ពតាយ អភាវត្តា បញ្ញាបេតុំ **នត្ថិ** ន ឧបលព្ភតិ, យថាវុត្តជាតវេទោ វិយ អបញ្ញត្តិកភាវមេវ ហិ សោ គតោតិ អត្ថោ។

ទសមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច បាដលិគាមិយវគ្គវណ្ណនា។

និគមនកថា

ឯត្តាវតា ច –

សុវិមុត្តភវាទានោ, ទេវទានវមានិតោ;
បច្ឆិន្នតណ្ហាសន្តានោ, បីតិសំវេគទីបនោ។

សទ្ធម្មទាននិរតោ, ឧបាទានក្ខយាវហោ;
តត្ថ តត្ថ ឧទានេ យេ, ឧទានេសិ វិនាយកោ។

តេ សព្ពេ ឯកតោ កត្វា, អារោបេន្តេហិ សង្គហំ;
ឧទានមិតិ សង្គីតំ, ធម្មសង្គាហកេហិ យំ។

តស្ស អត្ថំ បកាសេតុំ, បោរាណដ្ឋកថានយំ;
និស្សាយ យា សមារទ្ធា, អត្ថសំវណ្ណនា មយា។

សា តត្ថ បរមត្ថានំ, សុត្តន្តេសុ យថារហំ;
បកាសនា **បរមត្ថទីបនី** នាម នាមតោ។

សម្បត្តា បរិនិដ្ឋានំ, អនាកុលវិនិច្ឆយា;
ចតុត្តឹសប្បមាណាយ, បាឡិយា ភាណវារតោ។

ឥតិ តំ សង្ខរោន្តេន, យំ តំ អធិគតំ មយា;
បុញ្ញំ តស្សានុភាវេន, លោកនាថស្ស សាសនំ។

ឱគាហិត្វា វិសុទ្ធាយ, សីលាទិបដិបត្តិយា;
សព្ពេបិ ទេហិនោ ហោន្តុ, វិមុត្តិរសភាគិនោ។

ចិរំ តិដ្ឋតុ លោកស្មឹ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនំ;
តស្មឹ សគារវា និច្ចំ, ហោន្តុ សព្ពេបិ បាណិនោ។

សម្មា វស្សតុ កាលេន, ទេវោបិ ជគតីបតិ;
សទ្ធម្មនិរតោ លោកំ, ធម្មេនេវ បសាសតូតិ។

ពទរតិត្ថវិហារវាសិនា អាចរិយធម្មបាលត្ថេរេន

កតាឧទានស្ស អដ្ឋកថា សមត្តា។